This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

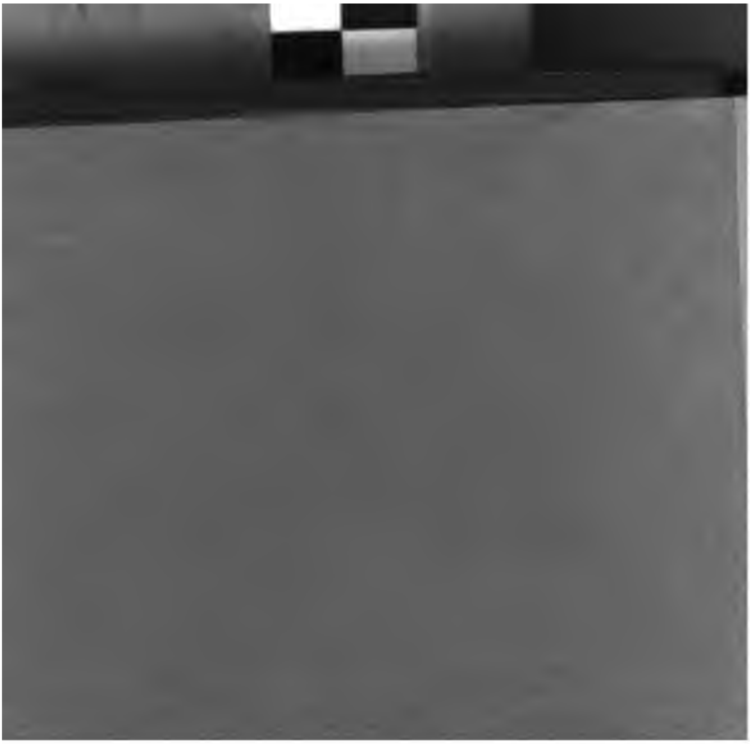

SØREN KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

XI. BIND

LILIEN PAA MARKEN OG FUGLEN UNDER HIMLEN. — TVENDE ETHISK-RELIGIEUSE SMAA-AFHANDLINGER. — SYGDOMMEN TIL DØDEN. — »YPPERSTEPRÆSTEN« — »TOLDEREN« — »SYNDERINDEN«.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

KJØBENHAVN 1905 KRISTIANIA

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
511806
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1910 L

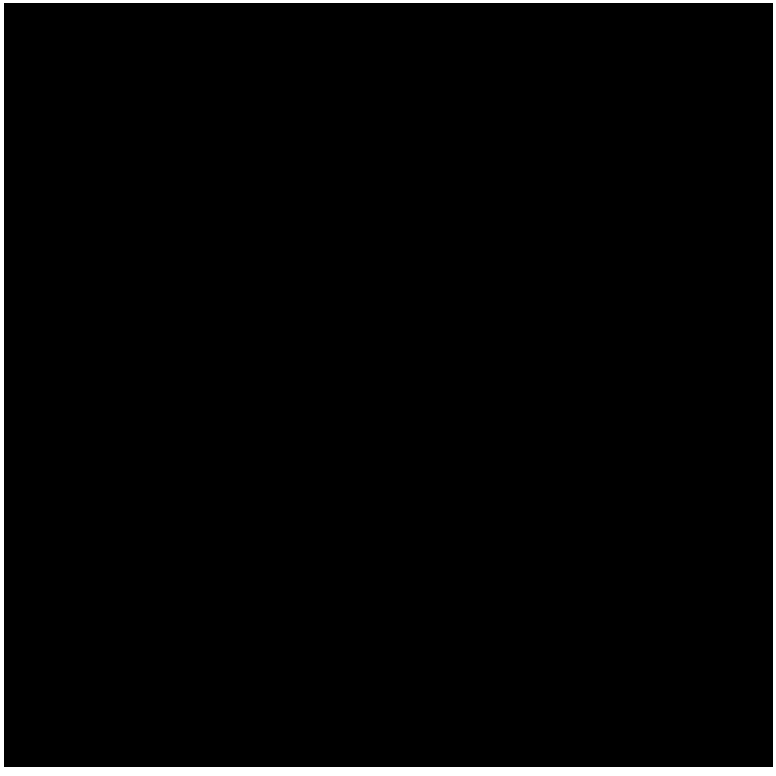

LILIEN PAA MARKEN OG FUGLEN UNDER HIMLEN.

(1849.)

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Titelbladet er Originaludgavens. Texten beroer paa den af S. K. selv besørgede 2. Udgave (Kjøbenhavn. C. A. Reitzels Bo og

LILIEN PAA MARKEN OG FUGLEN UNDER HIMLEN.

TRE GUDELIGE TALER

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

PAA UNIVERSITETS-BOGHANDLER C. A. REITZELS FORLAG.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1849.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
511804
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1910 L

Forord.

Denne lille Bog (der i Henseende til Omstændigheden, hvorunder den fremtræder, erindrer mig om mit Første og ganske særligen om mit Første til mit Første, Forordet til de to opbyggelige Taler 1843, hvilke udkom strax efter »Enten — Eller«) vil, saa haaber jeg, om det Samme erindre »hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder m i n Læser«: »den begjerer at forblive i det Skjulte, som den blev til i Dølgsmaal — en lille Blomst i Skjul af den store Skov«. Derom vil den ved Omstændigheden erindre ham; og atter, haaber jeg, vil den erindre ham, som den erindrer mig, om Forordet til to opbyggelige Taler 1844: »den bydes med høire Haand« — i Modsætning til Pseudonymen, der raktes og rækkes med Venstre.

Den 5te Mai 1849.

S. K.

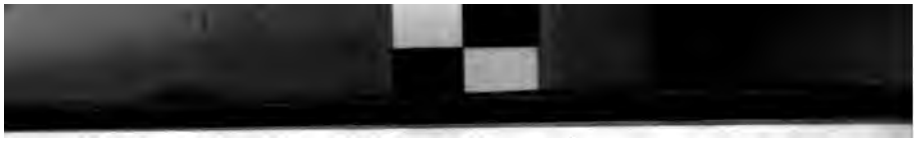

Bøn.

Fader i Himlene! Hvad man i Selskabet med Mennesker, især da i Menneske-Vrimlen, saa vanskeligt faaer at vide, og hvad der, hvis man andetsteds har faaet det at vide, saa let glemmes i Selskab med Mennesker, især da i Menneske-Vrimlen — hvad det er at være Menneske, og hvad der gudeligt er Fordringen til det at være Menneske: at vi maatte lære det, eller hvis det er glemt,

Ingen kan tiene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tiene Gud og Mammon. Derfor siger jeg Eder! bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himmelens Fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, enddog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymre I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var saa klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet troende! Derfor skulle I ikke bekymre Eder og sige: hvad skulle vi æde? eller: hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skulle og alle disse Ting tillægges Eder. Bekymrer Eder derfor ikke for den anden Morgen, thi den Dag i Morgen skal bekymre sig for sit Eget. Hver Dag haver nok i sin Plage.

I.

»Seer til Himmelens Fugle; betragter Lilien paa Marken.«

Men, siger Du maaskee med »Digteren«, og dette tiltaler Dig saa ganske, naar Digteren taler saaledes: o, gid jeg var en Fugl, eller gid jeg var som en Fugl, som den frie Fugl, der med Reisens Lyst flyver langt, langt bort over Hav og Land, Himlen saa nær, til fjerne, fjerne Egne — ak, jeg som kun føler mig bundet og atter bundet og naglet til Stedet, hvor daglig Sorg og Lidelser og Gjenvordigheder betegne mig, at der boer jeg, og for Livs Tid! O, gid jeg var en Fugl, eller gid jeg var som en Fugl, der lettere end alt jordisk Tyngende hæver sig i Luften, lettere end Luften, o, gid jeg var som den lette Fugl, der, naar den søger Fodfæste, endog bygger Rede paa Havets Overflade — ak, jeg, hvem enhver end den mindste Bevægelse, blot jeg rører mig, lader føle, hvilken Tyngde der hviler paa mig! O, gid jeg var en Fugl, eller gid jeg var som en Fugl, fri for alle Hensyn, som den lille Sangfugl, der ydmygt synger, uagtet Ingen hører paa den, eller der — stolt synger, uagtet Ingen hører paa den: ak jeg, der intet Øieblik og Intet har for mig selv, men er udstykket til at maatte tjene de tusinde Hensyn! O, gid jeg var en Blomst, eller gid jeg var som Blomsten i Engen, lykkeligt forelsket i mig selv, og dermed Punktum — ak, jeg, som føler denne Menneske-Hjertets Splid ogsaa i mit Hjerte, hverken selvkjerligt at kunne bryde med Alt eller kjerligt at kunne offre Alt!

Saaledes Digteren. Ved flygtigt at høre efter, lyder det næsten, som sagde han hvad Evangeliet siger, han der jo i de stærkeste Udtryk anpriser Fuglens og Liliens Lykke. Men hør nu videre.

»Derfor er det ikke langt fra at være som en Grusomhed af Evangeliet at anprise Lilien og Fuglen og sige: Du skal være saaledes — ak, jeg, i hvem det Ønske er saa sandt, saa sandt, saa sandt: o, gid jeg var som en Fugl under Himlen, som en Lilie paa Marken. Men at jeg skulde kunne blive saaledes, det er jo en Umulighed; netop derfor er Ønsket saa inderligt, saa veemodigt og dog saa brændende i mig. Hvor grusomt da af Evangeliet at tale saaledes til mig, det er jo, som vilde det tvinge mig til at gaae fra Forstanden, at jeg skal være, hvad jeg kun altfor dybt, som Ønsket derfor er i mig, føler, at jeg ikke er, og ikke kan være. Jeg kan ikke forstaae Evangeliet; der er en Sprogforskjel mellem os, der, hvis jeg skulde forstaae det, vilde dræbe mig.«

Og saaledes gaaer det bestandigt Digteren i Forhold til Evangeliet; det gaaer ham ligesaa i Forhold til Evangeliets Tale om det at være Barn. O, gid jeg var et Barn, siger Digteren eller gid jeg var som et Barn, »ak Barn, uskyldig og glad« — ak jeg, som tidlig blev gammel og skyldig og sørgmodig!

Forunderligt; thi man siger jo rigtigt, at Digteren er et Barn. Og dog kan Digteren ikke komme i Forstaaelse med Evangeliet. Thi til Grund for Digterens Liv ligger egentlig Fortvivlelse om at

levet; men Evangeliet bevæger han ikke saaledes. Saa alvorligt er Evangeliet, at al Digterens Veemod ikke forandrer det, som det dog forandrer selv det alvorligste Menneske, at han et Øieblik giver efter, gaaer ind i Digterens Tanke, sukker med ham og siger: Kjære, er det virkelig en Umulighed for Dig! ja saa tør jeg heller ikke sige »Du skal«; men Evangeliet tør befale Digteren, at han skal være som Fuglen. Og saa alvorligt er Evangeliet, at Digterens meest uimodstaaelige Opfindelse ikke bringer det til at smile.

Du skal blive Barn igjen, og derfor eller til den Ende skal du begynde med at kunne og ville forstaae det Ord, der er som beregnet paa Barnet, og som ethvert Barn forstaaer, det Ord skal Du forstaae som Barnet forstaaer det: Du skal. Barnet spørger aldrig om Grunde, det tør Barnet ikke, det behøver Barnet heller ikke – og det Ene svarer til det Andet: just fordi Barnet ikke tør, derfor behøver det heller ikke at spørge om Grunde; thi for Barnet er det Grund nok, at det skal, ja alle Grundene tilsammen vilde ikke i den Grad være Grund nok for Barnet. Og Barnet siger aldrig: jeg kan ikke. Det tør Barnet ikke, og det er heller ikke sandt — det Ene svarer ganske til det Andet: thi just fordi Barnet ikke tør sige »jeg kan ikke«, derfor er det heller ikke sandt, at det ikke kan, og derfor viser det sig, at det Sande er, at det kan, thi det er umuligt ikke at kunne, naar man ikke tør Andet, Intet er vissere — det gjelder blot om, at det er vist, at man ikke tør Andet. Og Barnet søger aldrig Udflugt eller Undskyldning; thi Barnet forstaaer med det Frygteliges Sandhed, at der ingen Udflugt eller Undskyldning er for det, at der intet Skjulested er, hverken i Himlen eller paa Jorden, hverken i Dagligstuen eller i Haven, hvor det kunde skjule sig for dette »Du skal«. Og naar det er En ganske vist, at der intet saadant Skjulested er, saa er der heller ingen Udflugt eller Undskyldning. Og naar man med det Frygteliges Sandhed veed, at der ingen Udflugt eller Undskyldning er — saa, ja saa lader man naturligviis nok være at finde den, thi hvad der ikke er, findes ikke — men man lader ogsaa være at søge den; og saa gjør man, hvad man skal. Og Barnet behøver aldrig lang Overveielse; thi naar det skal, og maaskee strax, saa er der jo ingen Leilighed til Overveielse; og selv om dette ikke var Tilfældet, naar det dog skal — ja, selv om man vilde give det en Evighed til at overveie, Barnet vilde ikke behøve den, Barnet vilde sige: hvortil al den Tid, naar jeg dog skal. Og tog Barnet mod Tiden, saa vilde det vel benytte Tiden paa anden Maade, til Leg, Glæde, og Deslige: thi at det Barnet

skal, det skal Barnet, det staaer fast, og har aldeles Intet med Overveielse at gjøre.

Saa lader os da efter Evangeliets Anviisning i Alvor betragte Lilien og Fuglen som Læremestere. I Alvor, thi saaledes overspændt aandeligt er Evangeliet ikke, at det ikke kan bruge Lilien og Fuglen; men saaledes jordisk er det heller ikke, at det kun kan enten veemodigt betragte Lilien og Fuglen, eller smilende.

Lader os af Lilien og Fuglen som Læremestere lære

Taushed, eller lære at **tie.**

Thi vistnok er det Talen, der udmærker Mennesket fremfor Dyret, og da, hvis Nogen saa vil, langt fremfor Lilien. Men fordi det er et Fortrin at kunne tale, deraf følger ikke, at det ikke skulde være en Kunst at kunne tie, eller at det skulde være en ringe Kunst; tvertimod, just fordi Mennesket kan tale, just derfor er det en Kunst at kunne tie, og just fordi dette hans Fortrin saa let frister ham, derfor er det en stor Kunst at kunne tie. Men det kan han lære af de tause Læremestere: Lilien og Fuglen.

gyndelse, thi som Gudsfrygt er Viisdoms Begyndelse, saa er Taushed Gudsfrygts Begyndelse. Og som Gudsfrygt er mere end Viisdoms Begyndelse, er Viisdom, saaledes er Taushed mere end Gudsfrygts Begyndelse, er Gudsfrygt. I denne Taushed forstummer gudfrygtigt Ønskets og Begjeringens mange Tanker; i denne Taushed forstummer gudfrygtigt Taksigelsens Ordrigdom.

Det er Menneskets Fortrin for Dyret at kunne tale; men i Forhold til Gud kan det let blive til Fordærvelse for Mennesket, som kan tale, at ville tale. Gud er i Himmelen, Mennesket paa Jorden: derfor kunne de ikke godt tale sammen. Gud er Alviisdom, Det Mennesket veed er løs Snak: derfor kunne de ikke godt tale sammen. Gud er Kjerlighed, Mennesket er, som man siger det til et Barn, endog sit eget Vel betræffende en lille Tosse: derfor kunne de ikke godt tale sammen. Kun i megen Frygt og Bæven kan Mennesket tale med Gud; i megen Frygt og Bæven. Men at tale i megen Frygt og Bæven er af en anden Grund vanskeligt; thi som Angest gjør, at Stemmen legemligt svigter, saaledes gjør vel ogsaa megen Frygt og Bæven, at Talen forstummer i Taushed. Det veed den rette Bedende; og Den, der ikke var den rette Bedende, han lærte maaskee just dette i Bønnen. Der var Noget, der laae ham saa meget paa Sinde, en Sag, som var ham saa vigtig, det var ham saa magtpaaliggende ret at gjøre sig forstaaelig for Gud, han var bange for, at han skulde i Bønnen have glemt Noget, ak, og hvis han havde glemt det, saa var han bange for, at Gud ikke af sig selv skulde huske paa det: derfor vilde han samle sit Sind til at bede ret inderligt. Og hvad skeete ham saa, hvis han ellers bad inderligt? Det Forunderlige skeete ham; efterhaanden som han blev inderligere og inderligere i Bønnen, havde han Mindre og Mindre at sige, og tilsidst blev han ganske taus. Han blev taus, ja hvad der om muligt endnu mere end Taushed er modsat det at tale, han blev en Hørende. Han meente at det at bede er at tale; han lærte at det at bede ikke blot er at tie, men er at høre. Og saaledes er det; at bede er ikke at høre sig selv tale, men er at komme til at tie, og at blive ved at tie, at bie, til den Bedende hører Gud.

Derfor er det, at Evangeliets Ord, søger først Guds Rige, opdragende ligesom binder Munden paa Mennesket, ved paa ethvert enkelt Spørgsmaal han gjør, om det er Det, han skal gjøre, at svare: nei, Du skal først søge Guds Rige. Og derfor er det man

---

Gudsfrygt er Viisdoms Begyndelse] Ordspr. 9, 10.

kan omskrive dette Evangeliets Ord saaledes: Du skal begynde med at bede, ikke som om — hvad vi jo have viist — Bønnen altid begyndte med Taushed, men fordi naar Bønnen ret er blevet Bøn, saa er den blevet Taushed. Søger først Guds Rige, det er: beder! Dersom Du spørger, ja om Du i Spørgsmaal gjennemgik alt Enkelt, spørgende, er det dette, jeg skal gjøre, og naar jeg gjør det, er det saa at søge Guds Rige: da maa dertil svares: nei, Du skal først søge Guds Rige. Men at bede, det vil sige retteligen at bede, det er at blive taus, og det er at søge først Guds Rige.

Denne Taushed kan Du lære hos Lilien og Fuglen. Det vil sige, deres Taushed er ingen Kunst, men naar Du bliver taus som Lilien og Fuglen, saa er Du ved den Begyndelse, hvilken er, først at søge Guds Rige.

Hvor høitideligt er der ikke derude under Guds Himmel hos Lilien og Fuglen, og hvorfor? Spørg Digteren; han svarer: fordi der er Taushed. Og ud til denne høitidelige Taushed længes han, bort fra Verdsligheden i Menneske-Verdenen, hvor der er saa megen Talen, bort fra hele det verdslige Menneske-Liv, som kun paa en sørgelig Maade beviser, at Mennesket ved Talen udmærker sig fremfor Dyrene. »Thi«, vil Digteren sige, »er det vel at udmærke sig, nei saa foretrækker jeg langt, langt Tausheden derude; jeg foretrækker den, nei, der er ingen Sammenligning, den udmærker sig vendeligt fremfor Menneskene, som kunne tale. I Naturens

med den Besked, gjør Du Havet Uret. Hvis Du derimod giver Tid og hører nøiere efter, hører Du — forunderligt! — Du hører Tausheden; thi Eensformighed er dog ogsaa Taushed. Naar Taushed i Aftenen hviler over Landskabet, og Du fra Engen hører den fjerne Brølen, eller Du fjernt fra Bondemandens Huus hører Hundens hjemlige Stemme: saa kan man ikke sige, at dette Brøl eller denne Stemme forstyrrer Tausheden, nei Dette hører med til Tausheden, er i hemmelighedsfuld, forsaavidt igjen i taus Overeenskomst med Tausheden, det forøger den.

Og lad os nu nærmere betragte Lilien og Fuglen, af hvilke vi skulle lære. Fuglen tier og bier: den veed, eller rettere, den troer fuldt og fast, at Alt skeer i sin Tid, derfor bier Fuglen; men den veed, at den tilkommer det ikke at vide Tid eller Dag, derfor tier den. Det vil nok skee til den beleilige Tid, siger Fuglen, dog nei, det siger Fuglen ikke, den tier; men dens Taushed er talende, og denne dens Taushed siger, at den troer det, og fordi den troer det, derfor tier den og bier. Naar saa Øieblikket kommer, saa forstaaer den tause Fugl, at det er Øieblikket; den benytter det, og den blev aldrig beskjæmmet. Saaledes ogsaa med Lilien, den tier og bier. Den spørger ikke utaalmodigt »naar kommer Foraaret?« thi den veed, det kommer i den beleilige Tid, den veed, at det var den selv mindst tjenligt, om den fik Lov at bestemme Aarets Tider; den siger ikke »naar faae vi dog Regn?« eller »naar faae vi dog Solskin?«, eller »nu fik vi for megen Regn«, eller »nu var Heden for stærk;« den spørger ikke forud, hvorledes Sommeren vil blive iaar, hvor lang eller hvor kort: nei, den tier og bier — saa eenfoldig er den, men bedraget blev den dog aldrig, hvad jo ogsaa kun kan hænde Klogskaben, ikke Eenfoldigheden, der ikke bedrager og ikke bedrages. Saa kommer da Øieblikket, og naar saa Øieblikket kommer, saa forstaaer den tause Lilie, at nu er Øieblikket, og den benytter det. O, I Eenfoldighedens dybsindige Læremestere, mon det ogsaa skulde være muligt, naar man taler, at træffe »Øieblikket«? Nei, kun ved at tie træffer man Øieblikket; idet man taler, blot man siger eet Ord, gaaer man Glip af Øieblikket; kun i Tausheden er Øieblikket. Og derfor hændte det vel saa sjeldent et Menneske, at han ret kom til at forstaae, naar Øieblikket er, og til ret at benytte Øieblikket, derfor, fordi han ikke kan tie. Han kan ikke tie og bie, deraf lader det sig maaskee forklare, om Øieblikket slet ikke kommer for ham; han kan ikke tie, deraf lader det sig maaskee forklare, at han ikke mærkede Øieblikket, da det kom for ham. Thi Øieblikket, skjøndt svangert med sin rige Betydning, lader dog ikke noget Bud gaae

forud, for at melde dets Ankomst, dertil kommer det for hurtigt, naar det kommer, der er jo ikke et Øiebliks Tid forinden; ei heller kommer Øieblikket, hvor betydningsfuldt det end er i sig selv, med Larm eller med Anskrig, nei, det kommer sagte, med lettere Fjed end nogen Skabnings letteste Gang, thi det kommer med det Pludseliges lette Fjed, listende kommer det: derfor maa man være ganske taus, hvis man skal fornemme »nu er det der«; og i næste Øieblik er det forbi, derfor maa man have været ganske taus, hvis det skal lykkes En at benytte det. Men dog afhænger Alt af Øieblikket. Og dette er vistnok Ulykken i langt, langt de fleste Menneskers Liv, at de aldrig fornam Øieblikket, at i deres Liv det Evige og det Timelige kun skiltes ad, og hvorfor? fordi de ikke kunde tie.

Fuglen tier og lider. Hvor megen Hjertesorg den end har, den tier. Selv Ørkenens eller Eensomhedens tungsindige Klagesanger tier. Den sukker tre Gange, derpaa tier den, sukker atter tre Gange; men væsentligen tier den. Thi hvad det er, siger den ikke, den klager ikke, den anklager Ingen, den sukker for igjen at komme til at tie. Det er nemlig som vilde Tausheden sprænge den, derfor maa den sukke, for at kunne tie. Fritagen for Lidelse er Fuglen ikke; men den tause Fugl fritager sig for hvad der gjør Lidelsen tungere, Andres misforstaaede Deeltagelse, for hvad der

Middel, i samme Grad vil han kun stærkere fornemme den. Nei, men hvis Du kunde tie, hvis Du havde Fuglens Taushed, saa skulde Lidelsen vel blive mindre.

Og som Fuglen, saaledes Lilien, den tier. Om den end staaer og lider idet den visner, den tier; forstille sig kan det uskyldige Barn ikke — det forlanges da heller ikke, og det er en Lykke for den, at den ikke kan det, thi sandeligen den Kunst at kunne forstille sig kjøbes dyrt — forstille sig kan den ikke, den kan ikke for, at den skifter Farve, og derved forraader, hvad man jo kjender paa denne Bleghedens Farveskiften, at den lider; men tie gjør den. Den vilde gjerne holde sig opreist for at skjule hvad den lider, dog dertil har den ikke Kræfter, ikke dette Herredømme over sig selv, dens Hoved synker mat og bøiet, den Forbigaaende — hvis ellers nogen Forbigaaende har saa megen Deeltagelse, at han agter paa den! — den Forbigaaende forstaaer, hvad dette betyder, det er talende nok; men Lilien tier. Saaledes Lilien. Men hvoraf kommer det vel, at menneskelig Lidelse sammenlignet med Liliens synes saa frygtelig, mon ikke deraf, at den ikke kan tale? Hvis Lilien kunde tale, og hvis den da, ak som Mennesket, ikke havde lært den Kunst at tie: mon da ikke ogsaa dens Lidelse vilde blive frygtelig? Men Lilien tier. For Lilien er det at lide det at lide, hverken mere eller mindre. Dog just naar det at lide hverken er mere eller mindre end det at lide, saa er Lidelsen saa meget som det er muligt enkelt- og eenfoldiggjort, og gjort saa liden som det er muligt. Mindre kan Lidelsen ikke blive, da den jo dog er, og altsaa er hvad den er. Men derimod kan Lidelsen blive uendelig meget større, naar den ikke nøiagtigt bliver hverken mere eller mindre end det den er. Naar Lidelsen er hverken mere eller mindre, altsaa naar Lidelsen kun er det Bestemte, den er: er den, selv om den var den største Lidelse, det Mindste den kan være. Men naar det bliver ubestemt, hvor stor Lidelsen egentligen er, saa bliver Lidelsen større; denne Ubestemthed forøger Lidelsen uendelig. Og denne Ubestemthed fremkommer just ved dette Menneskets tvetydige Fortrin at kunne tale. Lidelsens Bestemthed derimod, at den er hverken mere eller mindre end hvad den er, naaes kun igjen ved at kunne tie; og denne Taushed kan Du lære af Fuglen og Lilien.

Derude hos Lilien og Fuglen er der Taushed. Men hvad udtrykker denne Taushed? Den udtrykker Ærbødighed for Gud, at det er ham, der raader, og ham ene, hvem Viisdom og Forstand tilkommer. Og just fordi denne Taushed er Ærefrygt for Gud, er, som den kan være det i Naturen, Tilbedelse, derfor er denne

Taushed saa høitidelig. Og fordi denne Taushed er saaledes høitidelig, derfor er det, man fornemmer Gud i Naturen — hvad Under vel, naar Alt tier af Ærbødighed for ham! selv om han ikke taler, det at Alt tier af Ærbødighed for ham, virker jo paa En, som om han talte.

Hvad Du derimod ved ingen Digters Hjælp kan lære af Tausheden derude hos Lilien og Fuglen, hvad kun Evangeliet kan lære Dig, er, at det er Alvor, at det skal være Alvor, at Fuglen og Lilien skal være Læremesteren, at Du skal tage efter dem, lære af dem, ganske alvorligt, at Du skal blive taus som Lilien og Fuglen.

Og allerede dette er jo Alvoren — naar det forstaaes retteligen, ikke som den drømmende Digter, eller som Digteren, der lader Naturen drømme om sig — dette: at Du ude hos Lilien og Fuglen fornemmer, at Du er for Gud, hvad oftest glemmes saa ganske i Talen og Samtalen med andre Mennesker. Thi naar vi blot tale To sammen, end mere naar vi ere Ti eller Flere, glemmes det saa let, at Du og Jeg, vi To, eller at vi Ti ere for Gud. Men Lilien, der er Læremesteren, er dybsindig. Den indlader sig slet ikke med Dig, den tier, og ved at tie vil den betyde Dig, at Du er for Gud, at Du husker paa, at Du er for Gud — at Du ogsaa i Alvor og Sandhed maatte blive taus for Gud.

Fuglen for Dine Læremestere og ikke blive Dig selv vigtigere end Lilien og Fuglen er sig i sine Smaasorger.

Saaledes naar Evangeliet gjør det til Alvor med at Fuglen og Lilien skal være Læremesteren. Anderledes med Digteren, eller med det Menneske, der, just fordi Alvoren mangler, i Tausheden hos Lilien og Fuglen ikke bliver ganske taus — men bliver Digter. Vistnok er nemlig Digter-Tale høist forskjellig fra almindelig menneskelig Tale, saa høitidelig, at den, sammenlignet med almindelig Tale, er næsten som Taushed, men Taushed er det dog ikke. Ei heller søger Digteren Tausheden for at komme til at tie, men omvendt, for at komme til at tale — som en Digter taler. I Tausheden derude, der drømmer Digteren om Bedriften, som han dog ikke kommer til at udføre — thi Digteren er jo ikke Helten; og han bliver veltalende — maaskee bliver han just veltalende, fordi han er Bedriftens ulykkelige Elsker, medens Helten er dens lykkelige Elsker, altsaa fordi Savnet gjør ham veltalende, som Savn væsentlig gjør Digteren — han bliver veltalende; denne hans Veltalenhed er Digtet. Derude i Tausheden, der udkaster han store Planer til at omskabe og lyksaliggjøre hele Verden, store Planer, som aldrig blive til Virkelighed — nei, de blive jo Digtet. Derude i Tausheden, der ruger han over sin Smerte, lader Alt — ja, endog Læremesterne, Fuglen og Lilien, maae, istedetfor at lære ham, tjene ham — han lader Alt give Gjenlyd af hans Smerte; og denne Smertens Gjenlyden det er Digtet, thi et Skrig slet og ret er ikke Digt, men Skrigets uendelige Gjenlyden i sig selv det er Digtet.

Taus bliver altsaa Digteren ikke i Tausheden hos Lilien og Fuglen, og hvorfor ikke? just fordi han vender Forholdet om, gjør sig til det Væsentligere i Sammenligning med Lilien og Fuglen, bilder sig ind, at han endog har Fortjeneste af, som det hedder, at laane Fuglen og Lilien Ordet og Talen, istedetfor at Opgaven var, selv at lære Taushed af Lilien og Fuglen.

O, men at det dog maatte lykkes Evangeliet ved Hjælp af Lilien og Fuglen at lære Dig, m. T., Alvoren, og mig, at gjøre Dig ganske taus for Gud! At Du i Tausheden maatte glemme Dig selv, hvad Du selv hedder, Dit eget Navn, det berømte Navn, det elendige Navn, det ubetydelige Navn, for i Taushed at bede til Gud: »helliget vorde Dit Navn!« At Du i Taushed maatte glemme Dig selv, Dine Planer, de store, Alt omfattende Planer, eller de indskrænkede Planer betræffende Dit Liv og dets Fremtid, for i Taushed at bede til Gud: »komme Dit Rige!« At Du i Tausheden maatte glemme Din Villie, Din Egensind, for i Taushed at bede til Gud: »skee Din Villie!« Ja, hvis Du af Lilien og Fuglen kunde

lære at blive ganske taus for Gud, hvad skulde da ikke Evangeliet kunne forhjælpe Dig til, da skulde Intet være Dig umuligt. Men hvis dog blot Evangeliet ved Hjælp af Lilien og Fuglen lærte Dig Taushed, hvad har det saa ikke allerede hjulpet Dig til! Thi, som sagt, er Gudsfrygt Viisdoms Begyndelse, saa er Taushed Gudsfrygts Begyndelse. Gak til Myren og bliv viis, siger Salomo; gaae til Fuglen og Lilien og lær Taushed, siger Evangeliet.

»Søger *først* Guds Rige og hans Retfærdighed.« Men Udtrykket for at man først søger Guds Rige er netop Tausheden, den Taushed, som er Liliens og Fuglens. Lilien og Fuglen søge Guds Rige, slet ikke Andet, alt det Øvrige vorder dem tillagt. Men saa søge de jo ikke Guds Rige først, naar de slet ikke søge Andet? Hvoraf kommer det da, at Evangeliet siger: søger *først* Guds Rige, og derved lader som var det dets Mening, at der saa dernæst var Andet at søge, uagtet det dog er aabenbart, at det er Evangeliets Mening, at Guds Rige er det Eneste, der skal søges? Det kommer vel deraf, at det er unegteligt, at Guds Rige kun kan søges, naar det søges først; Den, som ikke søger Guds Rige først, søger det slet ikke. Fremdeles kommer det deraf, at det at kunne søge, i sig indeholder en Mulighed af at kunne søge Andet, og derfor maa Evangeliet, som jo indtil videre staaer udenfor Mennesket, der altsaa ogsaa kan søge Andet, sige: Guds Rige skal Du

ret er sulten; idet Moderen sætter Maden paa Bordet, og Barnet faaer det Fremsatte at see, er Barnet ikke langtfra at græde af Utaalmodighed og siger: »hvad skal den Smule forslaae, naar jeg har spiist det, er jeg lige sulten«; maaskee bliver Barnet endog saa utaalmodigt, at det slet ikke vil begynde at spise, »fordi den Smule dog ikke kan hjælpe Noget«. Men Moderen, som godt veed, at det Hele er en Misforstaaelse, siger: »ja, ja, min lille Ven, spiis nu det først, saa kan vi jo altid see at faae lidt mere«. Saa tager Barnet fat, og hvad skeer? Barnet er mæt, inden det Halve er spiist. Havde Moderen strax irettesat Barnet, og sagt: »der er saamænd mere end nok«, saa havde Moderen vel ikke havt Uret deri, men hun havde ikke givet ved sin Adfærd et Exempel paa den Viisdom, som egentligen er Opdragelsens, hvilket hun derimod nu gjorde. Saaledes med Evangeliet. Det er ikke Evangeliet det Vigtigste at irettesætte og skjende; hvad der er Evangeliet det Vigtigste er at faae Menneskene til at tage efter det. Derfor siger det »søger først«. Derved stopper det saa at sige Munden paa alle Menneskets Indvendinger, bringer ham til Taushed, og faaer ham virkelig til at begynde først paa denne Søgen; og saa mætter denne Søgen Mennesket saaledes, at det nu bliver sandt, at han søger ene og alene Guds Rige.

Søg først Guds Rige, det er, bliv som Lilien og Fuglen, det er, bliv for Gud ganske taus: saa skal det Øvrige vorde Eder tillagt.

II.

›Ingen kan tjene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden.‹

M T! Du veed i Verden er der ofte Tale om et Enten

ungsindigt mene, at der, hvor Gud er med som det Ene, dog egentlig er tre Ting at vælge mellem: han er fortabt, eller, han har tabt Gud, og derfor er der for ham egentligen heller intet Enten-Eller; thi med Gud, det er, naar Guds-Forestillingen forsvinder eller forqvakles, gaaer ogsaa Enten-Eller ud. Dog hvor skulde dette kunne hænde Nogen i Tausheden hos Lilien og Fuglen!

Altsaa Enten-Eller; enten Gud, og som Evangeliet forklarer det, enten elske Gud eller hade ham. Ja, naar der er Larm omkring Dig, eller naar Du er i Adspredelserne, da synes dette næsten en Overdrivelse, der synes at være altfor lang en Afstand fra at elske til at hade for at man kunde have Ret i at bringe dem saa nær sammen, i eet Aandedrag, i een eneste Tanke, i to Ord, som uden Mellemsætninger, uden Indskudsord til nærmere Overeenskomst, uden end det mindste Skilletegn følge umiddelbart paa hinanden. Men som jo et Legeme i det lufttomme Rum falder med uendelig Hastighed, saaledes gjør ogsaa Tausheden derude hos Lilien og Fuglen, den høitidelige Taushed for Gud, at disse to Modsætninger i eet og samme Nu frastødende berøre hinanden, ja blive til i samme Nu: enten elske eller hade. Saa lidet som der i det lufttomme Rum er et Tredie, der sinker det faldende Legeme, saa lidet er i denne høitidelige Taushed for Gud et Tredie, der kunde holde det at elske og hade paa en sinkende Afstand fra hinanden. — Enten Gud; og som Evangeliet forklarer det, enten holde sig til ham, eller foragte ham. I Selskab med Mennesker, i Handel og Vandel, i Omgang med de Mange, der synes at ligge en stor Afstand mellem det at holde sig til En og det at foragte ham; »jeg behøver ikke at omgaaes det Menneske«, siger man, »men deraf følger jo ikke, at jeg foragter ham, paa nogen Maade.« Og saaledes er det ogsaa i Forhold til Omgangen med de Mange, hvilke man selskabelig-vidtløftigt omgaaes uden væsentlig Inderlighed i mere eller mindre Ligegyldighed. Men jo mindre Antallet bliver, jo mindre, i vidtløftig Forstand, selskabelig Omgangen bliver, det er, jo inderligere den bliver, desto mere begynder et Enten-Eller at blive Loven for Forholdet; og Omgangen med Gud er i dybeste Forstand og ubetinget uselskabelig. Tag blot to Elskende, et Forhold, der ogsaa er uselskabeligt, just fordi det er saa inderligt: for dem og deres Forhold gjælder det: enten holde os til hinanden eller foragte hinanden. Og nu i Tausheden for Gud hos Lilien og Fuglen, hvor der altsaa slet Ingen er tilstede, hvor der altsaa slet ingen anden Omgang er for Dig end den med Gud: ja saa gjælder det: enten holde sig til ham eller

foragte ham. Der er ingen Undskyldning, da der er ingen Anden tilstede, og i ethvert Tilfælde ingen Anden saaledes tilstede, at Du kan holde Dig til ham uden at foragte Gud; thi der just, i Tausheden, er det tydeligt, hvor nær Gud er Dig. De tvende Elskende ere hinanden saa nær, at den Ene, saa længe den Anden er i Live, ikke uden at foragte ham kan holde sig til en Anden; deri ligger hvad af Enten-Eller der er i dette Forhold. Thi om dette Enten-Eller (enten holde sig til — eller foragte) er til, beroer paa, hvor nær de To ere hinanden. Men Gud, som jo heller ikke døer, er Dig endnu nærmere, uendeligt nærmere end tvende Elskende ere hinanden, han, Din Skaber og Opholder, han, i hvem Du lever, røres og er, han, af hvis Naade Du har Alt. Saa det er ingen Overdrivelse dette enten at holde sig til Gud eller at foragte ham, det er ikke som naar et Menneske for en Ubetydeligheds Skyld anbringer Enten-Eller, et Menneske, om hvem man derfor med Rette siger, at han er kort for Hovedet. Saaledes er det ikke her. Thi deels er Gud jo dog vel Gud. Og deels anbringer han det ikke i Forhold til det Ligegyldige, han siger ikke: enten en Rose eller en Tulipan. Men han anbringer det i Forhold til sig selv og siger: enten mig . . . enten holder Du Dig til mig og ubetinget i Alt, eller Du — foragter mig. Anderledes kunde Gud dog vel ikke tale om sig selv; skulde Gud, eller skulde Gud kunne tale

eller, holder Du Dig ikke til ham ubetinget og i Alt, saa holder Du Dig ikke til ham, og holder Du Dig ikke til ham, saa — foragter Du ham.

Denne ubetingede Lydighed — at hvis man ikke elsker Gud, hader man ham, at hvis man ikke ubetinget og i Alt holder sig til ham, foragter man ham — denne ubetingede Lydighed kan Du lære af de Læremestere, til hvilke derfor Evangeliet henviser, af Lilien og Fuglen. Ved at lære at lyde lærer man at herske, hedder det, men endnu vissere er det, at ved selv at være lydig kan man lære Lydighed fra sig. Saaledes med Lilien og Fuglen. De have ingen Magt til dermed at tvinge den Lærende, de have blot den egne Lydighed som det Tvingende. Lilien og Fuglen ere »de lydige Læremestere«. Er dette ikke en besynderlig Tale? »lydig« er jo ellers det Ord, man bruger om den Lærende, af ham fordres, at han skal være lydig; men her er det Læremesteren selv, der er lydig! Og hvori underviser han? i Lydighed. Og hvorved underviser han? ved Lydighed. Kunde Du blive saaledes lydig som Lilien og Fuglen, da skulde Du ogsaa ved Lydighed kunne lære Lydighed fra Dig. Men da vel hverken Du eller jeg ere saaledes lydige, saa lader os af Lilien og Fuglen lære:

Lydighed.

Derude hos Lilien og Fuglen, der er Taushed, sagde vi. Men denne Taushed, eller, hvad vi stræbte at lære af den, at blive taus, er den første Betingelse for i Sandhed at kunne lyde. Naar Alt omkring Dig er høitidelig Taushed, som derude, og naar der er Taushed i Dig, da fornemmer Du, og med Uendelighedens Eftertryk fornemmer Du Sandheden af dette: Du skal elske Herren Din Gud og tjene ham alene; og Du fornemmer, at det er »Dig«, Dig, der skal elske Gud saaledes, Dig ene i den ganske Verden, Du som jo er ene i den høitidelige Tausheds Omgivelse, saaledes ene, at ogsaa hver en Tvivl, og hver en Indvending, og hver en Undskyldning, og hver en Udflugt, og hvert et Spørgsmaal, kort hver en Stemme er bragt til Taushed i Dit eget Indre, hver en Stemme, det er, hver en anden Stemme end Guds, der omkring Dig og i Dig taler til Dig ved Tausheden. Var der aldrig saaledes Taushed omkring Dig og i Dig, saa lærte og saa lærer Du heller aldrig

---

Du skal elske Herren Din Gud osv.] smlgn. Matth. 4, 10 og 22, 37.

Lydighed. Men har Du lært Taushed, saa gaaer det nok me
lære Lydighed.

Agt da paa Naturen omkring Dig. I Naturen er Alt Lydi
ubetinget Lydighed. Her »skeer Guds Villie som i Himmelen sa
paa Jorden«; eller hvis Nogen anfører de hellige Ord paa en a
Maade, de passe alligevel: her, i Naturen, »skeer Guds Villie
Jorden som den er i Himlen«. I Naturen er Alt ubetinget L
hed; her er det ikke blot saa — som det ogsaa er i Menn
Verdenen — at fordi Gud er den Almægtige, derfor skeer
end ikke det Mindste, uden hans Villie, nei, her er det tillige,
Alt er ubetinget Lydighed. Men dette er dog vel en uendelig
skjel; thi Eet er det jo, at ikke den feigeste og ikke den trods
menneskelige Ulydighed, at ikke et enkelt Menneskes og ikke
Slægtens Ulydighed formaaer end det Mindste mod hans V
han, den Almægtige — et Andet, at hans Villie skeer, fordi
lyder ham ubetinget, fordi der ingen anden Villie er end h
Himlen og paa Jorden; og dette er Tilfældet i Naturen. I Nat
gjælder det, som Skriften siger »der falder ikke en Spur
Jorden uden hans Villie«; og det ikke blot fordi han er de
mægtige, men fordi Alt er ubetinget Lydighed hans Villie

samme Øieblik det ikke ubetinget er Guds Villie, er det ophørt at være til.

Lad os saa nærmere, og menneskeligt, betragte Lilien og Fuglen, for at lære Lydighed. Lilien og Fuglen ere Gud ubetinget lydige. Heri ere de Mestere. De forstaae, som det sømmer sig Læremestere, mesterligen at træffe, ak hvad de fleste Mennesker vel gaae Glip af og forfeile: det Ubetingede. Thi Eet forstaaer Lilien og Fuglen ubetinget ikke — ak hvad de fleste Mennesker forstaae sig bedst paa: Halvhed. At en lille Ulydighed, at det ikke skulde være ubetinget Ulydighed, det kan Lilien og Fuglen ikke, og det vil de ikke forstaae. At den mindste, mindste Ulydighed skulde i Sandhed have noget andet Navn end: Foragt for Gud, det forstaaer Lilien og Fuglen ikke, og vil ikke forstaae. At der skulde være noget Andet eller nogen Anden, som man, deelt, tillige kunde tjene foruden at tjene Gud, og at dette ikke — tillige skulde være at foragte Gud: det kan og vil Fuglen og Lilien ikke forstaae. Vidunderlige Sikkerhed i at træffe, og i at have sit Liv i det Ubetingede! Og dog, o, I dybsindige Læremestere, skulde det vel være muligt, at der andetsteds end i det Ubetingede var Sikkerhed at finde, da jo det Betingede i sig selv er Usikkerhed! Saa skulde jeg vel snarere tale anderledes, jeg skulde ikke beundre den Sikkerhed, hvormed de træffe det Ubetingede, men snarere sige, at det just er det Ubetingede, der giver dem den beundringsværdige Sikkerhed, som gjør dem til Læremestere i Lydighed. Thi Lilien og Fuglen ere Gud ubetinget lydige, de ere i Lydigheden saa eenfoldige eller saa ophøiede, at de troe, at Alt, hvad der skeer, er ubetinget Guds Villie, og at de slet ikke have Andet at gjøre i Verden, end enten ubetinget lydigen at gjøre Guds Villie eller ubetinget lydigen at finde sig i Guds Villie.

Om det Sted, der er anviist Lilien, er ret saa uheldigt som muligt, saa det let lader sig forudsee, at den vil være aldeles til Overflod hele sit Liv igjennem, ikke blive bemærket af en Eneste, der kunde glæde sig over den; om Stedet og Omgivelsen er — ja, der har jeg glemt, at det er Lilien, jeg taler om — er saa »fortvivlet« uheldigt, at det ikke blot ikke er søgt, men er skyet: den lydige Lilie finder sig lydig i sit Vilkaar, og springer ud i al sin Deilighed. Vi Mennesker, eller, et Menneske i Liliens Sted, vilde vel sige: »det er tungt, det er ikke til at udholde, naar man er Lilie og deilig som Lilien, da at skulle være anviist Plads paa et saadant Sted, for der at blomstre i en Omgivelse, der er saa

ugunstig som muligt, som beregnet paa at tilintetgjøre Indtrykket af Ens Deilighed; nei, det er ikke til at udholde, det er jo en Selvmodsigelse af Skaberen!« Saaledes vilde vel et Menneske, eller vi Mennesker tænke og tale, hvis vi vare i Liliens Sted, og derpaa visne af Græmmelse. Men Lilien tænker anderledes, den tænker som saa: »jeg har jo ikke selv kunnet bestemme Stedet og Vilkaaret, dette er altsaa ikke i fjerneste Maade min Sag; at jeg staaer, hvor jeg staaer, er Guds Villie«. Saaledes tænker Lilien; og at det ogsaa virkelig er som den tænker, at det er Guds Villie, kan man see paa den; thi den er deilig — ikke Salomo i al sin Herlighed var saaledes paaklædt. O, hvis der var Forskjel mellem Lilie og Lilie i Deilighed, denne Lilie maatte tilkjendes Prisen: den har een Deilighed mere; thi at være deilig, naar man er Lilie, det er egentligen ingen Kunst, men paa det Vilkaar at være deilig, i en saadan Omgivelse, der giør Alt for at forhindre det, i en saadan Omgivelse fuldeligen at være sig selv og at bevare sig selv, at spotte hele Omgivelsens Magt, nei, ikke at spotte, det gjør Lilien ikke, men at være ganske sorgløs i al sin Deilighed! Thi Lilien er, trods Omgivelsen, sig selv, fordi den er Gud ubetinget

Lilien; den var ubetinget lydig, derfor blev den sig selv i Deilighed, den blev virkelig hele sin Mulighed, uforstyrret, ubetinget uforstyrret af den Tanke, at det samme Øieblik var dens Død. O, hvis der var Forskjel mellem Lilie og Lilie i Deilighed, denne Lilie maatte tilkjendes Prisen; den havde een Deilighed mere, at være saaledes deilig trods Undergangens Vished i samme Øieblik. Og sandeligen, med Undergangen for Øie at have Mod og Tro til at blive til i al sin Deilighed: det formaaer kun ubetinget Lydighed. Et Menneske vilde, som sagt, Undergangens Vished forstyrre, saa han ikke blev sin Mulighed, hvad der dog var ham forundt, uagtet kun den korteste Tilværelse var ham tilmaalt. »Hvortil?« vilde han sige, eller »hvorfor?« vilde han sige, eller »hvad kan det hjælpe?« vilde han sige: og saa foldede han ikke hele sin Mulighed ud, men forskyldte, at han, forkrøblet og uskjøn, gik under Øieblikket iforveien. Kun ubetinget Lydighed kan ubetinget nøiagtigt træffe »Øieblikket«; kun ubetinget Lydighed kan benytte Øieblikket, ubetinget uforstyrret af det næste Øieblik.

Om det for Fuglen, naar Øieblikket er der, da den skal reise, i Fuglens Forstand er nok saa vist, at den har det saa godt saaledes som den har det, at den altsaa ved at reise slipper det Visse for at gribe efter det Uvisse: den lydige Fugl tiltræder dog øieblikkeligt Reisen; eenfoldigt, ved Hjælp af den ubetingede Lydighed, forstaaer den kun Eet, men det forstaaer den ubetinget, at nu er det ubetinget Øieblikket. — Naar Fuglen berøres af dette Livs Ublidhed, naar den forsøges i Gjenvordigheder og Modgang, naar den hver Morgen i flere Dage finder sin Rede forstyrret: den lydige Fugl begynder hver Dag forfra paa Arbeidet med samme Lyst og Omhu som første Gang; eenfoldigt, ved Hjælp af den ubetingede Lydighed, forstaaer den Eet, men det forstaaer den ubetinget, at det er dens Arbeide, at den ene har at gjøre Sit. — Naar Fuglen maa prøve denne Verdens Ondskab, naar den lille Sangfugl, der synger til Guds Ære, maa finde sig i, at et uartigt Barn har sin Morskab af at vrænge efter den, for derved om muligt at forstyrre Høitideligheden; eller naar den eensomme Fugl har fundet en Omgivelse, den elsker, en elsket Green, paa hvilken den især elsker at sidde, maaskee ovenikjøbet den saa kjer ved de dyrebareste Erindringer — og der da er et Menneske, som har sin Glæde af, ved Steenkast eller paa anden Maade at jage den bort fra dette Sted, ak et Menneske, der er lige saa utrættelig i det Onde, som Fuglen, skjøndt fordrevet og bortskræmmet, er utrættelig i at søge tilbage til sin Kjerlighed og til sit gamle Sted: den lydige Fugl finder sig ubetinget i Alt; eenfoldigt, ved Hjælp af den

ubetingede Lydighed forstaaer den kun Eet, men det forstaaer den ubetinget, at Alt hvad der saaledes vederfares den egentligen ikke, altsaa kun uegentligen vedkommer den, eller rettere, at det, der egentligen vedkommer den, men ogsaa ubetinget, er, Gud ubetinget lydigt at finde sig deri.

Saaledes Lilien og Fuglen, af hvem vi skulde lære. Derfor skal Du ikke sige »Lilien og Fuglen, de kan sagtens være lydige, de kan jo ikke Andet, eller de kan det ikke anderledes; paa den Maade at blive et Mønster i Lydighed, er jo at gjøre en Dyd af Nødvendighed.« Saaledes skal Du ikke sige, Du skal overhovedet Intet sige, Du skal tie og lyde, at det, hvis det ellers er saa, at Lilien og Fuglen gjøre en Dyd af Nødvendighed, det ogsaa maatte lykkes Dig, at gjøre en Dyd af Nødvendighed. Ogsaa Du er jo underlagt Nødvendighed; Guds Villie skeer jo dog alligevel, saa stræb Du at gjøre en Dyd af Nødvendighed, ved ubetinget lydigt at gjøre Guds Villie. Guds Villie skeer jo dog alligevel, saa see Du at gjøre en Dyd af Nødvendighed, ved ubetinget lydigt at finde Dig i Guds Villie, saa ubetinget lydigt, at Du med Sandhed maatte kunne sige om Dig selv i Forhold til at gjøre og til at finde Dig

Og tænk nu det talløse Antal af Mennesker, der lever! Vi Mennesker tale om, at det er et Taalmodigheds-Arbeide at være Skolemester for Smaabørn; og nu Gud, som maa være Skolemesteren for dette talløse Antal, hvilken Taalmodighed! Og hvad der saa gjør Fordringen til Taalmodighed uendelig større, er, at der, hvor Gud er Skolemesteren, der lide Børnene alle mere eller mindre af den Indbildning, at de ere store voxne Mennesker, en Indbildning, for hvilken Lilien og Fuglen ere saa ganske frie, og just derfor er det vel, at det falder dem saa let med den ubetingede Lydighed. »Det manglede blot«, vilde en menneskelig Skolemester sige, »det manglede blot, at Børnene bildte sig ind at være voxne Mennesker, saa maatte man tabe Taalmodigheden og fortvivle; thi det vilde intet Menneske kunne udholde.« Nei, intet Menneske kunde udholde det; det kan kun Taalmodighedens Gud. See, derfor kalder Gud sig Taalmodighedens Gud. Og han veed nok, hvad han siger. Det er ikke i en Stemning at han falder paa at kalde sig saaledes; nei, han vexler ikke i Stemning, det er jo Utaalmodighed. Han veed det fra Evighed af, og han veed det af tusinde og tusinde Aars daglige Erfaring, han veed fra Evighed af, at saa længe Timeligheden skal bestaae og Menneskeslægten i den, maa han være Taalmodighedens Gud, thi ellers var den menneskelige Ulydighed ikke til at holde ud. I Forhold til Lilien og Fuglen er Gud den faderlige Skaber og Opholder, kun i Forhold til Mennesket er han Taalmodighedens Gud. Sandt nok, det er en Trøst, en høist fornøden og ubeskrivelig Trøst, hvorfor ogsaa Skriften siger, at Gud er Taalmodighedens — og »Trøstens Gud«; men det er jo tillige en forfærdelig alvorlig Sag, at Menneskets Ulydighed er Skyld i, at Gud er Taalmodighedens Gud, en forfærdelig alvorlig Sag, at Mennesket ikke tager Taalmodigheden forfængeligt. Mennesket opdagede en Egenskab hos Gud, som Lilien og Fuglen, der altid ere ubetinget lydige, ikke kjende; eller Gud var kjerlig nok mod Mennesket til at lade ham det aabenbare, at han har denne Egenskab, at han er Taalmodighed. Men altsaa svarer jo i en vis Forstand — o, frygtelige Ansvar! — til Menneskets Ulydighed svarer i en vis Forstand Guds Taalmodighed. Det er Trøsten, men under et forfærdeligt Ansvar. Mennesket tør vide, at selv om alle Mennesker opgave ham, ja om han ikke er langtfra at opgive sig selv, saa er dog Gud Taalmodighedens Gud. Det er en uvurdeerlig Rigdom. O, men brug den rettelig, husk paa, det er en Sparepenge; for Gud i Himmelens Skyld brug den rettelig, ellers styrter den Dig i end større Elendighed, den forvandler sig til sit Modsatte, er ikke mere Trøsten, men den bliver af alle den

frygteligste Anklage mod Dig. Thi synes det Dig for haard en Tale — om den dog ikke er haardere end Sandheden er — at det ikke ubetinget og i Alt at holde sig til Gud, at det »strax« er — at foragte ham: at det at tage hans Taalmodighed forfængeligt, at det er at foragte Gud, det kan da vel ikke være for haard en Tale!

Pas derfor vel paa, efter Evangeliets Anviisning at lære Lydighed af Lilien og Fuglen. Lad Dig ikke skrække tilbage, fortvivl ikke, idet Du sammenligner Dit Liv med disse Læremesteres. Der er Intet at fortvivle over, thi Du skal jo lære af dem; og Evangeliet trøster Dig først ved at sige Dig, at Gud er Taalmodighedens Gud, men da tilføier det: Du skal lære af Lilien og Fuglen, lære at være ubetinget lydig som Lilien og Fuglen, lære ikke at tjene to Herrer; thi Ingen kan tjene to Herrer, han maa enten ... eller.

Men hvis Du kan blive ubetinget lydig som Lilien og Fuglen, da har Du lært hvad Du skulde lære, og det har Du lært af Lilien og Fuglen (og hvis Du ganske havde lært det, er Du blevet saaledes den Fuldkomnere, at Lilien og Fuglen fra at være Læremesteren bliver Billedet), Du har lært kun at tjene een Herre, at elske ham ene og at holde Dig til ham ubetinget i Alt. Da skulde ogsaa den Bøn, som rigtignok alligevel opfyldes, den skulde opfyldes ved Dig, naar Du beder til Gud: »skee Din Villie, som i

geren med sin Snare, naar der ikke er Fugl at opdage: men blot den mindste, mindste Glimten af det Tvetydige, saa er Satan stærk og Fristelsen fangende; og skarpsynet er han, han den Onde, hvis Snare hedder Fristelse, og hvis Bytte hedder et Menneskes Sjel. Fra ham kommer egentligen ikke Fristelsen, men intet, intet Tvetydigt kan dølge sig for ham; og opdager han det, saa er Fristelsen ved ham. Men det Menneske, der ved ubetinget Lydighed skjuler sig i Gud, han er ubetinget sikker; han kan fra sit sikkre Skjulested see Djævlen, men Djævlen kan ikke see ham. Fra sit sikkre Skjulested; thi ligesaa skarpsynet som Djævelen er i Forhold til Tvetydighed, lige saa blind bliver han ogsaa, naar han seer paa Eenfoldighed, han bliver blind eller slagen med Blindhed. Dog ikke uden Gysen betragter den ubetinget Lydige ham; dette funklende Blik, der seer ud, som kunde det gjennemtrænge Jord og Hav og Hjertets skjulteste Forborgenhed, som det ogsaa kan — og at dog han med dette Blik, at han er blind! Men er han, der spænder Fristelsens Snare, er han blind i Forhold til Den, som ved ubetinget Lydighed er skjult i Gud: saa er der jo for ham ingen Fristelse; thi »Gud frister Ingen«. Saaledes er hans Bøn hørt: »leed os ikke udi Fristelse«, det er, lad mig aldrig nogensinde ved Ulydighed vove mig udenfor mit Skjulested, og forsaavidt jeg dog forskylder en Ulydighed, saa jage Du mig ikke strax ud af mit Skjulested, uden for hvilket jeg øieblikkelig ledes i Fristelse. Og bliver han da ved ubetinget Lydighed i sit Skjulested, saa er han ogsaa »frelst fra det Onde«.

Ingen kan tjene to Herrer, han maa enten elske den ene og hade den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden, I kunne ikke tjene Gud og Mammon, ikke Gud og Verden, ikke Godt og Ondt. Der er altsaa to Magter: Gud og Verden, Godt og Ondt; og Grunden hvorfor Mennesket kun kan tjene een Herre er vel den, at disse to Magter, om end den ene Magt er den uendelig stærkeste, er i Strid med hinanden paa Liv og Død. Denne uhyre Fare, hvori altsaa Mennesket ved at være Menneske er — hvilken Fare Lilien og Fuglen i den deres ubetingede Lydighed, som er lykkelig Uskyldighed, slippe forbi; thi om dem strider ikke Gud og Verden, ei heller Godt og Ondt — denne uhyre Fare, at »Mennesket« er stillet mellem disse to uhyre Magter, og Valget ham overladt, denne uhyre Fare er det, der gjør, at man enten maa

---

»Gud frister Ingen«] Jac. 1, 13.

elske eller hade, at det ikke at elske er at hade; thi saa fjendtlige ere disse to Magter, at den mindste Bøien til den ene Side bliver det ubetinget Modsatte fra den anden Side seet. Naar Mennesket glemmer denne uhyre Fare, hvori han er, og en Fare, vel at mærke, af den Beskaffenhed, at det sandeligen ikke er det tjenlige Middel imod den, at see at glemme den; naar Mennesket glemmer, at han er i denne uhyre Fare, naar han mener, at han ikke er i Fare, naar han endog siger Fred og ingen Fare: saa maa Evangeliets Tale synes ham en taabelig Overdrivelse. Ak, men det er just, fordi han saa er sjunket i Faren, fortabt, saa han hverken har Forestilling om den Kjerlighed, med hvilken Gud elsker ham, samt at det just er af Kjerlighed, at Gud fordrer ubetinget Lydighed, ei heller Forestilling om det Ondes Magt og List, samt sin egen Svaghed. Og Mennesket er fra Først af for barnagtig til at kunne og ville forstaae Evangeliet; dets Tale om enten — eller synes ham en usand Overdrivelse: at Faren skulde være saa stor, at ubetinget Lydighed skulde være fornøden; at Fordringen om ubetinget Lydighed skulde være grundet i Kjerlighed — det kan Mennesket ikke faae i sit Hoved.

Hvad gjør saa Evangeliet? Evangeliet, der er Opdragelsens Viisdom, indlader sig ikke i en Tanke- eller Ordstrid med Mennesket for at bevise ham, at det er saa; Evangeliet veed meget

Synd der — ved ikke at ville tjene een Herre, eller ved at ville tjene en anden Herre, eller ved at ville tjene to, ja flere Herrer — forstyrrede hele Verdens Skjønhed, hvor forinden Alt var saa saare godt, hans Synd, der satte Splid i en Verden af Enighed; og betænk, at enhver Synd er Ulydighed, og enhver Ulydighed Synd.

III.

»Seer til Himlens Fugle; de saae ikke, og høste ikke, og sanke ikke i Lader« — ubekymrede om den Dag imorgen. »Betragter Græsset paa Marken — som er idag«.

Gjør det og lær:

Glæde.

Saa lader os da betragte Lilien og Fuglen, disse de glade

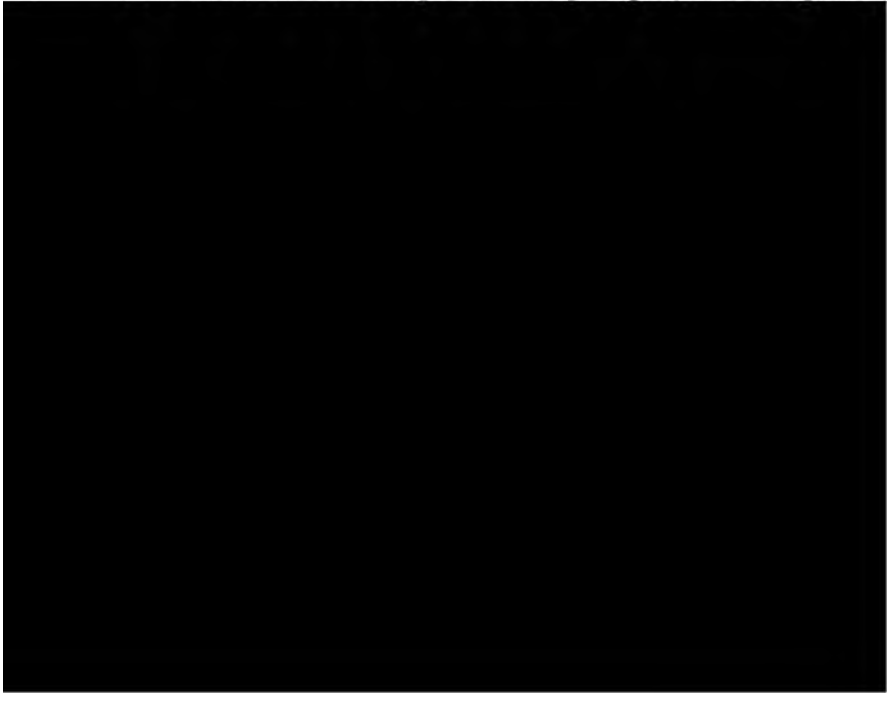

naar det lakker ad Aften, og Fuglen glad haster hjem til sin Rede; og hvilken Glæde den lange Sommerdag! Hvilken Glæde naar Fuglen — der ikke blot som en glad Arbeider synger til sit Arbeide, men hvis væsentlige Arbeide er at synge — glad begynder sin Sang; hvilken ny Glæde, naar saa ogsaa Naboen begynder, og saa Gjenboen, og naar saa Choret stemmer i, hvilken Glæde; og naar der saa tilsidst er som et Hav af Toner, der lader Skov og Dal, Himmel og Jord give Gjenlyd, et Hav af Toner, hvori den, som gav Tonen an, nu tumler sig oven ud af Glæde: hvilken Glæde, hvilken Glæde! Og saaledes hele Fuglens Liv igjennem; overalt og altid finder den Noget eller rettere Nok at glæde sig over; den spilder ikke et eneste Øieblik, men den vilde ansee ethvert Øieblik for spildt, hvori den ikke var glad. — Hvilken Glæde, naar Duggen falder og vederqvæger Lilien, som nu afkjølet skikker sig til Hvile; hvilken Glæde, naar Lilien efter Badet, vellystig tørrer sig i den første Solstraale; og hvilken Glæde den lange Sommerdag! O, betragt dem dog; betragt — Lilien, og betragt — Fuglen; og see dem saa sammen! Hvilken Glæde, naar Fuglen skjuler sig hos Lilien, hvor den har sin Rede, og hvor den har det saa ubeskrivelig hyggeligt, medens den til Tidsfordriv spøger og narres med Lilien! Hvilken Glæde, naar Fuglen høit fra Grenen, eller høiere op, høit oppe fra Skyen lyksalig holder Øie med Reden, og med Lilien, der smilende vender sit Øie op mod den! Livsalige, lykkelige Tilværelse, saa riig paa Glæde! Eller er maaskee Glæden mindre, fordi det, smaaligt forstaaet, er Lidt, der gjør dem saa glade? Nei, dette, denne smaalige Forstaaelse er dog vel en Misforstaaelse, ak, en høist sørgelig og bedrøvelig Misforstaaelse; thi just det, at det er Lidet, der gjør dem saa glade, er Beviset for, at de selv ere Glæden og Glæden selv. Dette er dog vel saa? dersom det man glæder sig over, var slet Intet, og man dog i Sandhed var ubeskrivelig glad, da beviste dette jo allerbedst, at man selv er Glæden og Glæden selv — som Lilien og Fuglen er det, de glade Læremestere i Glæde, der just fordi de ere ubetinget glade ere Glæden selv. Den nemlig, hvis Glæde er afhængig af visse Betingelser, han er ikke Glæden selv, hans Glæde er jo Betingelsernes, og betingelsesviis i Forhold til disse. Men Den, der er Glæden selv, han er ubetinget glad, ligesom omvendt, Den, der er ubetinget glad, er Glæden selv. O, os Mennesker volde Betingelserne, for at vi skulle blive glade, megen Møie og Bekymring — selv om vi fik alle Betingelserne, bleve vi maaskee alligevel ikke ubetinget glade. Dog, ikke sandt, I, dybsindige Læremestere i Glæde, det kan jo ikke være anderledes; thi ved

Hjælp, selv om det var af alle Betingelserne, er det jo dog umuligt at blive mere end eller anderledes end betingelsesviis glad; Betingelserne og det Betingelsesvise svare jo til hinanden. Nei, ubetinget glad bliver kun Den, som er Glæden selv, og kun ved at være ubetinget glad, bliver man Glæden selv.

Dog kunde man ikke ganske kort angive, hvorledes Glæden er Indholdet af denne Liliens og Fuglens Underviisning, eller hvad der er Indholdet af denne deres Underviisning i Glæde, det er, kunde man ikke ganske kort angive Tankebestemmelserne i denne deres Underviisning? Jo, det kan man let; thi hvor eenfoldige Lilien og Fuglen ogsaa ere, de ere saa vist ikke tankeløse. Altsaa man kan det let; og lad os ikke glemme, allerede dette er i denne Henseende en overordentlig Forkortning, at Lilien og Fuglen selv er, hvad den underviser i, selv udtrykker Det, hvori den som Lærer underviser. Dette er — forskjelligt fra den ligefremme og første Oprindelighed, at Lilien og Fuglen i strengeste Forstand fra første Haand har Det, hvori den underviser — den erhvervede Oprindelighed. Og denne den erhvervede Oprindelighed i Lilien og Fuglen, den er jo igjen Eenfold; thi om en Underviisning er eenfoldig, beroer ikke saa meget paa, om der bruges simple, dagligdagse Udtryk, eller høitravende og lærde, nei, det Eenfoldige er, at Læreren selv er Det, hvori han underviser. Og saaledes er det

paa: den nærværende Tid. Derfor er Gud salig, han som evigt siger: idag, han som evigt og uendeligt er sig selv nærværende i at være idag. Og derfor er Lilien og Fuglen Glæden, fordi de ved Taushed og ubetinget Lydighed ganske ere sig selv nærværende i at være idag.

»Men« siger Du »Lilien og Fuglen, de kan sagtens«. Svar: intet Men maa Du komme med — men lær af Lilien og Fuglen saaledes at blive Dig selv ganske nærværende i at være idag, saa er Du ogsaa Glæden. Men, som sagt, intet Men; thi det er Alvor, Du skal lære Glæde af Lilien og Fuglen. Endnu mindre maa Du blive Dig selv vigtig, saa Du, fordi nu Lilien og Fuglen ere eenfoldige, maaskee for at føle, at Du er Menneske, bliver vittig, og, talende om et enkelt Imorgen, siger: Lilien og Fuglen, de kan sagtens, de som ikke engang have den Dag Imorgen at plages med, »»men Mennesket, som jo ikke blot har Bekymring for den Dag Imorgen, hvad han skal spise, men ogsaa for den Dag Igaar, betræffende hvad han har spiist — og ikke betalt!«« Nei, ingen Vittighed, der uartigt forstyrrer Underviisningen. Men lær, begynd dog idetmindste paa at lære af Lilien og Fuglen. Thi det skulde dog vel ikke være Nogens alvorlige Mening, dette med at hvad Fuglen og Lilien glæder sig over, og hvad der ligner dette, at det Ingenting er at glæde sig over! Altsaa, at Du blev til, at Du er til, at Du »idag« faaer det Fornødne, for at være til; at Du blev til, at Du blev Menneske; at Du kan see, betænk, at Du kan see, at Du kan høre, at Du kan lugte, at Du kan smage, at Du kan føle; at Solen skinner for Dig — og for Din Skyld, at, naar den bliver træt, at saa Maanen begynder, og at saa Stjernerne tændes; at det bliver Vinter, at hele Naturen forklæder sig, leger fremmed — og for at fornøie Dig; at det bliver Foraar, at Fuglen kommer i talrig Flok — og for at glæde Dig, at det Grønne spirer frem, at Skoven voxer sig skjøn, og staaer Brud — og for at glæde Dig; at det bliver Efteraar, at Fuglen reiser bort, ikke fordi den gjør sig kostbar, o, nei, men for at Du ikke skal blive kjed af den, at Skoven gjemmer sin Pynt for næste Gangs Skyld, det er, for at den næste Gang kan glæde Dig: dette skulde være Ingenting at glæde sig ved! O, hvis jeg turde skjende; men af Ærbødighed for Lilien og Fuglen tør jeg det ikke, og derfor vil jeg, istedetfor

---

hvad han har spiist — og ikke betalt!««] Anledningen til denne Passus i Talen er uden Tvivl givet S. K. ved et Brev fra Sognepræst F. L. B. Zeuthen; smlgn. dennes Bog »Et Par Aar af mit Liv«. 1869, S. 22—23.

at sige, at dette er Ingenting at glæde sig ved, istedet derfor vil jeg sige: hvis dette ikke er at glæde sig ved, saa er der Ingenting at glæde sig ved. Betænk, at Lilien og Fuglen er Glæden, og dog have de jo, ogsaa saaledes forstaaet, meget mindre at glæde sig ved end Du, Du som jo tillige har Lilien og Fuglen at glæde Dig ved. Lær derfor af Lilien og lær af Fuglen, der er Læremesteren: er til, er idag, og er Glæden. Kan Du ikke see Dig glad paa Lilien og Fuglen, der jo er Glæden selv, kan Du ikke see Dig glad paa dem, saa Du bliver villig til at lære af dem: da er det Tilfældet med Dig, som naar Læreren siger om Barnet »Mangel paa Evne er det ikke, desuden er Sagen saa let, at der ikke kan være Tale om Mangel paa Evne; det maa være noget Andet, maaskee dog kun en Uoplagthed, som man ikke strax maa tage for strengt og behandle som Uvillighed eller vel endog som Gjenstridighed.«

Saaledes er Lilien og Fuglen Læremestere i Glæde. Og dog har Lilien og Fuglen jo ogsaa Sorg, som hele Naturen har Sorg; sukker ikke al Skabningen under Forkrænkelighed, som den blev underlagt mod sin Villie? Det er Alt underlagt Forkrænkelighed! Stjernen, hvor fast den end sidder paa Himlen, ja, den der sidder fastest, den skal dog forandre Sted i Faldet, og den, der aldrig forandrede Stilling, skal dog engang forandre Stilling, idet den

ikke forlange end Den, der, skjøndt han bærer paa en saa uendelig dyb Sorg, dog er ubetinget glad og Glæden selv.

Hvorledes bærer da Lilien og Fuglen sig ad hermed, med dette, der næsten seer ud som et Mirakel: i dybeste Sorg at være ubetinget glad; naar der er et saa frygteligt Imorgen, da at være, det er, at være ubetinget glad idag — hvorledes bærer den sig ad? Den bærer sig ganske simpelt og eenfoldigt ad — det gjør Lilien og Fuglen altid — og faaer dog dette Imorgen bort, som var det ikke til. Der er et Ord af Apostelen Petrus, det har Lilien og Fuglen lagt sig paa Hjerte, og, eenfoldige som de ere, tage de det ganske bogstaveligen — ak, og just det, at de tage det ganske bogstaveligen, det er just det, der hjælper dem. Der ligger en uhyre Magt i dette Ord, naar det tages ganske bogstaveligt' naar det ikke bogstaveligen tages ganske efter Bogstaven, er det mere eller mindre afmægtigt, tilsidst kun en intetsigende Talemaade; men der hører ubetinget Eenfold til for at tage det ubetinget ganske bogstaveligt. »Kaster **al** Eders Sorg **paa Gud**«. See det gjør Lilien og Fuglen ubetinget. Ved Hjælp af den ubetingede Taushed og den ubetingede Lydighed kaster den — ja, som den stærkeste Kastemaskine kaster Noget fra sig, og med en Lidenskab som den, med hvilken man bortkaster, hvad man meest afskyer — al sin Sorg fra sig; og kaster den — med en Sikkerhed som den, med hvilken det sikkreste Skydevaaben rammer, og med en Tro og Tillid som den, med hvilken kun den meest øvede Skytte træffer — **paa Gud**. I samme Nu — og dette samme Nu er fra første Øieblik af, er idag, er samtidigt med det første Øieblik den er til — i samme Nu er den ubetinget glad. Vidunderlige Behændighed! At kunne faae saadan fat paa al sin Sorg og paa een Gang, og saa at kunne kaste den saa behændigt fra sig, og træffe saa sikkert Maalet! Dog det gjør Lilien og Fuglen, derfor er den i samme Nu ubetinget glad. Og det er jo ganske i sin Orden; thi Gud den Almægtige, han bærer al Verden og al Verdens Sorg — Liliens og Fuglens med — uendelig let. Hvilken ubeskrivelig Glæde! Glæden nemlig over Gud den Almægtige.

Saa lær da af Lilien og Fuglen, lær denne det Ubetingedes Behændighed. Sandt nok, det er et vidunderligt Kunststykke; men just derfor skal Du give desto nøiere Agt paa Lilien og Fuglen. Det er et vidunderligt Kunststykke, og, ligesom »Sagtmodighedens Kunststykke«, indeholder det en Modsigelse, eller det

---

Apostelen Petrus, 1. Pet. 5. 7.

er et Kunststykke, som løser en Modsigelse. Det Ord at »kaste« leder Tanken hen paa en Anvendelse af Kraft, som skulde man sætte alle sine Kræfter sammen, og ved en uhyre Kraft-Anstrengelse — med Magt kaste Sorgen fra sig; og dog, dog er »Magt« just det, der ikke skal bruges. Det, der skal bruges, og ubetinget, er — »Eftergivenhed«; og dog skal man kaste Sorgen fra sig! Og man skal kaste »al« Sorgen fra sig; kaster man ikke al Sorgen fra sig, saa beholder man jo Meget, Noget, Lidet af den tilbage, bliver ikke glad, end mindre ubetinget glad. Og kaster man den ikke ubetinget paa Gud, men andetstedshen, saa bliver man ikke ubetinget af med den, den kommer saa paa en eller anden Maade igjen, oftest i Skikkelse af endnu større og bittrere Sorg. Thi at kaste Sorgen fra sig — men ikke paa Gud, det er »Adspredelse«. Men Adspredelse er et tvivlsomt og tvetydigt Middel mod Sorg. Derimod ubetinget at kaste al Sorg — paa Gud, er »Samling«, og dog — ja, forunderligt er dette Modsigelsens Kunststykke! — en Samling, ved hvilken Du ubetinget bliver af med al Sorgen.

Lær da af Lilien og Fuglen. Kast al Din Sorg paa Gud! Men Glæden skal Du ikke kaste bort, tvertimod den skal Du af al Din Magt holde fast paa med alle Livsens Kræfter. Gjør Du

Dog Eet endnu. Maaskee siger Du med »Digteren«: »ja, hvo der kunde bygge og boe hos Fuglen, lønligt i Skovens Eensomhed, hvor Fuglen og dens Mage er et Par, men hvor der ellers ikke er Selskab; eller hvo der kunde leve sammen med Lilien i Markens Fred, hvor hver Lilie skjøtter sig selv, og hvor der intet Selskab er: saa kunde man sagtens kaste al sin Sorg paa Gud og være eller blive ubetinget glad. Thi »Selskabet«, just Selskabet er Ulykken, at Mennesket er det eneste Væsen, der plager sig selv og Andre med den ulyksalige Indbildning om Selskab og Selskabets Lyksalighed, og mere i samme Grad som Selskabet, til hans og dets Fordærvelse, bliver større«. Saaledes skal Du imidlertid ikke tale; nei, betragt Sagen nærmere, og tilstaa beskæmmet, at det dog egentligen er den trods Sorgen uudsigelige Elskovs-Glæde, med hvilken Fuglen, Han og Hun, er Par, og den den eenlige Stands trods Sorgen selvfornøielige Glæde, med hvilken Lilien er eenlig: at det egentlig er denne Glæde, som gjør, at Selskabet ikke forstyrrer dem; thi Selskab er der jo dog. Betragt det endnu nærmere, og tilstaa beskæmmet, at det dog egentligen er den ubetingede Taushed og den ubetingede Lydighed, med hvilken Fuglen og Lilien er ubetinget glad over Gud — at det dog egentligen er den, der gjør, at Lilien og Fuglen er lige glad, og lige ubetinget glad i Eensomhed og i Selskab. Saa lær Du af Lilien og Fuglen.

Og dersom Du kunde lære at blive ganske som Lilien og Fuglen, ak, og dersom jeg kunde lære det, da skulde ogsaa den Bøn være Sandhed i Dig som i mig, den sidste Bøn i »Bønnen«, der (forbilledligt for al sand Bøn, som jo beder sig glad og gladere og ubetinget glad), tilsidst Intet, Intet mere har at bede og begjære, men ubetinget glad ender i Lovpriisning og Tilbedelse, den Bøn: »Dit er Riget og Magten og Æren«. Ja hans er Riget; og derfor har Du ubetinget at tie, at Du ikke forstyrrende lader Dig mærke med, at Du er til, men ved den ubetingede Tausheds Høitidelighed udtrykker, at Riget er hans. Og hans er Magten; og derfor har Du ubetinget at lyde og ubetinget lydig at finde Dig i Alt, thi hans er Magten. Og hans er Æren; og derfor har Du i Alt hvad Du gjør og i Alt hvad Du lider ubetinget Eet endnu at gjøre, at give ham Æren, thi Æren er hans.

O, ubetingede Glæde: hans er Riget og Magten og Æren — i Evighed. »I Evighed«, see denne Dag, Evighedens Dag, den faaer jo aldrig Ende. Hold derfor blot ubetinget fast ved dette, at hans er Riget og Magten og Æren i Evighed, da er der for Dig et Idag, som aldrig faaer Ende, et Idag, i hvilket Du evigt kan blive Dig selv nærværende. Lad saa Himlen styrte sammen, og Stjer-

nerne forandre Stilling i Alts Omvæltning, lad Fuglen døe og Lilien visne: Din Glæde i Tilbedelsen, og Du i Din Glæde overlever dog endnu idag enhver Undergang. Betænk, hvad der angaaer Dig om ikke som Menneske saa dog som Christen, at christeligt er selv Dødens Fare for Dig saa ubetydelig, at det hedder: »endnu idag er Du i Paradiis«, og altsaa Overgangen fra Timelighed til Evighed — den størst mulige Afstand — saa hurtig, og skulde den end skee gjennem Alts Undergang, dog saa hurtig, at Du endnu idag er i Paradiis, idet Du jo christeligt bliver i Gud. Thi bliver Du i Gud, da hvad enten Du lever eller Du døer, og hvad enten det gaaer Dig med eller imod, medens Du lever; hvad enten Du døer idag, eller først om halvfjerdsindstyve Aar, og hvad enten Du finder Din Død paa Havets Bund, der hvor det er dybest, eller Du sprænges i Luften: Du kommer dog ikke udenfor Gud, Du bliver, altsaa Dig selv nærværende i Gud, og er derfor paa Din Dødsdag endnu idag i Paradiis. Fuglen og Lilien leve kun een Dag, men en meget kort Dag, og ere dog Glæden, fordi de, som udviklet blev, retteligen ere **idag**, ere sig selv nærværende i dette Idag. Og Du, hvem den længste Dag er forundt: at leve idag — og endnu idag at være i Paradiis, skulde Du ikke være ubetinget glad, Du som endogsaa burde, da Du jo kunde langt langt overgaae Fuglen i Glæde, hvad Du for

TVENDE ETHISK-RELIGIEUSE
SMAA-AFHANDLINGER.

UDGIVET AF

A. B. DRACHMANN.

Til Grund for Texten er lagt Originaludgaven. Den er s
menholdt med Renskriften og med Korrekturen, samt paa t
somme Steder med Concepten (alt i S. K.s Papirer, Pakke

TVENDE ETHISK-RELIGIEUSE

MAA-AFHANDLINGER.

AF

H. H.

KJØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDLING.
Trykt hos Louis Klein.
1849.

Forord.

Disse to Smaa-Afhandlinger ville væsentligen vistnok kun l
interessere Theologer.

H. H

INDHOLD.

Har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden?
Digterisk Forsøg.
Om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel.

Af disse to Afhandlinger staar den sidste i Forbindelse med S. om at udgive en Bog om Mag. Adler (en bornholmsk Præst, der ment modtaget en særlig Aabenbaring). Se Efterl. Pap. 1845—46 II S. 4 1848 S. 23 f. — Om den første Afhandling se Efterl. Pap. 1847 S. 15

HAR ET MENNESKE LOV TIL AT LADE SIG IHJELSLAAE FOR SANDHEDEN?

ET EENLIGT MENNESKES EFTERLADENSKAB.

DIGTERISK FORSØG

AF

H. H.

FORORD.

Dette Forord indeholder intet videre end en Besværgelse, at Læseren først vil øve sig i at aflægge en Deel af sin sædvanlige Tankegang. Thi ellers vil Problemet, som det her er fremstillet, slet ikke være til for ham — og besynderligt nok, just fordi han allerede længst er færdig med det, men i omvendt Stilling.

1847 i Slutningen.

INTRODUCTION.

Der var engang en Mand. Han var som Barn bleven strengt opdragen i den christelige Religion. Han havde ikke hørt Meget af Det, som ellers Børn høre, om det lille Jesus-Barn, om Engle og deslige. Derimod havde man desto oftere fremstillet den Korsfæstede for ham, saa dette Billede var det eneste og det eneste Indtryk, han havde af Frelseren; skjøndt et Barn, var han allerede gammel som en Olding. Dette Billede fulgte ham saa Livet igjennem; han blev aldrig yngre, og kom aldrig bort fra dette Billede. Som det fortælles om en Maler, der i Samvittighedens Angest ikke kunde lade være at see tilbage efter den Myrdedes Billede, som forfulgte ham: saaledes kunde han, elskende, ikke see bort fra dette Billede, der drog ham til sig, ikke et Øieblik. Hvad han som Barn fromt havde troet, at Verdens Synd krævede dette Offer, hvad han som Barn eenfoldigt havde forstaaet, at Jødernes Ugudelighed i Styrelsens Haand var Betingelsen for, at denne Rædsel kunde afstedkommes: det troede han uforandret og han forstod det uforandret.

Men efterhaanden som han blev ældre, fik dette Billede end mere Magt over ham. Det var ham, som fordrede det i eet væk Noget af ham. Thi det havde han da altid fundet ugudeligt, at man indlod sig paa at male dette Billede, og ligesaa ugudeligt kunstnerisk at betragte et saadant malet Billede, for at see om det lignede — istedetfor selv at vorde Billedet, der lignede Ham, og med en uforklarlig Magt dreves han til at ville ligne Ham, forsaavidt da et Menneske kan ligne Ham. Dette var han sig nemlig bevidst, at der intet Formasteligt var i hans Begjering, som kunde han noget Øieblik forglemme sig selv i den Grad, at han formaste-

ligt kunde glemme, at denne Korsfæstede var Gud, den Hellige – han en Synder. Men det at ville lide for den samme Sag, indtil Døden, deri var jo intet Formasteligt.

Saaledes omgikkes han i Stilhed dette Billede; han talede aldrig til noget Menneske derom. Men Billedet kom ham bestandigt nærmere og nærmere, dets Fordring til ham blev ham bestandig inderligere og inderligere. Dog at tale derom til Nogen var ham en Umulighed. Og just dette var jo Beviset for, hvor dybt denne Sag beskjæftigede ham, Beviset for, at det ikke havde været umuligt, at han engang havde gjort derefter. Thi Taushed og Handlekraft svare ganske til hinanden; Taushed er Handlekraftens Maalestok; et Menneske har aldrig mere Handlekraft, end han har Taushed. Ethvert Menneske forstaaer meget godt, at det at handle er noget langt Større end det at tale derom; er han derfor sikker paa sig selv, at han kan gjøre det, og har han besluttet, at han vil gjøre det, saa taler han ikke derom. Hvad et Menneske i Forhold til at handle taler om, er just Det, hvori han ikke er sikker paa sig selv. En Mand, der med Lethed overvinder sig selv til at give ti Rbd. til de Fattige, saa det falder ham ganske naturligt,

funden Underfundighed, der blev Dig selv værst. Men i Forhold til det Gode er Loven ogsaa den samme. Er det Din oprigtige Alvor med en Beslutning — for Alt tal aldrig eet Ord om den til noget Menneske. Dog behøver alt Dette jo egentligen ikke at siges, det hjælper heller ikke Nogen at det siges; thi den i Sandhed Besluttede han er *eo ipso* taus. Det at være besluttet er ikke Eet, det at være taus noget Andet; det at være besluttet er just at være taus — som han var det, om hvem her er Talen.

Han levede da hen Aar efter Aar. Han omgikkes kun sig selv, og Gud, og dette Billede — men han forstod ikke sig selv. Dog manglede han ingenlunde Villighed eller πλεροφορια, tvertimod han fornam en næsten uimodstaaelig Trang til at vorde det liigt. Tilsidst vaagnede der en Tvivl i hans Sjel, en Tvivl, hvori han ikke forstod sig selv: om et **Menneske** har Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden.

Over denne Tvivl grundede han nu aarle og silde. Hans mange Tanker ere som i kort Indbegreb Indholdet af denne lille Afhandling.

---

eo ipso netop derved (nl. at han er besluttet). πλεροφορια ɔ: πληροφορία (plerophoria), fast Overbevisning (I Thessal. 6, 11).

A.

1. Læren om Jesu Christi Død og Opoffrelse har naturligviis siden Christendommens Begyndelse fra Aarhundrede til Aarhundrede været Gjenstand for Tusinders og Tusinders Betragtning og Overveielse. Min Sjel hviler ganske i Troen, forstaaer sig ganske i at troe. Kun

Synd concentrerede ere: Forsoningens Mysterium. Dog Alt hvad herom kan siges indeholder Intet til Besvarelse af hiin min Tvivl. Dogmatiken grunder over dette historiske Faktums evige Betydning, og gjør ingen Vanskeligheder med Hensyn til noget Moment i dets historiske Tilbliven.

4. Men Jesu Christi Død og Opoffrelse er jo som Dogma en historisk Begivenhed. Man kan altsaa spørge: hvorledes gik det til, hvor i al Verden var det dog muligt, at Christus kunde blive korsfæstet? Her svarer saa Theologien, at det var Jødernes Ugudelighed, dog saaledes, at denne, skjøndt oprørsk mod Gud og de Skyldige tilregnelig, i en dybere Forstand maatte tjene Guds Hensigt, og, hvad dog oftest glemmes, Christi fri Beslutning. Man kunde nu vistnok i denne Henseende anstille mange flere Betragtninger, end ordentligviis gjøres, for at belyse dette Historiske, for ret at gjøre det nærværende, eller, hvad der er det Samme, for at gjøre den blot menneskelige Side deraf nærværende — thi det Evige, det Guddommelige deri er jo et bestandigt Nærværende. Dette kan vistnok ogsaa enhver Troende gjøre. Men hvad der er i sin Orden, den Troende vil det ikke gjerne, fordi den Helliges Død for ham har en ganske anden Betydning, saa han ugjerne paa den Maade sysler med dette, men hellere troer, fordi han skal troe, end, som det meningsløst hedder, fordi han kan begribe. De derimod, der have en forfængelig Lyst til at blive sig selv og Verden vigtige ved at anstille saadanne Reflexioner, formaae i Almindelighed ikke at gjøre det.

a) Man kunde saaledes spørge: hvor var det dog muligt, at Christus kunde blive korsfæstet? Saa kunde man til Svar stræbe at vise, at Han, som det Absolute, maatte ligesom sprænge den Relativitet, hvori nu engang Menneskene leve, fordi de kun ere Mennesker. Hans Død var da, græsk forstaaet, som en rædsom Art af Nødværge af den lidende Menneskehed, der ikke kunde bære Ham. Men dette Svar er forfeilet, ja letsindig-blasphemisk, hvis det fortier, at den Relativitet, hvori Menneskene leve, er Synden.

b) Man kunde spørge: hvor var det dog muligt, at Christus kunde blive slagen ihjel, Han som i Intet, Intet søgte sit Eget, hvor er det muligt, at nogen Magt eller noget eneste Menneske kan collidere med Ham? Svar: just derfor blev Han slagen ihjel, fordi Han i Intet søgte sit Eget. Just derfor vare de Ringe og de Fornemme lige forbittrede paa Ham; thi hver af dem søgte sit Eget og vilde, at Han skulde i Egenkjerlighed holde sammen med dem. Han blev just korsfæstet, fordi Han var Kjerlighed, eller

videre udført, fordi Han ikke vilde være egenkjerlig. Han levede derfor ogsaa saaledes, at Han lige saa meget maatte blive til Anstød for de Fornemme som for de Ringe; thi Han vilde ikke tilhøre nogen af Parterne, men være hvad Han var, Sandheden, og være det i Sandhedskjerlighed. De Mægtige hadede Ham, fordi Folket vilde gjøre Ham til Konge, og Folket hadede Ham, fordi Han ikke vilde være Konge.

c) Man kunde for at oplyse dette Historiske vise, hvorledes det, at Han først syntes at ville have Kongemagten, netop hørte med, for at Han kunde blive korsfæstet. Thi skal der i Livets Forhold ret komme Lidenskab, og i Lidenskaben Flamme, maa der Træk til. Men Træk er Dobbeltbevægelse, Krydsningen af to Luftstrøg. Netop det, at Jøderne havde fæstet hele deres Opmærksomhed paa Ham, saa de vilde gjøre Ham til Konge, netop det, at Han selv i Begyndelsen et Øieblik, som det syntes, slog ind paa denne Retning: netop det blev Braadden i Forbittrelsen, blev i Hadets Rasen det Blodtørstige, da Han saa dog ikke vilde. Han var Tiden i høi Grad vigtig, den vilde i Ham hellere end gjerne see den Forventede, den vilde næsten paanøde Ham det og tvinge ham ind i Charakteren — men at saa Han ikke vilde være det! Christus var den Forventede, og dog blev Han korsfæstet af Jøderne, og blev det just, fordi Han var den Forventede. Han var

at have taget feil af Ham, rasende over at have villet gjøre En til Konge, der forsmaaer det, rasende over at have gjort den Tilstaaelse, hvorledes den i dens Forstand trængte til Ham — Samtiden har vistnok anseet Christi Liv for en uhyre hovmodig Stolthed. Det har derfor vistnok for Mange ind i deres ugudelige Vildfarelse lydt som en retfærdig Nemesis, disse Ord: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig. Men ogsaa alt Dette hører med til Jødernes Skyld, med til at belyse den som Ugudelighed, at de i den Grad have været opmærksomme paa Christus, at her ikke kan være Tale om almindelig Misforstaaelse. De have tvertimod seet op til Ham, villet pege paa Ham, villet være stolte af Ham, nu ret tilgavns og mere end nogensinde foragte alle andre Folk — hvis Han blot vilde have tjent deres Herskesyge. Det vil sige, de havde fattet Hans uendelige Overlegenhed. Og dog vilde de ikke bøie dem under Ham, ikke lære af Ham, hvad der betræffende »den Forventede« var Sandhed; de vilde herskesygt, at Han skulde tjene dem, føie deres Lyst — for saa at forgude Ham, en Forgudelse, der da i en anden Forstand var blevet Selvforgudelse, idet den smigrede deres Herskesyge, derved ogsaa, at Han jo var bleven dens Invention. Det vil sige, de havde fra Fædrene Forudsætninger nok, og de havde forstaaet nok til at kunne forstaae Ham, hvis de havde villet, men de vilde ikke forstaae Ham. Eet er det, naar en Tid forhaaner og forfølger en Mand, som Tiden bogstavelig ikke kan forstaae, men maae ansee for gal. Saaledes naar Samtiden forhaanede Columbus; thi Samtiden kunde med sin bedste Villie ikke faae det i sit Hoved, at der skulde være en anden Verdensdeel. Et Andet, at en Samtid forstaaer en Mands uhyre Overlegenhed, just er forgabet i ham, men saa frækt (selv om det er ved Smiger) vil tiltrodse sig, at han skal være Det, den vil gjøre ham til — istedetfor at underordne sig ham og lære af ham.

d) Man kunde, for at belyse dette Historiske, vise, hvorledes den historiske Situation, menneskelig talt, maatte bidrage til at opbidse Jøderne imod Christus. Det national- og religieus-stolte Folk sukkede bundet i foragtet Trældom, mere og mere afsindigt stolt; thi den Stolthed er den afsindigste, der oscillerer mellem at forgude sig selv og at foragte sig selv. Landet er i sin Undergang; alle Gemytter beskjæftigede med Nationalitetens Bekymring; Alt Politik indtil Fortvivlelse. Og nu Han, han som kunde have hjulpet dem,

---

disse Ord] Matth. 27, 46. oscillerer vakler, spiller.

Han, som de vilde have gjort til Konge, Han, af hvem de havde haabet Alt, Han, der selv et Øieblik ligesom gav Misforstaaelsen Medhold! Og nu, just nu i det Øieblik at udtrykke, og saa rædsomt afgjørende at udtrykke, at Han Intet, Intet havde med Politik at skaffe, at hans Rige ikke var af denne Verden! De Samtidige maatte jo, forblindede som de vare, menneskelig talt, deri see det forfærdeligste National-Forræderi. Det var som havde Christus udsøgt den grelleste Modsætning, den meest forargende Modsætning, for ret at vise det Evige, Guds Rige — i Modsætning til det Jordiske. Thi naar jordisk Elendighed, et heelt Folks, Guds udvalgte Folks Tilværelse staaer paa Spil, saa det gjælder at være eller ikke-at-være, saa synes det, menneskeligt, som maatte dette Spørgsmaal først og fremmest komme i Betragtning. Modsætningen kan ikke være mere svælgende. I et lykkeligt Land i Freds-Tider er det Eviges Modsætning til det Jordiske ikke saa stærk. At sige til en riig Mand, Du skal først søge Guds Rige, er en mild Tale mod denne haarde, denne, menneskeligt, oprørende, at sige til en Hungrende, Du skal først søge Guds Rige. Altsaa, det var jo, menneskeligt, som et Forræderi mod Samtiden, mod Folket, mod Folkets Sag. Og derfor krænkede det da igjen saa dybt denne

kunde komme til at puste ud, en Pause mellem Misforstaaelsen, at Christus var den jordisk Forventede, og Forstaaelsen, at han var Aand og Sandhed. Havde Christus ikke været Sandheden, havde han altsaa kunnet skaane de Samtidige, afkjøle lidt ved Hjælp af Sandsebedrag, fjernet sig med behørige Pauser, fordeelt sit Liv paa tyve Aar, istedetfor at fortætte det i tre — og havde han været Menneske, havde han vel af en anden Grund været nødsaget dertil — saa var han dog, menneskelig talt, maaskee ikke bleven ihjelslagen. Men i denne frygtelige Anstrengelse af, at det Guddommelige hver evige Dag er tilstede, i denne frygtelige Anstrengelse af, i saa kort Tid at skulle gjennemgaae de størst mulige menneskelige Modsætninger mellem Ophøielse og Fornedrelse, i denne frygtelige Anstrengelse af tre Aar i Træk, uden det mindste Mellemrum, at skulle holdes i den størst mulige Spænding: er Slægten som ude af sig selv — og raaber nu korsfæst, korsfæst.

f) Dog hvortil alle slige Reflexioner, som maaskee bortlede mit Sinds Opmærksomhed fra Hovedsagen: Han sagde sig selv at være Gud. Det er nok, her, hvis nogensinde nogetsteds, gjælder det og absolut: enten — eller, enten falde tilbedende ned eller være med at slaae Ham ihjel, eller være et Umenneske, i hvem der ikke er Menneskelighed, som end ikke kan blive opbragt, naar et Menneske vil udgive sig for Gud.

Men med alt Dette er jeg endnu ikke kommen til hiin min Tvivl.

5. Min Tvivl lyder saaledes: hvor kunde den Kjerlige nænne at lade Menneskene blive saaledes skyldige, at de fik Hans Mord paa deres Samvittighed; maatte Han ikke, som den Kjerlige, paa enhver Maade have forhindret det, og saa hellere givet lidt efter, Han som havde det let nok, hvert Øieblik han vilde, at vinde dem for sig? Thi at et fortumlet Menneske strider med andre Mennesker saaledes, at han anseer dem for, hvad de jo ogsaa i Sandhed ere, de Stærkeste, og derfor slet ikke tænker paa dem, men ene paa at værge sig: det forstaaer jeg. Men allerede blot et Menneske, naar han har Sandheden paa sin Side og er sig dette bevidst, maa han jo i den Grad føle sig stærk, i den Grad den Stærkere ligeoverfor de Tusinde og Tusinde, at han kun uegentlig strider med dem, at al deres Modstand blot gjør ham veemodig, saa hvad der især beskjæftiger ham, er Omsorgen for dem, at han kjerligt seer i enhver Henseende paa deres Bedste. Og nu Han, den evig Stærke, hvad kan alle Menneskers Modstand og Angreb have betydet Ham? Kan Han noget Øieblik have været bekymret

for sig selv, maa Han ikke ene have været bekymret for dem, Han, den Kjerlige? Og i denne Kjerlighedens Bekymring maa jo netop det have været et Moment: om det dog ikke var for haardt mod dem, om det dog ikke var muligt at forskaane dem for det rædsomme Yderste, at slaae Ham ihjel.

6. Dog finder jeg nu ingen Vanskelighed for min Tro. Thi Han var ikke blot den Kjerlige, Han var Sandheden. Og for Ham, den Hellige, var Verden den onde, den syndige, den ugudelige. Her kan altsaa i al Evighed ikke være Tale om nogen Eftergivenhed, uden at den *eo ipso* er Usandhed. Dernæst, Hans Død var jo Forsoningen og gjør altsaa Fyldest ogsaa for den Skyld, at korsfæste Ham; Hans Død har tilbagevirkende Kraft; ja, i en vis Forstand maa man sige, at Ingen er kommen saa let fra at slaae en Uskyldig ihjel, som just Jøderne; o, evige Kjerlighed: Hans Død er Forsoningen for Hans Død! Endelig var han intet blot enkelt Individ, Han forholder sig totalt til Slægten, Hans Død er Forsoningen for hele Slægten; Slægtens Bestemmelse griber her pludselig ind i Forholdet mellem Ham og Jøderne.

Saaledes forstaaer jeg dette, forstaaer mig i at troe. Der er

Magt at forhindre sin Død, ikke blot guddommeligt (ved Hjælp af de tredive Legioner Engle) men menneskeligt; thi Jøderne vilde hellere end gjerne i Ham see den Forventede, endnu i det sidste Øieblik har Han havt denne Mulighed for sig — men Han er Sandheden. Han vil sin Død; dog gjælder her ikke, hvad menneskeligt gjælder, at det er at friste Gud. Hans fri Beslutning, at ville døe, er i evig Overeensstemmelse med Faderens Villie. Naar et Menneske vil sin Død, da er det at friste Gud, fordi intet Menneske tør formaste sig til en saadan Overeenskomst med Gud.

7. Saaledes forstaaer jeg mig selv i at troe. For Ham knæler jeg tilbedende, som et Menneske, eller som en Spurv, eller som mindre end Intet. Jeg veed og vel, hvad jeg gjør, og jeg veed, at jeg aldrig har knælet for noget Menneske. Men jeg forstaaer mig selv i at troe. Og vilde saa en lille Pige, der i mig saae et Indbegreb af al mulig Viisdom og Dybsind, sige til mig »kan Du begribe det, eller dog Noget deraf, eller dog skimte en Smule?« saa vilde jeg svare »nei, min Pige, ikke mere end en Spurv kan begribe mig.« At troe er at troe det Guddommelige og Menneskelige sammen i Christo. At begribe Ham er at begribe Hans Liv menneskeligt. Men at begribe Hans Liv menneskeligt er saa langt fra at være mere end at troe, at det, hvis der derhos ikke troes, er at tabe Ham, da Hans Liv er, hvad det er for Troen, det guddommelig-menneskelige. Jeg kan forstaae mig selv i at troe; jeg kan forstaae mig selv i at troe, medens jeg derhos i en relativ Misforstaaelse kan begribe dette Livs menneskelige Side: men begribe Troen, eller begribe Christum kan jeg ikke; jeg kan tvertimod forstaae, at det, heelt og holdent at kunne begribe Hans Liv er det absoluteste, tillige en blasphemisk Misforstaaelse. See, dersom det derfor kom an paa legemlig Styrke, saa vilde jeg bede Gud at give mig den; og da det ikke er saa, vil jeg bede Gud (jeg tør og love ham, at det betroes en Redelig), at han vil give mig Aandskræfter til at knuse al den Indbildskhed, der formeentligen vil begribe, at knuse den, eller at styrte den ned i Uvidenheden, der hvor jeg selv er — tilbedende.

---

de tredive Legioner] Matth. 26, 53 (»mere end 12 Legioner«).

B.

1. Præsten, collectiv forstaaet, prædiker jo om hine Herlige, der offrede deres Liv for Sandheden. I Reglen antager Præsten vel, at der Ingen er tilstede i Kirken, som kunde falde paa at vove noget Saadant. Naar han da ved privat Kjendskab til Menigheden som Sielesørger har tilstrækkelig forsikkret sig derom, saa

eller aldrig det Dialektiske benyttet i Menneskenes Tænkning over det at handle i Livet; man kommer ikke til det egentlige Problem. Menneskene kjende fordetmeste kun det ligefremme Dialektiske. Oftere har jeg læst store philosophiske Værker, hørt Forelæsninger fra Begyndelsen til Enden; det er ogsaa forekommet mig hele Tiden under Læsningen og under Foredraget at jeg forstod Udviklingen — kun faldt det mig af og til paa: det var en uhyre lang Indledning, hvor vil Forfatteren eller Docenten blive færdig. Men hvad skeer: Bogen er ude, Forelæsningen forbi — og hvad mere er, Gjenstanden skal nu tillige fuldkommen være forklaret og udtømt Og jeg, som troede, at vi nu skulde til at begynde, jeg kan naturligviis saa ikke forstaae det Mindste af hvad jeg dog meente at forstaae. Saaledes i dette Tilfælde. Man taler om hvad Mod der hører til for at offre sit Liv i Sandhedens Tjeneste, man fremstiller alle Farerne, man lader de Fleste gyse tilbage for dem, kun han, den Modige, gaaer i dem, endeligen i Dødens Fare, han beundres — Amen!

Og her netop begynder jeg, ikke ved hans Død, det var bagefter, men ved den Antagelse, at i Henseende til Mod er Alt i sin Orden og Rigtighed. Nu begynder jeg: har et Menneske Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

2. Naar en Mand bliver ihjelslagen for Sandheden, saa maa der jo være Nogle, som slaae ham ihjel, det er da vel klart nok. Min Antagelse er, det maa ikke glemmes, at det virkelig er for Sandhedens Skyld han ihjelslaaes. Det kan til sine Tider være en Regjering, geistlig eller verdslig, der gjør det, til andre Tider Mængden. Det kan stundom ogsaa skee efter Lov og Dom; men er det vist, hvad jeg jo antager, at det er for Sandheden, han bliver ihjelslagen, saa hjælper det kun lidt med Lov og Dom, thi hvad er Lov og Dom uden Sandhed! Altsaa, De, der slaae ham ihjel, de faae et Mord paa deres Samvittighed. — Har jeg nu Lov til det, eller har et Menneske Lov til for Sandhedens Skyld at tillade Andre at blive skyldige i et Mord? Er *min Pligt mod Sandheden* saaledes, eller byder *min Pligt mod mine Medmennesker* mig ikke heller at give lidt efter? Hvor langt gaaer min Pligt mod Sandheden og hvor langt min Pligt mod Andre?

De Fleste forstaae vel ikke, hvorom jeg taler. De tale, i Forhold til en Medlevende, om det Ubesindige i at vove sig i Kast med Magter, som kunne slaae Een ihjel, de beundre den Afdøde, der har havt dette Mod. Men derom taler jeg slet ikke. Jeg antager, at dette er i sin Orden, at den Tænkte Intet mangler mindre end Mod, jeg taler heller ikke om det Ubesindige i at vove sig i

Kast med Magter, som kunde slaae En ihjel. Jeg taler om en ganske anden Magt, der, hvis den slaaer ihjel, for evigt ihjelslaaer, jeg taler om en ganske anden Magt, han maaskee ubesindigt vover sig i Kast med, om Ansvaret: har et **Menneske** Lov til at gaae saa vidt, har han, selv om han har Ret, og Sandheden paa sin Side, Lov til at gjøre Andre saaledes skyldige, har han Lov til at tage en saadan Straf over Andre? Thi det er jo let nok at see, at just i det Øieblik, de mene at straffe ham ved at slaae ham ihjel, straffer han dem rædsomt ved at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel. Der er næsten intet Forhold mellem dette: at blive uskyldigt slaaet ihjel, den Smule Lidelse — og saa den Forbrydelse, at have slaget en Uskyldig ihjel, der leed for Sandheden. — De Fleste tænke som saa: dertil fordres Kraft, det er at være stærk, at have Mod til at lade sig slaae ihjel; lad dem, der gjøre det, dem, der slaae ham ihjel, om hvad de gjøre. Selv Den, der seer adskilligt dybere end de Fleste, selv en væsentlig Ironiker tænker vel med uforfærdet Vittighed saaledes: hvad kommer det mig ved, at jeg bliver slagen ihjel — det vedkommer »egentligen« kun dem, som gjøre det. Men derom, eller saaledes taler jeg ikke, jeg taler om noget ganske Andet, som dog maaskee fordrer mere Kraft og

een eller anden Sandhed, dristigt, behjertet. Han selv har mindst tænkt paa, at denne Tale skulde føre ham til Døden. Men saa, saa, ja man veed ikke, hvordan det egentligen gik til, saa staaer han pludseligen og er dømt fra Livet — og saa døer han for Sandheden. Det Hele er altsaa Begivenhed, blot Begivenhed. Her bliver slet ingen Plads for (hvad der svarer til »Ansvaret«) den frie Medvirken i sin egen Død, hvilket er den egentlige Sig-Offren for Sandheden. Han, den Ihjelslagne, er den Lidende, ikke den i ethvert Øieblik frit Lidende, der, fra Begyndelsen af og saa Skridt for Skridt frit samtykker i at ville lide, uagtet han hvert Øieblik har det i sin Magt at forhindre det, har det i sin Magt, ved at slaae lidt af paa Sandheden, endog at blive den Beundrede. Men de Fleste have ingen Forestilling om hvad Overlegenhed er, og om hvilken Overlegenhed det maa være, at have Sandheden paa sin Side, ingen Forestilling om Selvbestemmelsens Frihed i den frit Lidende, ved hvilken han er Medvirkende i sin Død og i at lade de Andre faae den Skyld paa deres Samvittighed, at slaae ham ihjel. Man lader Menneske staae ligeoverfor Menneske i et udvortes Forhold: de Andre slaae ham ihjel. Dog saaledes er aldrig Nogen bleven offret for Sandheden. Er han bleven offret, saa har han ogsaa (just fordi Frihed og Selvbestemmelse ere uadskillelige fra at offres, og Ansvar uadskilleligt fra Frihed og Selvbestemmelse) forstaaet, at han havde det i sin Magt, at forhindre sin Død, og altsaa, at han havde det Ansvar, at lade Andre blive skyldige i hans Død.

Det, der overhovedet beskjæftiger Menneskene mindst, er just hvad der beskjæftiger mig meest: Begyndelsen — Resten bryder jeg mig ikke stort om, især ikke stort om hvad der hænder. Jeg kan ikke beskjæftige mig med Noget uden som Nærværende, og maa altsaa spørge: hvorledes kom det Menneske til at begynde? Det er af Begyndelsen jeg skal lære Noget. Kun af hvad han har gjort, og hvorledes han har gjort det, kan jeg lære: det maa jeg altsaa vide fra Begyndelsen af; af hvad der er hændet et Menneske kan jeg Intet lære.

Jeg tænker mig altsaa et Menneske, der har netop lige saa megen Reflexion, som han har Mod og Begeistring. En Saadan maa altsaa, idet han begynder, gjøre sig Rede for, hvortil dette kan føre. Han maa forstaae sig selv i, at hvis det skulde blive hans — nei, ikke hans Skjebne, thi det bliver det ikke; bliver han ihjelslagen for Sandheden, er det hans Valg. Han maa altsaa forstaae sig selv i at være frit Medvirkende i sin Død; han maa forstaae sig i det Ansvar, han paatager sig, hvori ogsaa er inde-

holdt det Omspurgte, Ansvaret for at lade Andre blive skyldige i hans Død. Der maa i hans Liv i Særdeleshed komme et Øieblik, hvor han siger til sig selv: »skruer jeg nu det Sandes Bestemmelse end høiere op, saaledes som den i Sandhed er for mig, saa fører det mig til Døden, det maa ende med, at enten Regjeringen eller Folket (hvilken af disse tvende Magter han nu forholder sig til) slaae mig ihjel.«

Her er Problemet: har han Lov dertil. De Fleste ville vanskelig faae Øie paa det, de ville i Forhold til en Medlevende dadle hans Stridighed, at han saa haardnakket bliver ved, i Forhold til en Afdød beundre, at han saa udholdende vedblev. Jeg spørger: har han, har et **Menneske** Lov at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

4. »Han er selv Skyld i sin Død«, saaledes sige de Medlevende om En, der offrer sit Liv for Sandheden. Dette er just hvad der beskjæftiger mig. Der er mangen Mand bleven slagen ihjel, Mangen er falden ned fra et Stillads o. s. v. — men Ingen har offret sit Liv for Sandheden, uden at han selv har været Skyld deri. Og dog, dersom han har offret sit Liv for Sandheden, har han jo i ædleste Forstand været Uskyldig.

Men er han »selv Skyld i sin Død,« saa er her ogsaa Bevidst-

bliver aabenbart, og stærkest, meest ironisk, aabenbart derved, at den ikke leed Nederlaget, men at den seirede, saa — Seiren viser, hvor afmægtig den er. Thi naar En lider et Nederlag, saa seer man ikke ganske, hvor svag han er; man seer, hvor stærk den Anden er. Men naar En seirer — og saa synker afmægtig sammen, saa seer man, hvor svag han er og var — og hvor stærk den Anden var, han, som narrede ham til at seire paa den Maade, narrede ham til at blive knuset, som intet Nederlag kunde knuse ham. 3) Endeligen vil hans Død for Sandhedens Skyld staae som et opvækkende Forbillede for følgende Slægter.

Men nu dem, der sloge eller slaae ham ihjel, kan Sandheds-Vidnets Død gjøre Noget for at tage Skylden fra dem, har Sandheds-Vidnets Død tilbagevirkende Kraft? Nei, det havde kun Christi Død, thi Han var mere end Menneske og forholdt sig til hele Slægten. Og selv om det, at de blive skyldige i hans Død, hjalp dem til at blive opmærksomme paa Sandheden: deres Skyld bliver jo uforandret, maa vel nu kun vise sig større. Har jeg da Lov til at bruge et saa voldsomt, et saa rædsomt Opvækkelses-Middel? — De Fleste see vanskeligt Problemet. Man taler om det Rædsomme i at anvende Livsstraf for at tvinge en Mand til at antage Sandheden. Men jeg taler om det Rædsomme: at lade en Mand eller en Samtid blive skyldig i at slaae mig ihjel, for paa den Maade at opvække ham eller den til at antage Sandheden. Er dette Sidste ikke en langt ansvarligere Operation end det Første?

6. Kan Sandheden fritage for ethvert Ansvar i Henseende til den Skyld, at lade Andre blive skyldige i at slaae En ihjel for Sandheden? Ja, hvorfor ikke. Men (og nu vender jeg Spørgsmaalet anderledes end i det Foregaaende, hvor jeg derfor betvivlede dette: ja) kan jeg eller kan et Menneske i Forhold til andre Mennesker antages i den Grad at være i Besiddelse af Sandheden? Thi med Christus var det en anden Sag, Han var »Sandheden«.

Gives der for det ene Menneske i Forhold til andre Mennesker — stridende — en absolut Pligt mod Sandheden? Istedetfor at svare maa jeg udtrykke Svaret i et nyt Spørgsmaal, der tillige vender Sagen anderledes, end da jeg spurgte: har et Menneske, selv om han har Ret, og Sandheden paa sin Side, Lov til at lade Andre gjøre sig skyldige i et Mord (cfr. 2). Spørgsmaalet er: kan det ene Menneske i Forhold til andre Mennesker antages at være absolut i Besiddelse af Sandheden? Thi hvis ikke, er det jo en Selvmodsigelse med den absolute Pligt mod Det, jeg ikke absolut er i Besiddelse af.

7. Dog saa kan jo Sandheds-Vidnet, naar han seer, at nu er Øieblikket indtraadt, at det bliver hans Død, saa kan han jo fra det Øieblik af tie. Har han Lov til det? Har han ikke den Pligt mod Sandheden, at tale — hvad det end skal koste? De Fleste ville vistnok forstaae dette modsat af, som jeg forstaaer det. De forstaae dette »hvad det end skal koste« om Villighed til at offre Livet; jeg forstaaer det om, at det skal koste det at lade Andre blive skyldige i et Mord. Har han Lov til at tie? Og sæt nu man tvang ham til at tale — naar han saa veed, at Sandheden, hvis han siger den, vil blive hans Død eller rettere vil bevirke, at de Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel: har han saa Lov til at sige en Usandhed? Og er han saa aldeles uden Ansvar, fordi jo de Andre tvang ham dertil, altsaa fordi de selv tvang ham til at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel?

8. Men saa kunde han jo, fra det Øieblik han, fordi han har de Andre i sin Magt, forudseer, at deres Striden maa ende med, at de slaae ham ihjel: saa kan han jo gjøre noget Andet. Thi at det er ham, der har de Andre i sin Magt, er det Sande. De Fleste forstaae det omvendt, at det er de Andre, de Stærke, der have ham i deres Magt; men dette er et Sandsebedrag. Sandheden

staae Ham, saa altsaa hvad Skyld de bleve aabenbart skyldige i, var evig nøiagtigt svarende til hvad Skyld der boede i dem. Men har et Menneske i Forhold til andre Mennesker, naar det gjælder denne Yderlighed at lade sig slaae ihjel, har han Lov til at sige: de ville ikke forstaae mig, deres Misforstaaelse er Ugudelighed? Kan et Menneske skue ind i Andres Hjerter og see? Det kan han jo dog vel ikke; men altsaa kan han jo heller ikke med Bestemthed vide, at Grunden til deres Modstand er den, at de ikke ville forstaae ham. Altsaa, tør et Menneske, naar Sagen er kommen til den Yderlighed, at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel, tør han sige: de ville ikke forstaae mig?

Eller er det Dialektiske i Forholdet mellem Menneske og Menneske ikke saaledes relativt (just fordi intet Menneske er det Absolute), at det slaaer om, og det at de ville slaae ham ihjel betyder ham, at han bør tvivlende vende sig mod sig selv, tvivle om han da virkelig har Ret, har Sandheden, siden de Andre (hvilke jo dog i Henseende til Sandheden *qua* Mennesker ikke kunne være absolut forskjellige fra ham) ville slaae ham ihjel? Bør han ikke i ethvert Tilfælde standse det polemiske Forhold, og anvende ethvert tilladeligt Middel for at vinde dem for Sandheden? — Men naar saa dette mislykkes, som jo ofte just Mildhed i Stridens Hede er som Olie i Ilden, Forsonlighedens Forsøg det meest Ophidsende — hvad saa?

Er al Vildfarelse kun Uvidenhed, eller er der den Vildfarelse, som er Synd? Men hvis saa er, er den det da ogsaa i Forholdet mellem Menneske og Menneske; thi at den i Forholdet mellem Christus og Menneske var det, er jo noget ganske Andet.

Det Usande i Socrates Adfærd var, at han var Ironiker, at han, som naturligt, ingen Forestilling havde om den christelige Kjerlighed, der just kjendes paa Ansvarets Bekymring, Ansvaret i Forhold til de Andre, medens han meente intet Ansvar at have paa de Samtidiges Vegne, men kun mod Sandheden og sig selv. Thi var dette ikke det Sande i det Socratiske om at Synd er Uvidenhed, at han, græsk, kun tænkte Forholdet mellem Menneske og Menneske? Christeligt er Forholdet mellem Gud og Menneske, derfor er Vildfarelse Synd. Men gjælder dette Christelige i Forholdet mellem Menneske og Menneske? Og hvis det ikke gjælder, hvis i Forholdet mellem Menneske og Menneske al Vildfarelse er Uvidenhed, tør jeg saa lade Nogen blive skyldig i at slaae mig

---

qua i Egenskab af.

ihjel for Sandheden, er det ikke at straffe Uvidenheden for grusomt?

10. Christendommen lærer, at Verden er ond; jeg troer det som Christen. Men er det ikke for høit at bruge i Forholdet mellem Menneske og Menneske? Jeg har til denne Hensigt, beskjæftiget med min kjereste Tanke at offre Livet, paa det omhyggeligste stræbt at lære Menneskene at kjende. Hvad jeg har forvisset mig om, er, at ethvert Menneske er godmodigt, naar han er ene, eller naar man faaer Lov til at tale ene med ham. Saasnart det bliver »Mængde«, saa kommer Afskyelighederne — o, saa afskyeligt har aldrig, aldrig nogensinde ikke den værste Tyran handlet som Mængden, eller som, hvad der er det endnu Forfærdeligere, den afskyeligt angerløse Mængde. Men Christus forholdt sig ikke som enkelt Menneske til andre, men væsentligen til Slægten.

Dog fremkommer her en Mislighed med Hensyn til Skyld-Tilregnelsen. Det seer jo ud som kunde »Mængden«, dette Phantom, dette Abstraktum blive skyldigt i, hvad ingen af de Enkelte, af hvilke denne »Mængde« bestod, vare skyldige i. Men at »tilregne« »Mængden« er en Latterlighed, ligesom at erklære Vinden skyldig. Den Udvei vilde derfor ikke hjælpe mig, at tænke Mængden som den Skyldige, og de Enkelte som uskyldige, saaledes

bliver den Ihjelslagne, han maa jo dog vel have Sandheden, da det efter Antagelsen er for Sandheden, han vil blive ihjelslagen. Hvilket er saa hvilket? Saa bliver Sandheden jo selv tilsidst et Ubestemt, et Svævende, naar end ikke det til alle Tider staaer fast, at det er et Mord at slaae en Uskyldig ihjel, men at der gives Tilfælde, hvor det ikke er saa, hvor det med Forsæt og Overlæg at slaae en Uskyldig ihjel ikke er noget Mord, Tilfælde, hvor den Ihjelslagne ihjelslaaes for Sandheden, medens De, der gjøre det, ikke ere i Usandheden, men ogsaa have Sandheden.

Og om saa var, mit Problem bliver det samme: har jeg Lov til at lade mig slaae ihjel for Sandheden, det er, har jeg, antaget, at de Andre ikke faae noget Mord paa deres Samvittighed, Lov til (hvad der følger af denne Antagelse) at antage mig i Henseende til Sandheden at staae saa fjernt fra andre Mennesker, saa høit over dem, saa langt foran dem, at der jo næsten intet Slægtskab bliver mellem os? Thi Udtrykket for Slægtskabet er: at de faae et Mord paa deres Samvittighed; den anden Forklaring gjør dem omtrent til hvad Børn er i Forhold til den Ældre.

12. Men selv om saa var, at de Medlevende kunde slaae et Menneske ihjel for Sandheden uden at faae et Mord paa deres Samvittighed, paa Grund af deres Uvidenhed: han, den Ihjelslagne, maa jo dog efter sit Begreb ansee det for et Mord alligevel. Om det maaskee, naar Evigheden engang dømmer dem imellem, bliver Frifindelse paa Grund af Uvidenhed: han maa jo efter sit Begreb om, hvad Sandhed er, ansee sin Død for et Mord. Men saa beholder han jo Ansvaret alligevel, thi sit Ansvar maa han jo have i Forhold til sit Begreb om Sandhed. Det kan i hans Bekymring for sit Ansvar kun lidet hjælpe ham, om mulig de efter hans Begreb i et Mord Skyldige efter deres Begreb ere Uskyldige, uagtet det er faktisk, at det er dem, der sloge ham ihjel. Han skal jo i sit Ansvar gjøre Gud Regnskab efter hvad han forstaaer, altsaa for, at han tillod dem at blive skyldige i, hvad han selv forstaaer som et Mord.

Dette vil sige, dersom det, der skal gjøre dem, som blive skyldige, uskyldige, er, at de med deres bedste Villie umulig kunne forstaae ham, saa bliver Ansvaret kun desto større for at lade dem blive skyldige i et Mord; og det er næsten, som var hans Selvmord den eneste Udvei til at løse Collisionen. Var det ikke uhyre grusomt at lade eenfoldige Mennesker blive skyldige i at slaae En ihjel, fordi de ikke kunde forstaae En, saa de endog meente at gjøre Ret?

Men hvis det nu var, fordi de ikke vilde forstaae ham? Ja dette har jeg engang besvaret mig: tør et **Menneske** i Forhold til andre Mennesker føle sig saa reen, at han tør kalde dem i Forhold til sig Syndere, istedetfor, at han jo, som de, er Synder for Gud? Men tør han ikke det, saa tør han jo heller ikke lade den blive skyldige i at slaae ham ihjel for Sandheden.

Altsaa, tør et Menneske lade sig ihjelslaae for Sandheden?

C.

1. **Blandt de mange Latterligheder i disse taabelige Tider er dette dog maaskee det Latterligste, denne Yttring som jeg ofte nok** har læst, skrevet som Viisdom, og hørt beundre som træffende: at man i vor Tid ikke engang kan blive Martyr, at vor Tid ikke engang har Kraft til at slaae En ihjel. Sie irren sich! Det er ikke Tiden, der skal have Kraft til at slaae En ihjel, eller gjøre ham til Martyr; det er Martyren, den vordende Martyr, der skal have Kraft til at give Tiden Lidenskab, her Forbittrelsens Lidenskab, til at slaae ham ihjel. Dette er Forholdet, og tillige Overlegenheden, uden hvilken Ingen i Ideen seet egentlig var Martyr, selv om han offrede Livet, eller rettere, satte det til, blev ihjelslagen. Den sande Overlegenhed arbeider altid paa to Steder, frembringer selv den Kraftyttring, der slaaer den ihjel. Naar saaledes en Straffeprædikant skal blive slaaet ihjel, saa er det ikke Tiden, der ved sin egen Kraft slaaer ham ihjel, det er ham, der, ved straffende at slaae eftertrykkeligt, giver Tiden Lidenskab til at slaae igjen. Lad det være den dorskeste Tid: en saadan Karl skal snart gjøre den lidenskabelig. Men en saadan Straffeprædikant vilde rigtignok være et Særsyn i den Tid, hvor det Ene er som det Andet. Som naar en Discipel, der skal have Prygl, Læreren uafvidende faaer anbragt et Klæde under Trøien, saa han ikke mærker Slagene: saaledes er en Straffeprædikant i vor Tid — af gode Grunde Menigheden behjælpelig i at underskyde en anden Skikkelse, der nu bliver afstraffet — til Menighedens Opbyggelse, Contentement og Fornøielse. Af gode Grunde; thi i hiint Tilfælde med Discipelen er der ingen Fare forbunden med at være Læreren, der skal slaae. Men i Sandhed at være en Straffeprædikant (ja her slaaer Begrebet

om!) betyder ikke saa meget at slaae som at blive slaaet, eller at slaae, saa man bliver slaaet; jo flere Prygl Straffeprædikanten faaer, desto dygtigere er han. Derfor tør man ikke være den sande Straffeprædikant, eller derfor tør den Saakaldte ikke slaae virkelig til, fordi han meget godt veed og kun altfor godt forstaaer, at det ikke er Børn, han har for sig, men at de Andre, dem han skal slaae, ere langt, langt de Stærkeste, der slaae virkeligen igjen, maaskee ham ihjel; thi at være den store Straffeprædikant er at blive slaaet ihjel. Den saakaldte Straffeprædikant derimod, han slaaer — i Prædikestolen, og fægter i Luften, hvad vistnok ikke giver Tiden Lidenskab til at slaae ham ihjel. Paa den Maade opnaaer han sin latterlige Hensigt, at være den Latterligste af alle Vanskabninger: en Straffeprædikant som er æret og anseet, hilset med Acclamation.

2. Naar et Menneske er Psycholog og har Mod til at bruge Midlet, saa er Intet lettere end at give et andet Menneske Kræfter, idetmindste Forbittrelsens. Hvor Mange blandt Socrates's Samtidige gjaldt det ikke om, at de, som han fortæller, kunde blive saa forbittrede, at de ordentlig vilde bide ham, hvergang han fratog dem — en Dumhed. Selv det meest piattede Fruentimmer kan man saaledes give Forbittrelsens Kræfter, at hun gjerne slog En ihjel. Og saaledes kan man ogsaa til enhver Tid blive Martyr,

gjøre det. Juristerne have jo for Skik, ikke at anvende Dødsstraf, naar En af Livslede ønsker Døden; og saa klog er en Samtid ogsaa, hvad Fornøielse skulde den saa have af at slaae ham ihjel!

3) Altsaa, en Saadan tvinger ikke Tiden til at slaae ham ihjel. Nei, vil Du det, saa maa Du bære Dig anderledes ad. Lær først Din Tid nøie at kjende, især dens Vildfarelse, dens Lyst, dens Higen, hvad den egentligen vilde, dersom den maatte raade sig selv. Er Du i denne Henseende vel underrettet, saa udtaler Du Dette, det der dunkelt lurer i Tiden, begeistret, veltalende, henrivende, glødende. Dertil maa Du have Kræfter og Forudsætninger. Hvad skeer, ja ganske simpelt, det skeer, at Tiden forgaber sig aldeles i denne Udtalelse — Du bliver Tidens Beundring. Nu staaer Du ved Begyndelsen til at blive slagen ihjel; nu gjælder det, sving af, lige saa afgjørende, lige saa frastødende, og Du skal see, Samtiden faaer Lidenskab, der skal og snart gaae Inflammation i den. — Skal En kunne blive Martyr, maa han først og fremmest have været Tidens Beundring, ellers faaer han ikke Tiden med sig; han maa have været stillet saaledes, at han har havt det i sin Magt at bade sig i Beundring — men han har refuseret. Tilbageviist Beundring er i samme Øieblik absolut Lidenskab i Forbittrelse. Den, en Samtid har villet forgude — hvis han stolt — ja eller gudfrygtigt og sandt tilbageviser det: det bliver hans Død. — Ved at beregne de dialektiske Forhold kan man ganske simpelt bestemme det Hele. »Offeret« maa dialektisk forholde sig saaledes til Samtiden: han maa kunne være hvad Tiden i Øieblikkets Forstand kræver, være Tidens Fordring; ved at forfalske sin Mission er han *eo ipso* Tidens Afgud. I Sandhed forstaaet er han derimod, hvad Tiden behøver i Evighedens Forstand. Bliver han sig selv tro i at være det, saa er han *eo ipso* indviet til Døden. Han maa forholde sig til Tiden saaledes, at han kan løfte hele Tiden, rive den hen, medens denne jubler ham Bifald til: Ingen, Ingen kan saaledes frie til den, saa sikker paa dens Elskov. Og just som han har vundet den, maa han med endnu større Kraft støde fra, at det Usande ikke frem-

---

Juristerne have jo for Skik osv.] herved maa sigtes til Forordn. af 18. Dec. 1767, hvori bestemmes, at »den Misdæder, der ønsker sig Døden og er kied af Livet, og af saadan Kiedsommelighed lader sig forlede til at begaae et forsætligt Mord paa en uskyldig Person«, maa ikke straffes med Døden, men skal hensættes til Arbeide i Jern paa Livstid, samt hvert Aar paa den Dag, Mordet blev forøvet, offentlig kagstryges eller piskes. Forordningen ophævedes forøvrigt allerede 1833.

kommer, at han bliver et Produkt af Tiden. Thi det er det Tiden vil, den vil beundre sig selv i at beundre ham. Men hans Opgave er det netop, at lade Tiden forstaae, at Sandheden ikke er Tidens Opfindelse.

4. Dette kan jeg meget let forstaae. Jeg kan ogsaa see, at det herude er det Forfærdelige, at Sligt til en vis Grad jo kunde lade sig dæmonisk eftergjøre, være en rædsom udspekuleret Stridighed af et Menneske, der formastede sig til at ville lege med en heel Tid, og den forfærdelige Leeg, at blive slagen ihjel; kun endnu forfærdeligere, hvis han bespotteligt søgte at indbilde sig og dem, at det var for Sandheden. Men jeg kan ogsaa see, at det kan i strengeste Forstand være Sandheden, og i Sandhedens Tjeneste, at der handles saaledes.

Altsaa, det lader sig gjøre. Men nu kommer Spørgsmaalet: har et **Menneske** Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

D.

1. Spørgsmaalets Besvarelse vil afhænge af, hvilket Forholdet er mellem Menneske og Menneske i Relation til Sandheden; Alt dreier sig om dette: hvilken kan Heterogeniteten i Forhold til Sandheden være mellem Menneske og Menneske, hvor heterogent kan i denne Henseende det ene Menneske antages at være fra andre? Dog maa her først en Vanskelighed bringes frem. Jo mindre Heterogeniteten antages at være, desto nærmere ligger jo altsaa Muligheden af, at de Stridende egentligen kunne forstaae hinanden. Men ligger saa igjen ikke den Vending desto nærmere, at sige om de Andre: de ville ikke forstaae mig, de kunne nok? Og dog er, som viist blev (*B.* 9. 10. 11. 12.) dette just det høieste Udtryk for Heterogeniteten i Forhold til Andre, hvad derfor kun Gud egentligen kan sige: de ville ikke, det er Ugudelighed. Forunderligt! Dog skulde der ikke ogsaa være en anden Vending? Naar Heterogeniteten ikke er større end den antages, saa er det Forhærdelse af mig, at staae saa stivt paa Mit.

Altsaa, hvilken er Heterogeniteten? Kan et Menneske være berettiget til at betragte en Samtid som ond, eller er et Menneske ikke just som Menneske saa relativ i Forhold til andre Mennesker, at der i det Høieste kan være Tale om deres Svaghed og Middelmaadighed?

Altsaa: enten give lidt efter, eller lade Andre blive skyldige i et Mord. Hvilken Skyld er størst? I det ene Tilfælde bliver Skylden, at et Menneske ved at give lidt efter, noget modificerer

---

Heterogeniteten ɔ: Artsforskjelligheden, den kvalitative Forskjel.

E.

1. Men har Christendommen i Henseende til mit Problem (om et Menneske har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden) ikke væsentlig forandret Forholdet? Thi med Christus

vistnok i Relation til Græciteten laae stor Sandhed, men det var dog ikke Sandheden.

2. Men i Forholdet mellem Christen og Christen gjælder min Theorie igjen. Jeg tør, som Christen i Forhold til andre Christne, ikke prætendere i den Grad at være i Besiddelse af Sandheden, jeg tør modsætningsviis til dem ikke prætendere, at være i absolut Besiddelse af Sandhed (og i Forhold til Hedninge er Prætentionen, at være i Besiddelse af den absolute Sandhed): *ergo* tør jeg heller ikke bruge det absolute Udtryk for at have i Modsætning til dem en absolut Pligt mod Sandheden, jeg tør ikke lade dem blive skyldige i at slaae mig ihjel. I Forholdet mellem Christen og Christen kan der som i Forholdet mellem Menneske og Menneske kun være en relativ Forskjel. En Christen turde derfor lade dem blive skyldige i at udlee, bespotte, forhaane ham. Vel er det ogsaa en Skyld at lade dem gjøre sig skyldige i, men saa vidt kan han relativt mod dem have Pligt mod Sandheden, ɔ: saa vidt kan han være dem overlegen i at see det Sande. Og saa kan det være en gavnlig Opvækkelse; men der kommer ikke til at begaaes nogen saadan Forbrydelse, som det er umuligt at gjøre god igjen. Skulde det derimod være tilladeligt i Christenheden at lade sig slaae ihjel for Sandheden, saa maatte det først være givet, at den saakaldte Christenhed slet ikke er christen, at den, just som »Aandløshed«, er langt mere hedensk end Hedenskabet var. Den, som, ligeoverfor Mennesker, der sige sig selv at være Christne, ikke tør benegte, at de ere det (og tør noget Menneske det, hører hertil ikke, hvad kun den Alvidende har, Hjertekjendskab?), han tør heller ikke lade sig slaae ihjel, eller lade de Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel.

3. For de Fleste vilde vistnok hvad jeg her skriver, selv om jeg forelagde dem det, være som uskrevet, ikke være til. Deres Tænkning ender, som viist blev, just der, hvor min begynder.

4. Det simpleste og naturligste Forhold mellem Menneske og Menneske, i Relation til Sandheden, er dette, at »den Enkelte« antager, at »de Andre« have mere Sandhed end han. Derfor forholder han sig underordnet til dem, omdanner sin Mening i Forhold til dem, anseer deres Samtykke for et Criterium paa Sandheden.

Socratisk allerede, og endnu mere efter Christendommens Lære, er Sandheden i Minoriteten, netop »de Mange« Criteriet paa Usandhed, netop det Seirende Angiveren, som forraader Usandheden. Men er Sandheden i Minoriteten, saa maae Kjendetegnene

paa, at En er i Sandheden, blive polemiske, omvendte: ikke Jubelen og Bifaldet er Kjendetegnet, men Mishaget.

Dog i Relation til andre Mennesker, eller som Christen til andre Christne, tør intet enkelt Menneske, eller ingen enkelt Christen mene at være absolut i Besiddelse af Sandheden: *ergo* tør han ikke lade Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel for Sandheden. Med andre Ord, gjør han det, saa er det egentligen ikke for Sandheden, der er tvertimod noget Usandt deri.

Det Usande ligger saa i, at den saaledes Stridende forholder sig blot polemisk til de Andre, blot tænkende paa sig selv, ikke kjerligt betænkende deres Sag. Men saa er han saare langt fra at være dem i Sandhed overlegen eller overlegen i Sandhed; thi Overlegenhed er just at være sin Fjendes Defensor, og som saadan at være bekymret og med mere Indsigt end han vaage over, at han ikke usandt kommer til at blive mere skyldig end han fortjener. O, det seer for de formeentlig Stærke saa nemt ud med at slaae et Menneske ihjel, som kunde de da sagtens: ak, Den, der har en Forestilling om den Skyld at slaae en Uskyldig ihjel, han vil sandeligen prøve sig selv, inden han tillader, at Nogen bliver saaledes skyldig. I denne Selvprøvelse vil han forstaae, at

Dette er som sagt »denne Mands mange Tanker i et kort Indbegreb«. Da det Hele er Digt, »digterisk Forsøg«, men vel at mærke, af en Tænker, vil vel den tænksomme Læser finde det i sin Orden, at jeg Intet siger om denne Mands Person; thi just fordi det er Digt, kan jeg jo lige saa godt sige det Ene som det Andet, sige lige hvad jeg vil. Ogsaa i en anden Henseende kan jeg jo, da det Hele er Digt, sige lige hvad jeg vil, betræffende hans Liv, om hvorledes det gik ham, hvad han blev i Verden o. s. v. o. s. v. Men just fordi jeg saaledes *qua* Digter har Digter-Magtfuldkommenhed til at sige lige hvad jeg vil: saa vil jeg i alle disse Henseender Intet sige, for ikke, ved at tale om det Novellistiske, maaskee at bidrage til at bortlede Læserens Opmærksomhed fra det Væsentlige: Tanke-Indholdet.

---

som sagt] se ovenfor S. 61.

OM FORSKJELLEN MELLEM ET GENIE OG EN APOSTEL.

1847.

Hvad er det den vildfarende*) Exegese og Speculation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved har den forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradox-Religieuses Sphære tilbage i det Æsthetiske og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære, er qvalitativ Kategorie, nu, i en reduceret Tilstand, kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadan Allehaande. Naar nu det Paradox-Religieuses Sphære afskaffes eller tilbageforklares i det Æsthetiske, saa bliver en Apostel hverken mere eller mindre end et Genie, og saa god Nat Christendom. Aandrighed og Aand, Aabenbaring og Oprindelighed, Kaldelse af Gud og Genialitet, en Apostel og et Genie: alt dette kommer da til at løbe saa omtrent ud paa Et og det Samme.

Saaledes har en vildfarende Videnskab forvirret Christendommen, og fra Videnskaben har Forvirringen igjen sneget sig ind i det religieuse Foredrag, saa man ikke sjeldent hører Præster, der i al videnskabelig Troskyldighed *bona fide* prostituere Christendommen. De tale i høie Toner om Apostelen Pauli Aandrighed, Dybsind, om hans skjønne Lignelser o. s. v. — lutter Æsthetik. Skal Paulus betragtes som Genie, saa seer det galt ud for ham; kun præstelig Uvidenhed kan falde paa æsthetisk at anprise ham, fordi den præstelige Uvidenhed ingen Maalestok har, men tænker som saa: naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er det godt. En saadan godmodig og velmenende Tankeløshed har sin Grund i, at den Vedkommende ikke er tugtet op ved den qvalita-

*) Vildfarelsen er forøvrigt ikke blot Heterodoxiens men ogsaa Hyper-Orthodoxiens og overhovedet Tankeløshedens.

tive Dialektik, der vilde lære ham, at en Apostel just ikke er tjent med, at der bliver sagt noget Godt om ham, naar det er galt, saa han bliver anerkjendt og beundret for at være, hvad der er det Ligegyldige og hvad han væsentligen ikke er, og derover glemmes, hvad han er. En saadan tankeløs Veltalenhed kunde lige saa godt falde paa at rose Paulus som Stilist og Sprogkunstner, eller endnu bedre, da det er bekjendt, at Paulus tillige drev et Haandværk, paastaae, at hans Arbeide som Teltmager skal have været saa fuldendt Mesterværk, at ingen Tapetmager, hverken før eller senere, har kunnet gjøre noget saa Fuldendt — thi naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er Alting godt. Som Genie kan Paulus hverken udholde Sammenligning med Plato eller Shakspeare; som Forfatter af skjønne Lignelser kommer han temmelig langt ned; som Stilist er han et aldeles obscurt Navn — og som Tapetmager: ja, det maa jeg sige, jeg veed ikke hvor høit han i denne Henseende kan komme. See, dum Alvorlighed gjør man altid rigtigst i at forvandle til Spøg, og saa kommer Alvoren, Alvoren: at Paulus er Apostel; og som Apostel har han igjen intet, slet intet Svogerskab hverken med Plato eller Shakspeare eller Stilister eller Tapetmagere, de ere alle (Plato lige saa fuldt som Shakspeare og som Tapetmager Hansen) uden nogen Sammenligning

væsentligen forsvinder i Evighedens væsentlige Lighed. Genie er, som Ordet selv siger *(ingenium,* det Medfødte, Primitivitet *(primus),* Originalitet *(origo),* Oprindelighed o. s. v.) Umiddelbarheden, Natur-Bestemmelsen, Geniet fødes. Allerede længe førend der kan være Tale om, hvorvidt Geniet nu vil henføre sin sjeldne Begavethed til Gud eller ikke, er det Genie, og er Genie, selv om det ikke gjør det. Med Geniet kan der foregaae den Forandring, at det udvikler sig til at være hvad det κατα δυναμιν er, at det kommer i bevidst Besiddelse af sig selv. Forsaavidt man for at betegne det Nye, et Genie kan have at bringe, bruger Udtrykket »Paradox«, bruges dette dog kun i uvæsentlig Forstand om det transitoriske Paradox, om Anticipationen, der fortætter sig til noget Paradoxt, hvilket dog igjen forsvinder. Et Genie kan i sin første Meddelen være paradox, men jo mere han kommer til sig selv, jo mere forsvinder det Paradoxe. Et Genie kan maaskee være et Aarhundrede forud for sin Tid og derfor staae som et Paradox, men tilsidst vil Slægten dog saaledes assimilere sig det eengang Paradoxe, saa det ikke mere er paradoxt. —

Anderledes med en Apostel. Ordet selv tyder paa Forskjellen. En Apostel fødes ikke; en Apostel er en Mand, der af Gud kaldes og beskikkes, af ham sendes i Ærende. En Apostel udvikles ikke saaledes, at han successivt bliver hvad han κατα δυναμιν er. Thi forud for det at blive en Apostel gaaer ingen potentiel Mulighed; ethvert Menneske er væsentligen lige nær til at blive det. En Apostel kan aldrig saaledes komme til sig selv, at han bliver sig sit Apostel-Kald bevidst som Moment i sin egen Livs-Udvikling. Apostel-Kaldet er et paradox Faktum, som i første og sidste Øieblik af hans Liv staaer paradox udenfor hans personlige Identitet med sig selv som den Bestemte han er. En Mand er maaskee forlængst kommen til Skjels-Aar og Alder, da bliver han kaldet til Apostel. Han bliver ved dette Kald ikke et bedre Hoved, han faaer ikke mere Phantasie, ikke større Skarpsindighed o. s. v., ingenlunde, han bliver sig selv, men ved det paradoxe Faktum af Gud sendt i et bestemt Ærende. Ved dette paradoxe Faktum er Apostelen i al Evighed gjort paradox forskjellig fra alle andre Mennesker. Det Nye, han kan have at forkynde, er det væsentlige Paradoxe. Hvor længe det

---

Genie kommer af lat. *genius,* Skytsaand, der fødes (og dør) med Mennesket. Beslægtet med *genius* er lat. *ingenium,* Begavelse (af *in.* i, med, og *gigno,* føder); heraf synes K. at have afledet Genie. *primus* først. *origo* Oprindelse. κατὰ δύναμιν (kata dynamin) efter Mulighed. Apostel betyder Udsending.

end bliver forkyndt i Verden, det bliver væsentligen lige Nyt, lige Paradoxt, ingen Immanents kan assimilere sig det. Apostelen forholdt sig jo ikke som det ved Naturbegavelse udmærkede Menneske, der var forud for sin Samtid, han var maaskee hvad vi kalde et eenfoldigt Menneske, men ved et paradox Faktum blev han kaldet til at forkynde dette Nye. Selv om Tænkningen vilde mene at kunne assimilere sig Læren: Maaden, paa hvilken Læren kom ind i Verden, kan den ikke assimilere sig; thi det væsentlige Paradox er netop Protesten mod Immanentsen. Men Maaden, paa hvilken en saadan Lære kom ind i Verden, er netop det qvalitative Afgjørende, hvad kun ved Svig eller ved Tankeløshed kan oversees.

2. Et Genie vurderes reent æsthetisk efter hvad dets Indhold, dets Vægtfylde befindes at være; en Apostel er hvad han er ved at have guddommelig Myndighed. Den guddommelige Myndighed er det qvalitative Afgjørende. Det er ikke ved æsthetisk eller philosophisk at vurdere Lærens Indhold, at jeg skal eller kan komme til det Resultat: *ergo* er Den, der har foredraget denne Lære, kaldet ved en Aabenbaring, *ergo* er han en Apostel. Forholdet er lige omvendt: den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem

Myndigheden er det qvalitativt Afgjørende. Eller er der ikke, endog blot indenfor det menneskelige Livs Relativitet, om den end immanent forsvinder, en Forskjel mellem et Kongebud og en Digters eller en Tænkers Ord? Og hvilken er Forskjellen, uden den, at Kongebudet har Myndighed, og derfor forbyder al æsthetisk og critisk Næsvished med Hensyn til Form og Indhold. Digteren, Tænkeren derimod har, end ikke indenfor denne Relativitet, nogen Myndighed, hans Udsagn vurderes reent æsthetisk eller philosophisk ved at vurdere Indhold og Form. Men hvad er det vel der fra Grunden har forvirret det Christelige, uden det, at man først i Tvivlen saa noget nær er bleven uvis, om der er en Gud til, og saa, at man i Oprørskhed mod alle Autoriteter har glemt hvad Myndighed er, og dens Dialektik. En Konge er saaledes sandselig til, at man sandseligt kan forvisse sig derom, og gjøres det fornødent, kan dog maaskee Kongen ret sandseligt forvisse En om, at han er til. Men saaledes er Gud ikke til. Dette har Tvivlen benyttet til at bringe Gud paa lige Linie med alle dem, som ingen Myndighed har, paa lige Linie med Genier, Digtere og Tænkere, hvis Udsagn slet og ret blot vurderes æsthetisk eller philosophisk; og dersom det saa er godt sagt, saa er Manden Genie — og dersom det saa er ualmindeligt og særdeles godt sagt, saa, saa er det Gud, der har sagt det!!!

Paa den Maade practiseres Gud egentligen udenfor. Hvad skal han gjøre? Standser Gud et Menneske paa hans Vei, kalder ham ved en Aabenbaring, og sender ham udrustet med guddommelig Myndighed til de øvrige Mennesker: da sige disse til ham: fra hvem er Du? Han svarer: fra Gud. Men see, Gud kan nu ikke paa en saadan sandselig Maade hjælpe sin Udsending, som en Konge kan det, der giver ham Soldater eller Politie-Betjente med, eller hans Ring, eller hans Haandskrift som Alle kjende, kort Gud kan ikke være Menneskene til Tjeneste med at skaffe dem en sandselig Vished for, at en Apostel er en Apostel — dette vilde ogsaa være Nonsens. Selv Miraklet, hvis Apostelen har denne Gave, giver ingen sandselig Vished; thi Miraklet er Troens Gjen-Gjenstand. Og desuden er det da Nonsens at faae sandselig Vished om, at en Apostel er en Apostel (den paradoxe Bestemmelse af et Aands Forhold), ligesom det er Nonsens at faae sandselig Vished om, at Gud er til, da jo Gud er Aand. Altsaa Apostelen siger, at han er fra Gud. De Andre svare: ja saa, saa lad os see, om Din Læres Indhold er guddommelig, thi saa ville vi antage den, samt at den er Dig aabenbaret. Paa den Maade er baade Gud og Apostelen narret. Den Kaldedes guddommelige Myndighed

skulde netop være det sikkre Værn, der betryggede Læren og holdt den paa det Guddommeliges majestætiske Afstand fra Næsviisheder, istedetderfor maa Lærens Indhold og Form lade sig recensere og oversnøfle — for at man ad den Vei kan komme til det Resultat, om det nu var en Aabenbaring eller ikke; og imidlertid maa formodentligen Apostelen og Gud vente i Porten eller hos Portneren, indtil Sagen bliver afgjort af de Vise paa 1ste Sahl. Den Kaldede skulde efter Guds Bestemmelse bruge sin guddommelige Myndighed til at jage alle Næsvise bort, der ikke vil lystre men raisonnere; og istedetderfor faae Menneskene i en Fart Apostelen forvandlet til en Examinand, der saadan kommer tiltorvs med en ny Lære.

Hvad er da Myndighed? Er Myndighed Lærens Dybsind, dens Fortrinlighed, dens Aandrighed? Ingenlunde. Dersom Myndighed saaledes blot skulde betegne, i en anden Potens eller reduppliceret, at Læren er dybsindig: saa er der netop ingen Myndighed; thi hvis da en Lærende heelt og fuldt ved Forstaaelsen tilegnede sig denne Lære, saa blev der jo ingen Forskjel tilbage mellem Læreren og den Lærende. Myndighed er derimod Noget, som bliver uforandret, som man ikke kan erhverve ved paa det fuldeste at have forstaaet Læren. Myndighed er en specifik Qvalitet, der træder til andetstedsfra og netop qvalita-

at den er rigtig; men fordi han er selv overbeviist om Lærens Rigtighed, derfor lever han efter den. Derimod, hvad enten en Politie-Officiant f. Ex. er en Slyngel, eller han er en retskaffen Mand, saasnart han er i Function, har han Myndighed.

For nærmere at belyse dette for den paradox-religieuse Sphære saa vigtige Begreb: Myndighed, skal jeg forfølge Myndighedens Dialektik. I Immanentsens Sphære lader Myndigheden sig slet ikke tænke, eller den lader sig kun tænke som forsvindende*). Forsaavidt der da i de politiske, borgerlige, sociale, huslige, disciplinaire Forhold er Tale om Myndighed, eller Myndighed udøves, er Myndigheden dog kun et transitorisk Moment, et Forsvindende, der enten allerede i Timeligheden senere forsvinder, eller forsvinder, forsaavidt Timeligheden og Jordlivet selv er et transitorisk Moment, der forsvinder med alle dens Differentser. Til Grund for ethvert Forhold mellem Menneske og Menneske *qua* Menneske kan kun tænkes at ligge Forskjelligheden indenfor Immanentsens Identitet, det er, den væsentlige Lighed. Det ene Menneske kan ikke tænkes (saa hører al Tænkning op, som den ganske conseqvent gjør det i det Paradox-religieuses og Troens Sphære) ved en specifik Qvalitet at være forskjellig fra alle andre. Alle menneskelige Differentser mellem Menneske og Menneske *qua* Menneske forsvinde for Tænkningen som Momenter i Identitetens Totale og Qvalitet. I Momentet skal jeg være saa god at respektere og lystre Differentsen; men det er mig tilladt, religieust at opbygges ved den Vished, at i Evigheden forsvinde Differentserne, den der udmærker mig og den der nedtrykker mig. Som Undersaat skal jeg ære og lyde Kongen med udeelt Sjel, men det er mig tilladt religieust at opbygges ved den Tanke, at væsentligen er jeg Borger i Himlen, og at jeg, hvis jeg engang der træffer sammen med den afdøde Majestæt, da skal jeg ikke være forpligtet i undersaatlig Lydighed mod ham.

---

*) Maaskee gaaer det een og anden Læser her, som det gaaer mig, at jeg i Anledning af dette om »Myndighed«, kommer til at tænke paa *Mag.* Kierkegaards »opbyggelige Taler«, hvor det saa stærkt accentueres og fremhæves, ved ordret og hver eneste Gang i Forordet at blive gjentaget: »det er ikke Prædikener, fordi Forf. ikke har Myndighed til at prædike.« Myndighed er enten en apostolisk Kaldelses eller Ordinationens specifike Qvalitet. At prædike er just at bruge Myndighed; og at dette er det at prædike, er just aldeles glemt i vor Tid.

Saaledes altsaa med Forholdet mellem Menneske og Menneske *qua* Menneske. Men mellem Gud og Menneske er der en evig væsentlig qvalitativ Forskjel, hvilken ingen uden en formastelig Tænkning kan lade forsvinde i den Blasphemie, at Gud og Menneske vel i Endelighedens transitoriske Moment differentiere sig, saa det bør sig Mennesket her i dette Liv at lyde og tilbede Gud, men i Evigheden skulde Forskjellen forsvinde i den væsentlige Lighed, saa Gud og Mennesket blev Ligemænd i Evigheden, ligesom Kongen og Kammertjeneren.

Mellem Gud og Menneske er og bliver der altsaa en evig, væsentlig, qvalitativ Forskjel. Det paradox-religieuse Forhold (hvilket ganske rigtigt ikke lader sig tænke, men kun troe), fremkommer da, naar Gud beskikker et enkelt Menneske til at have guddommelig Myndighed, vel at mærke i Forhold til det ham af Gud Betroede. Den saaledes Kaldede forholder sig ikke i Forholdet: Menneske til Menneske *qua* Menneske; han forholder sig ikke i en qvantitativ Differents (som Genie, udmærket Begavet o. s. v.) til andre Mennesker. Nei, han forholder sig paradox ved at have en specifik Qvalitet, som ingen Immanents

antages jo at have Myndighed. Hvoraf kommer det nu, at man endog støder sig over, at en Konge er aandrig, er Kunstner o. s. v.? Det kommer dog vel deraf, at man hos ham væsentligen accentuerer den kongelige Myndighed, og i Sammenligning med denne finder almindeligere Bestemmelser af menneskelig Differents at være et Forsvindende, et Uvæsentligt, et forstyrrende Tilfældigt. Et Regjerings-Collegium antages at have Myndighed i sin bestemte Kreds. Hvoraf kommer det nu, at man vilde stødes, hvis et saadant Collegium i sine Decreter f. Ex. var virkelig aandrig, vittig, dybsindig? Fordi man ganske rigtigt qvalitativt accentuerer Myndigheden. At spørge om en Konge er Genie — for i saa Fald at ville lyde ham, er i Grunden Majestæts-Forbrydelse; thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af Underkastelse under Myndighed. At ville lyde et Collegium, dersom det kan sige Vittigheder, er i Grunden at gjøre Nar af Collegiet. At ære sin Fader, fordi han er et udmærket Hoved, er Impietet.

Dog, som sagt, i Forholdet mellem Menneske og Menneske *qua* Menneske er Myndigheden, om den end er, et Forsvindende, og Evigheden afskaffer al jordisk Myndighed. Men nu i Transcendentsens Sphære. Lad os tage Exemplet saa simpelt, men netop derfor ogsaa saa ioinefaldende som muligt. Naar Christus siger »der er et evigt Liv;« og naar theologisk Candidat Petersen siger »der er et evigt Liv«: saa sige de Begge det Samme, der er ikke i det første Udsagn indeholdt mere Deduction, Udvikling, Dybsind, Tankefylde end i det sidste; begge Udsagnene ere, æsthetisk vurderede, lige gode. Og dog er der vel en evig qvalitativ Forskjel! Christus er, som Gud-Mennesket, i Besiddelse af den specifike Myndigheds Qvalitet, hvilken ingen Evighed kan mediere, eller lægge Christus paa lige Linie med den væsentlige menneskelige Ligelighed. Christus lærte derfor med Myndighed. At spørge om Christus er dybsindig, er Blasphemie, og er Forsøg paa underfundigt (det være nu bevidst eller ubevidst) at tilintetgjøre Ham; thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af Hans Myndighed, og gjort et Forsøg paa i næsviis Ligefremhed at ville vurdere og censurere Ham, som var Han til Examen og skulde overhøres, istedetfor at Han er den, hvem al Magt er given i Himlen og paa Jorden.

Dog sjeldent, saare sjeldent hører eller læser man nuomstunder et religieust Foredrag, der er ganske correct. De bedre af dem

---

Christus lærte derfor med Myndighed] jvfr. Matth. 7, 28.

fuske dog gjerne en Smule i, hvad man kunde kalde det ubevidste eller det velmeente Oprør, idet de forsvare og hævde det Christelige af yderste Kraft — i feile Kategorier. Lad mig tage et Exempel, det første det bedste. Jeg tager det helst af en Tydsker, saa veed jeg da, at Ingen, ikke den Dummeste og ikke den Arrigste, kan falde paa, at jeg skriver dette om en Sag, der i mine Tanker er uendelig vigtig, — for at sigte til een eller anden Geistlig. Biskop Sailer*) prædiker i en Homilie paa femte Søndag i Fasten over Texten Joh. VIII. 47—51. Han vælger disse to Vers: »Wer von Gott ist, der hõret Gottes Wort, og, Wer mein Wort hält, der siehet den Tod nicht; og siger derpaa: es sind in diesen Worten des Herrn drei grosze Räthsel gelöset, mit denen sich die Menschen von jeher den Kopf so oder anders zerbrochen haben.« Der har vi det. Det Ord: Räthsel, og især drei grosze Räthsel, og saa i næste Sætning, mit denen die Menschen den Kopf sich zerbrochen haben, fører strax Tanken hen til det Dybsindige i intellectuel Forstand, det Grundende, det Grublende, det Speculerende. Men hvorledes kan dog vel et simpelt apodictisk Udsagn være dybsindigt? et apodictisk Udsagn, der kun er hvad det er derved, at Den og Den har sagt det; et Udsagn, der slet ikke vil

Christus, der, ikke i Egenskab af Dybsindig, men med sin guddommelige Myndighed har sagt det.« Lad os gaae videre, lad os antage, at En troer, at der er et evigt Liv, fordi Christus har sagt det, saa gaaer han jo netop troende uden om al det Dybsindige og det Grublende og Grundende, »hvormed man bryder sit Hoved«. Derimod lad os tage En, der dybsindigt vil bryde sit Hoved med det Spørgsmaal om Udødeligheden: mon han ikke vil have Ret i at benegte, at det ligefremme Udsagn er et dybsindigt Svar paa Spørgsmaalet? Det Plato siger om Udødeligheden er virkelig dybsindigt, vundet ved en dyb Grunden; men stakkels Plato har heller ingen Myndighed.

Sagen er imidlertid denne. Tvivlen og Vantroen, der gjør Troen forfængelig, har blandt Andet ogsaa gjort Menneskene generede ved at lyde, ved at bøie sig under Myndighed. Denne Oprørskhed sniger sig ind selv i de Bedres Tankegang, dem maaskee ubevidst, og saa begynder alt dette Forskruede, som i Grunden er Forræderie, om det Dybe og det Dybe, og det Vidunderlig-deilige, som man kan skimte o. s. v. Skulde man derfor med eet bestemt Prædikat betegne det christelig-religieuse Foredrag, som det nu høres og læses, da maatte man sige, det er affecteret. Naar man ellers taler om en Præsts Affectation, tænker man maaskee paa, at han pynter og sminker sig, eller at han sødligt smægter med Stemmen, eller at han norsk snurrer paa R og rynker Brynet, eller at han anstrænger sig i Kraftstillinger og i Opvækkelsens Spring o. s. v. Dog alt Sligt er mindre vigtigt, om det end altid var ønskeligt, at det ikke var. Men det Fordærvelige er, naar Prædike-Foredragets Tankegang er affecteret, naar dets Rettroenhed naaes ved at lægge Accenten paa et reent forkeert Sted, naar det i Grunden opfordrer til at troe paa Christus, prædiker Troen paa Ham paa Grund af Det, som slet ikke kan blive Troens Gjenstand. Dersom en Søn vilde sige »jeg lyder min Fader, ikke fordi han er min Fader, men fordi han er Genie, eller fordi hans Befalinger altid ere dybsindige og aandrige«: saa er denne sønlige Lydighed affecteret. Sønnen accentuerer noget reent Forkeert, accentuerer det Aandrige, det Dybsindige ved en Befaling, medens en Befaling netop er ligegyldig mod denne Bestemmelse. Sønnen vil lyde i Kraft af Faderens Dybsindighed og Aandrighed; og i Kraft deraf kan han netop ikke lyde ham, thi hans critiske Forhold i Retning af, om nu Befalingen er dybsindig og aandrig,

---

Det Plato siger] i Dialogen Phædon.

underminerer Lydigheden. Og saaledes er det ogsaa Affectation, naar der er saa megen Tale om at tilegne sig Christendommen og troe Christus, formedelst Lærens Dybsindighed og Dybsindighed. Man tillyver sig Rettroenheden ved at accentuere noget aldeles Forkeert. Den hele moderne Spekulation er derfor affecteret ved at have afskaffet Lydigheden paa den ene Side og Myndigheden paa den anden Side, og ved saa desuagtet at ville være rettroende. En Præst, der er aldeles correct i sit Foredrag, maa tale saaledes, idet han anfører et Ord af Christus: »Dette Ord er af Den, hvem, ifølge hans eget Udsagn, al Magt er given i Himlen og paa Jorden. Du maa nu, m. T., overveie med Dig selv, om Du vil bøie Dig under denne Myndighed eller ikke, antage og troe Ordet eller ikke. Men vil Du det ikke, da gaae for Gud i Himlens Skyld ikke hen og antag Ordet, fordi det er aandrigt eller dybsindigt, eller vidunderlig-deiligt, thi dette er Gudsbespottelse, det er at ville criticere Gud.« Saasnart nemlig Myndighedens, den specifik-paradoxe Myndigheds Dominant er sat i, saa er alle Forhold qvalitativt forandrede, saa er den Art Tilegnelse, som ellers er tilladelig og ønskelig, en Brøde og Formastelighed.

Men hvorledes kan nu Apostelen bevise, at han har Myndig-

Magten bestemte han nemlig sin Stræben i væsentlig Identitet med de andre Menneskers, og dog er en Apostel kun hvad han er ved sin paradoxe Heterogenitet, ved at have guddommelig Myndighed, hvilken han absolut uforandret kan have, selv om han, som Paulus siger, af Menneskene ikke agtes mere værd end det Snavs, hvorpaa de træde.

3. Geniet har kun immanent Teleologie; Apostelen er absolut paradox teleologisk stillet.

Dersom ellers noget Menneske kan siges at være absolut teleologisk stillet, saa er det en Apostel. Den ham meddeelte Lære er ikke en Opgave, der er givet ham at grunde over, den er ikke givet ham for hans egen Skyld, han er tvertimod i Ærende og har at forkynde Læren og at bruge Myndigheden. Saa lidet som Den, der bliver sendt i Byen med et Brev, har med Brevets Indhold at gjøre, men kun med at overbringe det; saa lidet som Ministeren, der sendes til et fremmed Hof, har noget Ansvar for Budskabets Indhold, men kun at besørge det rigtigt: saaledes har en Apostel hovedsageligen ene og alene at være tro i Tjenesten, hvilken er at rygte sit Ærende. Deri ligger væsentligen en Apostels opoffrende Liv, selv om han aldrig blev forfulgt, deri, »at han selv fattig kun har at gjøre Andre rige«, at han aldrig tør give sig Tid eller Ro eller Sorgløshed til i gode Dage, i *otium* at beriges ved Det, ved hvis Forkyndelse han beriger Andre. Han er, aandelig forstaaet, som den travle Husmoder, der neppe faaer Tid til selv at spise, for at lave Maden til de mange Munde. Og om han, idet han begyndte, turde haabe et langt Liv, hans Liv vil dog indtil det Sidste blive uforandret, thi der vil altid være Nye og Nye at forkynde Læren. Skjøndt en Aabenbaring er det paradoxe Faktum, som overgaaer Menneskets Forstand, kan man dog nok forstaae saa meget, hvad ogsaa overalt har viist sig: at et Menneske kaldes ved en Aabenbaring til at gaae ud i Verden, til at forkynde Ordet, til at handle og lide, til det uafbrudte virksomme Liv som Herrens Sendebud. At derimod et Menneske ved en Aabenbaring skulde kaldes til at sidde hen i uskiftet Bo, i et virksomt literairt *far niente*, til at være momentant aandrig og

---

Paulus] 1 Kor. 4, 13 («vi ere blevne som Udskud i Verden, Alles Skovfisk»). »at han selv fattig osv.] jvfr. Paulus II Kor. 6, 10: som Fattige, der dog gjøre Mange rige. *otium* Fritid. *far niente* Bestillen ingenting. — I dette Punktum sigtes bestemtere til Mag. Adler, jvfr. Efterl. Pap. 1845—46, S. 456, 458 osv.

derpaa Samler og Udgiver af sin Aandrigheds Uvisse: er noget nær en blasphemisk Tanke.

Anderledes med et Genie; det har kun immanent Teleologie, det udvikler sig selv, og idet det udvikler sig selv, projekterer denne dets Selv-Udvikling sig som dets Virken. Det faaer da nok Betydning, maaskee endog stor Betydning, men det er ikke sig selv teleologisk stillet i Forhold til Verden og Andre. Et Genie lever i sig selv; og det kan humoristisk leve i en tilbagetrukken Selvtilfredshed uden derfor at tage sin Begavethed forfængeligt, naar det blot, uden Hensyn til om Andre have Gavn deraf eller ikke, med Alvor og Flid udvikler sig selv, følgende sin egen Genius. Geniet er derfor ingenlunde uvirksomt, det arbeider maaskee i sig selv mere end ti Forretningsmænd, det præsterer maaskee saare Meget, men hver dets Præstation har intet τελος udenfor. Dette er paa eengang Geniets Humanitet og dets Stolthed: Humaniteten ligger i, at det ikke bestemmer sig teleologisk i Forhold til noget andet Menneske, som var der Nogen, der trængte til det; Stolthedeen ligger i, at det immanent forholder sig til sig selv. Det er beskedent af Nattergalen, at den ikke fordrer, at Nogen skal høre paa den; men det er ogsaa stolt af Nattergalen, at den slet ikke

Geniet en Kunstner, da frembringer han sit Kunstværk, men hverken han eller hans Kunstværk har noget τελος udenfor. Eller det er en Forfatter, der tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden og bestemmer sig humoristisk som Lyriker. Det Lyriske har ganske rigtigt intet τελος uden for sig; om En skriver een Pagina Lyrik eller Folianter Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde, maaskee ofte gjennem Smerte og Anstrengelse; men han har intet med Andre at skaffe, han skriver ikke for at, for at oplyse Menneskene, for at hjælpe dem paa rette Vei, for at sætte Noget igjennem, kort han skriver ikke: for at. Og saaledes med ethvert Genie. Intet Genie har et »for at«; Apostelen har absolut paradox et »for at«.

SYGDOMMEN TIL DØDEN.

UDGIVET AF

A. B. DRACHMANN.

Til Grund for Texten er lagt Originaludgaven. Den er sammenlignet med Renskriften (S. Kierkegaards Papirer, Pk. 30, Uni-

SYGDOMMEN TIL DØDEN.

EN CHRISTELIG PSYCHOLOGISK UDVIKLING

TIL OPBYGGELSE OG OPVÆKKELSE.

AF

ANTI-CLIMACUS.

UDGIVET AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN 1849.

PAA UNIVERSITETS-BOGHANDLER C. A. REITZELS FORLAG.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

Om Pseudonymerne Johannes Climacus og Anti-Climacus se Efterl. Pap. 1849. S. 574 ff. (Johannes Klimax kaldtes en byzantinsk Theolog fra 6. Aarh. efter sit Hovedværk Klimax [ɔ: Jacobsstigen]; Kierkegaard tænker ved Navnene tillige paa Udtrykkene Klimax og Antiklimax, se Efterl. Pap. anførte Sted S. 585.)

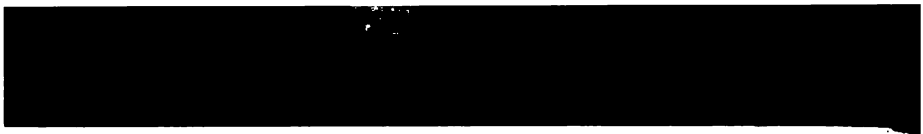

Herr! gieb uns blöde Augen
für Dinge, die nichts taugen,
und Augen voller Klarheit

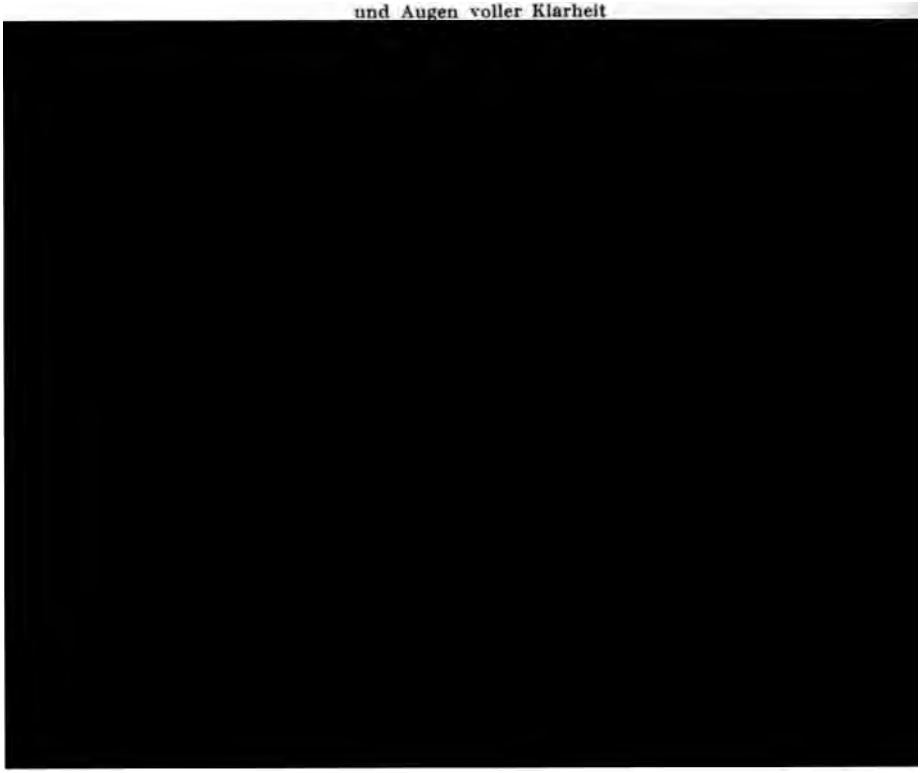

SYGDOMMEN TIL DØDEN.

Forord.

Mange vil maaskee denne »Udviklings« Form forekomme besynderlig; den vil synes dem for streng til at kunne være opbyggelig, og for opbyggelig til at kunne være streng videnskabelig. Hvad dette Sidste angaaer, da har jeg derom ingen Mening. Hvad det Første derimod angaaer, da er dette ikke min Mening om den; og var det Tilfældet, at den var for streng til at være opbyggelig, saa er det efter mit Begreb en Feil. Eet er det jo, om den ikke kan være opbyggelig for Enhver, fordi ikke Enhver har Forudsætninger til at følge den; et Andet, at den har det Opbyggeliges Charakteer. Christeligt bør nemlig Alt, Alt tjene til Opbyggelse. Den Art Videnskabelighed, som ikke tilsidst er opbyggelig, er netop derved uchristelig. Alt Christeligt maa i Fremstillingen have Lighed med en Læges Foredrag ved Sygesengen; om end kun den Lægekyndige forstaaer det, bør dog aldrig glemmes, at det er ved Sygesengen. Dette det Christeliges Forhold til Livet (i Modsætning til en videnskabelig Fjernhed fra Livet), eller denne det Christeliges ethiske Side er just det Opbyggelige, og den Art Fremstilling, hvor streng den end forresten kan være, aldeles forskjellig, qvalitativ forskjellig fra den Art Videnskabelighed, der er »ligegyldig«, hvis ophøiede Heroisme christelig er saa langt fra at være Heroisme, at den christelig er en Art umenneskelig Nysgjerrighed. Det er christelig Heroisme, og sandeligen den sees maaskee sjelden nok, at vove ganske at blive sig selv, et enkelt Menneske, dette bestemte enkelte Menneske, ene lige over for Gud, ene i denne uhyre Anstrengelse og dette uhyre Ansvar; men det er ikke christelig Heroisme, at narres med det rene Menneske, eller lege Forundringsleg med Verdenshistorien. Al christelig Erkjenden, hvor streng dens Form end forøvrigt er, bør være bekymret; men denne Bekymring er just det Opbyggelige. Bekymringen er Forholdet til Livet, til Personlighedens Virkelighed og saaledes, christelig, Alvoren; den ligegyldige Videns Ophøiethed er, christelig, langt fra at være mere Alvor, den er, christelig, Spøg og Forfængelighed. Men Alvoren er igjen det Opbyggelige.

Dette lille Skrift er derfor i een Forstand saaledes beskaffent, at en Semimarist kunde skrive det; i en anden Forstand dog maaskee saaledes, at ikke enhver Professor kunde skrive det.

Men at Afhandlingens Indklædning er den den er, er idetmindste vel betænkt, og dog vistnok ogsaa psychologisk rigtigt. Der gives en høitideligere Stiil, som er saa høitidelig, at den ikke er meget betegnende, og som, da man er kun altfor vant til den, let bliver Intet sigende.

Forøvrigt kun een Bemærkning, vistnok en Overflødighed, men som jeg dog vil forskylde: jeg vil een Gang for alle gjøre opmærksom paa, at Fortvivlelse i hele dette Skrift, hvad Titelen jo siger, opfattes som Sygdommen, ikke som Helbredelsesmidlet. Saaledes dialektisk er nemlig Fortvivlelse. Saaledes er jo ogsaa i christelig Terminologi Døden Udtrykket for den største aandelige Elendighed, og Helbredelsen dog just at døe, at afdøe.

I 1848.

Indhold.

Indgang.

1ste Afsnit.

Sygdommen til Døden er Fortvivlelse.

A.

At Fortvivlelse er Sygdommen til Døden.

A. **Fortvivlelse er en Sygdom i Aanden, i Selvet, og kan saaledes være et Tredobbelt: fortvivlet ikke at være sig bevidst at have et Selv; fortvivlet ikke at ville være sig selv; fortvivlet at ville være sig selv** . . . . . 127.

B. **Fortvivlelses Mulighed og Virkelighed** . . . . . 129.

C. **Fortvivlelse er: »Sygdommen til Døden«** . . . . . 131.

B.

Denne Sygdoms (Fortvivlelsens) Almindelighed . . . . . 136.

C.

Denne Sygdoms (Fortvivlelsens) Skikkelser . . . . . 142.

A. **Fortvivlelse betragtet saaledes, at der ikke reflecteres paa, om den er bevidst, eller ikke, saa der altsaa blot reflecteres paa Synthesens Momenter** . . . . . 143.

a) **Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Endelighed — Uendelighed** 143.

α) Uendelighedens Fortvivlelse er at mangle Endelighed . . . . . 143.

β) Endelighedens Fortvivlelse er at mangle Uendelighed . . . . . 146.

b) **Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Mulighed — Nødvendighed** 148.

α) Mulighedens Fortvivlelse er at mangle Nødvendighed . . . . . 148.

β) Nødvendighedens Fortvivlelse er at mangle Mulighed . . . . . 150.

B. **Fortvivlelse seet under Bestemmelsen: Bevidsthed** . . . . 154.
a) **Den Fortvivlelse, som er uvidende om, at den er Fortvivlelse, eller den fortvivlede Uvidenhed om at have et Selv og et evigt Selv** . . . . . 155.
b) **Den Fortvivlelse, som er sig bevidst at være Fortvivlelse, som altsaa er sig bevidst at have et Selv, hvori der dog er noget Evigt, og nu enten fortvivlet ikke vil være sig selv, eller fortvivlet vil være sig selv** . . . . . 159.
α) Fortvivlet ikke at ville være sig selv, Svaghedens Fortvivlelse . . . . . 161.
1) Fortvivlelse over det Jordiske eller over noget Jordisk. . . 162.
2) Fortvivlelse om det Evige eller over sig selv . . . . . 172.
β) Fortvivlet at ville være sig selv, Trods . . . . . 178.

2det Afsnit.

Fortvivlelse er Synden.

A.

Fortvivlelse er Synden . . . . . 189.
Kapitel 1. **Gradationerne i Bevidstheden om Selvet (Bestemmelsen: for Gud)** . . . . . 191.
Tillæg. At Definitionen paa Synd har Forargelsens Mulighed i sig; en almindelig Bemærkning om Forargelse . . . . . 194.
Kapitel 2. **Den socratiske Definition af Synd** . . . . . 199.
Kapitel 3. **At Synden ikke er en Negation, men en Position** . . . . . 207.

Indgang.

»Denne Sygdom er ikke til Døden« (Joh. XI, 4). Og dog døde jo Lazarus; da Disciplene misforstode, hvad Christus senere tilføiede »Lazarus, vor Ven er sovet ind; men jeg gaaer hen for at opvække ham af Søvne« (XI, 11), sagde Han dem reent ud »Lazarus er død« (XI, 14). Altsaa Lazarus er død, og dog var denne Sygdom ikke til Døden; han var død, og dog er denne Sygdom ikke til Døden. Vi vide nu vel, at Christus tænkte paa det Under, der skulde lade de Medlevende, »forsaavidt de kunde troe, see Guds Herlighed« (XI, 40), det Under, ved hvilket Han opvakte Lazarus fra de Døde, saa »denne Sygdom« ikke blot ikke var til Døden, men som Christus forudsagde »til Guds Ære, at Guds Søn skal æres ved den« (XI, 4): o, men selv om Christus ikke havde opvakt Lazarus, gjælder det dog ikke ligefuldt, at denne Sygdom, Døden selv, ikke er til Døden? Idet Christus træder hen til Graven og med høi Røst raaber »Lazarus, kom hid ud« (XI, 43), er det jo vist nok, at »denne« Sygdom ikke er til Døden. Men hvis Christus end ikke havde sagt dette — blot det, at Han, der er »Opstandelsen og Livet« (XI, 25), træder hen til Graven, betyder dette ikke, at denne Sygdom ikke er til Døden: det, at Christus er til, betyder det ikke, at d e n n e Sygdom ikke er til Døden! Og hvad havde det hjulpet Lazarus at

være opvakt fra de Døde, naar det jo dog tilsidst maa ende med, at han døer — hvad havde det hjulpet Lazarus, hvis Han ikke var, Han der er Opstandelsen og Livet for hver Den, som troer paa Ham! Nei, ikke fordi Lazarus blev opvakt fra de Døde, ikke derfor kan man sige, at denne Sygdom ikke er til Døden; men fordi Han er til, derfor er denne Sygdom ikke til Døden. Thi menneskelig talt er Døden det Sidste af Alt, og menneskelig talt er der kun Haab saalænge der er Liv. Men christelig forstaaet er Døden ingenlunde det Sidste af Alt, ogsaa den kun en lille Begivenhed indenfor hvad der er Alt, et evigt Liv; og christelig forstaaet er der i Døden uendelig meget mere Haab end der blot menneskelig talt er naar der ikke blot er Liv, men dette Liv i fuldeste Sundhed og Kraft.

Altsaa christelig forstaaet er end ikke Døden »Sygdommen til Døden«, end mindre da Alt, hvad der hedder jordisk og timelig Lidelse, Nød, Sygdom, Elendighed, Trængsel, Gjenvor-

hvad Barnet gyser for, det anseer Manden for Intet at være. Barnet veed ikke, hvad det Forfærdelige er; det veed Manden, og for dette gyser han. Barnets Ufuldkommenhed er først den, ikke at kjende det Forfærdelige; og da igjen, hvad heri ligger, den, at gyse for Det, som ikke er forfærdeligt. Og saaledes ogsaa med det naturlige Menneske, han er uvidende om hvad i Sandhed det Forfærdelige er, dog er han derved ikke fritagen fra at gyse, nei, han gyser for Det, som ikke er det Forfærdelige. Det er ligesom med Hedningens Guds-Forhold: han kjender ikke den sande Gud, men ikke nok dermed, han dyrker en Afgud som Gud.

Kun den Christne veed, hvad der forstaaes ved Sygdommen til Døden. Han fik som Christen et Mod, hvilket det naturlige Menneske ikke kjender — dette Mod fik han ved at lære Frygt for det end Forfærdeligere. Paa den Maade faaer et Menneske altid Mod; naar man frygter en større Fare, har et Menneske altid Mod til at gaae i en mindre; naar man uendeligt frygter een Fare, er det som vare de andre slet ikke til. Men det Forfærdelige den Christne lærte at kjende er »Sygdommen til Døden«.

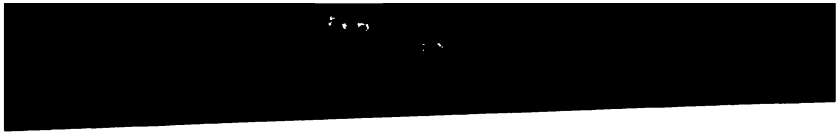

FØRSTE AFSNIT.

SYGDOMMEN TIL DØDEN ER FORTVIVLELSE.

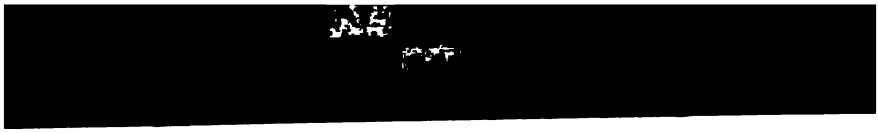

A.

At Fortvivlelse er Sygdommen til Døden.

A.

Fortvivlelse er en Sygdom i Aanden, i Selvet, og kan saaledes være et Tredobbelt: fortvivlet ikke at være sig bevidst at have et Selv (uegentlig Fortvivlelse); fortvivlet ikke at ville være sig selv; fortvivlet at ville være sig selv.

Mennesket er Aand. Men hvad er Aand? Aand er Selvet. Men hvad er Selvet? Selvet er et Forhold, der forholder sig til sig selv, eller er det i Forholdet, at Forholdet forholder sig til sig selv; Selvet er ikke Forholdet, men at Forholdet forholder sig til sig selv. Mennesket er en Synthese af Uendelighed og Endelighed, af det Timelige og det Evige, af Frihed og Nødvendighed, kort en Synthese. En Synthese er et Forhold mellem To. Saaledes betragtet er Mennesket endnu intet Selv.

I Forholdet mellem To er Forholdet det Tredie som negativ Eenhed, og de To forholde sig til Forholdet, og i Forholdet til Forholdet; saaledes er under Bestemmelsen Sjel Forholdet mellem Sjel og Legeme et Forhold. Forholder derimod Forholdet sig til sig selv, saa er dette Forhold det positive Tredie, og dette er Selvet.

Et saadant Forhold, der forholder sig til sig selv, et Selv, maa enten have sat sig selv, eller være sat ved et Andet.

Er Forholdet, der forholder sig til sig selv, sat ved et Andet, saa er Forholdet vistnok det Tredie, men dette Forhold, det Tredie, er saa dog igjen et Forhold, forholder sig til hvad der har sat hele Forholdet.

Et saadant deriveret, sat Forhold er Menneskets Selv, et Forhold, der forholder sig til sig selv, og i at forholde sig til sig selv forholder sig til et Andet. Deraf kommer det, at der kan blive to Former for egentlig Fortvivlelse. Havde Menneskets Selv sat sig selv, saa kunde der kun være Tale om een Form, den ikke at ville være sig selv, at ville af med sig selv, men der kunde ikke være Tale om, fortvivlet at ville være sig selv. Denne Formel er nemlig Udtrykket for hele Forholdets (Selvets) Afhængighed, Udtrykket for, at Selvet ikke ved sig selv kan komme til eller være i Ligevægt og Ro, men kun ved i at forholde sig til sig selv at forholde sig til Det, som har sat hele Forholdet. Ja, det er saa langt fra, at denne anden Form af Fortvivlelse (fortvivlet at ville være sig selv) blot betegner en egen Art af Fortvivlelse, at tværtimod al Fortvivlelse tilsidst kan opløses i og tilbageføres paa den. Dersom en Fortvivlende er, som han mener det, opmærksom paa sin Fortvivlelse, ikke taler meningsløst om den, som om Noget

B.

Fortvivlelses Mulighed og Virkelighed.

Er Fortvivlelse et Fortrin eller en Mangel? Reent dialektisk er den begge Dele. Hvis man vilde fastholde den abstrakte Tanke Fortvivlelse, uden at tænke nogen Fortvivlet, saa maatte man sige: den er et uhyre Fortrin. Muligheden af denne Sygdom er Menneskets Fortrin for Dyret, og dette Fortrin udmærker ham ganske anderledes end den opreiste Gang, thi det tyder paa den uendelige Opreisthed eller Ophøiethed, at han er Aand. Muligheden af denne Sygdom er Menneskets Fortrin for Dyret; at være opmærksom paa denne Sygdom er den Christnes Fortrin for det naturlige Menneske; at være helbredet fra denne Sygdom den Christnes Salighed.

Altsaa det er et uendeligt Fortrin at kunne fortvivle; og dog er det ikke blot den største Ulykke og Elendighed at være det, nei det er Fortabelse. Saaledes er Forholdet mellem Mulighed og Virkelighed ellers ikke; er det et Fortrin at kunne være Det og Det, saa er det et endnu større Fortrin at være det, det vil sige, det at være forholder sig som en Stigen til det at kunne være. Hvad Fortvivlelse derimod angaaer, saa forholder det at være sig som et Fald til det at kunne være; saa uendeligt som Mulighedens Fortrin er, saa dybt er Faldet. Det der altsaa i Forhold til Fortvivlelse er det Stigende er ikke at være det. Dog er atter denne Bestemmelse tvetydig. Det er ikke med det ikke at være fortvivlet som med det ikke at være halt, blind o. d.. Dersom det ikke at være fortvivlet hverken betyder mere eller mindre end det ikke at være det, saa er det netop at være det. Det ikke at være fortvivlet maa betyde den tilintetgjorte Mulighed af at kunne være det; hvis det skal være sandt, at et Menneske ikke er fortvivlet, maa han i ethvert Øieblik tilintetgjøre Muligheden. Saaledes er Forholdet mellem Mulighed og Virkelighed ellers ikke. Thi vel sige Tænkerne, at Virkelighed er den tilintetgjorte Mulighed, men det er ikke ganske sandt, den er den udfyldte, den virksomme Mulighed. Her derimod er Virkeligheden (ikke at være fortvivlet),

---

Tænkerne] herved sigter K. vistnok til Joh. Climacus i Philosophiske Smuler, se IV Bd., S. 237.

som derfor ogsaa er en Negtelse, den afmægtige, tilintetgjorte M
lighed; ellers er Virkelighed i Forhold til Mulighed en Bekræ
telse, her en Benegtelse.

Fortvivlelse er Misforholdet i en Syntheses Forhold, som fo
holder sig til sig selv. Men Synthesen er ikke Misforholdet, d
er blot Muligheden, eller, i Synthesen ligger Muligheden af Misfo
holdet. Var Synthesen Misforholdet, saa var Fortvivlelse slet ik
til, saa vilde Fortvivlelse være Noget, der laae i Menneskenatur
som saadan, det er, saa var det ikke Fortvivlelse; den vilde væ
Noget, der hændte Mennesket, Noget han leed, som en Sygdom
hvilken Mennesket falder, eller som Døden, der er Alles Lo
Nei, det at fortvivle ligger i Mennesket selv; men var han ik
Synthese, kunde han slet ikke fortvivle, og var Synthesen ik
oprindeligt fra Guds Haand i det rette Forhold, kunde han hell
ikke fortvivle.

Hvorfra kommer saa Fortvivlelsen? Fra Forholdet, hvori Sy
thesen forholder sig til sig selv, idet Gud, der gjorde Mennesk
til Forholdet, ligesom slipper det ud af sin Haand, det er, id
Forholdet forholder sig til sig selv. Og deri, at Forholdet

Affølge af, at han een Gang paadrog sig den, dens Fremgang ikke i ethvert Øieblik at henføre til ham som Aarsag; han paadrog sig den, men man kan ikke sige, han paadrager sig den. Anderledes med det at fortvivle; ethvert Fortvivlelsens virkelige Øieblik er at tilbageføre til Mulighed, hvert Øieblik han er fortvivlet, paadrager han sig det; det er bestandigt den nærværende Tid, der vorder intet i Forhold til Virkeligheden tilbagelagt Forbigangent; i ethvert Fortvivlelsens virkelige Øieblik bærer den Fortvivlede alt det Foregaaende i Muligheden som et Nærværende. Dette kommer deraf, at at fortvivle er en Bestemmelse af Aand, forholder sig til det Evige i Mennesket. Men det Evige kan han ikke blive af med, nei, i al Evighed ikke; han kan ikke een Gang for alle kaste det fra sig, Intet er umuligere; han maa i ethvert Øieblik, hvor han ikke har det, have kastet eller kaste det fra sig — men det kommer igjen, det er, hvert Øieblik han er fortvivlet, paadrager han sig det at fortvivle. Thi Fortvivlelsen følger ikke af Misforholdet, men af Forholdet, som forholder sig til sig selv. Og Forholdet til sig selv kan et Menneske ikke blive af med, saa lidet som med sit Selv, hvad da forøvrigt er Eet og det Samme, da jo Selvet er Forholdet til sig selv.

C.

Fortvivlelse er: »Sygdommen til Døden«.

Dette Begreb Sygdommen til Døden maa dog tages paa en egen Maade. Ligefrem betyder det en Sygdom, hvis Ende, hvis Udgang er Døden. Saaledes taler man om en dødelig Sygdom overensstydigt med en Sygdom til Døden. I den Forstand kan Fortvivlelse ikke kaldes Sygdommen til Døden. Men christeligt forstaaet er Døden selv en Gjennemgang til Livet. Forsaavidt er, christelig, ingen jordisk, legemlig Sygdom til Døden. Thi vistnok er Døden det sidste af Sygdommen, men Døden er ikke det Sidste. Skal der i strængeste Forstand være Tale om en Sygdom til Døden, maa det være en, hvor det Sidste er Døden, og hvor Døden er det Sidste. Og dette er just Fortvivlelse.

Dog er Fortvivlelse i en anden Forstand endnu bestemtere Sygdommen til Døden. Det er nemlig saa langt som muligt fra, at man, ligefrem forstaaet, døer af denne Sygdom, eller at denne Sygdom ender med den legemlige Død. Tværtimod, Fortvivlelsens

Qval er netop ikke at kunne døe. Den har saaledes mere tilfælles med den Dødssyges Tilstand, naar han ligger og trækkes med Døden og ikke kan døe. Saaledes er det at være syg til Døden det ikke at kunne døe, dog ikke som var der Haab om Livet, nei Haabløsheden er, at selv det sidste Haab, Døden, ikke er. Naar Døden er den største Fare, haaber man paa Livet; men naar man lærer den end forfærdeligere Fare at kjende, haaber man paa Døden. Naar saa Faren er saa stor, at Døden er blevet Haabet, saa er Fortvivlelse den Haabløshed end ikke at kunne døe.

I denne sidste Betydning er da Fortvivlelse Sygdommen til Døden, denne qvalfulde Modsigelse, denne Sygdom i Selvet, evig at døe, at døe og dog ikke at døe, at døe Døden. Thi at døe betyder at det er forbi, men at døe Døden betyder at opleve det at døe; og lader dette sig eet eneste Øieblik opleve, saa er det dermed for evig at opleve det. Skulde et Menneske døe af Fortvivlelse, som man døer af en Sygdom, saa maatte det Evige i ham, Selvet, kunne døe i samme Forstand som Legemet døer af Sygdommen. Men dette er en Umulighed; Fortvivlelsens Døen omsætter sig bestandigt i en Leven. Den Fortvivlede kan ikke døe; »saa lidet

sande Fortvivlelse sig eller Fortvivlelsen sig i sin Sandhed. Idet han fortvivlede over Noget, fortvivlede han egentlig over sig selv, og vil nu af med sig selv. Naar saaledes den Herskesyge, hvis Løsen er »enten Cæsar eller slet Intet«, ikke bliver Cæsar, saa fortvivler han derover. Men dette betyder noget Andet: at han, just fordi han ikke blev Cæsar, nu ikke kan udholde at være sig selv. Han fortvivler altsaa egentligen ikke over, at han ikke blev Cæsar, men over sig selv at han ikke blev Cæsar. Dette Selv, der, hvis det var blevet Cæsar, havde været ham al hans Lyst, i en anden Forstand forøvrigt lige saa fortvivlet, dette Selv er ham nu det Utaaleligste af Alt. Det er i dybere Forstand ikke det, der er ham det Utaalelige, at han ikke blev Cæsar, men dette Selv, som ikke blev Cæsar, er ham det Utaalelige, eller endnu rigtigere, det der er ham det Utaalelige, er, at han ikke kan blive af med sig selv. Naar han var blevet Cæsar, saa var han fortvivlet blevet af med sig selv; men nu blev han ikke Cæsar, og kan fortvivlet ikke blive af med sig selv. Væsentligen er han lige fortvivlet, thi han har ikke sit Selv, han er ikke sig selv. Ved at være blevet Cæsar var han dog ikke blevet sig selv, men af med sig selv; og ved ikke at blive Cæsar fortvivler han over ikke at kunne blive af med sig selv. Det er derfor en overfladisk Betragtning (der da formodentligen aldrig har seet en Fortvivlet, end ikke sig selv), naar man om en Fortvivlet siger, som var dette hans Straf: han fortærer sig selv. Thi netop det er det han fortvivlet, og netop det er det, han til sin Qval ikke kan, da der ved Fortvivlelsen er gaaet Ild i Noget, som ikke kan brænde, eller ikke forbrænde, i Selvet.

At fortvivle over Noget er altsaa endnu ikke egentlig Fortvivlelse. Det er Begyndelsen, eller det er, som naar Lægen siger om en Sygdom, den har endnu ikke erklæret sig. Det Næste er den erklærede Fortvivlelse, at fortvivle over sig selv. En ung Pige fortvivler af Elskov, altsaa hun fortvivler over Tabet af den Elskede, at han døde, eller at han blev hende utro. Dette er ingen erklæret Fortvivlelse, nei, hun fortvivler over sig selv. Dette hendes Selv, som hun, hvis det var blevet »hans« Elskede, paa den livsaligste Maade var blevet af med, eller havde tabt, dette Selv er hende nu en Plage, naar det skal være et Selv uden »ham«; dette Selv, der var blevet hende, forøvrigt i en anden Forstand ligesaa

---

den Herskesyge osv.] de citerede Ord var Cæsar Borgias Valgsprog, se VI Bd., S. 144.

fortvivlet, hendes Rigdom, er nu blevet hende en modbydelig Tomhed, da »han« er død, eller det er blevet hende en Afsky, da det minder hende om, at hun er bedragen. Forsøg det nu, siig til en saadan Pige: Du fortærer Dig selv, og Du skal høre hun svarer: »o, nei Qvalen er just, at jeg ikke kan det.«

At fortvivle over sig, fortvivlet at ville af med sig selv, er Formelen for al Fortvivlelse, saa derfor den anden Form for Fortvivlelse, fortvivlet at ville være sig selv, kan føres tilbage til den første, fortvivlet ikke at ville være sig selv, ligesom vi i det Foregaaende opløste den Form fortvivlet ikke at ville være sig selv i den fortvivlet at ville være sig selv (cfr. *A*.). En Fortvivlende vil fortvivlet være sig selv. Men naar han fortvivlet vil være sig selv saa vil han jo ikke af med sig selv. Ja, saa synes det; men naar man seer nærmere til, seer man dog, at Modsigelsen er den samme Det Selv, han fortvivlet vil være, er et Selv han ikke er (thi a ville være det Selv, han i Sandhed er, er jo lige det Modsatte a Fortvivlelse), han vil nemlig løsrive sit Selv fra den Magt, son satte det. Men dette formaaer han trods al Fortvivlen ikke; trods al Fortvivlelsens Anstrængelse er hiin Magt den stærkere, og tvinge

Tilstand var Fortvivlelse, og fornagle ham hans Selv, saa
n dog bliver, at han ikke kan blive af med sit Selv, og det
r aabenbart, at det var en Indbildning med, at det var lyk-
ham. Og saaledes maa Evigheden gjøre, fordi det at have
lv, at være et Selv, er den største, den uendelige Indrømmelse,
r gjort Mennesket, men tillige Evighedens Fordring paa ham.

B.

Denne Sygdoms (Fortvivlelsens) Almindelighed.

Som vel Lægen maa sige, at der maaskee ikke lever eet eneste Menneske der er ganske sund, saaledes maatte man, hvis man ret

Den almindelige Betragtning af Fortvivlelse bliver derimod staaende ved Tilsyneladelsen, og er saaledes en overfladisk Betragtning, det er, ingen Betragtning. Den antager, at ethvert Menneske jo bedst maa vide med sig selv, om han er fortvivlet eller ikke. Den der da siger sig selv at være det, han ansees for fortvivlet, men Den der mener sig selv ikke at være det, han ansees heller ikke derfor. Som en Følge heraf bliver Fortvivlelse et sjeldnere Phænomen, istedetfor at den er det ganske Almindelige. Det er ikke det Sjeldne, at En er fortvivlet; nei, det er det Sjeldne, det saare Sjeldne, at En i Sandhed ikke er det.

Men den vulgaire Betragtning forstaaer sig meget daarligt paa Fortvivlelse. Den overseer saaledes blandt Andet ganske (for blot at nævne dette, der dog rigtigt forstaaet bringer Tusinder og Tusinder og Millioner ind under Bestemmelsen Fortvivlelse), den overseer ganske, at det just er en Form af Fortvivlelse det ikke at være det, det ikke at være sig bevidst, at man er det. Det gaaer i en langt dybere Forstand den vulgaire Betragtning i Forhold til at opfatte Fortvivlelse, som det stundom gaaer den i Forhold til at bestemme, om et Menneske er syg eller ikke — i en langt dybere Forstand; thi den vulgaire Betragtning forstaaer sig endnu langt mindre paa, hvad Aand er (og uden det kan man heller ikke forstaae sig paa Fortvivlelse) end paa Sygdom og Sundhed. I Almindelighed antager man, at et Menneske, naar han ikke selv siger, at han er syg, er rask, end sige, naar han selv siger, at han er rask. Lægen derimod betragter Sygdommen anderledes. Og hvorfor? Fordi Lægen har en bestemt og udviklet Forestilling om, hvad det er at være sund, og efter denne prøver han et Menneskes Tilstand. Lægen veed, at som der er en Sygdom, der kun er Indbildning, saaledes ogsaa en Sundhed; han anvender derfor i sidste Tilfælde først Midler, for at faae Sygdommen til at blive aabenbar. Overhovedet har Lægen, just fordi han er Læge (den Indsigtsfulde) ikke ubetinget Tiltro til Menneskets eget Udsagn om sit Befindende. Hvis det var Tilfældet, at hvad ethvert Menneske sagde om sit Befindende, om han er sund eller syg, om hvor han lider o. s. v., var ubetinget til at stole paa, saa var det at være Læge en Indbildning. Thi en Læge har ikke blot at foreskrive Lægemidlerne, men først og fremmest at kjende Sygdommen, og altsaa igjen først og fremmest at kjende, om den formeentligen Syge virkelig er syg, eller om den formeentligen Sunde maaskee er virkelig syg. Saaledes ogsaa med den Sjelekyndiges Forhold til Fortvivlelse. Han veed, hvad Fortvivlelse er, han kjender den og nøies derfor ikke hverken med det Udsagn af et Menneske, at han

ikke er fortvivlet, eller, at han er det. Det maa nemlig bemærkes, at i en vis Forstand ere end ikke altid De fortvivlede, der sige sig at være det. Man kan jo affectere Fortvivlelse, og man kan tage feil og forvexle Fortvivlelse, som er en Aandens Bestemmelse, med allehaande transitorisk Forstemthed, Sønderrevethed, der atter gaaer over uden at bringe det til Fortvivlelse. Imidlertid anseer rigtignok den Sjelekyndige ogsaa dette for Former af Fortvivlelse; han seer meget godt at det er Affectation — men just denne Affectation er Fortvivlelse; han seer meget godt, at denne Forstemthed o. s. v. ikke har stort at betyde — men just Dette, at den ikke har og ikke faaer stort at betyde, er Fortvivlelse.

Den vulgaire Betragtning overseer fremdeles, at Fortvivlelse, sammenlignet med en Sygdom, er anderledes dialectisk end hvad man ellers kalder Sygdom, fordi den er en Aandens Sygdom. Og dette Dialectiske, rigtigt forstaaet, bringer atter Tusinder ind under Bestemmelsen Fortvivlelse. Dersom nemlig en Læge i et givet Øieblik har forvisset sig om, at Den og Den er sund — og han saa i et senere Øieblik bliver syg: saa kan Lægen have Ret i, at dette Menneske var dengang rask, nu derimod er han syg. Anderledes med Fortvivlelse. Saasnart Fortvivlelse viser sig, saa viser

lunde. Ildebefindendet er atter dialectisk. Det aldrig at have fornummet dette Ildebefindende, er just at være fortvivlet.

Dette vil sige, og har sin Grund i, at som Aand betragtet (og skal man tale om Fortvivlelse maa man betragte Mennesket under Bestemmelsen Aand) er Menneskets Tilstand altid critisk. Man taler i Forhold til Sygdom om en Crisis, men ikke i Forhold til Sundhed. Og hvorfor ikke? Fordi legemlig Sundhed er en umiddelbar Bestemmelse, som først bliver dialectisk i Sygdommens Tilstand, hvor der saa bliver Tale om Crisen. Men aandelig, eller naar Mennesket betragtes som Aand, er baade Sundhed og Sygdom critisk; der gives ingen umiddelbar Aandens Sundhed.

Saasnart man ikke betragter Mennesket under Bestemmelsen Aand (og hvis ikke, kan man heller ikke tale om Fortvivlelse), men kun som sjelelig-legemlig Synthese, saa er Sundhed en umiddelbar Bestemmelse, og Sjelens eller Legemets Sygdom først den dialectiske Bestemmelse. Men Fortvivlelse er just, at Mennesket ikke er sig bevidst at være bestemmet som Aand. Selv hvad der menneskelig talt er det Skjønneste og Elskeligste af Alt, en qvindelig Ungdommelighed, der er idel Fred og Harmoni og Glæde: det er dog Fortvivlelse. Dette er nemlig Lykke, men Lykke er ingen Bestemmelse af Aand, og langt, langt inde, inderst inde i Lykkens skjulteste Forborgenhed, der boer ogsaa Angesten, som er Fortvivlelsen; den vil saa gjerne have Lov til at blive derinde, thi det er Fortvivlelsen dens kjereste, dens meest udsøgte Sted at boe: inderst inde i Lykken. Al Umiddelbarhed er trods sin illusoriske Tryghed og Ro Angest, og derfor ganske conseqvent meest angest for Intet; man gjør ikke Umiddelbarheden saa angest ved den meest gysende Beskrivelse af det forfærdeligste Noget, som ved et underfundigt, næsten skjødesløst, men dog med Reflexionens sikkert beregnende Sigte henkastet halvt Ord om et Ubestemt, ja man gjør Umiddelbarheden allermeest angest ved paa en listig Maade at paadutte den, at den selv nok veed, hvad det er man taler om. Thi vistnok veed Umiddelbarheden det ikke; men aldrig fanger Reflexionen saa sikkert som naar den danner sin Snare af Intet, og aldrig er Reflexionen saaledes sig selv, som naar den er — Intet. Der skal en eminent Reflexion, eller rettere der skal en stor Tro til for at kunne udholde Intets, det er, den uendelige Reflexion. Altsaa selv det Skjønneste og Elskeligste af Alt, en qvindelig Ungdommelighed er dog Fortvivlelse, er Lykke. Det lykkes vel derfor heller ikke at slippe Livet igjennem paa denne Umiddelbarhed. Og lykkes det denne Lykke at slippe igjennem, ja, det hjælper kun lidet, thi det

er Fortvivlelse. Fortvivlelse er nemlig, just fordi den er heelt dialectisk, den Sygdom, om hvilken det gjælder, at det er den største Ulykke aldrig at have havt den -- en sand Guds Lykke at faae den, om det end er den allerfarligste Sygdom, naar man ikke vil helbredes fra den. Ellers kan der dog kun være Tale om, at det er en Lykke at blive helbredet fra en Sygdom, Sygdommen selv er Ulykken.

Det er derfor saa langt som muligt fra, at den vulgaire Betragtning har Ret, som antager, at Fortvivlelse er det Sjeldne, den er tværtimod det ganske Almindelige. Det er saa langt som muligt fra, at den vulgaire Betragtning har Ret, som antager, at Enhver, der ikke mener eller føler sig at være fortvivlet, heller ikke er det, og at kun Den er det, der siger sig at være det. Tværtimod Den, der uden Affectation siger sig at være det, er dog lidt, er et Dialektisk nærmere ved at helbredes end alle De, som ikke ansees for og ikke ansee sig selv for fortvivlede. Men just dette er, hvad vistnok den Sjelekyndige vil give mig Ret i, det Almindelige, at de fleste Mennesker leve uden ret at blive sig bevidste at være bestemte som Aand — og deraf al den saakaldte Tryghed, Tilfredshed med Livet o. s. v., o. s. v., hvad just er Fortvivlelse. De, der derimod sige sig at være fortvivlede, ere ordentligviis enten Dem, der have en saa meget dybere Natur, at de maae blive sig bevidste som Aand, eller Dem, hvem tunge Begivenheder og forfærdelige Afgjørelser have hjulpet hen til at blive sig bevidste som Aand — det er enten Dem eller Dem; thi saare sjelden er vistnok Den, der i Sandhed ikke er fortvivlet.

O, der tales saa meget om menneskelig Nød og Elendighed — jeg søger at forstaae det, har ogsaa kjendt Adskilligt deraf nærved; der tales saa meget om at forspilde et Liv; men kun det Menne-

Eneste, der er værd at leve for, og nok for en Evighed at leve i: mig synes, jeg kunde græde en Evighed over, at denne Elendighed er til! O, og dette er i mine Tanker eet Rædselens Udtryk mere for denne af alle forfærdeligste Sygdom og Elendighed: dens Skjulthed, ikke blot, at Den, der lider af den, kan ønske at skjule den og kan formaae det, at den kan boe i et Menneske saaledes, at Ingen, Ingen opdager den, nei, at den kan være saaledes skjult i et Menneske, at han ikke selv veed af det! O, og naar saa engang Timeglasset er udrundet, Timelighedens Timeglas; naar Verdslighedens Larm er forstummet, og den rastløse eller uvirksomme Travlhed fik en Ende; naar Alt er stille om Dig, som det er i Evigheden — hvad enten Du var Mand eller Qvinde, Riig eller Fattig, Afhængig eller Uafhængig, Lykkelig eller Ulykkelig; hvad enten Du bar Kronens Glands i Høihed, eller i ringe Ubemærkethed kun Dagens Møie og Hede; hvad enten Dit Navn skal mindes saa længe Verden staaer, og altsaa er mindet saa længe den stod, eller Du, uden Navn, som Navnløs løb med i den talløse Mængde; hvad enten den Herlighed, som omgav Dig overgik al menneskelig Beskrivelse, eller Dig overgik den strengeste og meest vanærende menneskelige Dom: Evigheden spørger Dig, og hver Enkelt i disse Millioner Millioner, kun om Eet, om Du har levet fortvivlet eller ikke, om saaledes fortvivlet, at Du ikke vidste af at Du var fortvivlet, eller saaledes, at Du skjult bar denne Sygdom i Dit Inderste, som Din nagende Hemmelighed, som en syndig Kjerligheds Frugt under Dit Hjerte, eller saaledes, at Du, en Rædsel for Andre, rasede i Fortvivlelse. Og hvis saa, hvis Du har levet fortvivlet, hvad Du end forresten vandt eller tabte, saa er for Dig Alt tabt, Evigheden vedkjender sig Dig ikke, den kjendte Dig aldrig, eller end forfærdeligere, den kjender Dig som Du er kjendt, den sætter Dig fast ved Dit Selv i Fortvivlelsen!

C.

Denne Sygdoms (Fortvivlelsens) Skikkelser.

Fortvivlelsens Skikkelser maae abstrakt lade sig udfinde ved at reflektere paa de Momenter, hvoraf Selvet, som Synthese, bestaaer. Selvet er dannet af Uendelighed og Endelighed. Men denne Synthese er et Forhold, og et Forhold, der, om end deriveret, forholder sig til sig selv, hvilket er Frihed. Selvet er Frihed. Men Frihed er det Dialektiske i Bestemmelserne Mulighed og Nødvendighed.

Hovedsagelig maa dog Fortvivlelse betragtes under Bestemmelsen: Bevidsthed; det om Fortvivlelse er bevidst eller ikke, er det qvalitativ Forskjellige mellem Fortvivlelse og Fortvivlelse. Al Fortvivlelse er vistnok i Begrebet seet bevidst; men deraf følger ikke, at Den, i hvem den er, Den som begrebsrigtigt maa kaldes fortvivlet, er sig det bevidst. Saaledes er Bevidstheden det Afgjørende. Overhovedet er Bevidsthed, ɔ: Selvbevidsthed, det Afgjørende i Forhold til Selvet. Jo mere Bevidsthed jo mere Selv; jo mere Bevidsthed jo mere Villie, jo mere Villie jo mere Selv. Et Menneske, der slet ingen Villie har, er intet Selv; men jo mere Villie han har, jo mere Selvbevidsthed har han ogsaa.

A.

Fortvivlelse betragtet saaledes, at der ikke reflekteres paa. om den er bevidst eller ikke, saa der altsaa blot reflekteres paa Synthesens Momenter.

a) Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Endelighed — Uendelighed.

Selvet er den bevidste Synthese af Uendelighed og Endelighed, der forholder sig til sig selv, hvis Opgave er at vorde sig selv, hvilket kun lader sig gjøre ved Forholdet til Gud. Men at vorde sig selv er at vorde concret. Men at vorde concret er hverken at blive endelig eller at blive uendelig, thi det der skal vorde concret er jo en Synthese. Udviklingen maa altsaa bestaae i uendeligt at komme bort fra sig selv i Uendeliggjørelse af Selvet, og i uendeligt at komme tilbage til sig selv i Endeliggjørelsen. Vorder derimod Selvet ikke sig selv, saa er det fortvivlet, enten det veed af det eller ikke. Dog er et Selv i ethvert Øieblik, det er til, i Vorden, thi Selvet *κατα δυναμιν* er ikke virkeligt til, er blot Det, der skal blive til. Forsaavidt da Selvet ikke vorder sig selv, er det ikke sig selv; men det ikke at være sig selv er just Fortvivlelse.

a) Uendelighedens Fortvivlelse er at mangle Endelighed.

At dette er saaledes, ligger i det Dialektiske at Selvet er en Synthese, hvorfor det Ene bestandigt er sit Modsatte. Ingen Form af Fortvivlelse kan man bestemme ligefrem (ɔ: udialektisk), men kun ved at reflektere paa dens Modsatte. Man kan beskrive den Fortvivledes Tilstand i Fortvivlelsen ligefrem, som en Digter jo gjør det, ved at give ham Replikken. Men bestemme Fortvivlelsen kan man kun ved dens Modsatte; og skal Replikken være digterisk værdifuld, maa den i Udtrykkets Colorit indeholde Reflexen af den dialektiske Modsætning. Altsaa, enhver menneskelig Existents, der formeentligen er blevet eller blot vil være uendelig, ja ethvert Øieblik, i hvilket en menneskelig Existents er blevet eller blot vil

---

κατα δύναμιν (kata dynamin), efter Mulighed.

være uendelig, er Fortvivlelse. Thi Selvet er Synthesen, hvor det Endelige er det Begrændsende, det Uendelige det Udvidende. Uendelighedens Fortvivlelse er derfor det Phantastiske, det Grændseløse; thi kun da er Selvet sundt og frit fra Fortvivlelse, naar det, just ved at have fortvivlet, sig selv gjennemsigtigt grunder i Gud.

Det Phantastiske forholder sig vistnok nærmest til Phantasien; men Phantasien forholder sig igjen til Følelse, Erkjendelse, Villie, saa et Menneske kan have en phantastisk Følelse, Erkjendelse, Villie. Phantasien er overhovedet det Uendeliggjørendes Medium; den er ikke nogen Evne som de andre Evner — hvis man vil tale saaledes, er den Evnen *instar omnium*. Hvad Følelse, Erkjendelse, Villie et Menneske har, beroer dog til syvende og sidst paa, hvad Phantasie han har, det vil sige paa, hvorledes Dette reflekterer sig, ɔ: paa Phantasien. Phantasien er den uendeliggjørende Reflexion, hvorfor den gamle Fichte ganske rigtigt antog, selv i Forhold til Erkjendelsen, at Phantasien er Kategoriernes Oprindelse. Selvet er Reflexion, og Phantasien er Reflexion, er Selvets Gjengivelse, hvilken er Selvets Mulighed. Phantasien er al Reflexions Mulighed; og dette Mediums Intensitet er Muligheden af Selvets Intensitet.

Det Phantastiske er overhovedet Det, som fører et Menneske

Ligesaa med Erkjendelsen, naar den bliver phantastisk. Loven for Selvets Udvikling i Henseende til Erkjendelse, forsaavidt det da skal være sandt, at Selvet vorder sig selv, er, at Erkjendelsens stigende Grad svarer til Selverkjendelsens Grad, at Selvet, jo mere det erkjender, desto mere erkjender sig selv. Skeer dette ikke, da bliver Erkjendelsen, jo mere den stiger, desto mere en Art umenneskelig Erkjenden, paa hvis Tilveiebringelse Menneskets Selv ødsles, omtrent som der ødsledes Mennesker paa at bygge Pyramider, eller der i hiin russiske Hornmusik ødsledes Mennesker paa at være en Takt, hverken mere eller mindre.

Naar Villien bliver phantastisk, saa forflygtiges ligeledes Selvet mere og mere. Villien bliver da ikke bestandigt i samme Grad concret som abstrakt, saa den, jo mere den uendeliggjøres i Forsæt og Beslutning, bliver desto mere og mere sig selv ganske nærværende og samtidig i den lille Deel af Opgaven, som lader sig udføre nu strax, saa den i at uendeliggjøres kommer i strengeste Forstand tilbage til sig selv, saa den længst borte fra sig selv (naar den er meest uendeliggjort i Forsæt og Beslutning) er sig selv i samme Øieblik allernærmest i at udføre den uendelig lille Deel af Arbeidet, hvilken lader sig udføre endnu idag, endnu i denne Time, endnu i dette Øieblik.

Og naar saa Følelse eller Erkjendelse eller Villie er blevet phantastisk, saa kan tilsidst hele Selvet blive det, hvad enten det nu er en mere aktiv Form, at Mennesket styrter sig i det Phantastiske, eller en mere lidende Form, at han rives hen, men i begge Tilfælde ansvarlig. Selvet fører saa en phantastisk Existents i abstrakt Uendeliggjørelse eller i abstrakt Isolation, bestandigt manglende sit Selv, hvorfra det blot kommer mere og mere bort. Saaledes f. Ex. paa det religieuse Gebeet. Gudsforholdet er Uendeliggjørelse; men denne Uendeliggjørelse kan phantastisk rive et Menneske saaledes hen, at det blot bliver en Beruselse. Det kan være et Menneske som var det ikke til at holde ud at være til for Gud, fordi nemlig Mennesket ikke kan komme tilbage til sig selv, blive sig selv. En saadan phantastisk Religieus vilde sige (for at charakterisere ham ved Hjælp af Replik): »at en Spurv kan leve er begribeligt, den veed ikke af, at den er til for Gud.

---

hiin russiske Hornmusik] se Ersch u. Grubers Realencyclopädie 2. Sect. 11. Th. (1834). Orchestret bestod af indtil 60 Mand, der hver havde et Horn, der kun gav een bestemt Tone; hver Mand havde altsaa kun at falde ind med denne Tone paa sin Plads. (K. burde altsaa have sagt: »paa at være en Tone«, ikke: »paa at være en Takt«.)

Men at vide, at man er til for Gud, og saa ikke i samme Øieblik at blive afsindig eller at blive til Intet!«

Men fordi et Menneske saaledes er blevet phantastisk, og derfor fortvivlet, saa kan han dog, skjøndt det oftest bliver aabenbart, ret godt leve hen, være Menneske som det synes, beskjæftiget med det Timelige, gifte sig, avle Børn, være æret og anseet — og man mærker det maaskee ikke, at han i dybere Forstand mangler et Selv. Sligt gjøres der i Verden ikke store Ophævelser over; thi et Selv er Det, der mindst spørges om i Verden, og er Det, som det meest af Alt er farligt at lade sig mærke med at man har. Den største Fare, den at tabe sig selv, kan i Verden gaae saa stille af som var det Ingenting. Intet Tab kan gaae saa stille af; ethvert andet Tab, en Arm, et Been, 5 Rbd., en Hustru o. s. v., bemærkes dog.

β) **Endelighedens Fortvivlelse er at mangle Uendelighed.**

At Dette er saaledes, ligger, som viist blev under *α*, i det Dialektiske, at Selvet er en Synthese, hvorfor det Ene er sit Mod-

netop ikke skal afslibes), i hvilken man dog er sig selv for sig selv. Men medens een Art Fortvivlelse styrer vild i det Uendelige og taber sig selv, saa lader en anden Art af Fortvivlelse sig ligesom sit Selv franarre af »de Andre.« Ved at see den Mængde Mennesker omkring sig, ved at faae travlt med allehaande verdslige Anliggender, ved at blive klog paa, hvorledes det gaaer til i Verden, glemmer saa et saadant Menneske sig selv, hvad han, guddommelig forstaaet, hedder, tør ikke troe paa sig selv, finder det for voveligt at være sig selv, langt lettere og sikkrere at være som de Andre, at blive en Efterabelse, at blive Numerus, med i Mængden.

Denne Form af Fortvivlelse bliver man nu saa godt som slet ikke opmærksom paa i Verden. Et saadant Menneske har just ved saaledes at tabe sig selv vundet Perfectibilitet til ret at gaae med i Handel og Vandel, ja til at gjøre Lykke i Verden. Her er intet Sinkeri, ingen Vanskelighed med hans Selv og dets Uendeliggjørelse, han er afslebet som en Rullesteen, courant som en gangbar Mynt. Det er saa langt fra at Nogen anseer ham for fortvivlet, at han just er et Menneske som sig bør. Overhovedet har Verden, som naturligt, ingen Forstand paa det sande Forfærdelige. Den Fortvivlelse, som ikke blot ikke volder En Uleilighed i Livet, men gjør En Livet beqvemt og mageligt, den ansees naturligviis paa ingen Maade for Fortvivlelse. At dette er Verdens Betragtning seer man blandt Andet ogsaa næsten af alle Ordsprog, hvilke blot ere Klogskabsregler. Man siger saaledes, at man fortryder ti Gange at have talet for een Gang at have tiet, og hvorfor? Fordi det at have talet som et udvortes Faktum kan vikle En ind i Ubehageligheder, da det er en Virkelighed. Men det at have tiet! Og dog er det det Allerfarligste. Thi ved at tie er Mennesket ene overladt til sig selv; her kommer Virkeligheden ham ikke til Hjælp ved at straffe ham, ved at bringe Følgerne af hans Tale over ham. Nei, i den Henseende er det let gjort med at tie. Men derfor frygter Den, der veed hvad det Forfærdelige er, just af Alt meest ethvert Misgreb, enhver Synden, der tager Retningen ind efter, og intet Spor efterlader i det Udvortes. Det er saaledes i Verdens Øine farligt at vove, og hvorfor? Fordi man saa kan tabe. Men det ikke at vove, det er klogt. Og dog, ved ikke at vove kan man just saa forfærdelig let tabe, hvad man dog, hvor meget man end tabte ved at vove, vanskeligt tabte, og i ethvert Tilfælde aldrig saaledes, saa let, saa ganske som var det Ingenting – sig selv. Thi har jeg vovet forkeert, nu vel, saa hjælper Livet mig med Straffen. Men har jeg slet ikke vovet, hvo hjælper mig

saa? Og naar jeg ovenikjøbet ved slet ikke i høieste Forstand vove (og at vove i høieste Forstand er just at blive opmærks paa sig selv) feigt vinder alle jordiske Fordele — og ta mig selv!

Og saaledes er det just med Endelighedens Fortvivlelse. Fo et Menneske saaledes er fortvivlet, derfor kan han meget godt, egentligen netop desto bedre, leve hen i Timeligheden, være M neske som det synes, være priset af Andre, æret og anseet, skjæftiget med alle Timelighedens Formaal. Ja just det man kal Verdsligheden bestaaer af lutter saadanne Mennesker, der, om n saa kan sige, forskrive sig til Verden. De bruge deres Evr samle Penge, udføre verdslige Bedrifter, beregne klogt, o. s. v. o. s. blive maaskee nævnte i Historien, men dem selv ere de ikke, have, aandelig forstaaet, intet Selv, intet Selv for hvis Skyld kunde vove Alt, intet Selv for Gud — hvor selviske de end f resten ere.

b) Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Mulighed — Nødvendighed.

Løber nu Muligheden Nødvendigheden over Ende, saa Selvet i Muligheden løber fra sig selv, saa det intet Nødvendigt har, hvortil det skal tilbage: saa er dette Mulighedens Fortvivlelse. Dette Selv bliver en abstrakt Mulighed, det sprælle sig træt i Mulighed, men det kommer ikke af Stedet og heller ikke til noget Sted, thi det Nødvendige er just Stedet; at vorde sig selv er jo just en Bevægelse paa Stedet. At vorde er en Bevægelse fra Stedet, men at vorde sig selv er en Bevægelse paa Stedet.

Muligheden synes saa Selvet større og større, Mere og Mere bliver det muligt, fordi Intet bliver virkeligt. Tilsidst er det som var Alt muligt, men just dette er, naar Afgrunden har slugt Selvet. Enhver lille Mulighed vilde for at vorde Virkelighed, allerede behøve nogen Tid. Men tilsidst bliver Tiden, der skulde bruges til Virkelighed, kortere og kortere, Alt bliver øieblikkeligere og øieblikkeligere. Muligheden bliver intensivere og intensivere, men i Mulighedens Forstand, ikke i Virkelighedens Forstand; thi i Virkelighedens Forstand er det Intensive, at dog Noget af Det, der er muligt, bliver virkeligt. I Øieblikket viser Noget sig som Muligt, og saa viser der sig en ny Mulighed, tilsidst følge disse Phantasmagorier saa hurtigt paa hinanden, at det er, som var Alt muligt, og det er just det sidste Øieblik, hvor Individet heelt og holdent er blevet selv et Luftsyn.

Det Selvet nu mangler er vistnok Virkelighed; saaledes vil man ogsaa tale i Almindelighed, som man jo taler om, at et Menneske er blevet uvirkeligt. Men ved nærmere Eftersyn er det egentligen Nødvendighed han mangler. Det er nemlig ikke saa, som Philosopherne forklare, at Nødvendighed er Eenhed af Mulighed og Virkelighed, nei, Virkelighed er Eenhed af Mulighed og Nødvendighed. Det er ei heller blot en Mangel paa Kraft, naar et Selv saaledes løber vild i Mulighed, idetmindste er det ikke saaledes at forstaae, som man i Almindelighed forstaaer det. Det, der fattes er egentligen Kraft til at lyde, til at bøie sig under det Nødvendige i Ens Selv, hvad der maa kaldes Ens Grændse. Ulykken er derfor heller ikke, at et saadant Selv ikke blev til Noget i Verden, nei, Ulykken er, at han ikke blev opmærksom paa sig selv, at det Selv, han er, er et ganske bestemt Noget og saaledes det Nødvendige. Han tabte derimod sig selv derved, at dette Selv phantastisk reflecterede sig i Muligheden. Allerede i Forhold til at see sig s e l v i et Speil er det nødvendigt at kjende

---

som Philosopherne forklare] se IV Bd. S. 237.

sig selv, thi gjør man ikke det, saa seer man ikke sig selv, men blot et Menneske. Men Mulighedens Speil er ikke noget almindeligt Speil, det maa bruges med den yderste Forsigtighed. Thi om dette Speil gjælder det i høieste Forstand, det er usandt. At et Selv seer saaledes og saaledes ud i Muligheden af sig selv er kun halv Sandhed; thi i Muligheden af sig selv er Selvet endnu langtfra eller kun halvt sig selv. Saa gjælder det, hvorledes dette Selvs Nødvendighed bestemmer det nærmere. Det er med Muligheden som naar man indbyder et Barn til en eller anden Glæde; Barnet er strax villigt, men nu gjælder det, om Forældrene ville tillade det — og som det er med Forældrene, saaledes er det med Nødvendigheden.

Dog i Muligheden er Alt muligt. Der kan derfor i Muligheden løbes vild paa alle mulige Maader, men væsentligen paa to. Den ene Form er den ønskende, higende, den anden den tungsindig-phantastiske (Haabet — Frygten eller Angesten). Som der saa ofte fortælles i Eventyr og Folkesagn om en Ridder, der pludselig faaer Øie paa en sjelden Fugl, efter hvilken han bliver ved at løbe, idet det i Begyndelsen seer ud som var han den ganske nær — men saa flyver den igjen, indtil det saa er blevet Nat, han

kommer til det Sande; al denne Haaben og al denne Fortvivlen er endnu hverken den sande Haaben eller den sande Fortvivlen.

Det Afgjørende er: for Gud er Alt muligt. Dette er evig sandt og altsaa sandt i ethvert Øieblik. Man siger det nok saadan til daglig Brug, og til daglig Brug siger man det saadan, men Afgjørelsen er først, naar Mennesket er bragt til det Yderste, saa der menneskelig talt ingen Mulighed er. Da gjælder det, om han vil troe, at for Gud er Alt muligt, det er, om han vil troe. Men dette er ganske Formelen for at tabe Forstanden; at troe er just at tabe Forstanden for at vinde Gud. Lad det skee saaledes. Tænk Dig et Menneske, der med hele en forskrækket Indbildningskrafts Gysen har forestillet sig en eller anden Rædsel som ubetinget ikke til at udholde. Nu hænder den ham, just denne Rædsel hænder ham. Menneskelig talt er hans Undergang det Visseste af Alt – og fortvivlet kæmper hans Sjels Fortvivlelse for at faae Lov til at fortvivle, for at faae, om man saa vil, Ro til at fortvivle, hele Personlighedens Samtykke til og i at fortvivle, saa han Intet og Ingen vilde forbande mere end Den, der forsøgte, og Forsøget paa at forhindre ham i at fortvivle, som Digternes Digter ypperligt, uforligneligt udtrykker det (Richard II: Verwünscht sei Vetter, der mich abgelenkt Von dem bequemen Wege zur Verzweiflung. 3die Akt. 3die Scene). Altsaa saaledes er Frelse menneskelig talt det Umuligste af Alt; men for Gud er Alt muligt! Dette er Troens Kamp, der kæmper, om man saa vil, afsindigt for Mulighed. Thi Mulighed er det ene Frelsende. Naar En besvimer, saa raaber man Vand, Eau de Cologne, Hoffmannsdraaber; men naar En vil fortvivle, saa hedder det: skaf Mulighed, skaf Mulighed, Mulighed er det eneste Frelsende; en Mulighed, saa aander den Fortvivlende igjen, han lever atter op; thi uden Mulighed kan et Menneske ligesom ikke faae Veiret. Stundom kan saa en menneskelig Phantasies Opfindsomhed strække til i at skaffe Mulighed, men tilsidst, ɔ: naar det gjælder om at troe, hjælper kun dette, at for Gud er Alt muligt.

Saaledes kæmpes der. Om den saaledes Kæmpende skal gaae under, beroer ene og alene paa, om han vil skaffe Mulighed tilveie, ɔ: om han vil troe. Og dog forstaaer han, at menneskelig talt hans Undergang er det Visseste af Alt. Dette er det Dialektiske i at troe. I Almindelighed veed et Menneske ikke Andet,

---

3die Akt. 3die Scene] I Schlegels Oversættelse, som her er benyttet, saaledes i Originaltexten: 3die Akt. 2den Scene.

end at Dette og Dette forhaabentligen, formodentligen o. s. v. ikke vil hænde ham. Hænder det ham saa, saa gaaer han under. Den Dumdristige styrter sig i en Fare, hvis Mulighed ogsaa kan være den og den; og hænder den ham saa, saa fortvivler han og gaaer under. Den Troende seer og forstaaer menneskelig talt sin Undergang (i hvad der er hændt ham, eller i hvad han har vovet), men han troer. Derfor gaaer han ikke under. Han henstiller det ganske til Gud, hvorledes han skal hjælpes, men han troer, at for Gud er Alt muligt. At troe sin Undergang er umuligt. At forstaae, at det menneskeligt er hans Undergang, og saa dog at troe paa Mulighed, er at troe. Saa hjælper Gud ham ogsaa, maaskee ved at lade ham undgaae Rædselen, maaskee ved Rædselen selv, at her uventet, miraculøst, guddommeligt viser sig Hjælp. Miraculøst; thi det er da et besynderligt Snerperi, at det kun skulde være skeet for 1800 Aar siden, at et Menneske blev hjulpet miraculøst. Om et Menneske er blevet hjulpet miraculøst, beroer væsentligen paa, med hvad Forstands-Lidenskab han har forstaaet, at Hjælpen var umulig, og dernæst paa, hvor redelig han saa er mod den Magt, der dog hjalp ham. Men ordentligviis gjøre Menneskene hverken det Ene eller det Andet; de skrige, at Hjælp er

dighed. Det er derfor med dens Bestaaen som med Aandedrættet Respirationen), der er en Ind- og Udaanden. Deterministens Selv kan ikke aande, thi det er umuligt at aande ene og alene det Nødvendige, hvilket blot og bart qvæler Menneskets Selv. — Fatalisten er fortvivlet, har tabt Gud og saaledes sit Selv; thi Den, der ikke har en Gud, har heller intet Selv. Men Fatalisten har ingen Gud, eller, hvad der er det Samme, hans Gud er Nødvendighed; som nemlig for Gud Alt er muligt, saa er Gud det, at Alt er muligt. Fatalistens Gudsdyrkelse er derfor i Maximum en Interjektion, og væsentligen er den Stumhed, stum Underkastelse, han kan ikke bede. At bede er ogsaa at aande, og Muligheden er for Selvet hvad Suurstoffet er for Aandedrættet. Men saa lidet som et Menneske kan aande blot Suurstof eller blot Qvælstof, saa lidet kan Mulighed alene eller Nødvendighed alene betinge Bønnens Aandedrag. For at bede maa der være en Gud, et Selv — og Mulighed, eller et Selv og Mulighed i prægnant Forstand, thi Gud er det at Alt er muligt, eller at Alt er muligt, er Gud; og kun Den, hvis Væsen blev saaledes rystet, at han blev Aand ved at forstaae, at Alt er muligt, kun han har indladt sig med Gud. Det, at Guds Villie er det Mulige, gjør, at jeg kan bede; er den blot det Nødvendige, er Mennesket væsentligen lige saa umælende som Dyret.

Med Spidsborgerlighed, Trivialitet, som ogsaa væsentligen mangler Mulighed, forholder det sig noget anderledes. Spidsborgerlighed er Aandløshed, Determinisme og Fatalisme er Aands-Fortvivlelse; men Aandløshed er ogsaa Fortvivlelse. Spidsborgerlighed mangler enhver Aandens Bestemmelse, og gaaer op i det Sandsynlige, indenfor hvilket det Mulige finder sin Smule Plads; den mangler saaledes Mulighed for at blive opmærksom paa Gud. Uden Phantasi, som Spidsborgeren altid er, lever den i et vist trivielt Indbegreb af Erfaringer, om hvordan det gaaer til, hvad der er muligt, hvad der pleier at skee, Spidsborgeren være forresten Øltapper eller Statsminister. Saaledes har Spidsborgeren tabt sig selv og Gud. Thi for at blive opmærksom paa sit Selv og paa Gud, maa Phantasien svinge et Menneske høiere end til det Sandsynliges Dunstkreds, den maa rive En ud af denne, og, ved at gjøre hvad der overskrider enhver Erfarings *qvantum satis* muligt, lære ham, at haabe og at frygte eller at frygte og at

---

Respirationen] af lat. *respirare*, ordret: aande (*spirare*) igjen (*re-*), aande ind og ud. Suurstoffet] d: Ilten. *qvantum satis* tilstrækkelige Maal ordret: saa meget som er nok, nemlig til at der kan gjøres en Erfaring).

haabe. Men Phantasi har Spidsborgeren ikke, vil ikke have den, afskyer den. Her er altsaa ingen Hjælp. Og hjælper saa stundom Tilværelsen med Rædsler, som overskride den trivielle Erfarings Papegøie-Viisdom, saa fortvivler Spidsborgerligheden, det er, saa bliver det aabenbart, at det var Fortvivlelse; den mangler saa Troens Mulighed for ved Gud at kunne redde et Selv ud af den visse Undergang.

Fatalisme og Determinisme har dog Phantasi nok til at fortvivle om Mulighed, Mulighed nok til at opdage Umuligheden; Spidsborgerligheden beroliger sig i det Trivielle, lige fortvivlet enten det gaaer godt eller det gaaer galt. Fatalisme og Determinisme mangler Mulighed for at afspænde og formilde, for at temperere Nødvendigheden, altsaa Mulighed som Formildelse; Spidsborgerlighed mangler Mulighed som Opvækkelse fra Aandløshed. Thi Spidsborgerlighed mener at raade over Muligheden, at have narret denne uhyre Elasticitet ind i det Sandsynliges Fælde eller Daarekiste, mener at holde den fangen; den fører Muligheden omkring fangen i Sandsynlighedens Buur, foreviser den, bilder sig selv ind at være Herren, mærker ikke, at den just derved har fanget sig selv til at være Aandløshedens Træl, og det Usleste af Alt. Thi med Fortvivlelsens Dristighed svinger Den sig, som foer vild i Mulighed; sammenknuget i Fortvivlelse forløfter Den sig paa

sige det, i en Slags Uskyldighed end ikke veed af, at det er Fortvivlelse. Naar da saaledes Bevidstløsheden er i Maximum, saa er Fortvivlelsen mindst; det er jo næsten som var det dialektisk, om man har Ret til at kalde en saadan Tilstand Fortvivlelse.

a. Den Fortvivlelse, som er uvidende om, at den er Fortvivlelse, eller den fortvivlede Uvidenhed om at have et Selv og et evigt Selv.

At denne Tilstand alligevel er Fortvivlelse og med Rette nævnes saa, er et Udtryk for hvad man i god Forstand maa kalde Sandhedens Rethaveri. *Veritas est index sui et falsi.* Men dette Sandhedens Rethaveri agtes rigtignok ikke, som det ogsaa er langtfra, at Menneskene i Almindelighed ansee Forholdet til det Sande, det at forholde sig til det Sande, som det høieste Gode, saare meget langtfra, at de socratisk ansee det at være i en Vildfarelse for den største Ulykke; det Sandselige i dem har oftest langt Overvægten over deres Intellectualitet. Naar saaledes et Menneske formeentligen er lykkelig, indbilder sig at være lykkelig, medens han dog i Sandhedens Lys betragtet er ulykkelig, saa er det som oftest meget langtfra, at han ønsker at rives ud af denne Vildfarelse. Tværtimod, han bliver forbittret, han anseer Den for sin arrigste Fjende, der gjør det, han betragter det som et Overfald, noget nær som et Mord, paa den Maade, som det hedder, at myrde hans Lykke. Og hvoraf kommer det? Det kommer deraf, at det Sandselige og det Sandselig-Sjelelige aldeles behersker ham; det kommer af, at han lever i det Sandseliges Kategorier, det Behagelige og det Ubehagelige, giver Aand, Sandhed o. d. en god Dag; det kommer af, at han er for sandselig til at have Mod til at vove og til at udholde at være Aand. Hvor forfængelige og indbildske end Menneskene kunne være, have de dog oftest en meget ringe Forestilling om sig selv, det er, de have ingen Forestilling om at være Aand, det Absolute, som et Menneske kan være; men forfængelige og indbildske ere de — sammenlignelsesviis. Dersom man vilde tænke sig et Huus, bestaaende af Kjælder,

---

Veritas osv.] Sandheden er Kjendemærket paa sig selv og Usandheden; (unøiagtigt) Citat af Spinoza, se V Bd., S. 62. socratisk] jvfr. Diog. Laert. 2, 5, 31.

Stue og første Sal, saaledes beboet, eller saaledes indrettet, at der var eller det var beregnet paa en Stands-Forskjel mellem Beboerne i hver Etage — og dersom man vilde sammenligne det at være Menneske med et saadant Huus: saa er desto værre dette Sørgelige og Latterlige de fleste Menneskers Tilfælde, at de i deres eget Huus foretrække at boe i Kjælderen. Ethvert Menneske er den sjelelig-legemlige Synthese anlagt til at være Aand, dette er Bygningen; men han foretrækker at boe i Kjælderen, det er, i det Sandseliges Bestemmelser. Og han foretrækker ikke blot at boe i Kjælderen, nei, han elsker det i den Grad, at han bliver forbittret, naar Nogen vil foreslaae ham at indtage Belle-Etagen, som staaer ledig til hans Disposition — thi det er jo i hans eget Huus han boer.

Nei, det at være i en Vildfarelse, er, ganske usocratisk, det som Menneskene mindst frygte. Man kan see forbausende Exempler derpaa, som efter en uhyre Maalestok oplyse dette. En Tænker opfører en uhyre Bygning, et System, et hele Tilværelsen og Verdenshistorien o. s. v. omfattende System — og betragter man hans personlige Liv, saa opdager man til sin Forbauselse dette Forfærdelige og Latterlige, at han selv ikke personligen beboer dette uhyre, høithvælvede Pallads, men en Ladebygning ved Siden af, eller et Hundehuus, eller i det Høieste Portnerleiligheden. Vilde

gjælder her hvad Folkesagnet fortæller om, at hæve en vis Trolddom: Stykket maa spilles heelt igjennem baglænds, ellers hæves Trolddommen ikke. Dog er det kun i een Forstand, i reen dialektisk Forstand, at den om sin Fortvivlelse Uvidende er fjernere fra Sandheden og det Frelsende end den Vidende, som dog bliver i Fortvivlelsen; thi i en anden Forstand, ethisk-dialektisk, er den bevidst i Fortvivlelsen blivende Fortvivlede fjernere fra Frelsen, da hans Fortvivlelse er intensivere. Men Uvidenheden er saa langt fra at hæve Fortvivlelsen eller at gjøre Fortvivlelse til Ikke-Fortvivlelse, at den tværtimod kan være den farligste Form af Fortvivlelse. I Uvidenheden er den Fortvivlede, men til sin egen Fordærvelse, paa en Maade sikkret mod at blive opmærksom, det er, han er ganske sikker i Fortvivlelsens Vold.

I Uvidenheden om at være fortvivlet er Mennesket længst fra at være sig bevidst som Aand. Men just det ikke at være sig bevidst som Aand er Fortvivlelse, der er Aandløshed, Tilstanden være saa forøvrigt enten en fuldkommen Uddøethed, et blot vegetativt Liv, ellér et potentseret Liv, hvis Hemmelighed dog er Fortvivlelse. I sidste Tilfælde gaaer det saa den Fortvivlede, som det gaaer Den, der lider af Tæring: han befinder sig bedst, anseer sig for allersundest, synes maaskee Andre at blomstre af Sundhed, just naar Sygdommen er farligst.

Denne Form af Fortvivlelse (Uvidenheden om den) er den almindeligste i Verden, ja det som man kalder Verden, eller nøiagtigere bestemmet, det som Christendommen kalder Verden, Hedenskabet og det naturlige Menneske i Christenheden, Hedenskabet som det historisk var og er, og Hedenskabet i Christenheden, er netop den Art af Fortvivlelse, er Fortvivlelse, men veed ikke af det. Vel gjøres der nemlig ogsaa i Hedenskabet saavelsom af det naturlige Menneske Forskjel mellem at være fortvivlet og ikke at være fortvivlet, det er, der tales om Fortvivlelse, som var kun nogle Enkelte fortvivlede. Men denne Distinktion er lige saa svigefuld som den Hedenskabet og det naturlige Menneske gjør mellem Kjerlighed og Selvkjerlighed, som var ikke al denne Kjerlighed væsentlig Selvkjerlighed. Dog videre end til denne svigefulde Distinktion kunde umuligt og kan umuligt Hedenskabet samt det naturlige Menneske komme, thi Fortvivlelsens Specifike er just dette, at være uvidende om, at det er Fortvivlelse.

Folkesagnet fortæller] se Grimm, Irische Elfenmärchen (1826) S. LXXXIII.

Heraf seer man nu let, at det æsthetiske Begreb Aandløshed ingenlunde afgiver Maalestokken for at bedømme, hvad der er Fortvivlelse og hvad ikke, hvilket da forøvrigt er ganske i sin Orden; da det nemlig ikke æsthetisk lader sig bestemme, hvad Aand i Sandhed er, hvor skulde saa det Æsthetiske kunne besvare et Spørgsmaal, som slet ikke er til for det! Det vilde jo ogsaa være en uhyre Dumhed at negte, at saavel hedenske Nationer *en masse*, som enkelte Hedninger have udført forbausende Bedrifter, der baade have begeistret og ville begeistre Digtere, at negte, at Hedenskabet opviser Exempler paa, hvad man æsthetisk ikke nok-som kan beundre. Det vilde ogsaa være en Daarskab at negte, at der i Hedenskabet er ført og af det naturlige Menneske kan føres et Liv riigt paa den største æsthetiske Nydelse, benyttende enhver Begunstigelse, der er forundt, paa den smagfuldeste Maade, og endog ladende Kunst og Videnskab tjene til at forhøie, forskjønne, forædle Nydelsen. Nei, ikke den æsthetiske Bestemmelse af Aandløshed afgiver Maalestokken for hvad der er Fortvivlelse og hvad ikke, den Bestemmelse, der maa bruges, er den ethisk-religieuse: Aand eller negativt Mangel af Aand, Aandløshed. Enhver menneskelig Existents, der ikke er sig bevidst som Aand, eller sig for

bryde ud af Tilværelsen, Oprøret mod Gud. Hedningen manglede Aandens Bestemmelse af et Selv, derfor dømte han saaledes om Selvmordet; og det gjorde den samme Hedning, der dog dømte sædelig strengt om Tyveri, Utugt o. d. Han manglede Synspunktet for Selvmord, han manglede Guds-Forholdet og Selvet; reent hedensk tænkt er Selvmord det Indifferente, Det, Enhver kan gjøre som ham lyster, fordi det kommer Ingen ved. Skulde der fra Hedenskabets Standpunkt advares mod Selvmord, maatte det være ad den lange Omvei ved at vise, at man brød sit Pligtforhold mod andre Mennesker. Pointet i Selvmord, at det just er en Forbrydelse mod Gud, undgaaer ganske Hedningen. Man kan derfor ikke sige, at Selvmordet var Fortvivlelse, hvilket vilde være et tankeløst Hysteron-Proteron; man maa sige, det at Hedningen dømte saaledes om Selvmord som han gjorde var Fortvivlelse.

Imidlertid er og bliver der dog Forskjel, og det en qvalitativ, mellem Hedenskabet i strengere Forstand og Hedenskabet i Christenheden, den Forskjel, som *Vigilius Haufniensis* i Forhold til Angest har gjort opmærksom paa, at Hedenskabet vel mangler Aand, men dog er bestemmet i Retning hen til Aand, medens Hedenskabet i Christenheden mangler Aand i Retningen bortfra, eller ved et Affald, og derfor i strengeste Forstand er Aandløshed.

b. Den Fortvivlelse, som er sig bevidst at være Fortvivlelse, som altsaa er sig bevidst at have et Selv, hvori der dog er noget Evigt, og nu enten fortvivlet ikke vil være sig selv, eller fortvivlet vil være sig selv.

Her maa naturligviis gjøres den Distinction, om Den der er sig sin Fortvivlelse bevidst, har den sande Forestilling betræffende hvad Fortvivlelse er. En kan saaledes vel, efter den Forestilling han har, have Ret i at kalde sig fortvivlet, han kan ogsaa have Ret i, at han er fortvivlet, og dog er det endnu ikke sagt, at han har den sande Forestilling om Fortvivlelse, det kan være muligt, at man, betragtende hans Liv under denne, maa sige: Du er i Grunden endnu langt mere fortvivlet end Du veed af, Fortvivlelsen stikker endnu langt dybere. Saaledes (for at minde om det Foregaaende) med Hedningen; naar han sammenlignelsesviis med andre Hedninger ansaae sig selv for fortvivlet, saa havde han vistnok Ret i, at han var fortvivlet, men Uret i, at de Andre ikke vare det, det er, han havde ikke den sande Forestilling om Fortvivlelse.

Til den bevidste Fortvivlelse fordres altsaa paa den ene Side den sande Forestilling om hvad Fortvivlelse er. Paa den anden Side fordres Klarhed over sig selv, det vil sige, forsaavidt Klarhed og Fortvivlelse kunne tænkes sammen. Hvorvidt fuldkommen Klarhed over sig selv om, at man er fortvivlet, lader sig forene med at være fortvivlet, det er, om denne Erkjendelsens og Selverkjendelsens Klarhed ikke just maatte rive et Menneske ud af Fortvivlelsen, gjøre ham saa forfærdet for sig selv, at han ophørte at være fortvivlet: ville vi her ikke afgjøre, vi ville end ikke forsøge derpaa, da vi i det Senere ville finde en Plads for hele denne Undersøgelse. Men uden at forfølge Tanken til dette dialektiske Yderste, gjøre vi her blot opmærksom paa, at som Bevidsthedens Grad om hvad Fortvivlelse er kan være saare forskjellig, saaledes ogsaa Bevidsthedens Grad betræffende sin egen Tilstand, at den er Fortvivlelse. Virkelighedens Liv er for mangfoldigt til blot at udvise saadanne abstracte Modsætninger, som den mellem en Fortvivlelse, som er fuldkommen uvidende om at være det, og en, som fuldkommen er sig bevidst at være det. Som oftest er vistnok den Fortvivledes Tilstand en, dog igjen mangfoldig nuanceret,

Men, som tidligere bemærket, Bevidsthedens Grad potentserer Fortvivlelsen. I samme Grad som et Menneske har den sandere Forestilling om Fortvivlelse, naar han dog bliver i den, og i samme Grad som han tydeligere er sig bevidst at være fortvivlet, naar han dog bliver i Fortvivlelsen, i samme Grad er denne intensivere. Den, der med Bevidsthed om, at et Selvmord er Fortvivlelse, og forsaavidt med den sande Forestilling om, hvad Fortvivlelse er, begaaer et Selvmord, hans Fortvivlelse er intensivere end Dens, der begaaer et Selvmord uden at have den sande Forestilling om, at Selvmord er Fortvivlelse; men derimod er hans usande Forestilling om Selvmord den mindre intensive Fortvivlelse. Paa den anden Side med jo klarere Bevidsthed om sig selv (Selvbevidsthed) et Menneske begaaer et Selvmord, desto intensivere er hans Fortvivlelse i Sammenligning med Dens, hvis Sjel er, sammenlignet med hans, i en forvirret og dunkel Tilstand.

I det Følgende skal jeg nu gjennemgaae den bevidste Fortvivlelses tvende Former saaledes, at der tillige eftervises en Stigen i Bevidstheden om hvad Fortvivlelse er, og i Bevidstheden om, at Ens Tilstand er Fortvivlelse, eller hvad der er det Samme og det Afgjørende, en Stigen i Bevidsthed om Selvet. Men Modsætningen til det at være fortvivlet er det at troe, derfor er ogsaa ganske rigtigt hvad der i det Foregaaende blev fremsat som Formelen, der beskriver en Tilstand, i hvilken der slet Intet af Fortvivlelse er, dette Samme er ogsaa Formelen for at troe: i at forholde sig til sig selv og i at ville være sig selv grunder Selvet gjennemsigtigt i den Magt, som satte det. (cfr. *A*, *A*.)

α) Fortvivlet ikke at ville være sig selv, Svaghedens Fortvivlelse.

Naar denne Form af Fortvivlelse kaldes Svaghedens, saa er deri allerede indeholdt en Reflexion paa den anden Form (*β*), fortvivlet at ville være sig selv. Det er saaledes kun relative Modsætninger. Ganske uden Trods er ingen Fortvivlelse; der ligger jo ogsaa Trods i Udtrykket selv: ikke at ville være. Paa den anden Side selv Fortvivlelsens høieste Trods er dog aldrig uden nogen Svaghed. Forskjellen er altsaa kun relativ. Den ene Form er saa at sige Qvindelighedens Fortvivlelse, den anden Mandlighedens*).

*) Og hvis man psychologisk vil see sig om i Virkeligheden, vil man stundom faae Leilighed til at forvisse sig om, at dette, som er tankerigtigt og altsaa skal og maa slaae til, ogsaa slaaer til, og at denne Inddeling omfatter For-

1) Fortvivlelse over det Jordiske eller over noget Jordisk.

Dette er den rene Umiddelbarhed, eller Umiddelbarhed med en qvantitativ Reflexion i sig. — Her er ingen uendelig Bevidsthed

---

tvivlelsens hele Virkelighed; thi hvad Barnet angaaer, taler man jo ikke om Fortvivlelse, men kun om Arrigskab, fordi man kun er berettiget til at forudsætte, at det Evige κατα δυναμιν er tilstede i Barnet, ei er berettiget til at fordre det af det, som man er berettiget til at fordre det af den Ældre, om hvem det gjælder, han skal have det. Imidlertid vil jeg dog langtfra negte, at der hos Qvinder kan forekomme Former af mandlig Fortvivlelse, og omvendt hos Mænd Former af qvindelig Fortvivlelse; men dette er Undtagelserne. Og det forstaaer sig, det Ideale er ogsaa kun sjeldent; og kun reent idealt er det dog ganske sandt med denne Forskjel mellem Mandlighedens og Qvindelighedens Fortvivlelse. Qvinden har hverken den selvisk udviklede Forestilling om Selvet, ei heller i afgjørende Forstand Intellectualitet, hvor langt mere ømt- og flintfølende hun end kan være end Manden. Derimod er Qvindens Væsen Hengivenhed, Hengivelse; og det er uqvindeligt, hvis det ikke er saa. Besynderligt nok. Ingen kan være saa knibsk (og dette Ord er

om Selvet, om hvad Fortvivlelse er, eller om, at Tilstanden er Fortvivlelse; Fortvivlelsen er en blot Liden, en Liggen under for Udvorteshedens Tryk, den kommer paa ingen Maade indvortes fra som Handling. Det er ved en, om man saa vil, uskyldig Misbrug af Sproget, en Leeg med Ord, ligesom naar Børnene lege Soldat, at der i Umiddelbarhedens Sprog forekomme saadanne Ord som: Selvet, Fortvivlelse.

Den Umiddelbare (forsaavidt da Umiddelbarhed kan i Virkeligheden forekomme ganske uden al Reflexion) er blot sjelelig bestemmet, hans Selv, og ham selv, et Noget med indenfor Timelighedens og Verdslighedens Omfang, i umiddelbar Sammenhæng med det Andet (το ετερον), og har kun et illusorisk Skin af som var der noget Evigt i det. Saaledes hænger Selvet umiddelbart sammen med det Andet, ønskende, begjerende, nydende o. s. v., men lidende; endog begjerende er dette Selv et Dativ som Barnets mig. Dets Dialektik er: det Behagelige og det Ubehagelige; dets Begreber: Lykke, Ulykke, Skjebne.

Nu hænder der da, der tilstøder (at støde — til) dette umiddelbare Selv Noget, som bringer det til Fortvivlelse; paa anden Maade kan det her ikke skee, da Selvet ingen Reflexion har i sig, Det der bringer til Fortvivlelse maa komme udvortes

---

en Qvinde, der er lykkelig uden Hengivelse, det er, uden at hengive sit Selv, hvad det saa end forresten er hun giver det hen til, er aldeles uqvindelig. En Mand giver sig ogsaa hen, og det er en daarlig Mand, som ikke gjør det; men hans Selv er ikke Hengivelse (dette er Udtrykket for den qvindelige substantielle Hengivelse), ei heller faaer han sit Selv ved Hengivelse, som Qvinden i en anden Forstand gjør det, han har sig selv; han giver sig hen, men hans Selv bliver endnu tilbage som en ædru Bevidsthed om Hengivelsen, hvorimod Qvinden ægte qvindeligt styrter sig i, styrter sit Selv i Det, til hvilket hun hengiver sig. Tages nu Dette bort, saa er ogsaa hendes Selv borte, og hendes Fortvivlelse: ikke at ville være sig selv. — Saaledes giver Manden sig ikke hen: men den anden Form af Fortvivlelse udtrykker ogsaa det Mandlige: fortvivlet at ville være sig selv.

Dette angaaende Forholdet mellem Mandlighedens og Qvindelighedens Fortvivlelse. Dog maa erindres, at her ikke er Tale om Hengivelse til Gud, eller Tale om Guds-Forholdet, hvorom først Talen bliver i andet Afsnit. I Forholdet til Gud, hvor saadan Forskjel som: Mand — Qvinde forsvinder, gjælder for Manden som for Qvinden, at Hengivelse er Selvet, og at ved Hengivelse faaes Selvet. Dette gjælder ligeligt for Mand og Qvinde, om vel oftest i Virkeligheden Qvinden kun gjennem Manden forholder sig til Gud.

fra, og Fortvivlelsen er en blot Liden. Det, hvori den Umiddelbare har sit Liv, eller, forsaavidt han dog har en lille Smule Reflexion i sig, den Deel deraf, ved hvilken han især hænger, berøves ham »ved et Slag af Skjebnen«, kort, han bliver, som han kalder det, ulykkelig, det er, Umiddelbarheden i ham faaer et saadant Knæk, at den ikke kan reproducere sig selv: han fortvivler. Eller, hvad der dog i Virkeligheden sees sjeldnere, men dialektisk er aldeles i sin Orden, denne Umiddelbarhedens Fortvivlen indtræder ved hvad den Umiddelbare kalder en altfor stor Lykke; Umiddelbarheden er nemlig som saadan en uhyre Skrøbelighed, og ethvert *quid nimis,* der fordrer Reflexionen af den, bringer den til Fortvivlelse.

Altsaa han fortvivler, det vil sige, ved en besynderlig Bagvendthed og i en fuldkommen Mystification, sig selv betræffende kalder han det at fortvivle. Men at fortvivle er at tabe det Evige — og dette Tab taler han jo ikke om, drømmer han ikke om At tabe det Jordiske er som saadant ikke det at fortvivle, og dog er det derom han taler, og det kalder han at fortvivle. Hvad han siger, er i en vis Forstand sandt, kun ikke saaledes sandt, som

stykke liig det »at ligge todt«; det er med Umiddelbarheden som med visse lavere Dyrearter, der intet andet Vaaben eller Forsvars-Middel have end at ligge ganske stille og lade som vare de døde.

Imidlertid gaaer Tiden hen. Kommer der saa Hjælp i det Udvortes, saa kommer der ogsaa Liv igjen i den Fortvivlede, han begynder, hvor han slap, et Selv var han ikke, og et Selv blev han ikke, men lever nu videre fort, blot umiddelbart bestemmet. Kommer Udvorteshedens Hjælp ikke, saa skeer der i Virkeligheden oftest noget Andet. Der kommer saa dog alligevel Liv i Personen, men »sig selv bliver han aldrig mere«, siger han. Han faaer nu en Smule Forstand paa Livet, han lærer at efterabe de andre Mennesker, hvordan de bære sig ad med at leve — og saadan lever han nu ogsaa. I Christenheden er han tillige Christen, gaaer hver Søndag i Kirke, hører og forstaaer Præsten, ja de forstaae hinanden; han døer; Præsten introducerer ham for 10 Rdlr. i Evigheden — men et Selv var han ikke, et Selv blev han ikke.

Denne Form af Fortvivlelse er: fortvivlet ikke at ville være sig selv, eller endnu lavere: fortvivlet ikke at ville være et Selv, eller allerlavest: fortvivlet at ville være en Anden end sig selv, at ønske sig et nyt Selv. Umiddelbarheden har egentligen intet Selv, den kjender ikke sig selv, kan saaledes heller ikke kjende sig selv igjen, der endes derfor gjerne i det Eventyrlige. Idet Umiddelbarheden fortvivler, har den ikke engang Selv nok til at ønske eller drømme, at den dog var blevet det, den ikke blev. Den Umiddelbare hjælper sig saa paa en anden Maade, han ønsker at være en Anden. Dette vil man let forvisse sig om ved at iagttage umiddelbare Mennesker; der ligger i Fortvivlelsens Øieblik dem intet Ønske saa nær, som det, at være blevet en Anden eller at blive en Anden. Man kan i ethvert Tilfælde aldrig lade være at smile af en saadan Fortvivlet, der menneskelig talt, skjøndt fortvivlet, er saa saare uskyldig. Som oftest er en saadan Fortvivlet uendelig comisk. Man tænke sig et Selv (og næst Gud er der Intet saa evigt som et Selv), og saa at et Selv faaer det Indfald, om det ikke skulde kunne lade sig gjøre at det blev en Anden — end sig selv. Og dog elsker en saadan Fortvivlet, hvis eneste Ønske er denne af alle afsindige Forvandlinger afsindigste, han elsker den Indbildning, at Changementet skulde kunne gaae lige saa let for sig som det at faae en anden Kjole paa. Thi den Umiddelbare kjender ikke sig selv, han kjender ganske bogstaveligen kun sig selv paa Kjolen, han kjender (og her er atter den uendelige Comik) det at have et Selv paa Udvortesheden. Der gives ikke let nogen latterligere Forvexling; thi et Selv er just uendelig

forskjelligt fra Udvortesheden. Da nu hele Udvortesheden forandredes for den Umiddelbare, og han fortvivlede, saa gaaer han et Skridt videre, han tænker som saa, det bliver hans Ønske: hvad om jeg blev en Anden, fik mig et nyt Selv. Ja, hvad om han blev en Anden — mon han saa vilde kjende sig selv igjen? Man fortæller om en Bondemand, som barbenet var kommet til Hovedstaden, og der havde faaet saa mange Skillinger, at han kunde kjøbe sig et Par Strømper og Skoe, og dog beholdt saa Meget tilovers, at han kunde drikke sig fuld — man fortæller, at han, som han beruset vilde til at finde hjem, blev liggende midt paa Landeveien og faldt i Søvn. Saa kom der en Vogn kjørende, og Kudsken raabte ham an, at han skulde flytte sig, ellers kjørte han over hans Been. Den fulde Bonde vaagnede, saae derpaa til sine Been, og da han paa Grund af Strømper og Skoe ikke kjendte dem, sagde han: kjør han kun, det er ikke mine Been. Saaledes med den Umiddelbare naar han fortvivler, det er umuligt sandt at fremstille ham uden comisk, det er, at jeg selv skal sige det, allerede et Slags Kunststykke at tale i den Jargon om et Selv og om Fortvivlelse.

Naar Umiddelbarheden antages at have en Reflexion

en eller anden Vanskelighed i Selvets Sammensætning, i Selvets Nødvendighed. Thi som intet menneskeligt Legeme er det fuldkomne, saa heller intet Selv. Denne Vanskelighed, den være en hvilken, gyser han tilbage for. Eller der hænder ham Noget, som bryder med Umiddelbarheden i ham dybere, end han ved Reflexion i sig har gjort det; eller hans Phantasi opdager en Mulighed, der, hvis den indtraadte, vilde saaledes blive Bruddet med Umiddelbarheden.

Saa fortvivler han. Hans Fortvivlelse er Svaghedens, Selvets Liden, i Modsætning til Selvhævdelsens Fortvivlelse; men ved Hjælp af den relative Reflexion i sig, han har, gjør han, deri atter forskjellig fra den reent Umiddelbare, Forsøg paa at værne om sit Selv. Han forstaaer, at det dog er en Omsætning dette med at slippe Selvet, han bliver ikke saaledes apoplectisk rørt af Slaget som den Umiddelbare gjør det, han forstaaer ved Hjælp af Reflexionen, at der er Meget, han kan tabe, uden at tabe Selvet; han gjør Indrømmelser, han er istand dertil, og hvorfor? fordi han til en vis Grad har udsondret sit Selv fra Udvortesheden, fordi han har en dunkel Forestilling om, at der endog maa være noget Evigt i Selvet. Men forgjæves kjæmper han saaledes; Vanskeligheden, han er stødt paa, kræver et Brud med hele Umiddelbarheden og dertil har han ikke Selv-Reflexion eller ethisk Reflexion; han har ingen Bevidsthed om et Selv, der vindes ved den uendelige Abstraktion fra alt Udvortes, dette, i Modsætning til Umiddelbarhedens paaklædte, nøgne, abstrakte Selv, der er det uendelige Selvs første Form, og det Fremadskyndende i hele den Proces, hvorved et Selv uendeligt overtager sit virkelige Selv med dets Vanskeligheder og Fortrin.

Altsaa, han fortvivler, og hans Fortvivlelse er: ikke at ville være sig selv. Derimod falder det Latterlige ham rigtignok ikke ind, at ville være en Anden; han vedligeholder Forholdet til sit Selv, saavidt har Reflexionen knyttet ham til Selvet. Det gaaer ham da i Forhold til Selvet, som det kan gaae en Mand i Forhold til hans Bopæl (det Comiske er, at i slet saa skjødesløst et Forhold, som en Mand staaer til sin Bopæl, staaer rigtignok Selvet ikke til sig selv), at den bliver ham modbydelig, fordi der er Røg, eller ligegyldigt af hvilkensomhelst Grund; han forlader den saa, men han vandrer ikke ud, han fæster ikke en ny Bopæl, han vedbliver at betragte den gamle som sin Bopæl; han regner paa, at det skal gaae over igjen. Saaledes med den Fortvivlende. Saalænge dette staaer paa med den Vanskelighed, tør han, som det hedder med særlig Prægnants, ikke komme til sig selv, vil

han ikke være sig selv; men det gaaer vel over, det forandrer sig maaskee, den mørke Mulighed glemmes vel. Saalænge kommer han derfor kun engang imellem saa at sige paa Besøg til sig selv, for at see efter, om Forandringen ikke er indtraadt. Og saa snart den er indtraadt, saa flytter han hjem igjen, »er atter sig selv«, saa siger han, dog vil dette kun sige, han begynder hvor han slap, han var saadan til en vis Grad et Selv og blev heller ikke til mere.

Men indtræder der ingen Forandring, saa hjælper han sig paa en anden Maade. Han svinger aldeles bort fra Retningen ind efter, ad hvilken Vei han skulde have været fremad, for i Sandhed at blive et Selv. Det hele Spørgsmaal om Selvet i dybere Forstand bliver en Slags blind Dør i Baggrunden af hans Sjel, indenfor den er der Ingenting. Han overtager hvad han i sit Sprog kalder sit Selv, det vil sige, hvad Evner, hvad Talenter o. s. v. der kan være givet ham, alt Dette overtager han dog med Retningen ud efter, mod, som det hedder, Livet, det virkelige, det virksomme Liv; han omgaaes meget forsigtigt den Smule Reflexion i sig han har i sig, han frygter det skulde komme op igjen, Det i Baggrunden. Saa lykkes det ham lidt efter lidt at glemme det; i

til Grund for alt det Satans Meget af gode Raad og kloge Vendinger, og Seen-Tiden-an, og Tagen sig i sin Skjebne og Skriven i Glemmebogen, ideelt forstaaet, ligger en fuldkommen Dumhed paa, hvor Faren egentligen er, hvilken Faren egentligen er. Men denne ethiske Dumhed er igjen det Forfærdelige.

Fortvivlelse over det Jordiske eller over noget Jordisk er den almindeligste Art af Fortvivlelse, og især under den anden Form, som Umiddelbarhed med en qvantitativ Reflexion i sig. Jo mere gjennemreflekteret Fortvivlelsen bliver, desto sjeldnere sees den, eller forekommer den i Verden. Men dette beviser, at de de fleste Mennesker end ikke ere komne synderligt dybt i det at fortvivle, ingenlunde derimod, at de ikke ere fortvivlede. Det er meget faae Mennesker, der endog kun nogenlunde leve under Bestemmelsen Aand; ja, det er end ikke Mange, der blot forsøge paa dette Liv, og af dem, der gjøre det, springe de fleste snart fra. De have ikke lært at frygte, ikke lært at skulle, ligegyldigt, uendelig ligegyldigt hvad der saa end forresten skeer. Derfor kunne de ikke udholde, hvad der allerede forekommer dem selv som en Modsigelse, hvilken da i Omverdenens Reflexion viser sig langt, langt grellere, at det at bekymres for sin Sjel og det at ville være Aand, i Verden seer ud som Tidsspilde, ja som uforsvarlig Tidsspilde, der om muligt burde straffes af de borgerlige Love, i ethvert Tilfælde straffes med Foragt og Bespottelse som en Art Forræderi mod Menneskene, som en trodsig Afsindighed, der vanvittigt udfylder Tiden med Ingenting. Saa er der et Øieblik i deres Liv, ak dette er deres bedste Tid, hvor de dog begynde paa at tage Retningen ind efter. De komme saa omtrent til de første Vanskeligheder, der svinge de af; det er dem som førte denne Vei til en trøstesløs Ørken — und rings umher liegt schöne grüne Weide. Der søge de saa hen, og glemme snart hiin deres bedste Tid, ak, og glemme den som var den en Barnagtighed. De ere tillige Christne — beroligede af Præsterne i deres Saligheds-Sag. Som sagt, denne Fortvivlelse er den almindeligste, den er saa almindelig, at man kun deraf kan forklare sig den i Handel og Vandel temmelig almindelige Mening, at Fortvivlelse skulde være Noget, som tilhørte Ungdommen, som kun forekommer i de unge Aar, men som ikke findes hos den satte Mand, der er kommen til Skjels Aar og Alder. Dette er en fortvivlet Vildfarelse, eller rigtigere en fortvivlet

---

i Omverdenens Reflexion] ɔ: i Omverdenens Reflex (naar den reflekterer [afspeiler] sig i Omverdenen). und rings umher osv.] Goethes Faust I Vs. 1479.

Feiltagelse, der overseer — ja, og hvad endnu værre er, den overseer, at Det, den overseer, dog næsten er det Bedste, der kan siges om Menneskene, da oftere det langt Værre skeer —, at de fleste Mennesker, væsentligen betragtet, egentligen ikke i hele deres Liv drive det til mere end til at være hvad de vare i Barndommen og Ungdommen: Umiddelbarhed med Tilsætning af en lille Dosis Reflexion i sig. Nei, Fortvivlelse er sandeligen ikke Noget, der kun forekommer hos Ynglinge, Noget, man uden videre voxer fra — »som man voxer fra Illusion«. Men dette gjør man jo heller ikke, om man end er taabelig nok til at mene det. Tværtimod, man kan ofte nok træffe paa Mænd og Koner og Oldinge, der have barnagtig Illusion trods nogen Yngling. Men man overseer, at Illusion væsentlig har to Former: Haabets og Erindringens. Ungdommen har Haabets Illusion, den Ældre Erindringens; men just fordi han er i Illusion, har han ogsaa den aldeles eensidige Forestilling om Illusion, at den kun er Haabets. Og det forstaaer sig, Haabets Illusion plages den Ældre ikke af, men derimod vel blandt Andet ogsaa af denne snurrige: fra et formeentlig høiere Standpunkt uden Illusion at see ned paa Ynglingens Illusion. Den Unge er i Illusion, han haaber det Overordentlige af Livet og af sig selv; til Gjengjeld finder man ofte hos den Ældre Illusion betræffende, hvorledes han erindrer sin Ungdom. En ældre Kone,

gaaer det meget let, uden videre med Aarene at gaae fra Noget. Og med Aarene gaaer man maaskee fra den Smule Lidenskab, Følelse, Phantasi, den Smule Inderlighed, man havde, og gaaer uden videre (thi Sligt gaaer uden videre) ind under Trivialitetens Bestemmelse af Forstand paa Livet. Denne — forbedrede Tilstand, som rigtignok er kommet med Aarene, anseer han nu fortvivlet for et Gode, han forvisser sig let om (og i en vis satirisk Forstand er Intet vissere), at det nu aldrig kunde falde ham ind at fortvivle — nei, han har sikkret sig, han er fortvivlet, aandløst fortvivlet. Thi hvorfor mon Socrates elskede Ynglinge, uden fordi han kjendte Mennesket!

Og skeer det ikke saaledes, at et Menneske med Aarene synker hen i den trivielleste Art Fortvivlelse, saa følger deraf dog vel ingenlunde, at Fortvivlelse blot skulde tilhøre Ungdommen. Udvikler et Menneske sig virkeligen med Aarene, modnes han i væsentlig Bevidsthed om Selvet, saa kan han maaskee fortvivle i en høiere Form. Og udvikler han sig ikke væsentlig med Aarene, medens han dog heller ikke synker reent hen i Trivialitet, det vil sige, bliver han saa omtrent ved at være et ungt Menneske, en Yngling, skjøndt Mand, Fader og Graahaaret, altsaa dog bevarende noget af det Gode hos Ynglingen, saa vil han jo ogsaa være udsat for at fortvivle som en Yngling, over det Jordiske eller over noget Jordisk.

En Forskjel kan der saa vel blive mellem en saadan Ældres og en Ynglings Fortvivlelse, men ingen væsentlig, en reen tilfældig. Ynglingen fortvivler over det Tilkommende, som en Præsens *in futuro;* der er noget Tilkommende, han ikke vil overtage, med det vil han ikke være sig selv. Den Ældre fortvivler over det Forbigangne som et Præsens *in præterito,* der ikke vil blive mere og mere forbigangent — thi saa fortvivlet er han da ikke, at det er lykkedes ham ganske at glemme det. Dette Forbigangne er maaskee endog Noget, som Angeren egentligen skulde have fat i. Men skulde Angeren frem, saa maatte der først fortvivles tilgavns, fortvivles ud, saa maatte Aands-Livet bryde igjennem fra Grunden af. Men fortvivlet som han er, tør han ikke lade det komme til en saadan Afgjørelse. Der bliver han saa staaende, Tiden gaaer hen

---

Præsens *in futuro* Nutid i Fremtid; Præsens *in præterito* Nutid i Fortid. Begge er grammatiske Betegnelser, men svarer egentlig ikke til, hvad der her menes. Korrekt skulde det hedde *futurum in præsenti* og *præteritum in præsenti* (Fremtid i Nutid og Fortid i Nutid); men af disse Udtryk bruges det sidste ikke som grammatisk Betegnelse.

— med mindre det da lykkes ham, endnu mere fortvivlet, ved Hjælp af Glemsel at hele det, saa han istedetfor at blive en Angrende, bliver sin egen Hæler. Men væsentligen bliver en saadan Ynglings og en saadan Ældres Fortvivlelse den samme, det kommer ikke til nogen Metamorphose, i hvilken Bevidstheden om det Evige i Selvet bryder igjennem, saa Kampen kunde begynde, der enten potentserer Fortvivlelse til en endnu høiere Form, eller fører til Troen.

Men er der dog ikke en væsentlig Forskjel mellem de tvende hidtil som identisk brugte Udtryk: at fortvivle over det Jordiske (Totalitets-Bestemmelsen), og at fortvivle over noget Jordisk (det Enkelte)? Jo der er. Idet Selvet med uendelig Lidenskab i Phantasi fortvivler over noget Jordisk, gjør den uendelige Lidenskab dette Enkelte, dette Noget til det Jordiske *in toto,* det vil sige Totalitets-Bestemmelsen ligger i og tilhører den Fortvivlende. Det Jordiske og Timelige som saadant er netop Det, som falder ud fra hinanden, i Noget, i det Enkelte. Det er umuligt, virkeligt at tabe eller berøves alt Jordisk, thi Totalitetsbestemmelsen er en Tankebestemmelse. Selvet forøger altsaa først det virkelige Tab uendeligt, og saa fortvivler det over det Jordiske *in toto.* Men saasnart

Foregaaende, var ikke opmærksom paa, hvad der, saa at sige, skeer bag ved ham; han mener at fortvivle over noget Jordisk og taler bestandigt om, hvorover det er han fortvivler, og dog fortvivler han om det Evige; thi det at han tillægger det Jordiske saa stort Værd, eller, videre udført, det at han tillægger noget Jordisk saa stort Værd, eller at han først gjør noget Jordisk til alt Jordisk, og saa tillægger det Jordiske saa stort Værd, er jo just at fortvivle om det Evige.

Denne Fortvivlelse er nu et betydeligt Fremskridt. Var den foregaaende Svaghedens, saa er denne: Fortvivlelse over sin Svaghed, medens den dog endnu bliver indenfor Væsens-Bestemmelsen: Svaghedens Fortvivlelse, som forskjellig fra β (Trods). Der er altsaa kun en relativ Forskjel. Denne er, at den foregaaende Form har Svaghedens Bevidsthed som sin sidste Bevidsthed, medens her Bevidstheden ikke standser derved, men potentserer sig til en ny Bevidsthed, den om sin Svaghed. Den Fortvivlende forstaaer selv, at det er Svaghed at tage sig det Jordiske saa nær, at det er Svaghed at fortvivle. Men istedetfor nu at svinge rigtigt af bort fra Fortvivlelsen hen til Troen, for Gud ydmygende sig under sin Svaghed, fordyber han sig i Fortvivlelsen og fortvivler over sin Svaghed. Derved vender saa hele Synspunktet sig om, han bliver sig nu tydeligere sin Fortvivlelse bevidst, at han fortvivler om det Evige, han fortvivler over sig selv, at han kunde være svag nok til at tillægge det Jordiske saa stor Betydning, hvilket nu bliver ham fortvivlet Udtrykket for, at han har tabt det Evige og sig selv.

Her er Stigen. Først i Bevidstheden om Selvet; thi at fortvivle om det Evige er da umuligt uden at have en Forestilling om Selvet, at der er noget Evigt i det, eller at det har havt noget

---

over det Jordiske, over Tabet af sin Formue o. s. v.; men om Det, der, rigtigt forstaaet, løser En ud af Fortvivlelsen: om det Evige, om sin Frelse, om egen Kraft o. s. v. I Forhold til Selvet siger man baade: at fortvivle over og om sig selv, fordi Selvet er dobbelt dialektisk. Og dette er den Dunkelhed, som er, især da i alle lavere Former af Fortvivlelse, og næsten i enhver Fortvivlende, at han saa lidenskabeligt tydeligt seer og veed, hvorover det er han fortvivler, men det undgaaer ham, hvorom det er. Betingelsen for Helbredelsen er altid denne Omvendelse; og reent philosophisk kunde det da blive et spidsfindigt Spørgsmaal, om det er muligt, at En kan være fortvivlet med fuldkommen Bevidsthed om, hvorom det er han fortvivler.

Evigt i sig. Og skal man fortvivle over sig selv, maa man jo ogsaa være sig bevidst at have et Selv; dog er det derover han fortvivler, ikke over det Jordiske eller noget Jordisk, men over sig selv. Fremdeles er her større Bevidsthed om, hvad Fortvivlelse er, thi Fortvivlelse er ganske rigtigt at have tabt det Evige og sig selv. Selvfølgeligt er der ogsaa større Bevidsthed om, at Ens Tilstand er Fortvivlelse. Videre er Fortvivlelsen her ikke blot en Liden, men en Handling. Thi naar det Jordiske tages fra Selvet, og han fortvivler, saa er det som kom Fortvivlelsen fra det Udvortes, om den dog altid kommer fra Selvet; men naar Selvet fortvivler over denne sin Fortvivlelse, saa kommer denne nye Fortvivlelse fra Selvet, indirecte-directe fra Selvet, som Modtryk (Reaktion), deri forskjellig fra Trods, der kommer directe fra Selvet. Endeligen er her ogsaa, om end i en anden Forstand, endnu et Fremskridt. Thi just fordi denne Fortvivlelse er intensivere, er den i en vis Forstand Frelsen nærmere. En saadan Fortvivlelse glemmes vanskelig, den er for dyb; men i ethvert Øieblik Fortvivlelsen holdes aaben, er der ogsaa Mulighed af Frelsen.

Dog er denne Fortvivlelse alligevel at henføre under Formen:

være sig selv, og dog Selv nok til at elske sig selv. Det kalder man Indesluttethed. Og fra nu af komme vi til at handle om Indesluttethed, der er lige Modsætningen til Umiddelbarhed, og blandt Andet ogsaa, i Retning af Tænkning, har en stor Foragt for denne.

Men er da et saadant Selv ikke til i Virkeligheden, er han flygtet udenfor Virkeligheden, i Ørkenen, i Klosteret, i Daarekisten; er han ikke et virkeligt Menneske, paaklædt som Andre, eller som Andre iført det sædvanlige Overtøi? Ih, jo vist, hvorfor ikke det! Men dette med Selvet indvier han Ingen i, ikke en Sjel, det føler han ingen Trang til eller han har lært at betvinge den, hør blot ham selv tale derom. »Det er da ogsaa kun de reent umiddelbare Mennesker — hvilke under Bestemmelsen Aand omtrent staae paa samme Punkt, som Barnet i det første Afsnit af den første Barndom, hvor det med en heelt igjennem elskværdig Ugeneerthed lader Alt gaae fra sig — det er kun de reent umiddelbare Mennesker, der slet Intet kunne holde paa. Det er denne Art af Umiddelbarhed, der ofte med stor Prætension kalder sig »Sandhed, at være sand, et sandt Menneske og ganske som man er«, hvilket netop er lige saa sandt, som at det er Usandhed, naar en Ældre, ikke strax han føler en legemlig Trang, giver efter. Ethvert blot en lille Smule reflecteret Selv har dog en Forestilling om at tvinge Selvet.« Og vor Fortvivlede er da indesluttet nok til at kunne holde enhver Uvedkommende, altsaa Enhver, borte fra dette med Selvet, medens han ud efter er ganske »et virkeligt Menneske.« Han er en studeret Mand, Mand, Fader, endogsaa en ualmindelig dygtig Embedsmand, en respektabel Fader, behagelig i Omgang, saare mild mod sin Kone, Omhyggeligheden selv mod sine Børn. Og Christen? — nu ja, det er han ogsaa saadan, imidlertid undgaaer han helst at tale derom, om han end gjerne seer, og med en vis veemodig Glæde, at hans Kone til Opbyggelse beskjæftiger sig med det Gudelige. I Kirke gaaer han meget sjeldent, fordi det forekommer ham, at de fleste Præster egentligen ikke vide, hvad de tale om. Han gjør Undtagelse med en ganske enkelt Præst, om hvem han indrømmer, at han veed, hvad han taler om; men ham ønsker han af en anden Grund ikke at høre, da han har en Frygt for at det skulde føre ham for vidt. Derimod føler han ikke sjeldent Trang til Eensomhed, det er ham en Livsfornødenhed, stundom som det at aande, til andre Tider som det at sove. At han har denne Livsfornødenhed mere end de fleste Folk, er da ogsaa et Tegn paa, at han er en dybere Natur. Overhovedet er Trangen til Eensomhed et Tegn paa, at der dog er Aand i et

Menneske, og Maalestokken for hvad Aand der er. »De reent pjattede U- og Med-Mennesker« føle i den Grad ingen Trang til Eensomhed, at de, ligesom Selskabsfuglene, strax døe, blot de et Øieblik skulle være ene; som det lille Barn maa visses i Søvn, saaledes behøve disse det Selskabeliges beroligende Vissen for at kunne spise, drikke, sove, bede, forelske sig o. s. v. Men saavel i Oldtiden som i Middelalderen var man dog opmærksom paa denne Trang til Eensomhed, havde Respekt for hvad den betyder; i vore Tiders Bestandig-Selskabelige gyser man i den Grad for Eensomhed, at man (o, ypperlige Epigram!) ikke veed at bruge den til Andet end til Straf for Forbrydere. Dog det er sandt, det er jo i vore Tider en Forbrydelse at have Aand, saa er det jo i sin Orden, at Saadanne, Eensomhedens Elskere, komme i Classe med Forbrydere.

Den indesluttede Fortvivlede lever da hen, *horis succesivis*, i Timer, der, om end ikke levede for Evigheden, dog have Noget med det Evige at skaffe, beskjæftiget med sit Selvs Forhold til sig selv; men han kommer egentligen ikke videre. Naar saa det er gjort, naar Trangen til Eensomhed er tilfredsstillet, saa gaaer han ligesom ud — selv naar han gaaer ind til eller indlader sig med

lelse om Selvet til Selvet. Det med Svagheden er ganske rigtigt, men det er ikke det, Du skal fortvivle over; Selvet maa brydes for at blive selv, lad blot være at fortvivle derover« — vilde man tale saaledes til ham, saa vilde han i et lidenskabsløst Øieblik forstaae det, men snart vilde Lidenskaben igjen see feil, og saa gjør han igjen Svinget forkeert, ind i Fortvivlelsen.

Som sagt, en saadan Fortvivlelse er sjeldnere i Verden. Bliver den nu ikke staaende paa dette Punkt, blot marscherende paa Stedet; og paa den anden Side, foregaaer der ikke en Omvæltning med den Fortvivlende, saa han kommer paa den rigtige Vei hen til Troen: saa vil enten en saadan Fortvivlelse potentsere sig til en høiere Form af Fortvivlelse og vedblive at være Indesluttethed, eller den bryder igjennem ud efter og tilintetgjør den udvortes Omklædning, i hvilken en saadan Fortvivlet har levet hen som i et Incognito. I sidste Tilfælde vil saa en saadan Fortvivlet styrte sig ud i Livet, maaskee i store Foretagenders Adspredelse, han vil blive en urolig Aand, hvis Tilværelse efterlader sig Spor nok, en urolig Aand, der vil glemme, og da det larmer for stærkt derinde, maa der stærke Midler til, om end af en anden Art end de, som Richard III bruger for ikke at høre Moderens Forbandelser. Eller han vil søge Glemsel i Sandselighed, maaskee i Udsvævelser, han vil fortvivlet tilbage til Umiddelbarheden, men bestandigt med Bevidsthed om Selvet, som han ikke vil være. I første Tilfælde, naar Fortvivlelsen potentseres, bliver den Trods, og det vorder nu aabenbart, hvor megen Usandhed der laae i dette med Svagheden, det bliver aabenbart, hvor dialektisk rigtigt det er, at det første Udtryk for Trods er just Fortvivlelse over sin Svaghed.

Dog lad os til Slutning see endnu engang en Smule ind til den Indesluttede, der i Indesluttetheden marscherer paa Stedet. Bevares denne Indesluttethed absolut, *omnibus numeris absoluta*, saa vil Selvmord blive den Fare, som ligger ham nærmest. Mennesker, som disse ere fleest, have naturligviis ingen Anelse om hvad en saadan Indesluttet formaaer at bære; fik de det at vide, vilde de forbauses. Men saa er Selvmord igjen Faren for den absolut Indesluttede. Taler han derimod til Een, aabner han sig for et eneste Menneske, saa er han efter al Sandsynlighed afspændt saa meget, eller spændt saa meget ned, at Selvmordet ikke resul-

---

Richard III] i Shakespeares Richard III 4. Akt 4. Scene lader Richard Trommerne røre for at overdøve sin Moders Forbandelser. *omnibus numeris absoluta*, fuldendt i enhver Henseende.

terer af Indesluttetheden. En saadan Indesluttethed med een Medvider er en heel Tone mildere end den absolute. Han vil saa sandsynligviis undgaae Selvmordet. Dog kan det hænde, at han, just idet han har aabnet sig for en Anden, fortvivler derover, at det er ham, som maatte han dog uendelig langt hellere have holdt ud i Tausheden, end at have en Medvider. Sligt har man Exempler paa, at en Indesluttet just er bragt til Fortvivlelse ved at have faaet en Fortrolig. Saa kan dog et Selvmord blive Følgen. Digterisk vilde Katastrophen *(poetice* antaget, at Personen f. Ex. var Konge eller Keiser) ogsaa kunne være at danne saaledes, at han lod den Fortrolige slaae ihjel. Man kunde tænke sig en saadan dæmonisk Tyran, der følte Trang til at tale med et Menneske om sin Qval, og saa successive forbrugte en Slump Mennesker; thi at blive hans Fortrolige var den visse Død: saasnart Tyrannen havde udtalt sig for ham, blev han ihjelslaaet. — Det vilde være en Opgave for en Digter, at fremstille denne qvalfulde Selvmodsigelse i en Dæmonisk, ikkę at kunne undvære en Fortrolig, og ikke at kunne have en Fortrolig, løst paa denne Maade.

β) **Den Fortvivlelse, fortvivlet at ville være sig selv, Trods.**

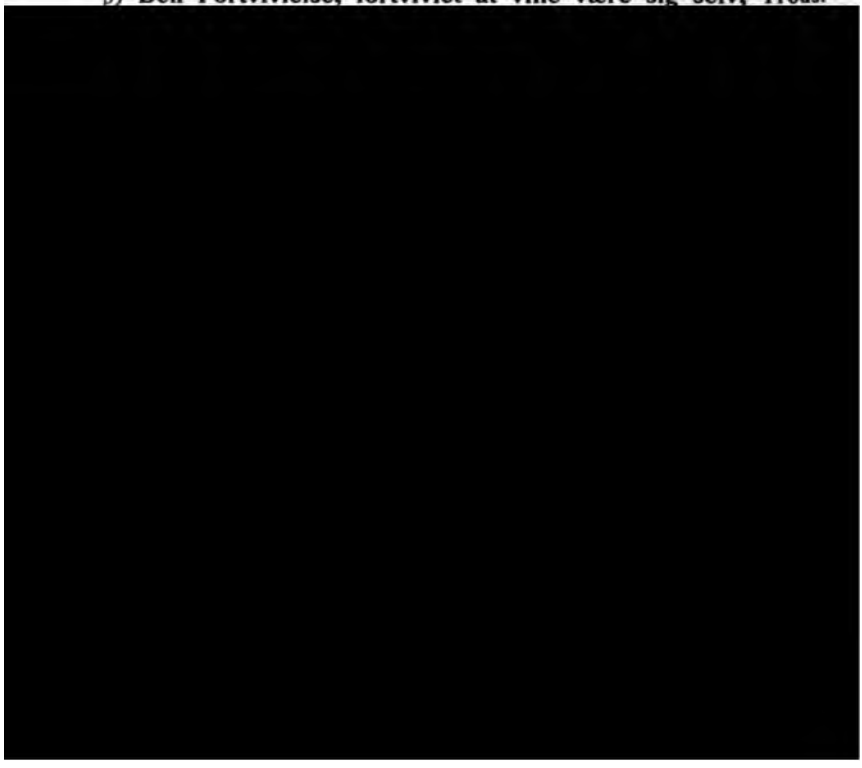

Mod til at tabe sig selv for at vinde sig selv; her derimod vil det ikke begynde med at tabe sig selv, men vil være sig selv.

I denne Form af Fortvivlelse er nu Stigen i Bevidsthed om Selvet, altsaa større Bevidsthed om hvad Fortvivlelse er, og om, at Ens Tilstand er Fortvivlelse; her er Fortvivlelsen sig bevidst som en Gjerning, den kommer ikke fra det Udvortes som en Liden under Udvorteshedens Tryk, den kommer directe fra Selvet. Og saaledes er dog Trods, i Forhold til Fortvivlelse over sin Svaghed, en ny Qvalification.

For fortvivlet at ville være sig selv, maa der være Bevidsthed om et uendeligt Selv. Dette uendelige Selv er imidlertid egentligen kun den abstrakteste Form, den abstrakteste Mulighed af Selvet. Og det er dette Selv han fortvivlet vil være, løsrivende Selvet fra ethvert Forhold til en Magt, der har sat det, eller løsrivende det fra Forestillingen om, at der er en saadan Magt til. Ved Hjælp af denne uendelige Form vil Selvet fortvivlet raade over sig selv, eller skabe sig selv, gjøre sit Selv til det Selv, han vil være, bestemme hvad han i sit concrete Selv vil have med og hvad ikke. Hans concrete Selv eller hans Concretion har jo Nødvendighed og Grændse, er dette ganske Bestemte, med disse Evner, Anlæg, o. s. v., i denne Forholdenes Concretion o. s. v. Men ved Hjælp af den uendelige Form, det negative Selv, vil han først paatage sig at danne dette Hele om, for saa at faae et Selv ud deraf som han vil, frembragt ved Hjælp af det negative Selvs uendelige Form — og saa vil han være sig selv. Det vil sige, han vil begynde lidt tidligere end andre Mennesker, ikke ved og med Begyndelsen, men »i Begyndelsen«; han vil ikke iføre sig sit Selv, ikke i det ham givne Selv see sin Opgave, han vil ved Hjælp af at være den uendelige Form selv construere det.

Vilde man have et fælles Navn for denne Fortvivlelse, kunde man kalde den Stoicisme, dog saaledes, at man ikke blot tænkte paa hiin Sect. Og for nærmere at belyse denne Art Fortvivlelse gjør man bedst Forskjel mellem et handlende Selv og et lidende Selv, og viser, hvorledes Selvet, naar det er handlende, forholder sig til sig selv, og hvorledes Selvet, naar det er Lidende, i at lide forholder sig til sig selv, at Formelen bestandig er: fortvivlet at ville være sig selv.

»i Begyndelsen«] Hentydning til 1. Mose Bog 1, 1 (»i Begyndelsen skabte Gud Himmelen og Jorden«).

Er det fortvivlede Selv en Handlende, forholder det sig egentlig bestandig blot experimenterende til sig selv, i hvad det saa end foretager, hvor stort, hvor forbausende, med hvor megen Udholdenhed. Det erkjender ingen Magt over sig, derfor mangler det i sidste Grund Alvor, og kan kun fremkogle et Skin af Alvor, naar det selv skjenker sine Experimenter sin allerhøieste Opmærksomhed. Dette er nu en tilløiet Alvor; som den Ild Prometheus stjal fra Guderne — saaledes er dette at stjæle fra Gud den Tanke, som er Alvoren, at Gud seer paa En, istedetfor hvilket det fortvivlede Selv nøies med at see paa sig selv, hvilket nu skal skjenke hans Foretagender den uendelige Interesse og Betydning, medens dog just dette gjør dem til Experimenter. Thi om endog dette Selv ikke gaaer saavidt i Fortvivlelse, at det bliver en experimenteret Gud: intet afledet Selv kan dog ved at see paa sig selv give sig selv mere end det selv er; det bliver dog Selvet først og sidst, i Selvfordoblelsen bliver det dog til hverken Mere eller Mindre end Selvet. Forsaavidt arbeider Selvet, i sin fortvivlede Stræben for at ville være sig selv, sig ind i lige det Modsatte, det bliver egentligen intet Selv. Der er i den hele Dialektik, indenfor hvilken det handler, intet Fast; hvad Selvet er, staaer i intet Øieblik fast,

agtige. Ja, det gjør den rigtignok; og til Grund for det Hele ligger ogsaa Intet. Selvet vil fortvivlet nyde hele Tilfredsstillelsen af at gjøre sig til sig selv, at udvikle sig selv, at være sig selv, det vil have Æren af dette digteriske, mesterlige Anlæg, hvorledes det har forstaaet sig selv. Og dog er det i sidste Grund en Gaade hvad det forstaaer ved sig selv; lige i det Øieblik, hvor det synes at det er allernærmest ved at have Bygningen færdig, kan det vilkaarligt løse det Hele op i Intet.

Er det fortvivlende Selv en Lidende, er Fortvivlelsen dog: fortvivlet at ville være sig selv. Maaskee støder et saadant experimenterende Selv, der fortvivlet vil være sig selv, idet det foreløbigt orienterer sig i sit concrete Selv, paa en eller anden Vanskelighed, Noget hvad den Christne vilde kalde et Kors, en Grund-Skade, denne være nu en hvilken. Det negative Selv, den uendelige Form af Selvet, vil maaskee først kaste dette reent bort, lade som var det ikke til, ikke vide af det at sige. Men det lykkes ikke, saavidt strækker dets Færdighed i at experimentere ikke, end ikke dets Færdighed i at abstrahere strækker saavidt; promethisk føler det uendelige, negative Selv sig naglet til denne Servitut. Det er altsaa her et lidende Selv. Hvorledes viser nu sig Fortvivlelsen der er, fortvivlet at ville være sig selv?

See, der er i det Foregaaende fremstillet den Form af Fortvivlelse: at fortvivle over det Jordiske eller noget Jordisk saaledes forstaaet at dette i Grunden er, ogsaa viser sig at være, at fortvivle om det Evige, ɔ: ikke at ville lade sig trøste af og helbrede ved det Evige, at anslaae det Jordiske saa høit, at det Evige ingen Trøst kan være. Men det er ogsaa en Form af Fortvivlelse, det ikke at ville haabe paa Muligheden af, at en jordisk Nød, et timeligt Kors kan hæves. Det vil nu denne Fortvivlede, der fortvivlet vil være sig selv, ikke. Har han forvisset sig om, at denne Pæl i Kjødet (hvad enten det nu virkelig er saa, eller hans Lidenskab gjør at det er ham saa) nager saa dybt, at han ikke kan abstrahere fra den*), saa vil han evigt ligesom overtage den. Han for-

*) Man vil forøvrigt, for dog at minde derom, her, just fra dette Synspunkt, see, at Meget af Det, som i Verden pyntes ud under Navn af Resignation, er en Art Fortvivlelse, den, fortvivlet at ville være sit abstrakte Selv, fortvivlet at ville have nok i det Evige, og dermed at kunne trodse eller igno-

promethisk] ɔ: ligesom Prometheus var naglet til Klippen.

arges saa paa den, eller rettere, han tager af den Anledning til at forarges paa hele Tilværelsen; han vil saa tiltrods være sig selv, ikke tiltrods for den være sig selv uden den (det er jo at abstrahere fra den, og det kan han ikke, eller det er Bevægelsen i Retning af Resignationen), nei han vil tiltrods for eller paa Trods mod hele Tilværelsen være sig selv med den, tage den med, næsten trodsende paa sin Qval. Thi haabe paa Mulighed af Hjælp, især da i Kraft af det Absurde, at for Gud er Alt muligt, nei, det vil han ikke. Og søge Hjælp hos nogen Anden, nei, det vil han for Alt i Verden ikke, han vil hellere, om saa skulde være, med alle Helvedes Qvaler være sig selv end søge Hjælp.

Og sandeligen det er dog just ikke saa ganske sandt, Det der tales om, »at det da følger af sig selv at en Lidende saa gjerne vil hjælpes, naar blot Nogen kan hjælpe ham« — det er langtfra saa, om det Modsatte end ikke altid er saa fortvivlet som her. Sagen er denne. En Lidende har gjerne een eller flere Maader, paa hvilke han kunde ønske at hjælpes. Bliver han saaledes hjulpen, ja saa vil han gjerne hjælpes. Men naar det i dybere Forstand bliver Alvor med at skulle hjælpes, især da af en Høiere,

denne. Et Selv, der fortvivlet vil være sig selv, ømmer sig i en eller anden Piinagtighed, der nu engang ikke lader sig borttage eller adskille fra hans concrete Selv. Just paa denne Qval kaster han saa hele sin Lidenskab, der tilsidst bliver en dæmonisk Rasen. Om det nu var saa, om Gud i Himlene og alle Engle tilbøde ham at hjælpe ham af dermed, nei, nu vil han ikke, nu er det for sildigt, han havde engang gjerne givet Alt for at blive denne Qval qvit, man lod ham vente, nu er det bagefter, nu, nu vil han hellere rase mod Alt, være den af hele Verden, af Tilværelsen Forurettede, hvem det just er af Vigtighed at passe paa at han har sin Qval ved Haanden, at Ingen tager den fra ham — thi saa kan han jo ikke bevise og overbevise sig selv, at han har Ret. Dette sætter sig tilsidst saadan fast i Hovedet paa ham, at han af en ganske egen Grund er bange for Evigheden, at den nemlig skal skille ham af med hans, dæmonisk forstaaede, uendelige Fortrin for andre Mennesker, hans, dæmonisk forstaaet, Berettigelse til at være den han er. — Sig selv vil han være; han begyndte med den uendelige Abstraktion af Selvet, og nu er han tilsidst blevet saa concret, at det vilde være en Umulighed i den Forstand at blive evig, og dog vil han fortvivlet være sig selv. O, dæmoniske Afsindighed, han raser allermeest ved Tanken om, at Evigheden kunde faae isinde at tage hans Elendighed fra ham.

Denne Art Fortvivlelse sees sjeldent i Verden, saadanne Skikkelser forekomme egentligen kun hos Digterne, de virkelige at sige, der altid laane deres Skabninger den »dæmoniske« Idealitet, dette Ord taget i reen græsk Forstand. Imidlertid forekommer en saadan Fortvivlelse dog ogsaa i Virkeligheden. Hvilken er saa den tilsvarende Udvorteshed? Ja, der er ingen »tilsvarende«, som da en tilsvarende Udvorteshed, tilsvarende til Indesluttethed er en Selvmodsigelse; thi er den tilsvarende er den jo aabenbarende. Men Udvortesheden er her det aldeles Ligegyldige, her hvor Indesluttetheden, eller hvad man kunde kalde en Inderlighed der er gaaet i Baglaas, er saa overveiende Det, der maa paaagtes. De laveste Former af Fortvivlelse, hvor der egentligen ingen Inderlighed var, og hvor der i ethvert Tilfælde Intet var at sige om den, de laveste Former af Fortvivlelse maatte man fremstille ved at beskrive eller ved at tale Noget om saadanne Fortvivledes Udvorteshed. Men jo mere aandelig Fortvivlelsen bliver, jo mere

---

i reen græsk Forstand] »dæmonisk« kommer af græsk »daimon«, der betyder et overmenneskeligt Væsen.

Inderligheden bliver en egen Verden for sig i Indesluttetheden, desto ligegyldigere er det med det Udvortes, hvorunder Fortvivlelsen skjuler sig. Men netop jo mere aandelig Fortvivlelsen bliver, desto mere er den selv opmærksom paa med dæmonisk Kløgt at holde Fortvivlelsen indesluttet i Indesluttetheden, og desto mere opmærksom derfor paa at sætte det Udvortes i Indifferents, gjøre det saa ubetydeligt og ligegyldigt som muligt. Som i Overtroens Fortælling Trolden forsvinder gjennem en Rift, hvilken Ingen kan see, saaledes er det Fortvivlelsen, netop jo mere aandelig den er, desto mere magtpaaliggende at boe i en Udvorteshed, bag hvilken ordentligviis Ingen vilde falde paa at søge den. Denne Skjulthed er just noget Aandeligt, og et af Betryggelses-Midlerne for at sikkre sig at have ligesom bag Virkeligheden et I n d e lukket en Verden u d e lukkende for sig selv, en Verden, hvor det fortvivlede Selv rastløs og tantalisk er beskjæftiget med at ville være sig selv.

Vi begyndte (α 1) med den laveste Form af Fortvivlelse, som fortvivlet ikke vil være sig selv. Den dæmoniske Fortvivlelse er den meest potentserede af den Fortvivlelse, der fortvivlet vil være

en anden Grund: just denne Trøst vilde jo være hans Undergang – som Indvending mod hele Tilværelsen. Det er, for at beskrive det billedligt, som hvis der for en Forfatter indløb en Skrivfeil, og denne blev sig bevidst som saadan — maaskee var det dog egentligen ingen Feil, men i en langt høiere Forstand et væsentligt Medhenhørende i hele Fremstillingen — det er som hvis nu denne Skrivfeil vilde gjøre Oprør mod Forfatteren, af Had til ham formene ham at rette, og i vanvittig Trods sige til ham: nei, jeg vil ikke udslettes, jeg vil staae som et Vidne mod Dig, et Vidne om, at Du er en maadelig Forfatter.

ANDET AFSNIT.

FORTVIVLELSE ER SYNDEN.

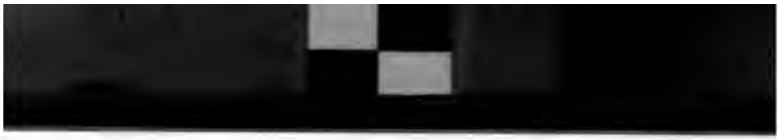

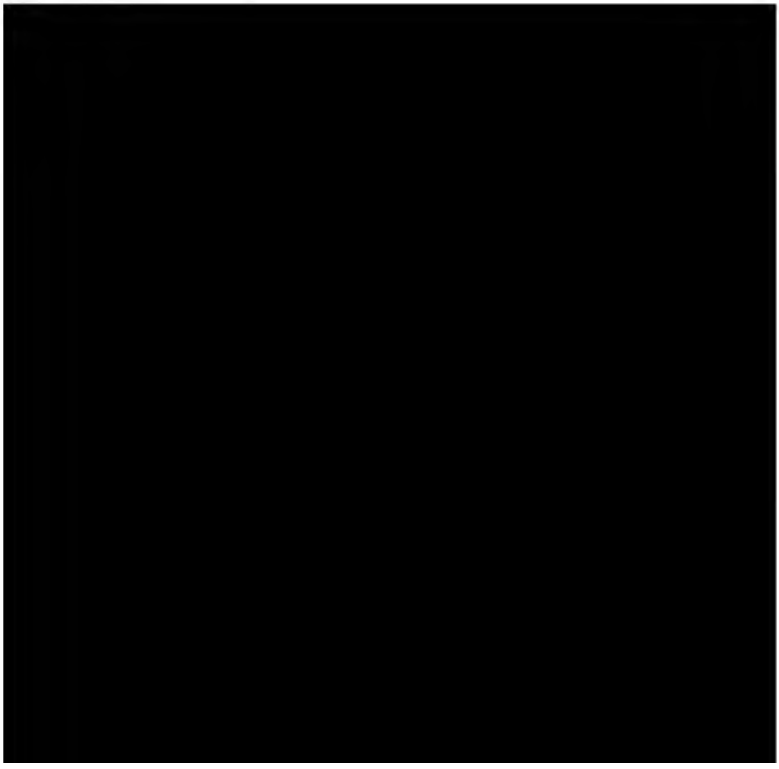

A.

Fortvivlelse er Synden.

Synd er: for Gud, eller med Forestillingen om Gud fortvivlet ikke at ville være sig selv, eller fortvivlet at ville være sig selv. Synd er saaledes den potentserede Svaghed eller den potentserede Trods: Synd er Potentsationen af Fortvivlelse. Det hvorpaa Eftertrykket ligger, er: for Gud, eller at Guds-Forestillingen er med; det, der dialektisk, ethisk, religieust gjør Synd til hvad Juristerne kalde »qvalificeret« Fortvivlelse, er Guds-Forestillingen.

Skjøndt der i dette Afsnit, mindst da i *A*, ikke er Plads til eller Sted for psychologisk Skildring, maa dog her som det meest dialektiske Confinium mellem Fortvivlelse og Synd anføres, hvad man kunde kalde en Digter-Existents i Retning af det Religieuse, en Existents, der har noget tilfælles med Resignationens Fortvivlelse, kun at Guds-Forestillingen er med. En saadan Digter-Existents vil, hvad der sees af Kategoriernes Conjunktion og Stilling, være den eminenteste Digter-Existents. Christelig betragtet er (trods al Æsthetik) enhver Digter-Existents Synd, den Synd: at digte istedetfor at være, at forholde sig til det Gode og Sande gjennem Phantasi istedetfor at være det, det er, existentielt stræbe at være det. Den Digter-Existents, om hvilken vi her tale, er deri forskjellig fra Fortvivlelse, at den har Guds-Forestillingen med sig, eller er for Gud; men den er uhyre dialektisk, og som et uigjennemtrængeligt dialektisk Virvar over, om hvorvidt den dunkelt er sig bevidst at være Synd. En saadan Digter kan have meget dyb

religieus Trang, og Forestillingen om Gud er medoptaget i hans Fortvivlelse. Han elsker Gud over Alt, Gud som er ham hans eneste Trøst i hans hemmelige Qval, og dog elsker han Qvalen, den vil han ikke slippe. Han vil saa gjerne være sig selv for Gud, dog ikke i Henseende til det faste Punkt, hvori Selvet lider, der vil han fortvivlet ikke være sig selv; han haaber paa at Evigheden vil tage det bort, og her i Timeligheden kan han, hvormeget han end lider derunder, ikke beslutte sig til at overtage det, ikke troende ydmyge sig derunder. Og dog vedbliver han at forholde sig til Gud, og dette er hans eneste Salighed; det vilde være ham den største Rædsel at skulle undvære Gud, »det vilde være til at fortvivle over«; og dog tillader han sig egentligen, men maaskee ubevidst, at digte Gud en lille Smule anderledes end Gud er, lidt mere a la en kjerlig Fader, som altformeget føier Barnets — eneste Ønske. Som En der blev ulykkelig i Elskov, og derved blev Digter, livsaligt priser Elskovens Lykke: saaledes bliver han Religieusitetens Digter. Han blev ulykkelig i Religieusitet, han forstaaer dunkelt, at det der fordres af ham er at slippe denne Qval, ɔ: troende at ydmyge sig under den og overtage den som hørende med til Selvet — thi han vil holde den ude fra sig og

bryder sig om Sligt; de Nürnberger-Billeder, som Præsten maler, kan man bedre forstaae, de ligne Alle og Enhver, skuffende, Folk som de ere fleest, og, aandeligt forstaaet, Ingenting.

Første Kapitel.

Gradationerne i Bevidstheden om Selvet. (Bestemmelsen: for Gud.)

I det foregaaende Afsnit er der stadigt efterviist en Gradation i Bevidsthed om Selvet; først kom Uvidenhed om at have et evigt Selv *(C. B. a.)*, saa en Viden om at have et Selv, hvori der dog er noget Evigt *(C. B. b.)*, og herindenfor *(α. 1. 2. β)* blev igjen efterviist Gradationer. Denne hele Betragtning maa nu dialektisk vendes paa en ny Maade. Sagen er denne. Den Gradation i Bevidstheden om Selvet, vi hidtil have beskjæftiget os med, er indenfor Bestemmelsen: det menneskelige Selv, eller det Selv, hvis Maalestok er Mennesket. Men en ny Qvalitet og Qvalification faaer dette Selv derved, at det er Selvet lige over for Gud. Dette Selv er ikke mere det blot menneskelige Selv, men er, hvad jeg, haabende ikke at blive misforstaaet, vilde kalde det theologiske Selv, Selvet lige over for Gud. Og hvilken uendelig Realitet faaer Selvet ikke ved at være sig bevidst at være til for Gud, ved at blive et menneskeligt Selv, hvis Maalestok er Gud! En Røgter, der (hvis dette var muligt) er Selv lige over for Kjøer, er et meget lavt Selv; en Hersker, der er Selv lige over for Trælle, ligeledes, og egentligen intet Selv — thi i begge Tilfælde mangler der Maalestok. Barnet, der hidtil blot har havt Forældrenes Maalestok, bliver Selv ved som Mand at faae Staten til Maalestok; men hvilken uendelig Accent falder der paa Selvet ved at faae Gud til Maalestok! Maalestokken for Selvet er altid: hvad Det er, lige overfor hvilket det er Selv, men Dette er jo igjen Definitionen paa hvad »Maalestok« er. Som man kun kan addere eensartede Størrelser, saaledes er enhver Ting qvalitativt Det, hvormed den maales; og Det, der qvalitativt er dens Maalestok, er ethisk dens Maal; og Maalestokken og Maalet er qvalitativt Det, Noget er, med Undtagelse da af Forholdet i Frihedens Verden, hvor imidlertid En ved ikke qvalitativt at være Det, som er hans Maal og hans

Maalestok, selv maa have forskyldt denne Disqvalification, saa Maalet og Maalestokken dog — dømmende bliver den samme, gjør det aabenbart, hvad det er han ikke er, Det nemlig, som er hans Maal og Maalestok.

Det var en meget rigtig Tanke, til hvilken saa ofte en ældre Dogmatik recurrerede, medens en senere Dogmatik saa ofte opholdt sig over den, fordi den manglede Forstand derpaa og Sands derfor — det var en meget rigtig Tanke, om der end stundom gjordes forkeert Anvendelse af den: at Det, der gjorde Synden til det Frygtelige var, at den var for Gud. Deraf beviste man saa Helvedesstraffenes Evighed. Senere blev man kløgtig, og sagde: Synd er Synd; Synden er ikke større, fordi den er mod Gud eller for Gud. Besynderligt! selv Juristerne tale om qvalificerede Forbrydelser, selv Juristerne gjøre Forskjel, om en Forbrydelse f. Ex. er udøvet mod en Embedsmand, eller mod en Privatmand, gjøre Forskjel i Straf for et Fadermord og et almindeligt Mord.

Nei, deri havde den ældre Dogmatik Ret, at det at Synden var mod Gud, uendelig potentserede den. Feilen laae i, at man betragtede Gud som noget Udvortes, og i, at det var, som om man

ikke sit Selv lige over for Gud. Hedningen og det naturlige Menneske har det blot menneskelige Selv som Maalestok. Man kan derfor vel have Ret i fra et høiere Synspunkt at see Hedenskabet liggende i Synd, men Hedenskabets Synd var egentlig den fortvivlede Uvidenhed om Gud, om at være til for Gud; den er: »at være uden Gud i Verden.« Fra en anden Side er det derfor sandt, at Hedningen ikke i strengeste Forstand syndede, thi han syndede ikke for Gud; og al Synd er for Gud. Det er fremdeles ogsaa i een Forstand ganske vist, at mange Gange er en Hedning hjulpet til at slippe saadan upaaklageligt gjennem Verden, just fordi hans pelagiansk-letsindige Forestilling frelste ham; men saa er hans Synd en anden: denne pelagiansk-letsindige Opfattelse. Derimod er det paa den anden Side ogsaa ganske vist, at mangen Gang er et Menneske, just ved at være strengt opdraget i Christendom, i en vis Forstand styrtet i Synd, fordi den hele christelige Anskuelse var ham for alvorlig, især i en tidligere Tid af hans Liv; men saa er dog i en anden Forstand dette igjen noget til Hjælp for ham, denne dybere Forestilling om, hvad Synd er.

Synd er: for Gud fortvivlet ikke at ville være sig selv, eller for Gud fortvivlet at ville være sig selv. Men er denne Definition, om den end i andre Henseender dog maaskee indrømmes at have sine Fortrin (og deriblandt det vigtigste af alle at være den eneste skriftmæssige; thi Skriften definerer altid Synd som Ulydighed), er den ikke for aandelig? Dertil maa først og fremmest svares: en Definition af Synd kan aldrig være for aandelig (naar den da ikke bliver saa aandelig, at den afskaffer Synd); thi Synd er just en Bestemmelse af Aand. Og dernæst: hvorfor skulde den da være for aandelig? Fordi den ikke taler om Mord, Tyveri, Utugt o. D.? Men taler den da ikke derom? Er det ikke ogsaa en Selvraadighed mod Gud, en Ulydighed, der trodser hans Bud? Men derimod, naar man i at tale om Synd kun taler om saadanne Synder, glemmes saa let, at alt Sligt saadan til en vis Grad, menneskelig talt, kan være i sin Orden, og dog det hele Liv Synd, den bekjendte Art Synd: de glimrende Laster, Selvraadighed, der enten aandløst eller frækt forbliver eller vil være uvidende om, i hvilken uendelig langt dybere Forstand et menneskeligt Selv er Gud forpligtet i Lydighed betræffende hver dets lønligste Ønske og Tanke, betræffende Lydhørethed til at opfatte og Villighed til at følge

---

uden Gud i Verden] Pauli Brev til Eph. 2, 12. pelagiansk-letsindige] se IV Bd. S. 300. de glimrende Laster] se IV Bd. S. 220.

hvert det mindste Guds Vink om, hvad hans Villie er med dette Selv. Kjødets Synder er det lavere Selvs Selvraadighed; men hvor ofte uddrives ikke een Djævel ved Djævelens Hjælp, og det Sidste bliver værre end det Første. Thi saaledes gaaer det jo just til i Verden: først synder et Menneske af Skrøbelighed og Svaghed; og saa — ja saa maaskee lærer han at flye til Gud, og hjælpes til Troen, der frelser fra al Synd; men derom tale vi nu ikke her — saa fortvivler han over sin Svaghed, og bliver enten en Pharisæer, som fortvivlet driver det til en vis legal Retfærdighed, eller han fortvivlet styrter sig i Synden igjen.

Definitionen omfatter derfor vistnok enhver tænkelig og enhver virkelig Form af Synd; den udhæver dog vistnok rigtigt det Afgjørende, at Synd er Fortvivlelse (thi Synd er ikke Kjød og Blods Vildhed, men er Aandens Samtykke deri), og er: for Gud. Som Definition er den Bogstavregning; det vilde i dette lille Skrift være paa urette Sted og desuden et Forsøg, som maatte mislykkes, hvis jeg vilde begynde paa at beskrive de enkelte Synder. Hovedsagen er her blot, at Definitionen som et Net omfatter alle Former. Og det gjør den, hvilket ogsaa kan sees, naar man gjør Prøve paa den ved at stille Modsætningen, Definitionen paa: Tro, efter hvilken

mere. Til Grund for Modsætningen ligger det afgjørende Christelige: for Gud, hvilken Bestemmelse igjen har det Christeliges afgjørende Criterium: det Absurde, Paradoxet, Forargelsens Mulighed. Og at dette paavises ved enhver Bestemmelse af det Christelige, er af yderste Vigtighed, da Forargelsen er det Christeliges Værge mod al Speculation. Hvor er da her Forargelsens Mulighed? Den er, at et Menneske skulde have den Realitet: som enkelt Menneske at være til lige over for Gud, og altsaa igjen, hvad deraf følger, at Menneskets Synd skulde beskjæftige Gud. Dette om det enkelte Menneske — for Gud faaer Speculationen aldrig i sit Hoved; den universaliserer blot de enkelte Mennesker phantastisk i Slægten. Just derfor var det ogsaa, at en vantro Christendom udfandt, at Synd er Synd, om den er lige over for Gud eller ikke, gjør jo hverken fra eller til. Det vil sige, man vilde have Bestemmelsen: for Gud bort, og dertil opfandt man en høiere Viisdom, der dog, besynderligt nok, hverken var mere eller mindre end, hvad den høiere Viisdom rigtignok oftest er, det gamle Hedenskab.

Der er nu saa ofte talet om, at man forargedes paa Christendommen, fordi den er saa mørk og dunkel, forargedes paa den, fordi den er saa streng o. s. v.; det bliver dog nok rigtigst engang at oplyse, at det hvorfor Mennesket egentligen forarges paa Christendommen er, fordi den er for høi, fordi dens Maal ikke er Menneskets Maal, fordi den vil gjøre Mennesket til noget saa Overordentligt, at han ikke kan faae det i sit Hoved. Dette vil ogsaa en ganske simpel psychologisk Udvikling af, hvad Forargelse er, opklare, og tillige vise, hvor uendelig taabelig man har baaret sig ad med at forsvare Christendommen, saa man tog Forargelsen bort; hvor dumt eller frækt man har ignoreret Christi egen Anviisning, der ofte og saa bekymret advarer mod Forargelsen, det er, selv paapeger, at dens Mulighed er der, og skal være der; thi skal den ikke være der, er den ikke et evig væsentlig Medhenhørende til det Christelige, saa er det jo menneskelig Nonsens af Christus: istedetfor at tage den bort, at gaae bekymret og advare mod den.

Dersom jeg tænkte mig en fattig Dagleier og den mægtigste Keiser, der nogensinde har levet, og denne den mægtigste Keiser pludselig fik det Indfald at sende Bud efter Dagleieren, der da aldrig havde drømt om, »og i hvis Hjerte det aldrig var opkommet,« at Keiseren vidste, han var til, der da vilde prise sig ubeskrivelig

---

»i hvis Hjerte det aldrig var opkommet« jvfr. I Cor. 2, 9.

lykkelig blot ved engang at faae Lov til at see Keiseren, hvad han i saa Fald vilde fortælle Børn og Børnebørn som den vigtigste Begivenhed i sit Liv — dersom Keiseren sendte Bud efter ham og lod ham vide, at han vilde have ham til Svigersøn: hvad saa? Saa vilde Dagleieren paa menneskelig Viis blive noget eller meget forlegen, flau og generet derved, det vilde (og dette er det Menneskelige), menneskeligt, forekomme ham som noget høist besynderligt, afsindigt Noget, hvorom han da mindst af Alt turde tale til noget andet Menneske, da han selv allerede i sit stille Sind ikke var langt fra den Forklaring, som Nabo og Gjenbo snarest muligt vilde faae yderst travlt med: at Keiseren vilde gjøre Nar af ham, saa Dagleieren vilde blive til Latter for hele Byen, han aftegnet i Bladet, Historien om hans Formæling med Keiserens Datter solgt af Visekjerlingerne. Dog det med at blive Keiserens Svigersøn, det maatte da vel snart vorde en udvortes Virkelighed, saa Dagleieren paa sandselig Maade kunde forvisse sig om, hvorvidt det var Keiserens Alvor dermed, eller han blot vilde have det stakkels Menneske til Bedste, gjøre ham ulykkelig for hele hans Levetid, og hjælpe ham til at ende i en Daarekiste; thi det *quid nimis* er

forresten er, Mand, Kone, Tjenestepige, Minister, Kjøbmand, Barbeer, Studiosus o. s. v., dette enkelte Menneske er til for Gud — dette enkelte Menneske, som maaskee vilde være stolt af een Gang i sit Liv at have talt med Kongen, dette Menneske, som ikke bilder sig lidt ind af, at leve paa en fortrolig Fod med Den og Den, dette Menneske er til for Gud, kan tale med Gud, hvad Øieblik han vil, sikker paa at blive hørt af ham, kort, dette Menneske tilbydes det at leve paa den fortroligste Fod med Gud! Videre, for dette Menneskes, ogsaa for dette Menneskes Skyld kommer Gud til Verden, lader sig føde, lider, døer; og denne lidende Gud, han næsten beder og bønfalder dette Menneske om dog at tage mod Hjælpen, som tilbydes ham! Sandeligen er Noget til at tabe Forstanden over, saa dog vel dette! Hver Den, der ikke har ydmygt Mod til at turde troe det, han forarges. Men hvorfor forarges han? fordi det er ham for høit, fordi han ikke kan faae det i sit Hoved, fordi han ikke kan faae sin Frimodighed lige over for det, og derfor maa have det bort, gjort til Intet, til Galskab og Nonsens, thi det er som skulde det qvæle ham.

Thi hvad er Forargelse? Forargelse er ulykkelig Beundring. Den er derfor i Slægt med Misundelse, men den er en Misundelse, som vender sig mod En selv, i endnu strengere Forstand, værst mod sig selv. Det naturlige Menneskes Snæverhjertethed kan ikke unde sig selv det Overordentlige, som Gud har tiltænkt ham; saa forarges han.

Forargelsens Grad beroer nu paa, hvad Lidenskab i Forhold til Beundring et Menneske har. Mere prosaiske Mennesker uden Phantasi og Lidenskab, som altsaa heller ikke ere ret skikkede til at beundre, de forarges vel ogsaa, men de indskrænke sig til at sige: Sligt kan jeg ikke faae i mit Hoved, jeg lader det staae. Det er Skeptikerne. Men jo mere Lidenskab og Phantasi et Menneske har, jo nærmere han altsaa i en vis Forstand, i Muligheden nemlig, er ved at kunne blive troende, *NB.* ved tilbedende at ydmyge sig under det Overordentlige, desto mere lidenskabelig Forargelse, der tilsidst ikke kan nøies med Mindre end at faae dette udryddet, tilintetgjort, traadt i Snavset.

Vil man lære at forstaae sig paa Forargelse, saa studere man den menneskelige Misundelse, et Studium, som jeg giver op uden om, og indbilder mig at have gjort grundigt. Misundelse er skjult Beundring. En Beundrende, der føler, at han ikke kan blive

---

giver op uden om, som et Examenspensum ud over det forlangte.

lykkelig ved at give sig hen, han vælger at blive misundelig paa Det, han beundrer. Saa taler han et andet Sprog; i hans Sprog hedder det nu, at Det, som han egentlig beundrer, er Ingenting, noget dumt og flaut og sært og overspændt Noget. Beundring er lykkelig Selvfortabelse, Misundelse ulykkelig Selvhævdelse.

Saaledes ogsaa med Forargelse; thi hvad der i Forholdet mellem Menneske og Menneske er: Beundring — Misundelse, det er i Forholdet mellem Gud og Menneske: Tilbedelse — Forargelse. *Summa summarum* af al menneskelig Viisdom er dette »gyldne«, eller maaskee rigtigere dette pletterede: ***ne quid nimis***, for lidt og for meget fordærver Alt. Dette tages og gives mellem Mand og Mand som Viisdom, honoreres med Beundring; dets Cours fluctuerer aldrig, hele Menneskeheden garanterer dets Værd. Saa lever der engang imellem et Geni, som gaaer en lille Smule ud derover, han erklæres gal — af de Kloge. Men Christendommen gjør et uhyre Kjæmpeskridt ud over dette: ***ne quid nimis***, ind i det Absurde; der begynder Christendommen — og Forargelsen.

Man seer nu, hvor (for at der dog kunde blive noget Overordentligt tilbage) hvor overordentlig dumt det er at forsvare Christendommen, hvor liden Menneskekundskab det forraader, hvorledes det, om end ubevidst, spiller under Dække med For-

Synden. Den er dette: for Gud. En Hedning, det naturlige Menneske er meget villig til at indrømme, at der er Synd til, men dette »for Gud«, som dog egentlig gjør Synden til Synd, det er ham meget for meget. Det er (om end paa en anden Maade end den her paaviste) ham at gjøre Meget for Meget af det at være Menneske; lidt mindre, saa er han villig til at gaae ind derpaa — »men for Meget er for Meget«.

Andet Capitel.

Den socratiske Definition af Synd.

Synd er Uvidenhed. Dette er, som bekjendt, den socratiske Definition, der som alt Socratisk altid er en Instants, der er værd at agte paa. Imidlertid er det gaaet i Forhold til dette Socratiske som i Forhold til saa meget andet Socratisk, man har lært at føle en Trang til at gaae videre. Hvor utallig Mange have ikke følt Trang til at gaae videre end den socratiske Uvidenhed — formodentligen fordi de følte, det var dem en Umulighed at blive staaende ved den; thi hvor mange ere vel i hver Generation De, som vare istand til endog blot een Maaned at udholde, existentielt at udtrykke Uvidenhed om Alt.

Den socratiske Definition vil jeg derfor ingenlunde affærdige med, at man ikke kan blive staaende ved den; men med det Christelige *in mente* vil jeg benytte den til at faae dette frem i sin Skarphed — just fordi den socratiske Definition er saa ægte græsk; saa her som altid enhver anden Definition, der ikke i strengeste Forstand er streng christelig, det er, enhver Mellem-Definition viser sig i sin Tomhed.

Misligheden ved den socratiske Definition er nu, at den lader det ubestemt, om hvorledes Uvidenheden selv nærmere er at forstaae, dens Oprindelse o. s. v. Dette vil sige, selv om Synd er Uvidenhed (eller hvad Christendommen maaskee snarere vilde kalde Dumhed), hvilket i een Forstand slet ikke lader sig negte: er dette en oprindelig Uvidenhed, er Tilstanden altsaa Dens, der ikke har vidst, og hidtil ikke har kunnet vide Noget om Sandheden; eller er det en frembragt, en senere Uvidenhed? Er den det Sidste, saa maa jo Synden egentligen stikke i noget Andet end i Uvidenheden, den maa stikke i den Virksomhed i Mennesket,

ved hvilken han har arbeidet paa at fordunkle sin Erkjendelse. Men ogsaa dette antaget, kommer denne haardnakkede og meget seiglivede Mislighed igjen, idet Spørgsmaalet bliver, om Mennesket da i det Øieblik, han begyndte paa at fordunkle sin Erkjendelse, er sig dette tydelig bevidst. Er han sig det ikke tydeligt bevidst, saa er jo Erkjendelsen allerede noget fordunklet, førend han begyndte derpaa; og Spørgsmaalet kommer blot atter igjen. Antages derimod, at han, da han begyndte at fordunkle Erkjendelsen, er sig dette tydeligt bevidst, saa ligger jo Synden (om den end er Uvidenhed, forsaavidt denne er Resultatet) ikke i Erkjendelsen men i Villien, og det Spørgsmaal, der maatte fremkomme, er om Erkjendelsens og Villiens Forhold til hinanden. Alt Sligt (og her kunde man da vedblive at spørge i mange Dage) indlader den socratiske Definition sig egentlig ikke paa. Socrates var vistnok en Ethiker (hvad Oldtiden jo ubetinget vindicerer ham, Ethikens Opfinder), den første, som han er og bliver den Første i sit Slags; men han begynder med Uvidenheden. Intellectuelt er det Uvidenheden han tenderer til, det Intet at vide. Ethisk forstaaer han ved Uvidenhed noget ganske Andet, og begynder saa med den. Men derimod er, som naturligt, Socrates ingen væsentlig religieus Ethiker, endnu mindre, hvad der er det Christelige, en Dogmatiker. Derfor kommer han egentligen slet ikke ind i den hele Under-

Hedenskabet, er: Synden, Læren om Synden; og derfor antager Christendommen ogsaa ganske conseqvent, at hverken Hedenskabet eller det naturlige Menneske veed hvad Synd er, ja, den antager, at der maa en Aabenbaring fra Gud til for at gjøre det aabenbart, hvad Synd er. Ikke er det nemlig saa, som en overfladisk Betragtning antager, at Læren om Forsoningen er den qvalitative Differents mellem Hedenskab og Christendom. Nei, Begyndelsen maa gjøres langt dybere, med Synden, med Læren om Synden, som Christendommen ogsaa gjør. Hvilken farlig Indvending derfor mod Christendommen, hvis Hedenskabet havde en Definition paa Synd, som Christendommen maatte erkjende for rigtig.

Hvad er det da for en Bestemmelse, Socrates i at bestemme Synden mangler? Det er: Villien, Trods. Den græske Intellectualitet var for lykkelig, for naiv, for æsthetisk, for ironisk, for vittig — for syndig til at kunne faae det i sit Hoved, at En med sit Vidende kunde lade være at gjøre det Gode, eller med sit Vidende, med Viden om det Rette, gjøre det Urette. Græciteten statuerer et intellectuelt kategorisk Imperativ.

Det Sande heri bør nu ingenlunde oversees, og gjøres vel fornødent at indskjærpes i Tider som disse, der ere løbne vild i saare megen tomt opblæsende og ufrugtbar Viden, saa det vistnok nu. aldeles som paa Socrates's Tid, kun endnu mere, gjordes Behov, at Menneskene udhungredes en lille Smule socratisk. Det er baade til at lee og til at græde over, saavel alle disse Forsikkringer om at have forstaaet og begrebet det Høieste, som ogsaa den Virtuositet, med hvilken Mange *in abstracto* vide at fremstille det, i en vis Forstand ganske rigtigt — det er baade til at lee og til at græde over, naar man saa seer, at al denne Viden og Forstaaen slet ingen Magt udøver over Menneskenes Liv, at dette ikke i fjerneste Maade udtrykker hvad de have forstaaet, men snarere lige det Modsatte. Man udbryder uvilkaarligt ved Synet af dette lige saa sørgelige som latterlige Misforhold: men hvor i al Verden er det dog muligt at de kunne have forstaaet det, er det ogsaa sandt at de have forstaaet det? Her svarer hiin gamle Ironiker og Ethiker: o, Kjere, tro aldrig det; de have ikke forstaaet det, thi havde de i Sandhed forstaaet det, saa udtrykte deres Liv det ogsaa, saa gjorde de hvad de havde forstaaet.

---

kategorisk Imperativ; egentlig et Udtryk fra Kants Philosophi; Kant forstaar derved Morallovens ubetingede Bud. Her maa Udtrykket forstaas i Betydningen: Befaling, man ikke kan undlade at opfylde.

At forstaae og forstaae er altsaa to Ting? Ganske vist; og den som har forstaaet dette — dog vel at mærke ikke i Betydning af den første Art Forstaaen, han er *eo ipso* indviet i alle Ironiens Hemmeligheder. Det er egentligen denne Modsigelse, der beskjæftiger Ironien. At opfatte det comisk, at et Menneske virkelig er uvidende om Noget, er en meget lav Art Comik, og under Ironiens Værdighed. Noget dybere Comisk er der egentlig ikke i, at der har levet Mennesker, som antoge at Jorden staaer stille — naar de ikke vidste bedre. Det vil formodentlig paa en lignende Maade igjen gaae vor Tid i Forhold til en mere physikalsk vidende Tid. Modsigelsen er mellem to forskjellige Tider, der fattes et dybere Coincidentspunkt, en saadan Modsigelse er ikke væsentlig og altsaa heller ei væsentlig comisk. Nei, men at et Menneske staaer og siger det Rigtige — og altsaa har forstaaet det; og naar han saa skal handle, gjør det Urigtige — og altsaa viser, at han ikke har forstaaet det: ja det er uendelig comisk. Det er uendelig comisk, at et Menneske rørt indtil Taarer, saa altsaa ikke blot Sveden men Taarerne hagle ned af ham, kan sidde og læse eller høre Fremstillingen af Selvfornegtelse, af det Ædle i at offre sit Liv for Sandheden -- og saa i næste Øieblik, ein, zwei, drei, vupti, næsten endnu med Taarer i Øinene, er i fuld Gang med, i sit Ansigts Sveed, efter fattig Leilighed, at hjælpe Usandheden til at seire.

i en ringe Tjeners Skikkelse, fattig, foragtet, bespottet, som Skriften siger: bespyttet — naar jeg da seer den Samme saa omhyggeligt at flye hen, hvor der verdsligt er godt at være, indrette sig der paa det tryggeste, naar jeg seer ham saa ængstelig, som var det Livet om at gjøre, at undflye ethvert en ugunstig Vinds Pust fra Høire eller Venstre, saa lyksalig, saa høistlyksalig, saa kisteglad — ja, for at gjøre det complet, saa kisteglad, at han endog rørt takker Gud derfor — ved ubetinget at være æret og anseet af Alle, Alle: da har jeg ofte sagt til mig selv og ved mig selv »Socrates, Socrates, Socrates, skulde det være muligt, at dette Menneske har forstaaet hvad han siger sig at have forstaaet?«. Saaledes har jeg sagt, ja jeg har tillige ønsket, at Socrates havde Ret. Thi det er mig dog, som var Christendommen for streng, jeg kan ei heller bringe det i Samklang med min Erfaring, at gjøre en Saadan til en Hykler. Nei, Socrates, Dig kan jeg forstaae; Du gjør ham til en Spasmager, en Slags lystig Broder, Du gjør ham til en Prise for Latteren, Du har Intet mod, det har endog Dit Bifald, at jeg serverer og anretter ham comisk — det vil da sige, naar jeg gjør det godt.

Socrates, Socrates, Socrates! Ja, man maa nok nævne Dit Navn tre Gange, det var ikke for meget at nævne det ti Gange, dersom det kunde hjælpe Noget. Man mener, Verden behøver en Republik, og man mener at behøve en ny Samfunds-Orden, og en ny Religion: men Ingen tænker paa, at en Socrates er det dog nok denne, just ved megen Viden forvirrede, Verden behøver. Dog det forstaaer sig, tænkte Nogen derpaa, end sige, hvis Mange tænkte derpaa, da behøvedes han mindre. Det en Vildfarelse meest behøver, er altid Det, den mindst tænker paa — naturligt, thi ellers var det jo ikke en Vildfarelse.

Altsaa en saadan ironisk-ethisk Correction kunde vor Tid saare godt behøve, er maaskee egentligen det Eneste, den har Behov — thi det er aabenbart Det den mindst tænker paa; det gjordes høiligt fornødent, at vi, istedetfor at gaae videre end Socrates, blot kom tilbage til dette Socratiske: at forstaae og forstaae er to Ting, — ikke som et Resultat, der tilsidst hjælper Menneskene i den dybeste Elendighed, da det just hæver Forskjellen mellem at forstaae og forstaae, men som den ethiske Opfattelse af Livets Daglighed.

Den socratiske Definition hjælper sig da saaledes. Naar En ikke gjør det Rette, saa har han heller ikke forstaaet det; hans

---

som Skriften siger] Luc. 18, 32.

Forstaaen er en Indbildning; hans Forsikkring om at have forstaaet en feil Direction; hans gjentagne Forsikkring om Fanden gale ham at have forstaaet, en uhyre, uhyre Fjernhed ad den størst mulige Omvei. Men saa er jo Definitionen rigtig. Gjør En det Rigtige, saa synder han dog vel ikke; og gjør han ikke det Rigtige, saa har han heller ikke forstaaet det; havde han i Sandhed forstaaet det, vilde det snart bevæge ham til at gjøre det, snart gjøre ham til en Klangfigur for hans Forstaaen: *ergo* er Synd Uvidenhed.

Men hvor stikker da Misligheden? Den stikker i, hvad det Socratiske, men kun til en vis Grad, selv er opmærksomt paa, og afhjælper, at der mangler en dialektisk Bestemmelse betræffende Overgangen fra det at have forstaaet Noget til det at gjøre det. I denne Overgang begynder det Christelige; ved saa at gaae ad den Vei, kommer det til at vise Synden liggende i Villien, til Begrebet Trods; og for saa at gjøre Enden rigtig fast, føies Dogmet om Arvesynden til — ak thi Spekulationens Hemmelighed med det at begribe er just Det at sye uden at fæste Ende og uden at slaae Knude paa Traaden, og derfor kan den, vidunderligt, blive ved at sye og sye, ɔ: at trække Traaden igjennem. Christendommen derimod fæster Ende ved Hjælp af Paradoxet.

I den rene Idealitet, hvor der ikke er Tale om det enkelte

forstaaet til at gjøre, den er ikke altid *cito citissime,* ikke, at jeg, i Mangel af at tale philosophisk, skal tale tydsk, geschwind wie der Wind. Tværtimod, her begynder en meget vidtløftig Historie.

I Aands-Livet er der ingen Stilstand (egentlig heller ingen Tilstand, Alt er Actualitet); dersom altsaa et Menneske ikke i samme Secund, som han har erkjendt det Rette, gjør det — ja saa gaaer nu for det første Erkjendelsen af Kog. Og dernæst saa bliver Spørgsmaalet, hvad synes Villien om det Erkjendte. Villien er et Dialektisk, og har igjen under sig hele den lavere Natur i Mennesket. Synes denne nu ikke om det Erkjendte, saa følger deraf vel ikke, at Villien gaaer hen og gjør det Modsatte af hvad Erkjendelsen forstod, saa stærke Modsætninger forekomme vistnok sjeldnere; men saa lader Villien nogen Tid gaae hen, det bliver et Interim, det hedder: vi vil dog see det an til imorgen. Under alt Dette bliver Erkjendelsen dunklere og dunklere, og det Lavere seirer mere og mere; ak, thi det Gode maa gjøres strax, strax idet det er erkjendt (og derfor gaaer det i den rene Idealitet saa let med Overgangen fra at tænke til at være, thi der er Alt strax), men det Lavere har sin Styrke i at trække ud. Saa smaat har Villien ikke noget mod, at dette skeer, den seer næsten igjennem Fingre dermed. Og naar saa Erkjendelsen er blevet behørig dunkel, saa kan Erkjendelsen og Villien bedre forstaae hinanden; tilsidst samtykke de ganske, thi nu er Erkjendelsen gaaet over paa Villiens Side, og erkjender, at det er ganske rigtigt som den vil det. Og saaledes lever maaskee en stor Mængde Mennesker: de arbeide saa smaat paa at fordunkle deres ethiske og ethisk-religieuse Erkjenden, der vil føre dem ud i Afgjørelser og Conseqventser, som det Lavere i dem ikke elsker; derimod udvide de deres æsthetiske og metaphysiske Erkjenden, hvilket, ethisk, er Adspredelse.

Dog med alt Dette ere vi endnu ikke komne videre end til det Socratiske; thi, vilde Socrates sige, skeer dette, saa viser det jo, at et saadant Menneske dog ikke har forstaaet det Rette. Dette vil sige, til at udsige, at En med sit Vidende gjør det Urette, med Viden om det Rette gjør det Urette, har Græciteten ikke Mod, saa hjælper den og siger: naar En gjør det Urette, har han ikke forstaaet det Rette.

Ganske rigtigt, og videre kan heller intet Menneske komme; intet Menneske kan ved sig selv og af sig selv udsige, hvad Synd

---

cito citissime, hurtigt, meget hurtigt.

er, just fordi han er i Synden; al hans Talen om Synden er i Grunden Besmykkelse for Synden, en Undskyldning, en syndig Formildelse. Derfor begynder Christendommen ogsaa paa en anden Maade, med, at der maa en Aabenbaring fra Gud til, for at oplyse Mennesket om, hvad Synd er, at Synden dog ikke ligger i, at Mennesket ikke har forstaaet det Rette, men i at han ikke vil forstaae det, og i at han ikke vil det.

Allerede med Hensyn til den Distinktion: ikke at kunne forstaae og ikke at ville forstaae, oplyser Socrates egentligen Intet, medens han derimod er Stormesteren for alle Ironikere i at operere ved Hjælp af den Distinktion mellem at forstaae og forstaae. Socrates forklarer, at Den, som ikke gjør det Rette, heller ikke har forstaaet det; men Christendommen gaaer lidt længere tilbage og siger, det er fordi han ikke vil forstaae det, og dette igjen, fordi han ikke vil det Rette. Og dernæst lærer den, at et Menneske gjør det Urette (den egentlige Trods), uagtet han forstaaer det Rette, eller lader være at gjøre det Rette, uagtet han forstaaer det; kort, den christelige Lære om Synden er lutter Nærgaaenhed mod Mennesket, Beskyldning paa Beskyldning, den er den Paastand, hvilken det Guddommelige som Aktor tillader sig at nedlægge mod Mennesket.

Men kan noget Menneske begribe dette Christelige? Ingen-

jeg dog, og jeg er jo villig til at indrømme det, hvor langt jeg er fra Fuldkommenhed: skulde jeg saa ikke vide, hvad Synd er?« Men Christendommen svarer: nei, det er hvad Du allermindst veed, hvor langt Du er fra Fuldkommenhed, og hvad Synd er. – See, i den Forstand er rigtignok, christelig, Synd Uvidenhed, den er Uvidenhed om hvad Synd er.

Definitionen paa Synd, som blev givet i forrige Capitel, maa derfor endnu saaledes fuldstændiggiøres: Synd er, efter ved en Aabenbaring fra Gud at være oplyst om hvad Synd er, for Gud fortvivlet ikke at ville være sig selv, eller fortvivlet at ville være sig selv.

Tredie Capitel.

At Synden ikke er en Negation, men en Position.

At dette er saaledes, er Noget, den orthodoxe Dogmatik og Orthodoxien overhovedet bestandigt har kjæmpet for, og som pantheistisk afviist enhver Definition af Synden, der gjorde denne til noget blot Negativt, Svaghed, Sandselighed, Endelighed, Uvidenhed o. desl. Orthodoxien har meget rigtigt seet, at her skal Slaget staae, eller for at erindre om det Foregaaende, her er det der skal fæstes Ende, her gjælder det om at holde igjen; Orthodoxien har rigtigt seet, at hele Christendommen, naar Synden bestemmes negativ, er holdningsløs. Derfor indskjærper Orthodoxien, at der maa en Aabenbaring fra Gud til for at lære det faldne Menneske, hvad Synd er, hvilken Meddelelse saa, ganske conseqvent, maa troes, da den er et Dogma. Og det forstaaer sig, Paradoxet, Troen, Dogmet, disse tre Bestemmelser danne en Alliance og Overeensstemmelse, der er det sikreste Hold og Bolværk mod al hedensk Viisdom.

Saaledes Orthodoxien. Ved en besynderlig Misforstaaelse har saa en saakaldet spekulativ Dogmatik, der rigtignok paa en betænkelig Maade indlader sig med Philosophien, meent at kunne begribe denne Bestemmelse, at Synden er en Position. Men er dette sandt, saa er Synden en Negation. Hemmeligheden i al Begriben er, at selve dette at begribe er høiere end al Position, som den sætter. Begrebet sætter en Position, men det at den begribes, er just, at den negeres. Selv dog til en vis Grad opmærksom herpaa, har saa den spekulative Dogmatik ikke vidst anden Hjælp

end, hvad der rigtignok kun lidet anstaaer en philosophisk Videnskab, at henkaste et Detaschement af Forsikkringer paa det Punkt, hvor Bevægelsen gjøres. Man forsikkrer den ene Gang høitideligere end den anden, mere og mere sværgende og bandende, at Synden er en Position, at det er Pantheisme og Rationalisme, og Gud veed Alt det det er, men altsammen Noget, som den spekulative Dogmatik abrenuntierer og afskyer, at sige at Synden blot er en Negation — og saa gaaer man over til at begribe det, at Synden er en Position. Det vil sige, den er dog kun til en vis Grad Position, ikke mere end at man dog nok kan begribe det.

Og den samme Spekulationens Tvetungethed viser sig da ogsaa paa et andet Punkt, dog betræffende det Samme. Bestemmelsen Synd, eller hvorledes Synden bestemmes, er afgjørende for Bestemmelsen: Anger. Da det nu er saa spekulativt dette med Negationens Negation, saa er der ikke Andet for, saa maa Angeren være Negationens Negation — og saa bliver jo Synden Negationen. — Det var forøvrigt vistnok at ønske, at engang en ædruelig Tænker vilde oplyse, hvorvidt dette reent Logiske, der erindrer om Logikens første Forhold til det Gramaticalske (to Negtelser bekræfte) og om det Mathematiske, hvorvidt dette Logiske har sin Gyldighed i Virkelighedens Verden, i Qvaliteternes Verden; om overhovedet ikke

Dette er i mine Tanker det Rigtige. Naar man blot kan faae alle Forsøgene med at begribe gjorte aabenbare som selvmodsigende, saa faaer Sagen sin rette Stilling, det bliver saa klart, at det maa overlades til Troen, om En vil troe eller ikke. — Jeg kan godt begribe (og dette er da ingenlunde for guddommeligt til at begribes), at En som nu endelig maa begribe, og kun kan synes om hvad der udgiver sig for at begribe, finder Dette meget fattigt. Men dersom hele Christendommen hænger i dette, at den skal troes, og ikke begribes, at den enten skal troes eller man skal forarges paa den: er det saa saa fortjenstligt med at ville begribe? Er det fortjenstligt, eller er det ikke snarere enten Uforskammenhed eller Tankeløshed at ville begribe Det, der ikke vil begribes? Naar en Konge faaer den Idee at ville være ganske incognito, aldeles behandles som en simpel Mand, er det saa ogsaa, fordi det synes Menneskene i Almindelighed mere Udmærkelse at vise ham kongelig Hylding, er det saa ogsaa det Rigtige at gjøre det? Eller er det ikke netop at hævde sig selv og sin Tankegang lige over for Kongens Villie, at gjøre som man selv vil, istedetfor at bøie sig? Eller mon det vilde behage Kongen, jo mere opfindsomt et saadant Menneske kunde være i at vise ham undersaatlig Ærbødighed, naar Kongen ikke vil behandles saaledes, det er, jo mere opfindsomt et saadant Menneske kunde være i at gjøre Kongens Villie imod? — Lad saa Andre beundre og prise Den, der giver sig ud for at kunne begribe det Christelige: jeg anseer det for en ligefrem ethisk Opgave, der kræver maaskee ikke saa lidt Selvfornegtelse, i saa speculative Tider, naar alle »de Andre« have travlt med at begribe, da at tilstaae, at man hverken kan eller skal begribe det. Dog just dette er vistnok hvad Tiden, hvad Christenheden behøver: lidt socratisk Uvidenhed i Forhold til det Christelige; men vel at mærke lidt »socratisk« Uvidenhed. Lad os aldrig glemme — dog hvor mange ere vel De, som nogensinde ret have vidst det, eller tænkt det — lad os aldrig glemme, at Socrates's Uvidenhed var en Art Gudsfrygt og Gudsdyrkelse, at hans Uvidenhed var paa Græsk det Jødiske: at Gudsfrygt er Viisdoms Begyndelse. Lad os aldrig glemme, at just af Ærbødighed for Guddommen var han uvidende, at han, forsaavidt en Hedning kunde det, som Dommer holdt Vagt ved Grændseskjellet mellem Gud — og Menneske, vogtende paa, at Qvalitets-Forskjellighedens Dyb be-

---

Gudsfrygt er Viisdoms Begyndelse] Ps. 111, 10 og andre Steder i det Gl. Testamente.

fæstedes dem imellem, mellem Gud og Menneske, at Gud – og Menneske ikke saadan *philosophice, poetice* o. s. v. løb i Eet. See, derfor var Socrates den Uvidende, og derfor kjendte Guddommen ham at være den meest Vidende. — Men Christendommen lærer, at alt det Christelige kun er til for Troen; derfor vil det netop være en socratisk, gudfrygtig Uvidenhed, der ved Uvidenhed værger Troen mod Speculationen, vogtende paa, at Qvalitets-Forskjellighedens Dyb mellem Gud — og Menneske maa være befæstet som den er det i Paradoxet og Troen, at Gud og Menneske ikke endnu forfærdeligere end nogensinde i Hedenskabet, saadan *philosophice, poetice* o. s. v. løbe sammen i Eet — i Systemet.

Kun fra een Side kan der da her være Tale om at belyse, at Synden er en Position. I det foregaaende Afsnit er i Fremstillingen af Fortvivlelse bestandigt efterviist en Stigen. Udtrykket for denne Stigen var deels Potentsation af Bevidstheden om Selvet, deels Potentsation fra Liden til bevidst Handling. Begge Udtryk ere igjen i Forening Udtrykket for, at Fortvivlelsen ikke kommer udvortes fra, men indvortes fra. Og i samme Grad er den jo ogsaa mere og mere ponerende. Men ifølge den opstillede Defini-

mulig; den ligesom arbeider sig selv imod, idet den sætter Synden saa fast som Position, at det nu da synes at blive en fuldkommen Umulighed med at faae den bort igjen — og saa er det netop Christendommen, der, ved Forsoningen, igjen vil skaffe Synden bort saa ganske, at den er som druknet i Havet.

Tillæg til *A*.

Men bliver saa ikke i en vis Forstand Synd en stor Sjeldenhed? (Moralen).

Der blev i det første Afsnit mindet om, at jo intensivere Fortvivlelsen bliver, desto sjeldnere er den i Verden. Men nu er jo Synden den endnu engang qvalitativt potentserede Fortvivlelse, saa maa denne vel være ganske sjelden? Forunderlige Vanskelighed! Christendommen underlægger Alt under Synd; vi have stræbt at fremstille det Christelige saa strengt som muligt: og saa fremkommer dette besynderlige Resultat, dette besynderlige Resultat, at Synd jo saa slet ikke findes i Hedenskabet, men kun i Jødedom og Christendom, og der igjen vel meget sjeldent.

Dog er det, men kun i een Forstand, ganske rigtigt saaledes. »Efter ved en Aabenbaring fra Gud at være oplyst om hvad Synd er, for Gud fortvivlet ikke at ville være sig selv, eller fortvivlet at ville være sig selv«, er at synde — og ganske vist, det er sjeldent, at et Menneske er saa udviklet, sig selv saa gjennemsigtigt, at dette kan passe paa ham. Men hvad følger saa deraf? Ja, det maa man vel agte paa, thi her er en egen dialektisk Vending. Det fulgte jo ikke af, at et Menneske ikke i intensivere Forstand er fortvivlet, deraf fulgte jo ikke, at han ikke var fortvivlet. Tværtimod; der blev just viist, at de fleste, langt, langt de fleste Mennesker ere fortvivlede, men i en lavere Grad af Fortvivlelse. Det er jo heller ikke nogen Fortjeneste at være fortvivlet i en høiere Grad. Æsthetisk er det et Fortrin, thi æsthetisk sees der blot paa Kraft; men, ethisk, er den intensivere Fortvivlelse længere fra Frelsen end den lavere.

Og saaledes er det ogsaa med Synden. De fleste Menneskers Liv er, indifferent-dialektisk bestemmet, saa langt fra det Gode (Troen), at det næsten er for aandløst til at kaldes Synd, ja næsten for aandløst til at kaldes Fortvivlelse.

At være i strengeste Forstand en Synder er nu vistnok saare langt fra at være noget Fortjenstligt. Men paa den anden Side, hvor i al Verden skal der kunne findes en væsentlig Syndsbevidsthed (og see, den vil Christendommen nok have) i et Liv, der er sunket saaledes i Trivialitet, pjattet Efterabelse af »de Andre«, at man næsten ikke kan kalde det, at det er for aandløst til at kaldes Synd, kun værd som Skriften siger »at udspyttes.«

Dog hermed er Sagen ikke færdig, thi Syndens Dialektik fanger saa blot paa en anden Maade. Hvorledes gaaer det nemlig til, at et Menneskes Liv bliver saa aandløst, at det er, som kunde Christendommen slet ikke anbringes i Forhold dertil, ligesom naar en Donkraft (og som en Donkraft saaledes er Christendommens Opløftelse) ikke kan anbringes, fordi der ingen Grund er, men kun Mose og Hengesæk? Er det Noget, som hænder et Menneske? Nei, det er Menneskets egen Skyld. Aandløshed fødes intet Menneske med; og hvor Mange der end i Døden bringe dette med sig som det eneste Udbytte af Livet — det er ikke Livets Skyld.

Men siges maa det, og saa uforbeholdent som muligt, at den saakaldte Christenhed (i hvilken saadan Alle millionviis ere saadan

et Kald — ja det tales der ogsaa om, om at En har et Kald at give bort.

Ak, og dette Ords Skjebne i Christenheden er som et Motto paa hele det Christeliges. Ulykken er ikke, at det Christelige ikke siges (saaledes er Ulykken jo heller ikke, at der ikke er Præster nok); men det siges saaledes, at der af Mængden af Mennesker tilsidst slet Intet tænkes derved (ligesom der ved det at være Præst af denne Mængde slet intet Andet tænkes end ved det aldeles Søgne at være Kjøbmand, Prokurator, Bogbinder, Veterinair o. s. v.), saa det Høieste og Helligste slet intet Indtryk gjør, men lyder og høres som Noget, der nu saadan engang, Gud veed hvorfor, er blevet Skik og Brug, som saa meget Andet. Hvad Under saa, at man — i Mangel af at finde sin egen Adfærd uforsvarlig — finder det fornødent at forsvare Christendommen. —

En Præst burde jo dog vel være en Troende. Og en Troende! En Troende er dog vel en Forelsket; ja, den af alle Forelskede meest Forelskede, han er dog egentlig, i Henseende til Begeistring, kun som en Yngling i Sammenligning med en Troende. Tænk nu en Forelsket. Ikke sandt, han vilde da være istand til Dag ud og Dag ind, saa lang Dagen var, og Natten med, at tale om sin Forelskelse. Men troer Du det kunde falde ham ind, troer Du det vilde være ham muligt, troer Du ikke, det vilde være ham som en Afskyelighed at tale saaledes, at han af tre Grunde stræbte at bevise, at der dog var Noget i at være forelsket — omtrent som naar Præsten af tre Grunde beviser, at det at bede er gavnligt, saa altsaa det at bede er sunket saa dybt i Prisen, at der maa tre Grunde til for at hjælpe det en lille Smule til Anseelse. Eller som naar Præsten, og dette er da det Samme, kun endnu latterligere, af tre Grunde beviser, at det at bede er en Salighed, som overgaaer al Forstand. O, uskateerlige Anticlimax, at Noget overgaaer al Forstand, bevises af tre — Grunde, der, hvis de ellers due Noget, dog vel ikke overgaae al Forstand, og lige tværtimod maae gjøre Forstanden det indlysende, at denne Salighed ingenlunde overgaaer al Forstand; thi »Grunde« ligge jo dog vel indenfor Forstandens Omfang. Nei, for hvad der overgaaer al Forstand — og for Den, der troer paa det, betyde tre Grunde ikke mere end tre Flasker, eller tre Hjorte! — Og nu videre, troer Du det vilde falde en Forelsket ind at føre et Forsvar for sin Forelskelse, det er, at indrømme, at den ikke var ham det Absolute, ubetinget det Absolute, men at han tænkte den saadan sammen med Indvendingerne mod den, og deraf fremgik Forsvaret, det er, troer Du, han kunde eller vilde indrømme, at han ikke var forelsket,

angive sig selv, at han ikke var forelsket? Og dersom man vilde foreslaae en Forelsket at tale saaledes, troer Du ikke, han vilde ansee En for gal; og dersom han, foruden at være forelsket, tillige var lidt af en lagttager, troer Du ikke, han vilde fatte en Mistanke om, at Den, der gjorde ham dette Forslag, aldrig havde vidst, hvad Forelskelse er, eller vilde have ham til at forraade og fornegte sin Forelskelse — ved at forsvare den. — Er dette dog ikke indlysende, at Den, der virkelig er forelsket, ham kan det aldrig falde ind at ville bevise af tre Grunde, eller forsvare; thi han er Det, som er mere end alle Grunde og ethvert Forsvar: han er forelsket. Og Den, som gjør det, han er ikke forelsket; han udgiver sig blot for at være det, og uheldigviis — eller heldigviis — saa dumt, at han blot angiver sig selv, ikke at være det.

Men just saaledes tales der om Christendommen — af troende Præster, enten »forsvarer« man Christendommen, eller man sætter den over i »Grundene«, forsaavidt man da ikke tillige fusker i speculativt at »begribe« den; det kaldes at prædike, og man anseer det i Christenheden allerede for store Ting, at der prædikes saaledes, og at saa Nogen hører det. Og just derfor er Christenheden (dette er Beviset derfor) saa langt fra at være hvad den kalder sig, at de fleste Menneskers Liv, christelig forstaaet, endog er for aandløst til i strengt christelig Forstand at kaldes Synd.

B.

Syndens Fortsættelse.

Enhver Tilstand i Synd er ny Synd; eller som det nøiagtigere maatte udtrykkes og vil blive udtrykt i det Følgende, Tilstanden i Synd er den nye Synd, er Synden. Dette synes maaskee Synderen en Overdrivelse; han erkjender i det Høieste enhver aktuel ny Synd for en ny Synd. Men Evigheden, som fører hans Conto, maa opføre Tilstanden i Synd som ny Synd. Den har kun to Rubrikker, og »Alt hvad der ikke er af Tro er Synd«; enhver uangret Synd er en ny Synd, og ethvert Øieblik den er uangret, er ny Synd. Men hvor sjeldent et Menneske, som har Continueerlighed i Forhold til sin Bevidsthed om sig selv! Som oftest ere Menneskene sig blot momentviis bevidste, bevidste i de større Afgjørelser, men det Daglige anslaaes slet ikke; de ere saadan Aand saadan een Gang om Ugen en Timestid — det forstaaer sig, det er rigtignok en temmelig bestialsk Maade, at være Aand paa. Dog Evigheden er den væsentlige Continueerlighed, fordrer denne af Mennesket, eller at han skal være sig bevidst som Aand og have Troen. Synderen derimod er saaledes i Syndens Magt, at han ingen Forestilling har om dens totale Bestemmelse, at han er paa Fortabelsens Afvei. Han anslaaer blot hver enkelt ny Synd, ved hvilken han ligesom faaer ny Fart frem ad Fortabelsens Vei, ret om gik han ikke i det foregaaende Øieblik med alle de fore-

»Alt hvad der ikke er af Tro osv.« Paul. Rom. 14, 23.

gaaende Synders Hastighed ad den Vei. Saa naturlig er Synden blevet ham, eller Synden er blevet ham den anden Natur, at han finder det Daglige ganske i sin Orden, og kun selv standser et Øieblik, hver Gang han ved ny Synd saa at sige faaer ny Fart. Han er i Fortabelsen blind for, at hans Liv, istedetfor at have det Eviges væsentlige Continueerlighed, ved i Troen at være for Gud, har Syndens Continueerlighed.

Dog, »Syndens Continueerlighed«, er Synden ikke just det Ikke-Continueerlige? See, her kommer det igjen, dette om, at Synden blot er en Negation, der aldrig kan vindes Hævd paa, som der ikke kan vindes Hævd paa stjaalet Gods, en Negation, et afmægtigt Forsøg paa at constituere sig, men som dog, lidende al Afmagtens Qval i fortvivlet Trods, ikke formaaer det. Ja, saaledes er det spekulativt; men christeligt er Synden (dette maa troes, da det jo er det Paradoxe, som intet Menneske kan begribe) en Position, der af sig udvikler en mere og mere ponerende Continuerlighed.

Og Loven for denne Continueerligheds Voxen er ogsaa en anden end den for en Gjelds, eller en Negations. Thi en Gjeld voxer ikke, fordi den ikke bliver betalt, den voxer for hver Gang

om, at den ene Synd føder ny Synd af sig. Men det har en langt dybere Grund, den, at Tilstanden i Synden er ny Synd. Det er psychologisk mesterligt, hvad Shakspeare lader Macbeth sige (3die Akt, 2den Scene): Sündentsprossne Werke erlangen nur durch Sünde Kraft und Stärke. Det vil sige, Synden er indenfor sig selv en Conseqvents, og i denne det Ondes Conseqvents i sig har den ogsaa en vis Kraft. Men til en saadan Betragtning kommer man aldrig, naar man blot seer paa de enkelte Synder.

De fleste Mennesker leve vistnok med altfor liden Bevidsthed om dem selv, til at have en Forestilling om hvad Conseqvents er; det vil sige, de existere ikke *qua* Aand. Deres Liv bestaaer, enten i en vis barnlig, elskelig Naivitet eller i Pjattethed, af saadan Noget Handling, Noget Tildragelse, Dit og Dat; nu gjøre de noget Godt, og saa igjen noget Galt, og saa begynde de atter forfra; nu ere de fortvivlede en Eftermiddag, maaskee tre Uger, men saa ere de Friskfyr igjen, og saa igjen en Dags Tid fortvivlede. De lege saa at sige med i Livet, men de opleve aldrig det at sætte Alt ind paa Eet, komme aldrig til Forestillingen om en uendelig Conseqvents i sig. Derfor er der mellem dem bestandigt kun Tale om det Enkelte, enkelte gode Gjerninger, enkelte Synder.

Enhver Existents, der er under Bestemmelsen Aand, selv om den og kun er paa eget An- og Tilsvar, har væsentlig Conseqvents i sig og Conseqvents i et Høiere, idetmindste i en Idee. Men en saadan frygter igjen uendeligt enhver Inconseqvents, fordi han har en uendelig Forestilling om hvad Følgen kan blive, at han kunde rives ud af det Totale, hvori han har sit Liv. Den mindste Inconseqvents er et uhyre Tab, thi han taber jo Conseqventsen; i samme Øieblik er maaskee Trylleriet løst, den hemmelighedsfulde Magt, der bandt alle Kræfterne i Harmoni, afmattet, Springfjederen ifspændt, det Hele maaskee et Chaos, hvor Kræfterne kjæmpe i Oprør mod hinanden, til Selvets Lidelse, men hvori der ingen, ingen Overeensstemmelse er med sig selv, ingen Fart, ingen *impetus*. Det uhyre Maskineri, som i Conseqventsen var saa føieligt i sin Jern-Styrke, saa smidigt i al sin Kraft, er i Uorden; og jo kjærligere, jo grandiosere Maskineriet var, desto frygteligere er forvarret. — Den Troende, der altsaa hviler i, har sit Liv i det Gudes Conseqvents, har en uendelig Frygt for end den mindste

---

3die Akt, 2den Scene] i de almindelige Udgaver 3die Akt, 3die Scene.
a i Egenskab af. *impetus* Fart.

Synd; thi han har uendeligt at tabe. De umiddelbare, de barnlige eller barnagtige Mennesker have intet Totalt at tabe, de tabe og vinde bestandigt blot i det Enkelte, eller det Enkelte.

Men som med den Troende, saaledes ogsaa med Modbilledet, den Dæmoniske, i Forhold til Syndens Conseqvents i sig. Som Drankeren stadigt vedligeholder Rusen fra Dag til Dag, af Frygt for den Standsning, den Mathed, der vilde indtræde, og dennes mulige Følger, hvis han een Dag blev ganske ædru: saaledes den Dæmoniske. Ja, som den Gode, hvis En traadte fristende til ham, fremstillende Synden i en eller anden lokkende Skikkelse, vilde bede ham »frist mig ikke«: saaledes har man vel Exempler paa aldeles det Samme hos en Dæmonisk. Lige overfor En, der er ham stærkere i det Gode, kan den Dæmoniske, naar hiin vil fremstille ham det Gode i dets salige Ophøiethed, bede for sig, han kan med Taarer bede for sig, at han ikke vil tale til ham, ikke vil, som han udtrykker det, gjøre ham svag. Just fordi den Dæmoniske er conseqvent i sig og i det Ondes Conseqvents, just derfor har han ogsaa en Totalitet at tabe. Et eneste Øieblik udenfor sin Conseqvents, een eneste diætetisk Uforsigtighed, eet eneste Sideblik, eet Øieblik det Hele eller blot en Deel deraf seet og forstaaet paa en anden Maade: og han blev maaskee aldrig mere sig selv, siger han. Det vil sige, det Gode har han fortvivlet opgivet.

A.

Den Synd at fortvivle over sin Synd.

Synd er Fortvivlelse; Potentsationen er den nye Synd at fortvivle over sin Synd. Det sees ogsaa let, at dette er en Potentsations Bestemmelse; det er ikke en ny Synd, som naar Den, der engang stjal 100 Rdlr., en anden Gang stjæler 1000 Rdlr. Nei, her tales ikke om de enkelte Synder; Tilstanden i Synden er Synden, og denne potentseres i en ny Bevidsthed.

At fortvivle over sin Synd er Udtrykket for, at Synden er blevet eller vil være consequent i sig selv. Den vil Intet have med det Gode at skaffe, ikke være svag nok til engang imellem at lytte efter en anden Tale. Nei, den vil kun høre sig selv, kun have med sig selv at skaffe, slutte sig inde med sig selv, ja, lukke sig indenfor eet Indelukke mere, og ved Fortvivlelsen over Synden sikkre sig mod ethvert Overfald eller Efterstræbelse af det Gode. Den er sig bevidst at have hugget Broen af efter sig, og saaledes at være utilgjængelig for det Gode som det Gode for den, saa om den i et svagt Øieblik skulde selv ville det, det dog var umuligt. Synden selv er Løsrivelse fra det Gode, men Fortvivlelse over Synden er Løsrivelse anden Gang. Dette piner naturligviis det Dæmoniskes yderste Kræfter ud af Synden, giver den ugudelige Haardførhed eller Forstokkethed, at maatte consequent ansee Alt, hvad der hedder Anger, og Alt hvad der hedder Naade, ikke blot for Tomt og Intetsigende, men for sin Fjende, for Det, man meest af Alt har at værge sig mod, aldeles som den Gode værger sig mod Fristelsen. Saaledes forstaaet er det en rigtig Replik af Mephistopheles (i Faust), at intet er Elendigere end en Djævel, som fortvivler; thi ved at fortvivle maa her forstaaes, at ville være svag nok til at høre Noget om Anger og Naade. For at betegne Potentsationen i Forholdet mellem Synd og Fortvivlelse over Synden kunde man sige, det Første er Bruddet med det Gode, det Andet Bruddet med Angeren.

Mephistopheles (i Faust): 1ste Del. Vs. 3116 f. (i Slutningen af Scenen »Wald und Höhle«).

Fortvivlelse over Synden er et Forsøg paa at holde s
at synke endnu dybere; som Den, der stiger i en Aerostrat,
ved at kaste Tyngder af sig, saaledes synker den Fortvivlec
bestemtere og bestemtere at kaste alt det Gode fra sig (t
Godes Tyngde er Opløftelse), han synker, selv mener han ri
at stige — han bliver jo ogsaa lettere. Synden selv er For
sens Kamp; men naar saa Kræfterne ere udtømte, maa der
Potentsation til, en ny dæmonisk Sluttethed i sig selv, det
tvivlelsen over Synden. Det er Fremskridt, en Stigen i de
moniske, naturligviis Fordybelse i Synden. Det er et Fors
at give Synden Holdning og Interesse som en Magt derved,
nu skal være evig afgjort, at man Intet vil høre om An
Intet om Naade. Imidlertid er dog Fortvivlelsen over Synd
netop sin egen Tomhed bevidst, at den ikke har det min
leve af, ikke engang sit eget Selv i Forestillingen om det.
en psychologisk mesterlig Replik af Macbeth (2den Akt,
Scene): von jetzt (efterat han har myrdet Kongen — og
tvivler over sin Synd) giebt es nichts Ernstes mehr im
Alles ist Tand, gestorben Ruhm und Gnade. Det som

over sig selv og sin Betydning, eller med et Anstrøg af Hykleri, eller ved Hjælp af den Underfundighed og Sophistik, som al Fortvivlelse har med sig selv, er Fortvivlelse over Synden ikke utilbøielig til at give sig Skin af at være noget Godt. Den skal da være et Udtryk for, at det er en dyb Natur, som derfor tager sig sin Synd saa nær. Jeg skal anføre et Exempel. Naar et Menneske, der har været hengivet til en eller anden Synd, men saa i længere Tid gjort Fristelsen Modstand og seiret — naar han faaer et Tilbagefald og atter synker i Fristelsen: saa er den Forstemthed, der indtræder, ingenlunde altid Sorg over Synden. Det kan være meget Andet; det kan for den Sags Skyld ogsaa være en Forbittrelse paa Styrelsen, som var det den, der havde ladet ham falde i Fristelsen, som burde den ikke have været saa haard mod ham, da han nu i længere Tid havde seierrigt modstaaet Fristelsen. Men i ethvert Tilfælde er det aldeles Fruentimmeragtigt, uden videre at tage denne Sorg for god, slet ikke at være opmærksom paa den Tvetungethed, der er i al Lidenskabelighed, hvilket igjen er det Omineuse, som kan gjøre, at den Lidenskabelige stundom næsten til Afsindighed bag efter forstaaer, at han har sagt det Modsatte af hvad han meente at sige. Et saadant Menneske forsikkrer maaskee i stærkere og stærkere Udtryk, hvorledes det piner og plager ham, dette Tilbagefald, hvorledes det bringer ham til Fortvivlelse, »jeg tilgiver mig det aldrig selv«, siger han. Og alt dette skal være Udtrykket for, hvor meget Godt der boer i ham, hvor dyb en Natur han er. Dette er en Mystification. Jeg lod med Flid i Fremstillingen indløbe et Stikord »jeg tilgiver mig det aldrig selv«, et Ord, som just almindeligt høres i saadan Forbindelse. Og netop paa dette Ord kan man ogsaa straks kjende sig dialektisk til Rette. Han tilgiver sig det aldrig selv — men dersom nu Gud vilde tilgive ham det, saa kunde han jo dog gjerne have den Godhed at tilgive sig selv. Nei, hans Fortvivlelse over Synden, og meest netop jo mere den raser i Udtrykkets Lidenskab, hvorved han (hvad han mindst tænker paa) angiver sig selv, naar han »aldrig vil tilgive sig selv«, at han saaledes kunde synde (thi denne Tale er noget nær det Modsatte af bodfærdig Sønderknuselse, der beder Gud om at tilgive), er meget langt fra at være en Bestemmelse af det Gode, den er en intensivere Bestemmelse af Synd, hvis Intensitet er Fordybelse i Synd. Sagen er den, han er i den Tid, han seierrigt har gjort Fristelsen Modstand, i egne Øine blevet sig selv bedre end han virkelig er, han er blevet stolt af sig selv. Denne Stoltheds Interesse er det nu, at det Forbigangne maatte være noget aldeles Tilbagelagt. Men i Tilbagefaldet bliver pludse-

lig det Forbigangne atter ganske præsentisk. Denne Mindelse kan hans Stolthed ikke taale, og deraf denne dybe Bedrøvelse o. s. v. Men Bedrøvelsens Retning er aabenbart bort fra Gud, en skjult Selvkjerlighed og Stolthed, istedetfor ydmygt at begynde med ydmygt at takke Gud, at han dog saa længe havde hjulpet ham til at modstaae Fristelsen, bekjende for Gud og sig selv, at det allerede er meget mere end han havde fortjent, og saa ydmyge sig under Erindringen af, hvorledes han har været.

Her, som allevegne, er hvad de gamle Opbyggelsesskrifter forklare, saa dybt, saa erfaret, saa veiledende. De lære, at Gud stundom tillader, at den Troende snubler og falder i en eller anden Fristelse — just for at ydmyge ham og derved at befæste ham mere i det Gode; Modsætningen mellem Tilbagefaldet og det maaskee betydelige Fremskridt i det Gode er saa ydmygende, Identiteten med sig selv saa smertelig. Jo bedre et Menneske er, desto dybere smerter naturligviis den enkelte Synd, og desto farligere, dersom han ikke gjør Svinget rigtigt, farligt blot den mindste Smule Utaalmodighed. Han kan maaskee af Sorg synke i det mørkeste Tungsind — og en Nar af Sjelesørger ikke være langt fra at beundre hans dybe Sjel, og hvilken Magt det Gode har i ham — som var Dette af det Gode. Og hans Kone, ja hun føler sig dybt ydmyget i Sammenligning med en saadan alvorlig og

B.

Den Synd at fortvivle om*) Syndernes Forladelse. (Forargelse.)

Potentsationen i Bevidstheden om Selvet er her Viden om Christus, et Selv lige over for Christus. Først kom (i forrige Afsnit) Uvidenhed om at have et evigt Selv; saa Viden om at have et Selv, hvori der dog er noget Evigt. Derpaa vistes (ved Overgangen til 2det Afsnit) denne Forskjel at indbefattes under: Selvet, der har en menneskelig Forestilling om sig selv, eller hvis Maal Mennesket er. Modsætningen hertil var: et Selv lige over for Gud, og Dette lagdes til Grund for Definitionen paa Synd.

Nu kommer et Selv lige over for Christus, — et Selv, som dog fortvivlet ikke vil være sig selv eller fortvivlet vil være sig selv. Thi Fortvivlelse om Syndernes Forladelse maa være at henføre enten til den ene eller til den anden Formel for Fortvivlelse, Svaghedens eller Trodsens; Svaghedens, som forarget ikke tør troe, Trodsens, som forarget ikke vil troe. Kun er Svaghed og Trods her (da jo Talen ikke er om at være sig selv uden videre, men om at være sig selv i Bestemmelsen af at være Synder, altsaa sig selv i Bestemmelsen af sin Ufuldkommenhed) det Omvendte af ellers. Ellers er Svaghed: fortvivlet ikke at ville være sig selv. Her er dette Trods; thi her er det jo Trods, ikke at ville være sig selv, det man er, Synder, og paa Grund deraf at ville undvære Syndernes Forladelse. Ellers er Trods: fortvivlet at ville være sig selv. Her er dette Svagheden, fortvivlet at ville være sig selv, Synder, saaledes, at der ingen Tilgivelse er.

Et Selv lige over for Christus er et Selv potentseret ved den uhyre Indrømmelse af Gud, potentseret ved det uhyre Eftertryk, som falder paa det derved, at Gud ogsaa for dette Selvs Skyld lod sig føde, blev Menneske, leed, døde. Som der i det Foregaaende blev sagt: jo mere Guds-Forestilling jo mere Selv, saa gjælder det her: jo mere Forestilling om Christus jo mere Selv. Et Selv er qvalitativt hvad dets Maalestok er. At Christus er Maalestokken, er det fra Guds Side til Vitterlighed bekræftede Udtryk for, hvilken

* Man bemærke Forskjellen at fortvivle over sin Synd, og at fortvivle om Syndernes Forladelse.

uhyre Realitet et Selv har; thi først i Christo er det sandt, at Gud er Menneskets Maal og Maalestok, eller Maalestok og Maal. — Men jo mere Selv, jo intensivere Synd.

Ogsaa fra en anden Side kan Potentsationen i Synden v[illegible]ses. Synd var Fortvivlelse; Potentsationen var Fortvivlelse over Syn[illegible]den. Men nu tilbyder Gud Forligelsen i Syndernes Forladelse. Dog Synderen fortvivler, og Fortvivlelsen faaer et endnu dybere Udt[illegible]ryk; den forholder sig nu paa en Maade til Gud, og dog er det n[illegible]etop fordi den er endnu længere borte, endnu intensivere fordy[illegible]bet i Synden. Idet Synderen fortvivler om Syndernes Forladelse, er[illegible] det jo næsten som gik han lige ind paa Livet af Gud, det lyd[illegible]er jo dialogisk, dette: »nei, der er ingen Syndernes Forladelse, det e[illegible]r en Umulighed«; det seer ud som et Haandgemænge. Men dog maa Mennesket fjerne sig et qvalitativt Længere fra Gud for at k[illegible]unne sige det, og for at det kan høres, og for at stride saaledes *com[illegible]inus*, maa han være *eminus;* saa underlig er Aands-Tilværelsen i aku-stisk Forstand construeret, saa underligt Distance-Forholdene [illegible]agte. Saa langt som muligt maa et Menneske være fjernet fra Gud[illegible] for at det Nei kan høres, som dog paa en Maade vil Gud tillivs; *den* størst mulige Nærgaaenhed mod Gud er længst borte; for at [illegible]være nærgaaende mod Gud maa man gaae langt bort; er man *ham* nærmere, kan man ikke være nærgaaende, og er man nærgaa[illegible]*nde*,

det Religieuse; i dets Sted har man eventyrligt brugt Guds-Forestillingen eller Forestillingen om Gud som en Ingredients i den menneskelige Vigtighed, til at blive sig selv vigtige lige over for Gud. Som man i Stats-Livet bliver sig selv vigtig ved at høre til Oppositionen, og vel tilsidst ønsker at der er en Regjering, for dog at have Noget at opponere imod; saaledes vil man tilsidst ikke afskaffe Gud — blot for at blive sig selv endnu vigtigere ved at være Oppositionen. Og alt Det, der i gamle Dage blev betragtet med Horreur som Yttringer af ugudelig Opsætsighed, det bliver nu genialt, Tegn paa en dyb Natur. »Du skal troe« heed det i gamle Dage, kort og godt, saa ædrueligt som muligt — nu er det genialt og Tegn paa en dyb Natur, ikke at kunne. »Du skal troe Syndernes Forladelse«, heed det, og som den eneste Kommentar til denne Text heed det: »Du skal skee en Ulykke, om Du ikke kan det; thi hvad man skal, det kan man« — nu er det genialt og Tegn paa en dyb Natur, ikke at kunne troe det. Fortræffelige Resultat som Christenheden har bragt det til! Hørtes der ikke et Ord om Christendom, saa vilde Menneskene dog ikke, hvad heller aldrig nogensinde Hedenskabet har været, være saa indbildske; men ved Hjælp af at de christelige Forestillinger saadan uchristeligt ligge i Luften, benyttes disse til den meest potentserede Næsviished, forsaavidt de da ikke misbruges paa en anden, men lige saa fræk Maade. Thi er det ikke epigramatisk nok, at det at bande dog nok ikke var Skik i Hedenskabet, men derimod ret egentligen har hjemme i Christenheden; at Hedenskabet med en vis Horreur, med Sky for det Mysterieuse, oftest med stor Høitidelighed nævnede Guds Navn, medens i Christenheden vel Guds Navn er det Ord, der forekommer meest i daglig Tale, og ubetinget det Ord, der tænkes mindst ved, og bruges meest skjødesløst, fordi den stakkels aabenbare Gud (der var uforsigtig og uklog nok til istedetfor at holde sig skjult, som ellers altid Fornemhed gjør, at blive aabenbar) er blevet en af hele Befolkningen kun altfor kjendt Personage, hvem man da gjør en overmaade stor Tjeneste ved engang imellem at gaae i Kirke, hvor man derfor ogsaa bliver roest af Præsten, der paa Guds Vegne takker En for Æren af Besøget, beærer En med Titlen From og derimod stikler lidt paa dem, som aldrig vise Gud den Ære at gaae i Kirke.

Den Synd at fortvivle om Syndernes Forladelse er Forargelse. Deri havde Jøderne fuldkommen Ret, at de forargedes paa

---

Deri havde Jøderne fuldkommen Ret osv.] se Matth. 9, 2–3.

Christus, fordi han vilde tilgive Synder. Der hører en besynderlig høi Grad af Aandløshed (det vil sige den, som ordentligviis findes i Christenheden) til, for, hvis man ikke er Troende (og i saa Fald troer man jo, at Christus var Gud) ikke at forarges over, at et Menneske vil tilgive Synder. Og dernæst hører der en ligesaa besynderlig Aandløshed til, for ikke at forarges over, at Synd kan tilgives. Det er for menneskelig Forstand det umuligste af Alt — uden at jeg derfor anpriser det som Genialitet, ikke at kunne troe det; thi det skal troes.

I Hedenskabet kunde naturligviis denne Synd ikke findes. Kunde Hedningen (hvad han end ikke kunde, da han manglede Guds-Forestillingen) have den sande Forestilling om Synd: længere kunde han ikke komme end til at fortvivle over sin Synd. Ja, hvad mere er (og heri er al den Indrømmelse, man kan gjøre menneskelig Forstand og Tænkning), man maatte rose den Hedning, der virkelig drev det til, ikke at fortvivle over Verden, ikke over sig selv i almindeligere Forstand, men over sin Synd*). Der hører, menneskelig talt, baade Dybsind og ethiske Bestemmelser dertil. Længere kan intet Menneske som saadant komme, og sjel-

man gaaer hen og indbilder sig, at denne Tryghed er — ja, det kan ikke være Andet i Christenheden — Bevidstheden om Syndernes Forladelse, hvori Præsterne bestyrke Menigheden.

Christenhedens Grund-Ulykke er egentlig Christendommen, at Læren om Gud-Mennesket (christelig forstaaet vel at mærke betrygget i Paradoxet og Forargelsens Mulighed) ved idelig og idelig at prædikes er taget forfængeligt, at Qvalitets-Forskjellem mellem Gud og Menneske pantheistisk (først fornemt speculative, siden pøbelagtigt paa Gader og Stræder) er hævet. Aldrig har nogensinde nogen Lære paa Jorden virkeligt bragt Gud og Menneske saa nær sammen, som Christendommen; det kunde heller ingen, kun Gud selv kan gjøre det, enhver menneskelig Opfindelse bliver dog en Drøm, en usikker Indbildning. Men aldrig har heller nogensinde nogen Lære saa omhyggeligt værget sig mod den grueligste af alle Gudsbespottelser, den, efterat Gud har gjort dette Skridt, at det saa skulde tages forfængeligt, som løb det dog ud paa Eet: Gud og Menneske — aldrig har nogensinde nogen Lære værget sig saaledes derimod som Christendommen, der værger sig ved Hjælp af Forargelsen. Vee de slappe Talere, vee de løsagtige Tænkere, og vee, vee det hele Tilhæng, som har lært af dem og priset dem!

Skal der holdes Orden i Tilværelsen — og det vil dog Gud, thi han er ikke Forvirringens Gud — saa maa der først og fremmest passes paa, at ethvert Menneske er et enkelt Menneske, bliver sig bevidst at være et enkelt Menneske. Faae Menneskene først Lov til at løbe sammen i hvad Aristoteles kalder Dyre-Bestemmelsen: Mængden; bliver derpaa dette Abstraktum (istedetfor at det er mindre end Intet, mindre end det ringeste enkelte Menneske) anseet for at være Noget: saa varer det ikke længe inden dette Abstraktum bliver Gud. Og saa, saa slaaer det jo *philosophice* til med Læren om Gud-Mennesket. Som man saa i Staterne har lært, at Mængden imponerer Kongen, og Bladene Conferentsraader, saaledes opdager man saa tilsidst, at *summa summarum* af alle Mennesker imponerer Gud. Dette kaldes saa Læren om Gud-

---

Aristoteles] maaskee sigtes her til Politiken III cap. 11, hvor det hedder, at det Ræsonnement, at Mængden er bedre end de enkelte Dygtige, ikke kan passe i alle Tilfælde; thi det samme Ræsonnement vilde ogsaa passe paa Dyrene. — I det Følgende sigtes vistnok til Strausz's Lære, at Gudmennesket er Menneskebeden: se hans Leben Jesu (1ste Udg. 1836) II § 147, S. 734 ff.; Dogmatik II S. 214 f.

Mennesket, eller at Gud og Menneske er *idem per idem*. Det forstaaer sig, adskillige af de Philosopher, som vare med at udbrede denne Lære, om Generationens Overvægt over Individet, de vende sig bort med Væmmelse, naar deres Lære er sunken saa dybt, at Pøbelen er Gud-Mennesket. Men disse Philosopher glemme, at det dog er deres Lære, de oversee, at den ikke var sandere, da de Fornemme antoge den, da Eliten af de Fornemme eller en udvalgt Kreds af Philosopher var Incarnationen.

Det vil sige, Læren om Gud-Mennesket har gjort Christenheden fræk. Det seer næsten ud, som havde Gud været for svag. Det er som var det gaaet ham liig den Godmodige, der gjør for store Indrømmelser, og saa lønnes med Utaknemmelighed. Det er Gud, der opfandt Læren om Gud-Mennesket, og nu har Christenheden faaet det frækt vendt om, og paadutter Gud Slægtskabet, saa den Indrømmelse, Gud har gjort, omtrent betyder hvad det i disse Tider betyder, at en Konge giver en friere Forfatning – og det veed man nok, hvad det betyder, »det var han nok nødt til«. Det er som var Gud kommet i Forlegenhed: det er som havde

Synderen, der er den Enkelte. I Forhold til »det enkelte Menneske« maa Spekulationen, hvis den er conseqvent, egentligen lade meget haant om det at være et enkelt Menneske, eller at være Det, som ikke kan tænkes; den maa, hvis den vilde gjøre Noget i denne Retning, sige til den Enkelte: er det Noget at spilde Tiden paa, see for Alt at glemme det, det at være et enkelt Menneske er Intet at være, tænk — saa er Du hele Menneskeheden, *cogito ergo sum*. Maaskee turde dog ogsaa dette være Løgn, det enkelte Menneske og det at være et enkelt Menneske det Høieste. Dog lad det nu saa være. Men ganske conseqvent maatte Spekulationen ogsaa sige: det at være en enkelt Synder, det er ikke Noget at være, det ligger under Begrebet, spild ikke Tiden derpaa o. s. v. Og hvad saa videre, skal man saa maaskee istedetfor at være en enkelt Synder (ligesom man opfordredes til, istedetfor at være et enkelt Menneske, at tænke Begrebet Menneske) tænke Synden? Og hvad saa videre, bliver man saa maaskee ved at tænke Synden selv »Synden« — *cogito ergo sum?* Et fortræffeligt Forslag! Imidlertid behøver man endda ikke at frygte saaledes at blive Synden, den — rene Synd; thi Synden lader sig netop ikke tænke. Dette maatte dog vel Spekulationen selv indrømme, da Synden jo er Affald fra Begrebet. Men for ikke længere at disputere *e concessis*, hovedsagelig er Vanskeligheden en anden. Spekulationen tager sig ikke iagt for, at i Forhold til Synden er det Ethiske med, der altid pointerer omvendt af Spekulationen og gjør lige de modsatte Trin: thi det Ethiske abstraherer ikke fra Virkelighed, men fordyber i Virkelighed, opererer væsentlig ved Hjælp af den spekulativt overseete og foragtede Kategori: Enkeltheden. Synd er en Bestemmelse af den Enkelte; det er Letfærdighed og ny Synd, at lade som var det Ingenting at være en enkelt Synder — naar man selv er denne enkelte Synder. Her slaaer Christendom til, slaaer et Kors for Speculationen; det er Spekulationen lige saa umuligt at komme ud af denne Vanskelighed, som for et Seil-Skib at seile frem med stik Modvind. Syndens Alvor er dens Virkelighed i den Enkelte, om det er Dig eller mig; spekulativt skal man see bort fra den Enkelte: altsaa kan man kun letsindigt tale spekulativt om Synden. Syndens Dialektik gaaer Spekulationens lige stik imod.

---

e concessis ud fra Indrømmelser (jvfr. ovenfor: Dog lad det nu saa være.)

Her begynder Christendommen, med Læren om Synden, og derved med den Enkelte*). Thi rigtignok er det Christendommen, der har lært det om Gud-Mennesket, om Ligheden mellem Gud og Menneske, men den er en stor Hader af kaad eller næsviis Nærgaaenhed. Ved Hjælp af Læren om Synden, og den enkelte Synder, har Gud og Christus een Gang for alle, ganske anderledes end nogen Konge, sikkret sig mod Folket og Folk og Mængden, Publikum o. s. v. o. s. v., *item* mod enhver Fordring paa en friere Forfatning. Alle hine Abstrakta ere for Gud slet ikke til; der lever for Gud i Christo lutter enkelte Mennesker (Syndere) — dog kan Gud godt overfare det Hele, han kan ovenikjøbet tage sig af Spurvene. Gud er overhovedet en Ven af Orden; og til den Ende

—

*) Læren om Slægtens Synd er ofte blevet misbrugt, fordi man ikke har været opmærksom paa, at Synden, hvor fælles den er for Alle, ikke samler Menneskene i et Fællesbegreb, i Selskab eller Compagni («saa lidet som ude paa Kirkegaarden de Dødes Mængde danner noget Selskab»), men adsplitter Menneskene i Enkelte, og holder hver Enkelt fast som Synder, hvilken Adsplittelse i en anden Forstand baade er i Overeensstemmelse med og teleologisk i Retning af Tilværelsens Fuldkommenhed. Dette har man ikke været opmærksom paa, og har saa ladet den faldne Slægt een Gang for alle være blevet god igjen ved Christus. Og saaledes har man dog igjen bragt Gud

er han selv tilstede paa ethvert Punkt, i ethvert Øieblik (hvad i Lærebogen opføres som en af de Titulaturer, Gud nævnes ved, og som Menneskene tænke lidt ved engang imellem, men vel aldrig gjøre Forsøg paa at tænke i ethvert Øieblik), han er allestedsnærværende. Hans Begreb er ikke som Menneskets, under hvilket det Enkelte ligger som Det, der ikke kan gaae op i Begrebet, hans Begreb omfatter Alt, og i anden Forstand har han intet Begreb. Gud hjælper sig ikke med en Abbreviatur, han begriber *(comprehendit)* selve Virkeligheden, alt det Enkelte; for ham ligger den Enkelte ikke under Begrebet.

Læren om Synden, om at Du og jeg er Synder, hvilken Lære ubetinget splitter »Mængden« ad, befæster nu Qvalitets-Forskjellen mellem Gud og Menneske saa dybt som den aldrig nogensinde er blevet befæstet — thi atter dette kan kun Gud; Synden er jo: for Gud o. s. v. I Intet er et Menneske saa forskjellig fra Gud, som deri, at han, og det er ethvert Menneske, er en Synder, og er det »for Gud«, hvorved jo Modsætningerne i dobbelt Forstand holdes sammen, de holdes sammen *(continentur)*, de faae ikke Lov at gaae ud fra hinanden, men ved saaledes at holdes sammen viser Forskjelligheden sig desto stærkere, som naar man taler om at holde to Farver sammen, *opposita juxta se posita magis illucescunt.* Synd er det Eneste af hvad der ellers prædiceres om et Menneske, som paa ingen Maade, hverken *via negationis* eller *via eminentiæ*, kan udsiges om Gud. At udsige om Gud (i samme Forstand som at han ikke er endelig, altsaa *via negationis*, at han er uendelig) at han ikke er en Synder, er Gudsbespottelse.

Som Synder er Mennesket adskilt fra Gud ved Qvalitetens meest svælgende Dyb. Og selvfølgeligt er Gud atter adskilt fra Mennesket ved det samme Qvalitetens svælgende Dyb, naar han forlader Synder. Dersom det dog nemlig ellers lod sig gjøre, ved en omvendt Art Accomodation, at overføre det Guddommelige paa det Menneskelige: i Eet kommer han evigt aldrig til at ligne Gud, i at tilgive Synder.

Her ligger saa Forargelsens yderste Concentration, hvad den Lære har fundet fornødent, som netop har lært Ligheden mellem Gud og Menneske.

---

comprehendit betyder baade: begriber, og: omfatter. *opposita* osv.] Modsætninger fremtræder tydeligere ved at sættes ved Siden af hinanden. *via negationis* ad Negtelsens Vei; *via eminentiæ* ad Forstærkelsens Vei; se IV Bd. S. 212.

Men Forargelse er den meest mulige afgjørende Bestemmelse af Subjektiviteten, det enkelte Menneske. Vistnok er det at tænke Forargelse uden at tænke en Forarget ikke ligesaa umuligt som et Fløitespil, naar der ingen Fløitespiller er; men selv Tænkningen maa dog vistnok indrømme, at Forargelse, endnu mere end Forelskelse, er et uvirkeligt Begreb, som først bliver virkeligt, hver Gang der er En, en Enkelt, som er forarget.

Forargelse forholder sig altsaa til den Enkelte. Og dermed begynder Christendommen, med at gjøre hvert Menneske til en Enkelt, en enkelt Synder; og nu concentrerer den Alt hvad Himmel og Jord kan opdrive af Forargelses Mulighed (kun derover raader Gud): og dette er Christendom. Den siger saa til hver Enkelt: Du skal troe, ɔ: Du skal enten forarges, eller Du skal troe. Videre ikke eet Ord; der er ikke videre at tilføie. »Nu har jeg talet«, siger Gud i Himlene »i Evigheden tales vi ved igjen. Du kan i den mellemliggende Tid gjøre hvad Du vil, men Dommen forestaaer.«

En Dom! Ja, det har vi Mennesker jo lært, det lærer jo Erfaring, at naar der er Mytteri paa et Skib eller i en Armee, saa

domte, man kan ikke faae dem eller ikke overkomme at faae dem Enkelte, derfor maa man opgive at dømme.

Og da man nu i vor oplyste Tid, hvor man finder alle anthropomorphistiske og anthropopathiske Forestillinger om Gud upassende, dog ikke finder det upassende at tænke Gud, som Dommer, i Lighed med en almindelig Birkedommer eller General-Auditeur, der ikke kan overfare en saa vidtløftig Sag — saa slutter man: det vil i Evigheden gaae accurat ligesaa. Lader os derfor blot holde sammen, sikkre os, at Præsterne præke paa den Maade. Og skulde der være en Enkelt, der vovede at tale anderledes, en Enkelt, der var taabelig nok til at gjøre sig selv sit Liv bekymret og ansvarligt i Frygt og Bæven, og saa ogsaa at ville plage Andre: da lader os sikkre os ved at ansee ham for gal, eller, hvis fornødent gjøres, ved at slaae ham ihjel. Naar vi blot ere Mange om det, saa er det ingen Uret. Det er Nonsens og antiqveret, at Mange kan gjøre Uret; hvad de Mange gjøre er Guds Villie. For denne Viisdom, det veed vi af Erfaring — thi vi ere ikke uerfarne Ynglinge, vi henkaste ikke løse Ord, vi tale som Mænd af Erfaring — har hidtil alle Mennesker bøiet sig, Konger og Keisere og Excellencer; ved Hjælp af denne Viisdom ere hidtil alle vore Kreaturer hjulpne op: saa skal sgu Gud ogsaa lære at bøie sig. Det gjælder blot om, at vi blive Mange, rigtigt Mange, der holde sammen, naar vi gjøre det, saa ere vi sikkrede mod Evighedens Dom. — Ja, vistnok ere de sikkrede, dersom det først var i Evigheden de skulle blive Enkelte. Men de vare og ere for Gud bestandigt Enkelte; ikke Den, der sidder i et Glasskab, er saa generet som hvert Menneske er for Gud Gjennemsigtighed. Dette er Samvittigheds-Forholdet. Ved Hjælp af Samvittigheden er det saaledes indrettet, at Rapporten strax følger med enhver Skyld, og at den Skyldige er Den, der selv maa skrive den. Men det skrives med sympathetisk Blæk, og bliver derfor først ret tydeligt, naar det i Evigheden holdes op for Lyset, medens Evigheden reviderer Samvittighederne. I Grunden ankommer Enhver i Evigheden saaledes, at han selv medbringer og overleverer den nøiagtigste Anmeldelse om hver den mindste Ubetydelighed, han forbrød eller efterlod. At holde Dom i Evigheden kunde derfor et Barn bestride; der er egentligen Intet at gjøre for Trediemand, Alt, indtil det ubetydeligste Ord der er talet, er i Orden. Det gaaer den Skyldige, der er paa Reisen gjennem Livet til Evigheden, som det gik hiin Mørder, der paa Jernbanen med dennes Hurtighed flygtede bort fra Gjerningsstedet — og sin Forbrydelse: ak, just under den Vogn, hvori han sad, løb den elektromagnetiske Telegraph med hans

Signalement og Ordre til at anholde ham paa første Station. I
han ankom paa Stationen og stod ud af Vognen, var han Arr
stant — han havde paa en Maade selv bragt Angivelsen med.

Altsaa Fortvivlelse om Syndernes Forladelse er Forargels
Og Forargelse er Syndens Potentsation. Dette tænker man i A
mindelighed slet ikke paa; man regner i Almindelighed vel nep
Forargelse til Synd, om hvilken man da ikke taler, men om Synde
blandt hvilke Forargelse ikke finder Plads. Endnu mindre o
fatter man Forargelse som Syndens Potentsation. Dette komm
af, at man ikke, christeligt, danner Modsætningen mellem: Synd
Tro, men mellem Synd — Dyd.

C.

Den Synd, at opgive Christendommen *modo ponend*
at erklære den for Usandhed.

Indrømmelse, at den er den Stærkere. Men nu er Synden angribende.

Synd mod den Hellig-Aand er den positive Form af Forargethed.

Christendommens Lære er Læren om Gud-Mennesket, om Slægtskabet mellem Gud og Menneske, men vel at mærke saaledes, at Forargelsens Mulighed er, om jeg saa tør sige, den Garanti, hvorved Gud sikkrer sig, at Mennesket ikke kan komme ham for nær. Forargelsens Mulighed er det dialektiske Moment i alt det Christelige. Tages den bort, saa er det Christelige ikke blot Hedenskab, men noget saa Phantastisk, at Hedenskabet maatte erklære det for Vrøvl. At være Gud saa nær, som Christendommen lærer, at Mennesket kan komme ham, og tør komme ham, og skal komme ham i Christo, er aldrig faldet noget Menneske ind. Skal det nu forstaaes ligefrem, saadan ganske uden videre, uden den allermindste Reservation, aldeles ugeneret, friskfyragtigt: saa er Christendommen, hvis man vil kalde Hedenskabets Digt om Guderne menneskelig Afsindighed, en afsindig Guds Opfindelse; en saadan Lære kunde kun en Gud, der er gaaet fra Forstanden, falde paa — saaledes maa et Menneske dømme, der endnu har bevaret sin Forstand. Den incarnerede Gud vilde, hvis Mennesket saadan uden videre skulde være Kammerat med ham, blive et Sidestykke til Prinds Henrik hos Shakspeare.

Gud og Menneske ere to Qvaliteter, mellem hvilke der er en uendelig Qvalitets-Forskjel. Enhver Lære, der overseer denne Forskjel, er menneskelig talt afsindig, guddommelig forstaaet, Guds-Bespottelse. I Hedenskabet gjorde Mennesket Gud til Menneske (Menneske-Guden); i Christendommen gjør Gud sig til Menneske (Gud-Mennesket) — men i denne sin forbarmende Naades uendelige Kjerlighed gjør han dog een Betingelse, han kan det ikke anderledes. Just dette er Sorgen i Christo, »han kan det ikke anderledes«; han kan fornedre sig selv, paatage sig en Tjeners Skikkelse, lide, dee for Menneskene, indbyde Alle at komme til sig, offre hver sit Livs Dag, og hver Dagens Time, og offre Livet — men Forargelsens Mulighed kan han ikke borttage. O, eneste Kjerlighedens Gjerning, o, uudgrundelige Kjerlighedens Sorg, at selv Gud ikke kan — som han da i en anden Forstand heller ikke vil, ikke kan ville — men selv om han vilde, ikke kan gjøre det umuligt, at denne Kjerlighedens Gjerning kan blive et Menneske til lige det

---

hos Shakspeare] i Henrik d. IV.

Modsatte, til den yderste Elendighed! Thi den størst mulige me neskelige Elendighed, større endnu end Synden, er at forarges p Christus og forblive i Forargelsen. Og dette kan Christus ikk dette kan »Kjerligheden« ikke gjøre umuligt. See, derfor sig han: »salig Den, som ikke forarges paa mig.« Mere kan han ikk gjøre. Altsaa han kan, det er muligt, han kan ved sin Kjerlighe komme til at gjøre et Menneske saa elendigt, som et Mennesk aldrig nogensinde kunde blive det. O, uudgrundelige Modsigelse Kjerlighed! Men dog kan han — af Kjerlighed ikke bringe d over sit Hjerte at lade være at fuldkomme Kjerlighedens Gjerning ak, hvis den saa dog gjorde et Menneske saa elendig, som ha ellers aldrig vilde være blevet det!

Lad os tale ret menneskeligt derom. O, usselt et Menneske som aldrig har følt Trang til af Kjerlighed at offre Alt af Kjerlig hed. som altsaa ikke har kunnet det! Men naar han saa opdaged at just denne hans Opoffrelse i Kjerlighed, at det var muligt, a den kunde blive det andet Menneske, den Elskedes, største Ulykke hvad saa? Saa enten tabte Kjerligheden i ham sin Spændkraft fra at være et Magtens Liv sank den sammen til en veemodig Følelses indesluttede Grunden, han gik fra Kjerligheden, han voved

viscera i Dit Bryst, sløif enhver Befæstning, som adskiller Dig fra Den, om hvem Du læser, og læs saa Shakspeare -- og Du skal gyse for Collisioner. Men de egentlige religieuse Collisioner synes selv Shakspeare at have gyset tilbage for. Maaskee lader disse sig ogsaa kun udtrykke i Gudernes Sprog. Og dette Sprog kan intet Menneske tale; thi som allerede en Græker saa skjønt har sagt: af Mennesker lærer Mennesket at tale, af Guderne at tie.

At der er den uendelige Qvalitets-Forskjel mellem Gud og Menneske, det er Forargelsens Mulighed, som ikke kan borttages. Af Kjerlighed bliver Gud Menneske; han siger: see her, hvad det er at være Menneske, men, tilføier han, o tag Dig iagt, thi jeg er tillige Gud — salig Den, som ikke forarges paa mig. Han paatager sig som Menneske en ringe Tjeners Skikkelse, han udtrykker det at være et ringe Menneske, paa det at intet Menneske skal mene sig udelukket, eller mene, at det er menneskelig Anseelse og Anseelse blandt Mennesker, der bringer En nærmere til Gud. Nei, han er det ringe Menneske. Seer her hid, siger han, og forvis Dig om, hvad det er at være Menneske, o, men tag Dig iagt; thi jeg er tillige Gud — salig Den, som ikke forarges paa mig. Eller omvendt: Faderen og jeg er Eet, dog er jeg dette enkelte, ringe Menneske, fattig, forladt, given i Menneskenes Vold — salig Den, som ikke forarges paa mig. Jeg, dette ringe Menneske, er Den som gjør, at Døve høre, Blinde see, Halte gaae, Spedalske renses, Døde staae op — salig Den, som ikke forarges paa mig.

Under Ansvar paa høieste Sted fordrister jeg mig derfor til at sige, at dette Ord: salig Den, som ikke forarges paa mig, hører med til Forkyndelsen om Christo, om ikke paa samme Maade som Indstiftelses-Ordene i Nadveren, saa dog som de Ord: Enhver prøve sig selv. De ere Christi egne Ord, og de maae, især da i Christenheden, atter og atter indskjærpes, gjentages, siges til Enhver især. Overalt*) hvor disse Ord ikke lyde med, eller i ethvert Til-

*) Og det er nu Tilfælde næsten overalt i Christenheden, der, som det synes, enten ganske ignorerer, at Christus selv er Den, der saa gjentagent, saa

viscera Indvolde. en Græker] Plutarch de garrulitate Kap. 8: i at tale har vi Mennesker, i at tie Guder til Lærere, idet vi jo ingttager Taushed ved hellige Handlinger og Mysterier. Faderen og jeg er Eet] Joh. Ev. 10, 30. Døve høre osv.] Matth. 11, 5. Enhver prøve sig selv] I Kor. 11, 27. (Det er ikke Christi egne Ord, men Paulus's; K.s Feiltagelse maa bero paa, at Paulus umiddelbart forud har citeret Indstiftelsesordene ved Nadveren.)

fælde, hvor Fremstillingen af det Christelige ikke er paa ethvert Punkt gjennemtrængt af denne Tanke: der er Christendommen Blasphemi. Thi uden Livvagt og uden Tjenere, der kunde berede ham Veien og gjøre Menneskene opmærksomme paa, hvo det var der kom: gik Christus her paa Jorden i en Tjeners ringe Skikkelse. Men Forargelsens Mulighed (o, som den var i Hans Kjerlighed Ham Sorgen!) værgede og værger om Ham, befæster et svælgende Dyb mellem Ham og Den, som var Ham nærmest og stod Ham nærmest.

Den nemlig, som ikke forarges, han tilbeder troende. Men at tilbede, hvilket er Troens Udtryk, er at udtrykke, at Qvalitetens uendelig svælgende Dyb dem imellem er befæstet. Thi i Troen er igjen Forargelsens Mulighed det dialektiske Moment*).

Men den Art Forargelse, om hvilken her er Tale, er *modo ponendo*, den udsiger om Christendommen, at den er Usandhed og Løgn, og derved igjen det Samme om Christus.

For at belyse denne Art Forargelse bliver det bedst at gjen-
gaae de forskjellige Former af Forargelsen, hvilken principielt
ælder sig til Paradoxet (Christus) og saaledes kommer igjen
enhver Bestemmelse af det Christelige, fordi enhver saadan
ælder sig til Christus, har Christus *in mente*.
Den laveste Form af Forargelse, den, menneskelig talt, uskyl-
e, er at lade det Hele med Christus staae hen uafgjort, at
me saaledes: jeg tillader mig Intet at dømme derom; jeg troer
men jeg dømmer Intet. At dette er en Form af Forargelse,
gaaer de Fleste. Sagen er, man har reent glemt dette Christe-
»Du skal.« Deraf kommer det, at man ikke seer, at dette
orargelse, dette at stille Christus i Indifferents. Det at Chri-
lommen er Dig forkyndt, betyder, Du skal have en Mening
Christus; Han er, eller det at Han er til, og at Han har været
r hele Tilværelsens Afgjørelse. Er Christus Dig forkyndt, saa
et Forargelse at sige: jeg vil ingen Mening have derom.
Dog maa dette forstaaes med en vis Indskrænkning i disse
r. da Christendommen forkyndes saa maadeligt, som den gjør.
leve vistnok mange Tusinder, som have hørt Christendommen
ynde, og som aldrig have hørt Noget om dette »skal.« Men
der har hørt det, naar han saa siger: jeg vil ingen Mening
derom, saa er han forarget. Han benegter nemlig Christi
dom, at den har Ret til at fordre dette af et Menneske, at han
have en Mening. Det hjælper ikke, at et saadant Menneske
: »jeg udsiger jo Intet, hverken Ja eller Nei om Christus«;
saa spørger man ham blot: har Du da heller ingen Mening
hvorvidt Du skal have nogen Mening om Ham eller ikke?
er han dertil: jo, saa fanger han sig selv; og svarer han: nei,
dømmer Christendommen ham alligevel, at han skal have en
ing derom, og altsaa igjen om Christus, at intet Menneske
formaste sig til at lade Christi Liv staae hen som en Curi-
t. Naar Gud lader sig føde og bliver Menneske, saa er dette
et ørkesløst Indfald, Noget han hitter paa, for dog at fore-
sig Noget, maaskee for at gjøre Ende paa den Kjedsommelig-
d, der, som man frækt har sagt, skal være forbundet med at
Gud — det er ikke for at opleve Eventyr. Nei, naar Gud
det, saa er dette Faktum Tilværelsens Alvor. Og dette er
Alvoren i denne Alvor: at Enhver skal have en Mening

---

som man frækt har sagt] jvfr. Heine, Buch der Lieder, Die Heim-
XVI.

derom. Naar en Konge besøger en Provindsby, anseer han det for en Fornærmelse, om en Embedsmand, hvis han da ikke har lovligt Forfald, undlader at gjøre ham sin Opvartning; men hvad mon han vilde dømme, om en vilde ignorere det hele Faktum, at Kongen var i Byen, vilde spille Privatmanden, der i saa Henseende »blæser af Hans Majestæt og af Kongeloven«? Og saaledes ogsaa, naar det behager Gud at vorde Menneske — at det saa behager et Menneske (og hvad Embedsmanden er for Kongen, det er ethvert Menneske for Gud) derom at sige: ja, det er Noget, hvorom jeg ikke ønsker at have nogen Mening. Saaledes taler man fornemt om, hvad man i Grunden overseer: altsaa overseer man fornemt Gud.

Den næste Form af Forargelse er den negative, men lidende. Den føler vel, at ignorere Christus formaaer den ikke, at lade Det med Christus staae hen og saa forresten have travlt i Livet, er den ikke istand til. Men troe kan den heller ikke; den vedbliver saa at stirre paa det ene og samme Punkt, paa Paradoxet. Forsaavidt ærer den dog Christendommen, den udtrykker, at dette Spørgsmaal: hvad tykkes Dig om Christus, virkelig er det meest

lens Hjælp, saaledes gjør denne Forargelse Christus til en Opfindelse af Djævelen.

Denne Forargelse er Syndens høieste Potentsation, hvilket man som oftest overseer, da man ikke, christeligt, danner Modsætningen mellem Synd — Tro.

Derimod er denne Modsætning gjort gjældende i hele dette Skrift, der strax i første Afsnit *A, A* opstillede Formelen for den Tilstand, hvori der slet ingen Fortvivlelse er: i at forholde sig til sig selv og i at ville være sig selv grunder Selvet gjennemsigtigt i den Magt, som satte det. Hvilken Formel igjen, hvorom oftere er mindet, er Definitionen paa Tro.

„YPPERSTEPRÆSTEN" — „TOLDEREN" — „SYNDERINDEN".

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Til Grund for denne Udgave er lagt Originaludgavens T
der er sammenlignet med S. K.'s Manuskript paa Universitetsbib
theket (S. K.'s Papirer, Pakke 31).

"YPPERSTEPRÆSTEN" — "TOLDEREN" — "SYNDERINDEN",

TRE TALER,

VED ALTERGANGEN OM FREDAGEN.

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1849.

Forord.

»Hiin Enkelte, hvem jeg med Glæde og Taknemlighed kalder min Læser«, modtage Gaven. Vistnok er det at give saligere end det at modtage; men er dette saa, er jo just den Givende i een Forstand den Trængende, trængende til den Salighed at give; og naar saa er, er jo Dens Velgjerning den største, Dens, der modtager — og saa er det jo dog saligere at modtage end at give.

Han modtage den! Hvad jeg første Gang, da jeg udsendte den lille Bog, der (jvf. To opbyggelige Taler 1843 Forordet) blev sammenlignet, og ogsaa bedst kunde sammenlignes med »en ubetydelig lille Blomst, i Skjul af den store Skov«, hvad jeg den Gang troede at see, det seer jeg atter »hvorledes hiin Fugl, som jeg kalder min Læser, pludselig faaer Øie paa den, kaster sig ned paa sin Vinge, plukker den af og tager den til sig«; eller, fra den anden Side og i et andet Billede, jeg seer atter hvad jeg den Gang saae, hvorledes den lille Bog »gaaer sin Gang ad eensomme Veie eller eensom ad de alfare . . . . . indtil den endelig træffer hiin Enkelte, hvem jeg kalder min Læser, hiin Enkelte, hvem den søger, efter hvem den ligesom udstrækker sine Arme«: det er, jeg saae og seer, at den lille Bog modtages af hiin Enkelte, hvem den søger, og som søger den.

Først i September 1849.

S. K.

I.

Hebr. IV, 15.

Bøn.

Hvor skulde vi gaae hen, hvis ikke til Dig, Herre Jesus Christus! Hvor skulde den Lidende finde Medlidenhed, hvis ikke hos Dig, og hvor den Angergivne, ak, hvis ikke hos Dig, Herre Jesus Christus!

Hebr. IV. 15. **Thi vi have ikke en Ypperste-Præst, som ei kan have Medlidenhed med vore Skrøbeligheder, men en saadan, som er forsøgt i alle Ting i lige Maade, dog uden Synd.**

Min Tilhører, hvad enten Du selv har været, muligt er, en Lidende, hvad eller Du har lært Lidende at kjende, maaskee i den skjønne Hensigt at ville trøste: dette har Du vistnok ofte hørt, dette der er Lidendes almindelige Klage »Du forstaaer mig ikke, o, Du forstaaer mig ikke, Du sætter Dig ikke i mit Sted; var Du i mit Sted, eller kunde Du sætte Dig i mit Sted, kunde Du ganske sætte Dig i mit Sted, og altsaa ganske forstaae mig, saa vilde Du tale anderledes.« Du vilde tale anderledes, dette vil efter den Lidendes Mening sige, ogsaa Du vilde indsee og forstaae, at der ingen Trøst er.

Altsaa dette er Klagen; den Lidende klager næsten altid over, at Den, der vil trøste ham, ikke sætter sig i hans Sted. Vistnok har ogsaa den Lidende bestandigt nogen Ret; thi intet Menneske oplever ganske det Samme som et andet Menneske, og selv om saa var, det er nu engang den almindelige og fælles Grændse for hvert Menneske særligen, ikke ganske at kunne sætte sig i et andet

Menneskes Sted, selv med sin bedste Villie ikke ganske
fornemme, føle, tænke som et andet Menneske. Men i
Forstand beholder den Lidende Uret, forsaavidt han vil,
skal betyde, at der ingen Trøst er for Lidende; thi det
ogsaa betyde, at hver Lidende skal søge at finde Trø
selv, det er hos Gud. Det var vel slet ikke Guds Vill
ene Menneske skulde kunne finde fuldstændig Trøst hos d
det er tvertimod Guds velbehagelige Villie, at hvert Menn
søge den hos ham, at, naar de Trøstegrunde, som An
blive ham snagløse, at han saa søger til Gud, følgende
Ord: haver Salt i Eder selv og holder Fred med hvera
Du Lidende, o, og Du, som maaskee oprigtigt og velmeen
at trøste: strider dog ikke den unyttige Strid med hinan
Medlidende, viis Du sand Medlidenhed, ved ikke at gjøre
paa ganske at kunne sætte Dig i den Andens Sted; og Du
viis sand Skjønsomhed ved ikke at fordre det Umulig
Anden — der er jo dog Een, der ganske kan sætte sig i
i enhver Lidendes Sted: den Herre Jesus Christus.

Derom tale de forelæste hellige Ord. »Vi have ikk

Christus satte sig ganske i Dit Sted. Han var Gud og blev Menneske — saaledes satte han sig i Dit Sted. Det er jo nemlig hvad sand Medlidenhed saa gjerne vil, den vil saa gjerne ganske sætte sig i den Lidendes Sted for ret at kunne trøste. Men det er tillige hvad menneskelig Medlidenhed ikke formaaer; kun guddommelig Medlidenhed formaaer det — og Gud blev Menneske. Han blev Menneske; og Han blev det Menneske, der af Alle, Alle ubetinget har lidt meest; der var aldrig født, der skal eller kan aldrig fødes det Menneske, der skal lide som Han. O, hvilken Betryggelse for Hans Medlidenhed, o, hvilken Medlidenhed at give en saadan Betryggelse! Medlidende aabner Han sin Favn for alle Lidende; kommer hid, siger Han, Alle I, som lide og ere besværede; kommer hid til mig, siger Han: og Han indestaaer for hvad Han siger, thi Han — dette er Indbydelsen anden Gang — Han var ubetinget den meest Lidende. Stort allerede om menneskelig Medlidenhed vover sig til at lide næsten lige saa meget som den Lidende: men af Medlidenhed, for at sikkre Trøsten, at lide uendelig mere end den Lidende, hvilken Medlidenhed! Den menneskelige Medlidenhed gyser dog gjerne tilbage, bliver helst, deeltagende, paa den trygge Strandbred; eller om den vover sig ud, den vil dog ikke gjerne gaae slet saa langt ud som der, hvor den Lidende er: men hvilken Medlidenhed at gaae længere ud! Du Lidende, hvad fordrer Du? Du fordrer, at den Medlidende skal ganske sætte sig i Dit Sted: og Han, Medlidenheden, Han satte sig ikke blot ganske i Dit Sted, Han kom til at lide uendelig meget mere end Du! O, for en Lidende seer dette maaskee stundom, mismodigt, næsten saa forrædersk ud, at Medlidenheden holder sig lidt tilbage: men her, her er Medlidenheden bag ved Dig i den uendelig større Lidelse!

Han satte sig, Han kan sætte sig ganske i Dit Sted, Du Lidende, hvo Du end er. — Er det timelig og jordisk Bekymring, Armod, Sorg for Udkommet og hvad dertil hører: ogsaa Han har lidt Hunger og Tørst, og just i de vanskeligste Øieblikke af Hans Liv, hvor Han tillige kjæmpede aandeligt, i Ørkenen og paa Korset; og til daglig Brug eiede Han ikke mere end Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen — saa meget eier dog vel ogsaa den Fattigste! Og Han, der blev født i en Stald, svøbt i Klude, lagt i en Krybbe, Han havde sit Liv igjennem ikke det, hvortil Han kunde hælde sit Hoved — saa meget Huusly har dog

---

Alle I, som lide osv.] Matth. 11, 28.

vel ogsaa den Huusvilde! Skulde Han saa ikke ganske kunne sætte sig i Dit Sted og forstaae Dig! — Eller er det Hjertesorg: ogsaa Han havde engang Venner, eller rettere, Han meente engang at have dem; men da saa Afgjørelsen kom, da forlode de Ham alle, dog nei ikke alle, der blev to tilbage, den ene forraadte Ham, den anden fornegtede Ham! Ogsaa Han havde engang Venner, eller Han meente engang at have dem, de sluttede sig saa nær til Ham, de stredes endog om, hvo der skulde indtage Pladsen paa Hans høire og hvo paa Hans venstre Side, indtil saa Afgjørelsen kom, og Han, istedetfor at hæves til Thronen, ophøiedes paa Korset: da bleve tvende Røvere mod deres Villie tvungne til at indtage den ledige Plads ved Hans høire og den ledige Plads ved Hans venstre Side! Mener Du ikke, at Han kan ganske sætte sig i Dit Sted! — Eller er det Sorg over Verdens Ondskab, over hvad Modstand Du og det Gode maa lide, dersom det ellers blot er ganske vist, at det i Sandhed er Dig, der vil det Gode og Sande: o, i denne Henseende vilde Du, et Menneske, dog vel ikke vove at sammenligne Dig med Ham, Du, en Synder, dog vel ikke vove at sammenligne Dig med Ham, den Hellige, der først oplevede disse Lidelser — saa Du i det Højeste kan lide i Lighed med Ham

Dig; raab ei heller utaalmodig paa Dine Lidelser, som vare de saa frygtelige, at end ikke Han formaaede ganske at sætte sig i Dit Sted: formast Dig ikke til denne Usandhed, betænk, at Han ubetinget og uden al Sammenligning ubetinget var den af alle Lidende meest Lidende. Thi vil Du vide, hvo der er den meest Lidende, nu saa lad mig sige Dig det. Ikke den tause Fortvivlelses dulgte Skrigen, og ikke, hvad der forfærder Andre, Skrigets Høirøstethed gjør Udslaget, nei lige det Modsatte. Den er ubetinget den meest Lidende, om hvem det — derved at han gjør det — i Sandhed er sandt, at han ubetinget ingen anden Trøst har end den: at trøste Andre; thi dette og kun dette er Sandhedens Udtryk for, at i Sandhed Ingen kan sætte sig i hans Sted, samt at det er Sandhed i ham. Og saaledes med Ham, den Herre Jesus Christus; Han var ikke en Lidende, der søgte Trøst hos Andre, endnu mindre, at Han fandt den hos Andre, endnu mindre, at Han klagede over ikke at finde den hos Andre, nei Han var den Lidende, hvis eneste, ubetinget hvis eneste Trøst var at trøste Andre. See her er Du kommet til Lidelsernes Høieste, men ogsaa til Lidelsernes Grændse, hvor Alt vender sig om; thi Han, just Han er »Trøsteren«. Du klager over, at Ingen kan sætte sig i Dit Sted; beskjeftiget Dag og Nat med den Tanke, falder det Dig, kan jeg tænke, maaskee aldrig ind, at Du skulde trøste Andre: og Han, »Trøsteren«, Han er den Eneste, om hvem det i Sandhed gjaldt, at Ingen kunde sætte sig i Hans Sted — hvor sandt, hvis Han havde klaget saaledes! — Han, »Trøsteren«, i hvis Sted Ingen kunde sætte sig, Han kan ganske sætte sig i Dit og i enhver Lidendes Sted. Var det Sandhed, at slet Ingen kan sætte sig i Dit Sted, nu vel, saa beviis det; der er saa for Dig kun Eet tilbage, bliv selv Den, der trøster Andre. Dette er det eneste Beviis, der kan føres for, at det er Sandhed, at Ingen kan sætte sig i Dit Sted. Saa længe Du taler om, at Ingen kan sætte sig i Dit Sted, saa længe er Du ikke ubetinget enig med Dig selv derom, ellers vilde Du idetmindste tie. Men selv om Du taug, saa længe det ikke virker til, at Du paatager Dig at trøste Andre, saa længe er Du ikke ubetinget enig med Dig selv om, at Ingen kan sætte sig i Dit Sted; Du sidder saa dog blot hen i taus Fortvivlelse, atter og atter beskjeftiget med den Tanke, at Ingen kan sætte sig i Dit Sted, det er, Du maa i ethvert Øieblik gjøre denne Tanke fast, det er, den er ikke fast, Du er ikke ubetinget enig med Dig selv

»Trøsteren«] Christus Consolator.

derom, det er, det er ikke ganske Sandhed i Dig. Dog sandt kan dette jo heller ikke være i noget Menneske, at Ingen, ubetinget Ingen kan sætte sig i hans Sted; thi just Han, Jesus Christus, hvis Sted Ingen hverken ganske eller blot nogenledes kan sætte sig, just Han kan sætte sig ganske i Dit Sted.

Han satte sig ganske i Dit Sted, hvo Du end er, Du, som forsøges i Fristelse og Anfægtelse, Han kan sætte sig ganske i Dit Sted, »forsøgt i alle Ting i lige Maade«.

Som med den Lidende, saaledes med den Fristede og Anfægtede, ogsaa han klager gjerne over, at Den, der vil trøste eller raade eller advare ham, ikke forstaaer ham, ikke ganske kan sætte sig i hans Sted. »Var Du i mit Sted« siger han »eller kunde Du sætte Dig i mit Sted, kunde Du forstaae, med hvilken rædsom Magt Fristelsen omspænder mig, kunde Du forstaae, hvor frygteligt Anfægtelsen spotter enhver min Anstrengelse: saa vilde Du dømme anderledes. Men Du, som ikke selv fornemmer det, Du kan sagtens tale roligt derom, sagtens benytte Leiligheden til at føle Dig selv bedre, fordi Du ikke faldt i Fristelsen, ikke laae under for Anfægtelsen, det er, fordi Du hverken forsøgtes i det Ene eller i det Andet. Var Du i mit Sted!«

Alt: ogsaa Han. Fristes Du, segnende under Muligheden, til at ønske, at Farens Virkelighed dog snart var forhaanden: ogsaa Han; fristes Du, forsmægtende, til at ønske Dig Døden: ogsaa Han. Er Fristelsen den, at være forladt af Menneskene: ogsaa Han fristedes; er den den — dog nei, den Anfægtelse har dog vel intet Menneske oplevet, den Anfægtelse at være forladt af Gud; men Han fristedes saaledes. Og saaledes paa enhver Maade.

Og derfor Du, der fristes, hvo Du end er, forstum ikke i Fortvivlelse, som var Fristelsen overmenneskelig, og Ingen kunde forstaae den; udmal ei heller utaalmodigt Din Fristelses Størrelse, som kunde end ikke Han ganske sætte sig i Dit Sted! Thi vil Du vide, hvad der fordres for i Sandhed at kunne bedømme, hvor stor en Fristelse i Sandhed er, nu saa lad mig sige Dig det. Der fordres: at Du har bestaaet i Fristelsen. Først da faaer Du Sandheden at vide om, hvor stor Fristelsen var; saa længe Du ikke har bestaaet i den, veed Du kun Usandheden, kun hvad Fristelsen, just for at friste, indbilder Dig om, hvor frygtelig den er. At fordre Sandhed af Fristelsen, det er for meget forlangt; Fristelsen er en Bedrager og Løgner, der vel vogter sig for at sige Sandhed, thi dens Magt er just Usandheden. Vil Du have Sandheden ud af den, om hvor stor den virkelig er, saa maa Du see at blive den Stærkere, see at bestaae i Fristelsen: saa faaer Du Sandheden at vide, eller Du faaer Sandheden ud af den. Og derfor er der kun Een, som i Sandhed ganske nøiagtigt kjender enhver Fristelses Størrelse, og ganske kan sætte sig i Enhvers Sted, der bliver fristet: Han, der selv blev forsøgt i alle Ting i lige Maade, fristet, men som bestod i enhver Fristelse. Tag Dig da iagt, mere og mere lidenskabeligt at skildre og klage over Fristelsens Størrelse: med hvert Skridt fremad Du gjør ad den Vei, anklager Du blot mere og mere Dig selv. Et Forsvar for Dig, at Du ligger under for Fristelsen, lader sig heller ikke føre paa den Maade, ved mere og mere overdrevent at beskrive Fristelsens Størrelse; thi Alt, hvad Du saaledes siger, er Usandhed, da Du kun kan faae Sandheden at vide ved at bestaae i Fristelsen. Maaskee kunde et andet Menneske hjælpe Dig, hvis Du vil lade Dig hjælpe, et andet Menneske, der blev fristet paa samme Maade, men bestod i Fristelsen; thi han veed Sandheden. Men selv om der intet andet Menneske er, som kan sige Dig Sandheden: der er dog Een, som ganske kan sætte sig i Dit Sted, Han, der blev forsøgt i alle Ting i lige Maade, fristet, men som bestod i Fristelsen. Af Ham vil Du kunne faae Sandheden at vide, dog kun paa det Vilkaar, at Han seer, at det er Dit redelige Forsæt at ville bestaae i Fristelsen. Og naar

Du saa har bestaaet i Fristelsen, saa vil Du ganske kunne forstaae Sandheden. Saa længe Du ikke har bestaaet i Fristelsen, klager Du over, at Ingen ganske kan sætte sig i Dit Sted — thi dersom Du har bestaaet i Fristelsen, saa vilde det jo være Dig det Samme, ikke Noget at klage over, om saa var, at Ingen kunde sætte sig i Dit Sted. Denne Klagen er en Opfindelse af den Usandhed, som er i Fristelsen; og denne Usandheds Mening er, at skulde Nogen ganske forstaae Dig, da maatte det være En, som ogsaa laae under for Fristelsen, saa altsaa I Tvende forstode hinanden — i Usandheden. Er dette at »forstaae« hinanden? Nei, her er Grændsen, hvor Alt vender sig om: der er kun Een, som i Sandhed kan sætte sig ganske i Enhvers Sted, der fristes — og Han kan det just fordi Han ene bestod i enhver Fristelse. Men tillige, o, glem det ikke, Han kan ganske sætte sig i Dit Sted.

Han satte sig ganske i Dit Sted, blev forsøgt i alle Ting i lige Maade — **dog uden Synd.** Altsaa i denne Henseende satte Han sig ikke i Dit Sted, kan Han ikke sætte sig ganske i Dit Sted, Han, den Hellige, hvor skulde det være muligt! Er Forskjellen uendelig mellem Gud, som er i Himlen, og Dig, som er paa Jorden: Forskjellen er uendelig større mellem den Hellige og Synderen.

O, og dog, ogsaa i denne Henseende, om end paa en anden Maade, satte Han sig ganske i Dit Sted. Thi naar Han, naar Forsonerens Lidelse og Død er Fyldestgjørelsen for Din Synd og Skyld — naar den er Fyldestgjørelsen, saa træder den jo i Stedet for Dig, eller Han, Fyldestgjøreren, træder i Dit Sted, i Dit Sted lidende Syndens Straf, at Du maatte frelses, i Dit Sted lidende Døden for Dig, at Du maatte leve: satte og sætter Han sig saa

Sted; jeg har forladt det; der staaer en Anden i mit Sted, en Anden, som ganske sætter sig i mit Sted; jeg staaer frelst ved Siden af denne Anden, ved Siden af Ham, min Forsoner, der ganske satte sig i mit Sted: hav Tak derfor, Herre Jesus Christus!

M. T., en saadan Medlidenhedens Ypperstepræst have vi: hvo Du end er, og hvorledes Du end lider, Han kan ganske sætte sig i Dit Sted; hvo Du end er, og hvorledes Du end fristes, Han kan ganske sætte sig i Dit Sted; hvo Du end er, o Synder, som vi Alle ere, Han sætter sig ganske i Dit Sted! Du gaaer nu op til Alteret, Brødet rækkes Dig atter og Vinen, Hans hellige Legeme og Blod, atter til evigt Pant paa, at Han ved sin Lidelse og Død satte sig ogsaa i Dit Sted, at Du bag Ham frelst, Dommen forbi, maa indgaae til Livet, hvor igjen Han har beredet Dig Sted.

II.

Luc. XVIII, 13.

Herre Jesus Christus, lad Du Din hellige Aand ret oplyse og overbevise os om vor Synd, saa vi ydmygede, med nedslagent Blik erkjende, at vi staae langt, langt borte, og sukke: Gud vær mig Synder naadig; men da lade Du ved Din Naade ogsaa os vederfares efter Dit Ord om hiin Tolder, der gik op til Templet for at bede: han gik retfærdiggjort hjem til sit Huus.

Luc. XVIII, 13. **Og Tolderen stod langt borte, og vilde end ikke opløfte Øinene til Himmelen, men slog sig paa sit Bryst og sagde: Gud vær mig Synder naadig!**

A. T., de forelæste hellige Ord ere, som Du veed, af Evangeliet om Pharisæeren og Tolderen: Pharisæeren er Hykleren, der bedrager sig selv og vil bedrage Gud, Tolderen den Oprigtige, hvem Gud retfærdiggjør. Men der gives jo ogsaa en anden Art Hykleri, Hyklere, der ligne Pharisæeren, medens de dog have valgt Tolderen til Forbilledet, Hyklere, der, efter Skriftens Ord om Pharisæeren, »stole paa sig selv, at de ere retfærdige, og foragte Andre«, medens de dog danne deres Skikkelse i Lighed med Tolderen, skinhelligt staae langt borte, ikke som Pharisæeren, der

---

Skriftens Ord om Pharisæeren] Luc. 18, 9.

stolt stod for sig selv, skinhelligt slaae Øiet til Jorden, ikke som Pharisæeren, der stolt vendte Blikket mod Himlen, skinhelligt sukke »Gud vær mig Synder naadig«, ikke som Pharisæeren, der stolt takkede Gud, at han var retfærdig — Hyklere, der, som Pharisæeren gudsbespottelig sagde i sin Bøn »jeg takker Dig Gud, at jeg ikke er som denne Tolder«, skinhelligt sige: jeg takker Dig Gud, at jeg ikke er som denne Pharisæer. Ak ja, vistnok er dette saaledes; Christendommen kom ind i Verden og lærte Ydmyghed, men ikke Alle lærte Ydmyghed af Christendommen, Hykleriet lærte at forandre Maske og blev det samme, eller rettere endnu værre. Christendommen kom ind i Verden og lærte, at Du ikke skal stolt og forfængeligt søge den øverste Plads ved Gjestebud, men sætte Dig nederst — og snart sad Stolthed og Forfængelighed forfængeligt nederst tilbords, den samme Stolthed og Forfængelighed, o, nei ikke den samme, en endnu værre. Saa kunde man maaskee mene, at det var fornødent at vende dette og næsten alle Evangelierne om, i Betragtning af at Hykleriet og Stoltheden og Forfængeligheden og det verdslige Sind kan ville vende Forholdet om. Og hvad skulde saa vel det hjælpe? Det kan dog kun være en sygelig Skarpsindigheds, en forfængelig Kløgts Mening, at ville være saa kløgtig, at den ved Kløgt kan forhindre Misbrug. Nei, der er kun Eet, som overvinder og mere end overvinder, fra Først af uendelig har overvundet al Underfundighed, Evangeliets Eenfold, der eenfoldigt ligesom lader sig bedrage, og dog eenfoldigt vedbliver at være det Eenfoldige. Og ogsaa dette er det Opbyggelige ved Evangeliets Eenfold, at det Onde ikke kunde faae Magt over

siges »han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus« — er det ikke som gik han nu hjem fra Alteret!

Tolderen stod langt borte. Hvad vil det sige? Det vil sige, at staae for sig selv, ene med sig selv for Gud — saa er Du langt borte, langt borte fra Menneskene, og langt borte fra Gud, med hvem Du dog er ene; thi i Forholdet til et Menneske er det saaledes, at naar Du er ene med ham, er Du ham nærmest, naar der ere Andre tilstede, er Du længere borte, men i Forhold til Gud er det saaledes, at naar der er Flere tilstede, synes det Dig, som er Du Gud nærmere, og først naar Du bogstavelig er ene med ham, opdager Du, hvor langt borte Du er. O, om Du end ikke er en saadan Synder som Tolderen, hvem ogsaa den menneskelige Retfærdighed dømmer skyldig: dersom Du er ene med Dig selv for Gud, saa staaer Du ogsaa langt borte. Saasnart der er Nogen mellem Gud og Dig, skuffes Du let, som var Du ikke saa langt borte; ja selv om saa var, at Den eller De, der for Dig ere imellem Gud og Dig, i Dine Tanker ere bedre og fuldkomnere end Du: Du er dog ikke saa langt borte, som naar Du er ene for Gud. Saasnart der kommer Nogen mellem Gud og Dig, ligegyldigt enten det er En, Du anseer for fuldkomnere end Dig, eller En, Du anseer for ufuldkomnere, saa faaer Du en bedragersk Maalestok, den menneskelige Sammenlignings Maalestok. Det er da, som kunde det dog udmaales, hvor langt Du er borte, og saa er Du ikke langt borte.

Men Pharisæeren, som jo, efter Skriftens Ord, »stod for sig selv,« stod han da ikke langt borte? Ja, hvis han i Sandhed havde staaet for sig selv, saa havde han ogsaa staaet langt borte; men han stod ikke i Sandhed for sig. Evangeliet siger, han stod for sig selv og takkede Gud, »at han ikke var som de andre Mennesker.« Og naar man har de andre Mennesker med sig, saa staaer man jo ikke for sig selv. Just deri laae Pharisæerens Stolthed, at han stolt brugte de andre Mennesker til at maale sin Afstand fra dem, at han ikke vilde for Gud slippe Tanken om de andre Mennesker, men holde denne Tanke fast, for saa stolt at staae for sig selv — i Modsætning til de andre Mennesker; men det er jo ikke at staae for sig selv, mindst er det at staae for sig selv for Gud.

Tolderen stod langt borte. Sig sin Skyld og Brøde bevidst var det maaskee gjort lettere for ham ikke at fristes af den Tanke om de andre Mennesker, hvilke han jo maatte tilstaae vare bedre end han. Dog derom ville vi Intet afgjøre; men vist er det, han havde glemt alle Andre. Han var ene, ene med Bevidstheden om

sin Skyld og Brøde, han havde ganske glemt, at der jo dog ogsaa vare mange andre Toldere end han, han var som var han den eneste. Han var ikke ene med sin Skyld lige over for et retfærdigt Menneske, han var ene for Gud: o, det er at være langt borte. Thi hvad er længere borte fra Skyld og Synd end Guds Hellighed — og saa, selv en Synder, at være ene med den: er det ikke at være uendelig langt borte!

Og han vilde end ikke opløfte Øinene til Himlen, aitsaa han slog Øiet ned. Ja, hvad Under vel! O, selv legemligt er der jo i det Uendelige Noget, som overvælder et Menneske, idet hans Øie Intet kan faae at fæste sig paa, man kalder dets Virkning Svimmelhed — saa maa man lukke Øinene: og Den, der, ene med sin Skyld og sin Synd, veed, at hvis han slog Øiet op, seer han Guds Hellighed, intet Andet, han lærer vel at slaae Øiet ned; eller han saae maaskee op og saae Guds Hellighed — og han slog Øiet ned. Han saae ned, saae sin Elendighed; og tungere end Søvnen paa den Udmattedes Øielaag, tungere end Dødens Søvn tynger, tyngede Forestillingen om Guds Hellighed hans Øie ned; som den Udmattede, ja som den Døende, saaledes formaaede han ikke at løfte Øiet op.

Han vilde end ikke opløfte Øinene til Himlen; men han — der med nedslagent Blik, indadvendt, kun indsaae sin egen Elendighed — saae heller ikke til Siden, som Pharisæeren, der saae

somhed overfaldes af et glubende Dyr, saa kommer det vel af sig selv med Skriget; og naar Du paa den afsides Vei falder mellem Røvere, saa opfinder Skrækken selv Skriget. Saaledes ogsaa med hvad der er uendelig Forfærdeligere. Naar Du er ene; ene paa det Sted, som er eensommere end Ørkenen — thi selv i den eensomste Ørken var det dog muligt at der kunde komme et andet Menneske; ene paa det Sted, som er eensommere end den meest afsides Vei, hvor det dog var muligt, at der kunde komme en Anden; ene i Enkeltheden eller som den Enkelte og lige over for Guds Hellighed: saa kommer Skriget af sig selv. Og naar Du ene for Guds Hellighed har lært, at det hjælper Dig ikke, om Dit Skrig vilde kalde nogen Anden til Hjælp, at der, hvor Du er den Enkelte, der er bogstaveligen ingen Anden end Du, at det er det umuligste af Alt, at der kunde være eller komme nogen Anden end Du: saa opfinder Forfærdelsen, som Nød har opfundet Bønnen, den opfinder dette Skrig »Gud vær mig Synder naadig«. Og Skriget, Sukket er saa oprigtigt i Dig — ja, hvorledes skulde det ikke være det! Hvad Hykleri skulde der vel være i, at Den, for hvem Afgrunden aabner sig i Havsnød, at han skriger; selv om han veed, at Stormen spotter hans spæde Stemme, og at Fuglene derude høre ligegyldigt paa ham, han skriger alligevel, i den Grad er Skriget sandt og Sandhed. Saaledes ogsaa med hvad der i en ganske anden Forstand er uendelig Forfærdeligere, Forestillingen om Guds Hellighed, naar man, selv Synder, er ene for den — hvad Hykleri skulde der vel være i dette Skrig: Gud være mig Synder naadig! Naar blot Faren og Forfærdelsen er virkelig, saa er Skriget altid oprigtigt, dog derhos, Gud være lovet, ei heller forgjeves.

Pharisæeren derimod var ikke i Fare, han stod stolt og tryg, selvtilfreds, af ham hørtes der intet Skrig; hvad vil dette sige? det vil tillige sige noget ganske Andet: han var heller ikke for Gud.

Og nu Slutningen. Tolderen gik retfærdiggjort hjem i sit Huus.

Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi ogsaa om denne Tolder gjælder det jo dog, hvad Skriften siger om alle Toldere og Syndere, at de holdt sig nær til Christum: just ved at staae langt borte holdt han sig nær til Ham, medens Pharisæeren i formastelig Nærgaaenhed stod langt, langt borte. Saaledes vender Billedet sig om. Det begynder med, at Pharisæeren staaer nær, Tolderen

hvad Skriften siger om alle Toldere og Syndere] Luc. 15, 1.

langt borte; det ender med at Pharisæeren staaer langt borte, Tolderen nær. — Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi han slog Øiet ned; men det nedslagne Blik seer Gud, og det nedslagne Blik er Hjertets Opløftelse. Intet Blik er jo saa skarpsynet som Troens, og dog er Troen, menneskelig talt, blind; thi Fornuft, Forstand er, menneskelig talt, det Seende, men Troen er mod Forstand. Saaledes er det nedslagne Blik seende, og hvad det nedslagne Blik betyder: Ydmygelse, Ydmygelse er Opløftelse. Billedet vender sig atter om, idet de Tvende gaae hjem fra Templet: Den, der opløftedes, det var Tolderen, dermed endte det; men Pharisæeren, der begyndte med stolt at opløfte sit Øie til Himlen, ham staaer Gud imod, og Guds Modstand er tilintetgjørende Nedtrykkelse. I fordums Tider var det ikke som nu, at den Stjernekyndige opfører den Bygning i Høiden, fra hvilken han vil iagttage Stjernerne, i fordums Tid grov han ned i Jorden for at finde Stedet til at iagttage Stjernerne: i Forholdet til Gud er der ingen Forandring skeet, skeer der ingen — at opløftes til Gud er kun muligt ved at stige ned; saa lidet som Vandet forandrer sin Natur og løber op ad Bjergene, saa lidet kan det lykkes et Menneske at opløfte sig til Gud — ved Stolthed. — Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Thi Selvanklagen er Retfærdiggjørelsens Mulighed. Og Tolderen anklagede sig selv. Der var Ingen, der anklagede ham; det var ikke den borgerlige Retfærdighed, der greb ham i Brystet og sagde »Du er en Forbryder«; det var ikke de Mennesker, hvilke han maaskee bedrog, der sloge ham for Brystet og sagde »Du er en Bedrager« — men han slog

Du skrifter, jo længere borte staaer Du — og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, da at knæle er som et Sindbillede paa det at staae langt borte, langt borte fra Den, der er i Himlene, fra hvem altsaa Afstanden er den størst mulige, naar Du knælende synker til Jorden — og dog er Du ved Alteret Gud nærmest. — At skrifte det er just at slaae Øiet ned, ikke at ville løfte Blikket til Himlen, ikke at ville see nogen Anden; jo oprigtigere Du skrifter. desto mere vil Du slaae Øiet ned, desto mindre vil Du see nogen Anden — og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, da det at knæle ned er det end stærkere Udtryk for hvad det er at slaae Øiet ned, thi Den, der kun slaaer Øiet ned, staaer dog selv endnu noget opreist — og dog er ved Alteret Dit Hjerte opløftet til Gud. — At skrifte det er just at slaae sig for sit Bryst, og, uden at forstyrres for meget af Tanken om de enkelte Synder, at samle Alt, kortest og sandest, i Eet: Gud vær mig Synder naadig; jo inderligere Du skrifter, desto mere vil al Din Skriften ende i denne tause Betegnelse, at Du slaaer Dig for Dit Bryst, og i dette Suk: Gud vær mig Synder naadig — og desto sandere, at Du saa knæler ved Alteret, en Knælende, der udtrykker, at han fordømmende sig selv kun beder om Naade — og dog er ved Alteret Retfærdiggjørelsen.

Han gik retfærdiggjort hjem i sit Huus. Og Du, m. T., naar Du fra Alteret vender hjem til dit Huus, da hilser from Deeltagelse Dig med dette Ønske: til Lykke og Velsignelse, forvisset om, at Du ved Alteret fandt Retfærdiggjørelse, at Besøget blev Dig til Lykke og Velsignelse. Nu, førend Du gaaer op til Alteret, det samme Ønske: at det maatte blive Dig til Lykke og Velsignelse. O, det naturlige Menneske finder meest Tilfredsstillelse i at staae opreist: Den, der i Sandhed lærte Gud at kjende, og ved at lære Gud at kjende lærte sig selv at kjende, han finder kun Salighed i at falde paa sine Knæe, tilbedende naar han tænker paa Gud, angergiven naar han tænker paa sig selv. Byd ham hvad Du vil, han begjerer kun Eet, liig hiin Qvinde, der dog valgte — ikke den bedste Deel, o nei, hvor kan her være Tale om Sammenligning! — nei der, efter Skriftens Ord, valgte den gode Deel, da hun satte sig ved Frelserens Fødder — han begjerer kun Eet: at knæle ved Hans Alter.

III.

Luc. VII, 47.

Bøn.

Herre Jesus Christus, for retteligen at kunne bede Dig om Alt, bede vi Dig først om Eet: hjælp os, at vi maatte elske Dig meget, forøg Kjerligheden, opflam den, luttre den. O, og denne Bøn vil Du høre, Du der jo dog ikke — grusomt — saaledes er Kjerlighed, at Du kun er Gjenstanden, ligegyldig ved, om Nogen elsker Dig eller ikke; Du der jo ikke — i Vrede — saaledes er Kjerlighed, at Du kun er Dommen, nidkjer, hvo der elsker Dig og hvo ikke. O, nei saaledes er Du ikke, saa vilde Du ogsaa kun indgyde Frygt og Angest, det vilde saa være forfærdeligt »at komme til Dig«, frygteligt »at blive i Dig«, og saa var Du jo ikke selv den fuldkomne Kjerlighed, der udjager Frygt. Nei, forbarmende, eller kjerligt, eller i Kjerlighed er Du jo Kjerlighed saaledes, at Du selv elsker Kjerligheden frem, der elsker Dig, opelsker den til at elske Dig meget.

Luc. VII, 47. **Derfor, siger jeg Dig, ere hendes mange Synder hende forladne; thi hun elskede meget.**

M. T., Du veed, om hvem Talen er, at den er om hiin Qvinde, hvis Navn er: Synderinden. »Da hun fornam, at Christus sad til-

»at komme til Dig«] smlgn. Matth. 11, 28. »at blive i Dig«] smlgn. Joh. 15, 4. den fuldkomne Kjerlighed, der udjager Frygt] smlgn. 1. Joh. 4, 18.

bords i en Pharisæers Huus, hentede hun en Alabaster-Kruk
med Salve; og hun stod bag ved hos hans Fødder, græd og b
gyndte at væde hans Fødder med Taarer og aftørrede dem m
sit Hovedhaar, og kyssede hans Fødder, og salvede dem m
Salve.«

Ja, hun elskede meget. Thi der gives jo Modsætning
som ere hinanden imod paa Liv og Død, eller det er dog for d
ene af Modsætningerne som den frygteligste Tilintetgjørelse
nærme sig den anden. Saaledes naar man er en Synder, eller
Synderinde — at nærme sig den Hellige, at blive aabenbar li
over for Ham, altsaa i Hellighedens Belysning. O, ikke flyer Natt
mere skrækket tilbage for Dagen, der vil tilintetgjøre den, og h
der gives Spøgelser, ikke skrækker et Gjenfærd angestfuld
sammen, naar det gryer ad Dag, end Synderen gyser tilbage
den Hellige, der, som Dagen, gjør Alt aabenbart. Saa længe h
kan, flyer Synderen, unddrager sig saa længe han kan fra den
Gang til Døden, for dette Møde med Lyset, opfindsom i skulken
Undskyldning og Udflugt og Bedrag og Besmykkelse. Men h
elskede meget; og hvad er det stærkeste Udtryk for at els
meget? det er at hade sig selv — hun gik ind til den H

den der ventede hende i Pharisæerens Huus af de stolte Pharisæer; og paa den anden Side, der er maaskee dog ingen Lidelse saa beregnet paa at martre just en Qvinde som Spottens Grusomhed, der ventede hende i Pharisæerens Huus af de stolte Pharisæer. Men hun — er der da ingen Medlidenhed, der sparer hende for denne Grusomhed? nei, der er ingen Medlidenhed! — hun hadede sig selv: hun elskede meget. — Hun gik ind til den Hellige, i Pharisæerens Huus, til Gjestebudet. Til Gjestebud! Du gyser, Du gyser tilbage fra at følge hende; hvor gysende det er, overbevises Du let om, thi Du vil bestandigt fristes til at glemme, at det Hele foregaaer ved et Gjestebud, at det ikke er et »Sorrigs-Huus« men et »Gjestebuds-Huus«. Ved et Gjestebud kommer der en Qvinde ind; hun medbringer en Alabaster-Krukke med Salve — ja, det svarer til Gjestebudet; hun sætter sig ved en af Gjesternes Fødder — og græder: det svarer ikke til Gjestebudet. I Sandhed, hun forstyrrer Gjestebudet, denne Qvinde! Ja, men det forstyrrede ikke hende, denne Synderinde, hun der, vistnok ikke uden at gyse, ikke uden at gyse tilbage, dog gik fremad til Gjestebudet — og til Bekjendelsen; hun hadede sig selv: hun elskede meget. O, tungt som intet Andet hviler Syndens tunge Hemmelighed paa et Menneske; der er kun Eet, som er tungere: at skulle gaae til Bekjendelsen. O, frygtelig som ingen anden Hemmelighed er Syndens Hemmelighed; der er kun Eet, som er endnu frygteligere: Tilstaaelsen. Derfor har menneskelig Medlidenhed deeltagende opfundet, hvad der kan lindre og understøtte denne svære Fødsel. Paa det hellige Sted, hvor Alt er stille alvorsfuld Høitidelighed, og i et skjultere Indelukke derinde, hvor Alt er Taushed som Gravens, og Skaansomhed som Dommen over de Afdøde: der tilbydes Synderen Leilighed at bekjende sin Synd. Og menneskelig Medlidenhed opfandt Lindring, at Den, der modtog Bekjendelsen, var skjult, at Synet af ham ikke skulde gjøre det for tungt — ja, for tungt for Synderen at lette sin Samvittighed. Tilsidst opfandt menneskelig Medlidenhed, at der end ikke behøvedes en saadan Bekjendelse, eller en saadan skjult Hører; for Gud i Løndom, der jo dog alligevel veed Alt, skulde Bekjendelsen kun være, og kunde da forblive skjult i Ens Inderste. Men ved et Gjestebud — og en Qvinde! Et Gjestebud; det er ikke noget skjult afsides Sted, ei heller er Belysningen et Halv-Dunkel, ei heller er Stemningen som

---

»Sorrigs-Huus« . . . »Gjestebuds-Huus«] smlgn. Prædikeren 7, 2.
kjultere Indelukke] Skriftestolen i de romersk-katholske Kirker.

mellem Gravene, og de Hørende hverken tause eller usynlige tilstede. Nei, dersom Dølgsmaal og Skumring og Afsideshed og Alt hvad dertil hører i Forhold til det at bekjende sin Synd er Lindring: et Gjestebud det var dog den grusomste Opfindelse. Hvo er da denne Grusomme, at vi med vore Bønner kunne formilde ham til at skaane hende? Ingen, ingen Grusoms Opfindelse var saa grusom, Sligt opfandt kun hun, Synderinden; hun — o, ellers er dog den Grusomme Een, Den, der pines, en Anden! — hun opfandt selv Marteren, var selv den Grusomme, hun hadede sig selv: hun elskede meget.

Ja, hun elskede meget. »Hun satte sig ved Christi Fødder, vædede dem med Graad, aftørrede dem med sit Hovedhaar« — hun udtrykker: jeg formaaer bogstaveligen slet Intet, Han formaaer ubetinget Alt. Men dette er jo at elske meget. Naar man selv mener at formaae Noget, kan man vel nok elske, men man elsker ikke meget; og i samme Grad som man mener selv at formaae mere, i samme Grad elsker man mindre. Hun derimod elskede meget. Hun gjør ikke Ord, ei heller at hun forsikkrer — o, kun altfor ofte svigefulde Udtryk, der saa let gjør en ny Forsikkring

er hun sig selv. O, salige Selvforglemmelsens Taarer, naar hun græder, naar ikke engang det mere erindrer hende om, er hun græder: saaledes har hun ganske glemt sig selv. et sande Udtryk for det at elske meget er jo just ganske at e sig selv. Naar man husker sig selv, kan man vel elske, ke elske meget; og i samme Grad som man mere husker v, i samme Grad elsker man mindre. Dog hun har ganske sig selv. Men jo større Tilskyndelsen i samme Øieblik er erindre eller tænke paa sig selv — naar man dog glemmer v og tænker paa den Anden: desto mere elsker man. Saaer det jo Tilfældet i Forhold af Kjerlighed mellem Menneske neske, om end disse Forhold ikke ganske svare til hvad Talen om, medens de dog kunne belyse det. Den, der i blik, da han selv er meest beskjeftiget, i det Øieblik, der selv det kostbareste, glemmer sig selv og tænker paa en han elsker meget; Den, der, selv hungrig, glemmer sig selv er den Anden det ringe Forraad, som kun er nok for Een, sker meget; Den, der, i Livsfare, glemmer sig selv og overden Anden den eneste Redningsplanke, han elsker meget. ledes ogsaa Den der i det Øieblik, da Alt i hans eget Indre omkring ham ikke blot erindrer ham om ham selv, men ge ham mod hans Villie til at huske paa sig selv — naar g glemmer sig selv, han elsker meget, som hun gjorde det. sidder ved hans Fødder, salver dem med Salve, aftørrer ed sit Hovedhaar, kysser dem — og græder«. Hun siger er altsaa heller ikke hvad hun siger; men hun er hvad hun ger, eller hvad hun ikke siger det er hun, hun er Betegsom et Billede: hun har glemt Mælet og Sproget og TanUro og, hvad der end mere er Uro, glemt dette Selv, glemt v, hun den Fortabte, der nu er fortabt i sin Frelser, fortabt hviler ved Hans Fødder — som et Billede. Og det er som betragtede Frelseren selv et Øieblik hende og Sagen s, som var hun ikke et virkeligt Menneske, men et Billede. for at gjøre Anvendelsen paa de Tilstedeværende desto ndtrængende taler Han ikke til hende, Han siger ikke »Dig dine mange Synder, fordi Du elskede meget«. Han taler nde, Han siger: hende ere hendes mange Synder forladne, hun elskede meget; skjøndt hun er nærværende, er det som var hun en Fraværende, det er næsten som forvandan hende til et Billede, en Parabel, næsten som sagde Han: jeg haver Noget at sige Dig. Der var engang en Qvinde, ar en Synderinde. Da Menneskens Søn en Dag sad tilbords

i en Pharisæers Huus, kom ogsaa hun derind. Pharisæerne spottede og dømte hende, at hun var en Synderinde. Men hun satte sig ved Hans Fødder, salvede dem med Salve, aftørrede dem med sit Hovedhaar, kyssede dem og græd — Simon, jeg vil sige Dig Noget: hende bleve hendes mange Synder forladne, fordi hun elskede meget. Det er næsten som en Fortælling, en hellig Fortælling, en Parabel — og dog foregaaer i samme Øieblik paa Stedet det Samme virkeligt.

Men »hende bleve jo ogsaa hendes mange Synder forladne« — og hvorledes kunde dette udtrykkes stærkere, sandere end derved, at det er Alt glemt, hun den store Synderinde forvandlet til et Billede. Idet der siges: Dig forlades Dine Synder, o hvor let kommer da ikke Erindringen tilbage i hende om sig selv, hvis hun ikke først var styrket ved denne uendelige Glemsel: hende bleve hendes mange Synder forladne. »Hun elskede meget«, derfor glemte hun ganske sig selv; hun glemte ganske sig selv, »derfor bleve hende hendes mange Synder forladne« — glemte, ja de ligesom druknedes med hende i Glemsel, hun forvandles til et Billede, hun bliver en Erindring, dog ikke at den erindrer hende om hende selv, nei, som hun glemte det ved at glemme sig selv,

blev hun og er et Forbillede; salig Den, som ligner hende i at elske meget! Syndernes Forladelse, hvilken Christus tilbød medens Han levede, vedbliver fra Slægt til Slægt at tilbydes Alle i Christo. Det siges til Alle, hver især, Dine Synder ere Dig forladte; de modtage Alle, hver især, ved Alteret Pantet paa, at Synderne ere dem forladte: salig Den, der ligner Synderinden i at elske meget! Thi om det end siges til Alle, det er dog kun sandt, naar det siges til Den, der, som hiin Qvinde, elskede meget! Det er sandt, Dine Synder ere Dig forladte i Christo; men dette Sande, som ogsaa derfor siges til hver især, er dog i en anden Forstand endnu ikke sandt, det maa gjøres til Sandhed af hver især. Saaledes er hiin Qvinde et evigt Billede; ved sin store Kjerlighed gjorde hun sig, om jeg saa tør sige, uundværlig for Frelseren. Thi at der er Syndernes Forladelse, hvad Han erhvervede, det gjør hun til Sandhed, hun som elskede meget. Du kan derfor vende det, hvorledes Du vil, og siger dog i Grunden det Samme. Du kan prise hende salig, at hendes mange Synder bleve hende forladte, og Du kan prise hende salig, at hun elskede meget: i Grunden siger Du det Samme — naar Du da vel lægger Mærke til, at Den, hun elskede meget, just var Christus, og naar Du da tillige ikke glemmer, at Christus er Naaden og Naadens Giver. Hvad er det nemlig for en Prøve, i hvilken hendes Kjerlighed forsøges, i Henseende til hvad er det hun kan siges at elske meget, hvad er det hun elsker mindre? Er Prøven den: at elske Christum høiere end Fader og Moder, Guld og Gods, Ære og Anseelse? Nei, Prøven, hvori denne Qvinde forsøges, er: at elske sin Frelser mere end sin Synd. O, der var maaskee Den, som elskede Christum mere end Fader og Moder og Guld og Gods og Ære og Liv, og dog elskede sin Synd mere end sin Frelser, elskede den, ikke i Betydning af at ville blive i den, vedblive at synde, men i Betydning af ikke ret at ville bekjende den. Frygteligt er det i en vis Forstand, men sandt er det, og Enhver, der har blot noget Kjendskab til det menneskelige Hjerte, vil sande det: der er Intet, som et Menneske hænger saa fortvivlet fast ved, som ved sin Synd. Og derfor er en fuldkommen oprigtig, dyb, aldeles sand, ganske skaanselløs Syndsbekjendelse, det er den fuldkomne Kjerlighed, en saadan Syndsbekjendelse det er at elske meget.

Nu er Talen forbi. Men ikke sandt, m. T., om end Pharisæerne have dømt, at hiin Qvinde høist upassende trængte sig ind ved et Gjestebud: idag er hun dog vel ikke kommet paa urette Sted, mellem Skriftestolen og Alteret! O, glem Taleren, som her har talet, glem hans Kunst, hvis han ellers har udviist nogen,

glem hans Feil, som maaskee vare mange, glem Talen om hende — men glem ikke hende; hun er paa denne Vei en Veileder, hun som elskede meget, og hvem derfor de mange Synder bleve forladte. Hun er langt fra at være noget afskrækkende Billede, hun er tvertimod mere tilskyndende end alle Talers Tilskyndelser, naar det gjælder om at følge hiin Indbydelse, som fører til Alteret »kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede«; thi der gaaer hun i Spidsen, hun som elskede meget, hun som derfor ogsaa fandt Hvile for sin Sjel i at elske meget, ja eller i at hendes mange Synder bleve hende forladte, ja, eller, hun som, fordi hun elskede meget, fandt Hvile derved, at hendes mange Synder bleve hende forladte.

TEXTKRITISK ANHANG.

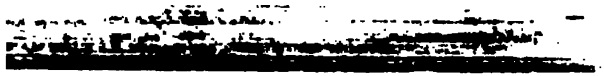

LILIEN PAA MARKEN OG FUGLEN UNDER HIMLEN.

A = Originaludgaven; A^2 = anden Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **15, 6** Ordrigdom.] AM, Ordrigdom A^2. **31, 7** Tro til] M, Tro AA^2.

TVENDE ETHISK-RELIGIEUSE SMAA-AFHANDLINGER.

A = Originaludgaven; C = Concept; M = Renskriften, hvorefter A er trykt. Desuden er her bevaret 1ste Korrektur; S = Sætteren, K = Kierkegaards Rettelser.

S. **53, 4** Genie] M, Geni SA. **60, 20** saa] MK, som SA. **63, 15** nærværende, eller, — deraf nærværende] M, nærværende SA. **20** for ham har en ganske anden] har for ham en ganske anden C^1. for ham har ganske anden C^2MA. **64, 20** Han] MK, *mangler i 1ste Korr.*, han A. **67, 15** Slægten] M, Slægten, SA. **39** saa hvad der især beskjæftiger ham, er] K, saa hvad der især besk. ham, er MS, saa hvad, der især besk. ham, er A. **68, 32** skyldige«:] M, skyldige:« SA. **35** der] SA, som M. **70, 18** gjør:] M, gjør; SA. **20** alvorligt] M, alvorligere SA. **25** noget ganske Andet] M, noget Andet SA. **71, 19** Mod er] M, Mod, er SA. **31** Samvittighed. —]

M, Samvittighed. SA. **74, 30** for at udtrykke] M, for udtrykke SA. **75, 14** Han] M, han SA. Menneske og] M, Menneske, SA. **77, 28** Socrates] SA, Socrates[s] M. **81, 5** ikke engang har] SA, ikke har M. **9** Kraft] SA, Kraft nok M. **82, 32** vilde] SA, vil M. **85, 5** Sandheden] SA, Sandhed M. **86, 21** Prætention:] K, Prætension, M, Prætention A. **35** Dorskere og dorskere] Dvaskere og dvaskere C, Dorskere og Dorskere MA. **87, 2** Dorskhed] SA, Dvaskhed M. **5** psychologisk-dialektisk,] M, philosophisk-dialektisk SA. **88, 22** Afstand] M, Forskjel SA. **24** Socrates] MK *(dette Stykke er glemt af* S[1]*)*, Sokrates A. **89, 7** Sandhed] M, Sandhed, SA. **39** Socratisk] M, Sokratisk SA. **90, 30** »Kjerligheden«] MK, »Kjærligheden« SA. **91, 10** Digter-Magtfuldkommenhed] SA, Digter-Magtfuldkommenheden M. **95, 4** Paradox-Religieuses] M, Parodox-Religieuses SA. *Den samme Feil i A findes flere Gange i det Flg.* **10** mere] M, meer SA. **96, 9** hverken før] M, før SA. **97, 23** blive en Apostel] SA, blive til en Apostel M. **98, 11** eller ved] M, eller SA. **31** Liv] M, sit Liv SA. **38** criticere] M, critisere SA. **99, 21** ualmindeligt og særdeles] M, ualmindeligt SA. **100, 10** istedetderfor] MK, istedenfor S, istedet derfor A. **102, 11** væsentlig,] M, væsentlig SA. **103, 2** aandrig, er Kunstner] M, aandrig, Kunstner SA. **21**

være A. **137, 32** Indsigtsfulde] M, Insigtsfulde A. **38** kjende] M, kiende SA. **139, 23—24** Lov til at] SA, Lov at M. **30** Reflexionens] M, Reflectionens SA. **141, 3** Tanker] M, Tanker, SA. **16** saa længe den stod] M, saalænge den stod SA. **18** Herlighed, som omgav Dig] MA, Herlighed som omgav Dig C *(at optage?)*. **24** Din] M, din SA. **25** Dit] M, dit SA. **146, 7** man mærker det maaskee ikke] KA, man mærker det maaskee ikke i MS (K *burde vist ogsaa have slettet* det). **22** æsthetisk] M, æsthethisk SA. **148, 29** reflekterer] M, refleklerer SA. **149, 31—32** Det, der fattes] MA, Det der fattes C *(at optage?)*. **151, 20** Richard II:] M *(? rettet fra* Richard II; *?)*, Richard II; SA. **152, 17** Forstands-Lidenskab] M, Forstand i *(?)* Lidenskab S, Forstands Lidenskab KA. **35** er for ham] for ham er MS, er ham for KA. **36** al Føde] KA, alt M, alt Føde S. **153, 24** Aandløshed] C, Aandsløshed MA. **157, 9** Fortvivlelse] SA, Fortvivlelsen M. **158, 25** hvorfra] M, hvorfor SA. **160, 25** et andet] M, det andet SA. **162, 28** instinktmæssigt] M, instinctmæssigt SA. **171, 9** aandløst] M, aandligt SA. **174, 13** directe] M, direkte SA. **175, 32** Gudelige. I] M, Gudelige, i SA. **176, 16** om end ikke levede] SA, om end ikke ere levede CM. **177, 18** derinde.] C, derinde MA. **178, 5** som] M, saa SA. **180, 10** skjenke] M, skjænke SA. **181, 16** var det] M, var dette SA. **182, 16** een] M, en SA. **183, 5** Himlene] M, Himlen SA. **30** Selvmodsigelse;] M, Selvmodsigelse, SA. **184, 30** oprørende sig mod] MS *(ingen Rettelse i 1ste Korr.)*, oprørende sig A. **185, 7** gjøre] M, giøre A. **189, 8** dialektisk] M, dialectisk SA. **17** Stilling,] C, Stilling MA. **25** dialektisk] M, dialectisk SA. **190, 12** over‹;] M, over;‹ SA. **191, 3** og,] K, ja, og, M, ja, S. **193, 17** Hjælp] M, Hjelp SA. **27** den da] M, da den SA. **195, 17** rigtignok] M, vistnok SA. (**196, 21** kunde CM!). **198, 24** Den] M, den SA. **200, 23** ind i] ind MA (C *afvigende)*. **203, 15** Socrates] M, Sokrates SA. **204, 28** Philosophis] Philosophies MA. **213, 4** Christeliges] M *(efter* Christeliges *er* Skjebne *udstreget)*, Christelige SA. **216, 16** Continuerlighed] MSA, Continueerlighed K *(at optage)*. **217, 31—32** kjæmpe i Oprør] M, kjæmpe SA. (**220, 2** Aerostrat CM!). **222, 33** Sjelesørgerne ordinere] KA, Sjelesørgeren ordinerer M, Sjelesørgerne ordinerer S. **223, 12** Christus, —] M, Christus, SA. **224, 4** en anden Side] C, en Side MA. **21** bort] C, borte MA. **228, 16** en friere] M, er friere SA. **229, 30** Christendom] MA, Xstd. C. *Vistnok:* Christendommen **230, 6** een Gang] M, eengang SA. **231, 9** Enkelte;] M, Enkelte, SA. **14** thi atter] M, atter SA. **21** *juxta*] M, *justa* SA. **233, 19** Excellencer] M, Exellencer SA.

»YPPERSTEPRÆSTEN« — »TOLDEREN« — »SYNDERINDEN«.

A = første Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **258, 15** Dit] M, dit A. **18** Dit] M, dit A. **27** Dit] M, dit A. **29** Dit] M, dit A. **268, 18 saa lidet]** M, saalidet A. **273, 4** Kjerligheden] M, Kjærligheden A.

SØREN KIERKEGAARDS
SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE AF

A. B. DRACHMANN, J. L. HEIBERG OG H. O. LANGE

XII. BIND

INDØVELSE I CHRISTENDOM. — EN OPBYGGELIG TALE. — TO TALER VED ALTERGANGEN OM FREDAGEN. — TIL SELVPRØVELSE. — DØMMER SELV.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

KJØBENHAVN 1905 KRISTIANIA

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
511807
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1910 L

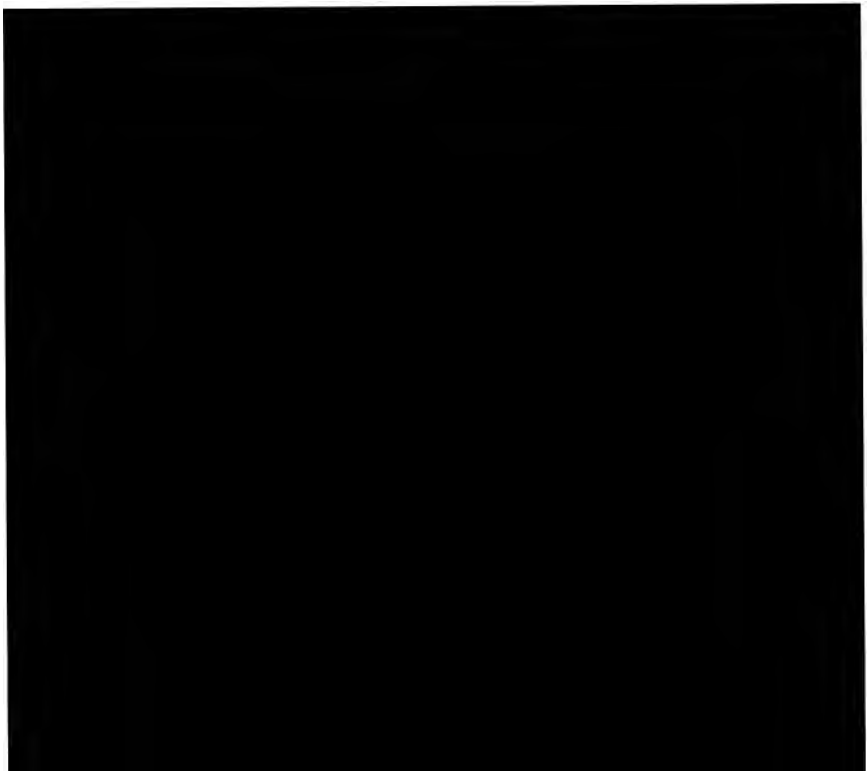

INDHOLD.

	Side
Indøvelse i Christendom	1.
En opbyggelig Tale	241.
To Taler ved Altergangen om Fredagen	261.
Til Selvprøvelse	291.
Dømmer selv	371.

ıMMER HID ALLE I SOM ARBEIDE OG ERE SVÆREDE, JEG VIL GIVE EDER HVILE.«

TIL OPVÆKKELSE OG INDERLIGGJØRELSE.

AF

ANTI-CLIMACUS.

procul o procul
este profani.

»Kommer hid osv.] Matth. 11, 28. *procul o procul este profani]* bort, bort, alle urene! (Virg. Æneide 6, 258; jvfr. S. 21).

UDGIVERENS FORORD.

I dette Skrift, hidrørende fra Aaret 1848, er Fordringen til det at være Christen af Pseudonymen tvunget op til et Idealitetens Høieste.

Dog siges, fremstilles, høres bør jo Fordringen; der bør, christeligt, ikke slaaes af paa Fordringen, ei heller den forties — istedetfor at gjøre Indrømmelse og Tilstaaelse sig selv betræffende.

Høres bør Fordringen: og jeg forstaaer det Sagte som sagt alene til mig — at jeg maatte lære ikke blot at henflye til »Naaden«, men at henflye til den i Forhold til Benyttelsen af »Naaden«.

S. K.

INDØVELSE I CHRISTENDOM.

UDGIVET AF

A. B. DRACHMANN.

Titelbladet er Originaludgavens. Til Grund for Texten er lagt det af Forfatteren selv besørgede 2. Oplag (Kjøbenhavn 1855. For-

IDØVELSE I CHRISTENDOM.

AF

ANTI-CLIMACUS.

Nr. I. II. III.

UDGIVET

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1850.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
511807
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
R 1910 L

Indhold.

Nr. I.

»Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.«

Pag.

Til Opvækkelse og Inderliggjørelse . . . . . 1.

Nr. II.

»Salig Den, som ikke forarges paa mig.«

En bibelsk Fremstilling og christelig Begrebsbestemmelse.

Indhold.

Stemning . . . . . 73.

Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb . . . . . 78.

A. Den Forargelses Mulighed, der ikke forholder sig til Christus som Christus (Gud-Mennesket), men til ham som et slet og ret enkelt Menneske, der colliderer med et Bestaaende . . . . . 81.

B. Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af Høiheden, at et enkelt Menneske taler eller handler som var han Gud, siger sig selv at være Gud, altsaa i Retning af Bestemmelsen Gud i Sammensætningen Gud-Mennesket. . 90.

C. Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af Ringheden, at Den, der udgiver sig for at være Gud, viser sig at være det ringe, fattige, lidende, tilsidst afmægtige Menneske . . . . . 98.

Tillæg 1 . . . . . 101.

Tillæg 2 . . . . . 101.

Pag.

»Forargelsens« det er den væsentlige Forargelses Tankebebestemmelser . . . . . 115.
§ 1. Gud-Mennesket er et »Tegn« . . . . . 116.
§ 2. Tjenerens Skikkelse er Ukjendeligheden (Incognito'et) . . . . . 119.
§ 3. Den ligefremme Meddelelses Umulighed . . . . . 124.
§ 4. Den ligefremme Meddelelses Umulighed er i Christo Lidelsernes Hemmelighed . . . . . 127.
§ 5. Forargelsens Mulighed er at nægte den ligefremme Meddelelse . 130.
§ 6. At nægte den ligefremme Meddelelse er at fordre »Troen« . . . . 130.
§ 7. Troens Gjenstand er Gud-Mennesket, just fordi Gud-Mennesket er Forargelsens Mulighed . . . . . 133.

Nr. III.

Fra Høiheden vil han drage Alle til sig.

Christelige Udviklinger . . . . . 137.

INDØVELSE I CHRISTENDOM.

AF

ANTI-CLIMACUS.

Nr. I.

Paakaldelse.

Vel er det atten Aarhundreder siden, at Jesus Christus vandrede her paa Jorden; men dette er jo ikke en Begivenhed lig andre Begivenheder, hvilke først, som forbigangne, gaae over i Historien, og saa, som længst forbigangne, gaae over i Glemsel. Nei, hans Nærværelse her paa Jorden bliver aldrig noget Forbigangent, altsaa heller ikke mere og mere forbigangen — hvis da ellers Troen findes paa Jorden; thi, hvis ikke, ja, da er det i samme Øieblik længe siden han levede. Saa længe der derimod er en Troende, maa denne ogsaa, for at være blevet det, have været, og som Troende være lige saa samtidig med hans Nærværelse som hine Samtidige; denne Samtidighed er Troens Betingelse, og nærmere bestemmet er den Troen. Herre Jesus Christus, at vi da ogsaa saaledes maatte blive samtidige med Dig, see Dig i Din sande Skikkelse og i Virkelighedens Omgivelse, som Du gik her paa Jorden, ikke den Skikkelse, i hvilken en tom og intetsigende, eller en tankeløs-sværmerisk eller en historisk-snaksom Ihukommelse har vanskabt Dig, da den ikke er Fornedrelsens,

---

hvis da ellers Troen findes paa Jorden] jvfr. Luc. 18, 8.

hvori den Troende seer Dig, og umuligt kan være Herlighedens, hvori endnu Ingen har seet Dig. At vi maatte see Dig som hvad Du er og var og vil være indtil Din Gjenkomst i Herlighed, som Forargelsens Tegn og Troens Gjenstand, det ringe Menneske dog Slægtens Frelser og Forløser, der af Kjerlighed kom til Jorden for at søge de Fortabte, for at lide og døe, og dog bekymret — ak, for hvert Skridt Du gjorde paa Jorden, for hver Gang Du kaldte ad den Vildfarende, for hver Gang Du udrakte Din Haand til at gjøre Tegn og Under, og for hver Gang Du uden at røre en Haand værgeløs leed Menneskenes Modstand — atter og atter maatte gjentage: salig Den som ikke forarges paa mig. At vi maatte see Dig saaledes, og at vi saa ikke maatte forarges paa Dig!

INDBYDELSEN.

Kommer hid til mig alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.

O, forunderligt; forunderligt, at Den, som har Hjælpen at
e, at det er ham, der siger: kommer hid! Hvilken Kjerlig-
Kjerligt allerede, naar man kan hjælpe, da at hjælpe Den,
beder om Hjælp; men selv at tilbyde Hjælpen! Og tilbyde
til Alle! Ja, og just til alle dem, som ikke kunne hjælpe
! At tilbyde den, nei, at raabe det ud, som var Hjælperen
Den, der trængte til Hjælp, som var dog ogsaa han, der kan
l hjælpe Alle, i een Henseende selv en Trængende, at han
Trang, og forsaavidt trænger til at hjælpe, trænger til de
de for at hjælpe dem!

I.

»Kommer hid!« — Ja, deri er intet Forunderligt, naar som er i Fare og trænger til Hjælp, maaskee til hurtig, øieb lig Hjælp, raaber: kommer hid! Og deri er heller intet For ligt, at en Markskriger lader udraabe: kommer hid, jeg hel for alle Sygdomme; ak, thi i Forhold til Markskrigeren er d altfor sandt det Usande, at det er Lægen, der trænger til d »Kommer hid alle I, som i dyre Domme kunne betale Helbre — eller dog Lægemidlerne; her er Medicin for Enhver — d betale; kommer hid, kommer hid!«

Men ellers er det dog saa, at Den, der kan hjælpe, han man opsøge; og naar man har fundet ham, er han dog m vanskelig at faae i Tale; og naar man har faaet ham i Tal man dog maaskee bede ham længe; og naar man har bede længe, lader han sig dog maaskee først langt om længe b det er, han gjør sig kostbar; og stundom, netop naar ha vil tage mod Betaling, eller ædelmodig giver Afkald der dette kun et Udtryk for, hvor uendelig kostbar han gjør sig imod Han, der gav sig hen, han giver sig ogsaa her hen, h selv Den, der søger dem, som have Hiælpen behov, han e

hiin eenfoldige Vise i Oldtiden havde uendelig lige saa meget Ret, som de Fleste, naar de gjøre det Modsatte, have Uret, at han hverken gjorde sig eller sin Underviisning kostbar, om han dog derved, i en anden Forstand, med ædel Stolthed udtrykte Værdiens Ueensartethed. Men saaledes bekymret i Kjerlighed var han ikke, at han bad Nogen at komme til sig, og det — skal jeg nu sige uagtet, eller skal jeg sige fordi, han ikke var ganske sikker paa, hvad hans Hjælp havde at betyde; thi jo sikkrere En er paa at hans Hjælp er den eneste, desto mere, menneskelig talt, Grund til at gjøre den kostbar, og jo mindre sikker, desto mere Grund til, for dog at gjøre Noget, med større Beredvillighed at tilbyde sin mulige Hjælp. Men han, der kalder sig Frelseren og veed sig at være det, han siger bekymret: kommer hid.

* * *

»Kommer hid alle I!« — Forunderligt! Thi, at En, der dog maaskee tilsidst ikke kan hjælpe een Eneste, at han tomt tager Munden fuld og indbyder Alle, det er endda, som Menneskene nu engang ere, ikke saa forunderligt. Men naar man er ganske sikker paa, at man kan hjælpe, og naar man derhos er villig til at ville hjælpe, naar man er villig til at anvende al sin Tid saaledes og med enhver Opoffrelse: saa pleier man dog at forbeholde sig Eet, at gjøre et Udvalg. Hvor villig man end er, det er dog ikke Enhver man vil hjælpe, saaledes vil man ikke priisgive sig. Men han, den Eneste, der i Sandhed kan hjælpe og i Sandhed kan hjælpe Alle, den Eneste altsaa, der i Sandhed kan indbyde Alle, han gjør heller slet ingen Betingelse; dette Ord, der fra Verdens Begyndelse er som beregnet paa ham, han siger det ogsaa: kommer hid alle I. O, menneskelig Opoffrelse, selv naar du er skjønnest og ædlest, naar vi beundre Dig meest, her er dog een Opoffrelse mere, at opoffre enhver Bestemmelse af sit eget Selv, saa der i Villigheden til at hjælpe ikke er end den mindste Forkjerlighed. O, Kjerlighed, saaledes slet ingen Bestemmelse af Priis at sætte paa sit Selv, aldeles at glemme sig selv, at man er Den, som hjælper, ganske blind for, hvo det er man hjælper, uendelig grant

---

hiin eenfoldige Vise] Socrates, der ikke tog Betaling for sin Undervisning.

seende, at det er en Lidende, hvo han saa end er; saaledes ubetinget at ville hjælpe Alle — ak deri forskjellig fra Alle!

•

•

•

»Kommer hid til mig!« Forunderligt! Thi menneskelig Deeltagelse gjør jo ogsaa villigt Noget for dem, som arbeide og ere besværede; man bespiser de Hungrige, klæder de Nøgne, giver milde Gaver, bygger milde Stiftelser, og er Deeltagelsen inderligere, besøger man vel ogsaa dem, som arbeide og ere besværede. Men at indbyde dem at komme til En, det lader sig ikke gjøre, saa maatte Ens hele Huusholdning og Levemaade forandres. Det gaaer ikke an, selv levende i Overflod, eller dog i Fryd og Glæde, at leve og boe i Huus sammen i Samliv og daglig Omgang med de Fattige og Elendige, med dem, som arbeide og ere besværede. For saaledes at kunne indbyde dem til sig maa man selv leve aldeles paa samme Viis, fattig som den Fattigste, ringe anseet som den ringe Mand i Folket, fortrolig med Livets Sorg og Qval,

[redacted]

»Alle I, som arbeide og ere besværede«. Forunderligt! Det Eneste han er bekymret for, er, at der skulde være een Eneste, som arbeidede og var besværet, der ikke fik denne Indbydelse at høre; hvad det angaaer, at der skulde komme for Mange, da frygter han ikke. O, hvor der er Hjerterum, der er jo altid Rum; men hvor var der Hjerterum, hvis ikke i hans Hjerte! Hvorledes den Enkelte vil forstaae Indbydelsen, det overlader han til den Enkelte; han har sin Samvittighed fri, han har indbudet alle dem, som arbeide og ere besværede.

Men hvad er det da at arbeide og være besværet, hvorfor forklarer han det ikke nærmere, at man med Bestemthed kan vide, hvem han mener, hvorfor er han saa ordknap? O, Du Smaalige, han er saa ordknap for ikke at være smaalig, Du Sneverhjertede, han er saa ordknap for ikke at være sneverhjertet; det er just Kjerligheden (thi »Kjerligheden« er til Alle), at forhindre, at der er en Eneste, der kan komme til at ængstes ved at gruble over, om han ogsaa er blandt de Indbudne. Og Den, der kunde forlange en nærmere Bestemmelse, skulde det ikke være en Selvkjerlig, der regnede paa, at denne særligen skulde passe paa og egne sig for ham, uden at betænke, at jo flere saadanne nærmere og nærmere Bestemmelser der bleve, desto uundgaaeligere, at der igjen maatte blive Enkelte og Enkelte, for hvem det blev ubestemmeligere og ubestemmeligere, om de vare indbudne. O, Menneske, hvi seer Dit Øie blot til det Eget, hvi er det ondt, fordi han er god! Indbydelsen til Alle aabner Indbyderens Favn, og saaledes staaer han som et evigt Billede; saasnart der kommer den nærmere Bestemmelse, som maaskee hjalp den Enkelte til en anden Art Vished, saa seer Indbyderen anderledes ud, saa iler der dog som en Skygge af Forandring over ham.

* * *

»Jeg vil give Eder Hvile«. — Forunderligt! Thi saa maae vel hine Ord »kommer hid til mig« forstaaes saaledes: bliver hos mig, jeg er Hvilen, eller at blive hos mig det er Hvilen. Det er da ikke som ellers, at Hjælperen, der siger »kommer hid«, derpaa maa sige »gaaer saa igjen«, idet han nu forklarer hver Enkelt, hvor Hjælpen, som han behøver den, er at finde, hvor den voxer

---

hvi er det ondt, fordi han er god] Matth. 20, 15.

den smertestillende Urt, der kan helbrede ham, eller hvor det e
det stille Sted, hvor han kan aflade fra Arbeidet, eller hvor de
er den lykkeligere Verdensdeel, hvor man ikke er besværet. Ne
han der aabner sin Favn og indbyder Alle — o, dersom alle, all
De, der arbeide og ere besværede, kom til ham, da vilde han
sin Favn omslutte dem alle og sige: bliver nu hos mig, thi
blive hos mig er Hvilen. Hjælperen er Hjælpen. O, forunderlig
han der indbyder Alle og vil hjælpe Alle, hans Maade at behandl
den Syge paa er netop som var den beregnet paa hver Enkel
som havde han i hver Syg, han har, kun denne ene Syge. Ellei
maa en Læge dele sig mellem sine mange Syge, der dog, hvo
mange de end ere, ere saa langt fra at være alle. Han foreskrive
Lægemidlet, han siger hvad der er at gjøre, hvorledes det er
bruge — og saa gaaer han — til en anden Syg, eller forsaavi
den Syge har været hos ham, lader han den Syge gaae. Læge
kan ikke blive siddende hele Dagen hos een Syg, endnu mindi
have alle sine Syge hjemme hos sig og dog sidde hele Dagen h
een Syg — uden at forsømme de andre. Derfor er ogsaa Hjæ
peren og Hjælpen ikke Eet og det Samme. Hjælpen, som Læge

II.

Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.

Hvilken uhyre Mangfoldighed, hvilken de Indbudnes næsten grændseløse Forskjellighed; thi et Menneske, et ringe Menneske kan vel forsøge paa at fremstille nogle Forskjelligheder særligt – Indbyderen maa indbyde Alle, om end Hver især eller som Enkelt.

Saa gaaer da Indbydelsen ud, ad de alfare Veie og ad de eensomme, og ad den eensomste, ja, hvor der er en Vei saa eensom. at kun Een, een Eneste, ellers Ingen kjender den, saa der kun er eet Spor, den Ulykkeliges, som ad den Vei flygtede med sin Elendighed, ellers intet Spor, og intet Spor af, at man ad denne Vei kan komme tilbage: ogsaa derhen trænger Indbydelsen: selv finder den let og sikkert Veien tilbage, lettest, naar den fører Flygtningen med sig til Indbyderen. Kommer hid, kommer hid alle I, og Du, og Du, og Du med, Du eensomste af alle Flygtninge!

Saaledes gaaer Indbydelsen ud, og overalt hvor der er Veiskjel bliver den staaende og kalder. O, som hiint Krigernes Kald ved Trompeten vender sig til alle fire Verdens Hjørner: saaledes lyder Indbydelsen overalt, hvor der er Veiskjel, og ikke med ubestemt Lyd — thi hvo vilde saa komme! — men med Evighedens Tilforladelighed.

Den staaer ved Veiskjellet, der hvor timelig og jordisk Lidelse satte sit Kors, og kalder. Kommer hid, alle I Fattige og Elendige, I der i Armod maae trælle for at sikkre Eder — ikke en sorgfrie

men en trælsom Fremtid; o, bittre Modsigelse: at maatte trælle for at — sikkre sig det man sukker under, det man undflyer! — I Ringeagtede og Overseete, om hvis Tilværelse Ingen, Ingen bryder sig, ikke saa meget som om et Huusdyrs, der har mere Værd! — I Syge, Halte, Døve, Blinde, Krøblinge, kommer hid! — I Sengeliggende, ja, kommer ogsaa I hid; thi Indbydelsen drister sig til at indbyde Sengeliggende — at komme! — I Spedalske! Thi Indbydelsen sprænger alle Forskjelligheder for at samle Alle; den vil gjøre det godt igjen, hvad Forskjellen forskylder: at anvise En Pladsen som Hersker over Millioner i Besiddelse af alle Lykkens Goder, og en Anden ud i Ørkenen — og hvorfor (o Grusomhed!) fordi (o, grusomme menneskelige Slutning!) fordi han er elendig, ubeskrivelig elendig, altsaa hvorfor, fordi han trænger til Hjælp eller dog til Medlidenhed, og altsaa hvorfor, fordi menneskelig Medlidenhed er en ussel Opfindelse, der er grusom der, hvor den meest behøvede at være medlidende, og kun medlidende der, der hvor det dog ikke i Sandhed er Medlidenhed! — I Hjertesyge, I, som kun ved Smerten fik at vide, at et Menneske i anden Forstand end Dyret har et Hjerte, og hvad det vil sige, at lide der, hvad det vil sige, at Lægen kan have Ret, at En er hjertesund og at han dog er hjertesyg; I, hvem Troløshed bedrog, og hvem saa menneskelig Deeltagelse (thi menneskelig Deeltagelse lader sjelden vente paa sig) gjorde til en Skive for Spotten; alle I Forfordeelte, og Forurettede, og Krænkede, og Mishandlede; alle I Ædle, der hvad jo Enhver veed at sige Eder, fortjent høstede Utaknemlighedens Løn, thi hvorfor vare I dumme nok til at være ædle, hvorfor taabelige nok til at være elskelige og uegennyttige og trofaste; alle I Underfundighedens og Bedragets og Bagtalelsens og Misundelseus Offere, hvilke Nederdrægtigheden udsaae og Feig-

det er, der her ligger begraven: det er jo ikke selv at ligge begraven. I Graven er der Hvile, men ved Graven er der ingen Hvile; det hedder: hertil og ikke videre, saa kan Du gaae hjem igjen. Men hvor ofte Du Dag efter Dag i Tanken eller paa Din Fod kommer tilbage til den Grav — Du kommer ikke videre, ikke af Stedet; og dette er meget anstrengende, og udtrykker ikke Hvile. Kommer derfor hid, her er Veien, ad hvilken man gaaer videre, her er Hvile ved Graven, Hvile fra Savnets Smerte, eller der er Hvile i Savnets Smerte — ved Ham, der evigt gjenforener de Adskilte, fastere end Naturen forener Forældre og Børn, Børn og Forældre — ak de bleve jo adskilte; inderligere end Præsten forener Mand og Hustru — ak, Skilsmissen indtraadte jo; uopløseligere end Venskabets Baand forener Ven og Ven — ak det løstes jo. Adskillelsen trængte overalt igjennem til at bringe Smerte og Uro; men her er Hvile! — Kommer ogsaa I hid, I, hvis Opholdssted blev Eder anviist mellem Gravene, betragtede som døde for det menneskelige Samfund, men ikke savnede, ikke begrædte — ikke begravne, dog døde, det er, hverken tilhørende Livet eller Døden; ak, I for hvem det menneskelige Samfund grusomt lukkede sig, og for hvem dog endnu ingen Grav barmhjertigt aabnede sig: kommer ogsaa I hid, her er Hvile, og her er Livet!

Indbydelsen staaer ved Veiskjellet, der hvor Syndens Vei svinger af fra Uskyldighedens Hegn — o, kommer hid, I ere ham saa nær; eet eneste Skridt ad den anden Vei, og I ere saa uendelig langt borte fra ham. Vel trænge I maaskee endnu ikke til Hvile, forstaae ikke ret, hvad det vil sige; men følger dog Indbydelsen, at Indbyderen maatte frelse Eder for, hvad det er saa tungt og farefuldt at frelses fra, at I maatte frelste blive hos ham, der er Alles Frelser, ogsaa Uskyldighedens. Thi hvis det end var muligt, at den nogensteds fandtes ganske reen, Uskyldigheden: hvorfor skulde den ikke ogsaa trænge til en Frelser, der kunde bevare den frelst fra det Onde! — Indbydelsen staaer ved Veiskjellet, der hvor Syndens Vei svinger dybere ind i Synden. Kommer hid alle I Vildfarende og Forvildede, hvilken Eders Forvildelse og Synd end var, den i Menneskenes Øine undskyldeligere og dog maaskee forfærdeligere, eller den i Menneskenes Øine forfærdeligere og dog maaskee undskyldeligere, den som blev aabenbar her paa Jorden, eller den som, skjult, dog er kjendt i Himlen — og fandt I end Tilgivelse paa Jorden men dog ikke Ro i Eders

---

Opholdssted . . . . mellem Gravene] jvfr. Marc. 5, 2 ff.

Indre, eller fandt I ingen Tilgivelse, fordi I ikke søgte den, eller fordi I søgte den forgjeves: o, vender om, og kommer hid, her er Hvile! — Indbydelsen staaer ved Veiskjellet, der hvor Syndens Vei sidste Gang svinger af, og for Øiet taber sig i — Fortabelsen. O, vender om, vender om, kommer hid; gyser ikke for Tilbagetogets Vanskelighed, hvor tung den end er; frygter ikke Omvendelsens besværlige Gang, hvor møisomt den end fører til Frelsen, medens Synden med bevinget Fart, med voxende Hastighed fører fremad eller — nedad, saa let, saa ubeskrivelig let, ja saa let som naar Hesten, aldeles fritagen fra at trække, end ikke med al sin Magt kan standse Vognen, der løber den i Afgrunden; fortvivler ikke over ethvert Tilbagefald, som Taalmodighedens Gud har Taalmodighed til at tilgive og som en Synder dog vel skulde have Taalmod til at ydmyge sig under. Nei, frygter Intet og fortvivler ikke; han der siger »kommer hid«, han er med Eder underveis, fra ham er Hjælp og Tilgivelse paa Omvendelsens Vei, der fører til ham, og hos ham er Hvile.

Kommer hid, alle, alle, alle I, hos ham er Hvilen; og han gjør ingen Vanskelighed, han gjør kun Eet: han aabner sin Favn. Han skal ikke først spørge Dig, Du Lidende — ak, som retfærdige Mennesker gjøre det, endog naar de ville hjælpe: Du er dog vel ikke selv Skyld i Din Ulykke, Du har dog vel Intet at bebreide

Skjul hos sig, og skjult i ham, skal han skjule over Dine Synder. Thi han er Synderes Ven. Naar det er en Synder, Talen er om, da staaer han ikke blot stille, aabner sin Favn og siger »kommer hid«, nei da staaer han — og venter, som den forlorne Søns Fader ventede, eller han staaer ikke og venter, han gaaer at søge, som Hyrden det forvildede Faar, som Qvinden efter den tabte Penning. Han gaaer, dog nei, han er gaaet, men uendelig langt længere end nogen Hyrde og nogen Qvinde, han gik jo den uendelig lange Vei fra at være Gud til at blive Menneske, den gik han for at søge Syndere!

---

han er Synderes Ven] jvfr. Matth. 11. 19. Hyrden det forvildede Faar osv.] Luc. 15, 4 ff.

III.

Kommer hid til mig alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.

»Kommer hid!« Thi han antager, at de, som arbeide og

til dem. O, menneskelige Deeltagelse, maaskee er det dog stundom agtværdig Selvbeherskelse, maaskee ogsaa stundom sand og inderlig Medfølelse, naar Du forsager at spørge Den, om hvem Du formoder, at han gaaer og grunder paa en skjult Lidelse: men hvor ofte dog vel ogsaa Klogskab, der ikke ønsker at faae for meget at vide! O, menneskelige Deeltagelse, hvor ofte var det dog kun Nysgjerrigheden, ikke Deeltagelse, at Du vovede Dig ind i en Lidendes Hemmelighed, og hvorledes følte Du det ikke som en Byrde, næsten som en Straf over Din Nysgjerrighed, da han fulgte Indbydelsen og kom til Dig! Men han, der siger dette løsende Ord »kommer hid«, han er ikke bedragen af sig selv, idet han siger Ordet, han skal heller ikke bedrage Dig, naar Du kommer til ham, for at finde Hvile ved at kaste Byrden paa ham. Han følger sit Hjertes Tilskyndelse i at sige det, og hans Hjerte følger Ordet — følger Du saa Ordet, saa følger det Dig igjen tilbage til hans Hjerte; det er en Selvfølge, det Ene følger af det Andet — o, at Du blot følger Indbydelsen. — »Kommer hid!« Thi han antager, at de, der arbeide og ere besværede, ere saaledes trættede og anstrengede, besvimende, at det som i en Bedøvelse atter er gaaet dem i Glemme, at der er Trøst; ak, eller han veed, at det er kun altfor sandt, at der ingen Trøst og Hjælp er, naar den ikke søges hos ham, derfor maa han kalde ad dem »kommer hid«!

* * *

»Kommer hid!« Thi ethvert Selskab har jo et Symbolum eller Noget, hvorpaa det kjendes, at man hører til det; naar den unge Pige er pyntet paa en bestemt Maade, veed man, hun skal til Dands: kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede. — »Kommer hid!« Du behøver ikke at bære Skjelnetegnet i det Udvortes og Synlige, kom kun med salvet Hoved og toet Ansigt, naar Du blot inderligt arbeider og er besværet.

* * *

»Kommer hid!« O, staa dog ikke stille og betænk Dig, nei betænk, betænk, at for hvert Øieblik Du staaer stille efter at have

---

Symbolum] Tegn, Mærke. med salvet Hoved osv.] Matth. 6, 18.

hørt Indbydelsen, vil Du i næste Øieblik høre dens Kald svagere og saaledes fjerne Dig, om Du end bliver paa Stedet. — »Kommer hid!« O, hvor træt og mødig Du end er af Arbeidet, eller af den lange, lange og dog hidtil forgjeves Gang efter Hjælp og Frelse; om det er Dig, som kunde Du ikke vinde eet Skridt mere, ikke holde eet Øieblik længere ud uden at segne: 'o, blot eet Skridt endnu, her er Hvilen! — »Kommer hid!« Ak, men hvis der nu var En, der var saa elendig, at han ikke kunde komme — o, et Suk er nok; at Du sukker efter ham, det er ogsaa at komme hid.

STANDSNINGEN.

Kommer hid til mig alle I som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile.

Stands nu! Men hvad er der da at standse ved? Ved det, som i samme Øieblik uendelig forandrer Alt — saa Du i Virkeligheden, istedetfor, hvad man maatte vente, at faae en uoverskuelig Trængsel at see af dem, som arbeide og ere besværede, der fulgte Indbydelsen, tilsidst fik lige det Modsatte at see, en uoverskuelig Trængsel af Mennesker, som flygte tilbage og gyse indtil de storme frem og nedtræde, saa man, hvis man fra Udfaldet skulde slutte til hvad der blev sagt, snarere maatte slutte at der blev sagt »*procul o procul este profani*«, end »kommer hid« — ved det, som er uendelig vigtigere og uendelig mere afgjørende: **Indbyderen.** Ikke som var han ikke Menneske for at gjøre hvad han siger, eller Gud for at holde hvad han lover, nei i en anden Forstand.

I.

At Indbyderen er og vil være den bestemte historiske Person, han var for 1800 Aar siden, som hvilken bestemte, og levende under de Vilkaar, under hvilke han dengang levede, han har sagt

Er da Jesus Christus ikke den Samme? Jo, han er idag og igaar den Samme, og den Samme som for 1800 Aar siden, den Jesus Christus, der fornedrede sig selv og tog en Tjeners Skikkelse paa, den Jesus Christus, der har sagt hine Indbydelsens Ord. Det er ogsaa ham, der har sagt, at han vil komme igjen i Herlighed. I sin Gjenkomst i Herligheden er han atter den samme Jesus Christus; men dette er endnu ikke skeet.

Er han da ikke nu i Herligheden? Jo, det troer den Christne. Men det var i Fornedrelsens Vilkaar han sagde hine Ord; fra Herligheden har han ikke sagt dem. Og om hans Gjenkomst i Herlighed kan Intet vides, det kan kun, i strengeste Forstand, troes. Men Troende kan man ikke være blevet uden ved at være kommet til ham i hans Fornedrelses Stand, til ham, Forargelsens Tegn og Troens Gjenstand. Anderledes existerer han ikke, thi kun saaledes har han existeret. At han skal komme i Herligheden, forventes, men kan kun forventes og troes af Den, der har holdt og holder sig til ham som han har existeret.

Jesus Christus er da den Samme; dog levede han for 1800 Aar siden i sin Fornedrelse og forandres først ved sin Gjenkomst. Endnu er han ikke kommet igjen, altsaa er han endnu bestandigt den Fornedrede, der troes at skulle komme igjen i Herlighed. Hvad han har sagt og lært, hvert Ord han har talet, bliver *eo ipso* usandt, naar vi give det Udseende af, at det er Christus i Herligheden, der siger det. Nei, han tier, den Fornedrede taler. Mellemrummet (mellem Fornedrelsen og Gjenkomsten i Herlighed), der i dette Øieblik er omtrent 1800 Aar, og muligt skal blive mange Gange 1800 Aar endnu, Mellemrummet, det er, hvad Mellemrummet vil gjøre ham til, Verdenshistoriens eller Kirkehistoriens verdslige Efterretning om Christus, om hvo Christus var, om hvo der altsaa har sagt hine Ord, er noget Uvedkommende, noget hverken Heelt eller Halvt, som blot forvansker ham, og derved gjør hine Indbydelsens Ord usande.

Thi usandt er det, naar jeg digter Ord, som et Menneske aldrig har sagt, og siger, han har sagt dem. Men det er ogsaa usandt, og Ordet han har sagt bliver usandt, eller det bliver usandt, at han har sagt det, naar jeg digter ham væsentlig anderledes end han var, da han sagde det. Væsentlig anderledes; thi en Usandhed betræffende en eller anden Tilfældighed formaaer da

---

fornedrede sig selv osv.] Pauli Brev til Philipp. 2, 7. ham, der har sagt, at han vil komme igjen] Matth. 24, 30.

ikke at gjøre det usandt, at »han« har sagt det. — Og saaledes, naar det behager Gud at vandre her paa Jorden i saa strængt et Incognito, som kun en Almægtig kan iføre sig, uigjennemtrængeligt for al Medviden, naar det behager ham (og hvorfor han gjør det, i hvilken Hensigt, det veed han vel bedst selv, men hvilken Grunden og Hensigten end er, de vidne om, at Incognitoet har noget Væsentligt at betyde) i en ringe Tjeners Skikkelse, efter Udseende at dømme ganske som et andet Menneske, naar det behager ham i denne Skikkelse at lære Menneskene — naar da Nogen gjentager, ganske nøiagtigt, de Ord, han har sagt, men giver det Udseende af, at det var Gud, der sagde disse Ord: saa bliver det usandt; thi det er usandt, at han har sagt disse Ord.

b.

Kan man af Historien*) faae Noget at vide om Christus?

Nei. Hvorfor ikke? Fordi man overhovedet Intet kan »vide« om »Christus«; han er Paradoxet, Troens Gjenstand, kun til for

det forresten er, hvoraf man vil bevise det), at et enkelt Menneske er Gud? At et enkelt Menneske er Gud, det er, siger sig at være Gud, er jo Forargelsen κατ'εξοχην. Men hvad er Forargelsen, det Forargelige? Det som strider mod al (menneskelig) Fornuft. Og det vil man bevise! Men at »bevise« er jo at gjøre Noget til det Fornuftig-Virkelige det er. Kan man da gjøre Det, som strider mod al Fornuft, til det Fornuftig-Virkelige? dog vel ikke, dersom man ikke vil modsige sig selv. Man kan kun »bevise«, at det strider mod Fornuften. De Beviser for Christi Guddom, som Skriften anfører: hans Undergjerninger, hans Opstandelse fra de Døde, Himmelfart, ere ogsaa kun for Troen, det er, de ere ikke »Beviser«: de ville jo heller ikke bevise, at alt dette stemmer overeens med Fornuften, de ville tvertimod bevise, at det strider mod Fornuften og altsaa er Gjenstand for Troen.

Dog til Historiens Bevisen. »Er det nu ikke 1800 Aar siden, at Christus levede, er ikke hans Navn forkyndt og troet over den ganske Verden, har ikke hans Lære (Christendommen) forandret Verdens Skikkelse, seierrigt gjennemtrængt alle Forhold: og har da saa ikke Historien tilstrækkeligt, mere end tilstrækkeligt godtgjort, hvo han var, at han var — Gud?« Nei, det har Historien hverken tilstrækkeligt eller mere end tilstrækkeligt godtgjort, det kan Historien i al Evighed ikke godtgjøre. Hvad derimod det Første angaaer, saa er det jo vist nok, at hans Navn er forkyndt i den ganske Verden — om det er troet, skal jeg ikke kunne afgjøre; det er vist nok, at Christendommen har forandret Verdens Skikkelse, seierrigt gjennemtrængt alle Forhold, saa seierrigt, at Alle nu sige sig at være Christne.

Men hvad beviser saa det? Det kan høiest bevise, at Jesus Christus har været en stor Mand, maaskee den største af alle. Men at han har været — Gud, nei holdt, den Slutning skal med Guds Hjælp nok mislykkes.

Begynder man, idet man vil indlede denne Slutning, med den Antagelse, at Jesus Christus var et Menneske, og betragter saa de 1800 Aars Historie (Følgerne af hans Liv), saa kan man i et stadigt stigende Superlativ slutte: stor, større, størst, overmaade og forbausende den største Mand, der nogensinde har levet. — Begynder man derimod med den Antagelse (Troens), at han var Gud, saa har man *eo ipso* slaaet en Streg over, annulleret de 1800 Aar som

---

κατ' ἐξοχήν (kat' exochèn), i strengeste Forstand. *eo ipso* med det Samme, netop derved.

de der hverken gjøre fra eller til, hverken bevise *pro* eller *contra*, fordi Troens Vished er uendelig høiere. — Og paa een af Maanderne maa man aabenbart begynde; begynder man paa den sidste Maade, er Alt i sin Orden.

Begynder man paa den første Maade, kan man ikke, uden et eller andetsteds at forskylde en μεταβασις εις αλλο γενος pludselig ved en Slutning faae den nye Qvalitet: Gud ud, saa at altsaa Følgen eller Følgerne af — et Menneskes Liv paa et eller andet Punkt pludselig bevise, at dette Menneske var Gud. Lod dette sig gjøre, maatte man ogsaa kunne svare paa følgende Spørgsmaal: hvilke Følgerne da skulde være, hvor store Virkningerne, hvor mange Aarhundreder der maatte til for af Følgerne af et »Menneskes« Liv (det er jo Antagelsen) at faae beviist, at han var Gud; om det maaskee er saa, at endnu Aar 300 var Christus ikke ganske beviist at være Gud, der var Noget om det, han var lidt Mere end den overmaade forbausende største Mand, der nogensinde har levet, men der maatte endnu nogle Aarhundreder til. Isaafald følger jo saa formodentlig deraf igjen, at De der levede ved Aar 300 ikke ansaae Christus for Gud, end mindre da De, som levede i det første Aarhundrede, medens Visheden om, at han var Gud, derimod stiger med hvert Aarhundrede, saa den i vort, det 19de Aarhundrede, er den største, den endnu hidtil nogen-

forvisse mig om, at det maa have været et andet Dyr. Godt; men her er heller ingen uendelig Qvalitets Forandring. Men kan jeg ved nærmere at betragte eller længere at forfølge et saadant Spor komme et eller andetsteds til den Slutning: *ergo* er det en Aand, der er gaaet ad den Vei, en Aand — som intet Spor efterlader sig? Saaledes med det, af Følgerne af en — antaget — menneskelig Existents at slutte *ergo* var det Gud. Ligner da Gud og Menneske i den Grad hinanden, er der saa ringe Forskjel mellem dem, at jeg, hvis jeg ikke er afsindig, kan komme til at begynde med den Antagelse, at det har været et Menneske; og paa den anden Side har Christus ikke selv sagt sig at være Gud? Ligner Gud og Menneske i den Grad hinanden, ere de i den Grad beslægtede, altsaa væsentligen indenfor samme Qvalitet, saa er Slutningen »*ergo* var det Gud« dog alligevel Spilfægteri; thi er det at være Gud ikke Andet, saa er Gud slet ikke til. Men er Gud til, og altsaa ved en uendelig Qvalitets Forskjel adskilt fra det at være Menneske — hvis jeg saa, eller hver Den, der saa begynder Antagelsen med at det har været et Menneske, han kan i al Evighed ikke bringe ud, at det altsaa var Gud. Enhver blot nogenlunde dialektisk Udviklet maa dog let see, at det hele Spørgsmaal om Følgerne er incommensurabelt for den Afgjørelse, om det var Gud, at denne Afgjørelse stiller sig paa en ganske anden Maade for Mennesket: om han vil troe, hvad han sagde sig at være, at han var Gud, eller han ikke vil troe.

Dette er — forstaaet, det er, naar man giver sig Tid til at forstaae det — dialektisk forstaaet tilstrækkeligt til at sætte en Pind for hiin Slutning fra Følgerne af Christi Liv: *ergo* var han Gud. Men Troen som Instants gjør en endnu yderligere Indsigelse mod ethvert Forsøg paa, ved Hjælp af hvad man saadan af Historien, der har opbevaret Følgerne af Christi Liv, veed om ham, at ville nærme sig Jesus Christus. Troens Paastand er, at dette hele Forsøg er — Gudsbespottelse. Troens Paastand er, at det eneste Beviis, som Vantroen lod staae, da den fortærede alle de andre Beviser for Christendommens Sandhed, det Beviis, som — ja det er besynderligt forviklet — som Vantroen opfandt, og opfandt for at bevise Christendommens Sandhed — fortræffeligt, Vantroen opfinder Beviser for at forsvare Christendommen! — det Beviis, som der saa i Christenheden er stadset saa overordentlig med, Beviset af 1800 Aar, Troens Paastand er, at det er — Gudsbespottelse.

I Forhold til et Menneske gjælder det nemlig, at Følgerne af hans Liv ere vigtigere end hans Liv. Naar man da, for at

faae at vide, hvo Christus var, og for ved en Slutning at bringe det ud, betragter Følgerne af hans Liv: saa gjør man ham *eo ipso* til et Menneske, et Menneske, der liig andre Mennesker skal bestaae sin Examen i Historien, hvilken dog forøvrigt i dette Tilfælde er en ligesaa maadelig Examinator som en Seminarist i Latin.

Men besynderligt! Man vil ved Hjælp af Historien, ved at betragte Følgerne af hans Liv, sluttende komme til det *ergo: ergo* var han Gud — og Troen gjør just lige den modsatte Paastand, at Den, som overhovedet begynder paa denne Syllogisme, begynder med en Blasphemi. Blasphemien er endda ikke den, hypothetisk at antage, at han var et Menneske. Nei, Blasphemien er, hvad der ligger til Grund for det hele Foretagende, den Tanke, uden hvilken man ikke vilde begynde, den Tanke, om hvis Rigtighed man altsaa er fuld og fast forvisset, at den ogsaa gjælder i Forhold til Christus, den Tanke, at Følgen af hans Liv er vigtigere end hans Liv, det er, at han er et Menneske. Hypothetisk siger man: lad os antage, at Christus var et Menneske, men til Grund for denne Hypothese, der endda ikke er Blasphemien, ligger det Assertum, at den Betragtning, at Følgen af Ens Liv er vigtigere end Ens Liv, har sin Anvendelse paa Christus. Antager man ikke det, saa indrømmer man selv, at Ens hele Foretagende er menings-

De brillante Følger i Verdenshistorien, hvilke næstendeels overbevise endog en Professor i Historien om, at han var Gud, disse brillante Følger ere dog vel ikke hans Gjenkomst i Herlighed! Men saaledes er det nok saa smaat man mener det; det viser sig atter, at man gjør Christus til et Menneske, hvis Gjenkomst i Herlighed ingen anden kan være eller blive end Følgerne af hans Liv i Historien — medens Christi Gjenkomst i Herlighed er noget herfra aldeles Forskjelligt, Noget der troes. Han fornedrede sig og blev svøbt i Pjalter — han vil komme igjen i Herlighed, men de brillante Følger ere, især ved nærmere Eftersyn, for lurvet en Herlighed, i ethvert Tilfælde den aldeles ueensartede, om hvilken Troen derfor aldrig taler, naar den taler om hans Herlighed. Han existerer da endnu bestandigt kun i sin Fornedrelse, indtil han, hvad der troes, vil komme igjen i Herlighed. Historien kan være en meget god Videnskab, men den maa ikke blive saa indbildsk at paatage sig, hvad Faderen vil gjøre, at iføre Christus Herligheden, costumerende ham i Følgernes brillante Omhæng, som var dette Gjenkomsten. At han i Fornedrelsen var Gud, at han vil komme igjen i Herlighed, det gaaer adskilligt over Historiens Forstand, det kan man ikke uden ved en mageløs Mangel paa Dialektik faae ud af Historien, hvor mageløst man end betragter den.«

Forunderligt, og saa har man just villet bruge Historien til at bevise, at Christus var Gud.

d.

Er Følgen af Christi Liv vigtigere end hans Liv?

Nei, ingenlunde, lige omvendt; var det Tilfældet, saa var Christus kun et Menneske.

Det er nemlig ingenlunde mærkeligt, at et Menneske har levet; dem har der saa vist levet Millioner og Millioner nok af. Skal dette blive mærkeligt, saa maa hans Liv have en Mærkelighed, det er, Mærkeligheden kommer i Forhold til et Menneskes Liv først paa andet Sted. Det er ikke mærkeligt, at han har levet, men hans Liv havde den og den Mærkelighed. Denne Mærkelighed kan saa blandt Andet ogsaa være, hvad han har udrettet, Følgerne af hans Liv.

Men at Gud har levet her paa Jorden som et enkelt Menneske, er uendelig Mærkeligt. Om det slet ingen Følger havde havt,

det er det Samme, det bliver lige mærkeligt, uendelig mærkeligt, uendelig mærkeligere end alle Følgerne. Forsøg her at anbringe Mærkeligheden paa andet Sted, og man vil let see det Taabelige: hvad Mærkeligt skulde det vel være, at Guds Liv har havt mærkelige Følger? At tale paa den Maade er at pjatte.

Nei, det at Gud har levet, er det uendelig Mærkelige, det i og for sig Mærkelige. Antaget, at Christi Liv slet ingen Følger havde havt — dersom Nogen saa vilde sige, at hans Liv ikke var mærkeligt, saa er dette en Gudsbespottelse. Thi det er lige mærkeligt; og skulde der være Tale om Mærkeligheden paa andet Sted, maatte den være: det Mærkelige at hans Liv ingen Følger havde havt. Siger derimod Nogen, at Christi Liv er mærkeligt, paa Grund af Følgerne, saa er dette atter Gudsbespottelse; thi det er det i og for sig selv Mærkelige.

Eftertrykket falder ikke paa, at et Menneske har levet, men uendeligt falder Eftertrykket paa, at Gud har levet. Kun Gud kan lægge saa megen Vægt paa sig selv, at det, at han har levet, er uendelig vigtigere end alle de Følger deraf, som indregistreres i Historien.

tilsidst ihjelslagen som en Forbryder. Men Følgen af hans Liv gjør det aabenbart, hvo han var; Historien, som opbevarer disse Følger, lader ham vederfares Ret, han nævnes nu fra Aarhundrede til Aarhundrede som den Store og Ædle, det med hans Fornedrelse er saa godt som glemt. Det var en Forblindethed af hiin Samtid, at den ikke erkjendte ham for hvad han var, en Ugudelighed, at den forhaanede og bespottede ham og endelig ihjelslog ham. Men lad nu det være glemt; først efter sin Død er han egentligen blevet det han var, i Følgerne af hans Liv, hvilke jo dog ere langt vigtigere end hans Liv.

Skulde det Samme nu ogsaa være Tilfældet i Forhold til Christus? Det var da en Forblindethed, en Ugudelighed af hiin Slægt — men lad nu det være glemt, Historien har nu indsat ham i hans Ret, vi veed nu af Historien, hvo Jesus Christus var, vi lade ham vederfares Ret.

O, ugudelige Tankeløshed, der gjør den hellige Historie til profan Historie, Christus til et Menneske! Kan man da af Historien faae Noget at vide om Jesus Christus? (jvf. *b.*). Paa ingen Maade. Jesus Christus er Troens Gjenstand, man maa enten troe paa ham eller forarges; thi at »vide« betyder just, at det ikke er om ham. Historien kan derfor vistnok rigeligt meddele Viden; men Viden tilintetgjør Jesus Christus.

Fremdeles, o, Gudsbespottelse, hvis Nogen formastede sig til om Christi Fornedrelse at sige: lad nu det med hans Fornedrelse være glemt. Christi Fornedrelse var dog vel ikke Noget, der hændte ham — om det end var hiin Slægts Synd at korsfæste ham; ikke Noget der hændte ham, og maaskee ikke vilde være hændt ham i en bedre Samtid? Christus vilde selv være den Fornedrede og Ringe; Fornedrelsen (det skjøndt Gud at være det ringe Menneske) er altsaa Noget han selv har føiet sammen, Noget han vil skal være knyttet sammen, en dialektisk Knude, som Ingen skal formaste sig til at løse, og den heller Ingen kan løse, før han selv ved at komme igjen i Herlighed har løst den. Det er da ikke med ham som med et Menneske, der ved Samtidens Uretfærdighed ikke fik Lov at være sig selv eller at gjælde for hvad han var, hvorimod Historien gjorde det aabenbart; thi Christus vilde selv være den Fornedrede, just dette var hvad han vilde gjælde for. See, derfor skal Historien ingen Uleilighed gjøre sig med at lade ham vederfares Ret, og vi ikke i ugudelig Tankeloshed formastelig indbilde os, at vi uden videre veed, hvo han var. Thi det veed Ingen; og Den, som troer det, han maa blive samtidig med ham i hans Fornedrelse. Naar Gud vælger at lade

sig føde i Ringhed, naar han, der holder alle Muligheder i sit Haand, iforer sig den ringe Tjeners Skikkelse, naar han gaaer værgeløs omkring og lader Menneskene gjøre ved ham, hvad de ville: saa veed han dog vel nok selv, hvad han gjør, og hvorfor han vil det; det er saa dog alligevel ham, der har Menneskene i sin Magt, ikke Menneskene, der have Magt over ham — og saa skal Historien ikke spille Næsviis med at ville gjøre aabenbart, hvo han var.

Endeligen, o Gudsbespottelse, hvis Nogen formaster sig til at sige, at den Forfølgelse, Christus leed, udtrykker noget Tilfældigt. Fordi et Menneske bliver forfulgt af sin Samtid, deraf følger ikke, at han har Ret til at sige, at dette vilde hænde ham til enhver Tid. Forsaavidt kan der være Noget i, naar Eftertiden siger: lad nu det med hvad Uret han leed, medens han levede, være glemt. Anderledes med Jesus Christus! Det er ikke ham, der ved at lade sig føde og ved at fremtræde i Judæa er gaaet op til Historiens Examen, det er ham der er Examinator, hans Liv er Examinationen, og ikke over hiin Slægt alene, men over Slægten. Vee den Slægt, som frækt vovede at sige: lad nu det med hvad

f.

Christenhedens Ulykke.

Men dette er just Ulykken og har i mange mange Tider været Ulykken i Christenheden, at Christus hverken er det Ene eller det Andet, hverken Den han var, da han levede paa Jorden, ei heller Den, han (hvilket da maa troes) vil være ved sin Gjenkomst, men En, om hvem man paa utilladelig Maade af Historien har faaet Noget at vide, at han har været saadan noget stort Noget. Man er paa utilladelig og ulovlig Maade blevet vidende om Christus — thi det Tilladelige er at blive troende. Man har gjensidigt bestyrket hinanden i, at man ved Hjælp af Udfaldet af Christi Liv og de 1800 Aar, Følgerne, har faaet Facit at vide. Efterhaanden som dette blev Viisdom, destilleredes al Saft og Kraft ud af Christendommen; Paradoxet afspændtes, man blev Christen uden at mærke det, og uden at mærke det Mindste til Forargelsens Mulighed. Man tog Christi Lære hen, vendte og skrabte den, han selv betryggede uden videre for Sandheden — en Mand, hvis Liv havde havt saadanne Følger i Historien. Alt blev saa saa ligefrem som Fod i Hose, naturligt, thi Christendommen er paa den Maade blevet Hedenskab. Der er i Christenheden en evindelig Søndags-Vævlen om Christendommens herlige og uskatteerlige Sandheder, dens milde Trøst, men det mærkes jo rigtignok, at det er 1800 Aar siden Christus levede; Forargelsens Tegn og Troens Gjenstand er blevet den eventyrligste af alle fabelagtige Skikkelser, en guddommelig Godmand. Hvad det er at forarges, veed man ikke, endnu mindre hvad det er at tilbede. Det man især priser hos Christus er just Det, som man, hvis man var samtidig dermed, vilde meest forbittres over, medens man nu er ganske tryg i Tillid til Udfaldet, og, i Tillid til, at det af Historien er ganske vist, at han var det Store, slutter: *ergo* er det det Rigtige. Det vil sige, det er det Rigtige, det Ædle, det Ophøiede, det Sande — naar det er ham, der gjør det; det vil sige, man bryder sig egentligen ikke i dybere Forstand om at faae at vide, hvad det er han gjør, endnu mindre om efter ringe Evne med Guds Bistand at efterligne ham i at gjøre det Rigtige, det Ædle, det Ophøiede, det Sande. Thi hvilket det er, faaer man egentligen ikke at vide, kan

---

Godmand] en Person i en Børnebog, der ikke har kunnet eftervises.

vide det. I følgen er, at skal der gjøres Noget, maa man i
igjen at indføre Christendommen i Christenheden.

II.

Indbyderen.

Indbyderen er altsaa den fornedrede Jesus Christus, og det er ham, der har sagt hine Indbydelsens Ord. Det er ikke fra Herligheden han siger dem. Var Forholdet dette, saa er Christendommen Hedenskab, og Christus taget forfængelig; derfor er det ogsaa usandt, at det er saa. Men var det saa, at Den, der sidder i Herlighed, vilde sige disse Ord: kommer hid, som var det saa ganske ligefrem til at løbe lige i Armene paa Herligheden — ja, hvad Under saa, at der løb en Mængde til! Men De, der løbe paa den Maade, de løbe blot med Liimstangen, indbildende sig, at de veed, hvo Christus er. Men det veed Ingen; og for at troe paa ham, maa man begynde med Fornedrelsen.

Indbyderen, Den der siger Ordene, altsaa Den, hvis Ord disse Ord ere — medens de samme Ord i en Andens Mund jo ere en historisk Usandhed — er den fornedrede Jesus Christus, det ringe Menneske, født af en foragtet Jomfru, hans Fader en Tømmermand, i Slægtskab med nogle andre simple Folk af den laveste Classe, det ringe Menneske, som derhos (hvad der da ganske rigtigt netop er Olie i Ilden) sagde sig at være Gud.

Det er den fornedrede Jesus Christus, der har sagt hine Ord. Og intet Ord af Christus, ikke eet eneste har Du Lov at tilegne Dig. Du har ikke mindste Deel i ham, ikke i fjerneste Maade Samfund med ham, hvis Du ikke er blevet saaledes samtidig med ham i hans Fornedrelse, at Du ganske som de Samtidige har maattet blive opmærksom paa den Formaning af ham: salig Den, som ikke forarges paa mig! Du har ikke Lov at tage Christi Ord

hen og lyve ham bort; Du har ikke Lov at tage Christi Ord hen og phantastisk gjøre ham til Noget ved Hjælp af Historiens Snaksomhed, der, naar den snakker om ham, ganske bogstavelig ikke veed, hvad den snakker om.

Det er den fornedrede Jesus Christus, der taler; det er historisk sandt, at han har sagt disse Ord, det er Usandhed, at disse Ord ere sagte af ham, saasnart man forandrer hans historiske Virkelighed.

Altsaa det ringe, fattige Menneske, med tolv stakkels Disciple af den simpleste Classe i Folket, en Tid lang Gjenstand for Nysgjerrighed, men senere kun i Selskab med Syndere, Toldere, Spedalske, Afsindige; thi det gjaldt Ære, Liv og Gods, i ethvert Fald (den Straf veed vi jo var sat derpaa) at blive udelukket af Synagogen, blot man lod sig hjælpe af ham — — kommer nu hid alle I, som arbeide og ere besværede! O, min Ven, om Du var døv og blind og halt og spedalsk o. s. v. o. s. v., om Du, hvad aldrig før var hørt eller seet, forenede alle menneskelige Elendigheder i Din Elendighed — og om han ved et Mirakel vilde hjælpe Dig: det var dog muligt, at Du (og dette er det Menneskelige) mere end

Og dom saa selv — thi dertil har Du Lov; derimod have Menneskene egentlig ikke Lov til, hvad de saa ofte gjøre, at bedrage sig selv. At et Menneske, der seer saaledes ud, et Menneske, hvis Selskab Enhver flyer, der endnu har den mindste Smule Klogskab i Panden, den mindste Smule at tabe i Verden, at han — ja, det er det Urimeligste og Afsindigste af Alt, man veed neppe, om man skal lee eller græde — at han — ja, det er ubetinget det Ord man sidst skulde vente at høre af ham (thi om han havde sagt: kommer hid og hjælper mig; eller: lader mig med Fred; eller: skaaner mig; eller stolt: jeg foragter Eder Alle — det lod sig dog forstaae) — at han siger: kommer hid til mig! jo, det seer rigtignok indbydende ud! Og nu videre: alle I, som arbeide og ere besværede — ret som havde saadanne Mennesker ikke allerede Ulykker nok at trækkes med, at de saa endnu oven i Kjøbet skal udsættes for alle Følgerne af at indlade sig med ham. Og saa endelig: jeg vil give Eder Hvile. Det manglede blot — han vil hjælpe dem! O, jeg vilde sige: selv den godmodigste Spotter, der har levet samtidigen med ham, maatte jo sige: »det var da det, han sidst skulde indlade sig paa — at ville hjælpe Andre, naar man selv er i den Forfatning. Det er jo ligesom hvis en Tigger vilde gjøre Anmeldelse til Politiet om, at man havde bestjaalet ham. Thi at En, der Intet eier og Intet har eiet, anmelder at være bestjaalen, er en Modsigelse, og ligesaa, at ville hjælpe Andre, naar man selv meest trænger til Hjælp.« Det er jo menneskelig talt den afsindigste Modsigelse, at Den, der bogstavelig ikke har Det, hvortil han kan helde sit Hoved, at den Mand, om hvem det, menneskelig, saa sandt blev sagt »see hvilket Menneske« — at han siger: kommer hid til mig alle I, som lide — jeg vil hjælpe!

Prøv Dig nu selv — thi dette har Du Lov til, Du har Lov til at prøve Dig selv, derimod har Du egentligen ikke Lov til uden Selvprøvelse at lade Dig af »de Andre« indbilde, eller indbilde Dig selv, at Du er Christen — altsaa prøv nu Dig selv: hvis Du levede samtidigen med ham! Sandt nok, han — ak, han! han sagde sig selv at være Gud! Det har jo mangen gal Mand gjort — og hele Samtiden dømte: »han bespotter Gud.« Ja, derfor var det der blev sat Straf paa at lade sig hjælpe af ham, det var det Bestaaendes og den offentlige Menings gudfrygtige Omsorg for Sjelene, at Ingen skulde komme paa Afveie: det var Gudsfrygt at

---

»see hvilket Menneske«] Joh. Ev. 19, 5. »han bespotter Gud«] Matth 9, 3; jvfr. Joh. 10, 36.

man saaledes forfulgte ham. Førend da En beslutter sig til at lade sig hjælpe, har han dette at betænke, at han ikke blot maa vente Menneskenes Modstand, men betænk det vel, selv om Du forresten kunde udholde alle Følgerne af dette Skridt, betænk det vel, at Menneskenes Straf her er Guds Straf over ham den Gudsbespotter — Indbyderen!

Kommer nu hid alle I, som arbeide og ere besværede!

Ikke sandt, der er ikke Noget at haste efter, der bliver en lille Standsning, som passende benyttes til at gaae om ad en anden Gade. Og hvis Du ikke saaledes, dersom Du var samtidig, vil skulke om ad en anden Gade, eller i Christenheden skulke Dig til at være saadan Christen: saa bliver der en uhyre Standsning, den Standsning, hvilken er Betingelsen for at Troen kan blive til: Du er standset paa Forargelsens Mulighed.

Dog for at gjøre det ganske klart og nærværende, at Standsningen ligger i Indbyderen, at Indbyderen standser og gjør det til en ingenlunde just saa ligefrem, men ganske egen Sag at følge Indbydelsen, fordi man ikke faaer Lov til at tage Indbydelsen hen, men maa tage Indbyderen med: skal jeg korteligen gjennemgaae hans Liv i tvende Afsnit, der udvise en Forskjellighed, skjøndt dog begge væsentligen liggende indenfor Bestemmelsen: Forne-

»og noget Overordentligt er der da ikke at see paa ham, han seer ud ganske som alle Andre«, kort, som man taler om en Samtidig, hvem man ikke saadan gjør videre Ophævelse over; thi i Samtidighedens Situation med disse tusinde og tusinde virkelige Mennesker kan der ikke saaledes gjøres Plads for en Forskjel som den, maaskee at blive mindet i alle Aarhundreder, og den at være en virkelig Kræmmersvend »lige saa god som han«. — Altsaa lader os tale om ham som Samtidige tale om en Samtidig. Jeg veed vel, hvad jeg gjør; og tro Du mig, den tillærte, dresserede, dvaske verdenshistoriske Vane, i Kraft af hvilken man altid saadan med en vis Ærbødighed taler om Christus, da man jo af Historien saadan har faaet at vide, og har hørt saa meget saadan om, at han saadan skal have været saadan noget stort Noget — den Ærbødighed er ikke en suur Sild værd, den er Tankeløshed, Skinhellighed, forsaavidt Gudsbespottelse; thi det er Gudsbespottelse at have tankeløs Ærbødighed for Den, man enten skal troe eller forarges paa.

Det er den fornedrede Jesus Christus, et ringe Menneske, født af en foragtet Jomfru, hans Fader en Tømmermand. Men han fremtræder rigtignok under Forhold, som ganske særligen maae henlede Opmærksomheden paa ham. Det lille Folk, i hvilket han fremtræder, Guds udvalgte Folk som det kalder sig, imødeseer en Forventet, der skal bringe en gylden Tid for Land og Folk. Det forstaaer sig, den Skikkelse, under hvilken han optræder, er saa forskjellig fra de Flestes Forventning, som det er muligt. Derimod svarer den mere til gamle Spaadomme, med hvilke Folket dog maa antages at være bekjendt. Saaledes træder han frem; en Forgænger har henledt Opmærksomheden paa ham, og selv samler han den afgjort paa sig ved Under og Tegn, om hvilke der bliver Tale i hele Landet — og han er Øieblikkets Helt, hvor han gaaer og staaer omgiven af en talløs Menneske-Vrimmel. Sensationen han vækker er uhyre, Alles Øine rettede paa ham, Alt hvad der kan gaae, ja endog hvad der kun kan krybe, maa have seet dette Vidunder — og Alle maae have en Dom, en Mening om ham, saa Leverandeurerne af Meninger og Domme næsten maae gjøre Opbud, fordi Søgningen er saa rivende og Modsigelserne saa krydsende. Dog er han, Undergjøreren, bestandigt det ringe Menneske, der bogstavelig ikke har det, hvortil han kan helde sit Hoved. —

---

gamle Spaadomme] der tænkes særlig paa Jes. 53, 1 ff. hvortil han kan helde sit Hoved] Matth. 8, 20.

Og lad os ikke glemme: Tegn og Under i Samtidighedens Si
har en ganske anden Elasticitet til at støde fra og til at
til, end dette Spagfærdige, dette, som Præsterne i Almind
opvarme det, endnu Spagfærdigere om Tegn og Under — fo
Aar siden. Tegn og Under i Samtidighedens Situation e
forbistret nærgaaende Noget, Noget der paa en høist ge
Maade næsten tvinger En til at have en Mening, Noget ma
man nu engang ikke er oplagt til at troe, kan blive i hø
forbittret over at være samtidig med, da det gjør En, især j
forstandig, udviklet og dannet man er, Tilværelsen altfor ans
Det er en ganske egen Sag i Forhold til en Samtidig at
antage, at han virkelig gjør Tegn og Under — naar man h
paa Afstand, naar Udfaldet af hans Liv hjælper En ind i I
ninger, saa kan man let saadan indbilde sig, at man troer

Altsaa Mængden er henreven af ham, den følger ham ju
seer Tegn og Under, baade dem han gjør og dem han ikk
glad i Haabet om, at den gyldne Tid vil begynde, naar han
Konge. Men Mængden gjør sig sjelden Rede for sin Dom, d

Overordentlige, hvad han selv siger sig at være, det at være bekymret for, om Menneskene ville have Gavn af ham eller ikke, kort, som var det at være det Overordentlige det at være den meest Bekymrede af Alle. Uforklarligt er det Hele mig, hvad han vil, hvad hans Hensigt er, hvortil hans Stræben sigter, hvad han vil opnaae, hvilken Meningen er. Han der ved mangt et enkelt Udsagn, hvad jeg ikke kan negte ham, røber et saa dybt Indblik i det menneskelige Hjerte, han maa dog vel sagtens vide, hvad jeg med Mindre end Halvdelen af min Klogskab kan sige ham forud, at paa den Maade kommer man ingen Vegne i Verden — med mindre man da foragtende Klogskab redeligt tragter efter at blive til Nar, eller maaskee endog gaaer saavidt i Redelighed, at man foretrækker at blive slaaet ihjel; men saa er man jo dog vel gal, naar det er det man vil. Som sagt, som Menneskekjender, maa han dog sagtens vide, at det man skal gjøre, er at bedrage Menneskene, og saa at give sit Bedrag Skin af Velgjerninger, man gjør hele Slægten. Saa høster man alle Fordele, selv den, hvis Nydelse er den kosteligste af alle, den af de Samtidige at kaldes Menneskeslægtens Velgjører — og naar man først er i sin Grav, saa blæse være med hvad Efterverdenen siger om En. Men at give sig saaledes hen, som han gjør, ikke at holde det Mindste paa sig selv, næsten at tigge Menneskene til at tage mod disse Velgjerninger: nei, slutte mig til ham, kunde da aldrig falde mig ind. Og det forstaaer sig, han indbyder mig da heller ikke; thi han indbyder jo kun dem, som arbeide og ere besværede.«

Eller. »Hans Liv er ganske simplement Phantasteri; og det er endda det mildeste Udtryk man kan bruge derom, man er, naar man dømmer saaledes, godmodig nok til aldeles at glemme denne rene Galskab, at han anseer sig selv for at være Gud. Det er Phantasteri. Saadan kan man i det Høieste leve et Par Aar i Ungdommen. Men han er allerede over 30 Aar. Og han er bogstaveligen Ingenting. Og videre, om ganske kort Tid maa han aldeles have tabt al Agtelse og Anseelse blandt Folket — det Eneste, der hidtil kunde være Tale om at han har skaffet sig. Vil man sikkre sig Folkegunst i Længden, hvad jeg villig indrømmer er det usikkreste Parti, man overhovedet kan tage, maa man bære sig anderledes ad. Det vil ikke vare mange Maaneder, førend Mængden er kjed af En, der saaledes er til Tjeneste; han bliver betragtet som en fortabt Person, et Slags *mauvais sujet,* der kan være glad

---

mauvais sujet daarligt Subject.

ved at ende i en Afkrog af Verden, glemmende Verden og glemt, hvis han da ikke ved at blive paa Stedet, skulde, i Fortsættelse af alt hans Foregaaende, være phantastisk nok til at ville slaaes ihjel, den uundgaaelige Følge af at blive paa Stedet. Hvad har han gjort for sin Fremtid? Intet. Har han nogen fast Stilling? Nei. Hvad Udsigter har han? Ingen. Blot dette Simple, hvorledes vil han fordrive Tiden, naar han bliver Ældre, de lange Vinteraftener, hvad vil han udfylde dem med, han kan ikke engang spille Kort. Han har en Smule Folkegunst — i Sandhed af al rørlig Eiendom den rørligste, den kan i en Haandevending være en uhyre Folke-Ugunst. — At slutte mig til ham, nei, jeg siger Tak, gal er jeg dog Gud skee Lov endnu ikke blevet.«

Eller. »At der (naar man da reserverer sig sin og den sunde Menneske-Forstands Ret til at afholde sig fra enhver Dom betræffende hans Paastand at være Gud) er noget Overordentligt ved det Menneske, derom er egentligen ingen Tvivl. Snarere kunde man næsten blive forbittret paa Styrelsen, at den har betroet en Saadan, hvad den har betroet ham, en Saadan, der gjør det Modsatte af hvad han selv siger: at man ikke skal kaste sine Perler for Sviin — hvorfor det da ogsaa vil ende med, at disse, ganske rigtigt, vende sig om og træde ham ned. Sligt kan man altid vente af

Det var ikke umuligt; thi mig forekommer det, at Viisdommen, som han aabenbart besidder, ved at betroes ham, er blevet betroet en Nar: en saadan Modsigelse er hans Tilværelse. — Men at slutte mig til ham, at blive Discipel, nei, det var da, at gjøre sig selv til Nar.«

Eller. »Dersom det, hvad jeg dog lader uafgjort, er det Gode og Sande, dette Menneske vil, saa gjør han i det mindste for saavidt Gavn, især mod Ynglinge og den uerfarne Ungdom, hvem det for Livets Alvors Skyld er saa tjenligt, jo tidligere jo bedre ret tilgavns at forstaae dette: han gjør det iøinefaldende selv for den meest Forblindede, at dette Høitravende med at leve for det Gode og Sande har en betydelig Tilsætning af det Latterlige i sig; han beviser, hvor rigtigt vor Tids Digtere have truffet det, naar de altid lade det Gode og Sande repræsentere af en halvfjantet Person, eller af En, der er saa dum, at man kan løbe Døre op med ham. At anstrenge sig saaledes som dette Menneske gjør, at forsage Alt, kun ingen Møie og Besværlighed, at være paa Pinde til enhver Tid af Dagen, ivrigere end den travleste praktiserende Læge — og hvorfor? Er det fordi det er hans Levebrød? Nei, ikke i fjerneste Maade, det er, saavidt man kan skjønne, nok aldrig faldet ham ind at ville have noget. Er det da, fordi han tjener Penge derved? Nei, ikke 4 ß — han eier ikke 4 ß, og om han eiede dem, saa gav han dem strax bort. Er det da for at opnaae Ære og Anseelse i Staten? Lige omvendt, han afskyer al verdslig Anseelse. Og han der, da han nu engang forsmaaer al verdslig Anseelse, og øver den Kunst at kunne leve af Ingenting, han der (hvad der dog ogsaa er Mening i) hvis ellers Nogen var beregnet paa at tilbringe sit Liv i det behageligste Farniente: han er Den, som lever mere anstrenget end nogen Statstjener, hvem Ære og Anseelse lønner, mere anstrenget end nogen Forretningsmand, der tjener Penge som Græs. Hvorfor anstrenger han sig da saaledes, eller (thi hvortil dette Spørgsmaal om hvad der intet Spørgsmaal kan være om!): at anstrenge sig saaledes — for at opnaae den Lykke, at blive udlect, bespottet o. s. v.: i Sandhed det er en egen Art Fornøielse. At En trænger sig igjennem Mængden for at naae hen til det Sted, hvor der uddeles Penge, Hæder og Ære: det lader sig forstaae. Men at trænge sig frem for at blive kagstrøgen: hvor ophøiet, hvor christeligt, hvor dumt.«

Eller. »Der høres om dette Menneske saa mange overilede Domme af dem, som Intet forstaae — og forgude ham, og saa mange strenge Domme af dem, som dog maaskee misforstaae ham, mig skal man ikke med Rette kunne beskylde for nogen overilet

Dom; jeg forholder mig ganske kold og rolig, ja, hvad mere er, jeg er mig bevidst at være saa føielig og moderat mod ham, som muligt: lad det være saa, hvad jeg dog kun til en vis Grad indrømmer, at selv Forstanden imponeres af dette Menneske. Hvad maa der nu dømmes om ham? Dommen bliver: jeg kan for det første ingen Mening have om ham. Jeg mener ikke betræffende at han siger sig at være Gud, thi derom vil jeg i al Evighed ingen Mening kunne have; nei, jeg mener om ham som Menneske betragtet. Først Udfaldet af hans Liv vil kunne afgjøre, om han virkelig var det Overordentlige, eller han, bedragen af sin Indbildningskraft, har lagt en altfor stor Maalestok an, ikke blot for sig, men overhovedet for det at være Menneske. Mere kan jeg med min bedste Villie ikke gjøre for ham; om han var min eneste Ven, mit eget Barn, jeg kunde ikke dømme skaansommere, og heller ikke anderledes. Men deraf følger rigtignok sandsynligviis, at jeg af gode Grunde ingen Mening kan komme til at have om ham. Thi for at have en Mening, maa jeg først see Udfaldet af hans Liv, og indtil det Sidste, det er, han maa være død. Saa kan jeg, og dog kun maaskee, have en Mening om ham; og selv

sig for den Forventede og saa at ligne ham saa lidet som han gjør — det er ærligt, ligesom naar En vil udgive falske Sedler, saa at gjøre dem saa slette, at Enhver, der har noget Kjendskab, strax kan see det. — Vel sandt, vi imødesee alle en Forventet, dog at det er Gud i egen Person der skulde komme, er da ingen Fornuftigs Forventning, og enhver Religieus gyser for Gudsbespottelsen, som dette Menneske forskylder. Dog en Forventet imødesee vi, deri ere vi alle enige. Men Verdens-Regjeringen gaaer ikke tumultuarisk i Spring, Verdens-Udviklingen er ikke, og dette ligger jo allerede i at det er en Udvikling, *revolutionair* men *evolutionair*. Den sande Forventede vil derfor see ganske anderledes ud, vil komme som det Bestaaendes herligste Blomst og høieste Udfoldelse. Saaledes vil den sande Forventede komme, og han vil bære sig ganske anderledes ad; han vil erkjende det Bestaaende som Instants, sammenkalde hele Geistligheden til et Convent, forelægge den sit Resultat, samt sit Creditiv — og saa, hvis han da ved Ballotationen faaer Majoritet, blive modtaget og hilset som det Overordentlige, som det han er: den Forventede.«

»Men i dette Menneskes Optræden er der en Dupplicitet; han er for meget af en Dommer; det er som vilde han paa een Gang være Dommeren, der dømmer det Bestaaende, og saa dog tillige selv den Forventede. Vil han ikke det Første, hvortil saa hans absolute Isolation, hans Fjernhed fra Alt, hvad der hedder det Bestaaende! Vil han ikke være Dommeren, hvortil saa hans phantastiske Flygten udenfor Virkeligheden ud i Selskab med den uvidende Almue, hans revolutionaire Hovmods Forsmaaen af al det Bestaaendes Intelligents og Dygtighed, for at begynde ganske og aldeles paany og forfra ved Hjælp af — Fiskere og Professionister, saa det er som Motto for hans hele Existents i Forhold til det Bestaaende, at han er et uægte Barn! Vil han blot være den Forventede, hvortil saa hvad han taler om, ikke at sætte en ny Lap paa et gammelt Klædebon, Ord der netop ere enhver Revolutions Feltraab, thi deri ligger jo ikke at ville erkjende det Bestaaende, men at ville have det bort, istedetfor at slutte sig til det Bestaaende, og hvis man er Reformator, forbedre det, hvis man er den Forventede, at udvikle det til sit Høieste. Dette er en Dupplicitet; og dette lader sig ikke gjøre, baade at være Dommeren og den Forventede; og denne Dupplicitet bliver hans Undergang,

---

evolutionair foregaaende i Udvikling. Professionister ɔ: Haandværkere. ny Lap paa et gammelt Klædebon] Matth. 9, 16.

hvilken jeg allerede har beregnet. En Dommers Katastrophe digtes rigtigt at blive voldsom Død; men den Forventedes kan jo dog vel umuligt blive Undergang, saa er han jo *eo ipso* ikke den Forventede, det er, ikke Den, hvem det Bestaaende venter paa for at forgude. Denne Dupplicitet seer Folket ikke endnu, det seer i ham den Forventede, hvad det Bestaaende umuligt kan, og hvad kun Folket, den løse og ledige Mængde kan, fordi den selv er intet mindre end noget Bestaaende. Men saasnart Dupliciteten bliver aabenbar, saa er det hans Undergang. Nei, saa var hans Forgænger en langt bestemtere udpræget Skikkelse, han var kun Eet: Dommeren. Men hvilken Confusion og Forvirrethed, at ville være begge Dele, og hvilken yderligere Confusion, selv at anerkjende Forgængeren som Den, der skulde holde Dom, altsaa dog vel netop gjøre det Bestaaende modtageligt for og ganske istand til at modtage den Forventede, og saa selv at ville være den Forventede, der følger efter Dommeren — og saa dog ikke ville slutte sig til det Bestaaende!‹

Og Philosophen maatte sige. ›En saa rædsom eller rettere saa afsindig Forfængelighed, at et enkelt Menneske vil være Gud.

gribelig Feiltagelse, som rigtignok kun røber liden philosophisk Dannelse, at mene, at overhovedet Gud kunde aabenbare sig i et enkelt Menneskes Skikkelse. Slægten, det Universelle, det Totale er Gud; men Slægten er dog vel ikke noget enkelt Individ. Det er overhovedet Anmasselsen, som ligger i Subjektiviteten, at den Enkelte vil være Noget; men det forstaaer sig, det Afsindige er, at den Enkelte vil være Gud. Var det muligt dette Afsindige, at et enkelt Menneske var Gud, saa maatte man jo conseqvent tilbede dette enkelte Menneske; en større philosophisk Bestialitet lader sig ikke tænke.«

Den kloge Statsmand maatte sige. »At dette Menneske i Øieblikket er en Magt, lader sig ikke negte — fraseet naturligviis den Indbildning, han har, at han er Gud. Sligt slaaer man nu een Gang for alle en Streg over som et privat Liebhaberi, der ikke videre bringes i Anslag og Ingen vedkommer, mindst en Statsmand. En Statsmand seer blot paa, hvad Magt et Menneske har, og at han i dette Øieblik er en Magt, lader sig, som sagt, ikke nægte. Men hvad han vil, hvad han styrer efter, er ikke godt at blive klog paa; er dette Klogskab, maa det være en aldeles ny og egen Art, ikke ganske uliig Det, man ellers kalder Galskab. Han har betydelige Forcer; men han synes at tilintetgjøre dem, istedetfor at bruge dem, han giver dem ud, men han faaer Ingenting igjen. Jeg betragter ham som et Phænomen, med hvilket — og det gjør man aldrig med et Phænomen — man klogeligen ikke indlader sig, da det er aldeles umuligt at beregne ham eller Katastrophen for hans Liv. Det er muligt, at han kan blive Konge, det er muligt — men det er ikke umuligt, eller rettere det er netop lige saa muligt, at han kan ende paa Skafottet. Han mangler i sin hele Stræben Alvor. Med en uhyre Vingestrækning svæver han, ikke videre; han gjør ingen Ende fast, tager intet Bestik — han svæver. Er det for Nationaliteten han vil kæmpe, eller er det en communistisk Omvæltning han tilsigter, er det en Republik han vil, eller et Kongerige, med hvilket Parti vil han holde, og mod hvilket, eller vil han see at staae sig godt med alle Partier, eller vil han stride med alle Partier? Indlade mig med ham — nei, det var da det Sidste, jeg vilde, jeg gjør endog mere, jeg tager alle mulige Forsigtighedsregler mod ham. Jeg forholder mig ganske stille, foretager Intet, jeg er som var jeg ikke til; thi man kan end ikke beregne, hvorledes han, blot man foretog sig det

---

Slægten . . . er Gud] se Sygdommen til Døden, XI Bd. S. 227.

Mindste, kunde komme til at gribe forstyrrende ind, eller
ledes det kunde hvirvles ind i Hans. Farlig, i en vis Fo
uhyre farlig er det Menneske. Men min Beregning er at
ham, netop ved slet Intet at gjøre. Thi styrtes maa han
sikkrest ved sig selv, ved at snuble over sig selv; jeg har,
mindste ikke i dette Øieblik, ikke Kræfter til at styrte ha
jeg veed Ingen der har det. Nu at gjøre det Mindste mo
var blot selv at blive knuust. Nei, bestandig kun negativ
stand, Intet, saa indvikler han sig formodentlig i de uhyre
qventser, han drager efter sig, han kommer til at træde i
— og saa falder han.«

Og den satte Borgermand maatte sige, hvad der vilde
Dommen i hans Familie. »Nei, lad os være Mennesker, til
er Alt godt, for Lidt og for Meget fordærver Alt, og som et
Ordsprog, jeg har hørt af en Handels-Reisende, siger:
Kraft, der overdrives, styrtes — og dette Menneske, hans
gang er saamænd vis nok. Jeg har ogsaa alvorligt taget m
for, advaret og foreholdt ham, at han ikke gaaer hen og k
paa gale Veie, og slutter sig til det Menneske, og hvorfor?

paa den Maade, selv betræffende den fattigste Stodder er det dog sandt, at han hjælper ham af Dynen i Halmen, hjælper ham i en ny Elendighed, som Stodderen kunde have undgaaet ved at blive hvad han var, slet og ret Stodder.«

Og Spotteren, ikke den af Alle for sin Ondskab foragtede, nei den af Alle for sin Vittighed beundrede, derhos for sin Godmodighed afholdte, han maatte sige. »Det er i Grunden en ubetalelig Idee, som da uden videre maa komme os Alle til Gode, at et enkelt Menneske, ganske som vi Andre, siger, at han er Gud. Er det ikke at gjøre vel mod Menneskene, saa veed jeg ikke hvad Vel- og Godgjørenhed eller God- og Velgjørenhed er. Antaget, at Kjendetegnet paa at være Gud er — ja, hvo i al Verden var faldet paa det; hvor sandt, at Sligt ikke var opkommet i noget Menneskes Hjerte! — at see ud ganske som alle Andre, hverken mere eller mindre: saa ere vi alle Gudér. *Qvod erat demonstrandum.* Han leve, Opfinderen af denne for Menneskene saa overordentlige Opdagelse! Imorgen lader jeg bekjendtgjøre, at jeg Undertegnede er Gud — og Opfinderen i det mindste kan ikke nægte det uden at modsige sig selv. I Mørke ere alle Katte graae — og naar det at være Gud er at see ud som alle Andre, ganske og aldeles som alle Andre: saa er det mørkt, og vi ere Alle . . . . ., eller hvad det var jeg vilde sige, vi ere Alle, hver især, Gud, den Ene skal saa vist ikke lade den Anden høre Noget. Det er det Latterligste, man kan tænke sig; Modsigelsen, hvori det Komiske altid ligger den størst mulige — men Fortjenesten er ikke min, den er ene og alene og udelukkende Opfinderens: at et Menneske ganske som vi Andre, kun ikke slet saa godt paaklædt som Gjennemsnittet, altsaa at et daarligt paaklædt Menneske, der nærmest (i det mindste som det synes adskilligt nærmere end under Rubrikken: Gud) sorterer under Fattigvæsenet — at han er Gud. Det Værste er i Grunden for Fattig-Directeuren, at han ikke bliver til mere ved dette General-Avancement for hele Menneske-Slægten.«

O, min Ven, jeg veed nok, hvad jeg gjør, jeg kjender mit Ansvar, og min Sjel er evig forvisset om Rigtigheden af hvad jeg gjør. Altsaa tænk Dig nu samtidig med ham, Indbyderen. Tænk Dig, at Du var en Lidende — men betænk, hvad Du udsætter Dig for ved at blive hans Discipel, ved at følge ham. Du udsætter Dig for ubetinget at tabe saa godt som Alt i alle de Kloges og

---

at Sligt ikke var opkommet i noget Menneskes Hjerte] jvfr. Paulus 1 Kor. 2, 9. *Qvod erat demonstrandum* hvilket skulde bevises.

Forstandiges og Anseetes Øine. Han, Indbyderen, fordrer af Dig, at Du skal opgive Alt, slippe Alt — men den medlevende, Samtidens Forstandighed slipper ikke Dig, den dømmer, at det at slutte sig til ham er Galskab. Og Dig vil Spotten grusomt falde over: medens den næsten skaaner ham af Medlidenhed, finder den det galere end det Galeste, at blive hans Discipel. »Thi« siger den »en Sværmer er en Sværmer, lad gaae; men at blive — for Alvor hans Discipel er den størst mulige Galskab. Der er bestandig kun een Mulighed af at være galere end en gal Mand: den høiere Galskab, for Alvor at slutte sig til en Gal og ansee ham for den Vise«.

Siig ikke, at denne hele Fremstilling er Overdrivelse, o, Du veed jo (men Du har maaskee ikke før gjort Dig det ret nærværende), at af alle de Anseete, alle de Oplyste og Forstandige var der, medens det vel er muligt, at En og Anden af dem, maaskee Flere, nysgjerrigt har indladt sig med ham, men der var kun Een, kun Een, som for Alvor søgte ham, og han kom til ham — om Natten. Og det veed Du nok, om Natten gaaer man paa de forbudne Veie, Natten vælger man naar man gaaer derhen, hvor man ikke vil være bekjendt at man har sin Gang — tænk Dig, hvilken Dom over Indbyderen heri ligger: at gaae til ham var en Vanære. Noget ingen Anseet, ingen Mand af Ære kunde være be-

nu tusinde og tusinde Gange blevet gjentaget af Tusinder og Tusinder »hvad var det han i sin Tid talte om, at hans Time endnu ikke var kommet, skulde den nu maaskee være kommet« — ak, medens hiin Enkelte, den Troende, maatte gyse hver Gang han betænkte, og dog ikke kunde lade være at stirre ned i dette Dyb af, menneskelig talt, meningsløs Afsindighed: at Gud i menneskelig Skikkelse, at denne guddommelige Lære, at disse Tegn og Under, som, skeete der, maatte have bragt selv et Sodoma og Gomorrha til Omvendelse, i Virkeligheden frembringe lige det Omvendte, at Læreren bliver skyet, hadet, foragtet.

Hvo han nemlig er, det seer man nu lettere da de Mægtige og Anseete og hele det Bestaaendes Modstand og Forholdsregler mod ham har svækket en første Forestilling om ham, og Folket tabt Taalmodighed i at forvente, siden hans Liv, istedetfor at gaae fremad i stigende Anseelse, i stigende Degradation gaaer mere og mere tilbage. Det veed jo Enhver, at man bedømmer et Menneske efter hvad Selskab han søger — og hans Selskab! Ja, hans Selskab kunde man betegne som det: at være udstødt af »det menneskelige Selskab«, hans Selskab er den laveste Klasse af Folket, videre er det Syndere og Toldere — som Enhver, der er det Mindste, for sit gode Navn og Rygtes Skyld flyer, og et godt Navn og Rygte er dog vel det Mindste man kunde ønske at sikkre sig i Livet; hans Selskab er fremdeles Spedalske, som Enhver flyer, Afsindige, der blot vække Rædsel, Syge og Elendige, Armod og Usselhed. Og hvo er saa han, han, der i dette Optog dog endnu er Gjenstand for de Mægtiges Efterstræbelser? Det er en, som Forfører, Bedrager, Gudsbespotter Foragtet! Det er en Slags Medlidenhed, om virkelig nogen Anseet ikke udtrykker sin Foragt for ham — at de frygte ham, er jo noget Andet. — Saaledes er nu hans Optræden. Thi tag Dig iagt, at Du ikke lader Noget indflyde af hvad Du har faaet at vide bagefter, om hvorledes hans Ophøiethed, næsten med guddommelig Majestæt, aldrig viste sig saa kjendelig som just nu. O, min Ven, naar Du lever samtidig med En, der ikke blot selv er »udelukket fra Synagogen«, men husk paa, der var sat Straf paa at lade sig hjælpe af ham, og denne Straf var »Udelukkelse af Synagogen« — altsaa, naar Du lever samtidig med en saadan Foragtet, hos hvem man altsaa

---

at hans Time endnu ikke var kommet] Joh. Ev. 2, 4; 7, 30; 8, 20; 13, 1. maatte have bragt selv et Sodoma . . . til Omvendelse] jvfr. Matth. 11, 23.

finder Alt i Overeensstemmelse dermed — thi enhver Ting kan forklares paa to Maader: er Du neppe den Mand, der forklarer Alt omvendt, eller, hvilket er det Samme, den Enkelte, hvad Du nok veed Ingen vil være, hvad jo ansees for en latterlig Særhed, maaskee for en Forbrydelse.

Og — hvad der da hovedsagligen er hans Selskab — hans Apostle! Hvilken Afsindighed, men ikke: hvilken ny Afsindighed, thi den er ganske i Overeensstemmelse med det Første — hans Apostle er nogle Fiskere, uvidende Mennesker, som igaar fangede Sild — og imorgen skal, saa hedder det i Afsindighedens Sammenhæng, gaae ud i al Verden, og omskabe Verdens Skikkelse. Og det er ham, der siger sig at være Gud; og disse ere hans velbestaltede Apostle! Er det ham, der skal skaffe Apostlene Anseelse, eller er det maaskee Apostlene, der skal skaffe ham Anseelse? Er han, Indbyderen, er han en afsindig Sværmer: Optoget svarer dertil; ingen Digter kunde opfinde det bedre. En Lærer, en Viis, eller hvad man saadan vil kalde ham, et Slags forulykket Genie, der siger sig selv at være Gud — omgiven af en Skare Pøbel, som jubler, han selv ledsaget af nogle Toldere, dømte Personer,

hvad der havde nogen Magt og Indflydelse, hadsk, men feigt og skjult spændte Snaren for ham — i hvilken han saa gik? ja, men han saae den godt. Endeligen opdagede Folket, at det havde taget feil af ham, at den Opfyldelse, han vilde bringe, Intet mindre end svarede til deres Forventning af Guld og grønne Skove. Saa vendte Folket sig fra ham, og de Mægtige trak Snaren sammen — i hvilken han saa gik? ja, men han saae den godt. De Mægtige trak Snaren sammen — og nu vender Folket, der jo nu fuldkomment seer sig bedraget, sit Had, sin Forbittrelse mod ham.

Og — for dog ogsaa at tage den med — Medlidenheden, den maatte sige; eller i de Medlidendes Selskab (thi Medlidenheden er selskabelig, elsker at samles, og i Selskabet med den pjankede Indskrænkethed er Skadefryd og Misundelse, da, som jo allerede en Hedning har bemærket, Ingen er saa tilbøielig saa hurtig til Medlidenhed som den Misundelige) der maatte Talen falde saaledes. »Det kan dog virkelig gjøre En ondt for det sølle Menneske, at han skal ende saaledes. Det var dog en skikkelig Fyr. Lad det nu ogsaa være en Overdrivelse med at ville være Gud, han var dog virkelig god mod de Fattige og Trængende, om han end gjorde det paa en sær Maade ved at gjøre sig ganske til Eet med de Fattige, og trække omkring i Selskab med Tiggere. Men noget Rørende er der dog alligevel deri, og det kan ikke andet end gjøre En ondt for det stakkels Menneske, at han saa ynkelig skal komme af Sted. Thi man maa nu sige hvad man vil, og dømme ham saa strengt man vil: at ynke ham kan jeg ikke lade være, jeg er ikke saa haardhjertet, og jeg kan ikke lade være at vise Medlidenhed«.

Vi ere i det sidste Afsnit, ikke af den hellige Historie, som Apostlene og Disciplene, der troede paa ham, have optegnet den, men af den vanhellige Historie, der er Modstykket.

Kommer nu hid alle I, som arbeide og ere besværede, det er, føler Du Trang til, selv om Du var den af alle Lidende meest elendige, føler Du Trang til at blive hjulpen paa den Maade, det er. ind i endnu større Elendighed, kom saa hid, han vil hjælpe Dig.

---

en Hedning] en unævnt Philosoph hos Plutarch *de invidia et odio* c. 7.

III.

Indbydelsen og Indbyderen.

Lad os nu et Øieblik glemme, hvad der i strengeste Forstand er Forargelsen, at Indbyderen sagde sig selv

Ja, havde Indbyderen 1) seet saaledes ud som den blot menneskelige Forestilling om Medlidenhed vilde danne hans Skikkelse, og havde han 2) havt den blot menneskelige Forestilling om, hvad Menneskets Elendighed er: saa var det vel heller ikke skeet.

For det Første: Det maatte da have været ret et velvilligt og deeltagende Menneske, derhos i Besiddelse af alle Betingelserne for at kunne hjælpe timeligt og jordisk, forædlende denne Hjælp ved en dyb og inderlig menneskelig Deeltagelse. Men dog maatte han være den anseete Mand, ikke uden en vis Grad af menneskelig Selvhævdelse, hvoraf da vilde blive Følgen, at han hverken formaaede endog blot i sin Medlidenheds Følelse at naae ned til alle Lidende, og at det heller ikke ret blev ham klart, hvori et Menneskes og Menneskenes Elendighed bestaaer.

Derimod den guddommelige Medlidenhed, den grændseløse Hensynsløshed i blot at bekymre sig om de Lidende — ikke det mindste om sig selv, og i ubetinget hensynsløst at bekymre sig om enhver Lidende: den kan Menneskene kun opfatte som en Slags Afsindighed, man ikke med Bestemthed veed om man skal lee eller græde over. Selv om der ikke havde været Andet i Veien for Indbyderen, alene det havde været nok for at det maatte gaae ham galt i Verden.

Lad et Menneske forsøge sig blot en lille Smule i den guddommelige Medlidenhed, det er, være dog noget hensynsløs i at være medlidende, og Du skal strax see, hvad Menneskene ville domme. Lad En, der kunde have et høiere Vilkaar i Livet, lad ham ikke, saadan forblivende i dette Vilkaars Forskjellighed, give meget til de Fattige, menneskekjerligt (ɔ: fornemt) besøge de Fattige og Syge og Elendige, nei, lad ham ganske opgive sin Forskjellighed og for Alvor søge sit Selskab hos, ganske leve med de Fattige og Ringe i Folket, Arbeidsmænd, Haandlangere, Kalkslagere o. s. v.! O, i et stille Øieblik, naar man ikke seer ham, vil de Fleste maaskee endog røres ved Tanken derom; men saasnart de see ham i dette Selskab og dette Optog, ham der kunde have været noget Stort i Verden, komme anstigende i godt Selskab med en Muursvend paa den høire og en Børstenbinderlærling paa den venstre Side: hvad saa? De ville først have tusinde Forklaringer, som forklare, at det er af Særhed og Stivhed og Stolthed og Forfængelighed, at han lever saaledes. Og selv om de opgive at tillægge ham disse slette Bevæggrunde, de ville dog ikke kunne forlige sig med Synet af ham — i dette Selskab. Selv det bedste Menneske, almindelig talt, vil, i det Øieblik han seer det, være fristet til at lee.

Og om saa alle Præster, de være nu i Fløiel, i Silke, i
i Bombasin, vilde sige Andet, saa vil jeg sige: »I lyve, I
blot Menneskene med Eders Søndagstaler. Det vil nemlig
tidighedens Situation bestandigt være muligt om en saada
lidende, der altsaa er en Medlevende, at sige: jeg troer,
Forfængelighed, derfor leer jeg af ham og spotter ham;
han den sande Medlidende, eller havde jeg været samti
hiin Ædle!« Og hvad nu, at jeg skal citere Prædikefor
hine Herlige »som bleve miskjendte o. s. v.« angaaer — ja
døde. Paa den Maade kan det lykkes at lege Skjul; man
i Forhold til enhver Medlevende, der vover sig saa langt
det er Forfængelighed — og hvad de Afdøde angaaer, antag
at de ere Afdøde, og derfor at de vare Herlige.

Dog dette maa erindres, at i Forhold til Forskjellig
Livet vil enhver holde paa sin; det er dette fixe Punkt, de
syn der gjør, at menneskelig Medlidenhed bestandig bl
en vis Grad. Spekhøkerne ville mene, at det, i at vær
lidende, er at gaae for langt ned, at gaae til Ladegaardsle
og udtrykke Lighed med dem; Spekhøkernes Medlidenhed e

det, saa varer det ogsaa kun en Times Tid; saalænge formaae Menneskene ligesom at troe paa denne Ophøiethed. Men at see den i Virkeligheden hver Dag! Det er jo ogsaa en uhyre Modsigelse, at det meest Ophøiede er blevet det Daglige!

For saavidt var det da allerede forud afgjort, hvilken Indbyderens Skjebne maatte blive, selv om ikke Andet havde bidraget til hans Undergang. Det Ubetingede, Alt hvad der afgiver Ubetingethedens Maalestok, er *eo ipso* Offeret. Thi Menneskene ville nok øve Medlidenhed og Selvfornægtelse, nok tragte efter Viisdom o. s. v.; men de ville selv bestemme Maalestokken, at det skal være saadan til en vis Grad; de ville ikke afskaffe alle disse herlige Dyder, tvertimod de ville — for godt Kjøb, i al Magelighed have Skin og Navn af at øve dem. Den sande guddommelige Medlidenhed er derfor ubetinget Offeret, saasnart den viser sig i Verden. Den kommer af Medlidenhed til Menneskene, og det er Menneskene, der træde den ned. Og medens den vandrer om iblandt dem, vover dog neppe den Lidende at flye til den af Frygt for Menneskene. Sagen er, det er Verden magtpaaliggende at bevare Skinnet af, at være medlidende; dette gjør nu den guddommelige Medlidenhed til Usandhed — *ergo* maa den bort denne guddommelige Medlidenhed.

Men Indbyderen var just den guddommelige Medlidenhed — og derfor offredes han, og derfor flygtede selv de Lidende for ham; de forstode (og, menneskelig talt, meget rigtigt), at om den meste menneskelige Elendighed gjælder det, at man dog er bedre hjulpen ved at blive det man er, end ved at blive hjulpen af ham.

For det Andet. Indbyderen havde tillige en ganske anden end den blot menneskelige Forestilling om, hvad Menneskenes Elendighed er. Og at hjælpe i denne Henseende, derpaa var han betænkt — derimod havde han hverken taget Penge, eller Draaber eller andet Deslige med sig.

Det er da saa langt fra, at Indbyderen seer ud, som menneskelig Medlidenhed vilde danne hans Skikkelse, at han egentligen er til Forargelse. Det er menneskelig talt ligefrem noget grusomt, noget oprørende, noget hvorover man kunde blive saa forbittret, at man kunde have Lyst til at slaae det Menneske ihjel: at indbyde Fattige og Syge og Lidende til sig — og saa Intet at kunne gjøre for dem, men derimod tilsige dem Syndernes Forladelse. »Lad os være Mennesker. Et Menneske er ingen Geist. Og naar et Menneske er nær ved at døe af Hunger, saa at sige til ham: jeg tilsiger Dig Dine Synders naadefulde Forladelse — det er Oprørende.

Egentligen er det ogsaa latterligt, men det er for alvorligt til at man kan lee deraf.«

Altsaa (thi vi have ved hine citerede Ord blot villet lade Forargelsen opdage Modsigelsen og overdrive — vi ville ikke overdrive) Indbyderens Mening var egentlig, at Synden er Menneskets Fordærvelse. See nu, det skaffer Plads — og Indbydelsen skaffede jo ogsaa Plads, næsten som havde han sagt »*procul, o procul este profani*«, eller som, om han end ikke havde sagt det, der dog var hørt en Røst, som saaledes fortolkede Indbydelsens »kommer hid«. Der bliver ikke mange Lidende, som følge Indbydelsen. Selv om der havde været Den, der uagtet han vidste, at hos denne Indbyder var egentligen ingen jordisk Hjælp at finde, dog rørt af hans Medlidenhed havde tyet hen til ham: nu flygter ogsaa han tilbage. Det er jo næsten som en Underfundighed, i Skikkelse af Medlidenhed at komme for at tale om Synden.

Ja vist er det underfundigt, dersom Du ikke er ganske paa det Rene med Dig selv om, at Du er en Synder. Dersom det blot er Tandpine Du har, eller det er Dit Huus, der er brændt af, men det er undgaaet Dig, at Du er en Synder, saa er det underfundigt Det er underfundigt af Indbyderen at sige: jeg helbreder for alle

IV.

Christendommen som det Absolute; Samtidigheden med Christus.

Med Indbydelsen til alle dem, »som arbeide og ere besværede«, er Christendommen ikke, som Præsten flæbende og usandt introducerer den, kommet ind i Verden som et Pragt-Exemplar af milde Trøstegrunde — men som det Absolute. Det er af Kjerlighed Gud saa vil, men det er ogsaa Gud der vil, og han vil som han vil. Han vil ikke skabes om af Menneskene og være en rar — menneskelig Gud: han vil skabe Menneskene om, og det vil han af Kjerlighed. Han vil heller ingen menneskelig Næsviished vide af at sige betræffende, hvorfor og hvorfor Christendommen er indkommet i Verden: den er, og den skal være det Absolute. Derfor er det Usandhed alt hvad Relativt man har hittet paa om hvorfor og hvortil. Maaskee har man hittet derpaa af en Art menneskelig Medlidenhed, der mener at maatte prutte — thi Gud kjender formodentligen ikke Mennesket, hans Fordringer ere for overspændte, saa maae Præsterne til for at prutte. Maaskee har man hittet derpaa for at staae sig godt med Menneskene og have Fordeel af at forkynde Christendommen; thi naar den bliver nedspændt til det blot Menneskelige, til hvad der er opkommet i Menneskenes Hjerte, saa synes Menneskene naturligviis godt om den, og naturligviis igjen godt om den elskværdige Taler, der kan gjøre Christendommen saa mild — havde Apostlene kunnet gjøre det, saa havde Verden ogsaa den Gang syntes godt om Apostlene. Men alt dette er Usandhed, er at forvanske Christendommen, der er det Absolute. Men hvad skal den saa til, saa er den jo en Plage?

Aa, ja, det kan man ogsaa sige; relativt forstaaet er det Absolute den største Plage. I alle matte, dorske, sløve Øieblikke, hvor det Sandselige behersker Mennesket, er Christendommen ham en Afsindighed, da den ikke er commensurabel for noget endeligt Hvor for. Men hvad skal den saa? Svar: ti, den er det Absolute. Og saaledes skal den fremstilles, altsaa som ɔ: saa den maa vise sig som Afsindighed for det sandselige Menneske. Og derfor er det sandt, saa sandt, og i en anden Forstand ogsaa saa sandt, naar den Forstandige i Samtidighedens Situation (cfr. *II. A.*) dømme ude siger om Christus: »han er bogstaveligen Ingenting« — ganske vist, thi han er det Absolute. Som det Absolute er Christendommen kommet ind i Verden, ikke, menneskelig forstaaet, til Trøst, tvertimod den taler jo idelig og idelig om, hvorledes den Christne maa lide eller et Menneske for at blive og være den Christne, Lidelser som han altsaa kan undgaae ved blot at lade være at blive Christen.

Der er nemlig en uendelig svælgende Forskjel mellem Gud og Menneske, og derfor viste det sig i Samtidighedens Situation, at det at blive Christen (at omdannes til Lighed med Gud), menneskelig talt, er en endnu større Qval og Elendighed og Smerte end den største menneskelige, tilmed en Forbrydelse i de Medlevendes Øine. Og saaledes vil det altid vise sig, naar det at blive Christen i Sandhed kommer til at betyde at blive samtidig med Christus. Og kommer det at blive Christen ikke til at betyde det, saa er det Tant og Indbildning og Forfængelighed, tildeels Gudsbespottelse, og Synd mod det andet Bud i Loven, og Synd mod den Hellig-Aand med al denne Snak om at blive Christen.

Forhold til det Absolute er der kun een Tid: den nær-
er samtidig med det Absolute, for ham er
Absolute, sees let, at der
de 3.

vis Forstand, i Modsætning nemlig til Digt, det Virkelige. Den Bestemmelse, der er Sandhedens (som Inderlighed) og al Religieusitets Bestemmelse: **for Dig** mangler. Det Forbigangne er ikke Virkelighed: for mig; kun det Samtidige er Virkelighed for mig. Hvad Du lever samtidig med, er Virkelighed: for Dig. Og saaledes kan ethvert Menneske kun blive samtidig: med den Tid, paa hvilken han lever — og saa med Eet til, med Christi Liv paa Jorden, thi Christi Liv paa Jorden, den hellige Historie, staaer ene for sig, udenfor Historien.

Historien kan Du læse og høre om som om det Forbigangne, Du kan, om det saa behager Dig, her dømme efter Udfaldet. Men Christi Liv paa Jorden er intet Forbigangent, ventede ikke i sin Tid, for 1800 Aar siden, og venter ikke paa noget Udfalds Assistance. En historisk Christendom er Galimathias og uchristelig Forvirrethed; thi hvad af sande Christne der er i hver Generation ere samtidige med Christus, have Intet at skaffe med de Christne i forrige Generation, men alt med den samtidige Christus. Hans Liv paa Jorden følger Slægten, og følger hver Slægt især som den evige Historie, hans Liv paa Jorden har den evige Samtidighed. Og denne gjør igjen al Doceren af Christendommen (hvilken Doceren væsentlig har sit Skalkeskjul og Tilhold i, at Christendommen er noget Forbigangent, og i de 1800 Aars Historie) til det uchristeligste af alle Kjætterier, hvad Enhver vilde indsee, og derfor opgive at docere, hvis han forsøgte at tænke sig den med Christus samtidige Generation — docerende; men enhver Generation (af Troende) er jo samtidig.

Kan Du ikke overvinde Dig selv til i Samtidighedens Situation med ham at blive Christen, eller kan han ikke i Samtidighedens Situation bevæge Dig og drage Dig til sig: saa bliver Du aldrig Christen. Du kan saa ære, prise, takke, med alle jordiske Goder lønne Den, der indbilder Dig, at Du alligevel er Christen — han bedrager Dig. Du kan prise Dig lykkelig, at Du ikke blev samtidig med Nogen, der vovede at sige det; Du kan blive opbragt indtil Raseri over den Plage, liig »Bremsens« Stik, at være samtidig med En, der siger Dig det: i første Tilfælde er Du bedragen, i andet Tilfælde har Du i det mindste faaet Sandheden at vide.

»Bremsens« Stik] jvfr. Platons Apologi pag. 30 e, hvor Sokrates siger om sig selv, at han er sat ud paa Athenienserne som en Bremse paa en Hest for at holde dem vaagne.

Kan Du ikke taale Samtidigheden, ikke taale at see dette S
i Virkeligheden, kunde Du ikke gaae ud paa Gaden — og see
er Guden i dette rædsomme Optog, og dette Dit Vilkaar, hvis I
faldt ned og tilbad ham: saa er Du ikke væsentlig Christe
Det Du har at gjøre er saa ubetinget at tilstaae Dig det selv,
Du fremfor Alt bevarer Ydmygheden og Frygt og Bæven i Forhol
til hvad det vil sige i Sandhed at være Christen. Thi ad de
Vei skal Du, for at lære og indøve, saaledes at henflye til Naaden
at Du ikke tager den forfængelig; gaa for Guds Skyld ikke t
Nogen for at blive »beroliget«. Thi vel hedder det »salige de Øine
som saae, hvad I saae«, hvilke Ord Præsterne især have travl
med — besynderligt nok, stundom maaskee ogsaa for at forsvare
en verdslig Pyntelighed, der dog just i Samtidighedens Situation
vilde blive noget afstikkende — ret som vare de ikke sagte en
og alene om de Samtidige, der bleve troende. Havde Herligheden
ligefrem været at see, saa Enhver uden videre kunde see den, saa
er det jo Usandhed, at Christus fornedrede sig selv og tog en
Tjeners Skikkelse paa; en Overflødighed at advare mod Forargelse.
thi hvor i al Verden skulde man vel forarges paa Herlighed iført

aae sig selv, hvor man er, oprigtigt for Gud bestandigt
de Sigte paa Opgaven — hvor langsomt det saa end gaaer,
n kun kryber frem: Eet har man dog, man er rigtigt stillet,
ldledt og bedragen ved Hjælp af det Kunststykke at digte
s om, saa han istedetfor at være Gud bliver hiin smægtende
enhed, som Menneskene selv have opfundet, saa Christen-
n, istedetfor at drage Menneskene til det Himmelske, sinkes
eis og bliver det slet og ret Menneskelige.

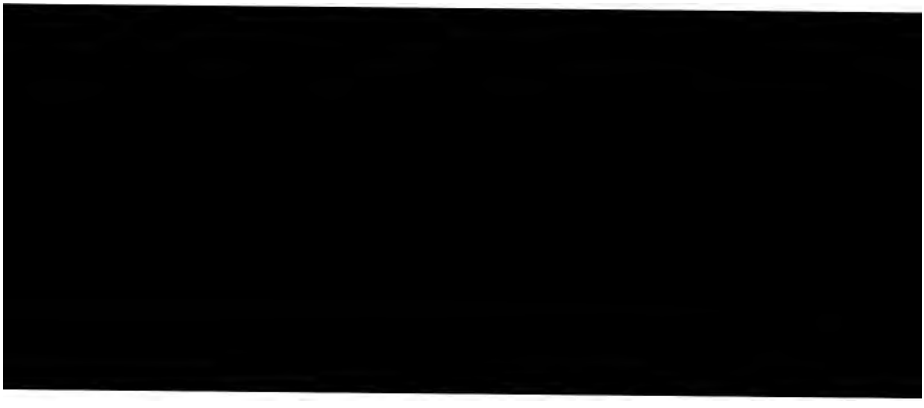

ØVELSE I CHRISTENDOM.

AF

ANTI-CLIMACUS.

Nr. II.

SALIG DEN, SOM IKKE FORARGES PAA MIG.«

EN BIBELSK FREMSTILLING OG CHRISTELIG BEGREBS-BESTEMMELSE.

AF

ANTI-CLIMACUS.

UDGIVERENS FORORD.

Jvnf. Forordet til Nr. I.

Stemning.

Ja, salig Den, som ikke forarges paa Ham, salig Den, som troer, at Jesus Christus har levet her paa Jorden, og at han var Den, han sagde sig at være, det ringe Menneske, dog Gud, Faderens Eenbaarne: salig Den, som ingen Anden veed at gaae til, men i Alt veed at gaae til ham. Og hvilket end et Menneskes Vilkaar i Livet skal være, om han skal leve i Armod og Elendighed: salig Den, som ikke forarges men troer, at Han bespiste fem tusind Mennesker med fem Brød og to smaa Fiske, salig Den som ikke forarges, men troer at det skeete, ikke forarges, fordi det nu ikke skeer, men troer, at det skeete. Og hvilken end et Menneskes Skjæbne skal være i Verden, hvorledes Livets Storme skulle reise sig mod ham: salig Den, som ikke forarges men troer, at Han bød Vandene og det blev blikstille, troer fuldt og fast, at Petrus sank ene og alene fordi han ikke troede fuldt og fast. Og hvilken end et Menneskes Brøde er, var hans Skyld saa forfærdelig, at han ikke blot selv, men Menneskeheden fortvivlede om, at den kunde tilgives: dog salig Den, som ikke forarges men troer, at Han sagde til den Værkbrudne »Dine Synder ere Dig forladne«, og at dette var ham lige saa let som at sige til den Værkbrudne »tag Din Seng, stat op og gaa« — salig Den, som ikke forarges men troer Syndernes Forladelse, skjøndt ikke som den Værkbrudne hjulpen til at troe ved Helbredelsens Vished. Og hvilken end et Menne-

---

Han bespiste fem tusind] Matth. 14, 21. Han bød Vandene] Matth. 8, 26. Petrus sank] Matth. 14, 30 ff. Han sagde til den Værkbrudne] Matth. 9, 2; cfr. 9, 5.

skes Dødsmaade bliver — naar nu hans sidste Time er kommet: salig Den, som ikke, liig hine Samtidige, forarges, da Han sagde »Pigen er ikke død, hun sover«, salig Den, som ikke forarges men troer, Den, der (som jo Barnet læres, naar det skal sove, at sige visse Ord for at falde i Søvn) siger »jeg troer paa Ham«, og saa — sover; ja, salig er han, han er ikke død, men han sover. Og hvilken end en Christens Lidelse for Troens Skyld skal være her i Verden, skal han end for Troens Skyld udlees, forfølges, ihjelslaaes: salig Den, som ikke forarges, men troer, at Han, den Fornedrede, det ringe, foragtede Menneske, han der kun paa en sørgelig Maade viste, hvad det er at være Menneske, da der sagdes om ham »see hvilket Menneske« — salig Den, som ikke forarges men troer, at han var Gud, Faderens Eenbaarne, og at dette hørte Christum til, og hører dem til, som ville høre Christum til. Ja, salig Den, som ikke forarges, men troer, salige Seiervinding; thi Troen overvinder Verden ved i ethvert Øieblik at overvinde Fjenden i det egne Indre, Forargelsens Mulighed. Frygter ikke Verden, ikke Armod og Elendighed og Sygdom og Nød og Modgang, og Menneskenes Uretfærdighed, deres Krænkelser, deres Mishandling, frygter Intet af hvad der kun kan fordærve det udvortes

Himlens Herlighed, at han, der steeg langt, langt ned, indtil han blev det ringe Menneske, og nu staaer der for at frelse ogsaa Dig, at han, der almægtigt formaaer Alt og i Kjerlighed offrer Alt, dog — afmægtigt, hvad han selv lider under, fordi han er mere bekymret for Dit Vel, end Du er det, maa henstille det til Dig selv, om Du vil forarges eller ikke, om Du vil, frelst ved ham, arve Saligheden eller gjøre Dig selv usalig og ham saa bedrøvet, om Kjerlighed kan blive det! O, dersom Du kunde ane, hvad der foregaaer i ham, hver Gang han veemodig maa gjentage dette Bekymringens Ord »salig Den, som ikke forarges paa mig«, at han der kommer til Verden for at frelse Alle — ak, at det dog ikke gaaer saa hurtigt dermed, at han til hver især og gjentagent og gjentagent maa sige: salig Den, som ikke forarges paa mig! O, dersom Du kunde høre ham sige det, og ane, hvad der foregaaer i ham, naar han siger det: mig synes, det maatte blive Dig umuligt at forarges paa ham; vidste Du ellers ikke, hvor vigtig Din Frelse er, var det undgaaet Dig selv, Du maatte jo faae det at vide af hans Bekymring. Saa menneskelig i sin Guddommelighed! Med Faderen veed han fra Evighed, at kun saaledes kan Menneskenes Slægt frelses: han veed, at intet Menneske kan begribe ham, at ikke den Myg, der flyver i Lyset, er sin Undergang vissere end det Menneske, der forsøger paa at ville begribe ham eller hvad der i ham er forenet: Gud og Menneske. Og dog er han Frelseren, for intet Menneske er der Frelse uden ved ham.

Hvis jeg et Øieblik turde tale saaledes, og jeg tør vel vove det, jeg vilde sige: ja, var det end ikke for Din egen Skyld, var det end ikke Din egen Undergang at forarges paa ham — hvo kunde mod ham være saa grusom at forarges paa ham. Thi man kan være grusom paa flere Maader. Den Mægtige kan grusomt lade et Menneske martre — men den Svage kan grusomt gjøre det umuligt for Kjerligheden at hjælpe ham, ak, det Eneste Kjerligheden forlangte, og saa inderligt. Kunde Du være saa grusom mod ham, der i sit Indre er som et uendeligt Dyb af Veemod. Thi jo mere Overlegenhed, jo mere Veemod. Saa er det altid, saa er det allerede i Forholdet mellem Menneske og Menneske, hvad Menneskene i Almindelighed dog kun sjelden betænke, fordi de om oftest selv hige efter eller misunde Overlegenheden, ikke tænke sig i dens Sted. Den Overlegne forstaaer, og jo mere i Sindhed overlegen, jo mere bekymret i Ansvar forstaaer han, hvad der er den Andens Gavn, vil saa gjøre Alt for at gavne ham — og er nu med Veemod, at den Anden hverken forstaaer sig selv

eller ham. Og nu Han, Gud-Mennesket, o, hvad maa dog han have lidt, ikke blot eller snarere ikke just fra det Øieblik, da Ondskaben fik Magt over ham til at bespotte, hudstryge, mishandle ham, nei, i al den Tid, da han gik omkring og var Læreren. Uendelige Veemod, naar han, der kom for at frelse Alle, han, der, guddommeligt, slet ingen Bekymring havde for at skaffe sig Ære og Anseelse (o, Afsindighed og Gudsbespottelse!), men hver Dag, hver Time, hvert hans Livs Øieblik ene Tanke for de Andre — uendelige Veemod, naar han nu saae ud over Menneskenes Mængde, og saae alt Andet, kun ikke Troen eller Troens Forstaaelse, saae Nysgjerrigheden, som misforstaaer, Letsindigheden, som misforstaaer, Ustadigheden, Selvklogskaben, Indbildskheden, Fordomsfuldheden, kort lutter Misforstaaelse i Forhold til Den, der jo sandeligen ikke trængte til dem (o, Afsindighed og Gudsbespottelse!), men til hvem de Alle ubetinget trængte: Sandheden og Livet! Uendelige Veemod, at de Forvildede ikke paa Besøgelsens Dag vide, hvad der tjener til deres Fred — uendelige Veemod i Den der selv er Besøgelsen og vilde bringe Freden! Hvilken Lidelse i Veemod, naar Han, han fæstede sit Blik — og paa hvem, paa den Enkelte, paa hver Enkelt, for at see, for hvis Skyld det da var han var kommet til Verden, og saae dette enkelte, forblindede, indskrænkede, syndige Menneske, der saa ikke engang vilde lade

en tilhører Du ham ganske, og hans Glæde er stor som
der fandt En, der forstod ham. Hvor stor var ikke Hans
, da han prisede Peder salig: »salig est Du Simon Peder«,
eder troede — hvor stor var ikke hans Glæde, det kan Du
deraf, at han tre Gange spurgte Peder: elsker Du mig.

Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb.

Som Begrebet »Tro« er en ganske eiendommelig christelig Bestemmelse, saaledes er igjen »Forargelse« en ganske eiendommelig christelig Bestemmelse, der forholder sig til Tro. Forargelsens Mulighed er Skilleveien, eller er som det at staae paa Skilleveien. Man svinger fra Forargelsens Mulighed enten til Forargelsen eller

Forargelse forholder sig væsentlig til Sammensætningen af Gud og Menneske, eller til Gud-Mennesket. Speculationen har naturligviis meent at kunne »begribe« Gud-Mennesket — det kan man godt begribe; thi Speculationen tager Timelighedens, Samtidighedens, Virkelighedens Bestemmelse bort fra Gud-Mennesket. Overhovedet er det sørgeligt og forfærdeligt, at, hvad man ikke bruger for stærkt et Udtryk om, naar man siger, at det ikke er Andet end at gjøre Narrestreger og Nar af Folk, at det er blevet feteret som Dybsind. Nei, Situationen hører med til Gud-Mennesket, Situationen at et enkelt Menneske, som staaer ved Siden af Dig, er Gud-Mennesket. Gud-Mennesket er ikke Eenheden af Gud og Menneske; saadan Terminologi er dybsindig Øienforblindelse. Gud-Mennesket er Eenheden af Gud og et enkelt Menneske. At Menneskenes Slægt er eller skal være i Slægtskab med Gud, er gammelt Hedenskab; men at et enkelt Menneske er Gud, er Christendom, og dette enkelte Menneske er Gud-Mennesket. Der er hverken i Himlen eller paa Jorden eller i Afgrunden eller i den meest phantastiske Tænknings Forvildelser Mulighed af en, menneskelig talt, afsindigere Sammensætning. Saaledes viser det sig i Samtidighedens Situation; og til Gud-Mennesket er intet Forhold muligt uden begyndende med Samtidighedens Situation.*)

Forargelse i strengeste Forstand, Forargelse κατ'εξοχην forholder sig altsaa til Gud-Mennesket, og har tvende Former. Den er enten i Retning af Høiheden, man forarges over, at et enkelt Menneske siger sig at være Gud, handler eller taler paa en Maade som forraader Gud (Dette afhandles under *B*). Eller Forargelse er i Retning af Ringheden, at Den, der er Gud, er dette ringe Menneske, lidende som et ringe Menneske (Dette afhandles under *C*). I første Form kommer Forargelsen saaledes, at jeg ingenlunde forarges over det ringe Menneske, men over at han vil, jeg skal

---

Metaphysiskes Ubestemthed. Istedetfor nu at forklare dette om sig selv, og saa at henvise Menneskene (de enkelte Mennesker) til det Ethiske, det Religieuse, det Existentielle, har Philosophien givet det Skin af, at Menneskene kunne, som man ganske prosaisk siger, speculere sig ud af deres gode Skind og ind i det rene Skin.

* Herom maa jeg henvise til: »Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede«, Standsningen.

κατ' ἐξοχήν i høieste Forstand.

troe han er Gud. Og har jeg troet det, saa kommer Forargelsen fra den anden Side, at han skulde være Gud, han dette ringe, afmægtige Menneske, som, da det kommer til Stykket, slet Intet formaaer. I det ene Tilfælde gaaes der ud fra Bestemmelsen Menneske, og Forargelsen er over Bestemmelsen Gud; i det andet gaaes der ud fra Bestemmelsen Gud, og Forargelsen er over Bestemmelsen Menneske.

Gud-Mennesket er Paradoxet, absolut Paradoxet; derfor er det ganske sikkert, at Forstanden skal komme til at staae stille der paa. Mærker et Menneske ikke Forargelsen i Retning af Høiheden, saa vil han opdage den i Retning af Ringheden. Det var ikke utænkeligt, at et Menneske med overveiende Phantasi og Følelse, en Repræsentant for den barnlige eller barnagtige Christendom (thi for et Barn er Forargelsen κατ'εξοχην ikke til, og just derfor er Christendommen egentlig heller ikke til for Barnet) kunde gaae hen og mene, at han troede, at dette enkelte Menneske var Gud, uden at opdage Forargelsen. Det vil have sin Grund at en Saadan ikke har en udviklet Forestilling om Gud, men en barnlig eller barnagtig Phantasi om noget Overordentligt, noget [illegible] Forestilling om En

Fremstillingen.

A.

Den Forargelses Mulighed, der ikke forholder sig til Christus som Christus (Gud-Mennesket), men til ham som et slet og ret enkelt Menneske, der colliderer med et Bestaaende.

Den Forargelse, her er Tale om, er da en, som, for den Sags Skyld, Enhver kan blive Gjenstand for, naar han, den Enkelte, synes ikke at ville underkaste sig eller indordne sig under det Bestaaende. Men fordi en Enkelt ikke vil det, deraf følger ikke, at denne Enkelte siger sig at være Gud. Imidlertid seer man let, at her er en Qvantiteren hen i Retning af at være mere end Menneske; og det er den, det Bestaaende er opmærksom paa. Er den Enkelte høiere end det Bestaaende? Ved dette Spørgsmaal eller rettere ved denne Protest vil det Bestaaende tvinge ham til enten at gaae tilbage igjen, eller til at udsige om sig selv, at han er mere end Menneske — og saa er Forargelsen der.

1) Matth. XV, 1—12. — Da kom Skriftkloge og Pharisæer af Jerusalem til Jesum og sagde: (2) Hvi overtræde dine Disciple de Gamles Vedtægt? thi de toe ikke deres Hænder, idet de æde Brød. (3) Men han svarede og sagde til dem: hvi overtræde og I Guds Bud for Eders Vedtægts Skyld? (4) Thi Gud haver budet, sigende: ær Fader og Moder; og hvo som bander Fader eller Moder, skal visselig døe. (5) Men I sige: hvo som siger til Fader eller Moder: det, hvormed jeg kunde hjulpet Dig, er en Gave, han behøver ikke at ære sin Fader eller sin Moder. (6) Saaledes have I tilintetgjort

Guds Bud for Eders Vedtægts Skyld. (7) I Øienskalke! I
spaaede retteligen om Eder, da han sagde: (8) Dette Folk h
sig nær til mig med sin Mund, og ærer mig med Læberne;
deres Hjerte er langt fra mig. (9) Men de dyrke mig for
idet de lære saadanne Lærdomme, som ere Menneskers
(10) Og han kaldte Folket til sig og sagde til dem: hører
forstaaer! (11) Ikke det, som indkommer i Munden, gjør M
sket ureent, men det, som udgaaer af Munden, dette gjør M
sket ureent. (12) Da gik hans Disciple frem og sagde til
veed du, at Pharisæerne have forarget sig, der de hørte
Tale?

Det følger naturligviis af sig selv, at Christus altid er
Mennesket. Men her er jo en historisk Situation, og Forar
som her er Tale om, er ikke i Retning af Gud-Mennesket, h
over at han som enkelt Menneske udgiver sig for Gud, elle
at han, der er Gud, er det ringe Menneske. Christus er
almindeligere Forstand en Lærer, en Gudfrygtighedens, en
lighedens Lærer, der med Oprindelighed (uden at her i
Forbindelse er Tale om, at hans Fordring er at ville være
driver paa Inderlighoden i Modsætning til al tom Udvortesh

just at gjøre Fordring paa at være Gud. Men det gaaer vistnok mange Mennesker saaledes, at deres Forestilling om Christus ender ved, at han har været noget saadan ganske mageløst Overordentligt, næstendeels Guddommeligt. De vilde nu vistnok alligevel have forargedes paa ham, dersom de havde levet samtidigen med ham; men det undgaaer dem dog, at Forargelsen *sensu strictissimo* forholder sig til Gud-Mennesket, der ikke i en ubestemt Qvantiteren ligesom føler sig for, hvor høit han kan anslaae sig selv, men qvalitativt bestemmer det, at han er Gud — og fordrer Tilbedelse.

Dette er den væsentlige Forargelse, om hvilken forøvrigt her ikke er Tale; men det er ganske vist, at man ogsaa forarges paa Enhver, der paa nogen Maade giver eller synes at give sig Mine af at ville være mere end Menneske. Man forarges paa ham; dog naa dette ikke misforstaaes, som var det altid ham, der gav sig Mine af at være mere end Menneske, det ligger ofte i, at Modparten er løbet fast i det Bestaaende. Hver Gang et Sandheds-Vidne gjør Sandheden til Inderlighed (og dette er Sandheds-Vidnernes væsentlige Forretning); hver Gang et Geni primitivt underliggjør det Sande: saa vil det Bestaaende ogsaa forarges paa ham.

Man behøver kun at kjende lidt til Menneske-Slægten, for at vide, at dette er saa, og kun lidt til den nyeste Philosophi for at vide, at dette ogsaa vil skee i vor Tid. Hvorfor har Hegel gjort Samvittigheden og Samvittigheds-Forholdet i den Enkelte til »en Form af det Onde« (jvf. Rechts-Philosophie), hvorfor, fordi han forgudede det Bestaaende. Men jo mere man forguder det Bestaaende, desto naturligere den Conclusion: *ergo* er Den, som underkjender eller opsætter sig mod dette Guddommelige, det Bestaaende, *ergo* maa han jo noget nær bilde sig ind, at han er Gud. Det er maaskee ingenlunde ham (og er det i Sandhed et Sandheds-Vidne, er det da vist nok, at det ikke er ham), der udsiger noget blasphemisk om sig selv. Nei, Blasphemien er egentlig en Projektion fra den Ugudelighed, med hvilken man venererer det Bestaaende som det Guddommelige, et akustisk Bedrag, forandiget ved, at det Bestaaende taust ved sig selv siger sig selv at være det Guddommelige, og nu ved Sandheds-Vidnet faaer dette at

sensu strictissimo i strengeste Forstand. Rechts-Philosophie § 140 (Werke VIII 2. Opl. S. 183 ff.)

høre, men hører det, som var det ham, der sagde si
mere end Menneske.

Men at det Bestaaende er blevet noget Guddommel
for det Guddommelige, er et Falsum, tilveiebragt ved H
ignorere sin egen Herkomst. Naar en Borgerlig er bl
mand, saa gjør han gjerne alle mulige Anstrengelser f
sit *vita ante acta* i Glemsel. Saaledes med det Bestaa
Bestaaende begyndte ogsaa med hiin Collision mellem
og et Bestaaende, begyndte med Guds-Forholdet i de
men nu skal det være glemt, Broen hugget af, det
guddommeliggjort.

Og besynderligt nok, denne det Bestaaendes Gu
gjørelse er just den stadige Opstand, det idelige Oprør
Han vil nemlig (og det kan man endda ikke fortænke h
med, have en lille Smule Haand i Hanke med Verdens-U
eller han vil holde Slægten i Udvikling. Det Bestaa
dommeliggjørelse derimod er det dvaske, verdslige m
Sinds selvbehagelige Opfindelse, der vil slaae sig til R
sig ind, at nu er der idel Fred og Tryghed, nu har vi

at finde latterligt — nu har Sandheden seiret, den Sandhed, som engang var stridende, nu er den det Bestaaende. At være i Sandheden, og jo mere man er i Sandheden, kan nu ikke mere betyde at skulle lide og i samme Grad mere: nei, her er Congruents. jo mere man er af Sandheden, jo mere æret og anseet bliver man. Ah! Nu er det rigtigt, nu er det Bestaaende guddommeliggjort — dersom nu Christus kom til Verden, saa blev han først Professor, og avancerede saa mere og mere, alt eftersom det blev tydeligere, at han var i Sandheden.

Af den Mening have aabenbart ogsaa Pharisæerne og de Skriftkloge været. At Fromhed og Gudsfrygt skulde lide i Verden, det var noget Antiqveret, der var jo nu Congruents: jo mere from og gudfrygtig, jo mere anseet. Og for at Ingen skulde bedrage, og det maaskee skulde hedde, at han i sit Inderste, skjult, var from, saa var der (og dette er vistnok blevet anført som et Beviis paa det Bestaaendes Alvor) der var ligesom Examina, Fromheden underkastedes, Alt var commensurabelt. Man havde en Mistanke til Alt, hvad der vilde holde sig skjult i Inderligheden, at det nok turde være Løgn — og det kan man maaskee have megen Ret i; men man havde ogsaa aldeles afskaffet, at Kjendetegnet paa den sande Fromhed, naar den ikke holder sig skjult, just er, at den lider Ondt i Verden. Ja, som sagt, med samme Bravour som en nybagt Adelsmand kan glemme, at han igaar var Borger, med samme Bravour kan et Bestaaende glemme sin Herkomst. Og som det enkelte Menneske kan aspirere at blive Noget, saaledes er dette det Noget Generationen aspirerer til, den vil danne det Bestaaende, afskaffe Gud, i Menneske-Frygt cujonere den Enkelte ind i et Musehul — men det vil Gud ikke, og han bruger lige den modsatte Taktik, han bruger den Enkelte til at pirre det Bestaaende ud af Selvbehageligheden.

Naar Commensurabiliteten og Congruentsen er indtraadt, og det Bestaaende guddommeliggjort, saa er al Frygt og Bæven afskaffet. At leve, især at være Noget i et saadant Bestaaende, er en Fortsættelse af eller endnu tryggere end at leve under sin Moders Skjørt, i den Grad kan man beregne Sandsynligheden og blodagtigt fritage sig for enhver end den mindste af den Art Afgjørelse, i hvilken »den Enkelte« smerter sig; thi man er ingen Enkelt, o, langtfra, man er tryllet ind i Sandsynlighedens Tilforladeligheder med det sikkre Avancements henrivende Udsigt lige ind i Evigheden — Evigheden maa jo dømme som det Bestaaende domte, der var det Guddommelige. »Hvad vil Du«, siger det Bestaaende til den Enkelte, »plage og martre Dig selv med Ideali-

tetens uhyre Maalestok, henvend Dig til det Bestaaende, slut Dig til det Bestaaende, her er Maalestokken. Er Du Student, saa kan Du være sikker paa, at Professoren er Maalestokken og Sandheden; er Du Præst, saa er Biskoppen Veien og Livet; er Du Skriver, er Justitsraaden Maalet. *Ne quid nimis!* Det Bestaaende er det Fornuftige, og Du lykkelig, om Du indtager den Dig anviste Relativitet — og forresten lader Collegierne, Consistorium eller hvem det nu er sørge for‹ — ›min Salighed?‹ ›Ih ja vist; og er der endeligen Noget i Veien med Dig i den Henseende, kan Du ikke lade Dig nøie med, som alle de Andre, naar engang Din Tid er kommet, vel indpakket og emballeret at gaae med i en af de store Forsendinger, som det Bestaaende under sit Segl og under Adressen ›den evige Salighed‹ expederer ind i Evigheden, sikkret at blive fuldkommen lige saa vel modtagen og lige saa salig som ›alle de Andre‹, kort kan Du ikke lade Dig nøie med en saa betryggende Sikkerhed og Caution som den, at det Bestaaende indestaaer Dig for Din Salighed hisset: nu vel, saa behold det hos Dig selv, det har det Bestaaende ikke Noget imod; naar Du tier bomstille dermed, skal Du alligevel have det lige saa godt som de Andre.‹

nindre nægter en saadan Enkelt de Andre, men som Enkelte, at ıave Guds-Forholdet. Dog dette vil det Bestaaende ikke vide af, ıt det skulde bestaae af noget saa løst Noget som en Samling af Millioner Enkelte, der hver især have sit Guds-Forhold. Det Be-ıtaaende vil være et Hele, der Intet kjender over sig, men under ıig har hver Enkelt, og dømmer hver Enkelt, der indordner sig i det Bestaaende. Og hiin Enkelte, der dog nok foredrager den ydmygste, men ogsaa den humaneste Lære om det at være Men-neske, vil saa det Bestaaende forskrække ved at paadutte ham, at han forskylder en Blasphemi.

Saaledes med Pharisæerne, der forargedes paa Christus, fordi han gjorde Fromhed til den absolute Inderlighed, ikke ligefrem commensurabel for det Udvortes (snarere omvendt, kjendelig paa Lidelsen), og i ethvert Tilfælde ikke fuldendende sig i en ligefrem Relativitet. Den hele Bygning af Bestemmelser og Relativiteter, denne Fromhedens ligefremme Kjendelighed paa Ære og Anseelse, Magt og Indflydelse, denne Objektivitet som Pharisæerne og de Skriftkloge vel have kaldt den, stødte Christus til ved at gjøre Gudsfrygt og Fromhed til Inderlighed. Fuldt forvissede om at have Ret, og formodentlig forud sikkre paa, at Christus skulde maatte give tabt, forelægge de ham det Spørgsmaal, hvorfor hans Disciple overtraadte de Gamles Vedtægt. Saaledes gaaer det altid, naar et Bestaaende har drevet det til at forgude sig selv, saa bliver tilsidst Skik og Brug Troes-Artikler, Alt bliver saadan lige vigtigt; eller Vedtægter, Skik og Brug bliver det Vigtige. Den Enkelte føler og erkjender ikke, at han og saaledes hver Enkelt har et Guds-Forhold, som for ham skal have absolut Betydning, nei Guds-Forholdet afskaffes, Skik og Brug, Vedtægter og Deslige forgudes. Men den Art Guds-Frygt er netop Foragt for Gud, den frygter jo ikke Gud, den frygter Mennesker. Derfor svarer Christus og Pha-risæerne: hvi overtræde I Guds Bud for Eders Vedtægters Skyld. Saa hellige vare nemlig Pharisæerne og de Skriftkloge blevne, og saa hellige blive Menneskene altid, naar man forguder det Bestaa-ende, at deres Gudsdyrkelse er at gjøre Nar af Gud: under Skin af at dyrke og tilbede Gud, dyrke og tilbede de deres egne Paa-fund, enten i selvbehagelig Glæde, som de der selv ere Opfinderne, eller i Menneske-Frygt.

Men, som sagt, Den der underkjender et saadant Bestaaende, han bliver af det betragtet som En, der gjør sig til mere end Menneske, og man forarges paa ham, om han dog egentligen kun gør Gud til Gud og sig til Menneske.

2) Matth. XVII, 24—27. — »Men der de kom til Cape
gik de, som oppebar Skattens Penninge, til Peder og sagde:
Eders Mester ikke Skattens Penninge? (25) Han sagde:
der han kom ind i Huset, forekom Jesus ham og sagde
tykkes Dig, Simon? af hvem tage Konger paa Jorden Told elle
af deres egne Børn eller af Fremmede? (26) Peder siger t
af Fremmede. Jesus sagde til ham, saa ere jo Børnei
(27) Men paa det vi ikke skulle forarge dem, gak hen til
kast en Krog og tag den første Fisk, som kommer op; o
Du aabner dens Mund, skal Du finde en Stater; tag denne
dem den for Dig og for mig.«

Collisionen er her igjen den samme, den Enkelte med
staaende. Det, der vilde forarge dem, vilde være, at den
vilde unddrage sig fra sit Forhold til det Bestaaende. I
bestandigt erindres, at paa intet af Stederne, hverken hei
17de eller i det 15de Capitel, er Forargelsens Mulighed i
til Christus *qva* Gud-Mennesket. Spørgsmaalet er jo saaled
her, om han er Gud-Mennesket, Situationen ikke, om han
sig at være hvad han udgiver sig for, Gud-Mennesket, thi
fremstilles han ikke her. Spørgsmaalet er, om han, dette

Vi gaae nu over til den egentlige Forargelse, som forholder
l Gud-Mennesket. Muligheden af den Forargelse i Forhold
ıristus, om hvilken vi have talt, er et historisk Forsvindende,
undet med hans Død, var kun for de Samtidige i Forhold til
dette enkelte Menneske. Forargelsens Mulighed derimod i
old til Christus *qva* Gud-Mennesket vil vedvare indtil Dagenes
. Tages Muligheden af denne Forargelse bort, saa betyder
at Christus ogsaa er taget bort, at han er gjort til noget
t end han er, Forargelsens Tegn og Troens Gjenstand.

B.

Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af Høiheden, at et enkelt Menneske taler eller handler som var han Gud, siger sig selv at være Gud, altsaa i Retning af Bestemmelsen Gud i Sammensætningen Gud-Mennesket.

i været langt simplere og mere ligefrem, at Christus havde
som man bærer sig ad i Prædike-Foredraget, havde sagt til
idingene: betragter mig, saa seer I jo, at jeg er Gud. Men
det! Nei, det simpleste Middel til at gjøre en Ende paa
ette sentimentale Hedenskab, der i Christenheden kaldes
endom, er ganske simpelt at anbringe det i Samtidighedens
ion.
idere. Christi Svar indeholder *in contento* Det, som ellers
at opføres under Navn af »Beviser for Christendommens
ed«, dog undtaget Beviset af Spaadommene. Men i denne
ende var jo Johannes selv Repræsentanten, der dog vel, hvis
Nogen, ved Hjælp af Spaadommenes Beviis maatte være
Forvisningen om, at Christus var den Forventede, saa nær
nuligt; men mærkeligt nok, den sidste Prophet, og som Saa-
og vel i den størst mulige Rapport til Prophetien, Forløberen
i dette Beviis ikke bragt længere end til at blive opmærksom
spørge. Altsaa undtaget Beviset af Spaadommene ere de
Beviser for Christendommens Sandhed indeholdte i Christi
Han hentyder paa Undergjerningerne (Halte gaae, Blinde
s. v.) og paa Læren selv (Evangelium prædikes for de Fat-
og derpaa tilføier han, mærkeligt nok, han tilføier: »salig
som ikke forarges paa mig«. — See, i Christenheden har man
inderledes for Skik. Der har man skrevet disse uhyre Foli-
som udvikle Beviserne for Christendommens Sandhed. Bag
Beviserne og Folianterne, er man selv fuldkommen over-
t og sikker mod alle Angreb; thi Beviset og Folianten ender
idigt med: *ergo* var Christus Den, han sagde sig at være;
ved Hjælp af Beviserne saa vist som 2 og 2 er 4, og saa
m Fod i Hose; paa dette uimodsigelige *ergo,* som ligefrem
agen klar, trodser Docenten og Præsten, og Missionairen
tillidsfuld ud for at omvende Hedninger ved Hjælp af dette
Og derimod Christus! Han siger ikke: *ergo* er jeg den
ntede; han siger, efterat have beraabt sig paa Beviserne siger
salig Den, som ikke forarges paa mig, det er, han gjør det
abenbart, at der i Forhold til ham ikke kan være Tale om
Bevisen, at man ikke ved Hjælp af Beviser kommer til
at der ingen ligefrem Overgang er til det at blive Christen,
viserne i Maximum kunne tjene til at gjøre et Menneske op-
somt, at han nu saaledes gjort opmærksom kan komme paa

---

i *contento* i kort Begreb.

det Punkt: om han vil troe eller han vil forarges. Thi Beviserne ere endnu det Tvetydige, er den raisonerende Forstands *pro et contra,* der derfor igjen kan bruges *contra et pro;* først i Valget bliver Hjertet aabenbart (og derfor var det jo Christus var kommet til Verden, for at gjøre Hjerternes Tanker aabenbare), om et Menneske vil troe, eller vil forarges. See, en theologisk Professor, der, med Benyttelse af Alt hvad der tidligere var skrevet derom, havde skrevet et nyt Værk om Beviserne for Christendommens Sandhed, han vilde føle sig fornærmet, om En ikke vilde indrømme, at nu var det beviist: og Christus selv derimod, han siger ikke mere end at Beviserne kunne føre En — ikke til Troen, o langtfra (saa var det jo overflødigt at tilføie salig Den, som ikke forarges), men til det Punkt, hvor Troen kan blive til, hjælpe En til at blive opmærksom og for saavidt hjælpe til, at man kommer ud i den dialektiske Spænding, af hvilken Troen bryder frem: vil Du troe, eller vil Du forarges.

Hvor ligger nu Forargelsens Mulighed? Den er Miraklet; og Miraklet er Beviset; og af Miraklet har man villet l i g e f r e m b e v i s e Christendommens Sandhed! Det forstaaer sig, den ligefremme Beviser maa see, hvad den jo ogsaa gjør, passe paa at komme

get Uforklarligt, Mirakuløst (mere heller ikke), han selv siger, at
t er et Mirakel — og Du seer for Dine Øine et enkelt Menneske.
raklet kan Intet bevise; thi troer Du ikke, at han er Den, han
er sig at være, saa benægter Du Miraklet. Miraklet kan gjøre
mærksom — nu er Du i Spændingen, og det beroer paa hvad
vælger, Forargelsen eller Troen, det er Dit Hjerte, som skal
ve aabenbart.

Modsigelsen, i hvilken Forargelsens Mulighed ligger, er den at
re et enkelt Menneske, et ringe Menneske — og saa at handle i
ning af at være Gud. Agt blot paa Samtidighedens Situation;
agter Du ikke paa den, saa lyver Du Dig ind i et Bedrag. Men
jen er den, man har i Christenheden kun et phantastisk Billede
Christus, en phantastisk Guds-Skikkelse, svarende ligefrem til
at gjøre Miraklet. Men dette er Usandhed, saaledes har Chri-
s aldrig seet ud. Christenhedens Christendom er Phantasteri i
ge Retninger, baade i Retning af Miraklet og i Retning af Chri-
s. I Samtidighedens Situation er Du stillet mellem dette Ufor-
rlige (uden at dog deraf ligefrem følger, at det er et Mirakel)
saa et enkelt Menneske, som Andre at see til — og det er ham,
n gjør det.

Forargelsens Mulighed er ikke til at undgaae, Du skal igjen-
n den, Du kan kun paa een Maade frelses fra den: ved at troe.
rfor siger Christus: salig Den, som ikke forarges paa mig. Det
: dengang ikke saa let som det indtil Væmmelse senere er blevet
: i Christenhedens Løgnagtighed, med strax man hørte om at
nde fik Synet igjen og Døde Livet, strax at være overbeviist
i, hvo Christus var. Nei, dengang var det den frygteligste Af-
ørelse for et Menneske at blive troende. O, rædsomme Modsæt-
ig, o, Afskyelighed: denne travle Christendom, som har kunnet
vise og bevise Christendommens Sandhed; disse Tusinder og
sinder, som have troet — i Kraft af Beviserne: og saa Jesus
ristus, Troens Stifter og Fuldender, som, pegende paa Beviserne,
r dog vel maatte have virket stærkest den Gang de skeete, dog
øier: »salig Den, som ikke forarges paa mig«, det er, han be-
ıber sig saaledes paa Beviserne, at han nægter dem at være
ien til ham. Det er som vilde han sige til Johannes's Disciple,
disse skulde sige det til Johannes, hvad der saaledes siges til
Alle: ad Bevisernes Vei kommer Ingen til mig; agt paa dem,
Du maa blive opmærksom — og saa, ja salig Den, som ikke
arges paa mig.

O, rædsomme Modsætning, o, Afskyelighed: denne Indbildsk-
l og Dumhed, med hvilken man har trodset paa Beviserne og

forraadt Christendommen -- og saa den Herre Jesus Christus, der, ogsaa her lidende, vel hentyder til Beviserne, men saa, næsten bedende for den Enkelte, tilføier: salig Den, som ikke forarges. O, Lidelsernes Hemmelighed, at maatte være Forargelsens Tegn for at kunne være Troens Gjenstand! Saa bekymret gik han paa Jorden, han der af Kjerlighed kom til Jorden; ak, han forstod, som intet Menneske forstod eller kan forstaae det, hvor uendelig vanskelig det er at blive Christen. Mon han glædes ved, at man paa den letsindigste Maade indbilder Tusinder og Tusinder, at de ere Christne!

2 Joh. VI, 61. -- Christus siger om sig selv, at han er det levende Brød, »om Nogen æder af dette Brød, han skal leve« (51). Da kivedes Jøderne indbyrdes og sagde: hvorledes kan denne give os sit Kjød at æde? (52). Derfor sagde Jesus til dem: sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom I ikke æde Menneskens Sons Kjød og drikke hans Blod, have I ikke Livet i Eder (53). 54. 55. 56. 57. Selv mange af hans Disciple, der de det hørte, sagde: denne er en haard Tale, hvo kan høre ham? (60), saa Jesus, der han vidste ved sig selv, at hans Disciple knurrede over dette, sagde til dem: forarger dette Eder? (61 62. Og af V. 66 sees, at fra den Tid traadte mange af hans Disciple tilbage, og vandrede ikke

aa mig«, saa følger ogsaa her et lignende, idet Christus siger til le Tolv: monne og I ville gaae bort? (67). Ak, thi Christus for- tod det selv, som intet Menneske kan forstaae det, hvor vanskeligt let er at blive Troende. Lidende er han ogsaa her; han vil frelse lle — men for at frelses maae de gjennem Forargelsens Mulighed,), og det er som kom han, fordi Alle forarges paa ham, næsten il at staae ene, han, Frelseren, der vil frelse Alle! Lidelsers lemmelighed, som intet Menneske kan fatte dem eller den: selv t være Forargelsens Tegn for at være Troens Gjenstand! Og lerfor er det saa bevæget dette Ord: monne og I ville gaae bort; let er saa lidende, næsten som vilde han sige: skal jeg da, jeg om kom for at frelse Alle, jeg, hvis Kjerlighed intet, intet Men- ieske fatter: skal jeg være bragt dertil, at der var slet Ingen, jeg ilev til Frelse for. O, at staae med aabne Arme og sige »kommer iid!« — og at saa Alle flye, ja ikke blot flye, men flye forargede!), at være Verdens Frelser! Og derfor gjenlyder denne Liden i let Glædens Ord til Peder: salig est Du, Simon, Jonas's Søn.

Men nu til Stedet selv for at vise, at Forargelsen er i Retning f Høiheden; dette blot atter erindret, at den historiske Beretning m, hvilken Forargelse Ordene vakte, maa være den sikkre Borgen or, at de samme Ord i samme Situation væsentligen ville vække amme Forargelse. Det er i Samtidighedens Situation med et en- elt Menneske, et Menneske som andre — og han taler om sig elv paa en saadan Maade! Han bestemmer sig selv saaledes vermenneskelig aandelig, at han taler om at æde hans Kjød og rikke hans Blod, saa phantastisk som muligt i Retning af en uddommelig Egenskab: Allestedsnærværelse, og dog anden Gang aa paradoxt som muligt, at det er hans Kjød og Blod; han siger, t kun Den, der æder hans Legeme og drikker hans Blod, vil han preise paa den yderste Dag — dog vel i de meest afgjørende dtryk at bestemme sig som Gud. Han siger, han er det Brød, m kommer ned fra Himlen — atter et afgjørende Udtryk i Ret- ing af det Guddommelige. Og da han vidste, at hans Disciple murrede over dette, og fandt det en haard Tale, siger han: »for- ger dette Eder«, og tilføier saa det endnu stærkere: »hvad om I faae at see, at Menneskens Søn farer op, hvor han var før«. tsaa han, saa langt fra at give efter eller slaae af, ligefrem gjør til noget fra det at være Menneske aldeles Forskjelligt, gjør sig det Guddommelige — han, et enkelt Menneske.

Ja, naar man lever hen beruset i Indbildninger, naar man ler Phantasien danne en phantastisk Skikkelse af Christus, til ilken man selv forholder sig paa Phantasi-Anskuelsens Afstand:

ja, saa mærker man maaskee ikke Forargelsen. Men i Virkelighed, i Sandheden, ɔ: i Samtidighedens Situation med hiint enkelte Menneske, hvis Herkomst man veed Beskeed om, hvem man kjender fra Gaden o. s. v. — skulde virkeligen Nogen ville falde paa at nægte, at her er Forargelsens Mulighed kun til at undgaae paa een eneste Maade, ved at troe. Men Den, som troer, han har for at komme til at troe maattet passere Forargelsens Mulighed.

Tillæg.

Disse tvende Steder ere de eneste, hvor Forargelsens Mulighed i Retning af Høiheden udtrykkelig nævnes. Men som den, hvad der ligger i Sagen selv, har været tilstede i ethvert Øieblik, hvor han (Gud-Mennesket), han dette enkelte Menneske talede eller handlede i Retning af Bestemmelsen Gud: saaledes er den ogsaa ofte nok ellers antydet i den hellige Skrift. Fremstillingen gjør forøvrigt aldeles ingen Fordring paa at optælle alle Steder, en exegetisk

VIII, 48. 52. 53. Hele Fortællingen om den Blindfødte. Joh. X, 20. 30. 31. 33.

Ved hvert et Ord i Retning af Bestemmelsen: Gud, ved hver en Gjerning i den Retning, saa er Forargelsens Mulighed; i Samtidighedens Situation vil Enhver blive opmærksom paa den. Men i Christenheden ere vi Alle blevne Christne uden at mærke Noget til nogen Forargelsens Mulighed over, at et enkelt Menneske taler og handler i Retning af at være Gud — vi ere Alle blevne Christne, det forstaaer sig, Christen bliver man kun i Samtidighedens Situation med Christus; og i Samtidighedens Situation vil ogsaa Enhver blive opmærksom. Men i Christenheden ere vi alle blevne Christne uden at mærke Noget til (hvad der blandt Andet ogsaa er det Christeliges Værge mod, og dødbringende for den »spekulative Begriben«) Forargelsens Mulighed, ja, som det synes, endog uden at bemærke, at det er Jesus Christus selv, der gjør opmærksom paa, at Forargelsens Mulighed er tilstede — og han er dog vistnok, den Sag betræffende, lige saa vel underrettet som samtlige d'Hrr. spekulative theologiske Professorer, uden hvis Hjælp og Bistand jo ogsaa, som bekjendt, Christendommen er kommet ind i Verden, hvorimod det vel var muligt, hvis der ellers Intet var til Hinder, at den ved deres Hjælp og Bistand kunde blive praktiseret ud af Verden.

C.

Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning Ringheden, at Den, der udgiver sig for at være G viser sig at være det ringe, fattige, lidende, tilsidst mægtige Menneske.

Dog naar man kun har en phantastisk Forestilling om Chri-
us, naar hverken han er det enkelte Menneske, som staaer lige
ver for En, ei heller hans Fader, Tømmermanden, et virkeligt
ikelt Menneske, som man godt kjender, og ligeledes de øvrige
ægtninge: saa er det nok muligt ikke at forarges. Men, hvis
an ikke er saaledes samtidig med Christus, saa er det ogsaa
nuligt at blive Christen.

2) Matth. XXVI, 31. 33. Mc. XIV, 27, 29. — Her er For-
gelsens Mulighed ganske utvetydigt i Retning af Ringheden. Talen
jo om Disciplene, som altsaa havde troet, at han var Den, han
gde sig at være, Talen er om, at de ville forarges paa ham.
en deres Forargelse er jo dog vel umulig i Retning af Høiheden, at
n, deres Lærer og Mester ikke skulde være det, han sagde sig,
i, det troe de jo. Den er i Retning af Ringheden, at Han, den
it Ophøiede, Faderens Eenbaarne, at han skulde lide saaledes,
mægtig gives i sine Fjenders Vold. — Naar man taler om Peders
rnægtelse, pleier man gjerne i Fremstillingen at forskylde en af
sse Climaxer, der have det Dialektiske lige stik imod sig, saa
t er en Anticlimax, uden at Taleren mærker det, fordi han ingen
nelse har om det Dialektiskes Hemmeligheder, men declamerende
gger Alt, selv Paradoxet, ud i et ligefremt Superlativ, saa det at
ere Gud bliver et ligefremt Superlativ til det at være Menneske.
aleren siger, at det havde allerede været strafværdigt af Peder at
rnægte Christus, hvis Christus blot havde været et Menneske —
g nu, da Christus var den, han var! Man glemmer reent, at
avde Christus kun været et Menneske, og af Peder kun anseet
r et Menneske, havde Peder netop ikke fornægtet ham. Det der
emlig bringer Peder ganske ud af sig selv, det der virker som
apoplektisk Slag paa ham, er just, at han har troet, at Christus
ir Faderens Eenbaarne. At et Menneske falder i sine Fjenders
old, og saa Intet gjør, det er menneskeligt. Men at Den, hvis
mægtige Haand havde gjort Tegn og Under, at han nu staaer
m afmægtig og lammet, just Det er det, der bringer Peder til at
rnægte.

Altsaa til hine to Steder. »I denne Nat skulle I alle forar-
es paa mig. Men Peder svarede og sagde til ham: dersom de
alle skulle forarges paa Dig, saa vil jeg dog aldrig forarges paa
g.« Det er den sidste Gang Christus er samlet med sine Di-
iple før hans Lidelse, og det er om den han taler, han forud-
ger den. O, men hvilken uendelig Smerte, en Smerte, som intet
nneske kan begribe, og som ogsaa kun indirecte er indeholdt i
n hellige Fortælling. Thi Christus taler ordknap om, hvad han

Menneske, der kun har Sind og Sands for det Udvortes, vel slet ikke, hvordan Christus forudsiger sin Lidelse, at dc var den tungeste Lidelse i den Nat, der han blev forraadt Nat, da han blev haanet, bespottet, bespyttet, hudflettet: d alle forargedes paa ham. Naar man seer ham naglet til som en Forbryder, da siger man vel, at aldrig har noget Me menneskelig talt, udrettet saa lidet, og aldrig er, menneske nogen Sag saaledes tabt, som han, og hans Sag i det Øiebl glemmer Rædselen, over Rædselen glemmer man »Rædsel at hans Fjender og det Onde fik Magt over ham: nu vel, kan man dog ikke, menneskelig talt, sige, at det var som fo at han var kommet til Verden. Men i det Øieblik, da Alle gedes paa ham, selv Peder: menneskelig talt, hvad var hele hans Liv som forgjeves! Han vilde frelse Alle, gansl staveligen Alle — og Alle forargedes paa ham, ganske bogst Alle! Og han har det i sin Magt, ved at forandre sig Nog i Forholdet til hans elskede Disciple, at holde Lidelsen b fjerne Forargelsens Mulighed — men saa er han ikke Gjenstand, saa er han selv bedragen af menneskelig Medli og bedrager dem. O, for menneskelig Forstand uudgrundel af Lidelse: at maatte være Forargelsens Tegn for at være Gjenstand!

Men skulde der ellers behøves noget Beviis for, at F sens Mulighed hører med til Troen: saa viste det sig jo forargedes Alle paa ham. Disciplene, som havde troet p Guddommelighed, og i den Retning gaaet Forargelsens M forbi ved at blive troende, de standse paa Ringheden, p

Tillæg 1.

Foruden de anførte Steder, hvor Forargelsens Mulighed i Retning af Gud-Menneskets Ringhed omtales, er der naturligviis en Mangfoldighed af Steder, hvor der hentydes dertil, hvor Forargelsen antydes, uden at just Ordet nævnes. Saaledes for blot at nævne dette, hele Lidelseshistorien.

Tillæg 2.

Den Forargelsens Mulighed, om hvilken vi her have talet, er altsaa forholdende sig til Gud-Mennesket i Retning af Ringheden.

Hertil svarer saa en Forargelsens Mulighed, som Christus ogsaa omtaler, en Forargelsens Mulighed, der ligeledes er i Retning af Ringheden, naar det viser sig, at Discipelen ikke er over Mesteren, men ligesom han. Han er Gud-Mennesket, og man forarges over, at han skal fornedres saaledes. Men nu det at være Christen, det i Sandhed at høre Christus til — naar Han er Det i Sandhed, han siger sig at være: saa maa jo det at være Christen være det, menneskelig talt, meest Ophøiede for et Menneske. Og at saa det i Sandhed at være en Christen skal betyde, i Verden, i Menneskenes Øine at være den Fornedrede, at det skal betyde, at lide alt mulig Ondt, al Spot og Forhaanelse, tilsidst at straffes som en Forbryder! Her er atter Forargelsens Mulighed. O, og ogsaa om denne Forargelse gjælder det, den lader sig undgaae, naar Du, enten hykkelsk eller i klynkende menneskelig Medlidenhed med Dig selv og med Andre, kun vil være Christen saadan til en vis Grad, saadan paa hedensk *ne quid nimis;* thi saa bliver Du æret og anseet, Du undgaaer Forargelsens Mulighed, Du udretter saare meget i Verden, Du vinder en stor Mængde til ogsaa saadan at ville være Christne til en vis Grad. Vil Du ikke det, saa maa Du igjennem Forargelsens Mulighed; thi det i Sandhed at være Christen er vel ikke det at være Christus (o, Gudsbespottelse!) men er det at være hans Efterfølger, dog ikke en saadan sminket-pyntelig Efterfølger, der profiterer Firmaet og lader Christus have lidt for mange, mange Aarhundreder siden; nei, det at være Efterfølger er, at Dit Liv har saa megen Lighed med hans som det er muligt et Menneskes Liv kan have.

Christendommen er ingen Lære, al Tale om Forargelse i Forhold til den som Lære er Misforstaaelse, er at enervere Stødet i

---

Discipelen ikke er over Mesteren] Luc. 6, 40; jvfr. Matth. 10, 24.

Forargelsens Anstød, som naar man taler om Forargelse i Forhold til Læren om Gud-Mennesket, Læren om Forsoningen. Nei, Forargelse er enten i Forhold til Christus eller til det selv at være Christen.

Men som man da i Christenheden har forvirret Alt, saa ogsaa Dette, og derved ganske rigtigt opnaaet, at Christenheden er blevet Hedenskab. Der er i Christenheden en evindelig Prædiken om, hvad der saa skeete efter Christi Død, hvorledes han seirede, og hans Lære seierrigt erobrede hele Verden, kort man hører lutter Prædikener, der mere passende kunde ende med Hurra, end med Amen. Nei, Christi Liv her paa Jorden det er Paradigmet; det er i Lighed dermed jeg og enhver Christen skal stræbe at danne mit Liv, og dette er Prædikenens væsentlige Gjenstand, dertil skal den tjene, til at holde mig i Aande, naar jeg vil blive sløv, og til at styrke, naar man bliver forsagt. Saaledes er han jo Paradigmet i Samtidighedens Situation; i den var der ingen Snakken om hvad der saa skeete bag efter. Men Christenheden har afskaffet Christus, derimod vil den -- arve ham, hans store Navn, profitere de uhyre Følger af hans Liv, ja det er ikke langt fra, at den vil tilegne sig dem som dens egne Meriter, og bilde os ind, at Christenheden er Christus. Istedetfor at enhver Generation har at begynde forfra med Christus, og saa at fremstille hans Liv som Paradigma,

Naar man agter paa, hvorledes der leves i Christenheden, skulde man virkelig troe, at i Hedenskabet maatte da Menneskene have levet aldeles uden jordiske Lidelser og Gjenvordigheder og hvad dertil hører — i den Grad er man i Christenheden gaaet Glip af Pointet betræffende hvad der er specifik christelig Lidelse, den Lidelse som Christus og Christendommen selv har bragt ind i Verden; i den Grad har Christenheden behaget og behager den sig i at prædike denne hele Remse af jordiske Gjenvordigheder ind i de specifike christelige Lidelsers Kategori. Man har afskaffet den egentlige christelige Lidelse »for Ordets Skyld, for Retfærdigheds Skyld o. s. v.«, og derimod maier man de sædvanlige menneskelige Lidelser ud til at være disse, og faaer dem saa — o, Mesterstykke af Bagvendthed! — til at gaae efter Paradigmet. Allerede i Forhold til de mindre religieuse Paradigmer er det Skik og Brug at tage dem forfængeligt. En Mands Kone døer. Saa prædiker Præsten om Abraham, der offrer Isaak, og Enkemanden bliver ved hans Velærværdigheds Kunst portraiteret som en Slags Abraham, et Pendant til Abraham. Der er naturligviis ikke Spor af Mening i den Tale, eller, Præstens Opfattelse er hverken Enkemanden eller Abraham; men Manden synes godt om det, han giver med Fornøielse 10 Rd. derfor, og Menigheden har ikke noget derimod, thi hver især venter paa, at Touren kommer til ham — skulde man ikke ogsaa gjerne hver især give 10 Rd. for saa nemt at komme til at ligne Abraham! Et saadant Tilfælde som dette: en Mands Kone døer, kan ikke gaae efter Paradigmet Abraham. Det er jo dog vel ikke Manden, der har offret Konen, eller, som Præsten upaaseet med Bestemthed vilde sige, »har villet slaae sin Kone ihjel«, hun er jo ved Døden afgaaet. Men Pointet i Abraham, dette Forfærdelige der er hans Lidelses uendelig potentserede Anstrengelse, er Ansvaret, at Abraham er den Handlende, som vil gaae hen og offre Isaak. — Og saaledes nu ogsaa i Forhold til »Paradigmet«, Christus og de deriverede christelige Paradigmer. Man har ganske faaet det bragt i Glemme, hvad der forstaaes ved den egentlige christelige Lidelse, og de deriverede christelige Paradigmer. Man har ganske faaet det bragt i Glemme, hvad der forstaaes ved den egentlige christelige Lidelse; man tager de almindelige menneskelige Lidelser og dem — ja, hvorledes det gaaer til, er over min Forstand — men dem faaer man til at gaae efter de christelige Paradigmer. Dersom man i Modsætning til den rene

---

»for Ordets Skyld] Matth. 13, 21. for Retfærdigheds Skyld] Matth. 5, 10.

Christendom vilde kalde dette den anvendte Christendom, saa kan man med Sandhed sige, den er meget slet anvendt.

Det Afgjørende i den christelige Lidelse er: Frivilligheden og Forargelsens Mulighed for den Lidende. Der læses om Apostlene, at de forlode Alt for at følge Christum efter. Det var altsaa frivilligt. Nu er der i Christenheden en Mand, der er saa uheldig at tabe Alt hvad han eier og har; han har ikke opgivet det Mindste, han har tabt Alt. Saa studerer da Præsten brav paa en Trøstetale; men hvad enten det ligger i den megen »Studeren« eller hvori det nu ligger, det løber surr for hans Velærværdighed, det at tabe Alt og det at opgive Alt bliver Synonymer, han faaer det at tabe Alt til at gaae efter Paradigmet at opgive Alt, skjondt Forskjellen er uendelig. Naar jeg nemlig frivillig opgiver Alt, vælger Fare og Besværligheder, saa er det umuligt at undgaae Anfægtelse (hvilken igjen særligt er det Christeliges Kategori, men naturligviis afskaffet i Christenheden), der kommer med Ansvaret (som igjen svarer til det Frivillige), naar det hedder: ja, hvorfor vilde Du udsætte Dig derfor og begynde paa Sligt, Du kunde jo lade det være. Dette er specifik christelig Lidelse, den er en heel Tonart dybere end de almindelige menneskelige. Naar

og naar det er Sandhed med at være Christen, da var det at være Christen forbundet med Forargelsens Mulighed, den Christne maatte sit eget Liv betræffende opdage Forargelsens Mulighed, og Spørgsmaalet var, om han nu vilde forarges eller troende vedblive at være Christen. I den almindelige menneskelige Lidelse er ingen Selvmodsigelse; der er ingen Selvmodsigelse i, at min Kone døer. hun er jo dødelig; ingen Selvmodsigelse i, at jeg taber min Eiendom, den er jo tabelig o. s. v. Først hvor Lidelsens Selvmodsigelse kommer, der kommer ogsaa Forargelsens Mulighed, hvilken som sagt er uadskillelig fra det at være Christen, som ogsaa Christus selv fremsætter det.

At dette er saaledes, at det egentlig er Selvmodsigelsen, der constituerer Forargelsens Mulighed, sees ogsaa af det afgjørende Sted om Forargelse i Almindelighed: Matth. XVIII, 8. 9. Forargelsens Mulighed ligger i den Selvmodsigelse, at Midlet synes uendelig værre end Sygdommen. »Men dersom din Haand eller din Fod forarger dig, da hug dem af og kast dem fra dig. Det er dig bedre at gaae halt eller en Krøbling ind til Livet, end at have to Hænder og to Fødder og kastes i den evige Ild. Og dersom dit Øie forarger dig, da riv det ud og kast det fra dig. Det er dig bedre at gaae eenøiet ind til Livet, end at have to Øine og kastes i Helvedes Ild.« Christus taler om Forargelse, men see, christelig forstaaet, kommer egentlig Forargelsens Mulighed (den egentlige Forargelsens Mulighed, den som forholder sig til det at blive Christen) først frem paa andet Sted: Midlet, som Christus anbefaler for at frelse sig fra Forargelsen. Det naturlige Menneske har ogsaa Noget han kalder Forargelse, Noget han kalder Kjerlighed o. s. v.; men ligesom Det, det naturlige Menneske kalder Kjerlighed, christeligt er Selvkjerlighed, saaledes er Det hvad det naturlige Menneske kalder Forargelse en blot foreløbig Bestemmelse, og først idet Christendommen anpriser Midlet derimod, bliver Forargelsens Mulighed til; thi i Forholdet til dette Middel ligger jo Afgjørelsen: at blive Christen eller at forarges. Det naturlige Menneske beflitter sig paa en vis borgerlig Retfærdighed, og idet han da saaledes stræber, er der saa Noget, der forarger ham, hans Øie eller hans Haand. Ubetinget er det ikke hans Agt at give efter for Forargelsen, han vilde dog nok frelse sin borgerlige Retfærdighed, naar det paa en lempelig Maade lod sig gjøre, og Offeret, der kræves, dog kun er til en vis Grad. Men nu kommer Christendommen og siger: vil Du undgaae Forargelsen, saa hug Haanden af, riv Øiet ud — lad Dig gilde for Himmeriges Skyld (Matth. XIX, 12): Dette er det egentligen, der er det naturlige Menneske til

Forargelse. Et saadant Middel, det er jo Afsindighed, det er jo uendelig meget værre end Sygdommen — og hvorfor skulde jeg gjøre det? Dertil svarer Christendommen: for at undgaae Forargelsen, eller den siger det Samme paa en anden Maade: for at indgaae til Livet.

Dette vil sige, Christendommen lægger det uendelige Eftertryk paa at indgaae til Livet, paa den evige Salighed som det absolute Gode, og derfor igjen uendeligt Eftertrykket paa at undgaae Forargelsen. Det der derfor egentlig er til Forargelse, er den uendelige Lidenskab, med hvilken den evige Salighed opfattes, hvilken svarer til den uendelige Frygt for Forargelse. Dette er just det naturlige Menneske til Forargelse; en saadan Forestilling har det naturlige Menneske ikke og vil det naturlige Menneske ikke have om den evige Salighed, og derfor da heller ikke om Forargelsens Fare.

I den bestaaende Christenhed er naturligviis denne som al anden Forargelsens Mulighed i Grunden afskaffet — i den bestaaende Christenhed bliver man paa den lysteligste Maade af Verden Christen uden at mærke det allermindste til Forargelsens Mulighed. Det naturlige Menneske har i den bestaaende Christenhed faaet sin Krig frem. Der er ingen uendelig Modsætning mellem det Christelige og det Verdslige. Det Christelige forholder sig i det Høieste som en Potentsation (og nærmest under Bestemmelsen: Dannelse) til det Verdslige, men ligefrem, det er en ganske regelmæssig Comparation, hvis Positiv er: den borgerlige Retfærdighed. Slige voldsomme Forholdsregler som de, Christendommen anpriser for at undgaae Forargelse, behøves ikke i den bestaaende Christenhed. Man gaaer ud fra det Verdslige; iagttagende den borgerlige Retfærdighed (god — bedre — bedst) indretter man sig saa bequemt

den evig Fortabelse, og at Forargelsen er Faren — at han kunde faae i Sinde at vove Alt, deri er der Mening. Men i den bestaaende Christenhed leve vi saadan Alle i en dvask og Intet mindre end lidenskabelig Forvisning om, at vi nok Allesammen saadan blive salige. Hvor skulde saa Forargelsens Mulighed komme fra for det naturlige Menneske i Henseende til det at blive Christen — thi den alvorlige Christen maatte vel i en anden Forstand finde det Hele med den bestaaende Christenhed i høi Grad forargeligt. Men naar Forargelsens Mulighed atter just ligger i, at den evige Salighed anslaaes saa høit i Priis: saa er jo Forargelsens Mulighed borttaget, naar man ikke har videre at gjøre i den Henseende end at være født i Christenheden. Saasnart derfor En i den bestaaende Christenhed vilde udtrykke den uendelige Lidenskab i Forhold til Bekymring for en evig Salighed, det er vilde udtrykke, at han er Christen: saa vil den bestaaende Christenhed i en vis Forstand faae Øinene op, opdage Forargelsens Mulighed, som denne viste sig og viser sig i Samtidighedens Situation med Christus. Thi der bliver det Alvor, og derfor bliver det naturlige Menneske opmærksom paa den Selvmodsigelse, at man, for at undgaae en Fare, om hvilken han maatte sige: naa, Ulykken var da ikke saa forskrækkelig, om man en Gang forargedes, skulde bruge et saa forfærdeligt Middel som, at afhugge Haanden, at udrive Øiet, at gilde sig selv.

Men nu til de tvende Steder, hvor den Forargelsens Mulighed omtales, som forholder sig til det at blive og være Christen i Retning af Ringheden, den Forargelsens Mulighed, der afledet svarer til Forargelsens Mulighed i Retning af Gud-Menneskets Ringhed og Fornedrelse.

1) Matth. XIII, 21. Mc. IV, 17. Det er Parabelen om Sædearterne. Der hedder det. »Men det som er saaet paa Steengrund, er den, som hører Ordet og annammer det strax med Glæde . . . Men naar Trængsel eller Forfølgelse kommer for Ordets Skyld, forarges han strax.«

Det Eftertrykket ligger paa er »for Ordets Skyld«. I Prædikeforedraget, der til Vederlag stundom trykker stærkt paa det at tjene Penge for Ordets Skyld, ligger naturligviis Eftertrykket ikke her. Man prædiker christeligt om, at et Menneske gjennem mange Trængsler maa indgaae i Himmeriges Rige, at Trængsel maa til. Ypperligt, det er ganske rigtigt Christendom! Men naar man saa hører nærmere efter, opdager man med Forundring, at disse mange Trængsler det er saadan Sygdom, Pengeforlegenhed, Bekymring for næste Aar, hvad man skal spise, eller Bekymring

for »hvad man spiste ifjor, men endnu ikke har betalt«, eller at man ikke bliver til det, man havde ønsket at blive i Verden, eller andre Fataliteter. Derom prædiker man christeligt, man græder menneskeligt, og afsindigt bringer man det i Forbindelse med Gethsemane. Dersom det var gjennem disse mange Trængsler man indgik i Himmeriges Rige, saa maatte jo Hedningerne ogsaa indgaae i Himmeriges Rige, thi de gik gjennem de samme. Nei, denne Prædikemaade er paa en høist farlig Maade Christendommens Afskaffelse, tildeels endog blasphemisk.

Der maa en lille nærmere Bestemmelse til disse Trængsler og Gjenvordigheder. Den er indeholdt i Christi Ord: for Ordets Skyld. Christus taler ikke om de forkjelede Mennesker, der ubetinget ikke leve halvt saa dygtigt som Hedningerne, disse forkjelede Mennesker, der ville være Christne, og saa, naar blot en almindelig menneskelig Lidelse hænder dem, ikke længere ville være Christne. Nei, disse taler han ikke om, det vil da sige, naar Talen er om at forarges; thi ellers siger han jo i samme Parabel, at Gjerrighed, Bekymring for Næring o. D. qvæler den gode Sæd. Men »Forargelse« er en ganske bestemt Tanke, saa man ganske nøiagtigt kan vise, om Forargelsens Mulighed er tilstede eller ikke. Og

sammen, saa formørkes den menneskelige Forstand, saa den hverken veed ud eller ind, eller hvilket der er hvilket. Hvad er saa Christendommen, hvad skal den saa til; man søger Hjælp hos den, man er villig til ubeskriveligt at takke den, og saa skeer lige det Modsatte, man kommer til at lide for dens Skyld — saa synes der virkelig ikke at være Noget at takke for. Nu er Forstanden standset paa Forargelsens Mulighed. Hjælpen seer ud som en Plage, Lindringen som en Byrde; Enhver, der staaer udenfor, maa sige: han er da gal, at han vil udsætte sig for alt Det — og den Lidende troede, at han skulde hjælpes. Lad mig endnu engang gjøre dette tydeligt, dette »for Ordets Skyld«. Naar jeg som Syg henvender mig til en Læge, saa kan han maaskee finde det fornødent at foreskrive en meget piinlig Cuur — deri er ingen Selvmodsigelse, at jeg underkaster mig den. Nei, men derimod dersom jeg pludselig seer mig i Trængsel, en Gjenstand for Forfølgelse, fordi, fordi jeg har henvendt mig til den Læge: ja, saa er der en Selvmodsigelse. Lægen har maaskee bekjendtgjort, at han kan hjælpe mig for den Sygdom, jeg lider af, muligt han ogsaa kan det — men der er et aber, som jeg slet ikke havde tænkt paa. Det at jeg indlader mig med den Læge, slutter mig til ham, det er det, som gjør mig til en Gjenstand for Forfølgelse; her er Forargelsens Mulighed.

Og saaledes med Christendommen. Nu gjælder det, vil Du forarges, eller vil Du troe. Vil Du troe, saa trænger Du gjennem Forargelsens Mulighed, tager Christendommen an paa ethvert Vilkaar. Saa gaaer det; saa blæse være med Forstanden; saa siger Du: enten den nu er Hjælp eller Plage, jeg vil kun Eet, jeg vil tilhøre Christus, jeg vil være Christen.

Forargelsens Mulighed er forøvrigt, som let sees, i Retning af Ringheden, at dette uendelig Ophøiede. at være Christen, skal være det Foragtede, Bespottede, Bespyttede, og en Forbrydelse. Men er Forholdet rigtigt, er den saaledes Mishandlede i Sandhed en Christen, saa ligner han ogsaa Forbilledet saa meget, som det er et Menneske muligt at ligne det. Men Modsigelsen er der, som er Forargelsens Mulighed: at straffes fordi man gjør det Gode.

2) Joh. XVI, 1, og til Oplysning Matth. XVI, 23. — Christus har talet om, hvad der ventede Apostlene, naar de skulde vidne i Verden om ham. »Dette har jeg talet til Eder, at I skulle ikke forarges. De skulle udelukke Eder af Synagogerne; ja den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaaer Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse«.

Forargelsens Mulighed er, hvad let sees, i Retning af Ringheden. Ligesom det at være Gud-Mennesket, at det skulde betyde at lide en Forbryders Straf, er til Forargelse, saaledes ogsaa det at være en Udsending fra Faderens Eenbaarne, at det skal betyde at blive forfulgt, udstødt af Samfundet, tilsidst ihjelslagen – og saaledes, at Enhver, som gjør det, skal mene at gjøre Gud en Dyrkelse.

Modsigelsen, i hvilken Forargelsens Mulighed ligger, er let at see, at det at mishandle Guds Udsendinge, at det end ikke skal kaldes en Uret, men ansees for en Gudsdyrkelse, saa Forholdet vendes aldeles om: Apostelen bliver mishandlet — og De, der gjøre det, blive hoit ærede og anseete, og netop som gudfrygtige og fromme Mænd. Dette Forhold kan ingen menneskelig Forstand udholde, den standser paa Forargelsens Mulighed, og det gjælder nu enten at troe eller at forarges. Saaledes i Forholdet til Apostlene eller de forste Christne. Man skulde forøvrigt synes, at det var saa vanvittigt som muligt, men det er ganske vist, at i Christenheden er dog Forholdet blevet et endnu vanvittigere, da begge Parter ere Christne. At Hedningen meente at gjøre sin Gud en Tjeneste ved at slaae en Apostel ihjel, er ikke afsindigt, som derimod det, at den »sande Christen« i »Christenheden« bliver forfulgt — og at saa »de Christne« mene at dyrke Gud og »Christne«

det skal til Intet, det er Udtrykket for, at der er noget Absolut til. Men dette er netop Forstanden til Forargelse.

Og her seer man ogsaa, hvorledes det hænger sammen med en Indvending mod Christendommen, som ofte er gjort, og som i en vis Forstand er ganske rigtig, i ethvert Tilfælde har mere Mening i sig end det pjankede Forsvar for Christendommen, man i denne Henseende almindeligviis fører. Indvendingen er, at Christendommen er menneskefjendsk, som de Christne jo i Christendommens første Tid bleve kaldte *odium totius generis humani*. Hermed hænger det saaledes sammen. I Forhold til Det, som det naturlige Menneske, der elsker sig selv selvisk eller elsker sig selv fruentimmeragtigt, anseer for Kjerlighed, Venskab og Deslige, er Christendommen som et Had til det at være Menneske, den største Forbandelse og Plage over det at være Menneske. Ja, selv det dybere Menneske kan have mange svagere Øieblikke, hvor det er ham, som var Christendommen Menneskefjendskab; thi i de svagere Øieblikke vil han kjæle for sig selv, klynke, have det godt i Verden, leve hen i stillere Nydelse. Det er det Qvindagtige i Mennesket; og derfor er det ogsaa ganske vist og sandt, at Christendommen har en Mistanke til Ægteskabet, og ønsker, blandt de mange gifte Tjenere den har, dog nok ogsaa at have en ugift Person, et eenligt Menneske, fordi Christendommen meget godt veed, at med Qvinden og Elskov o. s. v. kommer alt dette Svagere og Kjelne op i et Menneske, og at, for saavidt Manden ikke selv hitter derpaa, Hustruen ordentligviis repræsenterer det med en Ugenerethed, som er yderst farlig for Manden, især for Den der skal i strengere Forstand tjene Christendommen. Saa begynder det med dette: »hvad vil Du udsætte Dig for alle de Ubehageligheder og Anstrengelser, og al den Utaknemlighed og Modstand. Nei, lad os to nyde Livet i Hyggelighed og Behagelighed. Ægteskabet er jo, som Præsten siger, en Gud velbehagelig Stand, ja den eneste Stand, om hvilken dette udtrykkeligen siges; det siges end ikke om den geistlige Stand. Man skal gifte sig; Mere eller Andet fordrer Gud ikke af noget Menneske, det er tvertimod det Høieste; og Du har jort nok, Du har Guds Velbehag, Du har giftet Dig — endogsaa nden Gang. Opgiv derfor hine Tanker, de ere dog ikke Andet

---

odium (totius) generis humani Had til (hele) Menneskeslægten (Tacitus's Annaler 15. 44, hvor dog *totius* mangler. — Tacitus kalder ikke de Christne saaledes, og de kan kun kaldes saaledes, hvis Ordene oversættes: Gjenstand for le Menneskeslægtens Had. Dette kan de i og for sig betyde: men denne Overttelse passer ikke i Sammenhængen hos K.).

end Forfængelighed og Galskab; den Lære, der saaledes vil rive et Menneske ud i Verden, den er menneskefjendsk, og da allermindst Christendom, denne, som Præsten sagde det i Søndags, denne milde Lære, der saa venlig afhjælper alle Tryk. Hvor kan Du noget Øieblik falde paa, at det skulde være Christendom, det som nogle skumle, gustne og menneskefjendske Eneboere, der ingen Sands have for det Qvindelige, hitte paa.«

Dette gjælder allerede i Forhold til de mindre og ubetydelige Opoffrelser. Og naar det nu er et heelt Liv om at gjøre, at indvie dette til at offres, uden nogensomhelst Udsigt til Lindring at gaae en saadan Fremtid imøde, frivilligt at paatage sig, at arbeide af yderste Anstrengelse - for at opnaae, det er, forvisset om derved at opnaae, at blive Aar efter Aar udleet, forfulgt og tilsidst ihjelslagen: o, selv i det stærkeste Menneske, der er Øieblikke, hvor det maa synes ham menneskefjendsk at fordre noget Saadant af et Menneske!

Saaledes gik det selv Peder i Forholdet til Christus, Matth. XVI. 21 o. flg. Da Christus begyndte at give sine Disciple tilkjende, at ham burde at gaae til Jerusalem og lide meget af de Ældste og Ypperstepræster og Skriftkloge, og ihjelslaaes, da tog Peder ham tilside, begyndte at straffe ham og sagde: Herre, spar Dig selv, dette skee Dig ingenlunde. — Man seer deraf, hvilken

er Pligt at have en Ven. Han siger: »spar Dig selv«; thi Peder er medlidende og en sand Ven — og derfor heller ikke saa ganske uden Selvkjerlighed, thi det var dog nok ogsaa for sin egen Skyld, at Peder tog saa strengt paa. Han siger: »dette skee Dig ingenlunde«; thi at Christus frivilligt skulde ville udsætte sig derfor, det falder end ikke Peder ind, og hvis saa, havde han vel tilladt sig at tale endnu stærkere.

Men Christus svarer: viig bag mig, Satan! Du er mig en Forargelse; thi Du sandser ikke hvad Guds er, men hvad Menneskens er. Her seer man paa en ganske mærkelig Maade, hvor Forargelsens Mulighed ligger, samt hvorledes Christenheden, der blot sandser hvad Menneskens er, ved at omdanne Christendommen i Lighed hermed har afskaffet Forargelsens Mulighed. Det hvorfor Peder er Christus til Forargelse, det Modsatte deraf er just Det, hvorfor Christus er Peder til Forargelse. Peder er den elskeligste Udgave af den menneskelige Medlidenhed — men den menneskelige Medlidenhed, og derfor Christus til Forargelse. Christus er det Guddommelige, det Absolute, derfor Peder til Forargelse.

Det Relative er nemlig, indenfor Timeligheden at udvise en Tid til Løn for Arbeidet; det Absolute er, ene at vælge Evigheden. Men dette med Evigheden staaer ikke ganske fast for det sandselige, det naturlige Menneske, selv det dygtigste, derfor er det Absolute ham til Forargelse. Den Troende betragter hele Livet, som det naturlige Menneske betragter visse Aar af Livet. Det naturlige Menneske finder sig i at lide visse Aar — for saa at høste Lønnen. Den Troende disponerer over hele Livet i Tiden.

Men paa det Absolute staaer Forstanden stille. Modsigelsen er, at forlange af et Menneske, at han skal gjøre den størst mulige Opoffrelse, indvie hele sit Liv til at offres — og hvorfor? Ja, der er intet Hvorfor; saa er det jo Galskab, siger Forstanden. Der er intet Hvorfor, fordi der er et uendeligt Hvorfor. Men overalt hvor Forstanden saaledes staaer stille, der er Forargelsens Mulighed. Skal der seierrigt trænges igjennem, saa maa Troen til; thi Troen er et nyt Liv. Uden Troen bliver man i Forargelsen — og saa bliver man maaskee noget meget Stort i Verden, gjør overordentlig Lykke, æres og prises af Samtidige som Tidens største Mand o. s. v. — det er ikke umuligt. Thi lad os huske paa, at Forargelsens Dialektik kommer igjen. Dersom det var saa, at det at være forarget betydede, at det maatte gaae En ilde i Verden, saa er jo Begrebet hævet, saa er der jo ikke Noget at forarges over; For-

argelsens Mulighed ligger jo just i, at det er den Troende, i hvem Verden seer en Forbryder.

Forargelsens Mulighed er forøvrigt, som let sees, i Retning af Ringheden: at det uendelig Ophøiede at leve for det Absolute, at det udtrykkes ved at blive et Udskud i Verden, en foragtet, bespottet Gjenstand, som Medlidenheden ynker, medens den dog ogsaa anseer det for en Slags retfærdig Straf, at en Saadan henrettes som en Forbryder.

Slutning til *B* og *C*.

Fremstillingen har nu efterviist den væsentlige Forargelses tvende Former, den har gjennemgaaet de Steder, hvor Christus selv udtrykkelig advarer mod den, den har tillige i Tillæg hentydet til de mange andre Steder, hvor Forargelsens Mulighed i Forhold til Gud-Mennesket, i den hellige Skrift antydes. Det var ikke dens Agt at gjennemgaae alle, endnu mindre at frembringe det Skin, at det, hvis man omhyggeligt havde gjennemgaaet alle

»Forargelsens« det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser.

I Christenhedens første Tider, hvor selv Vildfarelserne bare et umiskjendeligt Præg af, at man dog vidste, hvorom Talen var, var Vildfarelsen i Forhold til Gud-Mennesket enten den, at man paa en eller anden Maade tog Bestemmelsen »Gud« bort (Ebionitisme o. d.), eller den, at man tog Bestemmelsen »Menneske« bort (Gnosticisme). I hele det Moderne, der saa umiskjendeligt bærer Præget af, at det end ikke veed, hvorom Talen er, er Forvirringen en anden og langt farligere. Man har docerende gjort Gud-Mennesket til hiin speculative Eenhed af Gud og Menneske *sub specie æterni,* eller apparent i den rene Værens intetstedsværende Medium, istedetfor at Gud-Mennesket er Eenheden af at være Gud og et enkelt Menneske i historisk virkelig Situation. Eller ogsaa har man reent afskaffet Christus, kastet ham bort og taget hans Lære hen, tilsidst næsten betragtet ham som man betragter en Anonym: Læren er Hovedsagen, er Alt. Deraf kommer det, at man indbilder sig, at hele Christendommen er lutter ligefrem Meddelelse, i sin Eenfoldighed endnu mere ligefrem end Professorens dybsindige Dictata. Meningsløst er det forglemt, at Læreren her er vigtigere end Læren. Overalt hvor det er Tilfældet, at Læreren er et væsentlig Medhenhørende, er der en Redupplikation, Reduppli-

---

Ebionitisme] Ebioniter kaldes en christen Sekt, hvis Særkjende var, at den lagde Vægt paa de jødiske Skikke som nødvendige til Salighed; tillige forkastede de Jomfrufødslen og ansaa Christus for et blot Menneske. *sub specie æterni* under Evighedens Synspunkt; jvfr. I Bd. S. 23. apparent ɔ: kommende til Syne.

kationen ligger netop i, at Læreren er med; men overalt hvor der er Redupplikation, er Meddelelsen heller ikke ganske ligefrem Paragraph- eller Professor-Meddelelse; reduppliceret i Læreren derved, at han existerer i hvad han lærer, er den en sig paa mangfoldig Maade forskjelliggjørende Kunst. Og naar nu Læreren, som er uadskillelig fra og væsentligere end Læren, er et Paradox, saa er al ligefrem Meddelelse umulig. Men i vor Tid gjør man Alt abstract og afskaffer alt Personligt: man tager Christi Lære — og afskaffer Christus. Dette er at afskaffe Christendommen; thi Christus er en Person, og er Læreren, som er vigtigere end Læren. — Som jeg i et andet Skrift har stræbt at vise, at Christi Liv, det at han har levet, er uendelig vigtigere end alle Følgerne af hans Liv saaledes er ogsaa Christus uendelig vigtigere end hans Lære. Det er kun et Menneske, om hvem det gjælder, at hans Lære er vigtigere end han selv; at anvende dette paa Christus er en Blasphemi, da det er at gjøre ham til et blot Menneske.

§ 1.

stemmelsen der. Det Paafaldende er det Umiddelbare, men det, jeg anseer det for et Tegn (hvilket er en Reflex, Noget jeg i en Forstand tager af mig selv), er jo Udtrykket for, at jeg mener, t skal betyde Noget; men dette at det skal betyde Noget, er at være noget Andet end hvad det umiddelbart er. Jeg nægter saa ikke dets Umiddelbarhed, idet jeg betragter det som Tegn, jondt jeg hverken med Bestemthed veed, at det er et Tegn, eller ad det skal betyde.

Et »Modsigelsens Tegn« er et Tegn, der i sig indeholder en odsigelse. Der er ingen Modsigelse i, at det der umiddelbart er et og Det, tillige er et Tegn; thi der maa jo en umiddelbar ren til for at kunne være Tegn, bogstavelig Intet er heller ikke Tegn. Et Modsigelsens Tegn er derimod et Tegn, som i sin mmensætning indeholder en Modsigelse. Der fordres, for at retrdiggjøre Benævnelsen: Tegn, at der er et Noget, hvorved det rager Opmærksomheden paa sig, eller paa Modsigelsen. Men odsigelserne maae ikke ophæve hinanden saaledes, at det bliver l Intet, ei heller saaledes, at det bliver det Modsatte af et Tegn, ubetinget Skjulthed. — En Meddelelse, der er Eenheden af pog og Alvor, er saaledes et Modsigelsens Tegn. Den er ingen gefrem Meddelelse, det er umuligt for Modtageren at sige ligeem, hvilket der er hvilket, just fordi Meddeleren ikke ligefrem eddeler enten Spøg eller Alvor. Alvoren i Forhold til denne eddelelse ligger derfor paa et andet Sted, eller paa andet Sted, gger i at gjøre Modtageren selvvirksom — reent dialektisk foraaet den høieste Alvor i Forhold til Meddelelse. Men en saadan eddelelse maa dog sikkre sig et Noget, hvorved den drager Opærksomheden paa sig, hvorved den foranlediger og indbyder til agte paa Meddelelsen; og paa den anden Side Eenheden af pog og Alvor maa heller ikke være Galskab, thi saa er der ingen eddelelse, medens det, hvis Spøgen eller Alvoren absolut overier, er ligefrem Meddelelse.

Et Tegn er ikke hvad det umiddelbart er, thi umiddelbart er tet Tegn, da »Tegn« er en Reflexions-Bestemmelse. Et Modgelsens-Tegn er hvad der drager Opmærksomheden paa sig, og idet Opmærksomheden retter sig mod det, viser sig at indeolde en Modsigelse.

Og i Skriften kaldes Gud-Mennesket et Modsigelsens-Tegn — en hvad Modsigelse skulde der vel være i den speculative Een-

---

»Modsigelsens Tegn.« Luc. 2, 34.

hed af Gud og Menneske overhovedet? Nei, deri er ingen Modsigelse; men Modsigelsen er, og den størst mulige, den qvalitative, mellem at være Gud og at være et enkelt Menneske. At være et Tegn er, foruden hvad man er umiddelbart tillige at være et Andet; at være et Modsigelsens-Tegn er, at være et Andet, der staaer i Modsætning til det, man umiddelbart er. Saaledes med Gud-Mennesket. Umiddelbart er han et enkelt **Menneske**, ganske som andre Mennesker, et ringe, uanseeligt Menneske; men nu Modsigelsen, at han er Gud.

Dog for at denne Modsigelse ikke skal blive en Modsigelse, som er for Ingen, eller ikke er for Nogen — omtrent som naar en Mystifikation lykkes saa overordentlig, at dens Virkning er Nul — maa der Noget til for at henlede Opmærksomheden paa den. Hertil tjener væsentligen Miraklet, og et enkelt ligefremt Udsagn om at være Gud. Dog er hverken Miraklet, eller det enkelte ligefremme Udsagn absolut ligefrem Meddelelse; thi saa er *eo ipso* Modsigelsen hævet. Hvad Miraklet, der er Troens Gjenstand, angaaer, sees dette vel let; og hvad det Andet angaaer, at det enkelte ligefremme Udsagn dog ikke er ligefrem Meddelelse, da skal dette senere blive viist.

at see derpaa: er et Speil; idet han dømmer, maa det blive ɔenbart, hvad der boer i ham. Det er en Gaade; men idet han ɪtter, bliver det aabenbart, hvad der boer i ham, ved hvorledes n gjetter. Modsigelsen sætter ham et Valg, og idet, samt i Det, ın vælger, bliver han selv aabenbar.

Anm. Man seer, at ligefrem Meddelelse er Gud-Mennesket en Umulighed, thi da han er Modsigelsens Tegn, kan han ikke meddele sig ligefrem; allerede det at være et Tegn er en Reflexions-Bestemmelse, end sige at være Modsigelsens Tegn. Man seer tillige, at kun derved har den moderne Forvirring naaet at gjøre hele Christendommen til ligefrem Meddelelse ved at lade Meddeleren »Gud-Mennesket« ude. Saasnart man ikke tankeløst tager Meddeleren bort, eller tager Meddelelsen og lader Meddeleren ude, saasnart man tager Meddeleren med, og Meddeleren er Gud-Mennesket, et Tegn, Modsigelsens Tegn: saa er ligefrem Meddelelse umulig, som den var i Samtidighedens Situation. Men nu har man faaet det gjort anderledes. Det er 1800 Aar siden Christus levede, han er saa glemt — kun hans Lære bestaaer: ja, det er, man har afskaffet Christendommen.

§ 2.

Tjenerens Skikkelse er Ukjendeligheden (Incognitet).

Hvad er Ukjendelighed? Ukjendelighed er, ikke at være i ɪts Charakteer, man væsentligen er, f. Ex. naar en Politiembedsand er civilklædt.

Og saaledes er det Ukjendelighed, den absolute Ukjendelighed: ar man er Gud, da at være et enkelt Menneske. Det at være t enkelte Menneske eller et enkelt Menneske (ligegyldigt i en vis ɪrstand enten det er et fornemt eller et ringe) er den størst ılige, den uendelig qvalitative Afstand fra det at være Gud, og rfor det dybeste Incognito.

Men det Moderne har afskaffet Christus, enten kastet ham ɪnt bort og taget hans Lære, eller gjort ham phantastisk, og antastisk paadigtet ham den ligefremme Meddelelse. Anderledes ɔamtidighedens Situation; og tillige huske man paa, at det var risti Villie at være incognito, just fordi han vilde være Modelsens Tegn. Men disse 18 Aarhundreder, hvad man af dem

formeentligen har faaet at vide; og paa den anden Side de fleste Menneskers fuldkomne Ukyndighed og Uerfarenhed betræffende hvad det vil sige at ville være incognito, en Ukyndighed og Uerfarenhed der har sin Grund i den overhaandtagende Doceren. medens det ganske glemmes, hvad det er at existere: dette har forvirret Forestillingen om Gud-Mennesket.

De fleste Mennesker, der nu leve i Christenheden, leve vistnok hen i den Indbildning, at havde de levet samtidigen med Christus, havde de strax kjendt ham trods Ukjendeligheden. Det undgaaer dem ganske, hvorledes de forraade, at de ikke kjende dem selv; og det undgaaer dem ganske, at denne deres Formening, hvormed de vistnok mene at prise Christus, er Blasphemi, indeholdt i den Præste-Vrælets udialektisk-sluddervorne Climax: i den Grad var Christus Gud, at man strax og ligefrem kunde see det, istedetfor: han var sand Gud, og derfor i den Grad Gud, at han var i Ukjendeligheden, saa det var ikke Kjød og Blod, men lige det Modsatte af Kjød og Blod, der indgav Peder at kjende ham.

Og man digter i Grunden Christus om. Man gjør ham til et Menneske, der var sig bevidst at være det Overordentlige – men som Samtiden ikke blev opmærksom paa. Dette kan endnu være sandt. Men man digter videre, man digter, at Christus i Grunden gjerne vilde have været ligefrem kjendelig som det Overordentlige han var, men at Samtidens Forblindethed uretfærdigt ikke vilde forstaae ham. Det er, man forraader, at man slet ikke forstaaer hvad et Incognito vil sige. Det var Christi frie Beslutning fra Evighed af, at ville være incognito. Naar man da mener at ære ham ved at sige eller tænke: havde jeg levet samtidigen med ham, jeg skulde vel have kjendt ham ligefrem: saa fornærmer man ham; og da det er Christus man fornærmer, betyder dette,

vil altsaa være incognito, han vil vel være kjendt, men ikke ligefrem. Det bliver da ikke Noget, der hænder ham, at han ikke kjendes ligefrem for det han er; thi det er jo hans egen frie Beslutning. Men her ligger egentlig Hemmeligheden, den Overlegenhed over sig selv have de fleste Mennesker ingen Anelse om; og den Overlegenhed over sig selv, at ville være saaledes incognito, at man synes noget langt Ringere end man er, den ane de slet ikke. Eller gik der en Anelse op for dem, vilde de vel tænke: hvilken Galskab, sæt saa det lykkedes med Incognito'et, saa godt, at man virkelig ansaaes for det man udgav sig for! Længere komme Menneskene vel neppe, om de komme saa langt. De opdage en Selvmodsigelse her, som indenfor det Godes Tjeneste er den egentlige Selvfornægtelse: den Gode bestræber sig af al Magt for at fastholde sit Incognito, og hans Incognito er, at han er noget langt Ringere end han er. Altsaa En vælger et Incognito, der viser ham langt Ringere end han er; han tænker maaskee paa det Socratiske: for i Sandhed at ville det Gode skal man endog undgaae Skinnet af at gjøre det. Incognito'et er hans frie Beslutning. Han anstrenger sig nu af yderste Evne, brugende al sin Opfindsomhed og Uforfærdethed, for at fastholde Incognito'et. Enten lykkes det ham nu, eller det mislykkes. Lykkes det — saa, ja saa har han jo, menneskelig talt, skadet sig selv, han har faaet alle Mennesker til at troe det Ringeste om ham. O, Selvfornægtelse; og paa den anden Side, o uhyre Anstrengelse, thi han har jo i ethvert Øieblik havt det i sin Magt at vise sin sande Skikkelse. O, Selvfornægtelse, thi hvad er Selvfornægtelse uden Frihed; o, Selvfornægtelsens Høieste, naar Incognito'et er lykkedes ham saa godt, at selv om han nu vilde tale ligefrem, vilde Ingen troe ham.

Men at en saadan Overlegenhed er til, eller kunde være til, derom har Menneskene slet ingen Forestilling. Hvor langt man er derfra, vilde man erfare, hvis man vilde forsøge af en saadan Overlegen at faae den ligefremme Meddelelse, eller hvis han selv begyndte derpaa og gav den — man vilde erfare det, naar han saa igjen tog Incognito'et. Altsaa lad os tænke f. Ex. en ædel menneskelig Sympathi, der, for en Forsigtigheds Skyld, eller af hvilkensomhelst anden Grund, fandt et Incognito fornødent. Dertil vælges

---

det Socratiske] jvfr. Platons Stat 2. Bog pag 361, hvor det for at finde den i Sandhed Retfærdige antages, at han ikke synes at være retfærdig, men det Modsatte.

f. Ex. at synes en Egoist. Nu aabner han sig da for En, viser ham sin sande Skikkelse, og den anden troer den, gribes af den. Altsaa de forstaae hinanden. Den Anden er maaskee ogsaa af den Mening, at han forstaaer Incognito'et — han lægger ikke Mærke til, at det jo var taget bort, at han ved Hjælp af ligefrem Meddelelse forstod det, altsaa ved Dens Hjælp som var incognito, men som ikke var det, saa længe som han meddeelte ham Forstaaelsen. Lad os nu tænke, at den Overlegne af en eller anden Grund faaer i Sinde eller finder det fornødent at sætte Incognito'et igjen mellem de To, som dog forstode hinanden, saa heed det, hvad saa? Saa vil det afgjøres, om den Anden er lige saa stor Dialektiker som den Første, eller om den Anden har Troen paa en saadan Selvfornægtelses Mulighed, det vil sige, det vil afgjøres, om den Anden i sig har Kraft til at løse et Incognito, eller til at holde Forstaaelsen fast lige over for det, eller til ved sig selv at forstaae det. I det Øieblik den Overlegne iforer sig Incognito'et, gjør han naturligviis Alt for at fastholde det, han hjælper slet ikke den Anden, tvertimod udtænker han den netop paa ham meest beregnede Form for at bedrage, ɔ: for at fastholde sit Incognito. Er han nu væsentligen den Overlegne, saa lykkes det ham. Den Anden gjør saa først lidt Modstand i Retning af ligefrem Meddelelse: »det er et Bedrag, Du er ikke saa«, men Incognito'et holdes, der følger ingen ligefrem Meddelelse, og den Anden bliver saa dog igjen af den Mening, at det er en Egoist dette Menneske, han siger maaskee: »jeg havde et Øieblik troet paa ham, men nu seer dog ogsaa jeg, at han er en Egoist.« Sagen er, han kan ikke ret fastholde den Tanke, at det dog ikke skulde være hiin Ukjendelige kjerere at ansees for det Gode han er; og Sagen er, han kan kun forstaae et Incog-

gjør jeg ikke. Man betragte dette blot som et Tanke-Experiment, :r dog oplyser Noget betræffende »Ukjendelighed.«

Og nu Gud-Mennesket! Han er Gud, men vælger at blive :t enkelte Menneske. Dette er som sagt det dybeste Incognito ler den uigjennemtrængeligste Ukjendelighed, der er mulig; thi odsigelsen mellem at være Gud og at være et enkelt Menneske : den størst mulige, den uendelig qvalitative. Men det er hans illie, hans frie Beslutning, og derfor et almægtigt fastholdt Incog- ito. Ja, han har i en vis Forstand, ved at lade sig føde, een ang for alle bundet sig selv; hans Ukjendelighed er saa almægtigt ıstholdt, at han selv paa en Maade er i sit Incognitos Magt, hvori gger hans reent menneskelige Lidelses bogstavelige Virkelighed, t denne ikke er en blot Tilsyneladelse, men i en vis Forstand er en paatagne Ukjendeligheds Overmagt over ham selv. Kun saa- :des er det i dybeste Forstand Alvor med, at han blev sandt lenneske, hvorfor han jo ogsaa gjennemlider Lidelsens Yderste at ıle sig forladt af Gud, saa han altsaa ikke i ethvert Øieblik er de over Lidelsen, men er virkeligen i Lidelsen, og dette reent lenneskelige vederfares ham, at dog Virkeligheden viser sig for- ærdeligere end Muligheden, at han, der frit iførte sig Ukjendelig- ıeden, dog virkelig lider, som var han fangen eller havde han anget sig selv i Ukjendeligheden. Det er en besynderlig Art)ialektik: at han almægtig — binder sig selv; og han gjør det saa lmægtigt, at han virkelig føler sig bunden, lider under Følgen af, t han kjerligt og frit besluttede at blive et enkelt Menneske — i en Grad blev det Alvor med at han blev et virkeligt Menneske; ıen saaledes maatte det være, hvis han skulde være Modsigelsens 'egn, der gjør Hjerternes Tanker aabenbare. — Det Ufuldkomne i 'orhold til al et Menneskes Ukjendelighed er just den Vilkaarlig- ed, med hvilken han hvert Øieblik kan tilintetgjøre den; Ukjende- gheden er desto fuldkomnere Alvor, jo mere han veed at forhindre ig heri og gjøre sig dette mindre muligt. Men Gud-Menneskets kjendelighed er et almægtigt fastholdt Incognito, og den gud- ommelige Alvor just den, at det i den Grad fastholdtes, at han lv reent menneskeligt leed under Ukjendeligheden.

Anm. Man seer let, at den ligefremme Meddelelse er en Umulighed, naar man da er saa god at tage Meddeleren med, ikke saa distrait at glemme Christus over Christendommen. I Forhold til Ukjendelighed, eller for En der er i Ukjendelighed,

---

at føle sig forladt af Gud] jvfr. Matth. 27. 46.

er ligefrem Meddelelse en Umulighed; thi den ligefremme Meddelelse siger jo ligefrem hvad man væsentlig er — men Ukjendelighed er, ikke at være i Dets Charakteer man væsentlig er: altsaa er der en Modsigelse, som gjør den ligefremme Meddelelse alligevel til den ikke ligefremme, det er, gjør den ligefremme Meddelelse umulig. Skal der gives en ligefrem Meddelelse, som bliver en ligefrem Meddelelse, maa man træde ud af Incognito'et, ellers bliver hvad der i sit Første er ligefrem Meddelelse (det ligefremme Udsagn) dog ved det Andet (Meddelerens Incognito) ikke ligefrem Meddelelse.

§ 3.

Den ligefremme Meddelelses Umulighed.

Modsætningen til den ligefremme Meddelelse er indirecte Meddelelse. Denne kan frembringes paa to Maader.

Den indirecte Meddelelse kan være en Meddelelsens Kunst i at fordoble Meddelelsen. Kunsten bestaaer saa netop i, at gjøre

eller Meddelelse i Dobbelt-Reflexionen: man fremstiller Troen i eminent Forstand, man gjør Fremstillingen saaledes, at den meest Orthodoxe seer et Forsvar for Troen, og Fritænkeren et Angreb, medens Meddeleren er Nul, intet Menneske, et objektivt Noget — dog maaskee en behændig Spion, der ved Hjælp af den Meddelelse faaer at vide, hvilken der er hvilken, hvo der er den Troende, hvo Fritænkeren; thi dette bliver aabenbart, idet de bedømme Frembringelsen, som hverken er Angrebet eller Forsvaret.

Men den indirecte Meddelelse kan ogsaa fremkomme paa en anden Maade, ved Forholdet mellem Meddelelsen og Meddeleren; her er altsaa Meddeleren med, medens han i første Tilfælde var udeladt, dog vel at mærke ved en negativ Reflexion. Men vor Tid kjender egentligen ingen anden Art Meddelelse end denne maadelige: at docere. Man har reent glemt hvad det er at existere. Al Meddelelse betræffende det at existere kræver en Meddeler; Meddeleren er nemlig Redupplikationen af Meddelelsen, at existere i Det man forstaaer, er at reduplicere.

Men fordi der er en Meddeler, som selv existerer i Det han meddeler, derfor kan man dog endnu ikke kalde denne Meddelelse indirecte Meddelelse. Er derimod Meddeleren selv dialektisk bestemmet, hans egen Væren en Reflexions-Bestemmelse, saa er al ligefrem Meddelelse umulig.

Saaledes med Gud-Mennesket. Han er et Tegn, Modsigelsens Tegn, han er i Ukjendelighed, altsaa er al ligefrem Meddelelse umulig. Naar nemlig Meddelelsen af en Meddeler skal være ligefrem, saa maa ikke blot Meddelelsen være ligefrem, men Meddeleren selv være ligefrem bestemmet. Hvis ikke, saa bliver selv det ligefremmeste Udsagn af en saadan Meddeler, det bliver ved Meddeleren, ɔ: ved Det, Meddeleren er, dog ikke ligefrem Meddelelse.

Naar En siger ligefrem: jeg er Gud, Faderen og jeg ere Eet, saa er det ligefrem Meddelelse. Men naar nu Den, der siger det, Meddeleren, er det enkelte Menneske, et enkelt Menneske ganske som andre, saa er denne Meddelelse ikke just ganske ligefrem; thi det er ikke just ganske ligefrem, at et enkelt Menneske skulde være Gud — medens det han siger er ganske ligefremt. Meddelelsen indeholder ved Meddeleren en Modsigelse, den bliver *indirecte* Meddelelse, den sætter Dig et Valg: om Du vil troe ham eller ikke

---

Faderen og jeg ere Eet] Joh. Ev. 10, 30.

Man kunde gjerne græde, naar man kommer til at betænke Christendommens Tilstand i Christenheden ved Anledning af hvad der i Prædikeforedraget atter og atter bruges, og med den største Suffisance, som sagde man noget rigtigt Slaaende og Overbevisende. Det hedder, Christus har ligefrem selv sagt, at han var Gud, Faderens Eenbaarne; man perhorrescerer al Skjulthed som Christus uværdig, som Tant og Forfængelighed i Forhold til et saa alvorligt Anliggende, det alvorligste af alle, Menneskehedens Frelse: man forsikkrer, at Christus har givet ligefrem Svar paa ligefremt Spørgsmaal. Ak, saadanne Præster veed aldeles ikke, hvorom de tale, det er som skjult for deres Øine, at de afskaffe Christendommen. Han der var Jøder en Forargelse, Græker en Daarskab. Mysteriet ved hvem Alt blev aabenbart, men i Mysteriet: ham gjør man menneskelig om til saadan en Slags publik alvorlig Mand, næsten lige saa alvorlig som Præsten; naar man blot gjør sig den Ulelighed at sige til ham saadan i ligefrem dvask Gemytlighed »siig mig nu alvorlig«, saa faaer man uden al Frygt og Bæven for Guddommen, uden den Dødskamp der er Troens Fødsel, uden den Gysen der er Tilbedelsens Første, uden Rædselen af Forargelsens

ɔdende an paa Modsigelsen, kan vælge, om han vil troe ler ikke.

Men man forvirrer det Christelige paa alle Maader. Man gjør hristus til den speculative Eenhed af Gud og Menneske; eller an kaster Christus reent bort og tager hans Lære; eller man er for bare Alvor Christus til en Afgud. Aand er Nægtelse af en ligefremme Umiddelbarhed. Er Christus sand Gud, saa maa an ogsaa være i Ukjendeligheden, iført Ukjendeligheden, hvilken r Nægtelse af al Ligefremhed. Den ligefremme Kjendelighed er etop charakteristisk for Afguden. Men det gjør man nu Christus l, og det skal være Alvoren; man tager det ligefremme Udsagn, anner phantastisk en Skikkelse svarende dertil (helst sentimentalt, et milde Blik, det venlige Øie, eller hvad ellers en saadan fjantet ræst kan hitte paa), og saa er det ligefrem ganske vist, at hristus er Gud.

O, modbydelige sentimentale Letfærdighed! Nei, for slet saa odt Kjøb slipper man dog ikke til at blive Christen. Han er odsigelsens Tegn, og ved det ligefremme Udsagn fængsler han ig kun til sig, at Du nu maa støde an paa Modsigelsen, og Dit jertes Tanke blive aabenbar, idet Du vælger, om Du vil troe ller ikke.

§ 4.

Den ligefremme Meddelelses Umulighed er i Christo Lidelsernes Hemmelighed.

Der er især i tidligere Tider talet Meget og ofte om Christi idelser, hvorledes han blev bespottet, hudstrøgen, korsfæstet. Men ver Dette synes man at glemme en ganske anden Art Lidelse, nderlighedens Lidelse, Sjels-Lidelse, eller det man maatte kalde idelsernes Hemmelighed, der var uadskilleligt fra hans Liv i kjendeligheden, saasnart han fremtraadte, indtil det Sidste.

Det er altid smertefuldt at maatte skjule en Inderlighed og aatte synes en Anden — saaledes er det i blot menneskelige orhold. Det er den tungeste menneskelige Lidelse; og Den, der der saaledes, ak, han lider ofte i een Dag mere end alle legemge Martrer tilsammen. Jeg paatager mig ikke at afgjøre, om der rkelig gives saadanne Collisioner, om et Menneske, naar han opver en saadan Collision, ikke tillige hvert Øieblik han bliver i n, synder: jeg taler blot om Lidelsen. Collisionen er, af Kjerghed til et andet Menneske at maatte skjule en Inderlighed og

synes en Anden. Smerterne ere blot sjelelige, og saa sammensatte som muligt. Men det er ikke godt, at en Smerte er sammensat, med hver ny Sammensætning faaer den een Braad mere. Det Smertelige er nu først den egne Lidelse; thi er det saligt i Kjerlighedens, i Venskabets Forstaaelse at tilhøre et andet Menneske, saa er det smerteligt at maatte beholde denne Inderlighed for sig selv. Dernæst er det Lidelse paa den Andens Vegne; thi hvad der er Kjerlighedens Omsorg, en Kjerlighed der vilde gjøre Alt, offre Livet for den Anden, det finder her sit Udtryk i Noget, som har en rædsom Lighed med den høieste Art Grusomhed — ak, og dog er det Kjerlighed. Endeligen er det Smertelige Ansvarets Lidelse. Det er altsaa: af Kjerlighed at tilintetgjøre, umiddelbart, sin egen Kjerlighed, dog bevarende den; af Kjerlighed at være grusom mod den Elskede; af Kjerlighed at paatage sig dette uhyre Ansvar.

Men nu Gud-Mennesket! Den sande Gud kan ikke blive ligefrem kjendelig; men den ligefremme Kjendelighed er hvad det blot Menneskelige, hvad Menneskene, til hvilke han kom, vilde bede og bønfalde ham om som en ubeskrivelig Lindring. Og af Kjerlighed bliver han Menneske! Han er Kjerlighed; og dog maa

ındt sine rasende Fjender — rædsomme Omgivelse; forladt af
le sine Venner — frygtelige Eensomhed! Dog saaledes kan ogsaa
Menneske lide, lide den samme Mishandling, lide at selv hans
dste Ven forlader ham: men saa heller ikke mere; hvis dette er
erstaaet, saa er for et Menneske Lidelsens Kalk tømt. Her der-
ıod iskjenkes den endnu engang, den bittreste: han lider, at
ınne hans Lidelse kan blive og bliver til Forargelse for de faa
roende. Vistnok lider han kun een Gang; men han slipper ikke
ım et Menneske med Lidelsens første Gang, han gjennemlider
en tungeste Lidelse anden Gang, i Bekymringen for og i Sorgen
ver, at hans Lidelse er til Forargelse.

Begribe denne Lidelse kan intet Menneske; at ville begribe
en er Formastelse.

* * *

Hvad mig selv angaaer, der stræber at fremstille Dette, skylder
g maaskee her en lille Forklaring. Jeg forraader muligt stundom
t saadant Kjendskab til den skjulte Inderlighed, den egentlige
elvfornægtelses Lidelse, at maaskee Nogen kunde falde paa, at
g, om end som naturligt et Menneske, dog var en Saadan, et af
ine sjeldne ædle Mennesker. Dette er meget langtfra. Jeg er paa
n besynderlig Maade, og ikke just for min Dyds Skyld, snarere
ır mine Synders Skyld, blevet reent formelt vidende om Existents-
lemmeligheder og Existents-Hemmelighedsfuldhed, som disse og
enne vistnok ikke er til for Mange. Jeg roser mig ikke deraf, thi
et er ikke for min Dyds Skyld. Men jeg stræber redeligt at be-
ytte denne Viden til at belyse det menneskelig Sande, og det,
ienneskelig, sande Gode. Og dette bruger jeg igjen for om muligt
gjøre opmærksom paa det Hellige — om hvilket jeg saa dog
stadigt tilføier, at dette kan intet Menneske begribe, at i For-
ıld til dette begyndes og endes med Tilbedelse. Thi om man
ıd begreb og ganske begreb det reent Menneskelige, denne For-
aaelse er jo dog en Misforstaaelse i Forhold til Gud-Mennesket.
Hvad Ansvar jeg bærer, forstaaer Ingen som jeg gjør det; Ingen
eilige sig derfor med at ville forfærde mig, thi til Den, der kan
rfærde ganske anderledes, forholder jeg mig i Frygt og Bæven.
en heller ikke ret Mange forstaae som jeg, at man i Christen-
den har afskaffet Christendommen.

§ 5.

Forargelsens Mulighed er at nægte den ligefremme Meddelelse.

Forargelsens Mulighed er, som vi have stræbt at vise, tilstede i ethvert Øieblik, befæstende i ethvert Øieblik mellem den Enkelte og Gud-Mennesket det svælgende Dyb, over hvilket kun Troen rækker. Det er saaledes, for atter og atter at gjentage, ikke et tilfældigt Forhold, ikke saa, at Nogle mærke Forargelsens Mulighed, Andre ikke, nei, Forargelsens Mulighed er Anstødet for Alle, enten de nu vælge at troe eller de forarges.

Meddelelsen begynder altsaa med et Tilbagestød. Men at begynde med et Tilbagestød er at nægte den ligefremme Meddelelse. Dette er da let at indsee, det tilbyder sig næsten sandseligt for Anskuelsen. Hvad der tilbyder sig ligefrem, kan da ikke siges først at støde fra; men hvad der tilbyder sig saaledes, at det først støder fra, kan da ikke siges at tilbyde sig ligefrem. Derimod kan det heller ikke siges blot at støde fra; thi det tilbyder sig, men saaledes, at det først støder fra.

Forhold til den høieste Afgjørelse, ei heller vindes der Opmærksomhed nok.

Nei, der begyndes med at nægte den ligefremme Meddelelse — det er Alvoren. Frygtelig er Forargelsens Mulighed, og dog er den, ligesom Loven er det i Forhold til Evangeliet, Strengheden, som hører med til Alvoren. Der er ingen ligefrem Meddelelse, og ingen ligefrem Modtagelse: der er et Valg. Det gaaer ikke saaledes til som ved den ligefremme Meddelelse, at der lokkes og trues og formanes — og saa, saa, ganske uformærkeligt skeer saa Overgangen saadan lidt efter lidt, Overgangen til saadan at antage det, at holde sig overbeviist derom, at være af den Mening o. s. v. Nei, der fordres en ganske bestemt Art Modtagelse: Troens. Og Troen er selv en dialektisk Bestemmelse. Tro er et Valg, ingenlunde den ligefremme Modtagelse — og Modtageren er Den, der bliver aabenbar, om han vil troe eller forarges.

Men hele den moderne Philosophi har da gjort Alt for at faae os indbildt, at Tro er en umiddelbar Bestemmelse, er det Umiddelbare, hvilket igjen hænger sammen med, at man har afskaffet Forargelsens Mulighed, gjort Christendommen til en Lære, afskaffet Gud-Mennesket og Samtidighedens Situation. Det den moderne Philosophi forstaaer ved Tro er egentlig hvad man kalder en Mening, eller hvad man saadan i daglig Tale kalder at troe. Christendommen gjøres til en Lære; denne Lære forkyndes saa et Menneske, og han troer nu, at det er saa, som denne Lære siger. Det næste Stadium bliver derfor at »begribe« denne Lære; det gjør Philosophien. Dette er Altsammen ganske rigtigt, dersom Christendommen var en Lære; men da den ikke er det, er det ogsaa ganske galt. Tro i prægnant Forstand forholder sig til Gud-Mennesket. Men Gud-Mennesket, Modsigelsens-Tegn, nægter den ligefremme Meddelelse — og kræver Troen.

At det at nægte ligefrem Meddelelse er at fordre Tro, kan man simpelt eftervise i blot menneskelige Forhold, naar man dog erindrer, at Tro i eminenteste Forstand forholder sig til Gud-Mennesket. Lad os gjennemgaae dette, og lad os dertil tage Forholdet mellem to Elskende. Jeg antager da først dette Forhold: den Elskende forsikkrer i de meest brændende Udtryk den Elskede om sin Kjerlighed, og hans hele Væsen er svarende til denne Forsikkring, idel Tilbedelse næsten — han spørger nu den Elskede: »troer Du, at jeg elsker Dig?« Den Elskede svarer saa: »ja, jeg troer.« Saaledes tale vi rigtignok. Lad os nu derimod antage, at den Elskende faaer den Idee, at ville prøve den Elskede, om hun troer ham. Hvad gjør han saa? han bortskjærer al ligefrem

Meddelelse, forvandler sig selv til en Dobbelthed; det seer i Muligheden skuffende ud, som kunde han muligt lige saa godt være en Bedrager som den trofast Elskende. Dette er at gjøre sig til en Gaade; men hvad er en Gaade? en Gaade er et Spørgsmaal; og hvad spørger dette Spørgsmaal om? det spørger, om hun troer ham. — Jeg afgjør nu ikke, om han har Lov dertil, jeg forfølger blot Tankebestemmelserne; og i ethvert Tilfælde maa jo erindres, at en Maieutiker til et vist Punkt gjør det Samme, stiller den dialektiske Dobbelthed, men i lige modsat Hensigt, just for at vende det andet Menneske fra sig, for at gjøre ham indadvendt, for at gjøre ham fri, ikke for at drage ham til sig. — Man vil let see Forskjellen i den Elskendes Adfærd. I det første Tilfælde spørger han ligefrem: troer Du mig; i det andet Tilfælde gjør han sig til et Spørgsmaal: om hun troer ham. Maaskee kommer han bittert til at fortryde, at han tillod sig noget Saadant; Sligt har jeg her ikke med at gjøre, jeg forfølger blot Tankebestemmelserne. Og dialektisk seet er det ganske vist, at den sidste Methode er en langt grundigere Maade at fordre Troen paa. Den sidste Methodes Hensigt er at gjøre den Elskede aabenbar i et Valg; hun maa nu

I Forholdet mellem Menneske og Menneske maa og skal det ene Menneske nøies med det andets Forsikkring om, at han troer ham; intet Menneske har Lov til at gjøre sig til Troens Gjenstand for det andet Menneske. Skal det ene Menneske i Forholdet til det andet bruge den dialektiske Fordoblelse, saa skal han jo lige omvendt bruge den maieutisk, just for at undgaae at blive et andet Menneske Troens Gjenstand eller nogen Approximation dertil. Den dialektiske Dobbelthed er det Foreløbige; Usandheden absolut kommer med det Næste, naar saa et Menneske istedetfor just at bruge den dialektiske Dobbelthed til at parere med, tillader det Formastelige, at han bliver et andet Menneske Troens Gjenstand. Dog selv det Maieutiske betræffende afgjør jeg ikke, hvorvidt det, christelig forstaaet, er at billige.

Men kun Gud-Mennesket kan ikke andet, maa, som qvalitativ forskjellig fra Mennesket, fordre at være Troens Gjenstand. Bliver han det ikke, saa bliver han en Afgud — og derfor maa han nægte den ligefremme Meddelelse, fordi han maa fordre Troen.

§ 7.

Troens Gjenstand er Gud-Mennesket, just fordi Gud-Mennesket er Forargelsens Mulighed.

Saa uadskillelig er Forargelsens Mulighed fra Troen, at hvis Gud-Mennesket ikke var Forargelsens Mulighed, kunde han heller ikke være Troens Gjenstand. Forargelsens Mulighed er saaledes, optaget i Troen, assimileret af Troen, det negative Kjende paa Gud-Mennesket. Thi var Forargelsens Mulighed der ikke, saa var der altsaa den ligefremme Kjendelighed, og saa var Gud-Mennesket en Afgud; den ligefremme Kjendelighed er Hedenskab.

Man seer, hvor lidet man har gjort sig fortjent af Christendommen ved at afskaffe Forargelsens Mulighed, hvorledes man har gjort den til et elskværdigt, et sentimentalt Hedenskab.

Thi dette er Loven: Den som afskaffer Troen, han afskaffer Forargelsens Mulighed, saaledes naar Speculationen sætter det at begribe istedetfor det at troe; og Den, der afskaffer Forargelsens Mulighed, han afskaffer Troen, saaledes naar det smægtende Prædikeforedrag tillyver Christus den ligefremme Kjendelighed. Men hvad enten man afskaffer Troen, eller man afskaffer Forargelsens Mulighed, afskaffer man tillige noget Andet: Gud-Mennesket. Og afskaffer man Gud-Mennesket, afskaffer man Christendommen.

Og sandeligen de 18 Aarhundreder, de have ikke bidraget en Døit til at bevise Christendommens Sandhed, derimod have de bidraget med stedse voxende Magt til at afskaffe Christendommen. Det er dog vistnok heller ikke saa, som man conseqvent maatte antage, naar man hylder Beviset af de 18 Aarhundreder, at nu, i det 19de Aarhundrede, er man ganske anderledes overbeviist om Christendommens Sandhed, end man var i den første og anden Generation — det er dog nok snarere saa, hvad rigtignok lyder temmelig satirisk over hiint Bevises Dyrkere og Tilbedere, at alt eftersom Beviset formeentligen tog til i Kraft — overbevistes Færre og Færre. Men Dette kommer der ud af, naar man een Gang for alle gaaer Glip af det afgjørende Point i Noget: det er frygtelige Confusioner der kan fremkomme, og som tiltage fra Slægt til Slægt. Nu da det, og altsaa efter en uhyre Maalestok, er blevet beviist, at Christendommen er Sandhed: nu findes der Ingen, saa godt som Ingen, der er villig til at bringe noget Offer for dens Skyld. Da man — skal jeg sige, da man »kun« troede dens Sandhed, da offrede man Liv og Blod. O, frygtelige Bedaarelse! O, at man, som hiin Hedning brændte Bibliothekerne, kunde faae disse 18 Aarhundreder til en Side — kan man det ikke, saa er

NDØVELSE I CHRISTENDOM.

AF

ANTI-CLIMACUS.

Nr. III.

[redacted]

RA HØIHEDEN VIL HAN DRAGE ALLE TIL SI

CHRISTELIGE UDVIKLINGER

AF

ANTI-CLIMACUS.

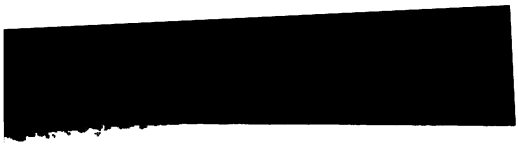

UDGIVERENS FORORD.

Jvnf. Forordet til Nr. II.

I.*)

Bøn.

Herre Jesus Christus, der er saa Meget, der vil drage os tilbage: tomme Idrætter, ubetydelige Glæder, uværdige Bekymringer; der er saa Meget, der vil skrække os tilbage: en Stolthed, der er for feig til at ville lade sig hjælpe, en feig Frygtagtighed, der unddrager sig til egen Fordærvelse, en Syndens Angst, der flyer den Helliges Reenhed, som Sygdommen flyer Lægemidlet. Men Du er jo dog den Stærkeste: saa drage Du os, og endnu stærkere, til Dig. Vi kalde Dig vor Frelser og Forløser, at Du kom til Verden, for at løse os af de Lænker, hvori vi vare bundne eller hvori vi selv havde bundet os, og for at frelse de Forløste. Dette var Din Gjerning, som Du har fuldkommet, og som Du vil fuldkomme til Dagenes Ende; thi som Du selv har sagt det, saa vil Du gjøre det: ophøiet fra Jorden vil Du drage Alle til Dig.

Joh. XII, 32: **Og jeg, naar jeg er ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.

A. T., skal et Menneskes Liv ikke føres ganske uværdigt, som Dyrets, der aldrig opløfter sit Hoved; skal det ikke henlefles, tomt

*) Denne Tale er af *Mag.* Kierkegaard holdt i Frue Kirke Fredagen d. 1. Sept. 1848. Da den egentligen har givet mig Ideen til Titelen, har jeg med hans Tilladelse aftrykt den. Tillige har jeg for at afrunde det Hele ved en Slutning, der svarer til denne Begyndelse, holdt Nr. 7 i samme mildere Tonart, og for saavidt opgivet en Deel af min Characteer.

beskjeftiget med hvad der, saa længe det er, er Forfængelighed, og naar det er forbi, er Intet, eller travlt beskjeftiget med hvad der vistnok larmer i Øieblikket, men ikke giver Gjenlyd i Evigheden: skal et Menneskes Liv ikke hendøses i Uvirksomhed eller forspildes i Travlhed, saa maa der være noget Høiere, der drager det. Dette Høiere kan nu være det saare Forskjellige; men skal dette Høiere i Sandhed og i ethvert Øieblik kunne drage, maa det selv ikke være underlagt Omskiftelse eller Forandring, men seierrigt have gjennemgaaet enhver Forandring, forklaret — som en Afdods forklarede Liv. Og som der nu blandt alle Levende kun er eet Navn nævnet, den Herre Jesu Christi, saa er der ogsaa kun een Afdød, han som dog lever, den Herre Jesus Christus, han som fra Høiheden vil drage Alle til sig. See, derfor er en Christens Liv retteligen anlagt, rettet mod hvad der er oven til, mod Høiheden, mod Ham, der fra Høiheden drager den Christne til sig — dersom den Christne ihukommer Ham; og Den, som ikke gjør det, er jo ingen Christen. Og Du, m. T., Du til hvem min Tale henvender sig, Du er jo netop kommet hid idag til Hans Ihukommelse.

Det følger af sig selv, at skal Han kunne fra Høiheden drage den Christne til sig, da er der Meget som maa glemmes, Meget som der maa sees bort fra, Meget som der maa afdøes fra. Hvor-

komme Eet, den Herre Jesus Christus. Dersom Du da mærker, at Verdens Glæder fængsle Dig — og Du ønsker at glemme; dersom Du mærker, at jordisk Bekymring beskjeftiger Dig, saa Du ønsker at glemme; dersom Du mærker, at Livets Travlhed tager Dig, som Strømmen Svømmeren, og Du ønsker at glemme; dersom Fristelsens Angester efterstræbe Dig, og Du inderligt ønsker at kunne glemme: saa ihukom Ham, den Herre Jesus Christus, og det skal vel lykkes. Ja kunde Du, som Du nu idag til Hans Ihukommelse æder af Brødet og drikker af Vinen, kunde saaledes Hans Ihukommelse hver Dag blive Din Tanke, saa Du i Alt, hvad Du foretog Dig, ihukom Ham: da skulde Du ogsaa ganske have glemt Alt, hvad der skal glemmes, Du skulde i Forhold til Alt, hvad der skal glemmes, blive glemsom som en svækket Olding, glemsom som Den, der i et fremmed Land har glemt sit Modersmaal, og taler det meningsløst, glemsom som en Aandsfraværende — Du skulde være ganske dragen hen til det Høiere ved Ham, som fra Høiheden vil drage Alle til sig.

Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.

Fra Høiheden; thi her paa Jorden vandrede Han i Ringhed, i Tjenerens ringe Skikkelse, i Armod og Elendighed, en Lidende. Dette var jo Christendom, ikke at en riig Mand gjør Fattige rige, men at den Fattigste af Alle gjør Alle rige, baade Rige og Fattige. Og dette var jo Christendom, ikke at det er den Glade, der trøster Bedrøvede, men at det er den af Alle meest Bedrøvede. — Han vil drage Alle til sig; drage dem til sig, thi Han vil Ingen lokke til sig. I Sandhed at drage til sig er i een Forstand at støde fra sig. Der er i Dit som i mit og som i ethvert Menneskes Væsen Meget, Han vil have bort; i Henseende til alt Dette vil Han støde fra sig. Ringheden, Fornedrelsen er Anstødsstenen, Forargelsens Mulighed, og Du stillet mellem Hans Fornedrelse, som ligger bagved, og Høiheden: just derfor siges Han at drage til sig. At lokke til sig er usandt at drage til sig; men Han vil Ingen lokke, Fornedrelsen hører Ham lige saa væsentlig til som Ophøielsen. Dersom der var Den, som kun kunde elske Ham i Hans Høihed: en Saadans Syn er forvirret, han tjender ikke Christum, elsker Ham altsaa heller ikke, han tager Ham forfængelig. Christus var og er jo Sandheden. Naar Nogen da kun kan elske Ham i Hans Høihed, hvad vil saa det sige? Det vil sige, han kan kun elske Sandheden — naar den har seiret, naar den er i Besiddelse af og omgiven af Magten og Æren og Herligheden. Men da den stred, da den var Daarskaben, Jøder en Forargelse, Græker en Daarskab, da den blev forhaanet, bespottet,

som Skriften siger bespyttet, da kunde en Saadan altsaa ikke elske den, da ønskede han at holde sig langt borte. Han ønskede altsaa Sandheden langt borte fra sig, men dette er jo just at være Usandheden. Det hører »Sandheden« lige saa væsentlig til at lide i denne Verden, som at seire i en anden, i Sandhedens Verden: Christus Jesus er den Samme i sin Fornedrelse som i sin Ophøielse. Men dersom derimod Nogen kun kunde føle sig dragen til og elske Christum i Hans Fornedrelse; dersom en Saadan slet Intet vilde høre om Hans Ophøielse, naar Magten og Æren og Herligheden er Hans; dersom han (o, sørgelige Forvendthed!) med en urolig Aands Utaalmodighed, kjed, som han vel vilde sige, af Christenhedens gode og seierrige Dage, blot længtes efter Rædselens Skuespil, at være hos Ham, da Han blev forhaanet og forfulgt: da er en Saadans Syn ogsaa forvirret, han kjender ikke Christum, elsker Ham altsaa heller ikke. Thi Tungsind staaer Christendommen slet ikke nærmere end Letsind, de ere begge lige meget Verdslighed, lige langt borte, have begge lige meget Omvendelse behov.

M. T., Du til hvem min Tale henvender sig, Du som idag er kommet hid til Hans, vor Herres Jesu Christi Ihukommelse, Du er altsaa kommet hid dragen af Ham, som fra Høiheden vil drage Alle til sig. Men netop idag mindes Du jo Hans Fornedrelse,

le mange Kræfter røre sig; men den Kraft der bærer Alt, den eer Du ikke, Du seer ikke Guds Almagt — og dog er det jo lige uldt vist, at ogsaa han arbeider, at eet eneste Øieblik uden ham, aa er Verden Intet. Saaledes er ogsaa Han, usynlig i Høiheden, log overalt tilstede, beskjeftiget med at drage Alle til sig — ak, nedens der i Verden verdsligt er Tale om alt Andet, som var Han let ikke til. Han bruger det meest Forskjellige som Vei og som tiddel for at drage til sig; dog dette kunne vi her ikke udføre, aindst idag, hvor endog en usædvanlig kort Tid er foreskrevet or Talen, fordi den hellige Handling er Hovedsagen, og Alter-angen Gudstjenesten. Men om end Midlerne, Han bruger, ere ok saa mange, alle Veiene løbe dog sammen paa eet Punkt: yndens Bevidsthed, derigjennem er »Veien«, ad hvilken Han drager t Menneske, den Angergivne, til sig.

M. T., Du til hvem min Tale henvender sig, Du som idag er ommet hid for til Hans Ihukommelse at deeltage i Nadverens ellige Maaltid: Du gik jo idag først til Skrifte — inden Du nu aaer op til Alteret. Fra Høiheden har Han draget Dig til sig, ien gjennem Syndernes Bevidsthed. Ad mange, meget forskjellige eie fører Han den Enkelte hertil, men kun ad een Vei drager lan ham til sig: gjennem Syndens Bevidsthed. Thi Han vil Ingen kke til sig, men Han vil drage Alle til sig.

Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.

M. T., Du, til hvem min Tale henvender sig! Idag er Han hos Dig som nærmere ved Jorden, Han ligesom berører Jorden, lan er tilstede ved Alteret, hvor Du søger Ham; Han er der til-lede — men kun for atter fra Høiheden at drage Dig til sig. Thi ordi Du føler Dig dragen til Ham, og derfor er kommet hid idag, eraf følger jo dog endnu ikke, at Du turde mene, at Han allerede anske havde draget Dig til sig. Herre, forøg mig Troen; Den, m bad denne Bøn, var ikke en Vantro men en Troende: saa-des ogsaa med denne Bøn: »Herre, drag mig ganske til Dig«, en, som retteligen skal bede denne Bøn, maa allerede føle sig agen. O, og ikke sandt, just idag, og just fordi Du idag føler ig dragen, just derfor vilde Du vel idag være villigst til at til-aae Dig selv og Ham, hvor Meget der endnu er tilbage, hvor ngt det er fra, at Han ganske har draget Dig til sig — i Høi-den, bort fra alt det Lave og Jordiske, der vil holde Dig tilbage. det er jo ikke mig, m. T., ikke noget andet Menneske, der siger,

---

Herre, forøg mig Troen] Luc. 17, 5 (»forøg os Troen«).

eller skal sige eller tør sige Dig dette; nei ethvert Menneske skal have nok med at sige sig det selv — og skulde have Roes for Gud, hvis han nogensinde drev det til noksom at sige sig det selv. Ikke veed jeg, m. T., hvor Du er, hvor langt Han maaskee allerede har draget Dig til sig, hvor langt fremmeligere i at være Christen Du maaskee er end jeg og saa mangen Anden: men, give Gud, at denne Dag, hvor Du end er, og hvo Du end er, Du som idag er kommet hid for at deeltage i Nadverens hellige Maaltid, at denne Dag maatte i Sandhed være velsignet for Dig, give Gud, at Du i det hellige Øieblik maatte føle Dig ganske dragen til Ham, fornemme Hans Nærværelse, Han der er der tilstede, Han fra hvem Du saa vistnok skilles, idet Du forlader Alteret, men som dog ikke vil glemme Dig, naar Du ikke glemmer Ham, ja ikke vil glemme Dig, ak, selv om Du stundom glemte Ham, som fra Høiheden vedbliver at drage Dig til sig indtil en sidste salig Ende, naar Du engang skal være med Ham og hos Ham i Høiheden.

II.

Herre Jesus Christus, svagt er vort eget daarlige Sind, som kun altfor gjerne lader sig drage — og da er der saa Meget, som vil drage os til sig. Der er Lysten med dens forførende Magt, det Mangfoldige med dets forvirrende Adspredelse, Øieblikket med dets bedaarende Vigtighed, og Travlhedens forfængelige Møie og Letsinds sorgløse Tidsspilde og Tungsinds mørke Grublen: alt Dette vil, bort fra os selv, drage os til sig, for at bedrage os. Men Du, som er Sandheden, kun Du, vor Frelser og Forløser, kan i Sandhed drage et Menneske til Dig, hvad Du jo har lovet Du vil gjøre: at Du vil drage Alle til Dig. Saa give da Gud, at vi ved at gaae i os selv maatte komme saaledes til os selv, at Du, efter Dit Ord, kan drage os til Dig — fra Høiheden, men gjennem Ringheden og Fornedrelsen.

Joh. XII, 32. **Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

A. T., lader os først til Indledning gjøre os det ret tydeligt, hvad der, nøiagtigt forstaaet, ligger i den Tanke: at drage til sig, for saa desto bedre og desto inderligere at forstaae de forelæste hellige Ord, at Christus, ophøiet fra Jorden, altsaa fra Høiheden, vil drage Alle til sig.

Hvad vil det sige: at drage til sig? er det dog ikke i Grunden usandt, om hvad der kun bedragende drager til sig, om hvad der drager til sig for at bedrage, eller bedrager, idet det drager til sig, at udsige: at det drager til sig? Thi rigtigere og sandere maa jo derom siges: det bedrager, ikke eet Ord mere. Naar man

siger om det: det drager, da er det jo, som vilde man et Øieblik fortie det Afgjørende, som vilde man et Øieblik dvæle derved, og ikke strax rykke ud med Sproget, kort for Hovedet som Sandhed altid er, flygtende iilsomt som det Sande altid flyer Løgnen. Dersom man om hvad der forfører vilde sige det fører — derpaa holde inde, slet Intet videre tilføie, eller først langt om længe – til Forførelse: var dette saa ikke som et Udtryk for, at man i Grunden var i det Forførendes Magt? Sandeligen, det er farligt og betænkeligt, naar et Menneske saaledes staver, og er saaledes langsom i at lægge sammen, det er en farlig Dvælen ved det Forbudne, en Dvælen, eller rettere, det er som havde man dog i Grunden Lyst til at gaae et lille Stykke med, at føres et lille Stykke af det Forførende. Det vilde jo ogsaa være uforsvarligt, om man til Den, der var i det Forførendes Magt, vilde sige: tag Dig iagt, det fører til Forførelse. O, Den der er bekymret for sin egen, eller for et andet Menneskes Frelse, han taler ganske anderledes utaalmodigt; selv i det Øieblik hvor han, menneskelig talt, er længst borte fra det Forførende, han giver det ikke een Finger, at det ikke skal tage hele Haanden, han spøger ikke dermed, lefler ikke..

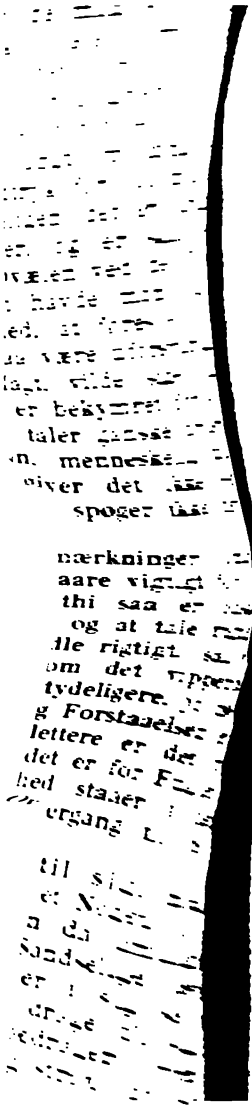

Hvad der i Sandhed skal siges at drage til sig, n
Høiere, det Ædlere, der drager det Lavere til sig, d
Sandhed at drage til sig er at drage op ad, ikke at d
Naar det Lavere drager det Høiere til sig, da drager
drager ned ad, det bedrager. Dette er vistnok hv
kommer tilsyne, Bedraget; men dette Sidste er dog h
siges først og strax: det bedrager.

Videre, hvad det, nærmere forstaaet, vil sige i
drage til sig, beroer paa Dets Beskaffenhed, som skal
dette i sig selv et Selv, da kan det i Sandhed at drag
betyde blot at drage det fra at være sig selv, at drag
saaledes, at det nu har tabt al egen Bestaaen, ved at
ind i Det, som drog det til sig. Nei, i Forhold ti
Sandhed er et Selv, vilde det at drages paa denne
være at bedrages. Dette vilde vistnok være det der s
syne, Bedraget; men dette Sidste er dog hvad der sk
og strax, det bedrager. Nei, naar Det, der skal dr
selv et Selv, betyder det i Sandhed at drage til sig f
det til i Sandhed at blive sig selv, for saa at drage
eller det betyder, i og ved at drage det til sig, at hj
at blive sig selv. — Her betyder altsaa det i Sandhe
sig et Dobbelt, først at gjøre det Selv, som skal
selv, for saa at drage det til sig.

Og hvad er nu det at være et Selv? Det er at
doblelse. Derfor betyder i dette Forhold det i Sandl
til sig en Dobbelthed. Magneten drager Jernet til sig
er intet Selv, derfor er i dette Forhold det at dr
Enkelt. Men et Selv er en Fordoblelse, er Frihed; d
i dette Forhold det i Sandhed at drage til sig at s
For Jernet, naar det drages, er der intet og kan de
Tale om noget Valg. Men et Selv kan et Andet k
drage til sig gjennem et Valg; saa det i Sandhed at
er et Sammensat.

Altsaa. Hvad der skal kunne siges i Sandhed at
maa være Noget i sig selv, eller Noget som er i si
ledes naar Sandheden drager til sig; thi Sandheden
er i og for sig selv — og Christus er Sandheden. D
det Høiere, der drager det Lavere til sig — saaledes
den uendelig Høieste, sand Gud og Mand, fra Høihed
Alle til sig. Men Mennesket, hvorom Talen jo er, er
Selv. Derfor vil Christus ogsaa først og fremmest
Menneske til at blive sig selv, fordrer først og fremn

at han ved at gaae i sig selv bliver sig selv, for saa at drage ham til sig. Han vil drage Mennesket til sig, men han vil, for i Sandhed at drage ham til sig, kun drage Mennesket som frit Væsen til sig, altsaa gjennem et Valg. Derfor vil han, der fornedrede sig selv, derfor vil han den Fornedrede fra Høiheden drage Mennesket til sig. Dog er han i Ringheden og Høiheden den Ene og Samme: og dette Valg var ikke rigtigt, om Nogen meente, at han skulde vælge mellem Christus i Ringheden og Christus i Høiheden, thi Christus er ikke adskilt, han er den Ene og Samme. Valget er ikke: enten Ringheden eller Høiheden, nei, Valget er Christus; men Christus er et Sammensat og dog den Ene og Samme, er den Fornedrede og den Ophøiede, forhindrer derfor just at vælge een af Delene, medens begge Delene, eller det at begge Dele ere der, gjør det umuligt at drages til ham uden gjennem et Valg. Thi hvis han i Sandhed skulde kunne drage til sig uden gjennem et Valg, saa maatte han være et Enkelt, enten den Ophøiede eller den Fornedrede, men han er begge Dele. Saaledes gjennem en Dobbelthed drager Intet, ingen Natur-Magt, Intet i Verden drager saaledes til sig. det gjør kun Aand, og kan atter saaledes kun drage Aand til sig.

Fra Høiheden vil Han drage Alle til sig.

Og ikke sandt, det er jo skeet; disse Tusinder og Tusinder og Millioner dem har han alle draget til sig og drager dem til sig – thi i Fornedrelsen drog han kun Tolv til sig, og af disse Tolv forraadte den Ene ham, og de Andre fornægtede ham. Men alle disse Tusinder og Millioner, som han drager til sig fra Høiheden, de holde fast ved ham. Maaskee! Men sæt han vilde gjøre Prøven derpaa, sæt han atter iførte sig Ringheden — og kom i endnu strengere Forstand end fordum til sine Egne: hvad vilde vel Følgen blive?

Men hvo er den Talende? er det den Ophøiede der er den
ende? Ingenlunde, saa maatte Talen jo lyde anderledes, saa
atte der jo staae: jeg, der er ophøiet, jeg vil drage Alle til mig.
rimod staaer der: men jeg — naar jeg bliver ophøiet; det talende
er altsaa ikke den Ophøiede. Jeg, det vil sige, jeg den For-
irede, naar jeg bliver ophøiet, vil jeg drage Alle til mig. Den
høiede vil gjøre det, men den Fornedrede er det der har sagt,
han vil gjøre det. Dersom den Fornedrede ikke havde levet,
i havde vi jo slet Intet vidst om den Ophøiede; og dersom den
rnedrede ikke havde sagt dette Ord, saa havde vi jo Intet vidst
, at han fra Høiheden vil drage Alle til sig.

Hvorledes skulle nu Ordene forstaaes? Det er jo dog ikke
k til at forstaae en Tale, især en Tale i første Person, hvor
r altsaa nævnes et Jeg, at forstaae, hvad der siges, vi maae jo
saa passe paa, hvo det er der taler. Og den Talende er den
rnedrede, som jo ogsaa Ordene, historisk, ikke ere sagte igaar
er iforgaars, men for 1800 Aar siden, da han den Fornedrede
e var ophøiet. Men naar et Menneske gjennemgaaer en saadan
randring og Omvexling som: Fornedrelse — Ophøielse, saa er
, for at forstaae hans Udsagn, ganske simpelt og ligefrem, af
r Vigtighed at faae oplyst, i hvilket Afsnit af sit Liv han har
t det. Dog Christi Liv betræffende er denne Oplysning let at
e; thi hans Ophøielse begynder først med hans Himmelfart —
siden den Tid er der ikke hørt eet eneste Ord af ham, hvert
d, han har sagt, er altsaa sagt i hans Fornedrelse.

Men lad mig dog danne et ganske simpelt Tilfælde, for ret at
re det indlysende, hvor vigtigt det i Forhold til et Udsagn af
Menneske, der i sit Liv gjennemgik betydelige Omvexlinger, er
faae det oplyst, i hvilket Afsnit af sit Liv han har sagt det.
d os tænke en from, fattig Mand; han lever naturligviis forladt,
hver, hvis Dør han gaaer forbi, er glad, og seer man ham
mme, er man glad, at man dog saa tidlig opdager hans Komme,
man kan holde Døren lukket eller nægte sig hjemme. Om ham
tælles der, at han skal have sagt: naar jeg er blevet den blandt
Rige rigeste Mand, saa ville Alle søge mig Lad os nu tænke,
det skeete, hvad han i barnlig Tillid til Gud, uden at knurre,
glad i Armoden, fromt havde haabet, at han virkelig blev den
ndt de Rige rigeste Mand — og nu søge Alle ham. Lad os
ıke, at der laae mange, mange Aar mellem det første og det
ste Afsnit af hans Liv — hvis da En forstod dette Udsagn saa-
es, at han glemte, at det var den fattige Mand, der havde sagt
: forstod han det saa? Nei, han misforstod det.

Det Mærkelige var jo netop, at det var den fattige Mand, at det var medens han var fattig at han sagde disse Ord, som vel forekom de Fleste Galskab, da de bleve sagte; det Mærkelige var, at han i Armodens Dage havde denne Tro og Tillid til Gud, at Gud vilde gjøre ham til den blandt alle Rige rigeste Mand. Er dette ikke det Mærkelige? Eller er der noget Mærkeligt i, at Alle søge den rige Mand, er der noget Mærkeligt i at forudsige, at det vil skee? Det kan dog nok Enhver, Daare ligesaa godt som Viis, sige forud. Det Mærkelige ligger altsaa i Forholdet mellem Udsagnet og Mandens Bestedelse, under hvilken han sagde Ordet. Dengang derfor da den fattige Mand sagde disse Ord »naar jeg bliver den blandt de Rige rigeste Mand, da . . . . . .« har man vel ogsaa spottende sagt: ja, — naar, det er, man havde, om end Uret i at spotte, dog rigtigt forstaaet, at det egentlige Mærkelige ved denne Tale var den Talende, eller at det var en Mand i Armod der sagde Ordet.

Og saaledes ogsaa med de forelæste hellige Ord af ham, den Ophøiede, det Mærkelige er, at Den, der sagde dem, var den Fornedrede, at det var den Foragtede, Forhaanede, Bespottede, Be-

[redacted]

staae Ordet. Thi til at forstaae et Udsagn af et Menneske hører ikke blot, at man forstaaer det Sagte, men ogsaa, hvad jo udviklet blev, at man faaer at vide, hvo den Talende er, og hvis hans Liv er forsøgt i afgjørende Omskiftelser, da i hvilket Afsnit — og saa hører der Eet endnu: i hvilken Stemning han har sagt Ordet.

Lad os tænke paa hiin fattige Mand. Han er nu den rige Mand, søgt af Alle. Disse Alle, som søge ham, ville i Grunden gjerne bringe det i Glemsel, at han har været fattig, og især at det var som Fattig han sagde det — thi ellers erindrer Ordet dem jo om, at dengang han var fattig, da var der Ingen som søgte ham. Det vil sige, Ordet har egentligen nu først faaet sin Braad, nu da han er blevet den Rige, og — da Alle søge ham. Den Braad maa man have bort; thi ellers har man dog ikke al den Fordeel af denne rige Mand, som man kunde have. Hvad gjør man saa? Man siger: aa, lad det være glemt, det er en mørk og trist Erindring. Man kaster da den første Deel af Udsagnet bort, dette »naar jeg er blevet«, og lader som var det en riig Mand, der — hvor dybsindigt bliver nu ikke Ordet, næsten lige saa dybsindigt som den Bemærkning paa en Solskins-Dag: det er godt Veir idag! — sagde: jeg er søgt af Alle. Og det finder man at være Sandhed, man finder det ypperligt sagt af ham, saaledes er det, saaledes skal det være, det er aldeles i sin Orden, og det er intet Under, at Alle søge især denne rige Mand, der er saa vittig og aandrig, der i svulmende Følelse af Livslyst, med smilende Mine, siger, selv saa inderlig glad derover: jeg er søgt af Alle.

Men, men det var den fattige Mand, der sagde Ordet: naar jeg er blevet den blandt de Rige rigeste Mand, da ville Alle søge mig. Lad os for Alt huske paa Bestedelsen, hvorunder han sagde Ordet, saa komme vi nok paa Spor efter Stemningen — ja, der har maaskee endog været Bitterhed i den Fattiges Sjel, da han sagde det. O, usle Verden, har han maaskee tænkt, saa længe jeg er fattig, saa flye Alle mig — naar jeg er blevet riig, ville Alle søge mig. Og antaget, at der var Dybde i denne fattige Mands Sjel, saa har han, da han nu var blevet den rige Mand, vel først og fremmest ydmyg for Gud angret hvad Bitterhed der var i hans Hjerte, da han sagde Ordet — men, sandeligen, væmmedes han ved Tilværelsen, da han saae Alle flye den Fattige, o, han væmmedes langt mere ved den, da han saae Alle søge den Rige. Thi var der Dybde i hans Sjel, da har han ikke ønsket at lade sig spotte. Og han var ikke i dybere Forstand til Spot, da Alle flyede ham, den Fattige; men han kunde let blive det, naar Alle søge ham, den Rige, han kunde let blive det — thi i dybere Forstand

III.

Herre Jesus Christus! Saare forskjelligt er det Meget, hvortil et Menneske kan føle sig dragen; men Eet er der, hvortil aldrig nogensinde noget Menneske, naturligt, følte sig dragen, det er til Lidelse og Fornedrelse. Dette mene vi Mennesker at burde flye saa længe som muligt, og i ethvert Tilfælde at maatte tvinges til.

vigheden gjenlyder og atter evigt skal gjenlyde; Den, som vil omme igjen i Skyen, omgiven af alle sine hellige Engle, for at ømme Verden, og for at frelse dem, som troende have forventet ans herlige Aabenbarelse.

Men vides der da ellers Intet om ham? Jo, og det Meste, er vides om ham, er noget ganske Andet, at han var den Forædrede! Han fødtes som uægte Barn; og havde Faderen maattet ade sig selv, saa havde han, godmodig som han var, ikke offentg forskudt, men i Stilhed forladt den foragtede Jomfru, der var oderen. Dog Stedfaderens Sind forandredes, han blev, i Henende til menneskelig Omsorg og Opoffrelse for Barnet, en virkeg Fader; men saa blev derimod hele Slægten, hvilken dette Barn ed at blive Menneske kom til at tilhøre, en desto grusommere tedfader — mod dette uægte Barn, hvilket Slægten ikke vilde edkjende sig. Ja, som man stundom kan see en stakkels Fugl, vilken alle Fugle af samme Slægt idelig forfølge og mishandle og akke paa, fordi den ikke er ganske som de andre, indtil det ndeligen efter Ønske lykkes dem at faae Livet af den, at da lægtskabet kan faae en Ende: saaledes vilde Slægten ikke være i lægt med dette Barn eller dette Menneske; det gjaldt den for Alt m, ja det var paa Liv og Død den magtpaaliggende at faae Livet f dette Menneske, at da Slægtskabet kunde faae en Ende. — Denne listorie, det er, Historien om denne stadige Mishandling, der tilidst ender med Døden, denne Historie eller denne Lidelse: det er ans Livs Historie. Den kan fortælles paa flere Maader; den kan ortælles kort, med to ja med eet Ord: det var Lidelsens Historie. len kan ogsaa fortælles vidtløftigere; men saa kan den aldrig ortælles ganske sand, thi saa var den saa vidtløftig, at intet Meneske kan fortælle den. Anderledes kan den ikke fortælles end aa een af disse to Maader; det er ved en menneskelig Misforstaaelse, at man har forkortet den saaledes, at man har kaldet en sidste Deel: Lidelsens Historie; dette er en Misforstaaelse. Vel ndt nemlig, der var en Tid af hans Liv, et Afsnit, hvor det jo esten saae ud som Herlighed. Men mon dog ikke ogsaa i den id Slægten hakkede paa ham ved Misforstaaelsens Piinsler, som n tilføiede ham? Og selv det Øieblik af hans Liv, da det, enneskeligt, tog sig herligst ud: man mærker dog let, at denne erlighed er mere vulkansk end betrygget, ikke til at stole paa,

---

komme igjen i Skyen osv.] Matth. 25, 31. havde Faderen aattet raade sig selv osv.] Matth. 1, 19—25.

man aner, at denne Herlighed skal betyde noget Andet, at den forholder sig til, og skjult — som Høiden, fra hvilken En falder — er i Forstaaelse med lige det Modsatte, med Undergangens Forfærdelse, er tvetydig som det Øieblik, da hiin Qvinde salvede ham med kostelig Salve. Du faaer jo dog vel neppe Indtrykket af den trygge Festlighed ved et Maaltid; han siger ogsaa selv »til min Begravelses-Dag haver hun bevaret den« (denne Salve) — da jo hver Dag af hans Liv, han der var bestemt at være Offeret, i en vis Forstand er hans Begravelses-Dag. — Og saaledes var al denne et kort Øiebliks Herlighed, den var blot med Hensyn til Undergangen, dens Betydning var Undergangen eller at forberede til Undergangen. Man vilde udraabe ham til Konge, men han, han seer ikke ud som ellers en Candidat til Kongevalget, der selv higer derefter, og derfor har gjort Alt for at betrygge sig det. Nei, han snarere leger Fremmed i Henseende til at skulle være Konge, fordi han vidste, at dette Optrin blot hørte med i Alvoren af hvad han forstod sig at skulle være: Offeret. At ville udraabe ham til Konge, ham! Det er og lige saa besynderligt og afsindigt som at ville overrække Den, der efter helligt Løfte levede i Armod, alle Verdens Skatte: hvad skulde han med dem — og hvad skulde

ninke sig op til Gudelighed, og saaledes havde man jo Spørgsmaalet blandet Gud og Keiseren sammen, som havde den videre og ligefrem Noget med hinanden at skaffe, som maaskee hinandens Medbeilere, Gud ogsaa saadan en Slags let er, man havde i Spørgsmaalet egentligen skjult taget fængelig, verdsliggjort ham. Men han gjør Forskjellen, ıdelige Forskjel, gjør det at give Keiseren Skat til det igste af Alt, det vil sige, til Noget, man skal gjøre, og ikke :t Ord eller eet Øieblik paa at tale derom — for saa at ;to mere Tid til at give Gud hvad Guds er. Og det er ın vil udraabe til Konge! O, men hvilken Lidelse saaledes misforstaaet! — Og saaledes blev han misforstaaet i Alt. ikke nogen Dag, ikke een Time nogen Dag, uden at Missen, som den kan det — og maaskee nok saa martrende n legemlige Lidelse — korsfæstede ham. Hans Lære ɔd man og tog forfængelig, hans Mirakler misforstod tog forfængelig, ham selv misforstod man og tog for- ; hans Omgang med Syndere og Toldere misforstod forargedes, hans Forsagelse af Alt misforstod man og for- hans Forudsigelse af sin Lidelse og Død misforstod man rgedes. Ja med Undtagelse af Apostlene var vel hiin een af de Faa, der forstode ham, skjøndt hun dog misfor- n, thi hun forstod ikke, at hun gjorde det, salvede ham, nsyn til hans Død. O, Rædselens Gysen, at der er en ıemmelighedsfuld Fortolkning af hvad der synes at være Modsatte: at dette Øieblik ved Gjestebudet, hvor han salves ;telig Salve, betyder hans Begravelse!

estil Dig denne Fornedrede, ham hvem Slægten ikke vilde le sig, men over hvem Alle derimod enedes om, vistnok kjellig Maade, at raabe: see hvilket Menneske. Ueensartet ıs Liv fra Først til Sidst. See hvilket Menneske, raabte da den vilde gjøre ham til Konge, og see hvilket Mena den vilde korsfæste ham. See, hvilket Menneske, dette ɔm hans Livs Lidelses-Historie samlet i eet eneste Udraab. han, denne Fornedrede, han var Kjerlighed; han vilde : frelse Menneskene; han vilde det paa ethvert Vilkaar: den himmelske Herlighed derfor; han vilde det paa ethvert offre sit Liv derfor. Saaledes — ja, man kan ikke sige ud i Verden, nei, saaledes, med dette Forsæt steg han ned :n, gik saa ud i Verden. Man skulde troe, han maatte væget Alle, men han bevægede Ingen — og dog jo: han e Alle, han oprørte dem nemlig alle mod sig. Hvilken hvilken Kjerlighedens Lidelse!

Kan nu dette Syn ikke bevæge Dig? Men, ikke sandt, Du vil være oprigtig mod Dig selv, og om en eller anden af de Veltalende, der handle ilde eller dog ikke vide hvad de gjøre, om han vil bedrage Dig med sin Veltalenhed, ved bedaarende at tale om Christi Lidelse, eller vel endog ved bedaarende at ville sætte sig ved hans Kors — som Betragter, for derfra at skue ud over Verden, Verdenshistorien, Menneskeheden: ikke sandt, da vil Du ikke lade Dig bedrage? Du vil betænke, at skal det være Alvor med at sætte sig ved eller at staae ved hans Kors, da maa det være i Samtidighedens Bestedelse, hvor det altsaa vilde betyde, virkelig at komme til at lide med ham, ikke ved Foden af hans Kors at anstille Betragtninger, men selv maaskee naglet til et Kors ved Siden af ham — at komme til at anstille Betragtninger. Tænk derfor — for Alvorens Skyld, eller at det kan blive Alvor — ikke betragtende paa ham, men tænk først og fremmest paa Dig selv, at Du i Din Tanke bliver samtidig med ham. Kan nu dette Syn ikke bevæge Dig — ikke til Taarer, der her ere paa urette Sted, overflødige, ja af det Onde, hvis det ikke er over Dig selv Du græder — men til Alvor, til Handling, til dog paa nogen Maade at ville lide i Lighed med ham? Du tvinges ikke mod Din Villie;

kjendt ham i Lidelsernes Tid, sig saa beskjæmmet ved saaledes blot at skulle dele Herligheden med ham?

Men hvad Jesus Christus angaaer, da kan dog vel Ingen sige, at han først har lært ham at kjende, da han var kommen til Høiheden; thi Enhver, der har lært ham at kjende, lærer ham at kjende i Ringheden, og hvis han i Sandhed lærer ham at kjende, lærer han ham først at kjende i Ringheden. Ei heller kan dog vel Nogen med Sandhed sige, at det er umuligt at komme til at lele Ringheden med ham, da den jo engang er forbi og længst er forbi. Nei, dersom Du bliver samtidig med ham i hans Forneielse, og dette Syn bevæger Dig til at ville lide med ham: da skal - det skal han indestaae Dig for — Leiligheden nok gives Dig til at kunne lide i Lighed med ham; og selv om saa var, at Leiligheden ikke gaves, det er jo i ethvert Tilfælde ikke saa meget om Leiligheden der spørges, som om Villigheden til at ville lide i Lighed med ham. At lide i Lighed med ham; og, ikke sandt, Du vil ikke bedrage Dig selv, Du vil være oprigtig — dog, det er jo givet, Du er jo en Elskende, saa langt altsaa som muligt fra at søge Udflugter og svigefulde Vendinger for, som De der paa forskjellig Maade speculere i hans Høihed, at slippe fra Lidelsen. Nei, Den som elsker Christum, ham falder det ogsaa saare let at forstaae, uden al Veltalenheds Bistand ganske eenfoldigt, hvad dermed menes, at lide i Lighed med ham. Om Du nemlig, eller om et Menneske har Gjenvordigheder i Livet, om det maaskee gaaer til Agters for ham, om han maaskee mister det Kjereste: dette falder man ikke Lidelse i Lighed med Jesus Christus. Saadanne Lidelser ere de almeen-menneskelige, i hvilke Hedningerne ere og vare lige saa fuldt forsøgte som de Christne. Den Christne kjender man paa, at han bærer disse Lidelser taalmodigt; men hvor taalmodigt han end bar dem, det falder ham aldrig ind at det skulde være at lide i Lighed med Christus — just dette Indfald vilde være en uchristelig Utaalmodighed. At lide i Lighed med Christus er ikke, at finde sig taalmodigt i det Uundgaaelige, men det er, at gjøre Ondt af Mennesker, fordi man, som Christen eller i at være Christen, vil og beflitter sig paa det Gode, saa man kunde undgaae denne Lidelse ved at lade være at ville det Gode. Som, for blot at tage dette, hvis et Menneske christeligt beflittede sig paa at være sin Byrde taalmodigt — og han da blev spottet og udleet af Menneskene, fordi han vilde være taalmodig. Thi saaledes leed Christus, han leed, fordi han var Sandheden, og ikke vilde være andet end hvad han var: Sandheden.

See endnu engang paa ham, ham den Fornedrede! Thi derom er det dog der skal prædikes, om Fornedrelsen — i Henseende til at dele Høiheden med ham, hvorledes man skal bære sig ad dermed, dertil behøves ingen Veiledning. Om Fornedrelsen skal der prædikes, om, at hvis Du ikke vil dele den med ham, saa vil han heller ikke dele Høiheden med Dig, altsaa om, at Du skal dele Fornedrelsen med ham. See paa ham, den Fornedrede! Og naar da dette Syn griber Dig, saa Du er villig til enhver Lidelse med ham — da, ja da vilde jeg sige: Du skal lide med ham. Og at tale saaledes er saligt. Til Den, der unødigt vil, at skulle sige atter og atter: Du skal, det er ulysteligt. Men naar Nogen Intet ønsker uden dette Ene, at maatte lide med ham, og ønsker det som det Eneste, da er det saligt at sige til ham: til Lykke, Kjære, Du skal. Det er saligt at sige det; og da er Ordet »skal« ogsaa i skjønneste Forstand paa sit rette Sted. Det Ord »skal« er da ikke saa meget befalende — thi hvortil Befaling for Den, som begeistret ønsker Det. Befalingen befaler ham! — som det er helligende, luttrende, at der i denne Iver ingen Fremfusenhed maatte være, ingen indbildsk Overdrivelse, ingen besmittende Tanke om noget Fortjenstligt.

Altsaa, see endnu engang paa ham, han den Fornedrede!

en, den eneste, Napoleon; og nu fortæller Du Barnet Lidt apoleon. — Han her er klædt som Jæger; han støtter sig in Bue og seer hen for sig med et Blik, saa gjennemtræn- saa sikkert, og dog saa bekymret. Det er Wilhelm Tell; rtæller nu Barnet Lidt om ham, og om dette mærkelige Blik, ı med det samme Blik paa een Gang har Øie for det elskede ikke at skyde det, og med det samme Blik Øie for Æblet Barnets Hoved, at han træffer. — Og saaledes viser Du nu t flere Billeder til Barnets usigelige Glæde, da kommer Du som med Flid var lagt imellem, det forestiller en Kors- Barnet vil ikke strax, end ikke ganske ligefrem, forstaae Billede, det vil spørge, hvad det betyder, hvorfor han hænger : saadant Træ. Saa forklarer Du Barnet, at det er et Kors, : at hænge derpaa betyder at være korsfæstet, og at Kors- ;e var i hiint Land den piinligste Dødsstraf, derhos en van- e Dødsstraf, som kun anvendtes mod de groveste Forbrydere. ;des vil nu dette virke paa Barnet? Barnet vil blive under- mode, det vil vel egentligen undres over, hvor det kan falde ıd at lægge saadant et stygt Billede ind imellem alle de deilige, Billedet af en grov Forbryder ind imellem alle disse og Herlige. Thi som der Jøderne til Trods kom til at staae ıans Kors »Jødernes Konge«, saaledes er dette Billede, der digt udkommer iaar, Slægten til Trods en Erindring, den al- ;an og aldrig skal blive af med, han skal ikke fremstilles edes; og det skal være som var det denne Slægt, der kors- e ham, hver Gang denne Slægt første Gang viser Barnet af ye Slægt dette Billede, første Gang forklarende hvorledes det i Verden; og Barnet skal, første Gang det hører det, blive og bange for den Ældre og Verden og sig selv; og de andre :r, ja de skulle alle, som der staaer i Visen, vende sig om- saa forskjelligt er dette Billede. Imidlertid — og vi ere jo ikke endnu komne til det Afgjørende, Barnet har jo endnu ıaet at vide, hvo denne grove Forbryder var — vil sagtens videbegjerligt som et Barn altid er, dog spørge, hvem er vad havde han gjort, hvad? Fortæl saa Barnet, at denne :stede er Verdens Frelser. Dog dette vil Barnet ikke kunne

---

›derne til Trods] Joh. 19, 21 f. som der staaer i Visen] om ›g Havmanden 15. Strofe (Udvalgte danske Viser ved Abrahamson, Nyerup ›ek 1. Bd. S. 315).

knytte nogen bestemt Forestilling til, fortæl det derfor blot, at denne Korsfæstede var det kjerligste Menneske, der nogensinde har levet. O, i Handel og Vandel, hvor man jo kan det uden ad paa Remse med den Geschichte, i Handel og Vandel, hvor et halvt Ord, henkastet som en Antydning, er nok, saa veed Enhver det: der gaaer det saa gesvindt; men sandeligen det maatte være et underligt Menneske, eller rettere et Umenneske, der ikke uvilkaarligt slog Øiet ned og stod næsten som en arm Synder, i det Øieblik han skal fortælle et Barn det første Gang, et Barn, som altsaa aldrig har hørt et Ord derom, og selvfølgeligt altsaa heller aldrig anet noget Saadant. Men saa staar jo den Ældre i det Øieblik som en Anklager, der anklager sig selv og hele Slægten! — Hvad Indtryk troer Du nu det vil gjøre paa Barnet, som naturligviis vil spørge. men hvorfor var man da saa slem mod ham, hvad?

See, nu er Øieblikket; hvis Du ikke allerede har gjort for stærkt et Indtryk paa Barnet, saa fortæl det nu om ham, den Ophøiede, der fra Høiheden vil drage Alle til sig. Fortæl det, at denne Ophøiede han er denne Korsfæstede. Fortæl Barnet, at han var Kjerlighed, at han kom til Verden af Kjerlighed, iførte sig en ringe Tieners Skikkelse, levede kun for Det, at elske og hjælpe

Forbryder, at hiin berygtede Røver blev en Slags retskaffen Mand i Sammenligning med denne Kjerlige.

Hvad Virkning troer Du denne Fortælling vil gjøre paa Barnet? Dog, for ret at belyse det, hvorom Talen er, saa gjør en Prøve, fortsæt Fortællingen om denne Korsfæstede, at han derpaa tredie Dagen efter opstod fra de Døde, saa opfoer til Himmels, for at indgaae til Herligheden hos Faderen i Himlene — prøv det, Du skal see, dette vil Barnet for det første næsten overhøre; Fortællingen om hans Lidelse vil have gjort saa dybt et Indtryk paa Barnet, at det slet ikke føler sig oplagt til at høre om Herligheden, som fulgte. Thi man maa være betydelig forqvaklet, og gjennem mange Aar forvænt med at have faaet den hele Historie om hans Fornedrelse, Lidelse og Død letfærdig paa Remse, for, uden at føle nogen Standsning derved, strax at kunne gribe efter Høiheden.

Altsaa hvilken Virkning troer Du, at denne Fortælling vilde fremkalde paa Barnet? Først og fremmest vel den, at det ganske glemte de øvrige Billeder, Du havde viist det; thi nu havde det faaet ganske Andet at tænke paa. Og saa vilde Barnet vel falde i den dybeste Forundring over, at Gud i Himlene ikke havde gjort Alt for at forhindre, at dette skeete; eller at det skeete uden at Gud, om ikke før saa dog i det sidste Øieblik, for at forhindre hans Død, lod Ild regne ned fra Himlen; at det skeete, uden at Jorden aabnede sig for at opsluge de Ugudelige. Og saaledes maatte vi Ældre jo ogsaa forstaae det, hvis vi ikke forstode, at det var frivillig Lidelse, derfor desto tungere, at han, den Fornedrede, i ethvert Øieblik havde det i sin Magt at bede, saa havde Faderen sendt ham Englenes Legioner for at afværge det Forfærdelige. — Dette var vel det første Indtryk. Men efterhaanden som Barnet gik og tænkte paa denne Historie, vilde det vel blive mere og mere lidenskabeligt; det vilde kun tænke paa og tale om Vaaben og Krig — thi det havde Barnet fast besluttet, naar han blev stor, at ville hugge alle disse ugudelige Mennesker ihjel, som havde handlet saaledes med den Kjerlige; det havde Barnet besluttet, barnligt glemmende, at det var over 1800 Aar siden de levede.

Naar saa dette Barn var blevet Yngling, saa vilde han ikke have glemt Barndoms-Indtrykket, men han vilde nu forstaae det anderledes, at det ikke lod sig gjøre, hvad Barnet, overseende de

---

Englenes Legioner] jvfr. Matth. 26, 53.

1800 Aar, havde besluttet; dog vilde han med samme Lidenskab tænke paa at stride med den Verden, i hvilken man spyttede paa den Hellige, den Verden, hvor man korsfæster Kjerligheden og beder for Røveren.

Naar han saa var blevet ældre og moden, da vilde han ikke have glemt Barndoms-Indtrykket, men han forstod det anderledes. Han ønskede ikke mere at slaae; thi, sagde han, saa faaer jeg jo ingen Lighed med ham, den Fornedrede, der ikke slog, end ikke igjen, da han blev slagen. Nei, han ønskede nu kun Eet, tilnærmelsesviis at lide, som han leed i den Verden, hvilken Philosopherne altid have kaldt den bedste, men som dog — ja, det maa dog nok være saa, at Eet er sandt i Philosophien, som ikke er det i Theologien — korsfæster Kjerligheden og raaber Leve for Barrabas. Dette har jo Verden og atter og atter i de mindre Forhold viist, at ikke blot Den, der, menneskelig, vil det Gode, maa lide, men at der — for Modsætningens Skyld, som Verden ynder, for ret at udtrykke, hvor modsat Verden er det Gode — samtidigen gjerne lever den Usle, den Foragtelige, den Nedrige, for hvem der til Modsætning raabes Leve.

Saaledes kan Synet af denne Fornedrede bevæge, kan det ikke ogsaa bevæge Dig saaledes? Saaledes bevægede det Apostlene, der Intet vidste og Intet vilde vide uden Christum og ham korsfæstet — kan det ikke ogsaa bevæge Dig saaledes? Deraf følger ikke, at Du bliver en Apostel, formasteligt! nei, deraf følger blot, at Du bliver en Christen. Saaledes bevægede dette Syn de Herlige, hvem Kirken ihukommer som dens Fædre og Lærere, der med Apostlene Intet vidste og Intet vilde vide uden Christum og ham korsfæstet — kan det ikke ogsaa bevæge Dig saaledes? Deraf følger ikke, at Du bliver en Saadan, forfængelige Tanke:

[redacted]

elsker ham. Men slip det derfor ikke, at dog maaskee Synet af denne Fornedrede i hans Lidelse kunde bevæge dig til at elske ham. Naar saa er, vil Du anden Gang faae dette Syn at see, og da vil det ogsaa bevæge Dig til at ville lide i Lighed med ham — der fra Høiheden vil drage Alle til sig.

IV.

Herre Jesus Christus, Du som rigtignok ikke kom for at dømme, men dog vil komme igjen for at dømme: Dit Liv paa Jorden er jo netop Dommen, med hvilken vi skulle dømmes. At da Enhver, der kalder sig Christen, maatte med denne Dom prøve sit Liv, om han kun elsker Dig i Din Fornedrelse, eller han kun

»Fra Høiheden«; thi da han vandrede her paa Jorden i Ringhed, da ønskede han vel at drage Alle til sig, han kaldte dem til sig, alle De som arbeidede og vare besværede, han gik til Dem som syge og sorrigfulde vare, men han havde dog tillige et Andet at udføre, han skulde jo selv ved sit Liv udtrykke Sandheden, selv fremstille det at være Sandheden, og som sandt Menneske havde han altsaa dette Andet til sin Opgave: selv saaledes at fuldkomme det. Han havde saaledes selv Noget at fuldkomme, han lærte selv af hvad han leed, Lydighed, han — for at tale ganske menneskeligt og dog vel med Rette om et sandt Menneske — udvikledes til at blive og være Sandheden. I og med at fuldkomme dette søgte han tillige at drage Alle til sig. Da han saa havde fuldkommet den Opgave, der var sat ham selv, indtil det Sidste, lydig indtil Døden, indtil Døden paa Korset: da optoges han i Høiheden; han havde nu fuldkommet sit Løb, hans Gjerning var fuldbragt, Lydighedens, som var paalagt ham, eller som han frivilligt havde paataget sig. Da begynder han anden Gang, fra Høiheden; han skal nu ikke mere udvikles, for ham er der intet Mere at lære, han er nu ene beskjeftiget med at drage Menneskene til sig — fra Høiheden vil han drage Alle til sig.

Han begynder altsaa anden Gang fra Høiheden, her begynder han paa, hvad der fra da af er hans eneste Gjerning, at drage Alle til sig — men hvor skulle vi begynde? Fordi han nu er i Høiheden, kunne vi derfor ogsaa begynde med Høiheden, altsaa, fordi han arvede Høiheden, kunne vi derfor ogsaa tage den forud?

Lad os see paa ham og hans Liv, lad os tale ganske menneskelig derom, han var jo sandt Menneske. Han begyndte sit Liv i Ringhed, førte det i Ringhed og Fornedrelse indtil det Sidste, opfoer saa til Høiheden, hvad vil dette sige? Det vil sige, Timeligheden heel og holden var Lidelse, Fornedrelse, først Evigheden er Seier, Ophøielse. Det er altsaa ikke som man ellers stundom seer et Menneskes Liv, der maaskee i nogle Aar finder sig i Ringhed og Fornedrelse, udholder Miskjendelse og Forfølgelse, men saa, endnu indenfor Timeligheden, seirer og kommer til Høihed. Nei, han endte som han begyndte; født i Armod, som var han neppe et Menneske (thi kun i en Stald fandt man Plads for den

---

alle De som arbeide] Matth. 11, 28. Dem som syge og sorrigfulde vare] jvfr. »Bøn efter Prædiken«, 2det Stykke. lydig indtil Døden osv.] Philipp. 2, 8. fuldkommet sit Løb] 2. Timoth. 4, 7.

Spæde), endte han, som var han neppe et Menneske, med den forsmædelige Død, korsfæstet som en Forbryder — og saa først opfoer han til Høiheden.

Dersom man vilde kalde denne vor jordiske Tilværelse en Prøve, saa maa man — hvis vi et Øieblik see bort fra, hvilken uendelig Betydning hans Død har som Forsoningens, og betragte ham blot som Menneske — sige om ham: han har nu fuldendt sin Prøve, han har bestaaet i den, han er nu den Fuldendte, optagen i Høiheden. Men denne vor jordiske Tilværelse er jo just en Prøve, er Prøvens Tid; dette er Christendommens Lære, er hvad christelig Rettroenhed derfor ogsaa altid har vedkjendt sig som sin Betragtning. Det at være Menneske, at leve her i denne Verden, er at prøves, Livet er — for her at bruge et fremmed Ord, deels som det nøiagtigst betegnende og deels som det, der hurtigst og bestemtest erindrer Enhver just om hvad det skal erindre — en Examen. Og den største Examen et Menneske har at underkaste sig, hvortil hele hans Liv er ham anviist, er det at blive og være Christen; Alt hvad han foretager sig, om hans Virksomhed er den, menneskelig talt, størst mulige, eller den saa saare indskrænkede, det betyder Altsammen for ham kun dette, at han

derom, han har bestaaet sin Prøve, har udviklet Forbilledet, er nu i Høiheden: det er ganske som ellers naar En har bestaaet sin Prøve og nu som Fuldendt beskjeftiger sig med at veilede Andre.

Fra Høiheden vil han nu drage Alle til sig. Det gjælder da for Alt at passe paa, at Du, om jeg saa tør sige, ikke ved et Sandsebedrag faaer vendt Tegningen af hans, Forbilledets, Liv forkeert. Havde Du levet samtidigen med ham, da var Du naturligviis kommet til, ham liig, at begynde med Ringheden og Fornedrelsen. Men da han nu er i Høiheden, og vil drage Dig til sig, Du som skal begynde: saa kan det saa let ved en Øienforblindelse see ud, som skulde Du begynde med Høiheden, hvad han jo ikke gjorde, thi han, den nu fuldendte, han endte med Høiheden. Du vil vel let see, vel ogsaa let forstaae, hvad jeg mener, at hans Liv, Forbilledets, kan tegnes paa to Maader: i det ene Tilfælde bliver Ringheden og Fornedrelsen Billedet, og langt borte, kun antydet som Troens Gjenstand, er Høiheden; det andet Billede er Høiheden, og langt, langt bagved som en næsten glemt Erindring ligger Ringheden og Fornedrelsen. Men da det jo er fra Høiheden han drager Dig, saa ligger Skuffelsen kun altfor nær.

Idet Du saa seer paa ham, seer hans Livs Prøve saa let ud, nu han har overstaaet den, han den Fuldendte. For saavidt er det intet Under, om han drager Alle til sig. Men derfor erindrede jeg netop tidligere om det Ord, der her afgiver en passende Fortolkning: Mange ere kaldede, Faa ere udvalgte. Kaldet er almindeligen ogsaa det Indbydende; seet blot i »Kaldet« seer Sagen saa let ud; saa kommer den nærmere Forstaaelse — og kun Faa blive de Udvalgte.

Men er det da ikke som et Bedrag af ham, at han saaledes fra Høiheden drager til sig; fortier han ikke Noget, maatte han ikke, for at være Sandheden, lige saa meget, som han drager til sig, advare Den, der lader sig drage, bestandigt gjørende ham opmærksom paa Forskjellen, der er imellem dem, og hvad deraf følger, Forskjellen, at han, den Fuldendte, er i Fuldendelsens Omgivelse, den Anden i Virkelighedens, Verdslighedens og Timelighedens Omgivelse, hvor denne Høihed maa vise sig omvendt som Ringhed og Fornedrelse, saa altsaa han drager fra Høiheden, og Den der føler sig dragen og følger, netop jo inderligere han gjør det, er desto mere i lige det modsatte Tilfælde, at være i, at synke dybere i Fornedrelse og Ringhed? Paa disse Utaalmodighedens og Misforstaaelsens Spørgsmaal er det ikke vanskeligt at svare. Først og fremmest, han kan det ikke anderledes; han har

jo bestaaet sin Prøve og er den Fuldendte, derved maa det have sit Forblivende, med mindre han da skulde begynde forfra med hver Slægt, lade sig føde i hver Slægt, lide, døe, som han gjorde det den ene Gang; men dette vilde jo forfængeliggjøre Betydningen af hans Lidelse og Død. — Fortiet Noget kan man heller ikke sige at han har; thi hans eget Liv, som han førte det i Fornedrelse og Ringhed, er jo bekjendt. Det er altsaa ikke ham, der fortier Noget, men vel maaskee den Enkelte, der forglemmer Noget, der, ved blot at see, og med usand Lidenskab, paa Høiheden, egentligen tager ham forfængelig, og derved kommer til at glemme Ringheden og Fornedrelsen, indtil det saa ender med, at han maaskee har forvildet sig for langt ud, og nu er hvor han mindst tænkte sig, hvor han saa vil give ham Skylden derfor, ham som fra Høiheden drager til sig. — At han istedetfor at drage til sig skulde advare, er jo dog en Selvmodsigelse; thi naar et Menneskes Sind ret christelig omdannes, saa forstaaer han, at der dog intet Forhold er mellem Fornedrelsen og Herligheden. Men i ethvert Tilfælde, Christi eget Liv i Fornedrelsen er jo med, for, om man saa vil, at advare, det er, for at advare mod den Letsindighed, der kun vil tage hans Høihed forfængelig.

Alt forud, sin Lidelse og Undergangs Vished og Nødvendighed, og saa dog formaae at leve Dag efter Dag, rolig, Gud hengiven, som forestod kun alt Godt ham. Et Menneske maa der tages paa med Lempe, og derfor faaer et Menneske først lidt efter lidt Opgaven for, lidt efter lidt bliver han skruet fastere og fastere ind i Prøvens og Examinationens større og større Anstrengelse. Saaledes bliver det lidt efter lidt for den Enkelte Alvor med at det at leve er at examineres, og den høieste Examen den: om En vil i Sandhed være Christen eller ikke.

Lad os gjøre os det ret tydeligt, hvorledes det overhovedet gaaer til med et Menneskes Opdragelse i Livets Skole, eller med at skulle tage Livets Examen; det samme vil saa gjælde i Forhold til den høieste Opdragelse i Livets Skole: det at blive og være Christen.

Ethvert Menneske har i høiere eller ringere Grad en Evne, som kaldes Indbildningskraften, den Kraft, der er den første Betingelse for hvad der bliver af et Menneske; thi Villien er den anden og i sidste Forstand afgjørende. Hukommelsen er stærkest i Barndommen, og tager saa af med Aarene; Indbildningskraften er stærkest i Ynglingsalderen, og tager saa af med Aarene. Vi ville nu tænke os en Yngling; med sin Indbildningskraft opfatter han et eller andet Fuldkommenhedens Billede (Ideal), det være nu et historisk overleveret, altsaa fra en forbigangen Tid, saa det altsaa har været virkeligt, har havt Værens Virkelighed, eller det dannes af Indbildningskraften selv, saa det altsaa ikke har Forhold til eller Bestemmelse af Tid og Sted, men kun Tanke-Virkelighed. Til dette Billede (der, da det for Ynglingen kun er til indenfor Indbildningen, det er, indenfor Indbildningens uendelige Fjernhed fra Virkelighed, er den fuldendte Fuldkommenheds, ikke den stridende og lidende Fuldkommenheds) drages nu Ynglingen ved sin Indbildningskraft, eller hans Indbildningskraft drager ham dette Billede til sig; han forelsker sig i dette Billede, eller dette Billede bliver hans Kjerlighed, hans Begeistring, ham hans fuldkomnere (idealere) Selv; han slipper det ikke, end ikke i Søvne, dette Billede, der gjør ham søvnløs, som Tilfældet var med hiin Yngling der blev søvnløs, indtil han selv blev ligesaa stor en Seierherre som Den, hvis berømte og beundrede Billede gjorde ham søvnløs. Til dette Fuldkommenhedens Billede forholder altsaa Indbildnings-

---

hiin Yngling der blev søvnløs] Themistocles, hvem Miltiades's Bedrifter ikke lod sove (Plutarch Themist. 3, 3); jvfr. III. Bd. S. 80.

kraften sig; og selv om det var Billedet af den Fuldkomne, hvis Fuldkommenhed just var, at have udholdt ikke blot forfærdelige Lidelser, men endog, hvad der er Fuldkommenheden (Idealiteten) meest modsat, daglige Krænkelser og Mishandlinger og Fortredigelser gjennem et langt Liv: som Indbildningen gjengiver dette Billede, seer det saa let ud; man seer kun Fuldkommenheden, selv den stridende Fuldkommenhed kun fuldendt. Indbildningskraften er nemlig i sig selv fuldkomnere end Virkelighedens Lidelse. er, tidløst bestemmet, ude over Virkelighedens Lidelse, den kan ypperligt gjengive Fuldkommenheden, den har alle de prægtige Farver til at skildre denne; men derimod Lidelse kan Indbildningskraften ikke gjengive uden i en fuldkommengjort (idealiseret), det er, formildet, fortonet, forkortet Gjengivelse. Thi Indbildnings-Billedet eller det Billede, som Indbildningskraften gjengiver eller fastholder, er dog i een Forstand Uvirkelighed, det mangler Tidens og Timelighedens og Jordelivets Virkelighed i Henseende til Besværligheder og Lidelser. Den sande Fuldkommenhed er nemlig, at denne Fuldkommenhed — ikke var til (thi det angaaer ham, den Fuldendte, ikke mig), men er til Dag efter Dag, forsøgt i denne Virkelighedens virkelige Lidelse. Men dette Sidste kan Ind-

til Virkelighed, den kan det ikke. Kunde den det, kunde altsaa et Menneske ved Hjælp af sin Indbildningskraft opleve ganske det Samme som i Virkeligheden, gjennemleve det ganske paa samme Maade, som hvis han gjennemlevede det i Virkeligheden, lære sig selv lige saa nøiagtigt og grundigt at kjende, som i Virkelighedens Erfaring: saa var der jo ingen Mening i Livet, saa havde Styrelsen jo lagt Livet forkeert an; thi hvortil saa Virkeligheden, naar man ved Hjælp af Indbildningskraften ganske virkelig kunde forudoptage den, hvortil saa de 70 Aar, naar man i det 22de kunde have oplevet Alt! Men saaledes er det heller ikke; og derfor er igjen det Billede, som Indbildningskraften frembringer, ikke den sande Fuldkommenheds, det mangler Noget: Virkelighedens Lidelse eller Lidelsens Virkelighed. Den sande Fuldkommenhed er: at det er denne Fuldkommenhed — men Lidelsen er virkelig, altsaa, at det er denne Fuldkommenhed, der Dag efter Dag, Aar efter Aar er til i Virkelighedens Lidelse, denne frygtelige Modsigelse, ikke at Fuldkommenheden er til i et Fuldkomnere, men at Fuldkommenheden er til i det uendelig Ufuldkomnere. Og dette er just Ufuldkommenheden ved Indbildningsbilledet, at det Ufuldkomne ikke er gjengivet; ak, og dette er det Sørgelige, at i Virkeligheden, det eneste Sted, hvor den sande Fuldkommenhed kan være i Sandhed, der er den saa sjelden, fordi der er det saa tungt og anstrengende at være det, saa tungt — ja, saa tungt, at det at være det just derfor er den sande Fuldkommenhed.

Nu tilbage til Ynglingen. Dette Fuldkommenhedens Billede er altsaa hans Kjerlighed; man seer det paa ham, hans Øie seer Intet af hvad der ligger nærmest omkring ham, det søger kun hiint Billede; han gaaer som en Drømmer, og dog er han lysvaagen, det seer man paa Ilden og Flammen i hans Øie; han gaaer som en Fremmed, og dog er han som hjemme, thi han er ved Indbildningskraften bestandigt hjemme hos dette Billede, hvilket han ønsker at ligne. Og som det saa skjønt gaaer med de Elskende, at de komme til at ligne hinanden, saaledes forvandles Ynglingen ogsaa i Lighed med dette Billede, der afpræger eller udpræger sig i al hans Tænken og i hver en Yttring af ham, medens han, som sagt, med Øiet rettet mod dette Billede — ikke har passet paa sin Fod, ikke har seet sig for, hvor han er. Han vil ligne dette Billede, han begynder allerede at ligne det — og nu pludselig opdager han en Virkelighedens Omgivelse, i hvilken han staaer, og denne Omgivelses Forhold til ham.

Dersom den Magt, der styrer Menneskenes Liv, var en forførerisk Magt, saa vilde den i dette Øieblik spottende sige om

denne Yngling: see saa, nu er han fangen — omtrent som den omgivende Verden siger om ham: see der en Yngling, der har ladet sig af sin Indbildningskraft lokke til at gaae for langt ud, saa han er blevet overspændt og latterlig, ikke passer ind i Virkeligheden. Men den Magt, der styrer Menneskenes Liv, er Kjerlighed, og dersom der kunde være Tale om, at den havde Forkjerlighed, da har den Forkjerlighed for denne Yngling, som vi jo læse, at Christus fandt Velbehag i hiin rige Yngling, ikke fordi han blev verdslig klog og svingede af, men fordi han var gaaet saa langt ud, at Christus havde begyndt at haabe paa ham. Den kjerlige Styrelse dømmer da ikke om denne Yngling ukjerligt, som Verden dømmer, men siger: vel Dig, nu begynder for Dig Livets Alvor. Du er nu kommet saa langt ud, at det for Dig vil blive Alvor med, at det at leve er at examineres. Thi Livets Alvor er da ikke al denne Endelighedens og Travlhedens Travlhed med Næringsvei, Levebrød, Embedsstilling, Børneavlen, men Livets Alvor er, at *ville* være, at *ville* udtrykke Fuldkommenheden Idealiteten i Virkelighedens Daglighed, at *ville* det, saa man ikke, til sin egen Fortabelse, een Gang for alle travl slaaer en Streg derover, ei heller opblæst tager det forfængeligt som en Drøm — o, i begge Tilfælde sorgelige Mangel paa Alvor! — men ydmygt vil det i Virkeligheden

til at undgaae. Han er altsaa, Gud være lovet! — thi bort med feige Taler, og forbandet være Usselhedens Spot her, hvor der kun kan være, i Sandhed, Tale om Lykønskning — han er altsaa Gud være lovet i Klemmen. Det beroer paa Styrelsen — men lad os aldrig glemme, at den er Kjerlighed — hvor mange Huller, om jeg saa tør sige, den vil skrue ham, hvor stærkt den, om jeg saa tør sige, vil hede ham Ovnen, hvori han, liig Guldet, skal prøves. Maaskee har han endnu langtfra ikke overskuet Sagens sande Sammenhæng, thi Styrelsen er Kjerlighed; og er det end Alvor med dens Prøvelse, der er intet Grusomt i denne Alvor, den tager dog lempeligt paa et Menneske, og frister aldrig over Formue. Han har seet, at han kommer til at lide, han har seet, hvad denne Kjerlighed vil koste ham, men hvo veed, siger han, der kan jo komme bedre Tider, der kommer nok Hjælp, og det kan endnu blive godt. Saa slipper han ikke Billedet, men gaaer freidigt i den Lidelse, hvori han føres. Thi Styrelsen er Kjerlighed; nænsom mod denne begeistrede Yngling nænner den ikke at lade ham strax forstaae, at her er en Skuffelse, at han regner uden Vert. Men dette kunde han endnu ikke taale at forstaae, og derfor — uendelige Kjerlighedens Omsorg! — derfor kan han heller ikke forstaae det. Han holder ud; og ved saaledes at holde ud styrkes han, som man styrkes i Lidelse — han elsker nu hiint Fuldkommenhedens Billede end een Gang høiere, thi hvad man har lidt for, elsker man altid høiere. Herligt! Derimod er der undgaaet ham Noget: der kom ingen Hjælp, som han havde haabet; kun i en ganske anden Forstand er han blevet hjulpet, thi han er blevet stærkere.

Saaledes tager nu Styrelsen flere Gange ved ham, og hjælper ham hver Gang længere og længere ud i Lidelse, fordi han ikke vil slippe hiint Billede, som han ønsker at ligne. Da kommer der et Øieblik, hvori Alt bliver ham klart; han forstaaer, at hiint Haab var Ungdommelighedens, han forstaaer nu, at Lidelse ikke bliver til at undgaae, og at den vil tiltage med hvert Skridt han gjør fremad. Nu har Tilværelsen skruet ham saa stærkt, som den kan skrue et Menneske; at leve i, eller at holde Livet ud i dette Tryk kalder man med Eftertryk: at være til som Menneske; havde Tilværelsen gjort det strax, havde den knuust ham. Nu kan han vel taale det — ja, det maa han kunne, siden Styrelsen gjør det ved ham, Styrelsen, som jo er Kjerlighed. Men dog gyser det i ham; Fristeren hvisker til ham, at han skulde slippe hiint Billede. Men han kan ikke overtale sig til at slippe det; og

da udbryder han: jeg kan det ikke anderledes, Gud hjælpe mig. Lad os nu antage, han holder ud til sin Død: saa bestod han sin Prøve. Han blev selv det Fuldkommenhedens Billede, han elskede, og Indbildningskraften har sandeligen ikke bedraget ham, saa lidet som Styrelsen. For at indgaae i Himmeriges Rige maa man blive Barn igjen; men for at Ens Liv kan udtrykke, at man er indgaaet i Himmeriges Rige, maa man anden Gang blive Yngling. At være Barn, og at være Yngling, naar man er det, det er let nok; men anden Gang — den anden Gang det er det Afgjørende. At blive Barn igjen, at blive til Intet, uden al Selviskhed; at blive Yngling igjen: uagtet man er blevet klog, klog af Erfaring, klog paa Verden, at foragte at handle klogt, at ville være Ynglingen, at ville bevare Ynglingens Begeistring frelst i al dens Oprindelighed, at ville gjennemkæmpe den, mere angst og undseelig ved at prutte og tinge, og ved, hvad der er det Samme, at vinde jordisk Fordeel, end den blufærdige Pige er ved en Uanstændighed — ja det er Opgaven.

Lad os saa tænke paa ham, der fra Høiheden vil drage Alle til sig, saa altsaa Livets Examen nu er denne: at blive og at være Christen.

Gjengivelse, det Usande kommer først her), at Verdens Modstand, alle disse Tusinder og Tusinder af Daarer, og Verdens Spot bliver dog saa ubetydelig i Sammenligning dermed — saa ubetydelig, at det dog seer saa let ud. Vanskeligheden, der altid er for Indbildningskraften, at gjengive Lidelsen, er her i en ny Vanskelighed: jo større Ophøietheden og Reenheden er, jo ubetydeligere maa, ved Modsætningen, Modstanden synes, medens i Virkeligheden Lidelsen, i samme Grad som Ophøietheden, er des større, des inderligere.

Saa gaaer da Ynglingen ud i Verden med dette Billede for Øie; han behøver ikke, som Fromheden følte Trang til, at vandre den lange Vei til det hellige Land for at sætte sig tilbage i Tiden, thi dette Billede er ham saa nærværende, at han i en anden Forstand alligevel kan siges at være vandret ud, skjøndt han er blevet paa sit sædvanlige Sted, i den gamle Omgivelse — men ene beskjeftiget med at ville ligne dette Billede. Og det udøver sin Magt over ham, Kjerlighedens Magt, der jo formaaer Alt, fremfor Alt at gjøre lige; hans hele Inderste omdannes lidt efter lidt, og hvor ufuldkomment end, det er dog som begyndte han at ligne dette Billede, over hvilket han har glemt Alt — ogsaa den Verden, i hvilken han er, der nu seer forundret og fremmed paa ham.

Nu er han fangen, nu maa det blive Alvor. Slippe Billedet kan han ikke overtale sig til; men gjør han det ikke — det, at han ikke gjør det, og Billedet, vil føre ham til lige det Modsatte af Høihed og Herlighed. Thi at Sandheden i Sandhedens Verden er i Høihed, der hvor han nu er i Høihed, han den Fornedrede, ja det er i sin Orden; men i Usandhedens Verden, blot svagt og ufuldkomment, at ville ligne Sandheden, det maa blive Ringhed og Fornedrelse, det er ogsaa ganske i sin Orden. Dog selv dette har Ynglingen vel maaskee forstaaet, og fastholdt ved Hjælp af Indbildningen, men han har ikke erfaret det — nu først begynder det at blive Alvor. Dog slippe hiint Billede, eller, hvad der er det Samme, opgive at blive eller opgive at være Christen, dertil kan han ikke overtale sig.

Saa vil det gaae ham som det gik hiin Yngling; han holder Billedet fast og lider, hvad der indtil videre følger af at holde det fast, men han vil, ligesom hiin Yngling, derunder dog trøste sig med et menneskeligt Haab om, at det jo kan blive bedre. Saa redelig som han er sig bevidst at ville det Gode og Sande, skulde det saa ikke lykkes ham at vinde Menneskene, skulde Gud saa ikke hjælpe ham, hjælpe ham til at seire! jo vist skal Gud hjælpe ham til at seire; men i denne Verden seirer det Sande kun ved

at lide, ved at ligge under. Dog dette forstaaer Ynglingen endnu ikke ganske; thi Styrelsen er kjerlig, hvor kunde den da nænne strax at lade en Yngling ganske forstaae dette.

Styrelsen hjælper ham nu længere og længere ud i Lidelse og Fare; thi han kan ikke overtale sig til at slippe Billedet; og da det gaaer saadan lidt efter lidt, mærker han egentligen ikke ganske, at lige det Modsatte skeer af hvad hiint Haab lovede ham. Men saa vil der komme et Øieblik, hvor han, bestedt som han allerede er i Virkelighedens Lidelse, faaer Overskuelsen — og nu siger Evigheden selv: fra nu af er det Alvor. Han er altsaa allerede selv bekjendt med Lidelser, og nu skal han til at forstaae Billedet, der i det Øieblik faaer en gysende Nærhed. Der ligger altsaa, siger han til sig selv, et heelt Liv for mig, kort eller langt, men Lidelse indtil det Sidste, det seer jeg paa Forbilledet; saa lidet som man standser et Legeme, der ruller ned ad en Skrænt, saa lidet standses her Lidelsen før i Døden, der, for saavidt dog ogsaa den hører med til Lidelsen, ikke bliver en stille og rolig. Og ikke blot standser Lidelsen ikke, men dens Smertefuldhed voxer med dens Vedbliven. At blive udstødt af det menneskelige

Tid, men paa en anden og inderligere Maade. Altsaa jeg slipper ikke dette Billede — men i samme Øieblik seer han endnu engang paa Forbilledet, og han seer, at Lidelsen standser end ikke her, der er endnu en Forøgelse, den sidste: i det bittreste Øieblik at være forladt af den Sidste — af Gud. Han havde tænkt sig, i Tillid til Gud at skulle bære alle disse Lidelser, al denne Marter og Qval, som Mennesker kan opfinde; men det havde han ikke tænkt sig, at skulle forlades af Gud, at Gud, der ellers jo er den Kjerlige og saa hurtig tilrede overalt, at han dog engang lod vente paa sig og trak sig tilbage, og — forfærdeligt! — just i det Øieblik, det eneste saa længe Verden har bestaaet, det Øieblik, da hans Hjælp var fornøden, som den aldrig nogensinde har været det eller kan vorde det.

Lad os nu antage, at hiin Yngling, om hvem vi have talet, der, skjøndt ikke mange Aar ere forløbne, vist allerede er blevet som en Olding, lad os antage, at han, trøstende sig til, at om det end skulde skee, at Gud forlod ham, saa er det dog kun et Øieblik — vælger ikke at slippe Billedet, og hvorfor? Ja, han kan ikkun svare: jeg kan det ikke anderledes. Lad os saa antage, at han holder ud indtil det Sidste: saa bestod han sin Prøve, han blev og forblev at være Christen, dragen af ham, der fra Høiheden vil drage Alle til sig. Maaskee har der ligget et langt Liv for ham, maaskee kun et kort. Maaskee har han i eet Øieblik med salig Tillidsfuldhed sagt »om en liden Stund«, nemlig om en liden Stund vil jeg være fuldendt, og har dog maaskee paa samme Tid havt Forestillingen om, at det var mange Aar, men det Evige saa nær hos sig, at han derfor har sagt: om en liden Stund. Maaskee har han i et andet Øieblik sukket »omsider«, at jeg saa omsider maatte blive salig, og dog maaskee ikke tænkt paa nogen længere Tid end før, men følt sig svagere og det Evige længere borte. Thi disse Ord »om en liden Stund« og »omsider« sige i en vis Forstand Eet og det Samme, men paa en forskjellig Maade; om det kun var en halv Time, man kan om den sige: om en liden Stund, men ogsaa: omsider; og omvendt, man kan om det længste Liv sige: omsider, men ogsaa: om en liden Stund. Dog for at vende tilbage til vor Antagelse: denne Yngling eller Olding, hvad han nu blev, han holdt ud indtil det Sidste; da den liden Stund var forbi, indgik han (efter at have bestaaet Prøven, at blive og at vedblive at være Christen) omsider til Saligheden, til ham, som fra Høiheden drog ham til sig.

Dette er den Prøve: at blive og at vedblive at være Christen, en Lidelse, med hvilken ingen anden menneskelig Lidelse kan

sammenlignes i Smerte og Qvalfuldhed. Dog er det ikke Christendommen eller Christus, der er grusom. Nei, Christus er i sig selv Mildheden og Kjerligheden, er Kjerligheden og Mildheden selv; Grusomheden fremkommer derved, at den Christne skal leve i denne Verden, i denne Verdens Omgivelse udtrykke det at være Christen — thi saa mild, o: saa svag er Christus ikke, at han vil tage den Christne ud af Verden. I en lidenskabelig Stemning, der forholder sig til Forargelsens Mulighed, vil det være En, som var Christendommen grusom; men det er ikke saa, det er Verden, der er grusom, Christendommen er Mildheden og Kjerligheden. Dog er Lidelsen, som sagt, den qvalfuldeste, og den enkelte Christen en Lidelse forbeholdt, som end ikke Gud-Mennesket kunde blive forsøgt i. Det er en frygtelig Opdagelse at gjøre, at Sandheden forfølges; men Lidelsen bliver forskjellig i Forhold til hvo Den er, som gjør denne Opdagelse. Et daarligt, indbildsk Menneske, der er saa overordentlig tilfreds med sig selv, han lider ikke stort ved den Opdagelse, at Sandheden forfølges — dersom det ellers var muligt, at et saadant Menneske i Sandhed kunde gjøre denne Opdagelse. Paa den anden Side Gud-Mennesket, han veed i sit

Christendom, dette, ikke at den Kjerlige bliver Offeret, men at den Kjerlige er Den, til hvem der offres — uden at betænke, at det jo er at bespotte Christus, thi er det sandt, saa var jo Christus — der blev Offeret — ikke den Kjerlige. Men saaledes lider en Christen i Christenheden den beskrevne Lidelse, forøget derved, at man ængster ham ved at udsige om ham, at han end ikke er Christen, at hans Liv er en uchristelig Overdrivelse, fordi han ikke som de andre Christne vil lade Christendommen være Noget, man formeentligen blot skal have skjult i sit Inderste — maaskee saa godt gjemt, at den slet ikke er der. Altsaa ængstet i Selvbekymring, eller paa samme Tid som man ængstes i Selvbekymring, at skulle gjøre den Opdagelse, ikke at »Sandheden« maa lide (thi denne Opdagelse kan ingen Christen med Sandhed siges at gjøre, det kunde kun Gud-Mennesket, som var Sandheden), men dog at Sandhedskjerligheden maa lide: det er qvalfuldt. Dersom denne — skal jeg nu sige: denne lidende Christen, nei, det behøves ikke, thi enhver Christen er lidende — dersom denne Christen ikke havde Forbilledet at see paa, saa holdt han det heller ikke ud, saa turde han ikke troe paa Kjerligheden i ham selv, naar Menneskene saaledes vidne ham imod. Men Forbilledet, der evig vidste med sig selv, at han var Kjerlighed, hvem derfor ingen Verden, ei heller al Verden kunde rokke i denne Vished, han har netop udtrykt det, at Kjerligheden hades, Sandheden forfølges. Med dette Billede for Øie holder derfor den Christne ud i Fornedrelsen, dragen til ham, som fra Høiheden vil drage Alle til sig.

Saaledes forholder det sig med Høiheden og Ringheden. Den sande Christens Fornedrelse er ikke en slet og ret Fornedrelse, den er blot Gjengivelsen af Høiheden, men Gjengivelsen i denne Verden, hvor Høiheden maa vise sig omvendt som Ringhed og Fornedrelse. Stjernen sidder i Sandhed høit paa Himlen, sidder lige høit paa Himlen, uagtet den seet i Havet synes at sidde langt nede under Jorden; og saaledes er det at være Christen den høieste Ophøielse, om det end i denne Verdens Gjengivelse maa vise sig som den dybeste Fornedrelse. Fornedrelsen er altsaa i en vis Forstand Høiheden; saasnart Du tager Verden bort, det plumrede Element, der forvirrer ved sin Gjengivelse, saasnart den Christne døer, saa er han i Høiheden, hvor han iforveien allerede var, men hvad ikke kunde sees her af Verden, saa lidet som Nogen, der ikke formaaede at løfte sit Hoved opreist, og altsaa blot kunde see Stjernen dybt nede paa Havsens Bund, kunde falde paa, at den egentligen er i Høiheden. Og saaledes er det med den sande Christen; han er i Fornedrelsen ikke understøttet af de

Andres Forestilling om, at denne Fornedrelse dog egentligen er Høiheden eller Høihedens omvendte Gjengivelse paa Grund af det Tredies Omvendthed, hvori Gjengivelsen er. Hvis saa var, var det ikke ret Alvor med Fornedrelsen. Forholdet er ikke som naar en Fyrste er ukjendt og dog kjendt; men som naar en Fyrste har forklædt sig saaledes, at han ingen Medvider har sikkret sig, eller lever i et fremmed Land, hvor Ingen kjender ham, og nu bliver antaget for En der vil udgive sig for at være Fyrsten, En til hvem man derfor siger: nei holdt, Du bedrager os ikke; Du skulde være en kongelig Person, eller dog noget stort Noget, det er lutter Løgn og Forfængelighed og Indbildskhed, Du er enten gal eller Du er en Bedrager.

Og hvorledes fremkommer nu dette Fornedrelsens Forhold? Det fremkommer saaledes: han, der fra Høiheden vil drage Alle til sig, han drager et Menneske saaledes til sig, at dette Menneske bliver og vedbliver at være Christen; men denne Christen er her i Verden, og derfor er det hans Høihed, hans som drager, der gjengives i denne Christens Fornedrelse.

V.

Herre Jesus Christus, vistnok er det fra Høiheden Du drager et Menneske til Dig, og det er til Seier Du kalder ham, men dette vil jo sige, Du kalder ham til Strid og forjætter ham Seier i den Strid, til hvilken Du fra Høiheden kalder ham, Du store Seierherre. Saa bevare Du da vore Sjele som fra al anden Vildfarelse saa ogsaa fra denne, at vi indbilde os at være Medlemmer af en allerede her i Verden triumpherende Kirke. Dit Rige var jo ikke og er jo ikke af denne Verden, her i Verden ikke Din Kirkes Sted, kun Plads for den, hvis den vil stride og ved at stride skaffe sig Plads for at være til. Men vil den stride, da skal den heller aldrig fortrænges af Verden, det vil Du indestaae for; indbilder den sig derimod at skulle triumphere her i Verden, ak, da har den jo selv forskyldt, at Du unddrog den Din Bistand, da er den gaact under, da har den forvexlet sig selv med Verden. Saa være Du da med Din stridende Kirke, at det aldrig maatte skee, at den — og det er jo den eneste Maade paa hvilken det kunde skee — udslettedes af Jorden ved at blive en triumpherende.

Joh. XII, 32: **Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

»Ja, dette er let at forstaae; han har seiret, vi have blot at slutte os til ham for at dele Seieren med ham; kun ingen Sinke-

---

Dit Rige . . . er jo ikke af denne Verden] jvfr. Joh. 18, 36.

rier og Spidsfindigheder, saa er Sagen ganske simpel.« Ganske saaledes vilde vel neppe Nogen udtrykke sig i Ord, men maaskee var der dog baade Den og Den, som i sit stille Sind tænkte omtrent saaledes. Og hvad have vi saa fra vor Side at sige?

Man kunde gjøre opmærksom paa, at det, selv om intet Andet var til Hinder, ikke saa let lader sig gjøre, fordi Christi Liv i een Forstand staaer udenfor det ligefremme Forhold til hver Enkelt i Slægten, at han, som Gud-Mennesket, skjøndt sandt Menneske, dog er saaledes ueensartet med det enkelte Menneske, at det ikke saa ganske ligefrem lader sig gjøre uden videre, i en Slags fræk Nærgaaenhed, saadan at ville gaae paa Parti med ham. Man kunde gjøre opmærksom paa, at denne Christi (Gud-Menneskets) Ueensartethed med alle enkelte Mennesker ogsaa er udtrykt ved Læren om hans Gjenkomst. Thi det er ikke med ham som med et andet Menneske, der engang har levet, vundet maaskee en eller anden stor Seier, hvis Følger vi uden videre tilegne os, medens der Intet høres fra ham, endnu mindre, at han kunde komme igjen for at gjøre Regnskabet op med os, for, ved at fordre Sit eller sig selv igjen af os, at dømme os. Anderledes med Christus. Han levede her paa Jorden, dette hans Liv er Forbilledet. Derpaa indgaaer

videre kan tilegne sig den ved Hjælp af en Anden? Uden videre, det er, uden selv at ville paa en lignende Maade udvikles, forsøges, kæmpe, lide som Den, der for ham erhvervede Sandheden? er det ikke lige saa umuligt som at sove eller drømme sig til Sandheden, lige saa umuligt uden videre at tilegne sig den, hvor lysvaagen man end er, eller er man lysvaagen, er dette ikke blot en Indbildning, naar man ikke forstaaer eller ikke vil forstaae, at der i Forhold til Sandheden ingen Forkortelse gives, som udelader det at erhverve, og i Forhold til det at erhverve fra Slægt til Slægt ingen væsentlig Forkortning, saa enhver Slægt og Enhver i Slægten væsentligen maa begynde forfra?

Thi hvad er Sandhed, og i hvilken Forstand var Christus Sandheden? Det første Spørgsmaal gjorde som bekjendt Pilatus, et andet Spørgsmaal er, om han egentligen brød sig om at faae dette Spørgsmaal besvaret; i ethvert Tilfælde var hans Spørgsmaal i een Forstand saa aldeles paa rette Sted, og i en anden Forstand saa ganske paa urette Sted, som det var muligt. Pilatus gjør Christus dette Spørgsmaal, hvad er Sandhed; men Christus var jo Sandheden, altsaa er Spørgsmaalet ganske paa sit rette Sted. Ja; og dog i en anden Forstand nei. At Pilatus kan falde paa i det Øieblik at spørge Christus saaledes, beviser netop, at han aldeles intet Øie har for Sandheden. Christi Liv var nemlig Sandheden; og derfor siger Christus selv (idet han nærmere forklarer det Ord: mit Rige er ikke af denne Verden; var mit Rige af denne Verden, havde vel mine Tjenere stridt derfor, at jeg ikke var blevet overantvordet til Jøderne): jeg er dertil født og dertil kommet til Verden, at jeg skal vidne om Sandhed. Christi Liv paa Jorden, hvert Øieblik i dette Liv var Sandheden; hvori ligger nu Grund-Forvirringen i Pilati Spørgsmaal? Den ligger i, at han kan falde paa saaledes at spørge Christus; thi idet han spørger Christus saaledes, angiver han jo sig selv, gjør han det aabenbart om sig selv, at Christi Liv har ikke forklaret ham hvad Sandhed er — men hvor skulde Christus saa med Ord kunne oplyse Pilatus derom, naar det som er Sandheden, Christi Liv, ikke har aabnet Pilati Øine for hvad Sandhed er! Det seer ud, som var Pilatus videbegjerlig, lærvillig, men sandeligen hans Spørgsmaal er saa taabeligt som muligt, ikke det at han spørger: hvad er Sandhed, men at han spørger Christus derom, hvis Liv just er Sandheden, og altsaa i ethvert Øieblik ved sit Liv mægtigere bevisende hvad

---

Pilatus] Joh. 18, 38.

Sandhed er, end alle de skarpsindigste Tænkeres vidtløftigste Foredrag. Ethvert andet Menneske, en Tænker, en Lærer i Videnskaben o. s. v., ja ganske ligegyldigt ethvert andet Menneske, en Tjenestekarl, et Postbud o. s. v. — at spørge ham: hvad er Sandhed, det er der dog en Slags Mening i; men at spørge Christus, som staaer lyslevende for En, at spørge Christus derom, er saa fuldstændig en Forvirring som mulig. Skulde Christus svare paa dette Spørgsmaal, maatte han et Øieblik, usandt, lade som var han ikke Sandheden. Intet Menneske, Christus undtagen, er Sandheden; i Forhold til ethvert andet Menneske er Sandheden noget uendelig Høiere end hans Væren, og derfor falder det naturligt at spørge: hvad er Sandhed, og at svare paa dette Spørgsmaal. Af den Mening er aabenbart Pilatus i Forhold til Christus, at Christus ogsaa er saadan et Menneske som Andre, og derfor gjør han ham først ved sit Spørgsmaal, usandt, til hvad det nu saadan kan være, en Slags Tænker, og spørger ham, vel nærmest i Egenskab af den høifornemme Mand, der i Grunden overseer Tænkning som Noget der intetsteds har hjemme, men finder et Behag i med fornem Nedladenhed samt for Snurrighedens Skyld at indlade sig et Øieblik med det Menneske — saaledes spørger Pilatus Christus: hvad er

:n jeg er det eneste Menneske, som ikke kan svare paa dette ørgsmaal, thi jeg er Sandhed.«

Altsaa i den Forstand er Christus Sandheden, at det at være ndheden er den eneste sande Forklaring af hvad Sandhed er. in kan derfor spørge en Apostel, man kan spørge en Christen, ad er Sandhed, og saa viser Apostelen og denne Christen til ar paa Spørgsmaalet hen paa Christus og siger: see paa ham, r af ham, han var Sandheden. Dette vil sige, Sandheden i den rstand, hvori Christus er Sandheden, er ikke en Sum af Sætnger, ikke en Begrebsbestemmelse o. D., men et Liv. Sandhedens eren er ikke den ligefremme Fordoblelse af Væren i Forhold til enken, hvilket blot giver tænkt Væren, blot sikkrer det at tænke od at være Hjernespind, som ikke er, betryggende det at tænke ldighed, at det Tænkte er, ɔ: har Gyldighed. Nei, Sandhedens eren er den Fordoblelse i Dig, i mig, i ham, at Dit, at mit, at ins Liv, tilnærmelsesviis i Stræben derefter, udtrykker Sandheden, Dit, at mit, at hans Liv, tilnærmelsesviis i Stræben derefter, er ndhedens Væren, som Sandheden var i Christo, et Liv, thi han ir Sandheden.

Og derfor er, christelig forstaaet, Sandheden naturligviis ikke :t, at vide Sandheden, men at være Sandheden. Til Trods for :le den nyeste Philosophi er der en uendelig Forskjel paa dette, rilket bedst sees af Christi Forhold til Pilatus; thi Christus nde ikke, kunde kun usandt svare paa det Spørgsmaal, hvad er ndhed, just fordi han ikke var Den, der vidste hvad Sandhed ; men var Sandheden. Ikke som vidste han ikke, hvad Sandhed ; men naar man er Sandheden, og naar Fordringen er at være ndhed, er det at vide Sandheden en Usandhed. Thi det at vide ndheden er Noget, som ganske af sig selv følger med det at ere Sandheden, ikke omvendt; og just derfor bliver det Usand-:d, naar det at vide Sandheden skilles fra det at være Sand-den, eller naar det at vide Sandheden gjøres til Eet med det at ere den, da det forholder sig omvendt: det at være Sandheden Eet med det at vide Sandheden, og Christus havde aldrig vidst ndheden, dersom han ikke havde været den; og intet Menneske ed mere af Sandheden end hvad han er af Sandheden. Ja vide ndheden kan man egentligen ikke; thi veed man Sandheden, ia man jo vide, at Sandheden er at være Sandheden, og saa :d man jo i sin Viden af Sandheden, at det at vide Sandheden en Usandhed. Vil man sige, at man ved at vide Sandheden er ndheden, saa siger man det jo selv, at Sandheden er at være ndheden, idet man siger, at vide Sandheden er at være Sand-

heden, da man i andet Fald maatte sige: Sandheden er at vide Sandheden, ellers kommer Spørgsmaalet om Sandhed kun igjen, saa Spørgsmaalet ikke er besvaret, men kun den afgjørende Besvarelse udsat, idet man jo igjen maa kunne vide, om man er Sandheden eller ikke. Det vil sige: Viden forholder sig til Sandheden, men saa længe er jeg usandt udenfor mig selv; i mig, det er, naar jeg sandt er i mig (ikke usandt udenfor mig selv), er Sandheden, hvis den er der, en Væren, et Liv. Derfor hedder det: »det er det evige Liv at kjende den eneste sande Gud, og Den, hvem han udsendte«, Sandheden. Det vil sige, kun da kjender jeg i Sandhed Sandheden, naar den bliver et Liv i mig. Derfor sammenligner Christus Sandheden med Spise, og det at tilegne sig den med det at spise; thi ligesom, legemligt, Spisen ved at tilegnes (assimileres) bliver det Livet Opholdende, saaledes er ogsaa, aandeligt, Sandheden baade det Livet Givende og det Livet Opholdende, er Livet. Og derfor seer man, hvilken uhyre Vildfarelse det er, noget nær den størst mulige, at docere Christendom; og hvor forandret Christendommen er blevet ved denne idelige Doceren, seer man deraf, at nu alle Udtryk ere dannede i Retning af, at Sandheden er Erkjendelse, Viden (man taler nu bestandigt om at begribe, speculere, betragte o. s. v.), hvorimod i den oprindelige Christendom alle Udtryk ere dannede i Retning af, at Sandheden er en Væren.

Der er Forskjel paa Sandhed og paa Sandheder; og denne Forskjel er især kjendelig paa Bestemmelsen: at være, eller den er kjendelig paa, at der gjøres Adskillelse mellem »Vei« og endelig Afgjørelse, hvad der naaes ved Enden, »Resultat«. I Forhold til den Sandhed, hvor der er Forskjel mellem Vei og hvad der naaes ved at gaae eller ved at være gaaet ad Veien, der kan for

Forandring tænkelig. Forandringen bestod jo i, at Veien forkortedes, hvilket var muligt, fordi Veien ikke var væsentligen eenstydig med Sandheden. Men naar Sandheden selv er Veien, saa kan Veien jo ikke forkortes eller falde bort, uden at Sandheden forvanskes eller falder bort.

Dette er ikke vanskeligere at forstaae, end at Enhver, der blot vil give sig lidt Tid, let vil kunne forstaae det. Det kan ogsaa blive tydeligere ved at oplyses i nogle Exempler; og det er af Vigtighed, at det bliver tydeligt, denne Forskjel paa Sandhed og Sandhed, thi hvad der aldeles har forvirret Christendommen, og hvad der for en stor Deel har givet Anledning til den Indbildning med en triumpherende Kirke, er dette, at man har betragtet Christendommen som Sandhed i Betydning af Resultat, istedetfor at den er Sandhed i Betydning af »Veien«. — Her nogle Exempler. En opfinder Noget f. Ex. Krudtet. Han, Opfinderen, har maaskee anvendt mange, mange Aar af sit Liv paa at gruble og udtænke; Mange før ham have maaskee anvendt lang Tid paa lignende Maade, men forgjeves: nu lykkes det ham, nu er Krudtet opfundet. I samme Øieblik falder Veien saa godt som ganske bort, i den Grad forkortes den. Hvad han har brugt 20 Aar til, det kan nu en Anden ved Hjælp af hans Forskrift om, hvorledes man bærer sig ad dermed, lære i en halv Time. De 20 Aar staae i et aldeles tilfældigt Forhold til Opfindelsen; man kan egentligen ikke sige, at han har brugt de 20 Aar til at opfinde Krudtet, nei Krudtet opfandt ogsaa han egentligen i en Halvtime; man maa meget mere sige, i de 20 Aar opfandt han ikke Krudtet, de have i en vis Forstand intet Værd, da de medgik ikke til at opfinde men til forgjeves Forsøg paa at opfinde Krudt, altsaa til ikke at opfinde Krudtet. Om En vidnefast kunde bevise, at han i 30 samfulde Aar Dag og Nat har arbeidet for at opfinde Krudtet, men ikke opfundet det: »Veien« har aldeles ingen Betydning i sig selv; om han, der opfandt det, opfandt det en Aftenstund, da han gik beruset hjem fra Selskab, ved at snuble over et Rendesteensbræt: Veien er det aldeles Ligegyldige, Opfinderen vil kun i saa Fald staae aldeles paa lige Linie med den Hund, der opdagede Purpuret, men hans Opfindelse vilde have lige meget Værd for Slægten, der, hvis Opfindelsen var en anden, maaskee vilde kalde ham Slægtens Velgjører, men ikke dens Lærer; thi det at være Lærer,

---

den Hund, der opdagede Purpuret] Purpuret skal være blevet opdaget ved, at en Hund stak Snuden i en Purpurmusling.

især Slægtens, »Menneskehedens Lærer«, svarer til, at Sandheden er »Veien«. — En arbeider sig møisommeligt ind i et dunkelt Afsnit af Historien: ingen Forsker har hidtil formaaet at skaffe Lys over det, endeligen lykkes det ham, efter at han har brugt 20 Aar, at bringe den historiske Sandhed for Dagen og gjøre den aldeles uomtvistelig. Dette Udbytte kommer Efterfølgeren til Gode: Veien forkortes meget betydeligt, Efterfølgeren behøver maaskee neppe 3 Maaneder for ganske at have sat sig ind i dette hiint dunkle Afsnits sande Sammenhæng. — En opdyrker et Sprog, som Ingen hidtil har kjendt. Han gjør uhyre Anstrengelser et heelt Liv igjennem, men efterlader ogsaa som Udbytte af sit Liv og sin Stræben store Hjælpemidler, ved Brugen af hvilke Efterfølgeren maaskee i Løbet af 2 Aar kommer lige saa vidt som han i 20 Aar. Her forkortes Veien betydeligt for Efterfølgeren; Discipelen er til Trods for at han sammenlignelsesviis maaskee kun er en Stymper i Sammenligning med Mesteren, bestandigt over Mesteren, ved Mesterens Forarbeide istand til at begynde paa et andet Sted og at naae videre end han. Og saaledes forholder det sig mere eller mindre overalt, hvor Sandhed er Viden.

Men anderledes, hvor Sandheden er en Væren, er »Veien«. Her kan umuligt i Forholdet mellem Forgænger og Efterfølger, her kan umuligt fra Slægt til Slægt, om saa Verden bestod i 18000

e, at en triumpherende Kirke i denne Verden er en Indbildning, der i denne Verden kun i Sandhed kan være Tale om en stri-nde Kirke. Men den stridende Kirke forholder sig til, føler sig agen til Christus i Ringheden; den triumpherende Kirke har get Christi Kirke forfængelig. At gjøre dette tydeligt er denne lviklings Opgave, og maa det blot erindres, at der ved en trium-ierende Kirke bestandigt forstaaes en Kirke, som her i denne rden vil være den triumpherende; thi en triumpherende Kirke Evigheden er jo aldeles i sin Orden, svarende til Christi Op-gelse i Høiheden.

Hvorledes er man overhovedet kommet paa den Indbildning ed en triumpherende Kirke, og hvad forstaaes ved en trium-ierende Kirke?

I det Foregaaende er allerede bemærket, at hvad der især ir bidraget til Vildfarelsen med en triumpherende Kirke, er, at an har opfattet Christendommen som den Sandhed, hvor der er rskjel paa Resultat og Vei, eller opfattet Christendommens ndhed som et Resultat, hvad man maaskee paa Dansk kunde lde det Tiloversblivende, et Udbytte, thi i Forhold til Sandheden m Veien er dette just hvad Eftertrykket ligger paa, at der intet loversblivende, intet Udbytte er for Efterfølgeren fra Forgængeren, let Resultat. Var Christendommen nemlig i denne Forstand Sand-den, saa var det aldeles i sin Orden med Triumphen. Med Rette rholder saaledes Slægten sig triumpherende med Hensyn til udtets og Bogtrykkerkunstens Opfindelse o. s. v., med Hensyn de mange Erobringer, der ere gjorte indenfor Videnskabens og nstens Omraade o. s. v., thi her er Sandheden et Resultat, her gges Eftertrykket ikke paa »Veien« og »hver Enkelt«, der svarlig for Gud, har at afgjøre med sig selv, om han vil gaae Veien eller ikke, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt om Ingen eller 1 Alle gaae ad samme Vei, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt om gen, eller om utallige Millioner have gaaet ad samme Vei, nei, r lægges Eftertrykket paa Sandheden, »Udbyttet«, og paa Slæg-l, Menneskesamfundet, Compagniet, »Fællesskabet«, der uden lere overtager Sandheden, og det er tilfældigviis, at en Enkelt r opdaget den, opfundet den, udgrundet den o. s. v. Havde ristus saaledes været f. Ex. en Sandheds Lærer, en Tænker, der vde gjort en Opdagelse, eller udgrundet hvad der maaskee vde kostet ham ubeskriveligt Hovedbrud, men hvad ogsaa saa ·di »Veien« kun stod i et tilfældigt Forhold til Sandheden, ide blive et Resultat: saa var det aldeles i sin Orden, at Slæg-, som fulgte efter, uden videre forholdt sig triumpherende der-

til. Efterfølgerne, der vare fritagne for al dette uhyre Hovedbrud, disse mange, mange Aars Anstrengelse, kunde i det Høieste føle sig forpligtede til taknemligt at mindes ham, som havde holdt det ud, men forøvrigt var der intet Andet at gjøre end at triumphere. At dette er en Vildfarelse, er allerede viist, her tilføies blot, at derfor er Christi Lære uendelig ophøiet over alle Tidens og Tidernes Opfindelser, en Evighed ældre og en Evighed høiere end alle Systemer, ogsaa end det allernyeste, ogsaa end det, som om titusind Aar er det allernyeste; thi hans Lære er Sandheden, men i den Forstand at Sandheden er Veien, og han er og bliver som Gud-Mennesket selv Veien, hvad intet Menneske, hvor ivrigt han end bekjender, at Sandheden er Veien, uden Gudsbespottelse turde udsige om sig.

Men der er foruden den Vildfarelse, der, ved at opfatte Sandheden som Resultat, saa forvirret som det er muligt, har forfeilet Christendommen, tillige en anden Vildfarelse, der har bidraget til at frembringe den Indbildning med en triumpherende Kirke. Denne Vildfarelse er det Skin, som i Tidernes Løb er opkommet, at vi saadan Alle ere Christne. Thi er dette givet, synes det en Umulig

[redacted]

Hvad forstaaes da ved en triumpherende Kirke? Derved forstaaes en Kirke, som antager, at Stridens Tid er forbi, at Kirken, skjøndt den dog endnu er i denne Verden, Intet mere har at stride om eller for. Men saa er jo Kirken og denne Verden blevet eenstydigt; og dette er just ogsaa Tilfældet ikke blot med Alt hvad der har kaldet sig den triumpherende Kirke, men med hvad der kaldes en bestaaende Christenhed. Thi Christi Kirke kan i denne Verden i Sandhed kun bestaae ved at stride, det er, hvert Øieblik kæmpe for at bestaae. Er den den bestaaende Kirke, saa ligger deri, at den har seiret. Den stridende Kirke bestaaer ved at stride, men den Kirke, der kaldes en bestaaende, maa jo være den der bestaaer efter at have seiret.

Og denne triumpherende Kirke eller den bestaaende Christenhed ligner ikke mere den stridende Kirke end Firkanten ligner Cirklen. Det vilde, hvis vi tænkte os en Christen fra hine Tider, da Kirken i Sandhed var stridende, det vilde være ham aldeles umuligt at gjenkjende Christendommen i denne Forvanskning. Han vilde høre det Christelige foredraget, og høre at det var ganske sandt hvad der sagdes, men han vilde til sin dybeste Forundring see, at Tilværelses-Forholdene for det at være Christen vare blevne lige det Modsatte af hvad de i hans Tid vare, saa det nu at være Christen ikke lignede det i hans Tid at være Christen mere end det at gaae paa Benene ligner det at gaae paa Hovedet.

I den stridende Kirke at være Christen vil sige, at udtrykke det at være Christen indenfor en Omgivelse, som er Modsætningen til det at være Christen. I en triumpherende, en bestaaende Christenhed at være Christen vil sige, at udtrykke det at være Christen indenfor en Omgivelse, som er eenstydig, eensartet med det at være Christen. Er jeg i første Tilfælde den sande Christen, saa vil selvfølgeligt (da Skuepladsen jo er Modsætningen) dette være omvendt kjendeligt paa, hvad Modstand jeg lider; og i samme Grad som det at jeg er Christen har mere Sandhed, i samme Grad vilde dette være til at kjende paa, at Modstanden er større. I det andet Tilfælde vil det at være Christen selvfølgeligt (thi Skuepladsen er jo Eensartetheden) ligefrem være kjendeligt paa den Gunst, Ære, Anseelse, jeg vinder i denne Verden — dog hvad siger jeg i denne Verden, denne Verden er jo Christenheden, altsaa det vil ligefrem være kjendeligt paa den Gunst, Ære, Anseelse, jeg vinder i Christenheden. I samme Grad som det at jeg er Christen har mere Sandhed, i samme Grad vil ogsaa dette være til at kjende paa den ganske overordentlige Anseelse, jeg lyder i denne Verden — dog hvad er det jeg siger, denne Verden

er jo Christenheden, altsaa, det vil være til at kjende paa den overordentlige Anseelse, jeg nyder i Christenheden. Dette er en aldeles uundgaaelig Følge, naar Antagelsen er: en triumpherende Kirke. Der hvor, hvis jeg levede i en stridende Kirke, just Lidelsen vilde komme, der kommer nu Belønningen; der hvor, hvis jeg levede i en stridende Kirke, Forhaanelse, Spot vilde ramme mig, der vinker nu Ære og Anseelse; der hvor Døden vilde være uundgaaelig, der feirer jeg nu den høieste Triumph. Thi da det jo, ifølge Antagelsen, er lutter Christne jeg lever iblandt, saa maa disse jo strax kjende mit ægte christelige Sindelag, og altsaa, istedetfor at gjøre mig Modstand, ile mig imøde med Hæder og Udmærkelse. Ja, hvis man tænkte sig et Medlem af den christne Kirke fra den Tid, da den var stridende, blive Vidne til dette: han maatte vel næsten et Øieblik komme til at lee, at hvad der i hans Tid var frygtelig Alvor, at det var blevet en yndig Leeg. Der staaer Christendommen med sine Fordringer til Selvfornægtelse, fornægt Dig selv — og liid saa fordi Du fornægter Dig selv. Dette var Christendom. Men nu hvor ganske anderledes. Tænkte jeg mig en Yngling, der med elskelig Troskyldighed besluttede at indrette sit Liv efter den hellige Skrift: hvor forundret vilde han ikke blive, ja mon han vilde lade være at lee af sig selv og hele Tilværelsen; thi just i det Øieblik han efter Christendommens An-

Kun Indbildningen med en triumpherende Kirke lykkedes det dog egentligen at gjennemføre den Tanke, at en vis Stand var de egentlige Christne; denne Stands Opgave, Forretning var det at være Christen, og her gjaldt det saa, det Ligefremme, at jo sandere Christen En var, desto mere steeg han i Ære og Anseelse. Den øvrige Verden afgav egentligen Tilskuerne, Choret, men altsaa ikke nogen Modsætning til det at være Christen, tvertimod en Beundringens Omgivelse i Forhold til hiin Stand, der repræsenterede det at være Christen. Men da denne Stands-Forskjel forsvandt, forsvandt ogsaa den triumpherende Kirke. Den ligefremme Kjendelighed (Graden af det at være den sande Christen svarende ligefrem til den Ære og Anseelse, man nyder) stødte, derved at nu Alle skulde spille med, paa en egen Vanskelighed, som gjorde den umulig. Den Geistlige havde væsentligen intet Andet at gjøre end at udtrykke det at være Christen; og saa længe Mængden af Christne egentligen nøiedes med at anskue sig selv i den dem fremstillende Stand, gik det an med den triumpherende Kirke. Men anderledes da denne Stands-Forskjel ikke længere tilfredsstillede Mængden af Christne. Mængden af Christne have tillige, ja udvortes seet hovedsageligen, Andet at tage Vare paa i Verden end paa (i den triumpherende Kirkes Forstand) at udtrykke det at være Christen: hvorledes kunde nu den ligefremme Kjendelighed paa det at være Christen udtrykkes i hvad der er ueensartet med det at være Christen, men dog ikke fjendtligt derimod, kun ligegyldigt derved? Ja, det var en Umulighed. I den stridende Kirke er den ligefremme Kjendelighed umulig, fordi det at være Christen udtrykkes indenfor Modsætningen til det at være Christen. Nu derimod blev den ligefremme Kjendelighed umulig, fordi det at være Christen skulde udtrykkes indenfor hvad der er det Ligegyldige i Forhold til det at være Christen. Man forstaae mig ret. En Borgermand f. Ex. er Christen. Lad os antage, at denne Borgermand er f. Ex. Skomager; det er hans Næringsvei, den meste Deel af Dagen er han naturligviis beskjeftiget med Udøvelsen af sin Haandtering. Skulde nu her den ligefremme Kjendelighed i Forhold til det at være Christen være mulig, saa maatte altsaa den blandt Skomagerne, der var den sandeste Christen, eller det at han var den sandeste Christen, være kjendeligt paa, at han havde meest at bestille, holdt fleest Svende, at maaskee Kongen, Dronningen, samt det hele kongelige Arvehuus lod sye hos ham, eller log Geistligheden. At dette ikke lod sig gjennemføre, blev naturligviis i Tidernes Løb mere og mere indlysende. Den ligefremme Kjendelighed i Forhold til det at være Christen var stødt paa en

anden Art af Modstand end den, den stridende Kirke kjendte. Denne Modstand var ikke Modsætningen til det at være Christen, men det Ligegyldige. Denne »det Ligegyldiges Modstand« vender ikke Forholdet omvendt til den omvendte Kjendelighed, som i den stridende Kirke, men gjør dog den ligefremme Kjendelighed umulig.

Saa indtraadte der i Christenheden en fuldkommen Forandring af Skuepladsen i Forhold til det at være Christen. Man slap Indbildningen med en triumpherende Kirke; man lod hele Udvortesheden bestaae, og, i Forhold til den, det mod det at være Christen Ligegyldiges Lov, at den bedste Skomager var Den som syede bedst, den bedste Digter Den som digtede bedst o. s. v. o. s. v. Saaledes slap man Udvortesheden, og forlagde nu det at være Christen til Inderligheden. Der gives og antages et almindeligt Qvit for os Alle, det er qvit, vi ere Alle Christne, aldeles i samme Forstand som det er givet, at vi Alle ere Mennesker, med hvilken Antagelse saa først Livets eller Virkelighedens Spil begynder, hvorfor det vilde være Taabelighed, ja Galskab, om En vilde gjøre det særligen gjældende, at han er Menneske, da det jo er at ville bringe en Forudsætning til Bevidsthed, som een Gang for alle, og af Alle antaget, ligger til Grund for Alt.

Christen som jeg er, eller det, at jeg er den sande Christen, er Noget for sig selv, Noget for mig selv, Noget jeg er i skjult Inderlighed — aldeles som alle de Andre; men at jeg er sand Christen, det er vist nok, det er lige saa vist som at alle de Andre ere det.

Og hvorfor saa denne Skjulthed? hvorfor denne Skjulthed, som jeg saa omhyggelig vaager over at bevare? Ih, naturligviis, fordi jeg frygter for, at dersom man fik at vide, i hvilken Grad jeg er den sande Christen, saa skulde det lønnes mig med overordentlig Ære og Anseelse; og dertil er jeg for sand Christen, til at jeg vilde æres og ansees, fordi jeg er en sand Christen. See derfor holder jeg det gjemt i skjult Inderlighed; thi fik man det at vide, saa var det ikke til at undgaae, at jeg vilde blive overordentligt æret og anseet derfor, da det jo er den bestaaende Christenhed, i hvilken jeg lever, hvor vi Alle ere sande Christne — men i skjult Inderlighed.

Dersom en Christen fra hiin Tid, da Kirken var stridende, hensattes i den bestaaende Christenhed, han vilde falde i den dybeste Forundring. I den stridende Kirke var det at være Christen kjendeligt paa Modstanden, man led. I den triumpherende var det kjendeligt paa den Ære og Anseelse, man nød. Men »den bestaaende Christenhed« har opfundet noget Nyt: man holder det skjult, at man er Christen — af Frygt for, at det vilde, uchristeligt, lønnes med Ære og Anseelse. I den stridende Kirke var det vel stundom Tilfældet, at En og Anden vilde holde det skjult, at han var Christen, af Frygt for den Modstand, der var forbundet med at være Christen; men i »den bestaaende Christenhed« er det af Frygt for at nyde Ære og Anseelse. Saa er dog »den bestaaende Christenhed« noget uendelig langt Høiere end den stridende Kirke, der neppe har havt Anelse om en saa ophøiet Fromhed! I den stridende Kirke var det Fromhed at bekjende Christendommen; i den bestaaende Christenhed er det just Fromhed at fortie det! O, uendelige Dyb af Fromhed, da det Hele saa uendelig let kunde være Skin! O, talløse Skare af Fromme, naar ethvert Lands samtlige Millioner ere saadanne Fromme — og det ere vi jo Alle! Drag af Din Sko, thi det Sted, Du staaer paa, er helligt, naar Du staaer i Christenheden, hvor der er lutter sande Christne! Lad Gud beholde Evigheden, hvor han dog neppe Alt

---

Drag af Din Sko osv.] II Mose Bog 3, 5.

i Alt faaer saa mange sande Christne, som der i ethvert Øieblik er i den bestaaende Christenhed, hvor Alle ere Christne.

Tænkte man sig en Yngling opvoxe i den bestaaende Christenhed, men hidtil ubekjendt med de Virkelighedens Forhold, i hvilke han skal indtræde, i næsten klosterlig Fjernhed fra Livet opdragen ved den hellige Skrift: han vil opleve det høist Besynderlige, det i een Forstand Latterlige. Han er da vel oplært i Christendom — antaget, at man kan blive dette ved den hellige Skrift, og denne Antagelse maa man jo holde den stakkels Yngling til Gode —; det er ham sagt, at Fordringen er at bekjende Christum for Verden; han er vel underrettet — det vil da sige, for saavidt man kan blive det af den hellige Skrift, og denne Antagelse maa man jo holde Ynglingen til Gode —; han er underrettet om, hvad Følgen deraf vil blive: alt Dette vel overveiet, er Ynglingen besluttet at indrette sit Liv efter Forskriften. Men hvad skeer — han er kommet til at leve i den bestaaende Christenhed. Idet han gjør Mine til at ville vove Skridtet, træder en velvillig Mand, en Slags Sjelesørger, til ham, og »holder saadan Tale«: unge Ven, De er i en Vildfarelse, De er ikke opmærksom paa Stedet, hvor De er, at det er den bestaaende Christenhed, og der er

ere, hvor De lever mellem dannede og velopdragne Mennesker, og hvor desuden Politiet vaager over Sikkerheden, Geistligheden over Sædeligheden, og Gasbelysningen gjør Natten lige saa tryg som Dagen. Stik De derfor Sværdet i Balgen, og lær, hvad der nu, da Uhyrernes Tid længst er forbi, er Opgaven, at være et behageligt Menneske, aldeles som vi Andre; at De i ethvert andet Menneske maa gjenkjende Dem selv, og enhver Anden sig i Dem, indtil den størst mulige Skuffelse.

Den triumpherende Kirke ligner, som sagt blev, den stridende ikke mere end Firkanten ligner Cirklen, og »den bestaaende Christenhed« ligner den ligesaa lidet. Dog er kun den stridende Kirke Sandhed, den triumpherende Kirke og den bestaaende Christenhed en Indbildning.

»Men«, hører jeg En sige, »det er jo dog en Urimelighed og en Umulighed med en stridende Kirke nu; naar vi Alle ere Christne, hvad skulle vi saa strides om?« Kjere, hvis ikke om Andet, saa kunde vi jo dog, for at faae Noget at strides om, strides om dette: at vi Alle ere Christne, hvorledes det hænger sammen dermed. »Hvorledes, vil Du da formaste Dig til at være Hjertekjenderen, som dømmer Menneskenes Inderste; naar et Menneske selv siger, at han er Christen, saa tør Du dog vel ikke formaste Dig til at nægte det?« Seer Du, vi fik Noget at strides om; men, siger han det da? jeg troede, det i den bestaaende Christenhed var den skjulte Inderlighed, at vi skulle holde det skjult. »Ja, vist skal vi holde det skjult, just fordi det er givet, at Alle ere Christne«. Hvorledes er det da givet, naar hver især holder det skjult, fordi det er givet, at Alle ere det?

Sagen er denne. Naar, Kredsen rundt, Enhver bestemmer sig at være Christen ligesom »de Andre«, saa bekjender, om man saa vil, egentligen Ingen Christum; derimod er det, hvis man saa vil, bekjendt om Enhver, at han saadan er Christen. Enhver er døbt som Barn, senere — ja, ogsaa noget nær som Barn (formodentligen for at Alt i denne Henseende saa tidligt som muligt kan være i sin Orden og Rigtighed betræffende hvad der nu eengang om en Passeer-Seddel er nødvendigt, hvis man uden Øvrighedens Paatale skal komme gjennem Verden) confirmeret. Og Enhver, der om Barn er døbt, som Dreng eller Pige confirmeret, om ham er let vist, at han er Christen — ved at slaae op i Tabelværket kan man jo see det efter. Men at bekjende Christum kan han i sit enere Liv formeentligen ikke komme til, fordi han jo lever i den bestaaende Christenhed, hvor det jo er — jvfr. Tabelværket — om Alle bekjendt, at de ere Christne. Endog om Præsterne i »den

bestaaende Christenhed« gjælder det, at de ikke saa meget »bekjende Christum« som »det er bekjendt om dem« som om Alle, at de ere Christne; vilde man sige, at de jo ved deres Prædiken bekjende Christum, da maatte dertil svares, at den Omstændighed, at det at prædike er deres Levebrød, samt at de gjøre hvad de gjøre som Embedsmænd, bevirker, at Eftertrykket dog ikke falder paa det personligt at bekjende Christum.

I skjult Inderlighed ere Alle Christne; hvo turde nægte det. Den der vilde paatage sig at nægte det, løber jo ganske rigtigt Fare for at ville spille Hjertekjenderen. Altsaa Ingen kan nægte det. Paa den Maade bliver det, at Enhver er Christen i skjult Inderlighed en Hemmelighedsfuldhed, der saa at sige næsten er lukket i Baglaas: om alle disse Tusinder og Tusinder virkelig ere Christne, det er umuligt at faae at vide, thi de ere det Alle, saa siges der, i skjult Inderlighed; og det gjælder ikke blot for Kirken, men for Enhver, at om det Skjulte dømmer man ikke, fordi man ikke kan dømme.

Men skulde det dog ikke være muligt at kunne bryde denne Hemmelighedsfuldhed, og faae gjort lidt aabenbart, uden at forskylde at blive Hjertekjenderen? Aa jo; hvorledes da? Derved, at

er og skal den være en stridende Kirke? Svar: ja, ganske vist er dette Meningen, ganske vist er det Christendommens Mening, og der er ogsaa ganske vist Mening i denne Mening. »Hvilken Urimelighed«, hører jeg En sige, »hvilken Urimelighed, det er jo dog umuligt, at vi Alle kunne blive Martyrer; skal vi Alle blive Martyrer og blive slagne ihjel, hvo er det da der skal slaae os ihjel; skal vi Alle blive Martyrer og blive forfulgte, bespottede, forhaanede, hvo er det da der skal forfølge og bespotte os?« Rigtigt truffet, dersom blot Forudsætningen der ligesom strammer Buestrængen for denne skarpsindige Indvending, er rigtig, Forudsætningen, at vi Alle ere Christne; dersom denne Forudsætning er rigtig, det er, er sand i det givne Øieblik, eller dersom det endog blot overhovedet var sandt, at det er Christendommens Mening, at der i denne Verden skulde komme det Øieblik, da bogstaveligen Alle vare i Sandhed Christne.

Sagen er denne. Ved den idelige Betragten af Verdenshistorien og Slægtens Historie, ved den idelige Tale om verdenshistorisk Betragtning o. s. v., har man tilsidst faaet det kun altfor let paa Øied med uden videre at tage Christendommen til Indtægt for Verdenshistorien, man har faaet det til at være ganske i sin Orden, at Christendommen bliver en Udvikling indenfor Bestemmelsen: Menneske-Slægten. Man har reent glemt, at Christi Liv paa Jorden (og dette er Christendommen, forskjellig fra de Christnes Historie, eller Historien om de Christnes Liv, Levnet, Skjebne, item Kjætternes, item Videnskabens) er den hellige Historie, der ikke maa forvexles med Slægtens og Verdenshistorien. Man har reent glemt Gud-Menneskets væsentlige Ueensartethed med hvert andet enkelt Menneske samt med hele Slægten. Man har reent glemt, at Christendommen væsentligen forholder sig til Evigheden, at Livet her paa Jorden er, for at erindre om en tidligere Udvikling, for hver Enkelt især af de utallige Millioner, der have levet og skulle leve, Prøvens Tid. Det er vistnok Christendommens Mening, at den vil forkyndes for Alle, men følger deraf, at det nogensinde har været dens Mening, at det skulde skee, at Alle antoge den og bleve sande Christne? Hvis saa var, da maa man, at jeg saa skal sige, ikke ret have seet sig for i Guds Raad den Gang det fra Evighed blev besluttet, at Christus skulde komme til Verden, Christus der forkyndte, at dette Liv her paa Jorden er Prøvens Tid. Eet af to: enten har det været Styrelsens Tanke (hvad den i sin Forudvidenhed vel kan være vidende om, at det vil skee, medens dog Menneskene bære Skylden for, at det skeer), at det Tilfælde aldrig vilde indtræde, at til en given Tid Alle eller blot det største Antal

bleve sande Christne; eller ogsaa har Styrelsen ikke seet langt nok, thi naar det Tilfælde er indtraadt, at virkelig Alle ere i Sandhed Christne, saa er dette Liv ikke længere Prøvens Tid. Prøven er nemlig Selvfornægtelse, det at fornægte sig selv; det at være Christen er Prøven, og det at være Christen er at fornægte sig selv. Men naar virkelig til en given Tid Alle ere sande Christne, saa er der ingen Selvfornægtelse forbunden med at være Christen, i det mindste ikke den christelige Selvfornægtelse. *Mag.* Kierkegaard har (i Slutningen af første Deel af »Kjerlighedens Gjerninger«) viist, hvad der forstaaes ved christelig Selvfornægtelse, at denne kun er, hvor der er Dobbelt-Fare, at den anden Fare, den at man lider fordi man fornægter sig selv, er den afgjørende Bestemmelse. Men denne Fare maa nødvendigviis bortfalde, hvis til den Tid, paa hvilken jeg lever, Alle ere sande Christne; thi da vil jo Alt uden om mig være idel Opmuntring og Tilskyndelse for mig til ogsaa at blive den sande Christen. Og naar saa er, dersom jeg levede under saadanne Forhold, saa er det mig og mit Liv betræffende ikke Sandhed at kalde dette Liv i christelig Forstand – og det er jo Christendommen, der er Opfinder af dette Udtryk – Prøvens Tid. Nei, saa har Styrelsen virkelig ikke forstaaet sig

aaledes stride i Forening, christelig forstaaet, strider dog hver elt, foruden i Forening med de Andre, tillige i sig selv, og som Enkelt gjøre Regnskab paa Dommens Dag, hvor hans som Enkelt, skal prøves. Menigheden tilhører derfor egent- i først Evigheden; »Menigheden« er i Ro hvad »den Enkelte« Uro. Men dette Liv er jo just Prøvens, Uroens Tid, derfor »Menigheden« ikke hjemme i Tiden, men først i Evigheden, r den er, i Ro, Samlingen af alle de Enkelte, der bestode i den og Prøven.

Saa længe denne Verden staaer, og den christne Kirke i den, len en stridende Kirke; dog har den Forjættelsen, at Helvedes te ikke skulle faae Magt over den. Men vee, vee den christne te, naar den vil have seiret i denne Verden; thi da er det ikke der har seiret, da har Verden seiret. Da er Ueensartetheden lem Christendom og Verden gaaet ud, Verden har vundet, istendommen tabt. Da er Christus ikke mere Gud-Mennesket, i et udmærket Menneske, hvis Liv forholder sig eensartet til gtens Udvikling. Da er Evigheden afskaffet, og Skuepladsen for Fuldendelse forlagt indenfor Timeligheden. Da er Veien til et ikke mere trang, og Porten snever, ei heller ere der kun Faa, i finde den; nei, da er Veien bred og Porten vidt aabnet — vedes Porte have faaet Magten, og Mange, ja Alle finde Ind- gen. Christus har aldrig villet seire i denne Verden; han kom Verden for at lide, det kaldte han at seire. Men naar menne- lig Utaalmodighed og fræk Nærgaaenhed i at paadutte Christen- mmen sine Tanker og Forestillinger, istedetfor at lade sine ker og Forestillinger omdanne ved Christendommen: naar Dette faaet Overhaand, saa bliver paa gammel menneskelig Viis det seire at seire i denne Verden, og saa er Christendommen af- Tet. Det var ikke et smaaligt Kjævleri, der var mellem Chri- og Verden, saa han i Grunden havde Uret i, at han ikke re kunde komme ud af det med Verden, nei, Kjerlighed til Gud Had til Verden. Og den Dag da Christendommen og Verden e Venner, ja, da er Christendommen afskaffet. Da er der ikke e Tale om, at Christus skal komme igjen og dømme, nei, da Dommen overgaaet ham, at han i Grunden var en Phantast, et ndet Menneske; thi havde han ikke været saa iilsindet, saa var kommet godt ud af det med Verden, saa var han ikke blevet et ihjel, hvad slet ikke behøvedes, saa var han blevet noget

---

at Helvedes Porte ikke skulle faae Magt over den] Matth. 16, 18. Veien . . . ikke mere trang osv.] jvfr. Matth. 7, 13 f.

Stort i Verden, som i den triumpherende Kirke hans Disciple bleve det, der ogsaa afskaffede dette Ord eller gjorde det til Usandhed, at Discipelen ikke er over Mesteren — thi han blev korsfæstet, de bleve Mægtige ved Ære og Anseelse; som i den bestaaende Christenhed hans Disciple bleve det, ikke ved deres Christendom, men ved — christeligt at holde deres Christendom i skjult Inderlighed, og bruge deres naturlige Evner og Gaver til at gjøre Lykke i Verden.

Imidlertid, maaskee dog Den, vi før indførte talende, endnu engang vender tilbage til sit Første og siger: »til Trods for Alt, hvad Du siger, kan jeg ikke Andet end gjentage, det er og bliver en Umulighed, at vi Alle kunne blive Martyrer«. Svar: er det da en Umulighed for Dig at blive det? »Ja, naturligviis, naar Alle skulle være det«. Men hvad har Du dog med Alle at gjøre; er det virkelig Din Mening dette Meningsløse, at Du, idet Du vil til at indrette Dit Liv og forsøge Dig i den Prøve at blive og at være Christen, at Du saa først maa spørge om Andre, eller faae Noget at vide om Alle, inden Du kan begynde? Jeg troede, den første Begyndelse paa den Prøve at blive og at være Christen er at vorde saa indadvendt, at det er som var alle de Andre slet ikke

ham selv, medens han maaskee er af den Mening, at hvad han siger angaaer Menigheden, og kun Gagen og Avancementet angaaer ham.

Den uendeligen Indadvendte lærer altsaa at forstaae, hvilken Opgaven er indtil det Yderste — hvis han indtil det Yderste bliver indadvendt: at det at være Christen er at troe paa Christus og at lide for denne Troes Skyld, eller er Selvfornægtelse i christelig Forstand. Men lad os nu, for ret at vise hiin Indvendings Taabelighed (»at dog umuligt Alle kunne blive Martyrer«) antage det Urimelige, at bogstaveligen Alle, blandt hvilke denne Christen lever, ere sande Christne: saa kan han jo umuligt blive Martyr. Ganske vist. Men naar vil han faae dette at vide? Mon ved Begyndelsen, saa dette bliver en Udflugt, en Undskyldning, der forhindrer ham i at begynde paa Opgaven? Umuligt; thi han er jo uendelig indadvendt, veed Intet og vil Intet vide om de Andre. Altsaa vil han først faae det at vide ved Slutningen af sit Liv: at han ikke blev Martyr. Ved Slutningen af sit Liv, dette ganske nøiagtigt taget, det er, i det Øieblik han døer, før ikke; thi før kan han jo endnu ikke vide, om det ikke kunde hænde ham. Men i det Øieblik han døer, vedkommer dette ham jo slet ikke mere. Han har altsaa i ethvert Tilfælde i Muligheden oplevet et Martyrium. Og dette var, som sagt, under Antagelse af det Urimeligste, at bogstaveligen Alle eller blot Fleertallet af de Medlevende vare sande Christne, og altsaa Porten til Livet, til Trods for Christi Udsagn, ikke snever, men enten ubetinget staaende paa vid Gab, eller dog ved Ombygning betydelig forstørret og udvidet.

»Men« hører jeg En sige »har Du som her taler, har Du da Kraft til saaledes at blive Martyr; eller har Du, for ikke at sige Frækhed, har Du blot Mod nok til at paastaae, at Ingen var en sand Christen, som ikke blev Martyr; eller var Du altid saa stærk, at Du aldrig følte Trang til, at der taltes mildt og beroligende til Dig; eller er Du maaskee just i det Tilfælde, saa Du, selv angest og bange, behøver Mildheden, men, som ofte den Banges Lyst er, har Glæde af at skrække Andre?« Paa disse Spørgsmaal mangler jeg ikke Svar, og jeg ønsker blot, at den Spørgende ikke vilde misforstaae Svaret, da jeg ingenlunde miskjender Spørgsmaalenes Betydning. At jeg føler Trang til Mildheden, indrømmes; men jeg skylder Sandheden at tilstaae, at jeg føler denne Trang just fordi jeg er opdragen ved og længe, længe har levet under Strengheden, ja, hvilket Øieblik det skal være atter er under den. At »ængste« har jeg aldrig havt min Glæde af; jeg er mig bevidst, at jeg kan tale mildt og beroligende til den Lidende, den Syge, den Sorrig-

fulde; jeg veed, at jeg har havt min Glæde deraf. Jeg har aldrig paastaaet, at enhver Christen er en Martyr, eller at Ingen var en sand Christen, som ikke blev Martyr, om jeg end mener, at enhver Saadan — og til disse regner jeg mig selv — skal, just for at være en sand Christen, gjøre en Ydmygelsens Indrømmelse, at han dog er sluppet lettere end de i strengeste Forstand sande Christne; og han skal gjøre denne Indrømmelse, for at, om jeg saa tør sige, den christelige Rangforordning ikke forvirres, og Pladsen Nr. 1 aldeles gaaer ud, idet Pladsen Nr. 2 indtager dens Sted. Og nu endeligen hvad der hovedsageligen er mit Svar. Christendommen er ganske bogstaveligen dethroniseret i Christenheden; men er den det, saa er den ogsaa afskaffet. Thi en Konge er ikke ophørt at være til, fordi f. Ex. Landet, hvori han levede, gjorde sig til en Republik, og ham til Formand; men Christendommen er afskaffet, saasnart den er stødt fra Thronen. Christendommen er det Ubetingede, har kun een Væren, den ubetingede Væren; er den ikke ubetinget, er den afskaffet; i Forhold til Christendommen gjælder ubetinget: enten — eller. Den er nu hørt længe nok, og høit nok, denne frække Tale, at man maa gaae videre, at man ikke kan blive staaende ved Christendommen, ved Troen, ved det Een-

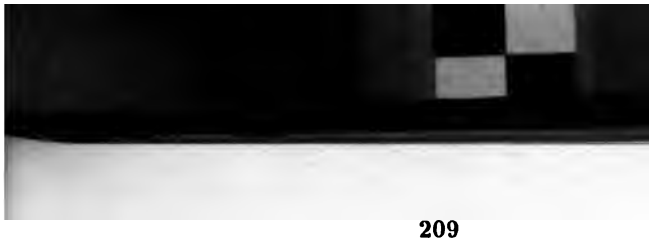

under Vægten af den Maalestok, jeg udvikler, og skulde jeg end selv være den Første, der hjemfaldt til Dom, og skulde jeg end blive den Eneste: jeg kan det ikke anderledes. Jeg veed vel, hvad jeg gjør; jeg veed ogsaa, hvad jeg i Frygt og Bæven, efterstræbt af Anfægtelser, har lidt ved at vove mig saa langt ud, eensom Dag og Nat beskjeftiget med saadanne Tanker, og i saa lang Tid eensomt beskjeftiget dermed i stigende Anstrengelse; og eensomt, skjøndt jeg levede i Christenheden, hvor jo Alle ere Christne, men hvor jeg dog aldrig har hørt nogen Tale eller Prædiken, om hvilken jeg, hvis det var for Gud at dette Spørgsmaal gjordes mig, ubetinget turde sige, at den var christelig — thi selv det meest Christelige, jeg har hørt, havde dog altid en betænkelig Tilsætning af »Grundene«, en Bismag af menneskelig Klynken og Medlidenhed, en Mislyd af det Indyndende. Jeg havde intet Kloster, hvor jeg kunde flygte hen, søgende en Omgivelse, der dog nogenlunde svarede til min inderlige Beskjeftigelse. Jeg valgte den eneste Udvei, der var ladet tilbage i Christenheden: den at synes den Letsindigste af Alle, at »blive en Nar i Verden«, for i denne alvorlige Verden dog om muligt at omfrede, hvad jeg skjulte i mit Inderste, en Smule Alvor, og for at denne Inderlighed kunde faae Indesluttethedens Fred til at voxe i Stilhed. Ved dette Liv har jeg yderligere lært, hvad man maaskee saaledes, ved Kjendskabet til Menneskenes tankeløse Letsind og selvtilfredse Forvildethed, lærer end bedre end i Ørkenen og af Nattens Stilhed; ved dette Liv i Menneske-Vrimlen, ved dette, om man saa vil, falske Liv — thi sandt nok, jeg skjulte noget Andet i mit Inderste, men det var det Bedste, jeg skjulte, jeg har aldrig, aldrig bedraget saaledes, at jeg har gjort mig bedre end jeg var — ved dette Liv i Menneske-Vrimlen lærte jeg med frygtelig Sandhed at forstaae, at Strenghed er det Eneste, der kan hjælpe.

Den har jeg brugt. Men jeg har ingen Magt, hverken Soldater eller anden Magt; jeg har ingen mægtige Forbindelser, har ingen, ingen Indflydelse eller Magt over Andres Skjebne; jeg er af Alle den Eensomste, den, verdslig forstaaet, Afmægtigste. At bruge Strenghed kan let ophidse Menneskene; derfor pleier Den, der vil bruge Strengheden, først at sikkre sig Magten. Saaledes hverken kan eller vil jeg bruge Strenghed; thi herske vil jeg ikke, jeg vil kun tjene Sandheden, eller, hvilket er det Samme, Christendommen.

»blive en Nar i Verden«] jvfr. 1. Kor. 3, 18.

Strenghed er det Eneste, der kan hjælpe et Menneske. Derfor formaaer et Barn, sammenlignet med en Ældre, saa meget, er langt haardførere, fordi der dog endnu er nogen Strenghed i Opdragelsen; og hvad formaaede et Barn ikke, da Strengheden var større! Derfor seirede Romerne altid i Slaget — hvorfor? fordi Strengheden hjalp dem, hjalp dem til at frygte det som var værre end Døden, og derfor til at seire. Og saaledes ogsaa med Christendommen. Der var engang da den med guddommelig Myndighed øvede Herredømme over Menneskene, da den henvendte sin Tale til hver Enkelt kort, ordknap, befalende: Du skal; da den forfærdede hver Enkelt med en Strenghed, der endnu aldrig var kjendt: Evighedens Straffe. Denne Strenghed hjalp; i Frygt og Bæven for det uundgaaelige Tilkommende formaaede den Christne at foragte alle dette Livs Farer og Lidelser som Børneværk og halvtimes Narrestreg. Ja, denne Strenghed hjalp; den gjorde det til Sandhed, at det at være Christen er at være i Slægtskab med Guddommen. Dette var den stridende Kirke; Satan selv havde Intet formaaet mod den, uden at give Troens Helte den forønskte Leilighed til at omstraales af Martyriets uforkrænkelige Glands, den fornødne Leilighed til, at det skjulte Menneskes Herlighed blev gjennemsigtig — thi den christelige Herlighed er et indvortes Menneske, en Inderlighed, som maa holdes for Lyset, hvis den ret skal vise sig. Da sagde Satan til sig selv: paa den Maade seirer jeg ikke; og han forandrede Methoden. Han fik lidt efter lidt den christne Kirke indbildt, at nu havde den seiret, nu skulde den hvile sig ud efter Striden og nyde Seieren. Og det saae forførerisk nok ud; thi i den Tid Kirken streed, tog en Mand dog i Betænkning at slutte sig til den, saa dens Tilvæxt endda ikke var saa stor. Men efter at den havde seiret — ja, da vandt den Tilhængere i Million-

tale i det nu aldeles forældede, næsten latterlige Sprog, som Chi stendommen talte da den med guddommelig Myndighed øvec Herredømme over Menneskene, og med hidtil ukjendt Strenghe opdrog dem ved Frygt for Evighedens Straffe, Straffe hvilke ku. Christendommen har forsøgt at anvende: at tale dette Sprog, de vovedes ikke af Christendommens Forkyndere i Christenheden »Det gaaer i al Evighed ikke an«, har en Saadan sagt til sig selv, »ikke blot bliver jeg latterlig, ikke blot at man maaskee endog slog mig ihjel; men selv om jeg vilde vove dette, jeg udretter Intet, jeg gjør blot Menneskene saa rasende, at de aldeles afkaste Aaget.« Her vare gode Raad dyre. Da begyndte en maaskee vel-meent menneskelig Kløgt det sørgeligste af alle Foretagender: at forraade Christendommen ved at forsvare den. Og da loe Djævelen i sit stille Sind og sagde: see, nu kan jeg forholde mig ganske rolig, nu er Spillet vundet. De, der saaledes forsvare Christen-dommen, vide ikke hvad de gjøre, Hemmeligheden er dybt skjult, de ville bestandigt søge Feilen i det hidtil førte Forsvars Ufuld-kommenhed, og derpaa ivrigere og ivrigere fare fort, mere og mere fordybe sig i Forsvaret — hvo falder ogsaa paa, at Den, der forsvarer, just er Forræderen, om han end ikke veed det. Saa for-svarede de Christendommen — retfærdige Gud, og Scenen var i Christenheden; det var altsaa lige over for Christne, at Christen-dommen forsvarede sig, som naar en Konge maa forsvare sig lige over for sine Undersaatter. De forsvarede Christendommen; Myndigheden var der aldrig Tale om eller Brug af; dette »Du skal« hørtes aldrig, for ikke at vække Latter; de forsvarede Chri-stendommen og sagde: »forsmaaer ikke Christendommen, den er en mild Lære, i den er indeholdt alle de milde Trøstegrunde, som ethvert Menneske dog saa let kan komme til at behøve i Livet. Herre Gud, Livet er ikke altid smilende, vi behøve Alle en Ven, og en saadan Ven er Christus; forsmaaer ham ikke, han mener det saa godt med Eder.« Og det lykkedes; man hørte virkelig med Opmærksomhed paa denne Tale, man skjenkede virkelig denne Tigger, den Herre Jesus Christus (thi om han end ikke selv var Tiggeren, saa var han dog Den, paa hvis Vegne der blev tigget) Gehør; man fandt der var Noget deri; det kildrede den herskesyge Christenheds Øre, at det jo næsten var, som skulde der balloteres — lad gaae, paa det Vilkaar antage vi Christendommen. Retfær-dige Gud, og Scenen var i Christenheden, hvor Alle ere Christne, og der blev Christendommen paa det Vilkaar antaget af de Christne.

Saaledes gik det tilbage for Christendommen; og nu lever der den bestaaende Christenhed, hvor der rigtignok aldrig er Tale

om Strenghed, der lever en forkjelet, stolt og dog feig, trodsig og dog blødagtig Slægt, der leilighedsviis hører disse milde Trøstegrunde foredragne, men som knap veed, om den vil gjøre Brug af dem, selv naar Livet smiler skjønnest, og som i Nødens Stund, naar det sees, at saa milde ere de dog egentligen ikke, forarges. Retfærdige Gud, og Scenen er i Christenheden! Retfærdige Gud: ja hvo der vil see, han seer just her den retfærdige Gud: frygtelige Straf, fordi den stridende Kirke blev den triumpherende, eller den bestaaende Christenhed. Sandeligen, dersom Du, naar Du seer et Menneske, der forfaldt, naar Du seer ham i al hans Usselhed, Vanære, Elendighed, kan see den retfærdige Gud: saa maa Du — hvis dog denne Naade vederfores Dig, at Du med Strenghed blev opdraget i Christendom — i »den bestaaende Christenhed« see den retfærdige Gud.

Thi kun den stridende Kirke er Sandhed, eller Sandheden er, at, saa længe Kirken bestaaer i denne Verden, er den den stridende Kirke, der forholder sig til Christus i hans Fornedrelse, om end dragen til ham fra Høiheden. Derimod er det Usandhed, denne Tale, hvorved Menneskene smigre Slægten og sig selv: at Verden gaaer fremad. Thi Verden gaaer hverken fremad eller tilbage, den

VI.

Herre Jesus Christus, ikke kom Du til Verden for at lade Dig tjene, og altsaa heller ikke for at lade Dig beundre eller i den Forstand tilbede. Selv var Du Veien og Livet — og Du har kun forlangt »Efterfølgere«. Saa opvække Du os da, hvis vi ere slumrede ind i denne Bedaarelse, frels os fra denne Vildfarelse, at ville beundre eller tilbedende beundre Dig, istedetfor at ville følge Dig efter og ligne Dig.

Joh. XII, 32: **Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

I Christenheden høres der ofte nok Prædikener, Foredrag, Taler om, hvad der fordres af en Christi Efterfølger, hvad der ligger i at være en Christi Efterfølger, hvad det vil sige at følge Christum efter o. D. Hvad der høres er almindeligviis ganske rigtigt og sandt, kun ved at høre nøiere efter opdager man en dybt skjult, uchristelig Grund-Forvirring og Mislighed. Den christelige Prædiken er nutildags hovedsageligen blevet »Betragtning«: lader os i denne Time betragte; jeg indbyder mine Tilhørere til Betragtninger over; Betragtningens Gjenstand er o. s. v. Men at betragte kan i een Forstand betyde at komme ganske nær til Noget, til Det nemlig man vil betragte, i en anden Forstand at holde sig meget fjernt, uendelig fjernt, personligt nemlig. Naar man viser En et Maleri og opfordrer ham til at betragte det, eller

---

»Efterfølgere«] jvfr. Matth. 16, 24.

naar i Handel og Vandel En betragter f. Ex. et Stykke Klæde, da træder han ganske nær til Gjenstanden, i sidste Tilfælde endog tager og føler han paa den, kort, han kommer Gjenstanden saa nær som det er muligt; men i en anden Forstand gaaer han just ved denne Bevægelse ganske ud af sig selv, bort fra sig selv, glemmer sig selv, og Intet erindrer ham derom, da det jo er ham, der betragter Maleriet og Klædet, ikke Maleriet og Klædet, der betragter ham. Dette vil sige, ved at betragte gaaer jeg ind i Gjenstanden (jeg bliver objektiv), men jeg gaaer ud af eller bort fra mig selv (jeg ophører at være subjektiv). Saaledes har Prædikeforedraget ved sin Yndlings-Betragtning af det Christelige, hvilken just er »Betragtningen« og »Betragtningerne«, afskaffet hvad der christelig er det Afgjørende i Prædikeforedraget, det Personlige, dette »Du og Jeg«, den Talende og Den til hvem der tales, dette, at Den, der taler, selv er personligt i Bevægelse, en Stræbende, og ligesaa den Tiltalte, hvem han derfor opmuntrer, tilskynder, formaner, advarer, men Altsammen i Henseende til en Stræben, et Liv, dette, at Taleren har bestandigt, ikke at komme bort fra sig selv, men at komme tilbage til sig selv, og at være Tilhøreren be-

som tom, hvad enten jeg selv er opmærksom derpaa eller ikke: jeg har een Tilhører mere end hvad der er til at see, en usynlig Tilhører, Gud i Himlene, som jeg rigtignok ikke kan see, men som sandeligen kan see mig. Denne Tilhører, han hører nøie efter, om det er sandt, hvad jeg siger, om det er sandt i mig, altsaa han seer efter — og det kan han, just fordi han er usynlig, paa en Maade, saa det er umuligt at tage sig iagt for ham — han seer efter, om mit Liv udtrykker, hvad jeg siger. Og om jeg end ikke har Myndighed til at forpligte noget andet Menneske: hvert Ord, jeg har sagt fra Prædikestolen i Prædikenen, det har jeg forpligtet mig selv til — og Gud har hørt det. I Sandhed, et Vovestykke at prædike! De Fleste have vistnok en Forestilling om. at det er Noget, hvortil der fordres Mod, som Skuespiller at træde frem paa Skuepladsen, at vove sig ud i den Fare, at Alles Øine sigte paa En. Og dog er denne Fare i een Forstand, som Alt paa Skuepladsen, Blendværk; thi Skuespilleren er jo personligt udenfor, hans Opgave just at bedrage, at forstille sig, at forestille en Anden og nøiagtigt at gjengive en Andens Ord. Den christelige Sandheds Forkynder derimod, han træder frem paa et Sted, hvor om ikke Alles Øine sigte paa ham, saa dog en Alvidendes Øie; han har den Opgave: at være sig selv, og i en Omgivelse, Guds Huus, der, lutter Øie og Øre, ene fordrer dette af ham, at han er sig selv, er sand. Er sand, det er, at han selv er hvad han forkynder, eller dog stræber efter at være det, eller dog er sanddru nok til at tilstaae om sig selv, at han ikke er det — ak, og hvor Mangen, der, for at forkynde Christendommen, bestiger det hellige Sted, er vel endog blot lydhør nok til at opdage det helligede Steds Uvillie og Spot over ham, at han, begeistret, rørt, grædende forkynder, hvad hans Liv udtrykker det Modsatte af!

Saa voveligt er det at være det Jeg, der prædiker, den Talende, et Jeg, der ved at prædike og idet han prædiker, forpligter sig selv ubetinget, lægger sit Liv frem, at man, om muligt, kunde see ham lige ind i Sjelen: at være dette Jeg, det var voveligt! Derfor fandt Præsten lidt efter lidt paa, at trække sit Øie ind i sig selv, for dermed at antyde, at Ingen havde at see paa ham. Det var o, meente han, ikke sig selv, han talte om, det var om Sagen; og dette blev beundret som et overordentligt Fremskridt i Viisdom, at saaledes den Talende paa en Maade ophørte at være et Jeg, og blev, hvis det er muligt, Sagen. I ethvert Tilfælde blev det paa en Maade langt lettere at være Præst — den Talende prædikede ikke mere, han anvendte disse Øieblikke til at anstille nogle

Betragtninger. Nogle Betragtninger! Det seer man paa den Talende; hans Blik drager sig ind i Øiet, han ligner ikke saa meget et Menneske som en af hine i Steen udhugne Skikkelser, der ikke have Øine. Herved befæster han et svælgende Dyb mellem Tilhøreren og sig, næsten lige saa svælgende som det, der er mellem Skuespiller og Tilskuer. Og Det, han foredrager, er »Betragtning«, derved befæster han, mellem sig og det han siger, igjen et svælgende Dyb som mellem Skuespilleren og Digteren; personligt er han saavidt muligt udenfor, medens han »anvender disse Øieblikke til at anstille Betragtninger.«

Saaledes gik det Jeg ud, som var den Talende; den Talende er ikke Jeg, han er Sagen, Betragtningen. Og idet dette Jeg gik ud, afskaffedes selvfølgeligt ogsaa dette »Du«, Du, den Hørende, at det er Dig, Du som der sidder, til hvem der tales. Ja, man er vel snart kommet saavidt, at man anseer det for »Personligheder« paa den Maade at tale til andre Mennesker. Ved Personligheder, at bruge Personligheder, at tillade sig Personligheder, derved forstaaer man jo en usømmelig, udannet Adfærd — og altsaa gaaer det jo ikke an at tale personligt (det talende Jeg) og til Personer

Kirke og den bestaaende Christenhed, at Christus ordentligviis i det Høieste fik Beundrere, ikke Efterfølgere.

Ved at fremstille denne Forskjel, Forskjellen mellem: en Beundrer og en Efterfølger, vil denne Udvikling stræbe at belyse Christendommen, atter med stadigt Hensyn til de hellige Ord »fra Høiheden vil han drage Alle til sig«; thi det er atter her Høiheden og Ringheden, eller Forholdet til Høiheden og Forholdet til Ringheden, der gjør Udslaget. Er Christus kun til for os i Høiheden, er det glemt med hans Fornedrelse, eller havde han aldrig været til i Ringhed, saa kunde — i dette Tilfælde — han end ikke selv, for at være i Overeensstemmelse med sig selv, forlange Andet end Beundrere, tilbedende Beundrere; thi Høihed og Beundrer, guddommelig Høihed — tilbedende Beundrer, svare ganske til hinanden. Ja i Forhold til Høihed vilde det jo endog fra vor Side være Ubeskedenhed, Anmasselse, Forblindelse, tildeels Vanvid, at ville være Efterfølgere, istedetfor sømmeligen ikke at tragte efter hvad der maaskee ikke er givet os, fordi det er givet den Anden, sømmeligen at nøies med at beundre og tilbedende at beundre. Til Fornedrelse og Ringhed derimod svarer: Efterfølger.

Det er nu bekjendt nok, at Christus bestandigt bruger det Udtryk: Efterfølgere; han taler aldrig om, at han forlanger: Beundrere, tilbedende Beundrere, Tilhængere; og naar han bruger det Udtryk: Disciple, forklarer han det altid saaledes, at man seer, derved forstaaes Efterfølgere, at det ikke er Tilhængere af en Lære, men Efterfølgere af et Liv, der ikke, ved nogen tilfældig Høihed, gjør det at ville ligne det til Formastelse eller Vanvid. Det er ogsaa bekjendt nok, hvad andetsteds atter og atter er gjentaget, at det er den fornedrede Christus der taler, at hvert Ord vi have af Christus, er af ham, den Fornedrede. Nu maa man dog vel antage, at Christus selv fuldeligt har vidst, hvorfor han valgte netop dette Udtryk, der ene og ubetinget er i den inderligste og dybeste Overeensstemmelse med, hvad han bestandigt sagde om sig selv, eller sagde sig selv at være: Sandheden nemlig, og Veien og Livet, at han ikke var en Lærer i den Forstand, at han blot havde en Lære at foredrage, saa han kunde nøies med Tilhængere, der antoge Læren — i Livet derimod lode som Ingenting, eller lode fem være lige. Og man maa dog vel ogsaa antage, at han selv fuldeligen har vidst, hvorfor hans hele Liv paa Jorden, fra først til sidst, var beregnet paa kun at kunne faae »Efterfølgere«, og beregnet paa, at gjøre »Beundrere« umulige.

Christus kom til Verden med den Hensigt at frelse Verden, tillige med den Hensigt — dette ligger atter indeholdt i hans første Hensigt — at ville være »Forbilledet«, at ville efterlade et Fodspor for Den, som vilde slutte sig til ham, hvilken altsaa maatte blive en »Efterfølger«, det svarer jo til et »Fodspor«. Just derfor lod han sig føde i Ringhed, og levede derpaa fattig, forladt, foragtet, fornedret — ja, intet Menneske har levet saa fornedret som han: selv det ellers ringeste Menneske maatte ved at sammenligne sit Livs Vilkaar med hans komme til den Afgjørelse, at hans Liv dog, menneskelig talt, var at foretrække i Sammenligning med Christi Livs Vilkaar. Hvortil nu det, hvorfor denne Ringhed og Fornedrelse? Fordi Den, der i Sandhed skal være »Forbilledet« og kun forholde sig til Efterfølgere, han maa i een Forstand, fremad drivende, ligge bagved Menneskene, medens han i en anden Forstand vinkende staaer foran dem. Dette er Høihedens og Ringhedens Forhold i »Forbilledet«. Høiheden maa ikke være den ligefremme, hvilken er den verdslige, den jordiske, men den aandelige, og saaledes just Nægtelsen af den verdslige og jordiske Høihed. Ringheden maa være den ligefremme; thi den ligefremme Ringhed

delse af jordiske, verdslige, timelige Fortrin, hvad saa? Ja, saa er Forbilledet forkeert stillet, forkeert vendt, og saa benytter Slægten samt hver Enkelt i Slægten dette til igjen paa sin Side at gjøre forkeert omkring. Forbilledet bliver da puffet udenfor som en Opfordring til Digter-Beundring, istedetfor at Forbilledet skulde ligge bag ved, komme bag paa Menneskene som en Fordring til dem. Idet saa Forbilledet er blevet Gjenstand for Beundring, saa skulke Menneskene fra »Fordringen«, de sige: »han kan sagtens, han som er i Besiddelse af alle disse Fortrin og Begunstigelser; vare vi kun i hans Sted, da skulde vi være lige saa fuldkomne om han. Nu kunne vi ikke Andet end beundre ham, og det er vor Ære og Roes, at vi gjøre det, at vi nemlig ikke hengive os til Misundelse. Men Andet end beundre ham kunne vi ikke; thi han er i Besiddelse af Betingelser, som vi ikke ere, og som han ikke kan give os, hvor urimeligt da, at fordre det Samme af os, som han fordrer af sig selv«.

Christus er nu »Forbilledet«. Var han kommet til Verden i ordisk og timelig Høihed, saa var den størst mulige Usandhed tilstedkommet. Istedetfor at blive »Fordringen« til hele Slægten og hver Enkelt i Slægten, var han blevet som en General-Undskyldning og Udflugt for hele Slægten og hver Enkelt i Slægten. Han var saa heller ikke blevet slagen ihjel — thi ogsaa dette bidrog til at ophidse de Samtidige mod ham, at de, om jeg saa tor sige, ikke kunde faae ham vendt som de vilde, at han »trodsigt og stedigt« vilde være den Fornedrede, og, hvad der forbittrer Menneskenes selvkjerlige Blødagtighed allermeest, blot vilde have »Efterfølgere« — nei, han var blevet Beundringens Gjenstand, og Forvirringen var blevet saa uhyre, som man neppe kan tænke sig den. Han sagde sig jo selv at være Sandheden, og da nu, efter Antagelsen, Menneskene beundrede ham, saa saae det jo ud, som elskede de ogsaa Sandheden, og det var næsten gjort umuligt at hitte Rede i dette. Forvirringen vilde nemlig i Samtidighedens Bestedelse være blevet lige saa stor som den er i den bestaaende Christenhed, hvor En i stærkeste Udtryk beundrer og tilbedende beundrer og beundrer og tilbeder Christus — medens hans Liv dog udtrykker lige det Modsatte af Christi Liv, som dette blev ført paa Jorden af ham, der just for at være »Forbilledet« fødtes og levede i Ringhed og Fornedrelse. Men den Beundrende har et ypperligt Skjul; »thi«, vil han sige, »mere kan han jo dog ikke fordre af mig end at jeg i de stærkeste Udtryk — og er der endnu stærkere Udtryk i Sproget, saa er jeg ogsaa villig til at bruge dem — erkjender og bekjender, at jeg beundrende tilbeder

Christus som Sandheden. Mere kan der jo dog ikke fordres af mig; kan Du sige noget Høiere?«

See, derfor fødtes og levede Christus i Fornedrelse; der levede intet, ubetinget intet Menneske samtidigen med ham saa fornedret, der har aldrig levet noget Menneske saa fornedret, det var altsaa ubetinget for ethvert Menneske umuligt, at skulke sig fra »Fordringen« ved Undskyldning og Udflugt, foranlediget af, at »Forbilledet« jo var i Besiddelse af jordiske og verdslige Fortrin, som han ikke havde. I den Forstand at beundre Christus er en senere Tids usande Opfindelse ved Hjælp af »Høiheden«. Der var, saaledes forstaaet, ubetinget Intet at beundre, med mindre man da vil beundre Armod, Elendighed, Foragtethed o. D. End ikke det Yderste gik han fri for, at blive ynket, en ynkelig Gjenstand for Medlidenhed. Nei, der var sandeligen ikke det Mindste at beundre.

Og der var i Samtidighedens Bestedelse heller ingen Leilighed til at beundre; thi Christus havde kun det samme Vilkaar at byde Den, der sluttede sig til ham — og paa det Vilkaar har aldrig nogen Beundrer villet være med; det samme Vilkaar: at blive lige saa fattig, foragtet, forhaanet, bespottet, om muligt endnu lidt mere, i Betragtning af, at man oven i Kjøbet var Tilhænger af en saadan

vilde det. Selv om jeg end gjerne vilde det, dog nei, naar Forholdet er dette, skal jeg netop ikke ville det. Sætter jeg mig her det fast i Hovedet, at jeg saa gjerne vilde ligne eller være det Beundrede, saa skeer der let noget Andet, at min Beundring forvandler sig til Misundelse. Derfor skal jeg netop i dette Forhold forsage, selv at ville være det Beundrede; thi som Skriften siger: du skal ikke begjere; hvad der er dig nægtet, skal du ikke begjere, er det givet en Anden, skal Du glæde dig over, at det forundtes ham, og er dette Givne af den Beskaffenhed, at det kan blive Gjenstand for Beundring, skal du beundre det.

Anderledes i Forhold til det Almeen-Menneskelige, eller Det, hvad ethvert Menneske, ubetinget ethvert Menneske formaaer, hvad der ikke er knyttet til nogen Betingelse uden den, som er i ethvert Menneskes Magt, det Almeen-Menneskelige, det er, det Sædelige, det som ethvert Menneske skal og altsaa dog vel ogsaa kan. Her er Beundring aldeles paa sit urette Sted; og ordentligviis en Sviig, en Underfundighed, der søger Udflugt og Undskyldning. Kjender jeg en Mand, som jeg maa agte for hans Uegennyttighed, Opoffrelse, Høimodighed o. s. v., da skal jeg ikke beundre, ham skal jeg ligne; jeg skal ikke bedrage mig selv og bilde mig ind, at det var noget Fortjenstligt af mig, jeg skal tvertimod forstaae, at dette er blot Dvaskhedens og Blødagtighedens Paafund, jeg skal ligne ham, og strax begynde min Stræben efter at ligne ham.

Hvad vil nu dette sige? Det vil sige: den Beundrende (naturligviis er her Tale om de Forhold, hvor det er sandt at være den Beundrende) holder sig personligt udenfor, han glemmer sig selv, glemmer, at Det er ham nægtet, det han beundrer hos den Anden; og dette er just det Smukke, at han saaledes glemmer sig selv for at beundre. I det andet Forhold (hvor altsaa det at beundre er usandt) kommer jeg strax til at tænke paa mig selv, til ene og alene at tænke paa mig selv. Idet jeg bliver den Anden vaer, denne Uegennyttige, Høimodige, kommer jeg strax til at sige til mig selv: er Du nu saaledes som han; jeg glemmer ganske ham over mig selv. Og da jeg desto værre opdager, at jeg ingenlunde er som han, saa faaer jeg saa meget at gjøre i og med mig selv, at nu, ja nu har jeg da ganske glemt ham — dog nei, glemt ham har jeg ikke, men han er blevet mig en Fordring til mit Liv, som en Braad i min Sjel, der skynder mig frem, som en Piil, der saarer mig. I det ene Tilfælde forsvinder jeg mere og mere, for-

---

du skal ikke begjere] Rom. 7, 7 (1. Mose B. 20, 17. 5. Mose B. 5, 21).

tabende mig i det Beundrede, der bliver større og større, det Beundrede sluger mig; i det andet Tilfælde forsvinder den Anden mere og mere, idet han nemlig optages i mig, eller idet jeg tager ham ind, som man tager et Lægemiddel, sluger ham, men vel at mærke, da han jo er en »Fordring«, for i Gjengivelsen at give ham fra mig, og jeg er Den der bliver større og større, ved mere og mere at komme til at ligne ham.

At da det, i Forhold til Christus at ville beundre — eller hvad der væsentligen er det Samme, at ville tilbedende beundre — istedetfor at følge ham efter, er en Usandhed, en Sviig, er Synd, er visseligen let nok at indsee. Da imidlertid denne Form af det bevidste eller ubevidste Selvbedrag er saa saare almindelig i Verden eller i Christenheden, og da just Christi Liv, som Forbilledet, er beregnet paa at tilintetgjøre dette selvbedragerske Spil, hvorfor det kun er dobbelt at beklage, at det just i Christenheden ved Misbrug af Christi Høihed er blevet meget almindeligt: saa gjøres det vel fornødent ret, ved Hjælp af Forbilledet, at belyse, hvad her med Flid og Forsæt eller blot ved Tankeløshed er blevet gjort dunkelt.

Naar saaledes, for indtil videre at tage et Exempel i det Mindre, en Mand begeistret kæmper for Sandhed og Ret, med en-

Bordet af Forbittrelse over Verdens Usselhed, hvor man, »ei blot til Lyst« men dog just heller ikke for Alvor, kan optræde i Helte- og Charakteer-Roller. Men dersom han, han hvem de jo beundre, paa nogen Maade vilde lade dem forstaae, om de nu ikke selv kunde beslutte sig til at gjøre som han, istedetfor at lege Krig i Dagligstuen, i Virkelighedens Verden at kæmpe for Sandhed og Ret: da er Alt forandret, da trækker Beundringen sig forsigtig tilbage, den endog bliver vred paa ham. Og end ikke alene da, men blot han ikke vil taale deres Beundring, fordi han forstaaer, at der er Sviig, Usandhed deri, saa blive de vrede paa ham. Thi i Forhold til det Sædelige, at ville beundre istedetfor at efterligne, det er ikke de slette Menneskers, nei, det er hvad man maa kalde de bedre men tillige svage Menneskers blødagtige Opfindelse, hvorved de søge personligt at holde sig udenfor. De forholde sig kun gjennem Indbildningskraften til den Beundrede, han er dem som et Skuespil, kun at han, da det er i Virkeligheden, virker noget stærkere. Men for deres egen Person gjøre de de samme Fordringer, som man gjør i Skuespilhuset: selv at sidde tryg og rolig, udenfor ethvert virkeligt Forhold til Faren, medens de dog anslaae sig det selv til deres Fordeel, at de beundre ham, hvorved de formodentligen mene — paa en temmelig nem, priisbillig Maade, der tillige er noget nær vellystig — at deeltage i hans Fortjenester af Sandhed og Ret. Vil han derfor tage deres Beundring, saa ere de til Tjeneste; hans Liv er saa for dem en Anledning til Jubel, det vil sige, Jubel med behørig Forsigtighed, saa man ikke selv kommer i Berøring med Faren. Men at hans Liv skulde være en Fordring, ville de ikke forstaae; og mærke de endog blot, at han selv forstaaer, at det burde være saa, da er det allerede halvt om halvt forbi med Beundringen: de blive stødte paa ham; hans sære Væsen støder dem nemlig, saa de ikke kunne faae Ro til Blødagtighedens Beundring, de mærke, at det at omgaaes ham er næsten som at være til Examen, fordi hans Liv, skjøndt han Intet siger, taust examinerer deres.

Paa dette Skjær er mangen i sin Begyndelse sædelig Stræben strandet. Et saadant Menneske havde overvundet sig selv til at ville det Gode, men han stødte forkeert sammen med den menneskelige Beundring. Denne forekom ham maaskee først at være noget Smukt, noget Elskeligt — han forstod maaskee ikke strax, hvor megen Sviig og Usandhed der skjuler sig i den. Da han saa blev opmærksom derpaa, og tillige paa, hvor let den Beundring, skrøbelig og i sig selv usand som den er, kan blive aabenbar at være noget ganske Andet: vovede han dog ikke at

bryde med den. Beundringen tog ham og hans Stræben til Indtægt for sine Kredse og Festligheder — og han var tabt for Sandheden.

Vi ville nu fæste igjen vor Opmærksomhed paa Forbilledet, for tydeligere og tydeligere at see, hvorledes hans Liv var beregnet paa at fordre Efterfølgere og at gjøre Beundrere umulige. Han var, som sagt, ikke i Besiddelse af noget eneste jordisk Fortrin, hvilket med Sandhed kunde blive Gjenstand for nogen Anden's Beundring, eller foranledige Nogen til den Undskyldning og Udflugt, at han, Forbilledet, kan sagtens, da han er i Besiddelse af disse Fortrin. Fremdeles, hans Liv var »Sandheden«, i hvilket Forhold altsaa just Beundring er Usandhed.

Mon han nu ikke alligevel har været Gjenstand for Beundring? Visseligen; thi det er umuligt strax i Begyndelsens første Øieblik at forhindre den Misforstaaelse, som hedder Beundring, hvilken jo endog i een Forstand er fornøden, for at faae Menneskene med. Men naar »Sandheden«, sig selv tro i at være Sandheden, lidt efter lidt bestemtere og bestemtere udfolder sig som Sandheden, saa kommer der ogsaa det Øieblik, hvor ingen »Beundrer« kan holde ud med den, hvor den ryster »Beundrerne« af sig som

Enden saa omtrent tolv Efterfølgere, og af disse Tolv var dog Een kun Beundrer — eller, som han almindeligviis kaldes, Forræderen, Judas nemlig, der just fordi han var Beundreren ganske rigtigt blev Forræderen. Thi dette er ligesaa let at beregne som Stjernerne, at Den, der i Forhold til Sandheden kun er Beundreren, han vil, naar der kommer Fare, blive Forræderen. »Beundreren« er blot blødagtigt eller selvisk forelsket i det Store; bliver der Ulejlighed eller Fare, saa trækker han sig tilbage; lader dette sig ikke gjøre, saa bliver han Forræderen, for dog saaledes at slippe fra det engang Beundrede. Ligeledes, naar »Beundreren« i Noget og af Noget eller i Nogen og af Nogen har seet og ventet det Store, Alt, og han da opdager, at det ikke bliver Tilfældet, ja at den Vedkommende selv er Den der forspilder det (som jo Tilfældet var med Christus, der »vilde sin egen Undergang«), saa bliver Beundreren utaalmodig, han bliver Forræderen. Beundring (naar den er paa urette Sted eller i det Forhold, hvor kun Efterfølgelse er Sandheden) er en ligesaa tvetydig Ild som sandselig Elskovs, der i en Haandevending kan forandres til lige det Modsatte, til Had, Iversyge o. s. v.

Den hellige Historie har opbevaret os Fortællingen om endnu een Beundrer, det var Nicodemus. I den bestaaende Christenhed prædikes der jo een Gang hvert Aar om Nicodemus, altsaa af disse tusinde og tusinde Præster. Sagen fremstilles da saaledes, Præsten siger: »i Grunden var dog Nicodemus en svag Mand; istedetfor aabenlyst at slutte sig til Christus kommer han af Frygt for Mennesker listende til ham om Natten.« I denne Tale behager »Præsten« sig selv, og denne Tale har Behagelighed for Menighedens Øine — den er jo ogsaa yderst høflig, da den stiltiende egentligen indsmugler, at saavel Præsten som alle de Tilstedeværende ere ganske anderledes Folk end Nicodemus — de bekjende jo Christum aabenbart uden at frygte Mennesker — fortræffeligt, da Forholdet er saaledes forandret, at maaskee snarere de Fleste af Menneskefrygt afholdes fra aabenbart at frasige sig Christendommen! Naar der prædikes saaledes, hvad Under saa, at Christendommen, for at sige det lige ud, efterhaanden er blevet aldeles Vaas; hvad Under saa, for at erindre om et Ord af Luther i een af hans Prædikener, hvad Under saa, at »Lynilden« (Guds Vredes

---

Luther i een af hans Prædikener] Luthers Kirchenpostille, Prædiken paa Stephansdagen (Erlanger Udg. VII, S. 213).

Ild) »hyppigst slaaer ned i Kirker«; hvad Under — rettere, forunderligt, at den ikke slaaer ned hver Søndag for at ramme en saadan Prædikemaade, der ikke er Andet end en Art Udsvævelse, idet den Talende tillyver sig selv og Tilhørerne, hvad der slet ikke er sandt om dem.

Enhver, der blot har nogenlunde Menneskekundskab, og ikke af Hensyn til Penge eller — af Menneskefrygt afholdes fra at være redelig, maa ubetinget indrømme, at en Nicodemus er i hver Slægt en stor Sjeldenhed. Naar der for Alvor er Fare paa Færde — og man er en Fornem, og Faren just er Forhaanelse, Bespottelse, Udstødelse af Samfundet: sandeligen, der findes i hver Slægt blandt de Fornemme, der jo i denne Henseende have Meget at tabe, saare, saare Faa, kun en ganske Enkelt, der dog føler saa meget for Sandheden, at han beslutter sig til om Natten at søge Forbindelse med den. Nicodemus var en Beundrer; Virkelighedens Fare, det var ham for meget, personligt ønskede han at holde sig udenfor. Men paa den anden Side, Sandheden beskjeftigede ham dog saa meget, at han søgte et Forhold til den. Skjult af Natten listede han sig — han gik jo paa forbudne Veie — til den foragtede [redacted]

Man seer her, hvad en Beundrer er; thi en Efterfølger blev Nicodemus ikke. Det er som maatte Nicodemus sige til Christus: »dersom vi kunne træffe den Overeenskomst, saa vil jeg i Evigheden antage Din Lære — men her i denne Verden, nei det kan jeg ikke. Kunde Du ikke gjøre en Undtagelse med mig, kunde det ikke være nok, at jeg kom engang imellem til Dig om Natten — men om Dagen (ja jeg tilstaaer det, jeg føler selv hvor ydmygende det er for mig, hvor beskæmmende, og egentligen ogsaa hvor fornærmende det er mod Dig), om Dagen kjender jeg Dig ikke, om Dagen siger jeg: jeg kjender ikke dette Menneske!« See her, hvilket Væv af Usandhed en Beundrer indvikler sig i — og glem saa ikke, at i den bestaaende Christenhed er der jo ingen Virkelighedens Fare, som kan gjøre det ret aabenbart, hvorvidt En dog ikke er kun en Beundrer. Nicodemus har vistnok været villig. tilbøielig til i de stærkeste Udtryk, Ord og Talemaader, at forsikkre og forsikkre, at han antog Lærens Sandhed — det er maaskee undgaaet ham, at der dog er en Grændse for denne Stigen i Forsikkring og Forsikkring, at det slaaer om, at Forsikkringen bliver lige det Modsatte, et Modbeviis mod den ivrigere og ivrigere Forsikkrende; det er maaskee undgaaet ham, at jo stærkere En saaledes forsikkrer, medens dog hans Liv bliver uforandret, desto mere gjør han blot Nar af sig selv, angiver sig selv at være enten en Nar eller en Bedrager. Thi at En, der siger om en Lære: der er maaskee Noget i den, at hans Liv ikke forandres, deri er Overeensstemmelse og Mening. Men at En skulde være saa overbeviist, som han forsikkrer, derhos, hvis der yttres mindste Tvivl om hans Overbeviisning, færdig til at forsikkre endnu stærkere — og at saa denne Overbeviisning slet ingen Magt skulde have over hans Liv: det er en høist betænkelig, tildeels latterlig Selvmodsigelse. Dersom Christus havde tilladt en priisbilligere Udgave af det at være Efterfølger: en Beundrer, der forsikkrer ved Alt hvad Høit og Helligt er, at han er overbeviist: saa var Nicodemus blevet til at antage; saa var (hvorvel Faren ner er en noget anden, ikke saa bestemt den, der er forbunden med at bekjende Christum, som Selvfornægtelsens Fare ved at være Christen) saa var hiin rige Yngling, der dog ikke vilde give alt sit Gods til de Fattige og følge efter, ogsaa blevet til at antage; saa var hiin Mand ogsaa blevet til at antage, der blot forlangte for-

jeg kjender ikke dette Menneske] Matth. 26, 74. hiin Mand . . . der blot forlangte osv.] Matth. 8, 21.

inden at begrave sin afdøde Fader; saa havde der kun fattedes Lidet i, at endog Kong Agrippa, der »kun fattedes Lidet i« at blive overbeviist, havde været til at antage. I Ordstrid er der ingen væsentlig Forskjel paa en Beundrer og en Efterfølger, det skulde da være, at Efterfølgeren ikke er slet saa ordriig eller slet saa tilbøielig til at forsikkre. Det er Skuffende nok; Beundreren kan udfordrende sige til Efterfølgeren: »er det da ikke Din Overbeviisning, at denne Lære er Sandhed, eller kan Du sige mere end hvad jeg siger, at det, ved Alt hvad Helligt er, er min inderligste Overbeviisning?« Og dog er der en uendelig Forskjel mellem en Beundrer og en Efterfølger; thi en Efterfølger er, eller stræber dog at være, hvad han beundrer.

Kun Virkelighedens Fare kan ret gjøre det aabenbart; og derfor blev det jo i Samtidigheden med Christus ret aabenbart, hvo der var Beundreren, hvo Efterfølgeren, hvor faa disse vare. Og vil man sige, at jo i de nærmeste Slægter efter Samtidigheden, i den stridende Kirke, blev Antallet af dem, der i Virkelighedens Fare som Christne vovede Alt, større: saa maa dog dette nærmere bestemmes, inden det er ganske sandt. For det første blev jo bestandigt Flere og Flere bragte i Forhold til Christendommen

- Og nu i den bestaaende Christenhed! I den bestaaende Christenhed er der — antaget, at det er sandt, at Alle ere Christne — ingen Fare forbunden med at være Christen; og selv om det ikke er saa, at Alle i Sandhed ere Christne, er der dog ingen Fare forbunden med af Navn at være Christen, da jo Alle sige sig at være det. Her kan derfor Beundreren stige endnu høiere i Forsikkring og Forsikkring, end Nicodemus kunde; han kan sige: »det er min Overbeviisning, at denne Lære er Sandhed, ved Alt hvad Helligt er, er det min Overbeviisning; dersom det gjordes fornødent, jeg er villig til at døe for den; dersom Alle faldt fra, jeg vil dog blive tro; dersom det blev en foragtet Sag at være Christen, jeg bliver dog tro; dersom jeg havde levet samtidigen med Christus, jeg havde ikke som Nicodemus listet mig til ham om Natten, thi Nicodemus var dog i Grunden en svag Mand«. Det kan han sige med Taarer i Øinene, medens den lyttende Menighed ikke svømmer i Taarer. Det er Skuffende; det er af uforlignelig rhetorisk Virkning dette Dersom, der danner Talen i Lighed med Hines, som opbyggede Propheternes Grave og sagde: dersom .....; en Efterfølger vilde neppe kunne holde en saa henrivende Tale. Dog er der en uendelig Forskjel mellem en Beundrer og en Efterfølger.

»Men«, hører jeg En sige, den Samme som talte med i den foregaaende Udvikling, »men det er jo dog en Umulighed, naar vi Alle ere Christne, at der saa i denne afgjørende Forstand kan være Tale om Forskjellen mellem en Beundrer og en Efterfølger: Virkelighedens Fare, som var forbunden med at være Christen, og som egentligen gjorde Forskjellen aabenbar, er jo borttaget derved, at Alle ere Christne og bekjende Christum, og altsaa er Forskjellen gjort umulig. Nu da vi Alle ere Christne, i afgjørende Forstand, i Modsætning til os Andre, at ville være Efterfølger, at ville, dog tilgjengelig forgjeves, søge Bekjendelsens Fare: det maatte jo tage sig ogsaa besynderligt ud som en Yngling, der er dannet eller rettere overspændt ved Romanlæsning og derfor har Hovedet fuldt af Roldo, Uhyrer, fortryllede Prindsesser, tager sig ud i Virkeligheden, hvor han — forgjeves søger dette Eventyrlige. Jeg mener: naar Alle ere Christne, saa kan den Enkelte, om han end nok saa gjerne vilde, hvis han da ikke er sindssvag, ikke komme længere ind til at forsikkre; Fare kan der ikke være Tale om, og altsaa er jo egentligen det Begreb »en Efterfølger«, hvis det, saa nøi-

---

Hines, som opbyggede Propheternes Grave] Matth. 23, 29 f.

agtigt som Du gjør, skal adskilles fra en tilbedende Beundrer, gaaet ud.«

Paa denne Indvending er tilstrækkeligt svaret i den foregaaende Udvikling. Men sæt ogsaa, at det var Sandhed (og ikke meget mere et Usandhedens Gjøgleværk), at der nu ingen Fare er forbunden med at bekjende Christum, deraf vilde saa kun følge, at Adskillelsen: Beundrer — Efterfølger var blevet for saavidt ukjendelig, for saavidt der til Grund for denne Forskjel ligger Faren, som er forbunden med at bekjende Christum. Men deraf følger ikke, at Adskillelsen: Beundrer — Efterfølger aldeles er blevet ukjendelig.

Forskjellen bliver alligevel, og mellem: at være eller dog at stræbe at være det man beundrer — og personligt at holde sig udenfor. Lad os nu reent glemme denne Fare med at bekjende Christum, og derimod tænke paa den Virkelighedens Fare, som uomgaaeligt er forbunden med at være Christen. Indeholder ikke den christelige Sæde- og Pligtlære, Christendommens Fordring til at afdøe fra Verden, til at opgive det Jordiske, til Selvfornægtelse, indeholder Dette ikke Fordringer nok, der, hvis de skulle efter-

undrer — Efterfølger ud. Den næste Fare, som fremkommer ved at gjøre Alvor af, efter Christendommens Fordring, at fornægte sig selv og forsage det Verdslige, den har man ogsaa villet afskaffe, ved at ville forlægge det christelige Liv til den skjulte Inderlighed, og saaledes gjemt der, at det ikke blev mærkeligt i Livet. I skjult Inderlighed skulde man være villig til at fornægte sig selv, at gjøre alle Opoffrelser, forsage Verden og hvad Verdens er, men man maatte — skal jeg nu sige: for Guds Skyld! — ikke lade sig mærke dermed. Paa den Maade blev den bestaaende Christenhed en Samling af hvad man kunde kalde Æres-Christne, i samme Forstand som man taler om Æres-Doctorer, hvilke jo faae Graden uden at have disputeret. I skjult Inderlighed toge vi Alle Graden, eller vi modtoge den Alle, den Ene af den Anden, som en Compliment, og vare saa Æres-Christne i samme Forstand — saaledes vilde en Spotter tale — i samme Forstand som man taler om Kakkelovns-Studenter. Men i ethvert Tilfælde Faren gik ud, og dermed ogsaa Forskjellen: Beundrer — Efterfølger, og, at jeg skal erindre om Indledningen til denne Udvikling, Christendommen blev »Betragtninger«.

For dog at skjule over denne Mislighed indførtes der i den bestaaende Christenhed en ganske ny Adskillelse i Bestemmelsen: at være Christen. Deri er der nemlig endnu til en vis Grad Mening, at man kalder »Beundreren« eller Den som høitideligt forsikkrer om sin christelige Overbeviisning, at man kalder ham en Christen, om han end just ikke er det, naar han sættes i Modsætningen til »Efterfølgeren«. Men da nu Adskillelsen: Beundrer — Efterfølger gik ud, og »Beundrer« blev Pladsen Nr. 1, saa gav det Anledning til en Forfremmelse længere ned efter; der opkom i Christenheden en Classe af Christne, som er saa mærkværdig, at den kunde fremvises for Penge. I den bestaaende Christenhed fremstode der nemlig i Tidernes Løb Fritænkere og Aander af den Art, som angrebe, haanede, bespottede Christendommen værre end de værste hedenske Spottere havde gjort det. Men da disse Mennesker dog vare fødte i Christenheden, levede i Christenheden, hvor vi jo Alle ere Christne; og da de selv formodentlig ikke fandt det Umagen værd, eller maaskee fandt det for stort et Offer at bringe, at frasige sig Navn af Christne; og da Christenheden

---

Kakkelovns-Studenter, saaledes kaldtes Studenter, der var indskrevne ved Universitetet uden at have taget Examen, blot paa et Modenhedsbevis udstedt af en Mand med en akademisk Grad. Denne Ordning ophævedes 1805.

vistnok ved sin overordentlige Udstrækning havde tabt Spændkraft til at ryste saadanne Christne af sig: saa vedbleve altsaa disse Mennesker at kalde sig Christne, og man vedblev at kalde dem Christne. Nu, og en Adskillelse maa man jo dog have; da derfor den Adskillelse: Beundrer — Efterfølger var gaaet ud, saa indførte man en ny Adskillelse: Beundrerne bleve de sande Christne, og disse Fritænkere o. D. bleve de usande, de daarlige Christne, men dog ogsaa Christne. Unægteligt, selv i Modsætning til »Beundrerne« ere saadanne Ikke-Christne slette Christne. Atter her sees, hvorledes Christendommen er blevet afskaffet i Christenheden. Med Bestemmelsen »Efterfølger« skal der sigtes, naar der skal tales sandt om Christendommen, »Efterfølgeren« er den sande Christen. Men nu blev »Beundreren« den sande Christen, og Christendommens Fornægtere, de bleve ogsaa saadan Christne, vel ikke sande Christne — Beundrerne bleve jo de sande Christne: dobbelte Forvirring, uendelige Dyb af Forvirrethed.

Kun »Efterfølgeren« er den sande Christen. »Beundreren« indtager egentligen et hedensk Forhold til Christendommen; og derfor affødte ogsaa Beundringen midt i Christenheden et nyt Hedenskab: den christelige Kunst. Jeg ønsker Ingen et dumt

pludselig kastede Alt over Ende, Pensler og Farver, ligesom Judas de tredive Secler, langt, langt bort, fordi han pludseligen forstod, at Christus kun har fordret »Efterfølgere«, at Den, der her i Verden levede i Armod og Ringhed uden at have det, hvortil han kunde hælde sit Hoved, og levede saaledes ikke tilfældigviis ved Skjebnens Ublidhed, selv ønskende et andet Vilkaar, men efter frit Valg i Kraft af en evig Beslutning, at han neppe har ønsket eller ønsker, at en Mand efter hans Død skulde spilde sin Tid, maaskee sin Salighed, paa at male ham. Jeg begriber det ikke, mig var Penslen, i det samme Secund jeg vilde begynde, faldet ud af Haanden, jeg var maaskee aldrig blevet Menneske. Jeg begriber ikke denne Kunstnerens Ro ved et saadant Arbeide, denne kunstneriske Ligelighed, der jo er som en Forhærdelse mod det religieuse Indtryk af det Religieuse, en Vilkaarlighed, en grusom Lyst, som naar Tyrannen fik Velklangens Nydelse ud af de Martredes Skrig, altsaa ved den forøgede Grusomhed fik deres Skrig til for ham at betyde noget ganske Andet — denne kunstneriske Ligelighed, som hans Omgivelse vistnok har udtrykt, at Billedet af Vellystens Gudinde fandtes i hans Arbeidsværelse, beskjeftigede ham lige saa meget, at først efter at have gjort det færdigt, gik han over til at fremstille den Korsfæstede. Er dette dog ikke en Omgang med det Hellige mod dets Natur? Og dog, Kunstneren beundrede sig selv, og Alle beundrede Kunstneren. Det Religieuses Standpunkt forrykkedes ganske; Beskueren betragtede Billedet i Egenskab af Kunstkjender: om det nu er lykkedes, om det er et Mesterværk, om Farvespillet er rigtigt, og Slagskyggerne, om Blod seer saaledes ud, om det lidende Udtryk er kunstnerisk sandt — men Opfordring til Efterfølgelse fandt han ikke. Kunstneren beundrede man, og hvad der var virkelig Lidelse, den Helliges virkelige Lidelse, det gjorde Kunstneren paa en Maade i Penge og Beundring, ligesom naar en Skuespiller fremstiller en Tigger, og nu næsten tilvender sig den Medlidenhed, der med Rette tilkom den virkelige Armod, for hvilken man haardhjertet gyser tilbage, og vel tilsidst finder den usand i Sammenligning med Skuespillerens Fremstilling. Ja, det er mig ubegribeligt, endnu engang det er mig ubegribeligt; thi det er maaskee aldrig faldet Kunstneren ind, at det var hellig Brøde — og dette er mig end ubegribeligere. Dog just derfor afholder jeg mig fra

---

Judas de tredive Secler] Matth. 27, 5. det, hvortil han kunde hælde sit Hoved] Matth. 8, 20. Tyrannen] Phalaris; se I Bd. S. 3.

enhver Dom, at jeg ikke skal gjøre Uret; men jeg anseer det for min Pligt at udtale, hvad jeg dog med Rette tør kalde en christelig Følelse. Det er ikke noget Forslag til at antaste Kunstneren eller noget eneste Kunstværk, paa ingen Maade, nei det er en Gaade, jeg føler mig forpligtet til at opgive. Thi at det er christeligt hvad jeg siger, derom er jeg i mit inderste Hjerte forvisset; men jeg tør ikke sige mig selv at være en saa fuldendt Christen, at jeg turde mene i ethvert Øieblik at have det lige nærværende, eller at overtage enhver Affølge af det her Sagte. Men det Sagte er mig, og jeg mener, det er for Christenheden som et Sømærke med Hensyn til at opdage, i hvilken Retning Christenheden egentligen styrer, om det er dybere og dybere ind i Christendom, eller længere og længere bort fra Christendom.

Snart er det kommet saavidt, at en Beundrer af Christendommen er en Sjeldenhed; Gjennemsnittet ere lunkne, hverken kolde eller varme, og Mange ere Fritænkere, Spottere, stærke Aander, Fornægtere. Men »Beundreren« er jo dog i strengeste Forstand ingen sand Christen; kan man ikke sige, at han er lunken, fordi der er Hede i ham, saa kan man dog

Snart er det kommet saa vidt, at skjøndt der ofte nok prædikes om, eller rettere anstilles »Betragtninger« over, hvad det vil sige at følge Christum efter, hvad det er at være en Christi Efterfølger o. s. v., frembringer Talen dog, hvis den overhovedet frembringer nogen Virkning, kun den, at den bestyrker Beundrere i at beundre Christendommen, og engang imellem vinder denne en ny Beundrer. Men Beundreren er jo ikke i strengeste Forstand den sande Christen, det er kun Efterfølgeren.

VII.

Joh. XII, 32: **Og jeg, naar jeg bliver ophøiet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig.**

Ja, Herre Jesus Christus, hvad enten vi ere langt borte eller

følgelse: at sand Ophøielse er Fornedrelse, eller at Fornedrelse er sand Ophøielse.

Her ville vi saa slutte disse Udviklinger, overladende til Enhver, om han vil læse, overladende det til Læseren, hvilken Anvendelse han, i Henseende til Inderliggjørelse, vil paa sig gjøre af det Læste.

Men Dig, Herre Jesus Christus, ville vi bede, at Du vil drage os og drage os ganske til Dig. Hvad enten vort Liv skal glide roligt hen i Hytten ved den stille Sø, eller vi skulle forsøges i Kamp med Livets Storme paa det oprørte Hav; hvad enten vi skulle »søge Ære i at leve stille« (1 Thess. 4, 11) eller, stridende, i Fornedrelsen: drag Du os, og drag os ganske til Dig. Naar Du blot drager os, da er dog Alt vundet, om vi end, menneskelig talt, Intet vandt, og Intet tabte, om vi end, menneskelig talt, tabte Alt: da var hiint eller dette Livs-Vilkaar vort Livs Sandhed; thi Du drager Ingen til uværdig Fjernhed fra Farerne, men heller Ingen ud i dumdristig Voven.

Vi bede for Alle. For det spæde Barn, som Forældrene føre til Dig, at Du vil drage det til Dig. Og naar senere Forældrene virke saaledes paa Barnet, at det føres til Dig, da bede vi Dig at velsigne denne deres Gjerning; men naar de virke forstyrrende paa Barnet, at Du da vil bøde derpaa, saa dette Forstyrrende ikke drager Barnet fra Dig, at Du vil lade ogsaa Dette tjene Barnet for at drages til Dig: o, Du som kaldte Dig »Veien«, Du har jo just ogsaa derfor flere Veie, end der er Stjerner paa Himlen, og overalt Vei, Vei som fører til »Veien«. — Vi bede for Dem, der have fornyet den Pagt med Dig, hvilken vi Alle have indgaaet, de Fleste af os ogsaa fornyet, de Fleste af os ogsaa atter brudt, dog ikke Alle, thi vi bede jo for Dem, der, i en anden Forstand end Barnet, staae som ved Indgangen til Livet, efter at have fornyet deres Daabs-Pagt: vi bede Dig, at Du vil drage dem til Dig. O, Du, der ikke blot tager Løfter, og ikke blot selv holder Løfte, men ogsaa er et stakkels Menneske behjælpelig i at holde sit Løfte: Du drage dem til Dig ved »Løftet«, og brydes det, Du drage dem atter til Dig ved det atter og atter fornyede Løfte. — Vi bede for Dem, der oplevede, hvad der jordisk er dette jordiske Livs skjønneste Betydning, for Dem, der i Elskov fandt hinanden, vi bede for de Elskende, at de ikke maae love hinanden mere end at de kunne holde det: og selv om de kunne holde det, bede vi Dig, at de ikke maae love hinanden for meget i Elskov, at

denne deres Elskov ikke maatte vorde dem til Hinder for, at Du kan drage dem til Dig, at den meget mere maatte være dem behjælpelig dertil. — Vi bede for Manden, at hans betydningsfulde Gjerning, hvis han er saaledes stillet i Livet, eller hans travle Virksomhed, eller hans møisommelige Arbeiden ikke maatte bringe ham Dig i Glemme, men at han i sin Gjerning, i sin Virksomhed, i sin Arbeiden maatte føle sig mere og mere dragen til Dig. – Vi bede for Hustruen, hvem det stillere Liv blev anviist, fjernere fra Verdens Adspredelser og Larm, at hun under sin elskelige Gjerning i Hjemmet maa bevare i dybeste Forstand »Samling« ved at føle sig mere og mere dragen til Dig. — Vi bede for Oldingen i Livets Aften, at, nu da Arbeidets Tid er forbi, Tanken om Dig, der drager ham til Dig, maa ganske fylde hans Sjel; vi bede for Oldingen paa Gravens Rand, at Du vil drage ham til Dig. – Vi bede for Alle, for Den der i dette Øieblik hilser Dagens Lys, at dette maatte vorde ham Livets Betydning, at drages til Dig; og vi bede for den Døende, Den hvem maaskee Meget og Mange ønskede at holde tilbage, og Den, ak hvem Intet og Ingen holder paa: vi bede, at det maa have været ham Livets Betydning, at drages til Dig.

deres Gjerning maa drages til Dig, at de ikke, i Iver for at drage Andre til Dig, selv holdtes tilbage fra Dig. Og vi bede for de menige Christne, at de, selv dragne til Dig, ikke maa tænke saaledes ringe om sig selv, som var det ikke ogsaa dem givet, at drage Andre til Dig, saavidt da et Menneske formaaer det.

Saavidt et Menneske formaaer det; thi Du er dog kun Den, der kan drage til Dig, om Du end formaaer at bruge Alt og Alle — for at drage Alle til Dig.

EN OPBYGGELIG TA

(1850).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Til Grund for denne Udgave er lagt Originaludgaven, der er sammenlignet med S. K.'s Originalmanuskript paa Universitets-

EN OPBYGGELIG T.

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REI

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1850.

MINDET

OM

AFDØDE

MICHAEL PEDERSEN KIERKEGAARD,

MIN FADER,

HELLIGES

DETTE LILLE SKRIFT.

FORORD.

Jvf. Forordet til to opbyggelige Taler 1843.

Den 12te December 1850.

»Synderinden.«

Luc. VII. 37 *flgg.*

At en Qvinde fremstilles som Lærer, som Forbillede i Henseende til Fromhed, kan ikke forundre Nogen, der veed, at Fromhed eller Gudelighed efter sit Væsen er Qvindelighed. Skal da end »Qvinden tie i Menigheden«, og forsaavidt ikke lære — nu, netop det at tie for Gud, netop det hører jo væsentligen med til den sande Gudelighed, og det maa Du altsaa kunne lære af Qvinden.

Af en Qvinde lærer Du derfor ogsaa den ydmyge Tro i Forhold til det Overordentlige, den ydmyge Tro, der ikke vantro, tvivlende spørger hvorfor? hvortil? hvorledes er dette muligt? men ydmygt troer som Maria, og siger »see, jeg er Herrens Tjenerinde« — hun siger det, men see, at sige det, er ret egentligen at tie. Af en Qvinde lærer Du den rette Ordets Hørelse, af Maria, der, skjøndt hun »ikke forstod de Ord, der bleve talede«, dog »bevarede dem i sit Hjerte«, altsaa ikke forlangte først at forstaae, men taus gjemte Ordet paa rette Sted; thi det er jo det rette Sted, naar Ordet, den gode Sæd, »bevares i et fromt og smukt Hjerte.« Af en Qvinde lærer Du den stille, dybe, gudfrygtige Sorg, der tier for Gud, af Maria; thi vistnok gik der, som forudsagt var, et Sværd gjennem hendes Hjerte, men hun fortvfv-

---

Qvinden tie i Menigheden] smlgn. 1. Cor. 14, 34. see, jeg er Herrens Tjenerinde] Luc. 1, 38. bevares i et fromt og smukt Hjerte] Luc. 8, 15. et Sværd gjennem hendes Hjerte] smlgn. Luc. 2, 35.

lede ikke, hverken over Forudsigelsen, ei heller da det skeete. Af en Qvinde lærer Du Bekymring for det ene Fornødne, af Maria, Lazari Søster, der taus sad ved Christi Fødder med sit Hjertes Valg: det ene Fornødne.

Saaledes kan Du ogsaa af en Qvinde lære den rette Sorg over sin Synd, af Synderinden, hun, hvis mange Synder længst, længst ikke bleve men vare glemte, men som selv evigt blev uforglemmelig. Hvorledes skulde det og være andet, end at man i denne Henseende maa kunne lære af en Qvinde! Thi vistnok har Manden, sammenlignet med Qvinden, mange Tanker — dersom dette ellers, især i denne Henseende, ubetinget er et Fortrin, da han saa desuden ogsaa har mange halve Tanker; og vistnok er Manden stærkere end den Svage, Qvinden, har langt flere Udveie, veed langt bedre at hjælpe sig: men da har Qvinden igjen Eet, Eet — ja, just det, at hendes Element er: Eet. Eet Ønske, ikke mange Ønsker, nei, kun eet Ønske, men saa ogsaa Sjelen heel sat ind: een Tanke, ikke mange Tanker, nei, kun een Tanke, men ved Lidenskabens Magt en uhyre Magt; een Sorg, ikke mange Sorger, nei, een Sorg, men saa dybt i Hiertet, at een Sorg rigtignok er uendelig meget mere end de mange: een Sorg, ja, kun een Sorg,

kymrede: men sjeldent allerede at see En, der kun er bekymret for Eet, og saaledes ubetinget for dette Ene, at alt Andet bliver ham ubetinget ligegyldigt.

Dog dette sees, om end ikke almindeligt; jeg har seet — og Du vel ogsaa — seet Den, der blev ulykkelig i Elskov, og hvem saa Alt for stedse eller en Tid lang blev ligegyldigt; men dette var jo ikke Sorg over sin Synd. Den, hvis dristige Planer strandede alle i et Nu paa en uventet Hindring, og hvem saa Alt en Tid lang eller for stedse blev ligegyldigt; men det er ikke Sorg over sin Synd. Den, der kjæmpede med Tidens Længde og kjæmpede længe, han holdt ud, endnu holdt han ud, endnu igaar, idag udeblev Fornyelsens Liv derinde, han sank sammen, Alt blev ham ligegyldigt; men det er ikke Sorg over sin Synd. Den, hvis Væsen er Tungsind, hvorledes den Tungsindige betragter Alt fremmed og ligegyldig, hvorledes i en vis Forstand, som Luften kan være saa let, at man ikke kan aande den, Alt er ham for let, fordi hans Sind er saa tungt; men Sorg over sin Synd er dette ikke. Den, der Aar efter Aar med rædsom Livslyst dyngede Forbrydelse paa Forbrydelse, hvis meste Tid tilbragtes med at synde — indtil han stod der tilintetgjort, og Alt blev ham ligegyldigt; men sandeligen, Sorg over sin Synd var det ikke — der var Synder nok, Sorg over Synden derimod var der ikke. Der er overhovedet Eet, som er det ganske Almindelige, Du kan finde det hos Alle og hos Hver, hos Dig selv, som jeg finder det hos mig: Synd og Synder; der er Eet, der er sjeldnere: Sorg over sin Synd.

Dog jeg har seet — og Du maaskee ogsaa — seet Den, der ubetinget kun sørgede over Eet, og over sin Synd: den fulgte ham overalt, ja eller den forfulgte ham, om Dagen og i Drømme om Natten, under Arbeidet, og naar han forgjeves søgte Hvile efter Arbeidet, i Eensomheden, og naar han forgjeves søgte Adspredelse i Selskab med Andre; den saarede ham bagfra, naar han vendte sig mod Fremtiden, og forfra, naar han vendte sig mod Fortiden, lærte ham at ønske Døden og frygte Livet, og saa om igjen, at frygte Døden og ønske Livet, saa den uden at aflive ham dog ligesom tog Livet af ham, angst for sig selv som for et Gjenfærd; den gjorde ham Alt, Alt uendelig ligegyldigt — men see, denne Sorg var Fortvivlelse. Der er overhovedet Eet, der er det ganske Almindelige, Du kan finde det hos Alle og hos Hver, hos Dig selv, som jeg finder det hos mig: Synd og Synder; der er Eet, der er saare sjeldent: en sand Sorg over sin Synd, hvorfor det vel gjøres fornødent, at der hver Helligdag bedes i Kirkebønnen til Indgang,

»at vi maatte lære at sørge over vore Synder.« Vel Den, hos hvem den findes denne sande Sorg over sin Synd, saa det, at alt Andet er ham uendelig ligegyldigt, kun er det nægtende Udtryk for det Bekræftende: at Eet er ham ubetinget vigtigt; saa det, at alt Andet er ham ubetinget ligegyldigt, er en Dødssygdom, der dog er saare langtfra at være til Døden, men just er til Livet, fordi Livet er i dette, at Eet er ham ubetinget vigtigt: at finde Tilgivelse. Vel ham; han sees saare sjeldent. Thi, m. T., det sees ofte nok i Verden, et Menneske, hvem det Uvigtige er blevet vigtigt, endnu oftere Mennesker, hvem allehaande Forskjelligt er blevet vigtigt; men sjeldent En, hvem kun Eet er vigtigt, og endnu sjeldnere En, om hvem det gjælder, at det Eneste, der er ham ubetinget vigtigt, ogsaa er i Sandhed det eneste Vigtige.

Agt derfor paa Synderinden, at Du af hende maatte lære.

Hende var alt Andet blevet ligegyldigt, hun havde ingen Bekymring uden den over sin Synd, eller enhver anden Bekymring, hun havde, var som var den ikke til, fordi hiin Sorg var hende ubetinget. Dette er, om Du saa vil, Velsignelsen, der er forbundet med kun at have een Sorg, Sorgløshed i Forhold til alt Andet, og det er Kjendetegnet paa kun at

kymring, Alt skal smile om ham, Alt føie sig efter ham, Alt lykkes, hvad han rører ved — desto mindre skal det lykkes ham at glemme, desto stærkere skal han fornemme, hvad der nager. Saa den er ikke sand, den Undskyldning, der oftere høres, at man paa Grund af andre Bekymringer ikke ret kan komme til at sørge over sin Synd. Nei, »andre Bekymringer« er just Beleilighed til at udtrykke sand Sorg over sin Synd, ved at bære de andre Bekymringer lettere; og »andre Bekymringer« er ikke en Skjærpelse, men snarere en Lindring, idet der intet Raaderum bliver for Tankerne til at forvildes, men der strax er Opgave i Henseende til at udtrykke Sorg over sin Synd, ved at bære de andre Bekymringer taalmodigere, ydmygere, lettere.

Og Synderinden var alt Andet blevet ligegyldigt: alt Timeligt, Jordisk, Verdsligt, Hæder, Ære, gode Dage, Fremtiden, Slægt, Venner, Menneskenes Domme; og alle Bekymringer, hvilket Navn de end kunne have, hun havde baaret dem let, næsten som et Intet, thi hende beskjeftigede i Bekymring kun Eet ubetinget: hendes Synd. Den sørgede hun over og ikke over dens Følger, Skammen, Vanæren, Ydmygelsen, nei hun forvexlede ikke Sygdommen med Lægemidlet. Ak, hvor sjeldent et Menneske, der, hvis han paa det Vilkaar kunde annamme sine Synders Tilgivelse, var villig til at lide den Straf at blive ganske aabenbar for Menneskene, saa de kunde skue ham ind i hans Sjel, og see hver en lønlig Skyld! Ak, hvor sjeldent, at En saaledes bliver ubetinget ligegyldig; den samme Synd, for hvilken han selv fordømmer sig, og for hvilken han beder Gud om Tilgivelse, den samme Synd skjules maaskee med en Gjerrigs ængsteligste Omhyggelighed, at Ingen faaer den at see.

Synderinden derimod var Alt blevet ligegyldigt: Omgivelsens Modstand, Gjestebudets Indsigelse, Pharisæernes kolde Fornemhed eller grusomme Spot — ja Stedet var jo som en uindtagelig Fæstning, befæstet just saaledes, at det maatte gjøre hendes Indtrængen umulig, hvis ikke alt Andet havde været hende ligegyldigt. Hvad maaskee ingen anden Qvinde, der ikke var sig bevidst at være en Synderinde, altsaa med mindre Fare, havde vovet, det vovede hun, hvem Alt var blevet ligegyldigt.

Og dog nei, det er ikke ganske saa, hun vovede det, fordi Eet var hende ubetinget vigtigt: at finde Tilgivelse. Og den var at finde derinde — derfor vovede hun det, det var det, der fik hende af Stedet og drev hende fremad; men det, at alt Andet var blevet hende ligegyldigt, det var det, som gjorde, at hun selv neppe mærkede Modstanden. »Det er Fortvivlelsens Mod«, vil Du sige.

Ja, men sandeligen, hun er langt fra at være en Fortvivlet, eller var Den en Fortvivlet, hvem Eet er ubetinget vigtigt, naar dette Ene er det ubetinget Vigtige! Hun har Fortvivlelsens Kræfter. Det er dem, der gjøre hende ligegyldig for Alt og stærkere end al Omgivelsens Modstand, stærk, saa hun ikke segner under Skammen, ikke flyer Spotten; men hun, der har disse Kræfter, hun er ikke fortvivlet, hun er troende. Og saaledes træder hun ind ligegyldig for alt Andet. Dog vækker den ingen Opsigt, ingen Larm denne hendes ubetingede Ligegyldighed, thi hun er en Troende, og derfor saa stille, beskeden, ydmyg, saa ubemærkelig i sin uendelige Ligegyldighed for Alt, at hun ikke tildrager sig nogen Opmærksomhed ved sin Indtræden. Det var jo heller ikke hende end det Mindste vigtigt, at udtrykke sin Ligegyldighed for Alt; men Eet var hende uendelig vigtigt: at finde Tilgivelse. Dog, havde dette Ene ikke i den Grad været hende vigtigt, at alt Andet ubetinget havde været hende ligegyldigt, saa havde hun ikke fundet Veien ind i hiin Pharisæers Huus — hvor hun saa fandt Tilgivelsen.

Dernæst kan Du af Syndersinden lære, hvad hun

Løndom.« Festlig gaaer hun da til Gjestebudet — sandeligen, vo skulde have gjettet, hvilket hendes Ærinde var, eller hvad endes Indtræden i hiint Huus betydede hende! Dog hun fortaaer ganske, at hun selv Intet formaaer at gjøre. Istedetfor maaskee at hengive sig til Selvplagelse, som blev hun derved ud velbehageligere, og kom hun derved Gud nærmere, istedetfor ødsler hun — ja, det var Judas's Mening — hun ødsler letsindigt — ja, det er Selvplagerens Mening — hun ødsler paa, hvad der jordisk forholder sig til Festlighed, hun nedtager en Alabaster-Krukke med Salve, festlig svarende til jestebudet.

Hun træder ind. Hun forstaaer ganske, at hun selv Intet ormaaer at gjøre. Hun hengiver sig derfor ikke til Selvanklagens idenskab i Udtryk, som bragte dette hende Frelsen nærmere, ller som gjorde dette hende Gud velbehageligere; hun overdriver ke, sandeligen, det skal Ingen kunne beskylde hende for. Nei, un gjør slet Intet, hun tier — hun græder.

Hun græder. Maaskee vil En sige: saa gjorde hun dog oget. Nu ja, hun kunde ikke holde Taarerne tilbage. Dog ır den Tanke faldet hende ind, at disse Taarer skulde være lv at gjøre Noget, saa havde hun ogsaa kunnet holde dem bage.

Altsaa hun græder. Hun har sat sig ved Christi Fødder, der dder hun grædende. Dog lad os ikke glemme Festligheden, som ın ikke glemte den, just fordi hun ganske forstod, at hun i Henende til at finde Tilgivelse selv slet Intet formaaer at gjøre; lad ikke glemme Festligheden — og Salven, hun har taget med. un glemmer det ikke, det forstaaer hun ret egentligen som sin erning: hun salver Christi Fødder med Salve, aftørrer dem med Hovedhaar, græder.

Kan Du, hvis Du ellers ikke veed det, gjette, hvad dette Bilde betyder? Ja, da hun Intet siger, er det jo i en vis Forstand nuligt; og det løber jo som i Eet for hende, dette at salve hans ødder, hvilket svarer til Festligheden, og det at græde, hvilket arer til noget ganske Andet. Dog hvad det betyder, det vedmmer jo heller ikke Andre end hende, som ganske forstaaer, at ın slet Intet selv formaaer i Henscende til at finde Tilgivelse, ham, om hvem hun ganske forstaaer, at han ubetinget foraaer Alt.

Saa hører hun ham tale med de ved Gjestebudet Tilstedeerende. Hun forstaaer heel vel, at han taler om hende, da han ler om, at der er Forskjel paa Skyldnere, at Een er de fem-

hundrede Penninge skyldig, en Anden de halvtredsindstyve, men at det saa ogsaa er billigt, naar begge finde Tilgivelse, at den Første elsker mere end den Sidste. Det forstaaer hun nok, hvorledes, ak, det Ene, og hvorledes, Gud være lovet, ogsaa det Andet, passer paa hende. Men hun forstaaer tillige ganske, at hun selv Intet formaaer at gjøre. Hun blander sig derfor ikke i Samtalen, hun tier, holder ogsaa Øinene hos sig selv eller ved sin Gjerning, som hun passer, hun salver hans Fødder, aftørrer dem med sit Hovedhaar, græder. O, mægtige og sande Udtryk for: Intet at gjøre, saaledes at være som Fraværende, skjøndt Nærværende, ja skjøndt den Nærværende, om hvem Talen er.

Saa hører hun ham sige: »hende ere hendes mange Synder forladne« . . . det hører hun; han siger endnu mere, han tilføier: »fordi hun elskede meget.« Jeg antager, at Dette har hun ikke engang hørt, det vilde maaskee have forstyrret hende, at der var et »fordi«, og som henførtes til hende, maaskee vilde det ogsaa have ængstet Kjerligheden, at den saaledes prisedes. Derfor antager jeg, at hun ikke har hørt det, eller maaskee har hun hørt det, men hørt feil, saa hun har troet, han sagde: fordi han elskede

det end det Herligste, det meest Forbausende, dog i denne Henseende uendelig er Intet, er — hvis det ellers var noget, menneskelig talt, virkelig Godt, og ikke det svigefulde Hjertes sørgelige Selvbedrag — saa langt fra at bidrage end det Mindste til i fjerneste Maade at erhverve ham Syndernes Forladelse, at det meget mere bringer ham i en ny, en ny Taknemmelighedens Gjeld til den uendelige Naade, der ovenikjøbet lod dette lykkes for ham. Nei — o, sørgelige Forvildelse, eller frygtelige Formastelse, om et Menneske end i fjerneste Maade kunde falde paa Sligt! — nei, i Henseende til at erhverve Syndernes Tilgivelse, eller, for Gud formaaer et Menneske slet Intet; hvor skulde det ogsaa være muligt, da jo et Menneske selv i Forhold til det Mindste, han menneskelig talt formaaer, Intet formaaer, uden ved Gud!

Endeligen lære vi af Synderinden — vel ikke ligefrem af hende, men ved at betænke vort Vilkaar, sammenlignet med hendes — at vi have een Trøst, som hun ikke havde.

Maaskee vilde Nogen sige: ja hun havde let ved at troe sine Synders Tilgivelse, hun hørte det jo af Christi egen Mund: hvad der gjennem de mange Aarhundreder er erfaret af Tusinde og atter Tusinde, hvad der gjennem de mange Slægter som Erfaring blev overleveret fra Slægt til Slægt »at eet Ord af ham helbreder for Evigheder« — hvorledes maa hun ikke have fornummet og sandet dette, hun, som hørte det helbredende Ord af hans egen Mund!

Der hersker vistnok paa dette Punkt en almindeligere Misforstaaelse, at man, bedraget af sin Indbildning, ikke ret gjør sig Sagen nærværende, og derfor glemmer, at just Samtidigheden med Christus i een Forstand gjør det at troe allervanskeligst. Men det forstaaer sig, Den som saa, trods alle Vanskeligheder og Farer, virkelig troede, for ham var saa ogsaa eet Fortrin fremfor enhver Senere, at høre Ordet af Christi egen Mund, ikke som vi at læse det, og læse i Almindelighed om, at der i Christo er Syndernes Forladelse, men høre det sagt til sig selv af Christus, saa der da umuligt kan være Tvivl om, at det er mig, der er meent, at med mig er det i sin Rigtighed, at jeg har mine Synders naadefulde Forladelse, saalidet som der kan være Tvivl om, at det er Christi Ord.

Men saa har Sagen igjen en anden Side. Der er en Trøst, som medens Christus levede, endnu ikke var blevet til, som han altsaa ikke selv kunde tilbyde Nogen: Trøsten af hans Død som Forsoningen, som Pantet paa, at Synderne ere forladte. I levende Live er Christus for den med ham Samtidige fortrinsviis Forbilledet, om han end er Frelseren, og om end hans Liv er Lidelse, saa han end i levende Live kan siges at bære Verdens Synder; men det Fremtrædende er, han er Forbilledet. Og da Christendommen ikke er saadan en Lære, den samme hvo end Forkynderen er, men er i Forhold til hvo Forkynderen er. i Forhold til hvor sandt Forkynderens Liv udtrykker Læren: saa viste det sig derfor ogsaa, at naar Christus forkynder Christendom og som Forbilledet, da kan intet Menneske heelt holde ud med ham, de falde fra, selv Apostlene.

Men saa døer han. Og hans Død forandrer uendelig Alt. Ikke som afskaffede hans Død Betydningen af, at han tillige er Forbilledet, nei, men hans Død bliver den uendelige Trøst, det uendelige Forskud, at den Stræbende kommer til at begynde med, at der uendelig er gjort Fyldest, at den Tvivlende, den For-

n Trøst blevet til, der gjør det at tvivle om sine Synders
delse saa umuligt — ja, saa umuligt, som det er muligt;
en er kun for Troen denne Trøst.

TO TALER

VED ALTERGANGEN OM FREDAGEN.

(1851).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Til Grund for denne Udgave er lagt den af S. K. selv besorgede 2. Udgave (Kjøbenhavn. 1852). Den er sammenlignet med Originalmanuskriptet til 1. Udgave (S. K.'s Papirer paa Universi-

TO TALER

VED ALTERGANGEN OM FREDAGEN.

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1851.

EN UBENÆVNT,

HVIS NAVN ENGANG VIL NÆVNES,

helliges

med dette lille Skrift den hele F
Virksomhed, hvad den var fra Begy

Forord.

En trinviis fremadskridende Forfatter-Virksomhed, der tog sin Begyndelse d »Enten — Eller«, søger her sit afgjørende Hvilepunkt, ved Alterets Fod, hvor fatteren, personligt sig sin Ufuldkommenhed og Skyld selv bedst bevidst, ingen- cle kalder sig et Sandheds-Vidne, men kun en egen Art Digter og Tænker, der, len Myndighed«, intet Nyt har havt at bringe, men »villet læse de individuelle, mane Existents-Forholds Urskrift, det Gamle, Bekjendte og fra Fædrene Over- erede igjennem endnu engang, om muligt paa en inderligere Maade« (jvf. min erskrift til »Afsluttende Efterskrift«).

Saaledes vendt har jeg her intet videre at tilføie. Dog lad mig blot udtale tte, hvad der paa en Maade er mit Liv, mig mit Livs Indhold, dets Fylde, dets kke, dets Fred og Tilfredshed — Dette eller denne Livs-Anskuelse, der er Men- skeligheds og Menneske-Liighedens Tanke: christeligt er ethvert Menneske (den kelte), ubetinget ethvert Menneske, endnu en Gang, ubetinget ethvert Menneske d lige nær; og hvorledes nær og lige nær? elsket af ham. Altsaa Liigheden der, den uendelige mellem Menneske og Menneske. Er der nogen Forskjel, o. nne Forskjel, hvis den er, den er som Fredsommeligheden selv; uforstyrret for- rrer den ikke i fjerneste Maade Liigheden, Forskjellen er: at Een betænker, at n er elsket, maaskee Dag ud og Dag ind, maaskee i 70 Aar Dag ud og Dag d, maaskee kun med een Længsel, efter Evigheden, for ret at kunne tage fat og e fort, sysler med denne salige Beskjeftigelse, at betænke, at han — ak, og ikke sin Dyds Skyld! — er elsket; en Anden tænker maaskee ikke paa, at han er ket, maaskee gaaer Aar efter Aar, Dag efter Dag, og han tænker ikke paa, at n er elsket, eller han er maaskee glad og taknemlig for at være elsket af sin stru, af sine Børn, af Venner, af Medlevende, men han tænker ikke paa, at n er elsket af Gud, eller han sukker maaskee over ikke at være elsket af Nogen, han tænker ikke paa, at han er elsket af Gud. »Dog«, saaledes maatte den rste vel sige, »jeg er uskyldig, jeg kan jo ikke for, om en Anden overseer eller smaaer den Kjerlighed, der paa ham ødsles lige saa rigeligt som paa mig«. ndelige guddommelige Kjerlighed, som ingen Forskjel gjør! Ak — menneske- Utaknemlighed! — dersom det saa var Liigheden mellem os Mennesker, i lken vi ganske ligne hinanden, at Ingen af os ret tænker paa, at han er elsket!

Idet jeg derpaa vender mig til den anden Side, ønskede jeg, og vilde jeg ade mig (takkende for hvad Deeltagelse og Velvillie der kan være blevet mig iist) ligesom at overrække og anbefale Skrifterne til det Folk, hvis Sprog jeg d sønlig Hengivenhed og med næsten qvindelig Forelskelse er stolt af at have Ære at skrive, dog ogsaa fortrøstende mig til, at det heller ikke skal have m af, at jeg har skrevet det.

Kjøbenhavn, i Eftersommeren 1851.

S. K.

I.

Luc. VII, 47.

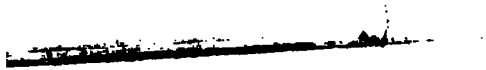

Bøn.

Herre Jesus Christus! Du som vistnok ikke kom til Verden for at dømme, Du var dog, ved at være Kjerligheden der ikke blev elsket, Dommen over Verden. Vi kalde os Christne, vi sige, at vi vide Ingen at gaae til uden til Dig — ak til hvem skulle vi saa gaae hen, naar det, just ved Din Kjerlighed, ogsaa over os bliver Dommen, at vi elske lidet? til hvem, o Trøstesløshed, hvis dog ikke til Dig; til hvem, o Fortvivlelse, hvis Du virkelig ikke vilde forbarmende antage Dig os, tilgivende vor store Synd mod Dig og mod Kjerligheden, vi som syndede meget ved at elske lidet!

Luc. VII, 47: **Men hvem Lidet forlades elsker lidet.**

A. T. Ved Alteret lyder jo Indbydelsen »kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede, jeg vil give Eder Hvile«. Den Enkelte følger saa Indbydelsen; han gaaer op til Alteret. Derpaa vender han tilbage, forladende Alteret — da er der et andet Ord, det kunde være Indskriften over Kirkens Dør indvendig, ikke til at læse af dem, som gaae ind i Kirken, men kun til at læse af dem, som gaae ud af Kirken, dette Ord: hvem Lidet forlades, elsker lidet. Det første Ord er Alterets Indbydelse, det andet er Alterets Retfærdiggjørelse, som blev der sagt: hvis Du ved Alteret ikke fornam Dine Synders, hver Din Synds Forladelse, da ligger

---

A. T.] Andægtige Tilhører. Indbydelsen osv.] Matth. 11, 28.

det i Dig selv, Alteret er uden Skyld, Skylden Din, fordi Du kun elsker lidet. O, som det er en vanskelig Sag i at bede ret at kunne komme til Amen — thi Den, der aldrig har bedet, ham synes det let nok, let nok at blive snart færdig; men Den, der følte Trang til at bede og begyndte at bede, hændes det vel, at det bestandigt er ham, som havde han noget Mere paa sit Hjerte, som kunde han ikke hverken faae sagt Alt, eller faae det Alt sagt som han ønskede det sagt, og saa kommer han ikke til Amen — saaledes er det ogsaa en vanskelig Sag, ret at annamme Syndernes Forladelse ved Alteret. Der tilsiges Dig alle Dine Synders naadefulde Forladelse. Hør det ret, tag det ganske bogstaveligen, alle Dine Synders Forladelse; Du skal fra Alteret kunne gaae bort, saa, gudelig forstaaet, let om Hjertet som et nyfødt Barn, paa hvem Intet, Intet tynger, altsaa endnu lettere om Hjertet, forsaavidt meget har tynget paa Dit Hjerte; der er ved Alteret Ingen, som beholder Dig end ikke den mindste af Dine Synder, Ingen — hvis Du ikke selv gjør det. Saa kast dem da alle fra Dig; og Erindringen om dem — at Du ikke i den beholder dem; og Erindringen om, at Du har kastet dem fra Dig — at Du ikke i den be-

som vi ere, da hjælper den os til at bevares i en stadig Stræben, hverken berusede i Drømme at indbilde os, at Alt var afgiort med denne ene Gang, eller i stille Mismod at forsage, fordi det denne Gang ikke lykkedes os efter Ønske, ikke skeete, som vi havde bedet og begjeret.

Lader os da i de foreskrevne korte Øieblikke betænke dette Ord: men hvem Lidet forlades, elsker lidet, et Dommens Ord, men ogsaa et Trøstens Ord.

Og Du, m. T., lad Dig ikke forstyrre af, at jeg taler saaledes nu i dette Øieblik, inden Du gaaer op til Alteret, maaskee formenende og fordrende, at Den, der skal tale i dette Øieblik, han burde tale paa en anden Maade, anvende Alt for at berolige den Enkelte og gjøre ham tryg; hvis han da bagefter erfarede, at den hellige Handling dog ikke fuldkomment havde været til Glæde og Velsignelse for en Enkelt, da kunde han jo tale til ham paa en anden Maade. O, min Ven, deels er det sandeligen ikke saa, at det kun er en Enkelt hvem det Fuldkomne ikke lykkes, nei, det er kun en Enkelt hvem det Fuldkomne lykkes; deels er der en Bekymring, en inderlig Bekymring, som maaskee understøtter bedre til at det Høieste maa lykkes et Menneske, bedre end den for store Tillid og den for sorgløse Frimodighed. Der er en Længsel efter Gud, en Tillid til Gud, en Fortrøstning, en Haaben paa Gud, en Kjerlighed, en Frimodighed: men hvad der sikkrest finder ham er dog maaskee Sorgen efter Gud; Sorgen efter Gud — det er ingen flygtig Stemning, der strax forsvinder, idet man nærmer sig Gud, tværtimod den er maaskee dybest, just naar den kommer Gud nærmest, som den saaledes Sørgende er meest bange for sig selv, jo nærmere han kommer Gud.

Hvem Lidet forlades, elsker lidet. Det er Dommens Ord.

I Almindelighed fremstilles det vel saaledes: Retfærdigheden, det er den strenge Dom; Kjerligheden er den Milde, som ikke dømmer, og dømmer den, Kjerlighedens Dom er den milde Dom. Nei, nei, Kjerlighedens Dom er den strengeste Dom. Var ikke den strengeste Dom, der er gaaet over Verden, strengere end Syndfloden, strengere end Babels Forvirring, end Sodoma og Ghomorras Undergang, var den ikke Christi uskyldige Død, der dog var Kjerlighedens Offer? Og hvilken var Dommen? dog vel den: »Kjerligheden« blev ikke elsket. Saaledes ogsaa her. Dommens Ord lyder ikke: hvem Lidet forlades, han syndede meget, saa altsaa hans Synder vare for store og for mange, til at de kunne til-

gives; nei, Dommen lyder: han elsker lidet. Det er altsaa ikke Retfærdigheden, der strengt negter Syndernes Tilgivelse og Forladelse; det er Kjerligheden, der mildt og forbarmende siger: jeg tilgiver Dig Alt — forlades Dig kun Lidet, saa er det fordi Du kun elsker lidet. Retfærdigheden sætter strengt Grændsen og siger: ikke videre, nu er Maalet fyldt, for Dig er ingen Forladelse; men derved bliver det ogsaa. Kjerligheden siger: Alt er Dig tilgivet — forlades Dig kun Lidet, da er det fordi Du kun elsker lidet; saa der altsaa kommer en ny Synd til, en ny Skyld, den at forskylde at kun Lidet tilgives, at forskylde det ikke ved de begangne Synder, men ved Mangelen paa Kjerlighed. Vil Du lære at frygte, da lær at frygte, ikke Retfærdighedens Strenghed, men Kjerlighedens Mildhed! — Retfærdigheden seer dømmende paa et Menneske, og Synderen kan ikke udholde dens Blik; men Kjerligheden, naar den seer paa ham, ja om han end unddrager sig dens Blik, slaaer Øiet ned, han fornemmer dog alligevel, at den seer paa ham; thi Kjerligheden trænger langt inderligere ind paa Livet, ind ved Livet, ind der, hvorfra Livet udgaaer, end Retfærdigheden, som frastødende befæster det svælgende Dyb mellem Synderen og sig, medens Kjerligheden jo staaer paa hans Side, anklager ikke,

Retfærdigheden Mildhed, der siger, som Du siger: nei, de ere Dig ikke forladte! Hvad er »Brodermorderens« Lidelse, naar han flygtig og ustadig frygter, at Enhver skal kjende ham paa Retfærdighedens Mærke, der dømte ham — hvad er denne Lidelse mod den Ulyksaliges Qvaler, hvem det blev Dommen, ikke Frelsen: Dine Synder ere Dig forladte! Frygtelige Strenghed! At Kjerligheden, at det er Kjerligheden, den tilgivende Kjerlighed, der, ikke dømmende, nei, ak selv lidende derved, dog forvandles til Dommen; at Kjerligheden, den tilgivende Kjerlighed, der ikke vil, som Retfærdigheden, gjøre Skylden aabenbar, tværtimod vil skjule den ved at tilgive og forlade, at det dog er den, der, ak selv lidende derved, gjør Skylden frygteligere aabenbar end Retfærdigheden! — Tænk denne Tanke: det Selvforskyldte. Det er selvforskyldt, siger Retfærdigheden, at der for det Menneske ingen Tilgivelse er; den tænker derved paa hans mange Synder, thi Retfærdigheden kan Intet glemme. Kjerligheden siger: det er selvforskyldt — den tænker derved ikke paa hans mange Synder, o nei, den er villig til at glemme dem alle, den har glemt dem alle; og dog, det er selvforskyldt, siger Kjerligheden. Hvilket er det Forfærdeligste? dog vel det Sidste, der jo næsten lyder som afsindig Tale; thi Anklagen er ikke hans Synder, nei, Anklagen er: det er ham tilgivet, det er ham Alt tilgivet. Tænk en Synder, der synker i Afgrunden, hør dette Angestraab, naar han i sidste Suk lader Retfærdigheden, hvilken hans Liv spottede, vederfares Ret og siger: det er selvforskyldt. Forfærdeligt! Der er kun eet Forfærdeligere, hvis det ikke er Retfærdigheden han taler til, men Kjerligheden og siger: det er selvforskyldt. Lader Retfærdigheden sig ikke spotte, sandeligen endnu mindre Kjerligheden. Strengere end Retfærdighedens strengeste Dom over den største Synder er Kjerlighedens: ham forlades Lidet — fordi han kun elsker lidet.

Hvem Lidet forlades, elsker lidet. Det er Dommens Ord, men ogsaa et Trøstens Ord.

Ikke veed jeg, m. T., hvad Du forbrød, hvilken Din Skyld, Dine Synder ere; men den Skyld bleve vi dog nok alle, mere eller mindre, skyldige i: kun at elske lidet. Saa trøst Dig da ved Ordet, som jeg trøster mig ved det. Og hvorledes trøster jeg mig? Jeg trøster mig ved, at Ordet jo Intet udsiger om den guddommelige Kjerlighed, men kun Noget om min. Ordet siger ikke, at nu er

---

»Brodermorderens«] Kain. smlgn. 1. Mos. 4, 14.

den guddommelige Kjerlighed blevet træt af at være Kjerlighed, at den nu har forandret sig, træt af i ubeskrivelig Forbarmelse ligesom at ødsles paa Menneskenes utaknemlige Slægt eller paa mig Utaknemlige, at den nu er blevet noget Andet, en mindre Kjerlighed, dens Varme afkjølet, fordi Kjerligheden blev kold i Menneskenes utaknemlige Slægt eller i mig Utaknemlige. Nei, derom taler Ordet slet ikke. Og trøst Dig, som jeg trøster mig — hvorved? Derved, at Grunden, hvorfor Ordet ikke siger det, er, at det hellige Ord ikke lyver, saa det da ikke tilfældigviis eller grusomt er blevet fortiet i Ordet, medens det dog i Virkeligheden er saa, at Guds Kjerlighed er blevet træt af at elske. Nei, naar Ordet ikke siger det, saa er det heller ikke saa; og om Ordet sagde det — nei Ordet kunde ikke sige det, thi Ordet kan ikke lyve. O, i dybeste Sorg saligste Trøst! Hvis Guds Kjerlighed i Sandhed havde forandret sig; hvis Du Intet havde hørt derom, men bekymret over Dig selv, at Du hidtil kun havde elsket lidet, med fromt Forsæt havde stræbt at bringe Kjerligheden i Dig til at flamme, og ved det Samme, ved hvilken Du bragte den i Flamme, næret Flammen — og nu, om end beskæmmet i Følelsen af hvor

lidet.« O, træng kun dybere ind, end dybere, Du helbredende Smerte »Du elskede slet ikke« — selv naar Dommen lyder saaledes, jeg fornemmer i een Forstand ingen Smerte, jeg fornemmer en ubeskrivelig Salighed; thi just min Dom, Dødsdommen over mig og min usle Kjerlighed, den indeholder tillige noget Andet: Gud er uforandret Kjerlighed.

Saaledes trøster jeg mig. Og jeg finder skjult en Trøst i Ordet, som vel ogsaa Du finder, m. T., just naar Du hører Ordet saaledes, at det saarer Dig. Thi der staaer ikke, hvem Lidet forlades, »elskede« lidet, nei der staaer: elsker lidet. O, naar Retfærdigheden dømmer, den gjør Regnskabet op, den slutter af, den bruger den forbigangne Tid, den siger: han elskede lidet, og siger dermed, at nu er den Sag for stedse afgjort, vi To ere skilte ad, har ikke mere med hinanden at skaffe. Ordet, Kjerlighedens Ord derimod lyder: hvem Lidet forlades, han elsker lidet. Han elsker lidet; han elsker, det vil sige: saaledes er det nu, nu i dette Øieblik — mere siger Kjerligheden ikke; uendelige Kjerlighed, at Du saaledes bliver Dig selv tro i end Din mindste Yttring! Han elsker lidet nu, i dette Nu. Men hvad er Nuet, og hvad er Øieblikket — hurtigt, hurtigt er det forbi; og nu, i det næste Øieblik, nu er Alt forandret, nu elsker han, om ikke meget, han stræber dog at elske meget; nu er Alt forandret, kun ikke »Kjerligheden«, den er uforandret, uforandret den Samme, der kjerligt har biet paa ham, kjerligt ikke nænt at lade det være afgjort med ham, ikke nænt at søge Skilsmissen fra ham, men er blevet hos ham, og nu er det ikke Retfærdigheden, der afsluttende siger: han elskede lidet, nu er det Kjerligheden, der glad i Himlen siger: han elskede lidet, det er, nu er det forandret, det var den Gang, nu, nu elsker han meget.

Men er det saa dog i Grunden ikke saa, at Syndens Forladelse fortjenes, vel ikke ved Gjerninger, men ved Kjerlighed; naar det siges, at hvem Lidet forlades, elsker lidet, ligger saa ikke deri, at det er Kjerligheden, der gjør Udslaget, om Ens Synder, og hvorvidt Ens Synder skulle tilgives — og saa fortjenes jo Syndernes Forladelse? O, nei. I det samme Evangelium noget tidligere (V. 42 Slutning) taler Christus om to Skyldnere, af hvilke den Ene var Meget, den Anden Lidet skyldig, og som begge fandt Tilgivelse — han spørger: hvilken af disse To bør elske meest? Og Svaret er: Den, hvem Meget blev tilgivet. Agt nu paa, hvorledes vi dog ikke komme ind i det Fortjenstliges usalige Egne, men hvorledes Alt bliver indenfor Kjerligheden! Naar Du elsker meget, forlades Dig Meget — og naar Dig Meget forlades, elsker

Du meget. See her den salige, Frelsens Tilbagevenden i Kjerligheden! Først elsker Du meget, og Meget bliver Dig saa forladt — o, og see, saa tager Kjerligheden endnu stærkere paa, dette, at saa Meget blev Dig forladt, det fremelsker endnu engang Kjerligheden, og Du elsker meget, fordi Meget blev Dig forladt! Det er med Kjerligheden her som med Troen. Tænk Dig En af hine Ulykkelige, hvem Christus helbredede ved et Mirakel. For at skulle helbredes maa han troe — nu troer han, og bliver helbredet. Nu er han helbredet — og nu bliver Troen end een Gang stærkere, nu da han er frelst. Det er ikke saaledes: han troede, og saa skeete Miraklet, og saa var det forbi; nei Opfyldelsen forøger ham end een Gang Troen, efter Opfyldelsen er hans Tro een Gang saa stærk, som da han troede, forend han blev frelst. Og saaledes med det at elske meget. Stærk er den Kjerlighed, guddommelig stærk i Svaghed, den Kjerlighed, som elsker meget, og hvilken saa Meget forlades; men endnu stærkere er Kjerlighedens anden Gang, naar den samme Kjerlighed anden Gang elsker, elsker, fordi Meget blev forladt.

M. T. Du erindrer vel Begyndelsen af denne Tale. Man kan i det høitidelige Øieblik forstyrre paa tvende Maader: ved at

st ved Afmagten, maaskee ham, hvad der ikke lykkes den ærkeste.

Saa velsigne da Gud denne foruroligende Tale, at den kun det Gode maatte have foruroliget Dig, at Du ved Alteret beroget maatte fornemme, at Du annammer alle Dine Synders naadelde Forladelse.

II.

1 Peter IV, 7.

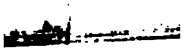

Bøn.

Herre Jesus Christus! Fuglene havde Reder, Rævene havde Huler, og Du havde ikke det, hvortil Du kunde hælde Dit Hoved, huusvild var Du i Verden — selv dog Skjulestedet, det eneste, hvor Synderen kunde flye hen. O, og saaledes er Du jo endnu den Dag idag Skjulestedet; naar Synderen flyer til Dig, skjuler sig hos Dig, er skjult i Dig: da er han evigt vel forvaret, da skjuler »Kjerligheden« Syndernes Mangfoldighed.

---

1 Peter IV, 7: **Kjerligheden skal skjule Syndernes Mangfoldighed.**

Dette gjælder, naar Talen er om menneskelig Kjerlighed, i dobbelt Forstand, hvad vi andetsteds videre have udført. Den, i hvem der er Kjerlighed, den Kjerlige skjuler Syndernes Mangfoldighed, seer ikke Næstens Feil, eller seer han dem, er han dog som den, der ikke seer dem, skjuler dem for sig selv og for Andre, Kjerligheden gjør ham, i endnu skjønnere Forstand end Forelskelse, blind, blind for Næstens Synder. Fra den anden Side; den, i hvem der er Kjerlighed, den Kjerlige, om han ogsaa forresten har Feil, Ufuldkommenheder, ja om end hans Synder vare mangfoldige: Kjerligheden, det at der er Kjerlighed i ham, skjuler over Syndernes Mangfoldighed.

Fuglene havde Reder osv.] smlgn. Matth. 8, 20. hvad vi andetsteds videre have udført] »Kjerlighedens Gjerninger«, 2. Følge, V.

Naar Talen er om Christi Kjerlighed, da kan Ordet kun tages i een Forstand; at Han var Kjerlighed tjente ikke til at skjule over hvad Ufuldkomment der var i Ham — den Hellige, i hvem der ikke var Synd, og i hvis Mund der ikke var Svig, selvfølgeligt, da der i ham kun var Kjerlighed, Kjerlighed i hans Hjerte og kun Kjerlighed, i hvert hans Ord, i al hans Gjerning, i hele hans Liv, i hans Død, indtil det Sidste. O, i et Menneske er Kjerligheden ikke saa fuldkommen, derfor har han, eller, desuagtet har han ligesom Gavn af den: medens han kjerligt skjuler Syndernes Mangfoldighed, gjør Kjerligheden igjen mod ham, hvad han gjør mod Andre, skjuler over hans Synder. Saaledes trænger han selv til Kjerligheden, hvilken han udviser, saaledes drager han selv Fordeel af Kjerligheden i ham, hvilken dog alligevel, forsaavidt den vender sig udad, skjulende Syndernes Mangfoldighed, ikke, som Christi opoffrende Kjerlighed, omfatter hele Verden, men kun meget Faa. Ak, om det end er sjeldent nok, at et Menneske er den Kjerlige, hvad Under, kunde man fristes til at sige, hvad Under, at et Menneske stræber at være det, han som selv trænger til Kjerlighed, og forsaavidt, ved at være kjerlig, jo dog i en vis Forstand seer paa sit Eget! Men Christus trængte ikke til Kjer-

og Tilbøieligheder: saa er det ogsaa vist, at der i ethvert Menneskes Inderste er en Medvider, der lige saa nøiagtigt er med overalt, Samvittigheden. Det kan maaskee lykkes et Menneske at skjule sine Synder for Verden, han kan maaskee daarligen glæde sig ved, at det lykkes ham, eller dog, lidt sandere, tilstaae, at det er sørgelig Svaghed og Feighed, at han ikke har Mod til at blive aabenbar: men for sig selv kan et Menneske ikke skjule sine Synder. Det er umuligt; thi den Synd, der ogsaa var ganske ubetinget skjult for En selv, vilde jo ikke være Synd, saa lidet som hvis den var skjult for Gud, hvilket heller ikke er Tilfældet, da et Menneske, saasnart han er vidende om sig selv, og i Alt, hvori han er vidende om sig selv, tillige er vidende om Gud, og Gud vidende om ham. Og derfor er han saa mægtig, og saa nøieregnende, og altid saa nærværende, og saa ubestikkelig, fordi han er i Pagt med Gud, han denne medvidende Prædikant, der følger Mennesket overalt, naar han vaager og naar han sover — ak, hvis han ikke gjør ham søvnløs med sin Prædiken! overalt, i Verdens Larm — ak, hvis han ikke med sin Stemme forvandler ham Verdens Larm til Stilhed! i Eensomheden — ak, hvis han ikke forhindrer ham selv paa det eensomste Sted at føle sig eensom! ved det daglige Arbeide — ak, hvis han ikke gjør ham fremmed derfor og som en Adspredt! i den festlige Omgivelse — ak, hvis han ikke gjør ham denne liig et skummelt Fængsel! paa de hellige Steder — ak, hvis han ikke holder ham tilbage fra at komme der: denne medvidende Prædikant, der følger Mennesket, medvidende med ham, om hvad han nu, nu i dette Øieblik gjør eller lader, og om det længst, længst — nei ikke det længst Glemte, derfor sørger denne Medvider, som har en frygtelig Hukommelse — men det længst, længst Tilbagelagte. Flye fra denne Medvider kan et Menneske ikke, saa lidet som han, efter hiin Hednings Ord, kan ride fra Sorgen, der sidder bag ved paa Hesten, og saa lidet som det, hvis Du vil vende Billedet anderledes, saa lidet som det »hjælper Hjorten, at storme frem for at løbe fra Pilen, der sidder i Brystet: jo heftigere den farer frem, jo fastere løber den sig blot Pilen«.

Dog idag er Du jo ogsaa langtfra at ville gjøre det unyttige Forsøg paa at flye eller unddrage Dig denne medvidende Prædikant, Du har netop givet ham Ordet. Thi i Skriftestolen er det rigtignok Præsten, der prædiker; men den sande Prædikant

---

efter hiin Hednings Ord] Horats, Oder III, 1, 40.

er dog ham, Medvideren i Dit Indre. Præsten, han kan kun prædike ganske i Almindelighed: Prædikanten i Dit Indre, han er lige det Modsatte, han taler ene og alene om Dig, til Dig. i Dig.

Ikke vil jeg gjøre noget Forsøg paa at forfærde, selv noksom forfærdet; men hvo Du end er, menneskelig talt, næsten reen og uskyldig — naar denne medvidende Prædikant prædiker for Dig i Dit Indre: saa fornemmer ogsaa Du, hvad maaskee Andre fornemme forfærdeligere, Du fornemmer en Trang til at skjule Dig; og om det end var sagt Dig tusinde Gange og atter tusinde Gange, at det er umuligt at finde dette Skjul, Du fornemmer dog Trangen. O, som jeg ved at flygte hen til en øde Ø, hvor aldrig noget Menneske kom eller kommer, o, at der var et Tilflugtssted, hvor jeg saaledes kunde flygte hen, langt bort fra mig selv; at der var et Skjulested, hvor jeg er saaledes skjult, at end ikke Bevidstheden om min Synd kan finde mig; at der var en Grændse, om end nok saa smal, naar den dog er adskillende mellem min Synd og mig; at der var paa den anden Side af et svælgende Dyb en om end nok saa lille Plet, hvor jeg kan staae, medens Bevidst-

Glemsel, her hos — den Hellige! Nei, det kunde Du ikke troe; og troede Du det, vilde Du jo ikke komme hid: men salig Den, som ganske bogstaveligen troer, at Kjerlighed (Christi Kjerlighed) skjuler Syndernes Mangfoldighed. Thi et kjerligt Menneske, ja selv om det var det kjerligste, han kan kjerligt dømme med Skaansomhed, kjerligt lukke sit Øie for Dine Synder — o, men Dit Øie for dem kan han ikke lukke; han kan ved kjerlig Tale og Deeltagelse søge at formilde Din Skyld ogsaa i Dine Øine, og forsaavidt ligesom skjule den for Dig, eller dog til en vis Grad, nogenlunde skjule den for Dig — o, men virkelig skjule den for Dig, bogstavelig skjule den for Dig, saa den er skjult som hvad der skjules paa Havets Bund, og hvad aldrig Nogen mere faaer at see, skjult saaledes som naar hvad der var rødt liig Blod bliver hvidere end Snee, skjult saa Synd forvandles til Reenhed, og Du selv tør troe Dig retfærdiggjort og reen: det kan kun han, den Herre Jesus Christus, hvis Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed. Et Menneske har ingen Myndighed, kan ikke byde Dig, at Du skal troe, og just ved at byde med Myndighed hjælpe Dig til at troe Men fordres der allerede Myndighed til at lære, hvilken Myndighed, om muligt større end den, der byder det oprørte Hav at blive stille, hvilken Myndighed for at byde den Fortvivlende, Den, der i Angerens Qvaler ikke kan og ikke tør glemme, den Sønderknuste, der ikke kan og ikke tør lade være at stirre paa sin Skyld, hvilken Myndighed for at byde ham, at lukke sit Øie, og hvilken Myndighed for derpaa at byde ham aabne Troens Øie, saa han seer Reenhed hvor han saae Skyld og Synd! Denne guddommelige Myndighed har kun han, Jesus Christus, hvis Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed.

Han skjuler den ganske bogstaveligen. Naar eet Menneske stiller sig foran et andet Menneske, og med sit Legeme dækker ham ganske, saa Ingen, Ingen kan faae Øie paa Den, der er skjult bagved: saaledes skjuler Jesus Christus med sit hellige Legeme over Din Synd. Om saa Retfærdigheden blev rasende, hvad vil den mere: der er jo Fyldestgjørelse; om saa Angeren i Dig nok saa sønderrivende mener at burde komme Retfærdigheden udenfor Dig til Hjælp for at opdage Skylden: der er jo Fyldestgjørelse, en Fyldestgjørelse, en Fyldestgjører, som ganske dækker al Din Skyld, og gjør det umuligt at see den; umuligt for Retfærdigheden, og derved igjen for Angeren i Dig eller for Dig, thi Angeren mister ogsaa sit Syn, naar Retfærdigheden, som den beraaber sig paa, siger: jeg kan Intet see.

Han skjuler den ganske bogstaveligen. Som naar Hønen, bekymret, i Farens Øieblik samler Kyllingerne under sine Vinger, skjuler over dem, før ladende sit Liv end at berøve dem dette Skjul, der gjør det umuligt for Fjendens Blik at opdage dem: saaledes skjuler han Din Synd. Saaledes; thi ogsaa han er bekymret, uendelig bekymret i Kjerlighed; før skal han lade sit Liv, end berøve Dig Dit sikkre Skjul under hans Kjerlighed. Før skal han lade sit Liv — dog nei, just derfor lod han sit Liv, for at sikkre Dig et Skjul under sin Kjerlighed. Og derfor ogsaa: ikke saaledes som Hønen, nemlig kun saaledes eller uendelig mere bekymret end Hønen skjuler over sine Kyllinger, men ellers ikke saaledes: thi Han skjuler med sin Død. O, evigt sikkre, o, saligt betryggede Skjulested! For Kyllingerne er der dog een Fare; skjøndt skjulte ere de dog bestandigt i Fare: naar Moderen har gjort det Sidste, af Kjerlighed har ladet sit Liv for dem, saa er Skjulet dem berøvet. Men han derimod — ja, hvis han med sit Liv skjulte over Din Synd, saa var der jo Farens Mulighed, at de berøvede ham Livet, og Dig Skjulet. Anderledes da han skjuler med sin Død over Din Synd; før skulde han — hvis dette var fornødent, hvis

Skjulested for Synderen, o, salige Skjulested, især efter først at have lært hvad det vil sige, naar Samvittigheden anklager, og Loven dømmer, og Retfærdigheden straffende forfølger, da, trættet indtil Fortvivlelse, at finde Hvile i det eneste Skjul, som er at finde! Et Menneske, selv det kjerligste, han kan dog i det Høieste give Dig Formildelsen, Undskyldningen, overladende Dig, hvorvidt Du nu kan bruge den: men sig selv kan han ikke give Dig. Det kan kun Jesus Christus, han giver Dig sig selv til Skjul; det er ikke nogle Trøstegrunde han giver Dig, ikke en Lære han meddeler Dig, nei han giver Dig sig selv. Som Natten breder sig skjulende over Alt: saaledes gav han sig selv hen og blev det Skjul, bag hvilket der ligger en syndig Verden, som han frelste; gjennem dette Skjul bryder Retfærdigheden sig, ikke blot formildet, som naar Solens Straale bryder sig gjennem det farvede Glas, nei afmægtig bryder den sig mod dette Skjul, og bryder ikke derigjennem. Han gav sig selv hen for hele Verden til et Skjul, ogsaa for Dig som for mig.

Og derfor Du min Herre og Frelser, Du, hvis Kjerlighed skjuler Syndernes Mangfoldighed, naar jeg ret fornemmer min Synd og mine Synders Mangfoldighed, naar der for Retfærdigheden i Himlen kun er Vrede over mig og over mit Liv, naar der paa Jorden kun er eet Menneske, jeg hader og afskyer, eet Menneske, jeg, for at undgaae, vilde flye om det saa var til Verdens Ende, mig selv: da vil jeg ikke begynde paa det Forgjeves, der dog kun fører enten dybere i Fortvivlelse eller til Afsind, men jeg vil strax flye hen til Dig, og Du vil ikke negte mig det Skjul, Du kjerligt har tilbudet Alle, Du vil unddrage mig for Retfærdighedens Blik, frelse mig fra dette Menneske og fra den Erindring, hvormed han piner mig, Du vil hjælpe mig til, ved at blive et forvandlet, et andet, et bedre Menneske, at turde blive i mit Skjul, glemt af Retfærdigheden og af hiint Menneske, som jeg afskyer.

A. T. Det er til den Kjerlighed, der skjuler Syndernes Mangfoldighed, Du idag søger hen, søgende den ved Alteret. Du har af Kirkens Tjener modtaget Forsikkringen om Dine Synders naadefulde Forladelse; Du modtager ved Alteret Pantet derpaa. Og ikke blot dette; thi ikke blot modtager Du dette Pant, som Du af et Menneske kan modtage et Pant paa, at han bærer denne Følelse for Dig, eller dette Sind mod Dig, nei, Du modtager Pantet til Pant paa, at Du modtager ham selv; idet Du modtager Pantet, modtager Du ham selv, i og med det synlige Tegn giver han Dig sig selv til Skjul over Dine Synder. Som han er Sandheden, saa Du ikke af ham faaer at vide, hvad Sandhed er, og nu overlades

til Dig selv, men kun bliver i Sandheden ved at blive i ham; som han er Veien, saa Du ikke af ham faaer at vide, hvilken Vei Du skal gaae, og nu overladt til Dig selv maa gaae Din Gang, men Du kun ved at blive i ham, bliver paa Veien; som han er Livet, saa Du ikke af ham faaer Livet overgivet, og nu maa skjøtte Dig selv, men Du kun ved at blive i ham har Livet: saaledes er han ogsaa Skjulet; kun ved at blive i ham, kun ved at indleve Dig i ham, er Du i Skjul, er der Skjul over Dine Synders Mangfoldighed. Derfor kaldes Nadveren et Samfund med ham; den er ikke blot til hans Ihukommelse, ikke blot til Pant paa, at Du har Samfund med ham, men den er Samfundet, dette Samfund, som Du saa skal stræbe at bevare i Dit daglige Liv ved mere og mere at leve Dig ud af Dig selv og leve Dig ind i ham, i hans Kjerlighed, der skjuler Syndernes Mangfoldighed.

TIL SELVPRØVELSE

SAMTIDEN ANBEFALET.

(1851).

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Til Grund for denne Udgave er lagt den af S. K. selv besørgede 2. Udgave (Kjøbenhavn, 1852); den er sammenlignet med

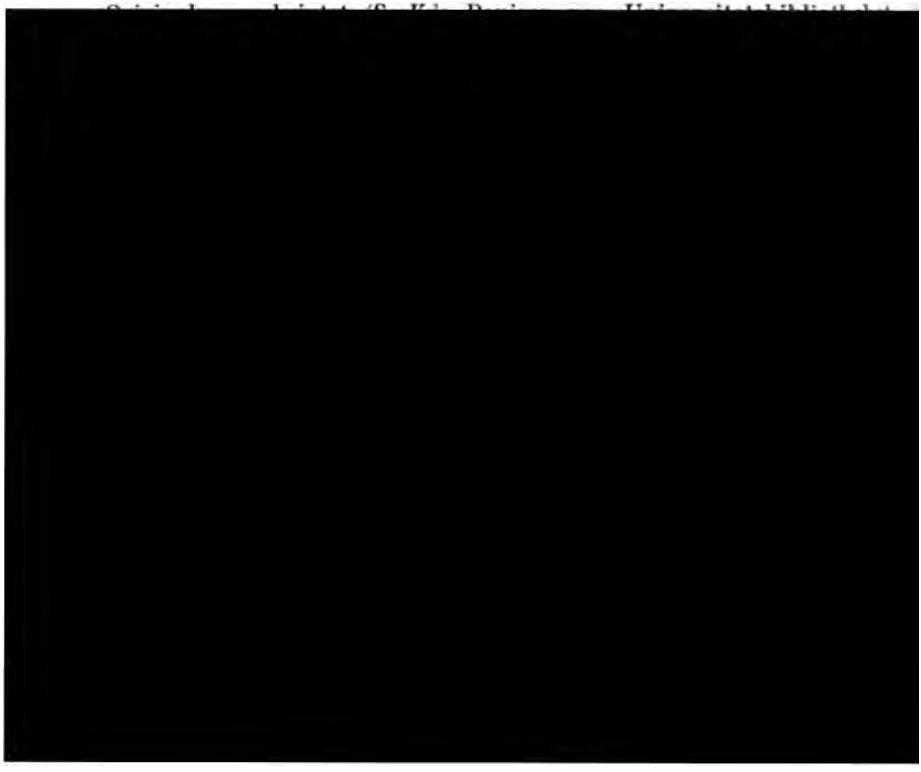

TIL SELVPRØVELSE

SAMTIDEN ANBEFALET.

AF

S. KIERKEGAARD.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER C. A. REITZEL.

TRYKT HOS KGL. HOFBOGTRYKKER BIANCO LUNO.

1851.

»Efterdi vi da kjende Herrens Frygt, søge vi at vinde Mennesker« (2. Cor V, 11). Thi strax at begynde med, eller **først**, at ville vinde Mennesker, det er maaskee endog Ugudelighed, i ethvert Tilfælde Verdslighed, ikke Christendom, saa lidet som det er at frygte Gud. Nei, lad Din Stræben **først**, lad den først og fremmest udtrykke, at Du frygter Gud. — Dette har jeg stræbt.

Men Du, o Gud, Du lade mig aldrig glemme, at om jeg end ikke vandt et eneste Menneske — hvis mit Liv (thi Mundens »Forsikkring« er svigefuldt!) ud-

Forord.

Min kjere Læser! læs, om muligt, høit! Gjør Du det, lad mig takke Dig derfor; gjør Du det ikke blot selv, bevæger Du ogsaa Andre dertil, lad mig takke dem hver især, og Dig atter og atter! Du vil ved at læse høit stærkest faae Indtrykket af, at Du har ene med Dig selv at gjøre, ikke med mig, der jo er »uden Myndighed«, ei heller med Andre, hvilket vilde være Adspredelse.

I August 1851.

S. K.

INDHOLD.

I.

Hvad der fordres for til sand Velsignelse at betragte sig i Ordets Speil? (5te Søndag efter Paaske).

II.

Christus er Veien (Christi Himmelfartsdag).

III.

Det er Aanden der levendegjør (1ste Pintsedag).

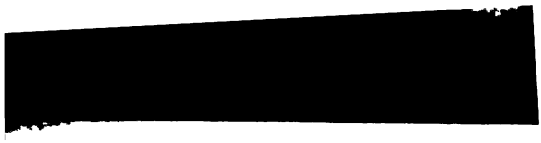

I.

Jacob 1, 22 til Enden.

EN FORBEMÆRKNING.

Der er et Ord, som oftere er faldet mig paa Sinde, et Ord af en Mand, hvem jeg vistnok ikke christeligt kan siges at skylde Noget, det var jo en Hedning, men hvem jeg dog mener personligt at skylde saare meget, han som ogsaa levede under Forhold, der, i mine Tanker, ganske svare til vore Tiders Vilkaar: jeg mener Oldtidens eenfoldige Vise. Om ham fortælles der, at da han var anklaget for Folket, kom en Taler til ham, som overrakte ham en omhyggelig udarbeidet Forsvarstale med Anmodning om at afbenytte den. Den eenfoldige Vise modtog den, læste den. Derpaa gav han Taleren den igjen tilbage, og sagde: det er en smuk og veludarbeidet Tale (altsaa det var ikke, fordi Talen var uheldig, var slet, at han gav den tilbage), men, vedblev han, jeg er nu blevet halvfjerdsindstyve Aar gammel, saa synes jeg, det ikke sømmer sig for mig at benytte en Talers Kunst. Hvad meente han? Han meente for det Første: mit Liv er for alvorligt til at kunne være tjent med at understøttes af en Talers Kunst; jeg har sat et Liv ind; selv om jeg ikke bliver dømt fra Livet, jeg har dog sat et Liv ind, og i Gudens Tjeneste har jeg røgtet mit Ærinde: lad mig da nu ikke i det sidste Øieblik tilintetgjøre Indtrykket af mig selv og mit Liv ved Hjælp af Kunst-Talere eller Tale-Kunster. Dernæst meente han. De Tanker, Forestillinger, Begreber jeg nu i tyve Aar (saa længe var det) kjendt af Enhver, latterliggjort af Eders comiske Digtere, anseet for en Særling, ideligt angreben af

---

kom en Taler til ham] Lysias, omtalt af Cicero de Oratore I, 54. 231.

»Navnløse« (det er hans Ord) har udviklet i Samtale med den Første den Bedste paa Torvet — disse Tanker ere mit Liv, have beskjeftiget mig tidligt og sildigt, have de ingen Anden beskjeftiget, mig have de beskjeftiget uendelig, og naar jeg, hvad der har tildraget sig Eders særdeles Opmærksomhed, stundom har kunnet staae en heel Dag og stirre hen for mig, det var disse Tanker, der beskjeftigede mig: saa tænker jeg ogsaa, at jeg uden Hjælp af Kunst-Talere og Tale-Kunster, hvis jeg paa Doms-Dagen overhovedet agter at sige Noget, kan sige et Par Ord; thi den Omstændighed, at jeg formodentligen vil blive dømt fra Livet, gjør da hverken fra eller til, hvad jeg siger vil naturligviis blive det Samme og om det Samme og paa den samme Maade som hidtil, og som jeg nu igaar talte med en Feldbereder paa Torvet: det Par Ord tænker jeg kan jeg nok sige uden Forberedelse eller Andres Bistand; det forstaaer sig, ganske uden Forberedelse er jeg heller ikke, da jeg har forberedt mig i tyve Aar, og ganske uden Bistand er jeg heller ikke, da jeg regner paa Gudens Bistand. Men, som sagt, det Par Ord . . . ja, det negter jeg ikke, det kan ogsaa blive vidtløftigere; hvis jeg fik tyve Aar igjen, vilde jeg kunne vedblive at tale om det Samme, jeg bestandigt har talet

det Christelige er hans Liv, i ethvert Øieblik har Veltalenheden, just den sande Veltalenhed, nærværende, lige ved Haanden — dog følger det naturligviis af sig selv, at det da ikke er Meningen hermed at anvise Vrøvlehovederne Hædersplads, om det end nok saa meget er vist, at det er uden Forberedelse de vrøvle. Videre, Skriften siger: I skulle aldeles ikke sværge, Eders Tale være Ja og Nei, hvad derover er, er af det Onde: saaledes er der ogsaa en Veltalenhedens Kunst som er af det Onde, hvis den gjøres til det Høieste, da den er det Lavere. Thi Prædikenen skal ikke splidagtigt befæste Adskillelsen mellem de Begavede og de Ikke-Begavede, den skal, i Hellig-Aands Enighed, fæste Opmærksomheden ene og alene paa, at der skal gjøres efter det Sagte. Du Eenfoldige, og var Du end den af Alle meest Indskrænkede — dersom Dit Liv udtrykker det Lidet Du har forstaaet: Du taler mægtigere end alle Taleres Veltalenhed! Og Du, o Qvinde, om Du end ganske forstummer i yndig Taushed — dersom Dit Liv udtrykker, hvad Du hørte: Din Veltalenhed er mægtigere, sandere, mere overbevisende end alle Taleres Kunst!

Dette er saaledes. Men lader os see os for, at vi ikke gribe for høit; thi fordi det er sandt, deraf følger ikke, at vi formaae at gjøre det. Og Du, m. T., Du vil betænke, at jo høiere det Religieuse tages, jo strengere bliver det; men deraf følger ikke, at Du kan bære det, Dig vilde det maaskee endog være til Forargelse og til Fordærvelse. Maaskee kan Du nok behøve denne lavere Form af det Religieuse, at der anvendes en vis Kunst paa Fremstillingen for at gjøre det mere tiltrækkende. Den strenge Religieuse, hans Liv er væsentligen Handling — og hans Fremstilling ganske anderledes nærgaaende og fastende end den mere omhyggeligt udarbeidede Tale. M. T., er Du af denne Mening, saa tag imod dette og læs det til Opbyggelse. Det er ikke for min Fuldkommenheds Skyld og ikke for Din Fuldkommenheds Skyld, at Talen er saa udarbeidet, tvertimod det er, gudelig forstaaet, en Ufuldkommenhed og Svaghed. Jeg tilstaaer, og endog Dig, min, ikke sandt, saa vil Du ogsaa tilstaae, ikke mig, nei det forlanges ikke, men Dig selv og Gud Din. Ak, vi som dog kalde os Christne, vi ere, christeligt forstaaet, saa forkjælede, saa langt fra at være, hvad Christendommen dog fordrer af dem, som ville kalde sig Christne, afdøde fra Verden, neppe have vi vel engang Forestilling om den Art Alvor; vi kunne endnu ikke undvære, forsage det

---

Skriften siger osv.] Matth. 5, 34. 37.

Kunstneriske og dets Formildelse, ikke taale det sande Indtryk af Virkelighed: nu, saa lader os da idetmindste være oprigtige og tilstaae det. Forstaaer Nogen maaskee ikke strax, hvad jeg her siger og tilsigter: han være langsom til at dømme, han give Tid, vi skulle nok komme nærmere ind paa den Sag. O, men hvo Du end er, hav Tillid, giv Dig hen; Magt kan der jo ikke være Tale om at jeg skulde kunne bruge, jeg den af Alle Afmægtigste, men der skal ikke blive brugt den mindste Overtalelse eller Underfundighed eller List eller Lokken, for at føre Dig maaskee saa langt ud, at Du maatte (hvad Du dog vistnok alligevel egentligen ikke burde, og, hvis Din Tro var større, heller ikke vilde) fortryde, at Du havde givet Dig hen; tro mig (jeg siger det til min egen Beskæmmelse) ogsaa jeg er kun altfor forkjælet.

Epistelen skriver St. Jacob Apostel

1 Cap. 22 V. til Enden.

Men vorder Ordets Gjørere, og ikke alene dets Hørere, med hvilket I bedrage Eder selv. Thi dersom Nogen er Ordets Hører, og ikke dets Gjører, han er lig en Mand, der betragter sit legemlige Ansigt i et Speil; thi han betragtede sig selv, og gik bort, og glemte strax, hvordan han var. Men den, som skuer ind i Frihedens fuldkomne Lov, og bliver ved dermed, denne er ikke bleven en glemsom Tilhører, men Gjerningens Gjører, denne skal vorde salig i sin Gjerning. Dersom Nogen blandt Eder synes, at han er en Gudsdyrker, men holder ikke sin Tunge i Tømme, og bedrager sit eget Hjerte, hans Gudsdyrkelse er forfængelig. En reen og ubesmittet Gudsdyrkelse for Gud og Faderen er denne, at besøge Faderløse og Enker i deres Trængsel, at bevare sig selv ubesmittet af Verden.

Bon.

Fader i Himlene! Hvad er et Menneske, at Du kommer ham ihu, et Menneskes Barn, at Du bekymrer Dig om ham — og paa enhver Maade, i enhver Henseende! Sandeligen i Intet lod Du Dig uden Vidnesbyrd; og tilsidst gav Du ham Dit Ord. Mere kunde Du ikke gjøre; at tvinge ham til at benytte det, læse eller høre det, at tvinge ham til at gjøre derefter, det kunde Du ikke ville. O, og dog Du gjør mere. Thi ikke er Du som et Menneske; han gjør sjeldent Noget for Intet, men gjør han det for Intet, saa vil han da ideimindste ikke have Uleilighed deraf. Derimod Du, o Gud, Du giver Dit Ord som en Gave, det gjør Du,

uendeligt Ophøiede — og vi Mennesker have Intet at give til Vederlag. Og finder Du da blot nogen Villighed hos den Enkelte, da er Du flux tilrede, og er først Den, der, med mere end menneskelig ja med guddommelig Taalmodighed, sidder og staver med den Enkelte, at han maa kunne forstaae Ordet retteligen; og saa er Du 'dernæst Den, der, atter med mere end menneskelig ja med guddommelig Taalmodighed, ligesom tager ham ved Haanden og hjælper ham, naar han stræber at gjøre derefter — Du vor Fader i Himlene!

Tiderne ere forskjellige; og om det end ofte gaaer med Tiderne som med et Menneske: han forandrer sig ganske — men det bliver lige galt, blot i et nyt Mønster: det er dog ligefuldt sandt, at Tiderne ere forskjellige; og forskjellige Tider kræve det Forskjellige.

Der var en Tid, da Evangeliet, »Naaden«, var blevet forvandlet til en ny Lov, strengere over Menneskene end den gamle. Alt var blevet noget forpiint, trælsomt og ulysteligt Noget, næsten som var

jender dybt ydmyget, at hvis jeg engang bliver salig, jeg bliver et af Naade aldeles som Røveren paa Korset, men maa jeg ikke ıae Lov til at gjøre det, at jeg ganske kan virke for Guds Riges 'dbredelse blandt mine Medmennesker« — saa, ja saa er dette, ır at jeg skal tale lutherisk, det er trods Satan, Bladene, det øistærede Publikum (thi Pavens Tid er nu forbi), trods alle kloge lænds og Koners forstandige, geistlige eller verdslige Indsigelser, et er Gud velbehageligt. Men saaledes var det ikke den Tid, vi ıle om.

Da fremtraadte der en Mand, Morten Luther, fra Gud og med roen; med Troen (thi sandeligen hertil behøvedes Tro) eller ved ro indsatte han Troen i dens Rettigheder. Hans Liv udtrykte jerningerne, lad os aldrig glemme det, men han sagde: et Men-ɜske frelses alene ved Troen. Faren var stor. Hvor stor den ır i Luthers Øine, jeg veed intet stærkere Udtryk derfor, end at ın besluttede: for at faae Orden i Sagen, maa Apostelen Jacob :ubbes tilside. Tænk Dig en Luthers Ærbødighed for en Apo-el — og saa at maatte vove dette for at faae Troen indsat i ɜns Ret!

Imidlertid hvad skeete? Der er bestandig en Verdslighed, som ɔk vil have Navn af at være Christen, men ønsker at blive det r saa billig Priis som muligt. Denne Verdslighed blev opmærk-ım paa Luther. Den hørte, af Forsigtighed hørte den endnu en-ıng, at den da ikke skulde have hørt feil, derpaa sagde den ɔpperligt, det er Noget for os; Luther siger: det er alene Troen ɜt kommer an paa; at hans Liv udtrykker Gjerningerne, det siger ın ikke selv, og da han nu er død, saa er det ikke mere en rkelighed. Altsaa tage vi hans Ord, hans Lære — — og vi ere e for alle Gjerninger, Leve Luther: wer nicht liebt Weiber, Wein, ɜsang, Er wird ein Narr sein Leben lang. Dette er Betydningen Luthers Liv, denne Guds Mand, der, tidssvarende, reformerede ıristendommen«. Og om end ikke Alle slet saa verdsligt toge ıther forfængeligt — der er i ethvert Menneske en Tilbøielighed , enten, naar Gjerningerne skal med, at ville være fortjenstlig, ler, naar Troen og Naaden skal gjøres gjældende, saa da ogsaa ville være saavidt muligt ganske fri for Gjerningerne. »Menne-et«, denne fornuftige Guds Skabning, lader sig sandeligen ikke

---

Apostelen Jacob skubbes tilside] allerede i 1519 udtalte Luther sig d Jacobs Brev, Opp. lat. var. arg. III, 278 (Erlanger-Udgaven). wer ɜht liebt Weiber, Wein, Gesang osv.] tilskrives med Urette Luther, findes ıt i Wandsbecker Bothe, 1775, Nr. 75 og er sandsynligvis af J. H. Voss.

narre, er ikke en Bonde, der kommer tiltorvs, han seer sig for. »Nei, Eet af To«, siger Mennesket, »skal det være Gjerninger: vel, men maa jeg saa ogsaa bede om den mig lovligt tilkommende Profit af mine Gjerninger, at det er Fortjenstligt. Skal det være Naade: vel, men maa jeg saa ogsaa bede, at jeg bliver fri for Gjerningerne, ellers er det jo ikke en Naade. Skal det være Gjerninger og alligevel Naade, det er jo Galskab.« Ja vist er det Galskab, det var det sande Lutherske ogsaa, det var jo Christendom. Christendommens Fordring er: Dit Liv skulde saa anstrenget som muligt udtrykke Gjerningerne; saa fordres der Eet endnu, at Du ydmyger Dig og tilstaaer: men det er alligevel Naade, at jeg frelses. Man afskyede Middelalderens Vildfarelse: det Fortjenstlige. Naar man seer dybere i Sagen, vil man let see, at man havde en maaskee endnu større Forestilling om, at Gjerninger ere fortjenstlige, end Middelalderen havde; men man anbragte »Naaden« saaledes, at man fritog sig for Gjerningerne. Naar man saa har afskaffet Gjerningerne, kunde man dog ikke godt fristes til at ansee de Gjerninger, man ikke gjør, for noget Fortjenstligt. Luther vilde tage »Fortjenstligheden« bort fra Gjerningerne, og anbringe dem noget anderledes nemlig i Retning af at vidne for Sandhed; Verds-

»jeg er en Troende«, thi ellers faaer jeg jo ikke oplyst, hvad jeg ønsker oplyst. Altsaa jeg svarer: »jo, jeg er en Troende«. »Hvorledes« svarer Luther »da har jeg ikke mærket Noget paa Dig, og jeg har dog agtet paa dit Liv; og Du veed, Troen er en urolig Ting. Hvortil har Troen, Du siger Du har, uroliget Dig, hvor har Du vidnet for Sandhed, og hvor mod Usandhed, hvilke Offre har Du bragt, hvad har Du lidt af Forfølgelse for Din Christendom; og hjemme i Dit huuslige Liv, hvor har Din Selvfornegtelse og Forsagelse været til at mærke?« »Ja, men, kjere Luther, jeg kan forsikkre Dig, jeg har Troen«. »Forsikkre, forsikkre, hvad er det for en Tale? I Forhold til at have Troen behøves ingen Forsikkring, hvis man har den (thi Troen er en urolig Ting, det mærkes strax); og ingen Forsikkring kan hjælpe, hvis man ikke har den«. »Ja, men tro mig dog blot, jeg kan forsikkre saa høitideligt som muligt . . . .« »Aa, saa hold op med den Snak, hvad kan det hjælpe med Din Forsikkring!« »Ja, men dersom Du blot vilde læse et af mine Skrifter, skal Du see, hvor jeg kan fremstille Troen, saa veed jeg da, jeg maa have den.« »Jeg troer det Menneske er gal! Hvis det er saa, at Du kan fremstille Troen, det beviser blot, at Du er en Digter, og gjør Du det godt, at Du er en god Digter, men Intet mindre, end at Du er en Troende. Maaskee kan Du ogsaa græde, naar Du fremstiller Troen, det vilde saa bevise, at Du var en god Skuespiller; Du husker nok Historien om ham den Skuespiller i Oldtiden, der i den Grad formaaede at sætte sig ind i det Rørende, at han endog græd, naar han kom hjem fra Theatret, og græd flere Dage efter — det beviste kun, at han var en god Skuespiller. Nei, min Ven, Troen er en urolig Ting; den er en Sundhed, men stærkere og heftigere end den hidsigste Feber, og det hjælper ikke, at en Syg vil forsikkre, jeg har ikke Feber, naar Lægen føler det paa Pulsen, men heller ikke, at en Sund vil sige, jeg har Feber, naar Lægen ved at føle Pulsen føler det er ikke sandt — saaledes ogsaa, naar man ikke føler Troens Puls i Dit Liv, saa har Du heller ikke Troen. Naar man derimod fornemmer Troens Uro som Pulsen i Dit Liv, da kan Du siges at have Troen og at »vidne« om Troen. Og dette er saa igjen egentligen det at prædike; thi at prædike er hverken at fremstille Troen i Bøger, ei heller som Taler at fremstille den i »stille Timer«, der skulde jo, som jeg har sagt det i en Prædiken, egentligen »ikke prædikes i Kirker men paa Gaden«, og det skal

---

»ikke prædikes i Kirker men paa Gaden«] Kirchenpostille, Epistelpredigten. Werke, Erlanger-Udgaven VII. 212.

heller ikke være en Taler, men et Vidne, det er: Troen, denne urolige Ting, skal være kjendelig i hans Liv.«

Ja, Troen er en urolig Ting. Lad mig, for dog at gjøre lidt opmærksom i denne Henseende, fremstille Troens Uro i en saadan Troes-Helt eller et Sandheds-Vidne. Saa er der da en given Virkelighed; det er der jo i ethvert Øieblik. Disse Tusinder og Tusinder og Millioner, de passe hver Sit, Embedsmanden passer Sit, og den Lærde passer Sit, og Kunstneren Sit, og den Næringsdrivende Sit, og Bagvaskeren Sit, og Lediggængeren, ikke mindre travlt, Sit, og saaledes fremdeles, Enhver passer Sit i dette Mangfoldighedens krydsende Spil, som er Virkeligheden. Imidlertid sidder, som nu Luther i en Klostercelle, eller paa et afsides Værelse, kort afsides sidder der et eenligt Menneske i Frygt og Bæven og megen Anfægtelse. Et eenligt Menneske! Ja, det er Sandhed. Det er Usandhed, hvad disse Tider have opfundet, at det er Tallet det Numeriske), Mængden, eller det høistærede og høistærede dannede Publikum, fra hvem Reformationer udgaae — det vil da sige religieuse Reformationer, thi i Gadebelysningen, i Befordrings-Væsenet udgaae de dog maaskee bedst fra Publikum; men at en religieus Reformation skulde udgaae fra Publikum er Usandhed og christe-

han seer den endnu større Rædsel, der ligger bagved, Anfægtelsens Rædsel, han skal frem — saa gaaer han frem; han er nu ganske rolig, o, thi Anfægtelsens Rædsel er en frygtelig Tugtemester, der kan give Courage. — Forfærdelsen reiser sig. Alt hvad der ganske tilhører den givne Virkelighed væbner sig mod denne Anfægtelsernes Mand, hvem man dog ikke kan gjøre bange, og, forunderligt nok, fordi han er saa bange — for Gud; de angribe ham, hade ham, forbande ham. De Faa, der ere ham hengivne, de raabe til ham: »o, skaan Dig selv, Du gjør Dig selv og os Alle ulykkelige, o, hold nu op, reis ikke Forfærdelsen stærkere, stands det Ord, der svæver Dig paa Læben, tilbagekald heller det sidste.« O, m. T., Troen er en urolig Ting.

Saa forkynder jeg da maaskee Tumult, Alts Omvæltning, Uorden? Sandeligen nei. Enhver, der ikke kjender min Forfatter-Virksomhed, maa nøies med denne Forsikkring. Enhver, der kjender min Forfatter-Virksomhed, maa vide, at jeg har arbeidet i modsat Retning.

Men christelig gives der to Arter Uorden. Den ene er Tumulten, Udvorteshedens Spektakel. Den anden Uorden er Dødsstilheden, Uddøetheden; og denne er maaskee den farligste.

Mod den har jeg virket, og virket for at vække Uro i Retning af Inderliggjørelse. Lad mig nøiagtigt bestemme, hvor jeg saa at sige er. Der er blandt os en høiærværdig Olding, denne Kirkes øverste Geistlige; Det han, hans »Prædiken«, har villet, det Samme er det, jeg vil, kun en Tone stærkere, hvad der ligger i min Personligheds Forskjellighed, og hvad Tidens Forskjellighed kræver. Der er blandt os Nogle, som gjøre Fordring paa i strengeste Forstand at være Christne, at være det i Modsætning til os Andre: dem har jeg ikke kunnet slutte mig til. Deels mener jeg, at deres Liv ikke indfrier den Maalestok, som de selv foranledige eller nødsage En til at anlægge ved saa stærkt at fremhæve at de ere Christne — dog dette er mig det mindre Vigtige; deels er jeg for lidt Christen til at turde slutte mig til Nogen, som gjør en saadan Fordring. Er jeg end maaskee lidt — ja selv om saa var, hvis jeg maaskee var, ikke lidt fremmeligere end Adskillige af Gjennemsnittet blandt os: jeg er kun et Digterisk fremmeligere, det vil sige, jeg veed bedre, hvad Christendom er, veed bedre at fremstille det, o, men dette er (husk paa, hvad Luther sagde til mig!) en saare uvæsentlig Forskjel. Væsentligen tilhører jeg Gjennemsnittet. Og her er det, jeg har arbeidet for Uro i Retning af Inderliggjørelse.

Thi, christelig, er der to Arter sand Uro. Uroen i Troes-Heltene og Sandheds-Vidnerne, hvilken sigter til at reformere et Bestaaende. Saa langt har jeg aldrig vovet ud, det er ikke Noget for mig; og forsaavidt Nogen i Samtiden kunde synes at ville vove saa langt ud, var jeg ikke utilbøielig til at tage Polemik mod ham, for at bidrage til at det maatte blive aabenbart, om han er den Berettigede. Den anden Art Uro er i Henseende til Inderliggjørelse. Saaledes er jo ogsaa en sand Forelskelse en urolig Ting; men det falder ikke den Elskende ind at ville forandre et Bestaaende.

For denne Uro i Retning af Inderliggjørelse har jeg arbeidet. Men »uden Myndighed«. Istedetfor selv tomt opblæst at udgive mig for et Sandheds-Vidne, og foranledige Andre til dumdristigt at ville være det Samme, er jeg en umyndig Digter, der rører ved Hjælp af Idealerne. Som nu saaledes, at jeg strax skal give et Exempel, og tillige vise, hvorledes jeg blandt Andet ogsaa benytter Troes-Heltene. Du, m. T., Du kalder Dig jo en Christen. Nu, og Du veed, at hvad der er det Bestemteste af Alt men tillige det Ubestemteste: Døden, at den ogsaa engang vil nærme sig Dig, og det bliver Din Død. Dog Du er en Christen; Du haaber altsaa og troer, at Du vil blive salig, lige saa salig som noget Sandheds-

lever, ikke i Lediggang, langtfra, men saaledes, at Din Gjerning, der tager Din Tid, Din Flid, Din Kraft, dog ikke tager anderledes, end at der baade er Hvile nok fra Arbeidet, og Arbeidet selv mangen Gang forfriskende som Tidsfordriv; og dersom Du lever om ikke i Overflod, saa dog saa Du har Dit rigelige Udkomme; og dersom Du har Tid til saa mangen Nydelse, der vederqvægende udfylder Tiden og giver ny Livslyst; og dersom kort og godt Dit Liv er en stille daglig Nydelse — o, hans Liv var en piinagtig daglig Lidelse: saa døe I begge, og I blive lige salige! Og dersom Du i lykkelig Ubemærkethed kan glæde Dig ved Livet, uforstyrret og ubemærket faae Lov til at gaae og være Dig selv; og dersom Du, just fordi Du lever ubemærket, saa ofte faaer Leilighed til at lære Menneskene at kjende fra deres bedre, deres gode, deres elskelige Side; og dersom Du, naar Du færdes i Vrimlen, enten møder den Fremmede, der slet ikke kjender Dig, eller Du møder deres velvillige, deeltagende Blik, som kjende Dig; og dersom Du, naar Du finder Leilighed til at gjøre et andet Menneske en Tjeneste, en Velgjerning, lønnes med saa megen Glæde, at det er et Spørgsmaal, om Du ikke egentligen gjør Dig selv en Tjeneste, en Velgjerning; og dersom Du letforstaaende Dit Liv let er i Forstaaelse med de Andre, og let forstaaet: o, han maatte Dag ud og Dag ind (hvad der er uadskilleligt fra en saadan Virken) lade sig ligesom fortære og opæde af denne menneskelige Piatten, der altid hungrig altid begjærer Noget at snakke om; han maatte Aar efter Aar daglig være foranlediget, nødsaget til at lære Menneskene at kjende fra den, mildest talt, bestialske, stundom den dybe Fordærvelses Side; han maatte idelig og idelig forvisse sig om, at han var kjendt af Enhver, og kjende dette paa, at han i Enhvers Blik mødte Uvillie, Modstand, Forbittrelse, Haan o. D.; han gjorde vel mod en heel Samtid, og lønnedes med en heel Samtids Forbandelser; i Anfægtelsens Qvaler maatte han erhverve sit Livs Forstaaelse, og saa maatte han møisommeligen Dag efter Dag arbeide sig gjennem alle de Medlevendes Misforstaaelser, og alle disse Misforstaaelsens Qvaler — — saa døe I begge, og I blive lige salige! Betænk dette, og ikke sandt, saa vil Du sige til Dig selv, hvad jeg siger til mig: hvad enten jeg nu virkelig ikke skal vove saa langt ud, eller jeg kjæler for mig selv, at jeg slet ikke vover ud: Eet vil jeg gjøre, og om jeg end havde nok saa meget at bestille forresten, jeg skal skaffe Tid til at mindes disse Herlige hver eneste Dag. O, mig synes, at det dog er en himmelraabende Uret, at vi To blive lige salige! Men i ethvert Fald, mit Liv skal være en

Erindring om dem! — Og see, her har Du strax et Exempel paa en Bevægelse, der er Uro i Retning af Inderliggjørelse.

Og denne Uro, det er det Mindste, den mildeste, den laveste Form af Gudelighed. Og dog, troer Du, at vi ere saa fuldkomne, at vi ikke behøve, at der arbeides i den Retning? Husk paa, hvorledes det gik mig med Luther! Om det vilde gaae de Andre ligesaa, hvis Luther kom til dem, jeg veed det ikke.

Men tænk Dig Luther i vor Tid, opmærksom paa vor Tilstand, troer Du ikke han vilde sige, som han siger i en Prædiken: »Verden er som den fulde Bonde, naar man hjælper ham op fra den ene Side paa Hesten, saa falder han ned paa den anden Side«. Troer Du ikke, han vilde sige: Apostelen Jacob maa drages lidt frem, ikke for Gjerningerne mod Troen, nei, nei, det var dog heller ikke Apostelens Mening, men for Troen, for, om muligt, at bevirke, at Trangen til »Naaden« føles dybt i sand ydmyg Inderlighed, og for, om muligt, at forhindre, at »Naaden«, at Troen og Naaden som det ene Frelsende og ene Saliggjørende ikke tages ganske forfængeligt, bliver et Skalkeskjul for en endog raffineret Verdslighed. Luther — denne Guds Mand, denne ærlige Sjel! —

[redacted]

Dog for at vorde dets Gjørere, maa man jo først være dets lører eller Læser, hvilket Jacob ogsaa siger.

Og nu staae vi ved vor Text.

Saa ville vi tale om:

Hvad der fordres for til sand Velsignelse at betragte sig i Ordets Speil?

For det Første fordres der, at Du ikke maa see paa peilet, betragte Speilet, men see Dig selv i Speilet.

Dette synes saa indlysende, at man skulde troe, det neppe beøvede at siges. Dog gjøres det vist fornødent; og hvad der beyrker mig i den Mening er, at denne Bemærkning ikke er af mig elv, ei heller af hvad vi nutildags kalde en from Mand, en Mand, er saadan har nogle fromme Stemninger, men af et Sandhedsidne, et Blod-Vidne; og saadanne Herlige de ere vel underttede.

Han advarer mod det Feilsyn, at komme til at betragte Speit, istedetfor at see sig selv i Speilet. Jeg benytter blot Bemærkingen, og spørger saa Dig, m. T., er den ikke som myntet paa ore Tider og vore Forhold, og overhovedet paa Christenhedens nere Tider?

Thi »Guds Ord« er jo Speilet: men, men — — o, uoverskuege Vidtløftighed: hvor meget hører der i strengere Forstand til Guds Ord«, hvilke Bøger ere ægte, ere de ogsaa af Apostlene, og re disse ogsaa troværdige, have de selv seet Alt, eller maaskee Forhold til Adskilligt dog kun hørt det af Andre; og nu Læsemaaderne, 30,000 forskjellige Læsemaader; og saa denne Stimmel ller Trængsel af Lærde og Meninger, og lærde Meninger og lærde Meninger om hvorledes det enkelte Sted er at forstaae . . . . . ikke sandt, dette her seer noget vidtløftigt ud! Guds ord er Speilet — jeg skal ved at læse eller høre, see mig i Speiet: men see, det med Speilet forvirrer sig saaledes, at jeg nok ldrig kommer til at speile mig — idetmindste ikke, naar jeg slaaer ad paa den Vei. Næsten kunde man fristes til at antage, at her r en heel menneskelig Underfundighed med i Spillet (ak, og sandt r det, vi Mennesker ere i Forhold til Gud og det Guddommelige g den gudfrygtige Sandhed saa underfundige, det er slet ikke aaledes, som vi saadan sige til hinanden: at vi saa gjerne ville jøre Guds Villie, naar vi blot kunde faae den at vide), næsten unde man fristes til at antage, at dette er Underfundighed, at vi lennesker ikke gjerne ville til at see os i hiint Speil, og at det

er derfor vi have hittet paa alt Dette, som truer med at gjøre Speilet umuligt, alt Dette, som vi saa hædre med de prisende Navne af lærd og grundig og alvorlig Gransken og Grublen.

M. T., hvor høit holder Du Guds Ord i Priis? Siig nu ikke, at Du holder det saa høit i Priis, at intet Udtryk kan betegne det; thi man kan ogsaa tale saa høit, at man slet Intet siger. Lad os derfor, for at det kan blive til Noget, tage et simpelt menneskeligt Forhold; holder Du Guds Ord høiere i Priis, saa meget desto bedre.

Tænk Dig en Elskende, der har modtaget et Brev fra den Elskede — saa dyrebart som dette Brev er for den Elskende, saa dyrebart, antager jeg, at Guds Ord er for Dig; som den Elskende læser dette Brev, saaledes antager jeg, at Du læser, og at Du mener, at Du bør læse Guds Ord.

Dog maaskee siger Du: »ja, men den hellige Skrift er skrevet i et fremmed Sprog«. Det er dog vel egentligen nærmest de Lærde, der behøve at læse den hellige Skrift i Grundsproget: men vil Du det ikke anderledes, vil Du holde fast paa, at Du maa læse Skriften i Grundsproget: vel, vi kan godt blive i Billedet med Brevet fra den Elskede, kun føie vi en lille Bestem-

kunde falde paa i den Grad at fornærme den Elskede og mig, at kalde det at læse et Brev fra hende! Og dog, bliv, bliv, Du veed nok, det er kun mit Spøg, ja jeg saae det endogsaa meget gjerne, at Du blev, men oprigligt talt, jeg har ingen Tid, der er endnu Noget tilbage at oversætte, og jeg er saa utaalmodig efter at komme til at læse — derfor, bliv ikke vred, men gaa, at jeg kan blive færdig«.

Altsaa, den Elskende gjør, i Forhold til Brevet fra den Elskede, Forskjel mellem det at læse og det at læse, mellem det at læse med Ordbog, og det at læse Brevet fra den Elskede. Blodet styrter ham til Hovedet af Utaalmodighed, naar han sidder og hexer med at læse med Ordbog, han bliver som Rasende, da hans Ven vover at kalde denne lærde Læsen en Læsen af Brevet fra den Elskede. Nu er han færdig med Oversættelsen — nu læser han Brevet fra den Elskede. Han betragtede hele dette, om Du saa vil, lærde Forarbeide som et nødvendigt Onde, at han kunde komme til — at læse Brevet fra den Elskede.

Lad os ikke for tidligt slippe dette Billede. Lad os antage, at dette Brev fra den Elskede ikke blot, som vel saadanne Breve i Almindelighed gjøre, indeholdt Udtalelse af en Følelse, men at der var et Ønske indeholdt, Noget den Elskede ønskede at den Elskende skulde gjøre. Det var, lad os antage dette, meget der fordredes af ham, saare meget, der var, vilde enhver Trediemand sige, god Grund til at betænke sig: men den Elskende — i samme Secund flux afsted for at faae opfyldt den Elskedes Ønske. Lad os antage, at efter en Tids Forløb traf de Elskende sammen, og den Elskede sagde: »men, Kjere, det havde jeg jo slet ikke forlangt af Dig, Du maa have forstaaet det Ord forkeert, eller oversat det forkeert« — troer Du, at den Elskende nu fortrød, at han, istedetfor strax i samme Secund at ile med at efterkomme Ønsket, ikke først havde gjort sig nogle Betænkeligheder, og saa maaskee havde faaet et Par Ordbøger endnu til Hjælp, og saa faaet flere Betænkeligheder, og saa maaskee faaet Ordet oversat rigtigt, og altsaa været fri — troer Du, han fortryder denne sin Feiltagelse, troer Du, han behager den Elskede mindre? Tænk Dig et Barn, ret hvad man kalder en flink og dygtig Discipel; da Læreren en Dag har sat dem Lectien for til næste Dag, siger han: lad mig nu see, at I kan Eders Ting godt imorgen. Paa vor flinke Discipel gjør dette et dybt Indtryk. Han kommer hjem fra Skole, flux til Arbeidet. Men han har ikke hørt ganske nøie efter, hvor langt de har for, hvad gjør han? Denne Lærerens Formaning er det, der har gjort Indtryk paa ham, han læser vel dobbelt saa langt, som

det viser sig, at han virkelig har for: troer Du, Læreren vil synes mindre godt om ham, fordi han ganske udmærket kan en dobbelt saa lang Lectie? Tænk Dig en anden Discipel; han hørte ogsaa Lærerens Formaning, han havde heller ikke hørt nøie, hvor langt de havde for. Da han saa kom hjem, sagde han: jeg maa først have at vide, hvor langt vi have for. Saa gik han hen til en af sine Kammerater, saa til en anden, han var heller ikke hjemme, derimod kom han her i Snak med en ældre Broder af ham — og saa langt om længe kom han hjem, og Tiden var gaaet, og han fik slet Ingenting læst!

Altsaa, den Elskende gjorde i Forhold til Brevet fra den Elskede Forskjel mellem at læse og at læse, fremdeles forstod han det at læse saaledes, at var der et Ønske indeholdt i Brevet, da skulde man begynde dets Opfyldelse strax, der var ikke eet Secund at spilde.

Tænk nu paa Guds Ord. Naar Du læser Guds Ord lærd — vi nedsætte ikke Lærdom, nei, langtfra — men husk vel paa: naar Du læser Guds Ord lærd, med Ordbog o. s. v., saa læser Du ikke Guds Ord — husk paa den Elskende, der sagde: »det er ikke at læse Brevet fra den Elskede.« Er Du da Lærd, saa pas dog ende-

Du skal handle derefter, ikke for at Du skal øve Dig i at fortolke dunkle Steder. Læser Du ikke Guds Ord saaledes, at Du betænker, at den mindste Smule Du forstaaer øieblikkeligt forpligter Dig til at gjøre derefter: saa læser Du ikke Guds Ord. Saaledes meente den Elskende: »hvis jeg, istedetfor øieblikkeligt at ile for at opfylde Ønsket, som jeg forstaaer, vil sætte mig hen og grunde over, hvad jeg ikke forstaaer, saa læser jeg ikke Brevet fra den Elskede. Jeg kan træde med god Samvittighed frem for den Elskede og sige: der vare nogle dunkle Steder i Dit Brev, i Forhold til dem har jeg sagt, den Tid den Sorg; men der var et Ønske, som jeg forstod, det har jeg øieblikkeligt opfyldt. Derimod kan jeg ikke træde med god Samvittighed frem og sige: der vare nogle dunkle Steder i Dit Brev, som jeg ikke forstod, dem satte jeg mig hen at grunde over, og i Forhold til Dit Ønske, som jeg nok forstod, sagde jeg: den Tid den Sorg.« Men maaskee frygter Du, at det skulde gaae Dig i Forhold til Guds Ord, som det gik den Elskende med Brevet, at Du (dog denne Frygt er vistnok ugrundet i Forhold til Guds Fordring) at Du skulde komme til at gjøre for meget, at Du ved at slaae op i endnu een Ordbog skulde see, at der dog ikke var fordret saa meget: o, min Ven, mishagede dette da den Elskede, at den Elskende var kommet til at gjøre for meget? Og hvad troer Du, at den Elskende vilde sige om det at nære en saadan Frygt? Han vilde sige: »Den, der nærer en saadan Frygt for at skulle komme til at gjøre for meget, han læser ikke Brevet fra den Elskede«; og jeg vilde sige: han læser heller ikke Guds Ord.

Lad os endnu ikke slippe dette Billede med Brevet fra den Elskede. Da han sad og var beskjeftiget med at oversætte det ved Hjælp af en Ordbog, blev han forstyrret, idet en Bekjendt kom ind til ham. Han blev utaalmodig, »men«, vilde han vistnok sige, »det var blot fordi jeg blev sinket, thi ellers kunde det da være det Samme, jeg læste jo ikke den Gang Brevet. Ja, var En kommet ind til mig, medens jeg sad og læste Brevet, det var noget ganske Andet, det havde været en Forstyrrelse. Dog det skal jeg nok sikkre mig mod; førend jeg begynder paa Sligt, lukker jeg min Dør i Laas og er ikke hjemme. Thi jeg vil være ene, uforstyrret ene med Brevet; er jeg ikke det, saa læser jeg heller ikke Brevet fra den Elskede.«

Han vil være ene, uforstyrret ene med Brevet — »ellers«, siger han, »læser jeg ikke Brevet fra den Elskede«.

Og saaledes med Guds Ord: Den, som ikke er ene med Guds Ord, læser ikke Guds Ord.

Ene med Guds Ord! M. T., lad mig her gjøre en Tilstaaelse om mig selv: jeg tør endnu ikke ret være ganske ene med Guds Ord, saa intet Sandsebedrag underskyder sig. Og tillad mig saa at sige Eet: jeg har aldrig seet Nogen, om hvem jeg turde troe, at han havde Oprigtighed og Mod til at være ene med Guds Ord, saa intet, intet Sandsebedrag underskyder sig.

Forunderligt! Naar der i Samtid træder en stærkere bevæget Mand frem, der bestemmer Prisen af det at være Christen blot en Femtedeel mod den Priis, som Evangeliet sætter: da raaber man »tager Eder iagt for det Menneske, læser ikke hvad han skriver, allermindst i Eensomhed, taler ikke med ham, allermindst eensomt, han er et farligt Menneske.« Men den hellige Skrift! Ja næsten ethvert Menneske eier den, man tager ikke i Betænkning at forære enhver Confirmand (altsaa i den farligste Alder) denne Bog. I Sandhed, der maa være mange Sandsebedrag med, man maa være forvænt ved at denne Bog nu engang er til, man maa læse den paa en ganske egen Maade — mindst saaledes, at man er ene med den.

At være ene med den hellige Skrift! Jeg tør det ikke! Naar jeg nu slog op i den: det første det bedste Sted — det fanger mig

luk Din Dør — men tag saa ti Ordbøger, fem og tyve Fortolkninger: saa kan Du læse den lige saa rolig og ugeneert som Du læser Adresseavisen. Falder det Dig saa maaskee engang, forunderligt nok, ind, ligesom Du bedst sidder og læser et Sted: har jeg gjort dette, handler jeg herefter (det er naturligviis i Distraction, i et adspredt Øieblik hvor Du ikke er samlet i vanlig Alvor, Du kan falde paa Sligt), saa er Faren dog ikke saa stor. Thi see, maaskee er der flere Læsemaader, og maaskee bliver der just nu fundet et nyt Haandskrift: ih bevares — og Udsigt til nye Læsemaader, og maaskee ere fem Fortolkere af een Mening, og syv af en anden, og to af en mærkelig Mening, og tre vaklende eller har ingen Mening, og »jeg selv er ikke ganske enig med mig selv om Meningen af dette Sted, eller, for at sige min Mening, jeg er af samme Mening som de tre Vaklende, der ingen Mening har« o. s. v. En Saadan kommer saa ikke i den Forlegenhed som jeg: enten strax at maatte gjøre efter Ordet, eller dog at maatte gjøre en ydmygende Tilstaaelse. Nei, han er rolig, han siger: »der er ikke Noget i Veien fra min Side, jeg skal nok gjøre derefter — dersom det blot først bliver bragt i Orden med Læsemaaden, og Fortolkerne blive nogenlunde enige.« Aha! Dermed har det nemlig vistnok lange Udsigter. Derimod opnaaede Manden, at det bliver dunkelt, om Feilen ikke stikker i ham, at det er ham, der ikke har Lyst til at fornegte Kjød og Blod og gjøre efter Guds Ord. O, sørgelige Misbrug af Lærdom, o, at det gjøres Menneskene saa let saaledes at bedrage sig selv!

Thi var der ikke saa mange Sandsebedrag og Selvbedrag, da vilde vistnok Enhver, som jeg gjør det, tilstaae: jeg tør neppe være ene med Guds Ord.

Ene med Guds Ord, det maa man være, som den Elskende vilde være ene med Brevet, thi ellers var det ikke at læse Brevet fra den Elskede — og ellers er det ikke at læse Guds Ord, eller at see sig i Speilet. Og det var jo det vi skulde og det vi først skulde, hvis vi til Velsignelse skulde betragte os i Ordets Speil, vi skulde ikke see paa Speilet men os i Speilet. Er Du lærd, husk paa, at hvis Du ikke læser Guds Ord anderledes, det vil hænde Dig, at Du efter hele Dit Liv igjennem at have læst mange Timer hver evige Dag i Guds Ord, dog aldrig har læst — Guds Ord. Gjør da Forskjellen, saa Du kommer til (foruden den lærde Læsning) ogsaa at læse Guds Ord, eller tilstaa Dig idetmindste selv, at Du, trods den daglige lærde Læsen deri, ikke læser Guds Ord, at det vil Du overhovedet ikke have med at gjøre. Er Du ulærd: desto mindre er Du vel foranlediget til at see feil; altsaa flux til

Sagen, intet Sinkeri med at betragte Speilet, men flux til at betragte Dig i Speilet.

Dog hvorledes læses Guds Ord vel i Christenheden? Skulde vi deles i to Classer — thi enkelte Undtagelser kan der ikke saaledes tages Hensyn til — saa maatte man vel sige: en større Deel læser aldrig Guds Ord, en mindre Deel læser det paa en eller anden Maade lærd, det er, læser dog ikke Guds Ord, men betragter Speilet. Eller for at sige det Samme paa en anden Maade: en større Deel betragter Guds Ord som et forældet Oldtids-Skrift, man sætter til en Side; en mindre Deel betragter Guds Ord som et yderst mærkeligt Oldtids-Skrift, paa hvilket man anvender en forbausende Flid og Skarpsindighed o. s. v. — betragtende Speilet.

Tænk Dig et Land. Der udgaaer et Kongebud til alle Embedsmænd, Undersaatter, kort til hele Befolkningen. Hvad skeer? Der foregaaer med Alle en mærkelig Forandring: Alt forvandler sig til Fortolkere, Embedsmændene blive Forfattere, den ene Fortolkning lærdere, skarpsindigere, smagfuldere, dybsindigere, ingenieusere, vidunderligere, deiligere og vidunderlig deiligere end den anden, udkommer hver evige Dag; Critiken, som skal holde Oversigten, kan neppe holde Oversigten over denne ubyre Literatur, in

:g tilgive dem. Men dette kan jeg ikke tilgive, at man endog for-ykker Synspunktet for hvad Alvor er.

Og nu Guds Ord! »Mit Huus er et Bedehuus, men I have orvandlet det til en Røverkule.« Og Guds Ord, hvad er det efter in Bestemmelse, og hvad have vi forvandlet det til? Al denne Fortolken og Fortolken og Videnskab og ny Videnskab, det bringes rem under den høitidelige, alvorsfulde Form: at det er for ret at orstaae Guds Ord — see nærmere til, og Du skal see, det er for it værge sig mod Guds Ord. Det er kun altfor let at forstaae Fordringen, som er indeholdt i Guds Ord (»giv alt Dit Gods til de Fattige«, »naar En slaaer Dig paa den høire Kind, vend den venstre il«, »naar En tager Din Kappe, giv ham Kjortelen med«, »værer ltid glade«, »agter det for idel Glæde, naar I falde udi adskillige Fristelser« o. s. v., Alt lige saa let at forstaae som den Bemærk-ing: »det er godt Veir idag«, en Bemærkning, som kun paa een laade kunde blive vanskelig at forstaae, naar der blev en Litera-ur til for at fortolke den), ikke den meest indskrænkede sølle takkel kan med Sandhed negte at kunne forstaae Fordringen — nen det kniber for Kjød og Blod at ville forstaae den og at kulle gjøre derefter. Og det er, i mine Tanker, menneskeligt, at t Menneske krymper sig ved, at lade Ordet ret faae Magt over am — vil ingen Anden tilstaae det, jeg tilstaaer, det gjør jeg. Det er menneskeligt, at bede Gud at have Taalmodighed, om man kke strax kan, hvad man skal, men dog lovende at stræbe; det r menneskeligt, at bede Gud at have Medlidenhed, at Fordringen r En for høi: vil ingen Anden tilstaae det om sig, jeg tilstaaer, et gjør jeg. Men det er dog ikke menneskeligt at give Sagen en anske anden Vending: at jeg listigt skyder, det ene Lag efter det ndet, Fortolkning og Videnskab og atter Videnskab (omtrent som aar en Dreng anbringer en Serviet eller flere under Trøien, naar an skal have Prygl) at jeg skyder alt Dette mellem Ordet og ig, og saa giver denne Fortolken og Videnskabelighed Navn af lvor og Sandheds-Iver, og saa lader denne Syslen svulme op til saadan Vidtløftighed, at jeg aldrig kom til at faae Indtrykket af uds Ord, aldrig kommer til at betragte mig i Speilet. Det seer l, som drog al denne Forsken og Grublen og Gransken og unden Guds Ord ganske nær til mig: det Sande er, at jeg just

---

Mit Huus er et Bedehus osv.] Luc. 19, 46. »giv alt Dit Gods til Fattige« osv.] smlgn. Matth. 19. 21; Matth. 5, 39; Matth. 5, 40; 1. Thes. 16; Jac. 1, 2.

saaledes, paa den listigste Maade, fjerner Guds Ord det længst mulige fra mig, uendelig langt længere end det er fra Den, der aldrig saae Guds Ord, uendelig langt længere end det er fra Den, der blev saa angest og bange for Guds Ord, at han kastede det det længst mulige bort.

Thi en endnu større Afstand fra det Fordrede (at see sig selv i Speilet), en endnu større Afstand derfra end det aldrig at see Speilet, en endnu større Afstand er det: Aar ud og Aar ind hver evige Dag at kunne sidde ganske rolig — og betragte Speilet.

For det Andet fordres der, at naar Du læser Guds Ord, for at see Dig i Speilet, saa maa Du (for at Du virkelig kan komme til at see Dig i Speilet) huske paa i eetvæk at sige til Dig selv: det er mig der tales til, det er mig der tales om.

Lad Dig ikke bedrage — eller, vær ikke selv underfundig. Thi vi Mennesker, vi ere i Forhold til Gud og Guds Ord o. saa listige, selv den dummeste iblandt os saa listig — ja, Kjød og Blod og Selvkjerlighed er meget listig.

Saa have vi da (at det er for at værge os mod Guds Ord,

jo ellers saa let kunde skee, at Ordet fik fat i mig, just i mig, fik Magt over mig, saa jeg ikke kunde værge mig mod det, saa det blev ved at forfølge mig, indtil jeg enten gjorde efter det, forsagende Verden, eller dog tilstod, at jeg ikke gjorde det — den retfærdige Straf over hver Den, der tillader sig paa en udannet Maade at omgaaes Guds Ord.

Nei, nei, nei! Dette, naar Du læser Guds Ord, da i Alt hvad Du læser, bestandigt at sige til Dig selv: det er mig der tales til, mig der tales om, det er Alvoren, just det er Alvoren. Ei heller har nogen Eneste af dem, hvem Christendommens Sag i høiere Forstand har været betroet, glemt, at indskærpe dette atter og atter som det meest Afgjørende, som ubetinget Betingelsen, hvis Du skal komme til at see Dig i Speilet. Altsaa, det er dette Du skal gjøre, Du skal ieetvæk under Læsningen sige til Dig selv: det er til mig, det er om mig der tales.

Hiin mægtige Keiser i Østen, hvis Vrede det lille navnkundige Folk havde tildraget sig, om ham fortælles, at han havde en Slave, der sagde til ham hver Dag: husk paa at tage Hevn. Det var ogsaa Noget at huske paa; mig synes det havde været bedre, at have en Slave, der hver Dag havde erindret ham om at glemme, hvilket dog heller ikke er godt; thi skulde man hver Dag erindres om at glemme, saa bliver det jo ikke til Alvor med at glemme. Men i ethvert Tilfælde, denne Hersker forstod meget rigtigt, just fordi han var vred (og Vrede er en, om ikke priselig, Bestemmelse af Personlighed), hvorledes man bærer sig ad, naar der skal virkes personligt paa En.

Men endnu bedre end denne Hersker blev dog Kong David betjent — det forstaaer sig, det er af den Art Betjening, som man sjeldent selv frivilligt ønsker, man fristes snarere til at betragte den som en af Livets største Ubeqvemmeligheder.

Historien jeg sigter til er bekjendt. Kong David saae Bathseba. At see hende — og at see, at hendes Mand stod i Veien, det var Eet. Han maa altsaa bort. Og det skeete ogsaa; man veed ikke ret, hvorledes det gik til, der maa være en Styrelse, han faldt i Slaget, dog »det er saa Krigens Gang« siger Kongen, han havde formodentlig i Dumdristighed selv valgt saa farlig en Post, at det var den visse Død — jeg siger blot, var der Nogen, der ønskede ham af Dage, han kunde, hvis han raadede over Sligt, aldrig have

---

Hiin mægtige Keiser i Osten] se Noten til Bd. IX, S. 40. Historien jeg sigter til] 2. Sam. Cap. 11—12.

gjort det bedre end at anbringe ham paa den Post, der var den visse Død. Nu er han af Veien. Det gik meget nemt. Og nu er der altsaa heller ikke mere Noget i Veien for at komme i lovlig Besiddelse af hans Hustru. Noget i Veien, er Du sær, det er jo endogsaa en i høi Grad ædel, høimodig, ægte kongelig Handling, der vil begeistre hele Krigerstanden, at Kongen ægter den for Fædrelandet faldne Krigers Enke.

Saa kommer der en Dag en Prophet op til Kong David. Lad os gjøre Sagen ret nærværende og modernisere den lidt. Den ene er Kongen, den høiest staaende Mand i Folket, den anden Propheten, en anseet Mand i Folket, begge, naturligviis, dannede Mænd, og man kan da være forvisset om, at deres Omgang med hinanden, deres Samtale vil bære ubetinget Præget af Dannelse. Desuden de ere begge, især den ene af dem, berømte Forfattere. Kong David den navnkundigste Digter, og, hvad dermed følger, en Kjender, en smagfuld Smags-Dommer, der veed at vurdere Fremstillingen og Udtrykkenes Valg, og Anlæget i et Digt og Sprogformen og Tonearten og dets Gavnlighed eller Skadelighed for Sæderne o. s. v.

Og det er ret heldigt, just den rette Mand at komme til: thi Propheten har digtet en Novelle, en Fortælling, som han vil have

Da siger Propheten til ham: Du est Manden.

See, Fortællingen, Propheten foredrog, det var en Historie; men dette: Du est Manden, det var en anden Historie — det var Overgangen til det Subjektive.

Men troer Du da ikke, at David forinden meget godt selv vidste, hvor afskyeligt det er, at lade en Kones Mand slaae ihjel, for at ægte hende; troer Du ikke, at David, den store Digter, let var istand til selv (med Veltalenhed, forfærdende, rystende) at fremstille det? Og dernæst, troer Du ikke, at David meget godt vidste med sig selv, at, og hvad han havde forskyldt? Og dog, dog, dog behøvedes En udenfra, som sagde til ham: Du.

Du seer heraf, hvor lidet det hjælper med dette Upersonlige (det Objektive), en Lære, en Historie, Videnskab o. D., naar endog en forresten saa from og gudfrygtig Mand som David (og Fromhed og Gudsfrygt er jo Former af Personlighed, det Subjektive), naar endog han i Forhold til at have øvet en saa afskyelig Udaad (og forud fandt han — objektivt nok! — Intet i Veien, ikke Samvittigheden i Veien for at lade Urias dræbe, Intet i Veien, ikke Samvittigheden i Veien for at ægte Bathseba), naar endog han, efterat det er skeet, kan bevare saa megen Upersonlighed (Objektivitet), at han kan leve hen og lade som Intet, at han kan høre Prophetens Fortælling og lade som Intet — indtil saa Propheten træt af denne, i vort Aarhundrede som Dannelse og Alvor saa prisede, Upersonlighed eller Objektivitet, bruger Myndigheden og siger: Du est Manden.

Du seer tillige heraf, hvilket Dyb af List og Underfundighed det er, naar en Verdens Dannelse i Christenheden, benyttende sig af hvad der unegteligt er sandt, at det selvisk ideligt at anbringe sit Jeg og sin Personlighed er Forfængelighed, at man benyttende sig deraf har faaet det gjort til Forfængelighed, det som just i Forhold til Guds-Ord er Alvoren, saa man fritager sig for Alvoren og Alvorens Anstrengelse og netop derved sikkrer sig Anseelse som den Alvorlige og Dannede. O, Dyb af Underfundighed! Man gjør Guds Ord til et Upersonligt, et Objektivt, en Lære — istedetfor at det er Guds Stemme, Du skal høre; saaledes hørte Fædrene det, denne Guds forfærdende Stemme, nu klinger det Objektivt som Kattun! Og man forholder sig upersonligt (objektivt) til dette Upersonlige; og paa Høiden af en Verdens Dannelse, i Spidsen for det dannede Publikum, Videnskaben, trodser man paa, at dette er Alvor og Dannelse, man ynker hine personlige (subjektive) Stakler om muligt ind i en Skammekrog! O, Dyb af Underfundighed! Thi denne Upersonlighed (Objektivitet) i Forhold til Guds

Ord, den falder det os Mennesker kun altfor let at bevare, det er virkelig en medfødt Genialitet, som vi Alle har, Noget som vi faaer gratis — ved Arvesynden, da denne lovpriste Upersonlighed (Objektivitet) er hverken mere eller mindre end Samvittighedsløshed. Og det forstaaer sig, Samvittighedsløshed, naturligviis ikke saa den yttrer sig, hvad der er taabeligt, dumt og uklogt, som Politi-Forbrydelser, nei, nei med Maade, til en vis Grad og saa med Smag og Dannelse, den gjør Livet beqvemt og nydelsesrigt — men er det dog ikke for meget at gjøre den til Alvor og Dannelse!

Nei, naar Du skal læse Guds Ord for at see Dig i Speilet, saa maa Du i eetvæk under Læsningen sige til Dig selv: det er mig der tales til, mig der tales om.

Der var et Menneske, som gik fra Jerusalem til Jericho og faldt iblandt Røvere, hvilke baade klædte ham af og sloge ham og gik bort og lode ham ligge halvdød — naar Du nu læser »men ved en Hændelse drog en Præst den samme Vei, og der han saae ham, gik han forbi« saa skal Du sige til Dig selv »det er mig«. Du skal ikke søge Udflugter, endnu mindre blive vittig (thi i den verdslige Verden der kan en Vittighed jo rigtignok gjøre Fyldest selv for den største Nederdrægtighed, men saa er det ikke, naar Du læser Guds Ord), Du skal ikke sige »det er ikke mig, det var

der ligger et halvdød Menneske, det er nok ikke værd, at jeg gaaer ad den Vei, det kunde jo blive en Politi-Sag, eller Politiet kunde maaskee komme til i samme Øieblik og tage mig fast som Gjerningsmanden« — saa skal Du sige til Dig selv: »det er mig, o, at jeg kunde være saa lurvet klog, og ikke blot dette, men at jeg saa bagefter kunde glæde mig derover, at jeg, da jeg fortalte en af mine Bekjendte det, kunde glæde mig over, at han prisede det som saa klogt og praktisk af mig!« — Og der kom En i dybe Tanker tænkende paa ingen Ting ad den samme Vei, han saae slet ikke Noget og gik forbi — saa skal Du sige til Dig selv »det var mig, jeg Fæ, at jeg kan gaae saaledes og tosse uden at see, at der ligger et halvdød Menneske«; og saaledes vilde Du dog tale til Dig selv, hvis en stor Skat havde ligget paa den Vei, og Du var gaaet forbi uden at see den. — »Men en Samaritan reiste og kom til ham.« For ikke at blive træt af ideligt at sige »det er mig« kan Du her til en Afvexling sige »det var ikke mig, ak, nei saaledes er jeg ikke!« — Naar saa Parabelen ender og Christus siger til Pharisæeren »gak bort og gjør Du lige saa« saa skal Du sige til Dig selv: »det er mig, der tales til, flux afsted.« Du skal ikke søge Udflugter, endnu mindre forsøge Dig i Vittigheder (thi gudelig forstaaet gjør Vittighed sandeligen ikke Fyldest for Noget, men skærper blot Dommen), Du skal ikke sige: »jeg kan paa Ære forsikkre, at det Tilfælde er aldrig hændt i mit Liv at jeg er kommet ad en Vei, hvor der laae et halvdød Menneske, som var overfaldet af Røvere; overhovedet er Røvere en Sjeldenhed hos os.« Nei, saaledes skal Du ikke tale, Du skal sige »det er til mig Ordet er sagt: gaa bort og gjør lige saa.« Thi Du forstaaer Ordet meget godt. Og traf Du aldrig paa Din Vei En, der var overfaldet af Røvere: der er paa Din Vei som paa min Elendige nok. Eller for at tage et Exempel, der dog altid har en Lighed med hiint i Evangeliet, kom Du aldrig ad en Vei, hvor der, om ikke bogstavelig saa dog alligevel i Sandhed, laae En, hvem Bagtalelse og Bagvaskelse havde overfaldet og klædt nøgen af og ladet ligge halvdød? Og der kom en Præst ad den samme Vei, og han gik forbi — det vil sige, han hørte først, hvad Bagtalelsen fortalte om det Menneske, og saa gik han videre — og fortalte Historien videre; og denne Præst, skal Du sige til Dig selv, ja, om Du saa var Biskop eller Provst, Du skal alligevel sige til Dig selv: denne Præst det var mig! Og der kom en Levit ad den samme Vei, og han gik forbi — det vil sige, efter først i Forbigaaende at have faaet Nyheden at vide, saa gik han forbi og tog Nyheden med; og denne Levit, skal Du sige til Dig selv, det var mig! Og saa kom

der en Borgermand forbi; han hørte ogsaa Historien, og saa gik han med det, og sagde: »det er rigtig en Skam, at man — hvad jeg nu gjør! — fortæller det og det om den Mand«; og denne Borgermand, skal Du sige til Dig selv, det var mig! Det var mig. o, dette er jo værre end hiin Historie i Evangeliet, thi hverken Præsten eller Leviten var dog med at slaae Manden halvdød, men her ere de Røvernes Medskyldige.

Du læser om hiin Øverste, Medlem af Synedriet, at han gik til Christus om Natten. Du skal ikke adsprede Din Opmærksomhed, ikke engang ved at gjøre den dog maaskee rigtige Bemærkning, at det var underligt af ham at vælge den Tid, thi hvad hjælper det dog, naar man vil være skjult, at vælge at gaae om Natten, naar man gaaer til Den, der er Lyset, som der staaer i Psalmen (139, 11) »vilde jeg sige, Mørket maa dog skjule mig, saa bliver Natten et Lys omkring mig, Mørket selv er ikke mørkt for Dig, og Natten lyser som Dagen«. Nei, saaledes skal Du ikke tale, ak, thi Du forstaaer kun altfor godt, hvorfor han valgte Natten, at, er Christus end »Veien«, i Samtidigheden var han — og hvis han kom igjen, han var det vel atter — den forbudne Vei.

Naar Du da læser derom, om ham. paa hvem Christus dog havde gjort et Indtryk, men kun saaledes, at han hverken kunde

taltes om. Nei, det var mig. O, at jeg kunde være saa ussel, en saadan Pjalt, hverken kold eller varm, hverken det Ene eller det Andet.

Saaledes (dette er blot et Par Exempler) skal Du læse Guds Ord; og som man, efter hvad Overtroen beretter, ved at læse Besværgelses-Formler kan mane Aander til sig: saaledes skal Du (og dette er det først Fornødne) naar Du blot nogen Tid vedbliver at læse Guds Ord paa den Maade, Du skal læse en Frygt og Bæven ind i Din Sjel, saa det, med Guds Bistand, skal lykkes Dig at blive et Menneske, en Personlighed, frelst fra at være denne rædsomme Uting, hvortil vi Mennesker — skabte i Guds Billede! — ere blevne forgjorte, et upersonligt, et objektivt Noget. Det skal, naar Du læser Guds Ord paa den Maade, det skal — om det end vil være Dig forfærdeligt, men husk paa det er Frelsens Betingelse! — lykkes Dig, det Fordrede, at betragte Dig selv i Ordets Speil. Kun saaledes lykkes det.

Thi er Guds Ord for Dig blot en Lære, et upersonligt, et objektivt Noget, saa er det intet Speil — en objektiv Lære kan ikke kaldes et Speil; det er ligesaa umuligt at speile sig i en objektiv Lære som at speile sig i en Muur. Og vil Du forholde Dig upersonligt (objektivt) til Guds Ord, saa kan der ikke være Tale om, at dette skulde være at betragte sig selv i Speilet, thi til at speile sig fordres dog vel en Personlighed, et Jeg; en Muur kan sees i et Speil, men ikke speile sig, eller betragte sig selv i Speilet. Nei, Du maa under Læsningen af Guds Ord i eetvæk sige til Dig selv: det er til mig, det er om mig, der tales.

Endeligen maa Du, hvis Du til sand Velsignelse skal betragte Dig selv i Ordets Speil, ikke strax glemme, hvorledes Du saae ud, ikke være den glemsomme Hører (eller Læser), om hvilken Apostelen taler: han betragtede sit legemlige Ansigt i et Speil, men glemte strax, hvorledes han saae ud.

Dette er da indlysende nok; thi at see sig i et Speil og saa strax glemme, det er jo som at skrive i Sandet eller i Vandet, eller som at tegne i Luften.

Det Rigtigste er derfor, at Du strax siger til Dig selv, jeg vil strax begynde med at forhindre mig i at glemme, strax, endnu i dette Øieblik, jeg lover mig det selv og Gud, om det saa kun var for den næste Time eller for den Dag idag; saa længe skal det da være vist, at jeg ikke glemmer. Det er det Rigtigste, tro Du mig, og Du veed nok, jeg skal være lidt af en Sjelekyndig, og hvad Du ikke veed, ak det veed jeg, i hvor mange Lidelser, i

hvor bittre Erfaringer jeg er blevet det, hvis jeg ellers er blevet det. At bære sig saaledes ad er langt rigtigere end strax at tage Munden for fuld og strax sige: »jeg skal aldrig glemme.« O, min Ven, det er meget bedre, at Du aldrig glemmer strax at huske det, end at Du strax siger: jeg skal aldrig glemme det. Alvor er just at have denne redelige Mistanke til sig selv, at omgaaes sig selv som en Mistænkelig, som en Pengemand omgaaes en Uvederhæftig, til hvem han siger: »ja, disse store Løfter hjælper ikke meget, jeg vil hellere have en lille Deel af Summen strax.« Og saaledes ogsaa her. O, det seer saa fattigt ud, naar man har lovet sig selv aldrig at glemme — saa just strax i den næste Time at skulle begynde paa at huske! Og dog, denne næste Time afgjør maaskee Alt; den næste Time efter hvad vi kalde en stille Time, denne næste Time er den critiske Time. Lader Du den gaae hen og siger: »jeg har lovet aldrig at glemme, altsaa hele mit Liv er indviet til at huske, hvilken Smaalighed saa at være saa nøieregnende med denne nærmest liggende Time« — siger Du det: saa er det egentligen afgjort, at Du bliver den glemsomme Hører eller Læser. Tænk Dig En, der har været og er hengiven til en Lidenskab. Der kommer nu et Øieblik (og saaledes kommer der for Enhver, maaskee mange Gange, ak maaskee mange Gange forgjeves!)

tyder, naar dette hænder dem i Forgemakket) Lysten forstaaer, at den ikke mere er Eet og Alt, det vil sige, at den ikke mere er »Lysten«. Saaledes med det at passe paa, at man ikke strax glemmer; lov ikke, aldrig at ville glemme, mod saa at være fritaget for i den næste Time strax at huske, nei, saa vend hellere Forholdet om, siig: Dette er jo ikke Noget at huske paa hele mit Liv, men jeg lover, at jeg skal huske paa det strax i den næste Time, og det skal jeg holde.

Naar Du da nu gaaer herfra (thi vi kunde jo tænke os, at det var en Tale, der var blevet holdt), saa faa ikke travlt med at bedømme Talen eller Taleren. Thi vistnok kan Du forsaavidt ikke siges strax at have glemt Talen; men paa den Maade at erindre den er dog at være en glemsom Tilhører. Nei, — og dog, glem Talen og Taleren; men naar Du kommer hjem, læs for Dig selv, om muligt høit, Dagens Text igjennem — o, men gjør det strax! Ikke sandt, det vil Du gjøre? Tak derfor. Og dersom der var En, der maaskee først om ti Aar ganske af en Hændelse kom til at læse denne Tale og læste den til Ende: o, det er Dig jeg beder, læs saa for Dig selv, om muligt høit, Dagens Text, o, men gjør det strax! Ikke sandt, det vil Du gjøre? Tak derfor.

Og Du, o Qvinde, Dig er det jo endog forbeholdt at kunne være Billedet paa den Ordets Hører og Læser, som ikke er glemsom. Du efterkomme sømmeligt Apostelens Formaning: Qvinden tie i Menigheden; det er sømmeligt. Heller ikke befatte hun sig med hjemme at gaae og prædike; det er uklædeligt. Nei, taus være hun; i Taushed gjemme hun Ordet; hendes Taushed være Udtrykket for, at hun gjemmer det dybt. Troer Du ikke paa Taushed? Det gjør jeg. Da Kain havde dræbt Abel, da taug Abel. Men Abels Blod raaber til Himlen; det raaber (ikke: det raabte) det raaber til Himlen; frygtelige Veltalenhed, der aldrig forstummer; o, Tausheds Magt! Hiin kongelige Mand, der bærer Navnet den Tause — betydede hans Taushed ikke Noget? De Andre have vel talet høirøstet nok om Statens Frelse og maaskee om, hvad de vilde gjøre — kun han taug. Hvad betydede denne Taushed? At han var Manden, at han frelste Staten; o, Tausheds Magt!

Saaledes med Qvinden. Lad mig beskrive Dig en saadan Qvinde, en Ordets Hører, der ikke glemmer Ordet; men glem dog

---

Apostelens Formaning] 1. Cor. 14, 34. Abels Blod raaber til Himlen] smlgn. 1. Mos. 4, 10. Hiin kongelige Mand, der bærer Navnet den Tause] Vilhelm den Tause af Oranien, der var Sjælen i Nederlændernes Frihedskamp mod Spanien.

ikke over denne Beskrivelse, selv at blive en Saadan! Som sagt, hun taler ikke i Menigheden, hun tier; ei heller taler hun hjemme om Religionen, hun tier. Hun er heller ikke som en Aandsfraværende, langt borte i andre Egne: Du sidder og taler med hende; og som Du bedst sidder, siger Du ved Dig selv: hun er taus – hvad betyder denne Taushed? Hun passer sit Huus, er ganske nærværende, som med sin hele Sjel ved end den mindste lille Ubetydelighed, hun er glad, stundom fuld af Spøg og Munterhed, hun er, næsten mere end Børnene, Glæden i Huset — og som Du allerbedst sidder og seer paa hende, siger Du til Dig selv: hun er taus; hvad betyder denne Taushed? Og dersom saa selv Den, der staaer hende nærmest, til hvem hun er knyttet ved uopløseligt Baand, hvem hun elsker af sin hele Sjel, og som har Krav paa hendes Fortrolighed — dersom det kunde tænkes, at han vilde sige ligefrem til hende »hvad betyder denne Taushed, hvad tænker Du paa; thi der er Noget bag ved alt det Andet, Noget Du ligesom altid maa have i Tanke, siig mig det!«: hun siger det ikke ligefrem; undvigende siger hun maaskee i det Høieste »gaaer Du saa med i Kirke paa Søndag!« — og saa taler hun om andre Ting; eller hun siger »lov mig at læse en Prædiken høit for mig paa

at udbrede, med størst mulige Hast og efter størst mulige Maalestok, Støien og det Intetsigende. Ja, Omvendtheden er vel snart naaet: Meddelelsen er vel snart bragt ned til det Laveste i Retning af Betydningsfuldhed, og samtidigt have Meddelelses-Midlerne vel omtrent naaet et Høieste i Retning af hastig og Alt oversvømmende Udbredelse; thi hvad hastes der vel saa meget med at faae ud, og paa den anden Side, hvad har større Udbredelse end: Piat! O, skaf Taushed!«

Og det kan Qvinden. Der fordres en ganske overordentlig Overlegenhed, hvis en Mand ved sin Nærværelse skal paabyde dænd Taushed: derimod enhver Qvinde kan, indenfor sin Grændse, sin Kreds, formaae det, hvis hun, ikke selvisk men ydmygt tjenende et Høiere, vil det.

Sandeligen, Naturen har ikke forfordeelt Qvinden, Christendommen sandeligen heller ikke. Nu og det er menneskeligt, saaledes ogsaa qvindeligt, indenfor sin Grændse sømmeligen at ville have sin Betydning, være — nu vel! — være en Magt. Saa kan en Qvinde paa forskjellig Maade øve Magt, ved sin Skjønhed, ved sin Ynde, ved sine Gaver, ved sin dristige Indbildningskraft, ved sit lykkelige Sind — hun kan ogsaa forsøge paa en larmende Maade at blive Magt: det Sidste er uskjønt og usandt, det Første det er dog skrøbeligt og usikkert. Men vil Du være en Magt, o Qvinde, lad mig betroe Dig, hvorledes. Lær Taushed; og lær Taushed fra Dig! O, Du veed jo — ja, naar kun knappere Kaar blev Dig til Deel, Du veed dog, venligt, venligt-indbydende at indrette Dit Huus, Dit Hjem i al Tarvelighed ikke uden Fortryllelse; og hvis rigere Kaar blev Dig til Deel, Du veed, smagfuldt, hyggeligt-overtalende at indrette Dit Huus, Dit Hjem ikke uden Fortryllelse; og hvis Overflod blev Dig til Deel, Du veed, med sindrig Takt næsten skjulende Rigdommen, just derved at udbrede en vis Fortryllelse over Dit Huus, Dit Hjem, enende Rigdom og Tarvelighed: mit Øie er ikke blindt derfor, jeg har maaskee kun altfor meget digterisk i mig; men lad Andre prise dette. Derimod er der Eet; hvis Du glemte at anbringe dette i Dit Huus, Dit Hjem — det vigtigste mangler: det er: Taushed! Taushed! Taushed; det er ikke et bestemt Noget, thi det bestaaer jo ikke deri, at der ikke tales. Nei, Taushed er som den milde Belysning i det hyggelige Værelse, som Venligheden i den tarvelige Stue: det er ikke den, man taler om, men den er der og udøver sin velgjørende Magt. Taushed er som den Stemning, Grund-Stemningen, der ikke drages frem, derfor hedder den just Grund-Stemningen, fordi den ligger til Grund.

Men denne Taushed kan Du ikke saaledes anbringe, som Du f. Ex. sender Bud efter En, der hænger Gardiner op; nei, skal Taushed anbringes, det forholder sig til Din Nærværelse, eller til hvorledes Du er i Dit Huus, Dit Hjem. Og naar Du saa, ved Din Nærværelse, Aar efter Aar stadigen har anbragt Taushed i Dit Huus, saa vil tilsidst ogsaa denne Taushed være der i Din Fraværelse, et Vidnesbyrd om Dig, endeligen, ak, en Erindring om Dig!

Der er et Tillægsord, som betegner den afgjørende Egenskab for Qvinden; hvor stor Forskjel der end i de mangfoldige Henseender kan være imellem Qvinde og Qvinde, dette fordres af enhver Qvinde, ingen Overflod skjuler, ingen Fattigdom undskylder denne Mangel; det er dermed som med det Magtens Tegn, Øvrigheden bærer: der er Forskjel mellem Personerne, den ene er den Øverste, en meget høitstaaende Mand i Samfundet, en anden er den Ringeste, en meget underordnet Mand i Samfundet; men Eet have de fælles, Magtens Tegn. Denne Egenskab er: Huslighed, Qvindens Charakteer, som det skal være Mandens Charakteer at være Charakteer; den talløse Skare af Qvinder med alle disse mangfoldige og mangfoldigt forskjelliggjorte Forskjelligheder, Eet skal de Alle have fælles, som de Alle have det fælles, at være Qvinde: Huslighed. Tag en forvelig, hensynlig Kone, hvis det

saa meget at tage vare, o, Du er jo — her kommer det igjen — Du er jo huslig; og naar man husligt omgaaes Tiden, saa faaer man nok Tid. Det maa Du passe paa. Manden har saa meget at overfare, saa meget med det Larmende at gjøre og kun altfor meget: passer Du ikke paa, at Alt er i Orden, at Tausheden er der, saa kommer der aldrig Taushed ind i Dit Huus.

Pas da vel paa dette! Thi i disse Tider lærer et Pigebarn saa meget i Institutet, baade Tydsk og Fransk og Tegning; og i Hjemmet lærer hun vistnok mangen gavnlig Ting: Spørgsmaal, om hun i disse Tider lærer Det, der er det Vigtigste, Det, som hun senere skal lære fra sig (thi det er da kun Enkelte, der senere komme til at lære Tydsk og Fransk fra sig) om hun lærer: Taushed. Jeg veed det ikke; men Du, Du være opmærksom i denne Henseende, det er jo Din Opgave at anbringe Taushed. Husk paa Apostelens Ord om at betragte sig selv i Ordets Speil. Thi en Qvinde, der speiler sig meget, hun bliver forfængelig og forfængelig snaksom! Ak, og en Qvinde, der speiler sig i Tidens Speil, hun bliver høirøstet støiende! O, men en Qvinde, der speiler sig i Ordets Speil, hun bliver taus! Og bliver hun det, det er maaskee det stærkeste Udtryk for, at hun ikke er en glemsom Læser eller Hører. Den, som, efter at have betragtet sig i Ordets Speil, blev talende, det kan være et Tegn paa ikke at have glemt, maaskee; men Den, der blev taus, det er sikkert. Du veed det jo: Den, som blev forelsket — og blev talende: nu ja! men at blive taus: det er sikkrere.

II.

APOSTLERNES GJERNINGER,

1 Cap. V. 1—12.

Denne hellige Lectie skrives i Apostlernes Gjerninger

1 Cap. V. 1—12.

Den første Beretning skrev jeg, o Theophile! om alt det, som Jesus foretog sig baade at gjøre og lære, indtil den Dag, han blev optagen, efterat han havde givet Apostlerne, hvilke han havde udvalgt, Befaling ved den Hellig Aand; for hvilke han og, efterat han havde liidt, fremstillede sig levende, med mange Beviisninger, da han blev seet af dem i fyrretyve Dage, og talede om det, som hører til Guds Rige. Og der han havde forsamlet dem, befoel han dem, at de skulde ikke vige fra Jerusalem, men oppebie Faderens Forjættelse, hvilken, sagde han, I have hørt af mig. Thi Johannes døbte vel med Vand, men I skulle døbes med den Hellig Aand, om ikke mange Dage. Som de nu vare forsamlede, spurgte de ham, og sagde: Herre, vil du paa denne Tid oprette Israel Riget? Men han sagde til dem: det tilkommer ikke Eder at vide Tid og Stund, hvilke Faderen haver forbeholdt sin egen Magt. Men I skulle annamme den Hellig Aands Kraft, som skal komme over Eder; og I skulle være mine Vidner, baade i Jerusalem og i det ganske Judæa og Samaria, og indtil Jordens Ende. Og der han dette havde sagt, blev han optagen i det de saae derpaa, og en Sky tog ham bort for deres Øine. Og som de stirrede op mod Himmelen, der han foer hen, see, da stode to Mænd hos dem i hvide Klæder, hvilke og sagde: I galilæiske Mænd, hvi staae I, og see op til Himmelen? Denne Jesus, som er optagen fra Eder til Himmelen, skal komme igjen saaledes, som I have seet ham fare til Himmelen.

Bøn.

Herre Jesus Christus, Du som forudvidste Din Skjebne, og dog ikke drog Dig tilbage; Du som saa lod Dig føde i Armod og Ringhed, derpaa, i Armod og Ringhed, bar Verdens Synd, en Lidende, indtil Du, forhadt, forladt, bespottet, bespyttet, endeligen endog forladt af Gud bøiede Dit Hoved i den forsmædelige Død: o, Du opløftede det dog igjen, Du evige Seierherre, Du der vel ikke seirede over Dine Fjender i Livet, men i Døden seirede endog over Døden; Du opløftede for evig seierrig igjen Dit Hoved, Du Himmelfarne! At vi maatte følge Dig efter!

Christus er Veien.

Christus er Veien. Det er hans egne Ord, saa maa det vel være Sandhed.

Og denne Vei er trang. Det er hans egne Ord, saa maa det vel være Sandhed. Ja, om han end ikke havde sagt det, det vilde

der det »Propheterne kundgjorde Dig« (Gud); de vare de Første i Tiden. Dernæst »Apostlerne forkyndte Dig«. Det er det Overordentlige: Propheter og Apostle. Nu kommer der en heel Skare, et Mylder af Mennesker — der kommer da baade Du og jeg med kan jeg tænke — ja, hør nu »Og Martyrskaren priste Dig i Dødens Stund høitidelig.« Og saa er det forbi. Dette er den sande Forkyndelse af Læren om, at Veien er trang; Forkynderen spotter ikke sig selv, som hvis den Vei, han selv gik, var let, medens han dog (maaskee rørt, overbevisende, maaskee ikke uden Taarer — dog maaskee det ogsaa falder ham let at græde!) forkynder, at »Veien« er trang, nemlig ikke den, han gaaer ad. Nei Forkynderens Liv udtrykker Læren: Veien er trang; der er kun een Vei, den ad hvilken Forkynderen gaaer, forkyndende, at »Veien« er trang. Der er ikke to Veie, en let, banet, ad hvilken Forkynderen gaaer, forkyndende, at »Veien« er trang, nemlig den sande Vei, den Vei, som han ikke gaaer ad, saa hans Forkyndelse indbyder Menneskene at følge Christum efter ad den trange Vei, medens hans Liv, og det øver naturligviis en langt større Magt, indbyder dem at følge Forkynderen efter ad den lette, bánede Vei. Er dette Christendom? Nei, christeligt, skal Liv og Forkyndelse udtrykke det Samme, dette Samme: »Veien« er trang.

Og denne Vei, som er Christus, denne trange Vei, den er trang i sin Begyndelse.

Han fødes i Armod og Usselhed; næsten fristes man til at tænke, at det ikke er et Menneske, der her fødes — han fødes i en Stald, svøbes i Klude, lægges i en Krybbe, forunderligt nok, dog allerede som Barn efterstræbt af Magthaverne, saa de fattige Forældre maae flygte med ham. Det er i Sandhed endog en sær trang Vei; thi, naar man fødes i Høihed, f. Ex. som Thronarving, ja, saa kan det vel hænde, at man bliver Gjenstand for de Mægtiges Efterstræbelser; men at fødes i en Stald og svøbes i Klude — det er Armod og Fattigdom, som kan være Trang nok; men saa pleier man ogsaa at være fritagen for Efterstræbelser af de Mægtige.

Men som han ikke synes ved Fødselen bestemt til Høihed, saa blev det ogsaa saaledes, omtrent som det var ved Begyndelsen: han lever i Armod og Ringhed, har ikke Det, hvortil han kan helde sit Hoved.

Dette vilde vel allerede omtrent være nok, for at der, menneskelig talt, maatte siges om en Vei, at den er trang. Og dog er Dette vel det Letteste paa den trange Vei.

Veien er ganske anderledes trang, og lige fra Begyndelsen. Thi hans Liv er lige fra Begyndelsen en Fristelses-Historie; det er

ikke blot et enkelt Afsnit af hans Liv, de fyrgetyve Dage, der er Fristelsens Historie, nei hans Liv (som det ogsaa er: Lidelses-Historien) er Fristelses-Historien. Han er i ethvert Øieblik af sit Liv fristet — det vil sige, han har denne Mulighed i sin Magt, at tage sit Kald, sin Opgave forfængeligt. I Ørkenen er det Satan, der er Fristeren, ellers er det Andre, som udføre Fristerens Rolle, snart Folket, snart Disciplene, maaskee ogsaa engang, især i Begyndelsen, de Mægtige have forsøgt sig deri, i at friste ham til at verdsliggjøre sit Kald, sin Opgave — og saa var han, paa den ene eller paa den anden Maade, blevet noget Stort i Verden, Konge og Hersker, hans elskede Disciples eneste Ønske, saa han jo kunde være fristet til for deres Skyld at give lidt efter, istedetfor menneskelig talt at maatte gjøre dem saa ulykkelige som muligt. Som da Andre med uhyre Anstrengelse lige fra Begyndelsen kæmpe for at blive Konge, Hersker: med en uendelig større Anstrengelse har han lige fra Begyndelsen maattet værge sig imod, at man ikke gjorde ham til Konge og Hersker. O, trange Vei! Trangt nok, naar Lidelsen er den uundgaaelige, naar der ingen Udvei er: trangere Vei, naar der i ethvert Lidelsens Øieblik (ak, og ethvert Øieblik var Lidelse!) er denne — frygtelige! — Mulighed, som næsten paanødes ham, denne Mulighed, saa let at kunne skaffe mere end

jublende i Kampen med Verden; han haabede paa, at han skulde seire. Dette skeete ikke saaledes, Sagen fik en anden Vending; men selv i det Øieblik, da det saae allermeest ud som den uundgaaelige Undergang, selv i det Øieblik var der dog maaskee i ham en menneskelig Haaben, at endnu kunde det vende sig til Seier, eller en gudfrygtig Haaben, at endnu kunde det Alt vende sig til Seier, da Alt er muligt for Gud. Men Christus vidste sin Skjebne fra Begyndelsen, vidste at den var uundgaaelig — han vilde den jo selv, han gik jo selv frit i den! Frygtelige Viden lige fra Begyndelsen! Da Folket, i Begyndelsen af hans Liv, jubler ham imøde, han veed i det Øieblik, hvad det betyder: at det er dette Folk, der vil raabe »korsfæst!« »Hvorfor vil han da indlade sig med Folket?« Formastelige, vover Du at tale saaledes til Menneskeslægtens Frelser! Nu gjør han atter en Kjerlighedens Gjerning mod dette Folk (og Andet var da hans hele Liv ikke), men han veed i samme Øieblik, hvad det betyder, at ogsaa denne Kjerlighedens Gjerning hører med for at bringe ham paa Korset; havde han her elsket sig selv og ladet være at gjøre Kjerlighedens Gjerning, saa var maaskee hans Korsfæstelse blevet tvivlsom. »Men saa kunde han jo ladet den Gjerning være!« Formastelige, vover Du at tale saaledes til Verdens Frelser! O, trange Vei! Trange Vei, hvilken dog mangen sand Efterfølger har maattet tilbagelægge, om end efter en mindre Maalestok! Det er for et menneskeligt Hjerte en glædelig Fornemmelse, at forvisse sig om, hvilke Kræfter der ere ham forundte. Saa er der et Øieblik i Begyndelsen da »den Kaldede« ligesom løfter paa sine Kræfter, glad og taknemmelig som et Barn for hvad ham forundtes. Og som et Barn begjerer han maaskee endnu mere, dog ydmygt; og det indrømmes ham. Og endnu mere, som indrømmes. Han overvældes næsten selv, han siger »nei, nu begjerer jeg ikke mere«. Men det er som var der en Stemme, der sagde til ham »o, min Ven, det er kun en ringe Deel af hvad Dig er forundt«. Da blegner han, den Kaldede, han synker næsten afmægtig sammen, han siger »o, min Gud, jeg forstaaer det; saa er da min Skjebne allerede afgjort, mit Liv indviet til Lidelse, offret. Og det skal jeg allerede nu kunne forstaae!« Trange Vei!

Ja, Veien er trang lige fra Begyndelsen; thi han veed lige fra Begyndelsen, at hans Arbeiden er at modarbeide sig selv. O, trang kan den vel være den Vei, hvor Du dog faaer Lov at bruge alle Dine Kræfter for at trænge igjennem, saa Modstanden er udenfor Dig; men naar Du skal bruge Dine Kræfter til at modarbeide Dig selv: det er som var det uendeligt for Lidet sagt, at sige den Vei

er trang, den er jo snarere ufremkommelig, spærret, umulig, afsindig! Og dog er den Vei, om hvilken det gjælder, at Christus er Veien, den er just saaledes trang. Thi det Sande, det Gode, hvilket han vil — dersom han ikke slipper det, dersom han arbeider for det af al sin Evne, saa arbeider han sig i den visse Undergang. Og paa den anden Side, dersom han for hurtigt sætter hele Sandheden ind, saa vil hans Undergang komme for tidligt; han maa altsaa, modarbeidende sig selv, en Tidlang synes at gaae ind i Sandsebedragene for desto dybere at sikkre Undergangen. Trange Vei! At gaae ad den Vei det er strax ved Begyndelsen som det at døe! Almægtigt ligesom at løfte paa Almagts-Kræfter; at være Menneske, og saaledes egnet til at kunne gjennemlide alle menneskelige Lidelser: og saa at skulle bruge disse Almagts-Kræfter for at modarbeide sig selv, at vide det lige fra Begyndelsen — o, lige fra Begyndelsen trange Vei!

Og denne Vei, som er Christus, denne trange Vei bliver saa i sin Fremgang trangere og trangere indtil det Sidste, indtil Døden.

Den bliver trangere; altsaa, den bliver ikke lidt efter lidt lettere. Nei, en Vei, der lidt efter lidt bliver lettere, om den gjælder det ikke, at Christus er Veien. En saadan Vei er den, ad hvilken

skal jeg beskrive denne Lidelse! Lad mig forsøge det; men lad mig strax forud tilbagekalde Forsøget og sige, det er kun et afmægtigt Intet, hvis det skulde beskrive Lidelsen. Tænk Dig da et Skib, men Du kan jo tænke det uendelig større end noget, der er seet i Virkeligheden, tænk Dig, for dog at sige Noget, at det kunde rumme hundrede tusinde Mennesker. Det er i Krigstid, i Slaget — og Krigens Plan fordrer: det maa sprænges i Luften. Tænk Dig den Styrende, som skal antænde denne Ild! Og dette er dog kun et usselt, intetsigende Billede. Thi hvad er hundrede tusinde Mennesker mod Slægten, og hvad er det samdrægteligen at sprænges i Luften mod Rædselen ved den Ild, som Christus skulde antænde, der, sprængende, skulde splidagtiggjøre Fader og Søn, Søn og Fader, Moder og Datter, Datter og Moder, Mandens Moder og Sønnens Hustru, Sønnens Hustru og Mandens Moder — og hvor Faren ikke er Dødens, men en evig Saligheds Fortabelse! »Ild er jeg kommet at kaste paa Jorden, og hvor vilde jeg, at den var optændt allerede!« Dog Øieblikket er der endnu ikke, det forfærdelige, medens det dog er det ikke mindre Forfærdelige, det Øieblik forud, hvor man sukker: o, gid det var skeet!

»O, Du vantroe Slægt! hvor længe skal jeg være hos Eder? hvor længe skal jeg taale Eder?« Det er et Suk. Det er som naar den Syge, ikke paa Syge- men paa Dødsleiet — thi det er ingen let Sygdom, han er opgivet! — reiser sig en Smule op, løftende Hovedet fra Puden og siger: hvad er Klokken? — Døden er det Visse, Spørgsmaalet er kun: hvor længe der er til? Hvad er Klokken? Dog Øieblikket er endnu ikke kommet, det forfærdelige, medens det dog er det ikke mindre Forfærdelige, Øieblikket forud, hvor den Lidende sukker: hvor længe har jeg endnu at holde ud?

Saa er han da for sidste Gang saaledes samlet med sine Apostle ved det Maaltid, efter hvilket han inderligen havde længtes, at æde med dem, inden han døer. Værgeløs er han som altid. Værgeløs. Ja, thi han kunde jo dog i een Henseende have værget sig. Han kunde — og det var en Mildhed, som vi Mennesker allerede uendeligt maatte have beundret — han kunde have sagt til Judas: bliv borte, kom ikke til dette Maaltid, Synet af Dig berører mig smerteligt. Eller han kunde have bedet en af Apostlene — uden dog at sige ham, hvad han vidste om Judas —

---

splidagtiggjøre Fader og Søn osv.] smlgn. Luc. 12, 53. »O, Du vantroe Slægt! osv.] Matth. 17, 17.

at sige til ham, at han ikke skulde komme. Men nei! De ere Alle samlede. Da siger han til Judas: »hvad Du gjør, det gjør snart!« Det er et Suk. Blot snart! Selv det Frygteligste er mindre frygteligt: blot snart! Et Suk, der dybt og langsomt trækker Veiret: blot snart! Det er som naar Den, der har en uhyre Opgave at løfte; anstrænget næsten over sine Kræfter, føler han dog, at han endnu har for det næste Øieblik Kraft tilbage — »et Øieblik længere, maaskee er jeg svækket, ikke mere mig selv« — og derfor: blot snart! Hvad Du gjør, gjør det snart!

Saa reiser han sig fra Bordet og gaaer ud i Gethsemane Have: der segner han: o, at det snart var skeet! Han segner, dødsens, ja, var han vel egentligen mere en Døende paa Korset end i Gethsemane! Var paa Korset Lidelsen en Døds-Kamp: o, denne Kamp i Bønnen, den var ogsaa paa Livet, ei heller uden Blod, thi hans Sveed faldt som Bloddraaber til Jorden.

Saa reiser han sig styrket: skee Din Villie, Fader i Himlene!

Saa kysser han Judas — har Du hørt Mage! — saa bliver han grebet, anklaget, dømt! Det var en ordentlig Rettergang, det var menneskelig Retfærdighed! Der var et Folk, som han havde gjort vel imod; han havde sandeligen Intet villet for sig, hver Dag af hans Liv og hver Tanke var det offret: dette Folk raaber »kors-

De have beraabt sig paa Gud og paa Guds Bistand, forladte af Alle have de — ja, hvad Under vel! — været og følt sig stærke ved Guds Bistand. Da kommer der et Øieblik i det Sidste, og Sukket lyder: »Gud har forladt mig«; »altsaa I fik Ret, I mine Fjender, jubler nu, alt Det, jeg har sagt, var ikke sandt, en Indbildning, nu viser det sig: Gud er ikke med mig, han har forladt mig«. O, min Gud! Og nu Han, han havde sagt sig at være Faderens Eenbaarne, Eet med Faderen; Eet med Faderen — men ere de Eet, hvorledes kan da Faderen noget Øieblik forlade ham! Og dog siger han: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig! Altsaa var det jo ikke Sandhed, at han var Eet med Faderen. O, overmenneskelige Lidelses Yderste; o, et menneskeligt Hjerte var bristet lidt tidligere, kun Gud-Mennesket maa lide dette Sidste heelt ud. — Saa døer han.

M. T. husk nu paa hvad det var vi sagde ved Begyndelsen: denne Vei er trang — er den det ikke?

Dog vi gaae videre; og Christus er Veien. Christus er Veien: han bestiger Bjerget, en Sky tager ham bort fra Disciplenes Øine, han foer til Himmels — og han er Veien!

Maaskee siger Du »ja, og det var derom der skulde tales idag, ikke som Du har talet, næsten som var det en Langfredag«. O, min Ven, er Du en Saadan, at Du nøiagtigt paa Klokkeslet og Dato kan komme i en bestemt Stemning, eller antager Du, at det er Christendommens Mening, at vi skulde være saa, eller ikke snarere, at vi saavidt muligt skulde sætte det Christeliges Forskjellige sammen? Just paa Himmelfarts-Dagen bør det mindes, at han er den trange Vei; thi ellers kunde vi let tage Himmelfarten forfængeligt. Husk, Veien var trang indtil det Sidste, Døden gaaer imellem — saa følger Himmelfarten. Det var ikke midtveis han foer til Himmels, det var ikke engang ved Enden af Veien; thi Veien ender paa Korset og i Graven. Himmelfarten er ikke en ligefrem Fortsættelse af det Foregaaende, sandeligen nei! Og en trang Vei, der dog endnu i dette Liv bliver lettere og lettere, den svinger da heller aldrig saa høit, selv naar den svinger høiest ind i det at seire, aldrig saa høit, at det bliver en Himmelfart. Men enhver Levende er jo — hvis han overhovedet er paa den rette Vei, og ikke paa en Afvei — han er jo paa den trange Vei.

Der skal derfor vistnok tales om Himmelfarten, og om at Christus er Veien: o, men det med Himmelfarten, det er saa let at komme igjennem, blot at vi naae dertil; og dertil naae vi allermindst ved blot at ville tænke paa Himmelfarten, om Du end ogsaa lader Dig opløfte ved Tanken om hans Himmelfart.

Han foer til Himmels: saaledes har aldrig Nogen seiret! En Sky tog ham bort fra deres Øine: saaledes er aldrig nogen Triumpherende blevet løftet fra Jorden! De saae ham ikke mere: saaledes blev Triumphen ellers aldrig det Sidste for Nogen! Han sidder hos Magtens høire Haand — altsaa Triumphen ender ikke med Himmelfarten? nei, dermed begynder den: saaledes har aldrig Nogen triumpheret! Han kommer igjen med Englenes Hærskarer — altsaa Triumphen ender ikke med, at han indtog Pladsen ved Almagtens Høire? nei, det var blot Enden paa Begyndelsen: o, evige Seierherre!

* * *

M. T. ad hvilken Vei gaaer Du i Livet? Husk paa, hvad jeg siger til mig selv, at ikke om enhver trang Vei gjælder det, at Christus er Veien, ei heller at den fører til Himlen.

En from Mand har sagt, at det koster et Menneske lige saa megen eller endnu mere Besværlighed at fare til Helvede som at komme i Himlen. Det er altsaa en trang Vei, Fortabelsens; men

enneske; men naar saa det Menneske er blevet Syndens Træl: t er den frygteligste Trældom — en trang, en uhyre trang Vei Fortabelse!

Fremdeles. Der gives ogsaa andre trange Veie, om hvilke t dog ikke ubetinget gjælder, at Christus er Veien, eller at de re til Himlen. Der er menneskelige Lidelser nok, kun altfor ange, Sygdom og Armod og Miskjendelse, og hvo kan nævne alle sse Lidelser! Enhver, der gaaer ad en saadan Vei, gaaer jo og- a ad en trang Vei. Sandeligen, vi skulle ikke tale i høie Toner, m vare disse Lidelser for Intet at regne — o, men min Ven, Du ed jo dog selv, hvad Christendom er, og lad mig blot erindre rom. Det, hvorved den christelige trange Vei er forskjellig fra n almindelig menneskelige trange Vei er: det Frivillige. Chri- us var ikke En, der eftertragtede jordisk Gods, men som maatte ies med Armod; nei, han valgte Armod. Han var ikke En, der traaede menneskelig Ære og Anseelse, men som maatte nøies ed at leve i Ringhed, eller maaske miskjendt og bagvasket; nei, n valgte Fornedrelse. Dette er i strengeste Forstand den trange ei. De almindelige menneskelige Lidelser ere ikke i strengeste rstand den trange Vei, dog kan Veien sandeligen være trang k, og Du kan ogsaa stræbe at gaae christeligt ad denne de enneskelige Lidelsers trange Vei. Den fører, hvis Du gaaer ristelig ad den, dog til Himlen, hvor han indgik, han den immelfarne.

Dog det er sandt, man har jo tvivlet om Himmelfarten.

Ja, hvo har tvivlet? Mon Nogen af dem, hvis Liv bar »Efter- lgelsens« Mærker? Mon Nogen af dem, der forlode alle Ting r at følge Christum efter? Mon Nogen af dem, hvem — og naar fterfølgelse« er givet, følger dette efter — Forfølgelsen mærkede? ei, af dem Ingen. Men da man afskaffede »Efterfølgelsen« og rmed gjorde Forfølgelse til en Umulighed, hvad dog i det Tyve- rog, vi Mennesker tale indbyrdes, ikke lød som en Anklage over vildfarende Aarhundredes Tilbagegang i Christendom, ih bevares, ei, det lød som en Lovtale over et oplyst Aarhundredes mageløse remskridt i Tolerance; da man slog af paa det at være Christen, a det at være Christen næsten blev Ingenting — og saa var der heller ikke Noget at forfølge: da opkom der i Ørkesløsheden Selvbehageligheden allehaande Tvivl. Og Tvivlen blev vigtig, vo tvivler; og man blev sig selv vigtig ved at tvivle — som man Gang (hvad vi sandeligen ikke billige men dog bedre forstaae) ev sig selv vigtig ved at give alt sit Gods til de Fattige, saaledes lev man nu (formodentligen for at sætte det sande Begreb af »det

Fortjenstlige‹ istedet for Middelalderens Misforstaaelse, hvilken man fromt afskyede) man blev sig selv vigtig ved at tvivle. Og medens man tvivlede om Alt, var dog Eet udenfor al Tvivl, at man ved dette (›man maa tvivle om Alt‹) betryggede sig en, Intet mindre end tvivlsom, nei en yderst fast Stilling i Samfundet, samt stor Ære og Anseelse blandt Menneskene.

Altsaa, Nogle tvivlede. Men saa var der igjen Nogle, som ved Grunde søgte at modbevise Tvivlen. Egentligen er dog vel Sammenhænget dette: det Første var, at man ved Grunde søgte at bevise det Christelige, eller at anbringe Grunde i Forhold til det Christelige. Og disse Grunde — de fødte Tvivlen af sig, og Tvivlen blev den stærkere. Beviset for det Christelige ligger nemlig egentlig i ›Efterfølgelsen‹. Den tog man bort. Saa følte man Trang til ›Grundene‹; men disse Grunde eller det at der er Grunde er allerede en Art Tvivlen — og saa reiste Tvivlen sig og levede af Grundene. Man mærkede ikke, at jo flere Grunde man kommer med, desto mere nærer man Tvivlen, og desto stærkere bliver den, at det at byde Tvivlen Grunde for at dræbe den er ligesom at byde et hungrigt Uhyre, man ønsker at blive af med, den velsmagende Spise, som det meest elsker. Nei Tvivlen skal man ikke

som de maatte bære, alle disse Offere, som de maatte bringe, al denne Menneskenes Modstand, Haan og Spot og Griin og blodige Grusomhed, alt Dette piinte i »Efterfølgeren« den Trang frem, der, ligesom Himmelfarten sprænger eller strider mod Naturlovene (det er jo Tvivlens Indvending), sprænger de blot menneskelige Trøstegrunde (hvor skulde disse ogsaa kunne trøste Den, der maa lide, fordi han gjør Godt!), trænger til en anden Art Trøst, trænger til deres Herres og Mesters Himmelfart, og trænger troende igjennem til Himmelfarten. Saaledes er det altid med Trangen i et Menneske; fra den Spisende kommer Spise: hvor Trangen er, der ligesom frembringer den selv Det, den trænger til. Og Efterfølgerne, sandeligen de behøvede hans Himmelfart for at holde det Liv ud, de førte — nu derfor er den ogsaa vis. Men En der sidder i Ørkesløshed hen i gode Dage eller travlt er paafærde i Travlhed fra Morgen til Aften, men aldrig har lidt Noget for Sandheds Skyld, han trænger egentligen ikke, det er mere Noget han bilder sig ind, eller Noget han for Penge lader sig indbilde, det er mere næsten som med et Curiosum han beskjeftiger sig med denne Himmelfart — og saa tvivler han, naturligt, han trænger heller ikke; eller han udfinder nogle Grunde, eller en Anden er saa god at overlade ham tre Grunde for — nu ja, hans Trang er da heller ikke synderlig stor!

Og nu Du, m. T., hvad gjør Du? Tvivler Du om Himmelfarten? Hvis saa, saa gjør som jeg, siig til Dig selv: ja, slig Tvivl gjør man ingen Ophævelser over, jeg veed godt, hvorfra den kommer, og hvoraf det kommer, nemlig af, at jeg maa have skaanet mig selv i Retning af »Efterfølgelsen«, at mit Liv ikke er anstrenget nok i denne Retning, at jeg har for gode Dage, sparer mig selv for de Farer, som ere forbundne med at vidne for Sandhed og mod Usandhed. Gjør Du kun saa! Men for Alt bliv ikke Dig selv vigtig ved at tvivle; der er — jeg forsikkrer Dig! — ei heller nogen Grund dertil, da al saadan Tvivlen egentligen er Selvangivelse. Nei, gjør Dig selv og Gud Tilstaaelsen, og Du skal see, Eet af To vil skee, enten vil Du bevæges til at vove Dig længere ud i Retning af »Efterfølgelsen« — og saa kommer Visheden om Himmelfarten strax; eller Du ydmyger Dig, at Du har skaanet Dig selv, at Du er blevet en Kjellinge-Præst, og saa vil Du idetmindste ikke tillade Dig at tvivle, men ydmygt sige: »vil Gud være saa naadig at behandle mig som et Barn, der næsten ganske forskaanes for »Efterfølgelsens« Lidelser, saa vil jeg idetmindste ikke være et uartigt Barn, der ovenikjøbet tvivler om Himmelfarten.« O, naar Du lever beundret, smigret, anseet, i Overflod — Du fristes

til at sige saa mangt et Ord og til at deeltage i Meget, som Du dog maaskee hellere maatte ladet være, og som Du — husk derpaa! — dog skal gjøre Regnskab for — — og tillige Himmelfarten gaaer Dig saa let af Sinde, maaskee Du endog, naar Du engang tænker derover, tvivler og siger: en Himmelfart, det strider jo mod alle Naturlove, mod Aanden — dog vel kun Natur-Aanden! — i Naturen. Men naar det er for en god Sag — thi ellers hjælper det ikke, og naar saa er, er Forholdet jo ogsaa stridende mod alle blot menneskelige Begreber: at lide fordi man gjør vel, fordi man har Ret, fordi man er kjerlig — naar det er for en god Sag Du lever forladt, forfulgt, bespottet, i Armod: Du skal see, Du tvivler ikke om hans Himmelfart; thi Du behøver den. Og end ikke saa meget behøves for at standse Tvivlen; thi naar Du dog ydmyger Dig for Gud, at Dit Liv ikke er mærket som en Efterfølgers i strengere Forstand, naar Du ydmyger Dig derunder, saa drister Du Dig ikke til at tvivle. Hvor skulde Du kunne falde paa at melde Dig med en Tvivlen, naar Svaret maatte blive: gaa først hen og bliv en Efterfølger i strengere Forstand, kun en Saadan har Lov til at tale med — og af dem har Ingen tvivlet.

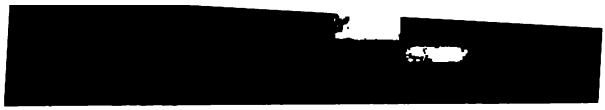

III.

APOSTLERNES GJERNINGER,

2 Cap. V. 1—12.

Denne hellige Lectie skrives i Apostlernes Gjerninger

2 Cap. V. 1—12.

Og der Pintsefestens Dag var kommen, vare de alle eendrægtigen tilsammen. Og der kom pludseligen en Lyd af Himmelen, som af et fremfarende vældigt Veir, og fyldte det ganske Huus, hvor de sadde. Og der viste sig for dem Tunger, som af Ild, der fordeelte sig, og satte sig paa enhver af dem. Og de bleve alle opfyldte af den Hellig Aand, og begyndte at tale med andre Tungemaal, eftersom Aanden gav dem at udsige. Men der vare Jøder boende i Jerusalem, gudfrygtige Mænd af alle Folkeslag under Himmelen. Der denne Lyd hørtes, kom Mængden tilsammen, og blev bestyrtet; thi Enhver havde hørt dem tale med sit eget Maal. Men de forfærdedes alle, og forundrede sig, og sagde til hverandre: see, ere ikke alle disse, som tale, Galilæer? Og hvorledes høre vi dem tale, hver paa vort eget Maal, hvorudi vi ere fødte? Parther og Meder, og Elamiter, og vi som boe i Mesopotamia, Judæa og Cappadocia, Pontus og Asia, i Phrygia og Pamphylia, Ægypten, og Lybiens Egne ved Cyrene, og vi her boende Romere, Jøder og Proselyter, Creter og Araber? vi høre dem forkynde Guds store Gjerninger med vore Tungemaal.

Bøn.

Du Hellig-Aand, Du som gjør levende, velsign Du ogsaa denne vor Forsamling, den Talende, den Hørende; frisk fra Hjertet skal det, med Din Bistand, komme, Du lade det ogsaa gaae til Hjerte!

A. T. Dersom Du vil agte, ikke paa den Tale, der føres om Hellig-Dagene i vore Kirker, men paa den, der føres om Hverdagene, og da forresten ogsaa om Søndagen udenfor Kirken: Du vil neppe finde Nogen, som ikke troer paa — f. Ex. paa »Tidens Aand«. Selv Den, der tog Afskeed med det Høiere lyksaliggjort i Middelmaadighed, ja selv Den, der længst træller i Usselhedens Hensyn eller i slet Vindings foragtelige Tjeneste, ogsaa han troer, og fuldt og fast, paa Tidens Aand. Nu det forstaaer sig noget Høit er det just egentligen heller ikke han troer paa, thi Tidens Aand er vel ikke højere end Tiden, holder sig ved Jorden saa

en Aand, men jeg er aldeles ikke bunden ved hvad jeg siger; og det ikke at være bunden ved hvad man siger, er Noget man sætter Priis paa, hvor ofte høres det ikke: jeg vil nok sige Det og Det, men jeg vil ikke være bunden ved mit Ord. Men om at der er en Hellig-Aand og om at troe paa en Hellig-Aand, kan man ikke tale uden at binde sig ved sit Ord, og dernæst ikke uden at binde sig til denne Hellig-Aand i Forsagelse af den onde Aand: dette er altfor Alvorligt, at der baade er en Hellig-Aand — o, Alvor! — og at der for at betrygge Alvoren er en ond Aand, hvor alvorligt! En ond Aand! Ja, den der troer paa Tidens-Aand, Verdens-Aand, han troer jo rigtignok, efter Christendommens Mening, paa en ond Aand; men dette er ikke hans Mening, og forsaavidt troer han ikke, at der er nogen ond Aand. For ham er vel i dybere Forstand denne Modsætning god og ond slet ikke til; løs, som han er, eller opløst, tvivlende i sin Troen, ustadig i alle sine Veie, bøiende sig for enhver Tidens Luftning, er hans Troes-Gjenstand af samme Art: det Luftige, Tidens Aand; eller verdsliggjort som han er i al sin Digten og Tragten; er hans Troes Gjenstand ogsaa derefter: Verdens Aand.

Men Christendommen, der fordrer Forsagelse af en ond Aand, lærer, at der er en Hellig-Aand. Og det er idag denne Hellig-Aands Fest i Kirken, Pintsefesten, til Erindring om den Dag, da Aanden første Gang blev udgydt over Apostlene. Om denne Hellig-Aand skal der derfor tales idag, hvad vi nu ville gjøre, idet vi tale over dette Ord:

det er Aanden der levendegjør.

M. T. Der er, i Forhold til Christendommen, Intet, hvortil ethvert Menneske af Naturen er mere tilbøieligt, end til at tage den forfængeligt. Der er ei heller nogetsomhelst Christeligt, ikke en eneste christelig Bestemmelse, uden at den ved at undergaae en lille Forandring, saa man borttager en nærmere Mellembestemmelse, bliver noget ganske Andet, Noget, om hvilket man maa sige »dette er opkommet i Menneskets Hjerte« — og saa er den forfængeliggjort. Paa den anden Side er der Intet, som Christendommen med større Aarvaagenhed og Nidkjerhed har sikkret sig imod, end mod at blive taget forfængeligt. Der er ingen, ingen

»dette er opkommet i Menneskets Hjerte«] smlgn. 1. Cor. 2, 9.

Bestemmelse af det Christelige, uden at Christendommen først anbringer som Mellembestemmelse: Døden, det at afdøe — for derved at sikkre det Christelige mod at blive taget forfængeligt. Man siger »Christendommen er den milde Trøst, er denne de milde Trøste-Grundes Lære« — ja, det lader sig ikke negte, naar Du nemlig først vil døe, afdøe; men det er ikke saa mildt! Man fremstiller Christus, man siger »hører hans Stemme, hvor mildt indbydende han kalder Alle til sig, alle Lidende, og lover at give dem Hvile for deres Sjele« — og, i Sandhed, saa er det, Gud forbyde, at jeg skulde sige noget Andet; men dog, dog, førend denne Hvile for Sjelen bliver Dig til Deel, og for at den kan blive Dig til Deel, fordres (hvad Indbyderen ogsaa siger, hvad hans hele Liv her paa Jorden hver evige Dag og hver evige Time paa Dagen udtrykte) at Du først døer, afdøer: er dette saa indbydende?

Saaledes ogsaa med dette Christelige: det er Aanden, som gjør levende. Ved hvilken Følelse hænger vel et Menneske fastere end ved Livs-Følelsen, hvad begjerer han stærkere og heftigere end ret at føle Livet i sig, hvad gyser han mere for, end for at døe! Men her forkyndes jo en levendegjørende Aand. Altsaa

Det er Aanden, som levendegjør. Ja, den levendegjør — gjennem Døden. Thi som der staaer i en gammel Psalme, der vil trøste Efterlevende over Tabet af de Afdøde »med Døden vi Livet begynde«: saaledes gjælder det aandelig forstaaet, den levendegjørende Aands Meddelelse begynder i Døden. Tænk paa Dagens Fest! Det var jo den Aand, som gjør levende, der idag blev udgydt over Apostlene — og det var sandeligen ogsaa en levendegjørende Aand, det beviste deres Liv, deres Død, derom vidner den Kirkes Historie, som blev til just derved, at den Aand, som levendegjør, meddeeltes Apostlene. Men hvorledes var deres Tilstand iforveien? O, hvo har maattet lære saaledes, hvad det er at afdøe fra Verden og fra sig selv, som Apostlene! Thi hvo har næret saa store Forventninger, som i en vis Forstand dog en Tid Apostlene vare foranledigede til at nære; og hvis Forventninger ere saaledes blevne skuffede! Sandt nok, saa kom Paaske-Morgen, og Christus stod op af Graven, og saa kom Himmelfarten — men hvad saa videre? Ja, Han var nu optagen i Herlighed — men hvad saa videre? O, troer Du, at noget menneskeligt, det dristigste menneskelige Haab end i fjerneste Maade turde indlade sig med den Opgave, der var sat Apostlene? Nei, her maa ethvert blot menneskeligt Haab fortvivle. Saa kom Aanden, der gjør levende — Apostlene vare jo ogsaa døde, afdøde fra ethvert blot jordisk Haab, fra enhver menneskelig Tillid til egne Kræfter eller til menneskelig Bistand.

Altsaa først Døden, først maa Du afdøe fra ethvert blot jordisk Haab, enhver blot menneskelig Tillid, Du maa afdøe fra Din Selviskhed, eller fra Verden; thi det er kun gjennem Din Selviskhed, at Verden har Magt over Dig, er Du afdød fra Din Selviskhed, er Du ogsaa afdød fra Verden. Men der er, naturligviis, Intet et Menneske hænger saa fast ved — ja, med hele sit Selv! — som ved sin Selviskhed! O, naar i Dødens Stund Sjel og Legeme skilles, ikke er det saa smerteligt, som at skulle skilles fra sin Sjel i levende Live! Og ikke hænger et Menneske saa fast ved dette sandselige Liv, som et Menneskes Selviskhed hænger fast ved hans Selviskhed! Lad mig tage et Exempel, dannet efter hine gamle Fortællinger om, hvad et Menneske i ældre Tider har prøvet i inderlig Lidelse, hvad disse uforsøgte, kloge Tider vel ville ansee som en Fabel, der høist har lidt digterisk Værd — lad mig tage et Exempel, og lad mig dertil vælge, hvad vi Mennesker

---

i en gammel Psalme: »Med Sorgen og Klagen hold Maade«.

saa ofte tale om, og hvad der saa meget beskjeftiger os: Elskov: thi Elskov er just en af de stærkeste og dybeste Yttringer af Selviskhed. Altsaa, tænk Dig en Forelsket! Han saae Gjenstanden, det var derved at han blev forelsket; og denne Gjenstand den blev ham hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Og han greb efter den — det var hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Og han greb den, han holdt den i sin Haand — det var hans Øies Lyst og hans Hjertes Begjering! Da udgik (saa er det i hine gamle Fortællinger) Befaling til ham: »slip denne Gjenstand!« — ak, og det var hans Øies Lyst og det var hans Hjertes Begjering! M. T. lad os her passe paa, for ret at see, hvor dybt der maa trænges ind, naar egentligen Selviskheden skal dræbes. Thi i sin Elendighed raabte han: »nei, jeg slipper ikke, og jeg kan ikke slippe denne Gjenstand, o, hav Medlidenhed med mig, maa jeg ikke beholde den, nu saa dræb mig, eller saa lad den dog idetmindste blive mig frataget!« Du forstaaer ham vel; hans Selviskhed vilde blive dybt nok saaret ved at berøves Gjenstanden, men han fornam ganske rigtigt, at hans Selviskhed bliver endnu dybere saaret, naar Fordringen er, at han skal berøve sig den selv. M. T., lad os gaae videre, for at forfølge Lidelsen dybere ind, naar Selviskheden endnu dybere skal dræbes; lad os tage »Gjenstanden« med.

som den blev det i Abraham, da Gud fordrede, at Abraham selv, selv — frygteligt! — med egen Haand — o, Vanvids Rædsel! — skulde offre Isak, Isak, den saa længe og saa længselsfuldt forventede Gave, men ogsaa fra Gud, for hvilken Abraham derfor meente at skulle takke gjennem hele sit Liv, men aldrig at kunne takke noksom, Isak, hans eneste, hans Alderdoms, Forjættelsernes Barn! Troer Du Døden kan smerte saaledes? Jeg troer det ikke. Og i ethvert Tilfælde, naar det er Døden, saa er det ogsaa forbi; men med det at afdøe er det ikke saaledes forbi, thi han døer jo ikke, der ligger maaskee et langt Liv for ham, den Afdøde.

Dette var det at afdøe. Men førend den Aand kan komme, som levendegjør, maa Du først afdøe. O, naar jeg stundom en Dag, eller længere Tid, kan føle mig saa uoplagt, saa træt, saa uduelig, saa — ja, saaledes sige vi det jo vel — næsten som var jeg død, da har jeg ogsaa sukket ved mig selv: o, bring Liv, Liv er det jeg behøver! Eller naar jeg anstrænget maaskee over mine Kræfter mener at opdage, at dette kan jeg ikke holde længere ud; eller naar det en Tidlang har været som skulde da ogsaa Alt mislykkes for mig, og jeg sank i Mismod: da har jeg sukket ved mig selv »Liv, bring Liv!« Men deraf følger endnu ikke, at Christendommen er af den Mening, at det er det jeg behøver. Sæt den var af en anden Mening og sagde: »nei, dø først ganske; det er Din Ulykke, Du hænger dog selvisk ved Livet, ved det Liv, som Du kalder en Plage, en Byrde, dø ganske!« Jeg har seet et Menneske segne næsten fortvivlet, jeg har hørt ogsaa ham raabe: »bring Liv, Liv, dette er værre end Døden, som gjør Ende paa Livet, medens jeg er som død og dog ikke død!« Ikke er jeg den Strenge; vidste jeg noget lindrende Ord, jeg har været villig nok til at trøste og opmuntre. Men dog, dog, det er godt muligt, at der egentligen fattedes den Lidende noget Andet — at han behøvede haardere Lidelser. Haardere Lidelser! Hvo er den Grusomme, der vover at sige Sligt? Min Ven, det er Christendommen, den Lære som udsælges under Navn af den milde Trøst, medens den — ja, sandeligen! — den er Evighedens Trøst og for evigt, men den maa rigtignok tage noget haardt. Thi Christendommen er ikke, hvad vi Mennesker, baade Du og jeg, kun altfor gjerne ville gjøre den til, den er ingen Qvaksalver. En Qvaksalver, han er strax til Tjeneste og anbringer strax Lægemidlet og forkludrer Alt. Christendommen venter, før den anbringer sit Lægemiddel, den helbreder ikke ved Hjælp af Evigheden for ethvert stakket lille Ildebefindende — dette er dog vel ogsaa en Umulighed, som

det er selvmodsigende! — den helbreder ved Hjælp af Evigheden og for Evigheden, naar Sygdommen er saaledes, at Evigheden kan anbringes, er dertil, det er, Du maa afdøe. Derfor Christendommens Strenghed, for ikke selv (hvad vi Mennesker kun altfor gjerne ville forvandle den til) at blive til Vrøvl, og for ikke at bestyrke Dig i Vrøvl. Og Rigtigheden heraf har Du dog vistnok ogsaa selv erfaret i mindre Forhold. Har Du ikke selv erfaret — det har jeg —, at naar Du maaskee begyndte at vaande Dig og allerede sagde »jeg kan ikke længere«, og saa den følgende Dag saa blev der taget noget strengere endnu paa Dig, og hvad saa? saa kunde Du! Naar Hestene stønne og puste, udasede som de mene, og at derfor en Haandfuld Havre var hvad de behøvede — men paa den anden Side, naar saa ogsaa blot ved et Øiebliks Standsning den svært belæssede Vogn vilde løbe tilbage ned ad Skrenten og maaskee rive Hest og Kudsk og Alt med sig i Afgrunden: er det saa grusomt af Kudsken, at Slagene falde frygtelige, frygtelige som han aldrig har nænt at slaae især det Par Heste, der ere ham (Sligt kan jo vel være sandt) kjere som hans Øiesteen — er det grusomt eller er det kjerligt? Er det grusomt at være, om Du saa vil, grusom, naar det ubetinget er det Eneste, der kan frelse fra Undergangen og hjælpe igjennem? Saaledes

Nei, den kommer — og den bringer Aandens Gaver, Liv og Aand.

Den bringer Tro, »Troen«, dette er nemlig først egentligen i strengeste Forstand Tro, denne den Hellig-Aands Gave, efterat Døden er gaaet imellem. Thi vi Mennesker tage det ikke saa nøie med Ordene, vi tale ofte om Tro, hvor det ikke i strengere christelig Forstand er Tro. Der er, efter Natur-Gaves Forskjellighed, en stærkere eller svagere Umiddelbarhed ethvert Menneske medfødt; jo stærkere jo livskraftigere den er, jo længere kan den holde ud mod en Modstand. Og denne Udholdenhed, denne livsfriske Tillid til sig selv, til Verden, til Menneskene, blandt Andet ogsaa til Gud, kalde vi saa Tro. Men det er ikke i streng christelig Forstand. Tro er mod Forstand; Tro er paa den anden Side Døden. Og da Du døde eller afdøde fra Dig selv, fra Verden, da døde Du tillige fra al Umiddelbarhed i Dig selv, ogsaa fra Din Forstand. Det er, naar al Tillid til Dig selv, eller til menneskelig Bistand, ogsaa, umiddelbart, til Gud, naar enhver Sandsynlighed er udslukket, naar det er mørkt som i den mørke Nat — det er jo ogsaa Døden vi beskrive: da kommer den levendegjørende Aand og bringer Troen. Denne Tro, den er stærkere end hele Verden, den har Evighedens Kræfter, den er Aandens Gave fra Gud, den er Din Seier over Verden, i hvilken Du mere end seirer.

Og Aanden bringer dernæst Haabet, i strengeste christelige Forstand Haabet, dette Haab, der er Haab mod Haab. Thi der er i ethvert Menneske umiddelbart et Haab; det kan i den Ene være livsstærkere end i den Anden, men i Døden (o: naar Du afdøer) døer ethvert saadant Haab, og forvandler sig til Haabløshed. I denne Haabløshedens Nat — det er jo Døden vi beskrive — kommer saa den levendegjørende Aand og bringer Haabet, Evighedens Haab. Det er mod Haab, thi ifølge hiin blot naturlige Haaben var der intet Haab mere, altsaa er dette Haab mod Haab. Forstanden siger: »nei, der er intet Haab«; dog Du er jo afdød fra Din Forstand, forsaavidt tier den vel, men kommer den nogensinde til Orde igjen, den vil strax begynde, hvor den slap »der er intet Haab« — og den vil vel spotte dette nye Haab, Aandens Gave, som de paa Pintsefesten forsamlede Kloge og Forstandige spottede Apostlene, og sagde: de ere berusede af ung Viin, saaledes vil den spotte Dig og sige til Dig »Du maa have været be-

de ere berusede af ung Viin] Ap. Gj. 2, 13.

ruset den Gang Du kunde falde paa Sligt, idetmindste maa Du have været fra Forstanden« — der er ei heller Nogen nærmere til at vide det end Forstanden, og det er overmaade forstandigt sagt af Forstanden, thi at afdøe er ogsaa at afdøe fra Forstanden, og den levendegjørende Aands Haab er mod Forstandens Haab. »Det er til at fortvivle over, at der intet Haab er,« siger Forstanden, »dog det kan man endnu forstaae. Men at der paa den anden Side af dette (at der intet Haab er) skulde være et nyt Haab, ja Haabet: det er, saasandt jeg hedder Forstanden, det er Galskab!« Men Aanden, som gjør levende, hvad »Forstanden« ikke gjør, siger og vidner: »Haabet« er mod Haab. O, Du, som maaskee indtil Fortvivlelse kæmper i Haabløshed, forgjeves, for at finde Haab, ikke sandt, det er dette, Du ligesom trodser paa, at Du mener ubetinget seierrigt at kunne gjøre det indlysende selv for et Barn, selv for det dummeste Menneske, at for Dig er intet Haab; og det er maaskee just dette, der forbittrer Dig, at man vil sige Dig imod. Nu saa betro Dig til »Aanden«; thi den kan Du tale med, den giver Dig strax Ret, den siger »det er ganske rigtigt, der er intet Haab, og det er mig saare vigtigt, at dette fastholdes, thi just deraf beviser jeg, Aanden, at der er Haab: Haabet er

være Tale om den Kjerlighed, som er den christelige. Efter vore blot menneskelige Begreber hænger Kjerligheden umiddelbart sammen med vort Væsen; vi finde det derfor i sin Orden, at den er stærkest i de yngre Dage, da Hjertet har hele sin umiddelbare Varme og Begeistring, i Hengivenhed aabner sig for Andre, i Hengivenhed slutter sig til Andre. Saa finde vi det, om ikke i sin Orden, dog at være Tingenes sædvanlige Gang, at efterhaanden som et Menneske bliver ældre, slutter hans Væsen sig mindre til Andre, mere sammen, aabner sig ikke saaledes modtagende, giver sig ikke saaledes aabnet hen — hvilket vi ogsaa forklare som en sørgelig Følge af sørgelige Erfaringer. Ak, thi dette, saa sige vi, dette Ungdommens, ogsaa vor Ungdoms glade, elskende, tillidsfuldt sig aabnende, ganske sig hengivende Hjerte — hvis dette ellers ganske er saa — det blev skuffet, saa ofte, saa bittert; jeg maatte i bittre Erfaringer lære Menneskene at kjende fra en ganske anden Side, og derfor — altsaa det er derfor! — sluktes saa ogsaa en Deel af Kjerligheden i mit Bryst.

O, min Ven, hvorledes troer Du, Apostlene havde lært Menneskene at kjende, synes Dig fra den fordeelagtige Side? Sandeligen dersom nogensinde Nogen — dog blandt dem, der altid ere paa Farten i megen Talen om dette Ungdommens varme, fulde, elskovsfulde, venskabsfulde Hjerte, findes neppe nogen Saadan — har været berettiget til at sige »jeg har lært Menneskene saaledes at kjende, at jeg veed, de fortjene ikke at elskes«: da var det Christi Apostle! Og dette er forbittrende; det er saa naturligt, at ønske at finde hos Menneskene, hvad man kan elske, og det er dog billige Vilkaar, naar det der søges ikke er de Andres, eller er, ene de Andres Vel. Intet Saadant at finde, at finde det Modsatte deraf, at finde det efter den Maalestok som Apostlene: o, det er til at tage sin Død over! Og det gjorde Apostlene ogsaa i en vis Forstand: de døde. Alt blev mørkt omkring dem — det er jo Døden vi tale om! — da de havde gjort den frygtelige Erfaring: at Kjerligheden ikke elskes, at den hades, at den bespottes, at den bespyttes, at den korsfæstes i denne Verden, og korsfæstes, medens den dømmende Retfærdighed roligt vasker sine Hænder, og medens Folkets Stemme er høirøstet for Røveren. Saa svore de vel denne ukjerlige Verden evigt Fjendskab? aa, ja, i en vis Forstand, thi Kjerlighed til Gud er Had til Verden, men forresten nei, nei, ved at elske Gud, for at de maatte blive i Kjerlighed, forenede de sig, saa at sige, med Gud om at elske denne ukjerlige Verden — den levendegjørende Aand bragte dem Kjerligheden. Og saa besluttede Apostlene, i Lighed med Forbilledet at elske, at lide, at udholde

Alt, at offres for at frelse den ukjerlige Verden. Og dette er Kjerlighed.

Saadanne Gaver bragte den levendegjørende Aand Apostlene paa Pintsedagen: o, at Aanden ogsaa vilde bringe os saadanne Gaver, sandeligen det gjøres vel behov i disse Tider.

M. T., jeg har endnu et Ord, jeg vilde sige; men jeg vil indklæde det i en Fremstilling, som maaskee ved første Øiekast vil synes Dig mindre høitidelig. Dog gjør jeg det med Flid og velbetænkt, fordi jeg mener, at det maaskee just saaledes vil gjøre et sandere Indtryk paa Dig.

Der var engang en Rigmand; han lod i Udlandet kjøbe i dyre Domme et Par aldeles feilfrie og udmærkede Heste, som han vilde have til sin egen Fornøielse og Fornøielsen af selv at kjøre. Saa gik der vel omtrent et Aar eller to. Dersom Nogen, som tidligere havde kjendt disse Heste, nu saae ham kjøre dem, han vilde ikke kunne kjende dem igjen: Øiet var blevet mat og døsigt, deres Gang uden Holdning og Sluttethed, Intet kunde de taale, Intet udholde, neppe kunde han kjøre en Miil uden at han maatte tage ind underveis, stundom gik de istaa ligesom han allerbedst sad og kjørte, derhos havde de faaet allehaande Nykker og Vaner, og uagtet de naturligviis fik Foder i Overflod, skæmmede de sig Dag

Engang var det anderledes. Der var en Gang, da det behagede Guddommen selv, om jeg saa tør sige, at være Kudsk; og han kjørte Hestene efter Kudskens Forstand paa hvad det er at kjøre. O. hvad formaaede et Menneske ikke den Gang!

Tænk paa Dagens Text! Der sidder tolv Mennesker, alle tilhørende den Classe af Samfundet, som vi kalde den menige Mand. De have seet Ham, de tilbad som Gud, deres Herre og Mester korsfæstet; som aldrig nogensinde Nogen end i fjerneste Maade kan siges det, kan de siges at have seet Alt tabt. Det er sandt, han er derpaa seierrigt faret til Himlen — men saa er han jo ogsaa borte: og nu sidde de og vente paa, at Aanden skal meddeles dem, for saa, forbandede af det lille Folk, de tilhøre, at forkynde en Lære, der vil reise hele Verdens Had mod dem, det er Opgaven; disse tolv Mennesker skulle omskabe Verden — og, efter den rædsomste Maalestok, mod dens Villie. I Sandhed her staaer Forstanden stille! Blot ved nu, saa længe efter, at gjøre sig en svag Forestilling derom: Forstanden staaer stille — hvis man da ellers har nogen; det er som skulde man gaae fra Forstanden — hvis man da ellers har nogen Forstand at gaae fra.

Det er Christendommen, der skal igjennem. Og disse tolv Mennesker, de trak den igjennem. De vare i een Forstand Mennesker som vi — men de vare godt kjørte, ja, de vare godt kjørte!

Saa kom den næste Slægt. De trak Christendommen igjennem. De vare Mennesker ganske som vi — men de vare godt kjørte! Ja, sandeligen det vare de! Det var med dem som med hiint Par Heste, da den kongelige Kudsk kjørte dem. Aldrig har nogensinde et Menneske løftet sit Hoved saa stolt i Opløftelse over Verden, som de første Christne gjorde det i Ydmyghed for Gud! Og som hiint Par Heste kunde løbe om det saa var syv Miil, uden at der blev gjort Holdt for at puste: saaledes løb disse, de løb halvfjersindstyve Aar i eet Træk uden at komme af Selerne, uden at der blev taget ind nogetsteds, nei, stolte som de vare det i Ydmyghed for Gud, sagde de: »det er ikke noget for os at ligge og nøle paa Veien, vi gjøre først Holdt — ved Evigheden!« Det var Christendommen, der skulde igjennem; de trak den ogsaa igjennem, ja, det gjorde de; men de vare ogsaa godt kjørte, ja det vare de!

O, Hellig-Aand — vi bede for os og for Alle — o, Hellig-Aand, Du som gjør levende; her fattes jo ikke Evner, ikke Dannelse, ikke Klogskab, snarere er her vel for meget deraf; men hvad der fattes, er, at Du tager, det som er os til Fordærvelse, Magten fra os, og at saa Du tager Magten og giver Livet. Vistnok er det for et Menneske ikke uden Gysen som Dødens, naar Du, for at blive

Magten i ham, tager Magten fra ham: o, men hvis selv Dyre-Skabninger i et senere Øieblik forstaae, hvor godt det dog var dem, at den kongelige Kudsk tog Tømmerne, hvad vistnok først indjog dem en Gysen, og hvad deres Sind, men forgjeves, oprørte sig mod — skulde da ikke et Menneske snart kunne forstaae, hvilken Velgjerning det er mod et Menneske, at Du tager Magten og giver Livet!

DØMMER SELV!

(1851. 52.)

UDGIVET AF

H. O. LANGE.

Hertil existerer der intet Manuskript blandt S. K
Den af P. Chr. Kierkegaard besørgede Originaludgave 1
til Grund for denne Udgave.

)ØMMER SELV!

TIL SELVPRØVELSE

SAMTIDEN ANBEFALET.

ANDEN RÆKKE.

AF

S. KIERKEGAARD.

[1851. 52.]

KJØBENHAVN.
C. A. REITZELS FORLAG.
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI.
1876.

INDHOLD.

I. At blive ædru.

II. Christus som Forbillede eller Ingen kan tjene to Herrer.

Forord.

Vel veed jeg, og jeg veed kun altfor vel, hvor sandt det er, at Verden vil bedrages. Forsaavidt kunde jeg maaskee have Betænkeligheder ved at offentliggjøre en saadan Meddelelse som nærværende.

Hvorfor har jeg dem da ikke? Fordi jeg slet Intet har med Verden at gjøre. Jeg henvender mig til den Enkelte, hver Enkelt, eller til Enhver som Enkelt; give Gud, Alle vilde læse, men Enhver som Enkelt.

Naar da hver Enkelt gjør som jeg har gjort da jeg skrev, lukker sin Dør, læser for sig selv, fuld forvisset om, hvad Sandhed er, at jeg ikke i fjerneste Maade har tænkt paa at ville træde ham for nær eller tale til Andre om ham, da jeg kun har tænkt paa mig selv; naar han læser saaledes som Enkelt, saa det ikke i fjerneste Maade falder ham ind at tænke paa Andre end paa sig selv: da behøver jeg sandeligen ikke at frygte, at han skulde blive vred paa mig for denne Meddelelse.

Thi hvad er det at være og at ville være den Enkelte? Det er at have og at ville have Samvittighed. Men hvorledes skulde et samvittighedsfuldt Menneske blive vred, at man meddeler ham noget Sandt! Snarere maatte han vel blive vred over det Modsatte. Slig det selv: er det fornærmende, om man behandler et Menneske ikke blot som et Fornuft-Væsen, men som et samvittighedsfuldt Menneske, hvem man siger Sagens sande Sammenhæng; jeg troede det var fornærmende, i indbildsk Klogskab at behandle Menneskene som Børn, der ikke kunne taale at faae det Sande at vide, eller som Daarer, hvem man kan bilde Alt ind, naar man blot smigrer dem; jeg troede, at det at skjule Sandheden, at bedrage, at det var at fornærme Den, hvem man behandler saaledes, at den Bedragne just da er, i Sandhed, dybest fornærmet, naar han befinder sig vel i Bedraget.

Min kjere Læser, læs om muligt høit. Gjør Du det, lad mig takke Dig; gjør Du det ikke blot selv, men bevæger Andre dertil, lad mig takke dem hver især, og Dig atter og atter.

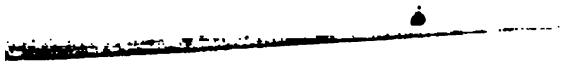

I.

1 Peders IV Cap. V. 7: **Værer derfor ædru.**

At blive ædru.

Bøn.

Fader i Himlene! Du er en Aand, og de, som ville tilbede Dig, skulle tilbede Dig i Aand og Sandhed — men hvorledes i Aand og Sandhed, hvis vi ikke ere, eller dog først stræbe at blive ædru! Saa send da Din Aand i vore Hjerter; o, der kaldes saa ofte paa den, at den maa komme og bringe Mod og Liv og Kraft og Styrke: at den dog først — dette er jo Betingelsen for det Øvrige og for, at det Øvrige bliver os til Gavn — at den dog først maatte gjøre os ædru!

A. T. Da Apostlene traadte frem paa Pintsedagen, første Gang fyldte af den hellige Aand, »da forfærdedes Alle, og tvivlede, og sagde: hvad monne dette være? Men Andre spottede og sagde: de ere fulde af sød Viin.« (Apost. Gj. II, 13.) Altsaa Ingen formaaede eller vovede at forklare, hvad her var skeet; Forfærdelse og Tvivl greb Alle, kun Spotterne forsøgte en Forklaring: at Apostlene vare fulde — og saa tidlig paa Dagen, Kl. 9 om Formiddagen. Det var Forklaringen. Dog strækker den ikke til; thi forunderligt, de vare det ikke blot om Morgenen, nei — hvis de vare fulde — de vare det endnu om Aftenen, og det var ikke blot den Morgen,

---

Du er en Aand osv.] smlgn. Joh. 4, 24.

nei — hvis de vare fulde — de vare det ogsaa den næste Morgen og dennes Aften, og en Maaned derefter, og tyve Aar derefter, og endnu i deres Dødsstund vare de — fulde af den søde Viin, som de, efter Spotternes Forklaring — thi ellers lader Begivenheden paa Pintsefesten sig ikke forklare — maae have drukket hiin Morgen. O, dybe Spot over Spotternes Forklaring!

Her som overalt viser det sig, at Verden og Christendommen have de hinanden meest modsatte Forestillinger. Verden siger om Apostlene, om Apostelen Peder, den ordførende: »han er fuld« — og Apostelen Peder formaner: »vorder ædru.« Altsaa det verdslige Sind anseer Christendommen for Beruselse, og Christendommen anseer det verdslige Sind for Beruselse. »Bliv dog fornuftig, kom til Dig selv, see at blive ædru,« saaledes tilraaber det verdslige Sind den Christne. Og den Christne siger til det verdslige Sind: »bliv dog fornuftig, kom til Dig selv, bliv ædru.« Thi Forskjellen mellem det Verdslige og det Christelige er ikke, at det ene har een Mening, det andet en anden, nei Forskjellen er altid, at de have den lige modsatte Mening, at hvad det ene kalder Godt, kalder det andet Ondt, hvad det ene kalder Kjerlighed, kalder det andet Selviskhed, hvad det ene kalder Gudelighed, kalder det andet Ugudelighed, hvad det ene kalder at være fuld, kalder det andet

Navn af Kjerlighed, hvor man dog altid bliver narret, hvis man da ikke selv er Den, der narrer de Andre; nei, jeg elsker ikke et eneste Menneske, dog stop, jo der er eet Menneske, jeg elsker, jeg siger ikke, at jeg elsker ham høiere end mig selv, det er saa sværmerisk, og jeg er ingen Sværmer, men jeg elsker ham lige saa høit som mig selv, det er nemlig mig selv; det Menneske elsker jeg, det er vist, og jeg holder mig til det Visse. Man kan nu kalde mig selvkjerlig og hjerteløs og lumsk og lumpen, man kan for den Sags Skyld kalde mig en Skurk, en Slyngel: det skal aldeles ikke forstyrre mig, jeg holder mig til det Visse. Det Eneste, troer jeg, der vilde et Øieblik forstyrre mig, var om Nogen kunde falde paa at sige, at jeg var fuld, beruset, jeg, den koldeste og roligste og klareste Forstandighed.« Dog siger Apostelen: »bliv ædru!« og siger dermed: Du er beruset; Ulykkelige, hvis Du kunde see Dig selv, Du vilde gyse, thi Du vilde see, at det er med Dig som med et beruset Menneske, naar han — modbydeligt! — neppe ligner et Menneske: i den Grad er Du beruset.

Saaledes forholder det Verdslige og det Christelige sig til hinanden. Det var ikke blot om Apostlene, ikke blot om dem paa Pintsefesten, det blev sagt: de ere fulde af sød Viin, nei det var, er og bliver Verdens Dom om det Christelige. Og Christendommen er derimod af den Mening, at just Apostlene og just paa Pintsefesten vare i høieste Forstand ædru, kun Aand. Og Christendommen er af den Mening, at just den sande Christen er ædru, at derimod Enhver, i samme Grad som han mindre er Christen, i samme Grad er mere i en Beruselses-Tilstand. Og Christendommen er af den Mening, at dens, eller at Aandens første Virkning i et Menneske er, at han bliver ædru. Alt det Christelige er nemlig en Fordoblelse, eller enhver Bestemmelse af det Christelige er først sit Modsatte, hvorimod blot menneskeligt eller verdsligt Et kun er ligefrem hvad det er. En Aand, der gjør levende, er saaledes, blot menneskeligt, en levendegjørende Aand, ikke videre; christeligt er den først den Aand, som døder, som lærer at afdøe. Opløftelse er, blot menneskeligt, Opløftelse, ikke videre; christeligt er den først Ydmygelse. Saaledes er ogsaa Beaandelse, blot menneskeligt, Beaandelse; christeligt er Beaandelse først at blive ædru.

Og derom ville vi tale, om det:

at blive ædru.

Naar der, blot menneskeligt, gjøres Forskjel mellem det, aandelig forstaaet, at være ædru og det at være beruset, da tænker

man ved det at være ædru paa Forstandighed, Besindighed, Klogskab og hvad dertil hører; ved det at være beruset tænker man paa Begeistring, det at vove og saaledes at vove, at man slipper Sandsynligheden. De Forstandige, de Besindige, de Kloge, som kalde sig ædru, betragte saa de Begeistrede med samt deres Voven som berusede, sige det spottende om dem, advare Andre mod at lade sig forlede af dem.

Og maaskee have de i een Forstand Ret, endog efter Christendommens Mening. Thi Christendommen er saare langtfra at anprise enhver Begeistring, enhver Voven, og Christus selv, der fordrede, at »Discipelen« skulde forlade Alt for at følge ham efter, give Alt til de Fattige, lade være endog at begrave sin afdøde Fader, han siger dog ogsaa (hvori da tillige ligger, at han ikke fordrer af Enhver ubetinget, at han skal være »Discipelen«), »at naar En vil opføre et Taarn, sidder han først og beregner Bekostningen, om han haver, hvad der hører til at fuldføre det med.«

Altsaa ogsaa Christendommen mener, at der er en Voven, som er dumdristig, en Beruselse, ikke at anprise.

Men saa er jo Christendommen enig med hine Forstandige,

aftvinge Sandsynligheden Forklaringer som den (thi ogsaa Sandsynligheden er knibsk, paaholdende) nægter de Blødagtige; men Eet staaer fast, urokkelig fast, de slippe ikke Sandsynligheden, at slippe den, sige de, det er at være beruset.

See her den uendelige Forskjel fra det Christelige; thi, christeligt, ja blot religieust, gjælder, at Den, som aldrig slap Sandsynligheden, han indlod sig aldrig med Gud. Al religieus, endsige al christelig Voven er paa den anden Side af Sandsynligheden, er ved at slippe Sandsynligheden.

Men saa er jo dog det Christelige idelig Dumdristighed, de Forstandige have Ret, det er Beruselse? Nei! Vistnok er der Mangen, der har meent, at det var christeligt han vovede, da han vovede at slippe Sandsynligheden, og det var kun Dumdristighed, ogsaa efter Christendommens Mening. Thi Christendommen holder paa en egen Maade igjen. Der gives, om jeg saa tør sige, letbyggede Mennesker, der ikke have synderlig megen Klogskab, Forstand, Besindighed til at holde igjen med, dem falder det kun altfor let at slippe Sandsynligheden og at vove. Dette er, baade christeligt og blot menneskelig forstaaet, Beruselse. Men stundom mene Saadanne, at Sagen bliver en anden derved, at de henføre deres Voven til Gud, at det er i Tillid til Gud de vove. Og unægtelig vilde dette ogsaa ganske forandre Sagen — det er just dette, der maa sees efter og eftersees, om det virkelig er saa, at det er i Tillid til Gud. Thi at føie Guds Navn til sine Ønsker, sine Begjeringer, sine Planer: det er ogsaa let, kun altfor let for de Letbyggede; men deraf følger ikke, at deres Voven er i Tillid til Gud. Nei, idet En slipper Sandsynligheden for at vove i Tillid til Gud, da maa han jo tilstaae sig selv, hvad der ligger i det at slippe Sandsynlighed, at naar han nu vover, da er det lige saa muligt, netop lige saa muligt, at han seirer, som at han ligger under. At det er i Tillid til Gud han vover, giver nemlig ingen umiddelbar Visshed for at seire; just deri ligger det Mislige ved de Letbyggedes Voven i Tillid til Gud, at de forstaae dette saaledes, at de skulle seire. Men dette er ikke at vove i Tillid til Gud, det er at tage Gud forfængeligt. Og det, der skal skrække Dig tilbage derfra, er just, at Du redeligt og oprigtigt forstaaer Dig selv i, at Du, idet Du vover at slippe Sandsynligheden for at vove i Tillid til Gud, at Du da derved lige saa godt kan siges at have — menneskelig talt, thi evigt er det dog din Seier — beredet din Undergang, som at have banet Veien til at seire. Og see dette skrækker tilbage, dog ikke fra det at vove i Tillid til Gud, nei, men fra i at vove at tage Gud forfængeligt. Først naar Du ret har forstaaet Dig

deri, først da kan Du vove i Tillid til Gud. Du har sluppet Sandsynligheden; forsaavidt kan det, menneskelig talt, endogsaa være det Sandsynlige, at Du vil ligge under. Men desuagtet vil Du ud, frem ad, vove — i Guds Navn. Vel saa! Men ikke sandt, saa har Du ogsaa forstaaet, at det er ikke, for at Du skal seire, at Du kaldte Gud til, men at Du (hvis det ikke skulde behage Gud, at lade Dig seire — thi umuligt er det ikke, da Alt er muligt for Gud; ja, umuligt maa det end ikke være, thi saa er din Voven formastelig) maa være i Forstaaelse med Gud om, at han vil styrke Dig til at kunne bære det at maatte ligge under for en god Sag, for en Voven i Tillid til Gud. Men Dette er afskrækkende; og som ingen Levende sneeg sig forbi hiint hundredhovede Uhyre, der vogtede Indgangen til de Dødes Rige, og som ingen Fugl fløi over det døde Hav: saaledes slipper ingen blot menneskelig Dumdristighed forbi denne frygtelige Forstaaelse. Dog har Du ikke passet paa, at denne dødbringende Forstaaelse gaaer mellem Dig og din Voven i Tillid til Gud, saa har Du taget Gud forfængeligt, din dristige Voven er Dumdristighed, at den er i Tillid til Gud en Indbildning.

Derimod staaer det christeligt fast, at den sande christelige

e det, nei, jeg gjør saa Christendommen om og siger: »det
'e ud over Sandsynlighed det er at friste Gud. Pfui, skulde
som er en Christen! — skulde jeg understaae mig at friste
Og skulde jeg — som er en underfundig Slyngel! — ikke
e mig derfra, naar jeg ved Hjælp deraf slipper for al An-
else, og tillige for Spotpriis slipper ind i at gaae og gjælde
gudfrygtig, from Christen!
'ei, nei, ikke saaledes! Det skal, christelig, staae fast — o,
ud, hold Du paa mig, at jeg staaer fast, for saa at kunne
det fast, thi det skal staae fast: at dette, just dette er Chri-
m, at vove i Tillid til Gud at slippe Sandsynlighed, og at
hvis man vil være Christen, kun kan fritages derfra ved Yd-
ser og Indrømmelse! Det skal staae fast — o, min Gud, gjør
t fast! — at som Christendommen afskyer Hoer, Mord, Ty-
og Alt, hvad der forresten kan besmitte et Menneske, at den
r endnu een Art Besmittelse: feig Klogskab og blødagtig
ndighed, ussel Trællen i Sandsynlighed og Sandsynlighed,
lig forstaaet maaskee den farligste Besmittelse. Derfor ind-
es det ogsaa i den Hellige-Skrift, men disse Steder hører
ldrig nævne; det indskærpes, thi der tales bestandigt aldeles
me Forstand om de Feige, de Blødagtige, som der tales om
e og Mordere og Hoerkarle; og der siges Eet og det Samme
m, at de ikke skulle arve Guds Rige. Ja, i Sandhed Chri-
mmen afskyer og som Besmittelse, hvad Verden priser og
let Høieste: det bestandigt at handle klogt, og Christendommen
r denne Besmittelse, ligesom den i sin første Fremtræden
de Afgudsdyrkelsen — men denne vore Tiders Forgudelse af
kab, den er just vore Tiders Afgudsdyrkelse, Christendommens
, uden at derfor Christendommen har Noget mod Klogskaben
Evne, som Gave betragtet. Nei, langtfra! Eiheller er Chri-
mmen uvidende om, hvor vanskeligt det er, naar man er
da at skulle forsage at handle klogt. O, er det vanskeligt,
let sjeldent at lykkes Nogen, som hengav sig til en Last, at
e den ganske: o, hvor langt vanskeligere, i ethvert Øieblik
'e Klogskaben hos sig, med dens kloge Øine see, hvad det
ste er, og det Lystelige i at være klog — og saa at skulle
e at handle klogt! Dog fordrer Christendommen dette. Thi,
lig, vilde dette blive Lovtalen, hvis der var det Menneske,
'em det kunde siges: han var det forstandigste Menneske i
id, den klogeste Mand i Riget; det var Alle bekjendt, at
man i en vanskelig og forviklet Sag det klogeste Raad, man
ke forgjeves, naar man gik til ham, man gik kun forgjeves,

naar man gik til nogen Anden — men selv handlet klogt, nei det har han aldrig! Med en Reenhed, som en jomfruelig Qvindes, som en rødmende Ynglings Undseelse har han afskyet det at handle klogt! Hans Liv var paa den anden Side af Sandsynligheden, der levede han, der aandede han, der vovede han i Tillid til Gud — han af alle den Forstandigste!

Dette er Christendom! Og nu vendes hele Forholdet om i Forskjellen mellem det, aandelig forstaaet, at være ædru og beruset. Vi begyndte med, at Forstandighed, Besindighed, Klogskab, at det var at være ædru; det at vove og vove at slippe Sandsynlighed, at det var at være beruset. Men Christendommen gjør Alt nyt. Saaledes ogsaa her: christeligt er det at vove i Tillid til Gud at slippe Sandsynlighed, det er just at være ædru — som Apostlene vare det paa Pintsefesten, aldrig vare det mere, end da de, al Sandsynlighed tiltrods, vare blot Redskaber for Gud, o, christelige Ædruhed! Derimod er, christeligt, Forstandighed, Besindighed, Klogskab, det er — ja, hvor nyt, thi at det er at dadle, det er endda ikke det Nye, men at det er: Beruselse! Dog hvad Under vel? Thi ikke det Evige, ei heller Gud, og heller ikke det at blive sig selv gjennemsigtig for Gud: ikke dette beruser, hvor var det mu-

indbildning, at man er ganske ædru. Thi i det Sandsynlige drikker man sig ikke ædru; er det tilveiebragt ved Hjælp af den kun meget overfladiske Menneske- og Verdenskundskab, er dets Beruselse mindre farlig; derimod, jo dybere Menneske- og Verdenskundskab der er brugt for deraf ligesom at uddrage det Sandsynlige, desto farligere er dets Beruselse. Det Sandsynlige blander ligeligt i sig Kjendskab til Godt og Ondt; og synes det end klart det Sandsynlige, i Sandhed blev det aldrig afklaret. Den, der spørger efter det Sandsynlige og ene derefter, for at holde sig dertil, han spørger ikke, hvilket er Ret og hvilket Uret, hvilket det Gode og hvilket det Onde, hvilket det Sande og hvilket det Usande, — nei, han spørger ligeligt: hvilket er det Sandsynlige, at jeg kan troe det, — thi om det er det Sande er ligegyldigt eller dog mindre vigtigt, — hvilket er det Sandsynlige, at jeg kan slutte mig dertil og holde med det; om det er det Onde, om det er Uret er ligegyldigt eller dog mindre vigtigt, naar det blot er det Sandsynlige eller Det, der har Sandsynligheden for sig at ville faae Magten. Kjendskabet til det Sandsynlige, og jo dybere det er, fører et Menneske ikke, i dybere Forstand, nærmere til ham selv, men længere og længere bort fra hans dybere Selv, bringer ham kun, i Selviskhedens Forstand, sig selv nærmere og nærmere — det kalder den blot menneskelige Betragtning at blive ædru, Christendommen kalder det Beruselse.

At komme til sig selv i Selverkjendelse. I Selverkjendelse. Thi i al anden Erkjenden er Du borte fra Dig selv, glemmer Du Dig selv, Dig selv fraværende. Dog just dette kalder den blot menneskelige Betragtning at blive ædru. At glemme sig selv, at komme, ikke til, men bort fra sig selv ved at fortabe sig selv i Erkjenden, i Begriben, i Tænkning, i kunstnerisk Frembringelse o. s. v. det kaldes just at være ædru. Christeligt er det Beruselse. Og er det dog ikke saaledes; sige vi ikke om Den, der henfaldt til Brugen af stærke Drikke, at han glemmer sig selv, drukner sig selv eller sit Selv; og naar dette da ganske er lykkedes ham, naar han er blevet ganske af med sig selv, da sige vi ikke: nu er han ret blevet ædru, nei, vi sige det Modsatte. Saaledes ogsaa med Erkjendelsen; der er kun een Art Erkjenden, der bringer et Menneske ganske til sig selv, Selverkjendelse; denne er det at være ædru, den rene Gjennemsigtighed. Derimod mener den blot menneskelige Betragtning, at Selverkjendelse er Beruselse, at den frembringer, hvad det Berusende frembringer: Svimmelhed. Dog er dette ikke saa. Nei, just da svimler det, sandseligt, for et Menneske, naar han har glemt sig selv i den stærke Drik; og da svimler

det, aandelig forstaaet, for et Menneske, naar han har tabt sig selv i en Erkjenden af Andet, eller som han siger, i en objektiv Erkjenden — kald paa ham, og Du skal see, han ligesom vaagner op af en Drøm, han maa ligesom gnide Øinene, besinde sig selv, huske, hvad han hedder, som en Beruset.

At komme til sig selv i Selverkjendelse og for Gud. Thi hvis Selverkjendelsen ikke fører til at erkjende sig selv for Gud, ja, da er der Noget i hvad den blot menneskelige Selvbetragtning siger, at denne Selverkjendelse fører til en vis Tomhed, der frembringer Svimmel. Kun ved at være for Gud kan et Menneske ganske komme til sig selv i Ædruheds Gjennemsigtighed. Den blot menneskelige Betragtning mener modsat, at det at indlade sig med Gud, med det Uendelige — at Intet er vissere end at det er Beruselse, at det ikke er saaledes vist, at Den, der fra Skibet stirrer i Bølgerne, eller at Den, der fra et høit Sted skuer ned i Dybet, eller fra det lavere Sted ud over et uendeligt Rum, hvor Intet standser Blikket: at det ikke er saaledes vist, at han bliver svimmel, som at Den bliver det, som indlader sig med Gud. Man skulde og synes, at det maatte være saa; og dog er det efter Christendommens Mening lige det Modsatte, just dette er Veien til at

giver sig i dets Magt; at derimod dette »til en vis Grad«, at det just er berusende, bedøvende, gjør tung og døsig og dorsk og sløv, omtrent som en Drikfældig er det, om hvem der siges, han gaaer i en stadig Døs.

Og saaledes er det dog vel ogsaa, at just det Ubetingede er det Eneste, der kan gjøre et Menneske ganske ædru. Lad mig i en billedlig Tale fremstille Dig dette, og lad det ikke forstyrre Dig, om Talen maaskee ikke synes høitidelig nok; det er saa med Flid, at Du maatte faae et desto sandere Indtryk af det Fremstillede. Dersom Du vilde spørge en Tørvebonde, en Droskekudsk, en Postkarl, en Heste-Udleier: hvortil bruger Kudsken Pidsken? Du skal høre, de ville alle svare: »naturligviis for at faae Hesten til at gaae.« Spørg Kongens Kudsk, hvortil bruger Kudsken Pidsken? og Du skal høre, han svarer: »hovedsageligen bruges den for at faae Hestene til at staae.« Dette er Forskjellen mellem at være simpelt kjørende og godt kjørende. Nu videre. Har Du seet, hvorledes Kongens Kudsk bærer sig ad; eller har Du ikke seet det, saa lad mig beskrive Dig det. Han sidder høit paa sin Buk; og just fordi han sidder saaledes høit, har han desto mere Hestene i sin Magt. Imidlertid, ved en saadan Leilighed anseer han ikke dette for nok. Han reiser sig i Sædet; han samler hele sit Legemes Magt i sin muskelstærke Arm, som løfter Pidsken — nu falder der et Slag; det var frygteligt. I Almindelighed er eet Slag nok; dog stundom gjør maaskee Hesten et fortvivlet Spring — endnu eet Slag. Det er nok. Han sætter sig ned. Men Hesten? Der gaaer først en Skjælven gjennem hele dens Legeme, det seer virkeligt ud som mægtede denne fyrige, kraftfulde Skabning ikke at staae paa Benene; det er det Første, det er ikke saa meget Smerten, der ryster den, som det er det, at Kudsken — Sligt formaaer ogsaa kun Kongens Kudsk — har samlet sig heel i at give Slaget Eftertryk, heel er i Slaget, saa Hesten ikke saa meget paa Smerten som paa noget Andet fornemmer, hvo det er der slaaer. Saa tager denne Skjælven af, den er nu kun en sagte Zittren, men det er som hver en Muskel, hver en Trævl zittrede. Nu er det overstaaet — nu staaer Hesten stille, ubetinget stille. Hvad var dette? Den fik Indtrykket af det Ubetingede, derfor er den ubetinget stille. Naar en Hest, som den kongelige Kudsk kjører, staaer stille, det er noget ganske Andet, end naar en Droskehest staaer stille; thi med Hensyn til den sidste betyder det egentlig blot, hvad ingen Kunst er, at den ikke gaaer; med Hensyn til den første er det at staae stille en Handling, en Anstrengelse, den største, som det er Hestens høieste Kunst, og den staaer ubetinget stille. Ubetinget stille! Hvorledes

skal jeg beskrive dette? Lad mig tage et andet Billede, der fører til det Samme. Vi tale saadan til daglig Brug om, at det er stille Veir, derfor kan det gjerne blæse lidt, eller dog lufte, det er blot saadan hvad vi kalde stille Veir. Men har Du ikke lagt Mærke til en anden Art Stilhed? Førend et Tordenveir indtræder der stundom en saadan Stilhed; den er af en ganske anden Art; ikke et Blad rører sig, ikke en Luftning, det er som stod hele Naturen stille, medens der dog gaaer en næsten umærkelig sagte Zittren gjennem Alt: hvad betyder denne umærkelige Zittrens ubetingede Stilhed? Den betyder, at det Ubetingede forventes, Tordenveiret — og Hestens ubetingede Stilhed, den var efter at have faaet Indtrykket af det Ubetingede.

Men derom var det jo vi talte, om at Indtrykket af det Ubetingede gjør ædru, ganske ædru og tillige (det Ord Apostelen just i vor Text føier til) vaagen — er ikke hiin Hest ligesom et Sindbillede derpaa; den fik Indtrykket af det Ubetingede, og den blev ubetinget stille, ligesom ganske ædru og vaagen. Maaskee var det en ganske ung Hest, der saaledes trængte til Indtrykket af det Ubetingede, maaskee var det en ældre Hest, men som nu paa sine gamle Dage var blevet klog, i egne Tanker ædru, og derfor af den Mening, at Alt skal være til en vis Grad, saaledes ogsaa det at

Thi kun det Ubetingede gjør ganske ædru.

Men det ere vi vel alle, vi have vel Indtrykket af det Ubetingede, det ubetingede Indtryk deraf? Thi hvad er Christendom? Christendom er det Ubetingede — og vi ere jo alle Christne! Og hvad er Christendoms Forkyndelse? Den er Forkyndelse af det Ubetingede — og vi have jo tusind Præster!

Dog har jeg aldrig seet Nogen, om hvem jeg turde sige, hvad jeg heller ikke tør sige om mig selv, at hans Liv udtrykte det ubetingede Indtryk af det Ubetingede, eller at han var ganske ædru. Ak, alle ere vi til en vis Grad, mere eller mindre, forfaldne til dette Berusende, dette »til en vis Grad«, med den Forskjel, som jo ogsaa er blandt Drikfældige, at Nogle drikke aabenlyst, lægge ikke Dølgsmaal derpaa, Andre, de Værste, drikke i Smug: saaledes ere der ogsaa Nogle, som ligefrem tilstaae, at da deres Liv kun udtrykker dette »til en vis Grad«, saa er deres Christendom heller ikke egentlig Christendom; Andre, hvis Liv ogsaa kun udtrykker dette »til en vis Grad«, søge at opretholde det Skin, at de ere sande Christne, at det med deres Christendom er ganske i sin Orden, at den er den sande Christendom.

Vil Du have et Billede paa Livet i Christenheden, og hvorledes det ligner det Christelige, saa vil jeg fremstille Dig et saadant, for at vise, hvorledes vi leve christeligt, eller hvorledes vort Liv ligner det Christelige, det Ubetingede. Og lad Dig ikke forstyrre, som var Fremstillingen maaskee ikke alvorlig og høitidelig nok, tro Du mig, høitidelige Søndags-Talers Høitidelighed er saa langtfra, christelig, at nære Alvoren, at den snarere bortleder Opmærksomheden fra »Alvoren«: hvorledes Virkeligheden seer ud, hvilket vort Liv er, hvor vi ere. Tro ei heller, at jeg taler saaledes, fordi jeg føler mig bedre end Andre, nei, nei, jeg har jo een Gang tilstaaet om mig selv og skal gjentage det, at jeg er forkjælet som alle Andre; og paa den anden Side: mit Liv har altid udtrykt oprigtig Deeltagelse med Det at forsøges i disse menneskelige Bryderier og Bekymringer, der kan plage et stakkels Menneske saa meget. Men Christendommens Fordring til os er dog at være Aand, at stræbe derefter, og »Alvoren« er: hvilket Liv vi føre. Ikke sandt, saa vil Du ogsaa med Velvillie, redeligt og oprigtigt, med Alvor og Samling, ikke for at spotte mig, hvilket er Adspredelse, hengive Dig i denne Undersøgelse. Tænk Dig en theologisk Candidat. Lad det være mig, jeg er jo ogsaa theologisk Candidat. Han har allerede i en Deel Aar været Candidat, og er nu saa indtraadt i det Afsnit af Livet, hvor der siges om ham: han søger. »En theologisk Candidat« — »søger«, man behøver vel ikke nogen

meget let bevægelig Indbildningskraft, for, naar disse to Bestemmelser ere opgivne, strax at kunne gjætte, hvad det er, han »søger«, naturligviis: Guds Rige (Matth. VI, 33). Dog der gjættede Du feil, nei, han søger noget Andet, et Embede, et Levebrød — fast søger han det ubetinget; ellers er dette ikke i Retning af det Ubetingede eller forraadende Indtrykket af det Ubetingede. Han søger. Han render søgende fra Herodes til Pilatus, anbefaler sig baade for Ministeren og Secretairen, han skriver og skriver, det ene Ark stemplet Papir fuldt efter det andet — thi Ansøgningerne maae være paa stemplet Papir, maaskee vil Du kalde dette et Udtryk for det Ubetingede, ellers er her intet. Der gaaer Aar; fast har han slidt sig op ved denne Renden og Søgen, som da idetmindste ikke kan siges at være i det Ubetingedes Tjeneste, uden, som sagt, forsaavidt han søger »ubetinget Alt«. Endelig faaer han det Søgte: han finder Skriftens Ord bekræftede: »søger, saa skulle I finde«: dog det Ubetingede fandt han ikke, det er kun et lille Kald — men det Ubetingede søgte han vel heller ikke. Dog han er tilfreds: og han trænger saamænd ogsaa nu til Ro og til at kunne hvile sig og sine Been efter den megen Søgen. Imidlertid, da han gjør sig nærmere bekjendt med sit Kalds Indtægter, opdager han til sin Forfærdelse, at det er et Par hundrede Daler mindre end han

drede Daler for lille. Derpaa bestiger den nye Præst Prædikestolen. Og Dagens Evangelium, hvorover der skal prædikes, er — meget passende! — er: søger først Guds Rige. I Sandhed, naar man i Erindringen tilbagekalder, hvad denne unge Mand har maattet udholde i de møisommelige Aars Søgen — det var Det, man sidst kommer til at tænke paa, dette: søger først! Han prædiker da. Og det var i alle Maader en god Prædiken; selv Biskoppen, der var tilstede, siger: »det var en fortræffelig Prædiken, og ypperlig holdt, han er virkelig Taler.« »Ja, men nu christeligt bedømt?« »Ih, bevares, en aldeles christelig Prædiken, det var den sunde, uforfalskede Lære, og det var ikke uden gribende Virkning hans Fremhæven af dette: *først* at søge Guds Rige«. »Ja, men nu christeligt bedømt, jeg mener, hvorvidt var her en Overeensstemmelse mellem Prædikantens Liv og hans Tale; jeg kunde ikke ganske frigjøre mig for at komme til at tænke paa, at Taleren — for mig et sandt Billede af os Alle — ikke just med Sandhed kan siges først at have søgt Guds Rige.« »Det forlanges heller ikke.« »Jo, forlad mig, det var jo det, han prædikede om, at vi først skulle søge Guds Rige.« »Ganske rigtigt, netop saaledes skal han prædike, det er det, der forlanges af ham. Det er Læren, det kommer an paa, at Læren forkyndes reen og uforfalsket.«

See, saaledes omtrent forholder Christenheden sig til det Christelige, det Ubetingede. Efter 1718 Omveie og Ærender faaer En (ak, efter, menneskelig talt, at have maattet døie nok) sig sin endelige Tilværelse betrygget, og saa faaer vi en Prædiken: om først at søge Guds Rige.

Er dette Ædruhed eller er det Beruselse? Den blot menneskelige Betragtning er af den Mening, at just dette er at være ædru, dette først at sikkre sig det Endelige, og saa *dernæst* at prædike om: *først* at søge Guds Rige. Vi holde den hellige Skrift høit i Ære, men omgaaes den paa en besynderlig Maade. Naar en Eed f. Ex. skal være ret høitidelig, saa sværge vi ved at lægge Haanden paa den hellige Skrift — der forbyder at sværge. Naar En, først, efter længe at have søgt, har faaet sig det Endelige betrygget, saa sværger han ved at lægge Haanden paa den Bog, der byder først at søge Guds Rige. Og dette ansee vi Mennesker for Ædruhed, dette først at betrygge det Endelige; jeg gjør mig ikke bedre.

Ja i Sandhed, ved alvorligt at prøve mig selv har jeg maattet gjøre den Tilstaaelse: at dersom jeg blev *samtidig* med En, hvis Liv udtrykte, at han *først* søgte Guds Rige, altsaa udtrykte det Ubetingede, og at han ubetinget forholdt sig til det Ubetingede,

eller at han var »Aand«, tabt, fremmedgjort for, afdød for alle timelige, endelige, jordiske Hensyn: jeg kunde ikke holde ud med ham, det vilde hvert andet Øieblik løbe af med mig, saa jeg fristedes til at kalde ham en Beruset, han den eneste Ædru.

Thi Sagens sande Sammenhæng er dette. Alle vi Mennesker, vi ere alle mere eller mindre berusede. Men det er med os som med en fuld Mand, der ikke er aldeles fuld, saa han har tabt Bevidstheden, nei, han har netop en Bevidsthed om, at han er lidt fuld, og er just derfor opmærksom paa at skjule det for Andre, om muligt for sig selv. Hvad gjør han da? Han søger Noget at holde sig ved, han holder sig saaledes langs med Husene, og gaaer saa rank, uden at svimle — en ædru Mand. Men over en stor Plads vilde han dog ikke vove at gaae, thi saa vilde det blive aabenbart, hvad han nok veed med sig selv, at han er fuld. Saaledes, aandelig forstaaet, med os Mennesker. Vi har en Mistanke til os selv, veed saa smaat med os selv, at rigtig ædru ere vi ikke. Men saa kommer Klogskaben og Forstandigheden og Besindigheden os til Hjælp, idet vi ved Hjælp deraf faae Noget, vi kan holde os ved: det Endelige. Og saa gaaer vi rank og freidig, uden at svingle — vi ere aldeles ædru. Men dersom det Ubetingede ubetinget fik

Dette er Christendommens Mening. Det er ikke det Ubetingede, der gjør beruset, men det er det Ubetingede, der gjør aabenbart, at vi ere berusede, hvad vi nok selv vide, og derfor klogt holder os ved Endelighederne, kniber os langs med Husene, bliver i Smaagaderne, og aldrig vover os ud i det Uendelige. Og det er Christendommens Mening, at just det Ubetingede gjør ædru, efter først at have gjort aabenbart, at vi ere berusede. O, hvor listige vi Mennesker ere, og hvor listigt vi veed at bruge Sproget! Vi snakke det Sande saa nær efter Munden som muligt; flygtigt hørt er det, som sagde vi det Samme. Vi udelade den lille Mellembestemmelse »gjør aabenbar«, og saa sige vi: det Ubetingede beruser — det er Tyvesproget. Christendommen siger: »det Ubetingede gjør aabenbart, at Du er beruset; og der er kun Eet, som kan gjøre et Menneske ganske ædru: det Ubetingede.«

Da Apostlene talede første Pintsedag: aldrig vare de mere ædru end just den Dag, ganske udtrykte deres Liv det Ubetingede, ganske vare de komne til sig selv i Selverkjendelse for Gud som Intet, det er, som blot Redskab i hans Haand, tabte for og frigjorte fra ethvert Hensyn, udbrændte til Aand, ganske ædru — men Spotten sagde: »de ere fulde af sød Viin«; og den kloge, forstandige, besindige blot menneskelige Betragtning maatte sige: de ere berusede.

At blive ædru er: at komme sig selv i sin Forstaaen, sin Erkjenden saa nær, at al Ens Forstaaen bliver Handling.

Den blot menneskelige Betragtning er naturligviis atter her af den aldeles modsatte Mening, at dette just er Beruselse, hvorimod det er Ædruhed, hvad den Kloge, den Forstandige, den Besindige gjør, at passe paa, at man da holder sin Forstaaen, sin Erkjenden paa en passende Afstand sig fra Livet, eller sit Liv paa en passende Afstand fra den, og ikke lader den saaledes faae Magt over En — »Sligt kan kun en Halvgal, en Beruset falde paa.« Thi at »erkjende« det er Nydelse; og ingen Forstandig, ingen Dannet ønsker at være uvidende om, hvad det Rigtige er, han vilde blive fornærmet, hvis Nogen paaduttede ham, at han ikke veed det — men at gjøre derefter, det er Anstrengelse. At »forstaae« det er Nydelse, ogsaa dette at forstaae, at vide Beskeed om, hvor listige og underfundige vi Mennesker ere, hvorledes vi alle vide at tale om det Gode; ingen Dannet vilde finde sig i, at han skulde være uvidende herom, ikke selv formaa at fremstille det dybt og træffende; thi det at forstaae, ogsaa Underfundighedens Hemmeligheder,

er Nydelse. Men nu selv at ville stræbe at være den Redelige, den Oprigtige, den Uegennyttige — nei, det var jo Anstrengelse. Derimod, selv den største, om man saa vil, Anstrengelse i Forhold til at erkjende, at forstaae, den er kun Nydelse, som Jægerens Anstrengelse, Sved og Møie for at fange Dyret, som Fiskerens Udholdenhed er Nydelse; men at gjøre efter hvad man erkjender, hvad man forstaaer, det er Anstrengelse.

Derfor have vi Mennesker, listige som vi altid ere det i Forhold til Gud og gudelig Sandhed, vi have rettet hele vor Opmærksomhed paa det at forstaae, at erkjende, vi lade som var det deri Vanskeligheden stak, og som om det da naturligviis fulgte af sig selv, at naar vi blot forstode det Rigtige, saa følger det udenvidere af sig selv, at vi gjøre det. O, sørgelige Misforstaaelse, eller listige Paafund! Nei, uendeligt længere end fra den dybeste Uvidenhed til den klareste Forstaaen, uendeligt længere er der fra den klareste Forstaaen til at gjøre derefter, ja, der er i det første Tilfælde kun Grade-Forskjel, i det andet Væsens-Forskjel. Al min Arbeiden i Retning af at erkjende berører slet ikke mit Liv, dets Lyster, dets Lidenskaber, dets Selviskhed, lader mig aldeles uforandret — min Handling forandrer mit Liv. Hvor meget derfor

gid jeg kunde give den Betydning som en Døendes, og at det Udsagte kunde blive ved at lyde, det er saa afgjørende! — i Mulighed er det Christelige let; og blot fremstillet, altsaa holdt i Mulighed, behager det Menneskene: i Virkelighed er det saa svært; og udtrykt i Virkelighed, altsaa som Handling, hidser det Menneskene mod Dig. Hvor ofte er jeg ikke kommet tilbage til dette Punkt! Naar Du seer en Taler, der blot med nogen Gave fremstiller, men heller ikke mere, fremstiller det Christelige, altsaa i Mulighed: han bliver æret, anseet, elsket, fast forgudet af Menneskene. Hvor nær ligger det ikke at slutte saaledes: hvis nu ovenikjøbet hans Liv udtrykte det, hvorledes vilde han da ikke blive elsket — o, Kjere, lad ham vel vogte sig derfor!

Og Dette, just Dette forstaaer den Forstandige, den Kloge, den Besindige, derfor er han — han er ædru — saa forsigtig at befæste et svælgende Dyb mellem sin Erkjenden, sin Forstaaen, som han fremstiller, og sit Liv; thi han er ædru.

Men Christendommen siger: han er beruset, han bevarer sig i Beruselsen, da han gyser for Følgen af at blive ædru blot een eneste Dag. Og som en beruset Mand ikke veed hvad han selv gjør, saa veed han, den Kloge, Forstandige, ei heller hvad han gjør, at det er til hans egen Fordærvelse, at han saaledes udvikler sin Erkjenden, sin Forstaaen; thi som en ædru Mand har sagt: et Menneske er stolt af sin Erkjenden og betænker ikke, at det er efter den han skal dømmes. Jo mere En har forstaaet, jo bedre han har forstaaet det, jo strengere Dom, at han ikke har gjort det, jo strengere Dom, naar engang Evigheden vil tvinge ham til at blive ædru. Men ædru er han sandeligen ikke, saa lidet som En er det, fordi han med stor Klogskab nøiagtigt veed at beregne, hvad han behøver for at sikkre sig at være i den Tilstand, at Bevidstheden ikke forstyrrende vaagner. Han udvider sin Erkjenden, sin Forstaaen; deri er da, mener han, Intet som ligner Beruselse. Han værger sig mod sin Erkjenden; uhyre klogt veed han at værge sig mod sin Erkjenden — deri er da vel ikke Noget, mener han, som tyder paa Beruselse. Men hvorfor værger han sig mod sin rigtige Erkjenden? Hvorfor? Fordi han i Grunden veed, at den vilde gjøre ham det aabenbart, at han er beruset, hvad den vil gjøre, naar engang Evigheden vil hindre ham i at kunne værge sig mod den.

Sagens sande Sammenhæng er dette. Der er i ethvert Menneske en Evne, Erkjendelsen. Og ethvert Menneske, den meest Vidende, den meest Indskrænkede, er i sin Erkjenden langt forud for hvad han er i sit Liv, eller for hvad hans Liv udtrykker. Dog beskjeftiger dette Misforhold os Mennesker mindre. Erkjen-

delsen derimod sætte vi stor Priis paa, og stræbe alle at udvikle hver sin Erkjenden mere og mere.

»Men,« siger den Forstandige, »det man maa passe paa er, hvilken Retning Ens Erkjenden tager. Dersom min Erkjenden vender sig ind ad, mod mig selv, dersom jeg ikke passer paa at forhindre dette, da er Erkjenden det meest Berusende, Veien til aldeles at beruses; thi da afstedkommes der en berusende Forvexling mellem Erkjendelsen og den Erkjendende, saa den Erkjendende selv vil ligne, vil være det Erkjendte. Og dette er Beruselse. At det er saa, vil Du snart opdage. Thi vender Din Erkjenden sig saaledes, og giver Du efter, da vil det snart ende med, at Du kommer tumlende som en Beruset ind i Virkeligheden, styrtende Dig hensynsløst i hensynsløs Handlen, uden at Forstanden og Klogskaben har faaet Tid til at tage de behørige Hensyn til, hvad der er klogt, hvad der er fordeelagtigt, hvad der lønner sig. See derfor advare vi, ædrue, ikke mod Erkjenden, ei heller mod at udvide sin Erkjenden, men mod at lade Din Erkjenden tage Retningen ind efter, thi saa er den berusende.« Dette er Tyvesproget. Det hedder, at det er Ens Erkjenden, der, ved saaledes at tage Retningen indefter, beruser, istedetfor at den just saaledes vilde

Fremstilling, om hvilken det gjælder, at Fremstillingen er det Fremstillede, at saaledes, for at tage eet af hans Exempler, Tvivlen meddeles i en tvivlende Form, hvad Grækerne gjorde, medens man i vore Tider blev — hvor tilforladeligt! — Professor, Ridder, gift paa som Troeslære at meddele til troende Tilhørere »Tvivlen om Alt«. Men endnu sjeldnere end en saadan Fremstilling, der er det Fremstillede, endnu sjeldnere, at Ens Forstaaen er Handling, at det, at man har forstaaet, hvad der skal gjøres, udtrykkes derved, at man — ædle Eenfold! — at man gjør det!

Nei, der er dog Intet svigefuldere end dette menneskelige Hjerte, og aldrig viser det sig maaskee tydeligere end ved dette Misforhold mellem vor Forstaaen og vor Handlen. Skal der dømmes meget strengt derom, maatte Paastanden lyde paa, at vi ere alle Hyklere. Apostelen er mildere, han siger kun, at vi ere berusede — men vi Kloge, Forstandige, Besindige, vi sige: lige tværtimod, vi ere ædrue, det er Apostelen der er beruset. Eller er det ikke Beruselse at lade Erkjendelsen faae en saadan Magt over sig; at den styrter over En selv og derved — »gjør det aabenbart, at man er beruset« — og derved river En ud i de yderligste Afgjørelser, saa man, istedetfor ædru at have Nydelse og Glæde af sin Forstaaen, snarere maatte forbande sin Forstaaen, der gjør En ulykkelig, ganske som En kan blive det ved i beruset Tilstand at vedgaae Noget, han ædru aldrig havde tilstaaet. Ganske sandt, naar det forstaaes omvendt: den Forstandige er rigtignok saaledes ædru, at han ikke vil tilstaae, at han er beruset, hvad han dog er. Men altsaa, for at blive ædru i Sandhed, er det den første Betingelse at tilstaae, at man er beruset.

Thi ganske ædru er efter Christendommens Mening kun Den, hvis Forstaaen er Handling. Saaledes skulde det være. Din Forstaaen skal strax være Handling. Strax! Ak, saaledes er det ikke med os Mennesker! Naar vi have forstaaet Noget, saa varer det dog syv lange og syv brede, inden der følger en Handling, eller inden Gjengivelsen er Handling. Men i det rette Forhold følger Handlingen strax, og just derfor er saa Gjengivelsen nøiagtig, heel og fuld Din Forstaaen. Følger Handlingen ikke strax, saa forvandskes denne Handlingens Gjengivelse af Din Forstaaen. Ak, saaledes er det med vore Handlinger! Hvorledes ligne disse vor Forstaaen? Mon som Klangfiguren, Du frembringer ved Buens Strøg? Mon som det tro Aftryk af et Billede? Nei, som Klatpapiret ligner den Skrift, ved hvilken det har ligget.

Saa har da En forstaaet, hvad han mener vil gavne hele Menneskeslægten; og maaskee har han Ret. Det er en Strenghed,

som er fornøden; han forstaaer det saa tydeligt, at kun Strenghed kan frelse, saa tydeligt, at han saa ogsaa har Mod til at være streng mod Alle — een undtagen, sig selv: er dette at være ædru? Ja den blot menneskelige Betragtning er vistnok af den Mening; hvis ellers hans Foretagende lykkes ham, og han ikke kommer galt fra det, saa seer man deri hans Besindighed og Ædruhed, at han vidste at styre denne frygtelige Tanke saaledes, at Alle bleve saarede paa den, kun han ikke. Christendommen derimod mener, at han er beruset, at han havde været ædru, om han, strax han havde forstaaet dette om Strenghedens frelsende Magt, strax havde vendt sig mod sig selv.

Saa er der En, der har forstaaet noget Sandt, forstaaet det, o, det staaer for ham saa levende, saa overbevisende, med en Veltalenhedens Magt, at han synes han maatte kunne overbevise hele Verden derom — og det gjør han ogsaa; og det lykkes ham, han overbeviser en heel Samtid om Selvfornægtelsens seierrige Glæde. Dog var der Een, han ikke overbeviste: sig selv. Han svingede forkeert fra sin Forstaaen, eller fra at forstaae, ikke til Handling men ind i Digter- eller Taler-Fremstilling. I det Øieblik da det stod saa levende for ham, saa uimodstaaeligt, at Selvfornægtelse

en Omgivelse, der kan begunstige dette Arbeide; og han maa være uforstyrret af Alt, siger han, og fremdeles, om muligt, understøttet af Alt, hvad der kan tjene til at holde ham i Stemning. Saa vælger han i en yndig Egn den deiligste Omgivelse, og han forskjønner sig det Alt med Kunst og med Smag, og aldrig har der været lokket saaledes for nogen Digter som for ham — men det er jo ogsaa den betydningsfuldeste Opgave. Berømt er han allerede iforveien, beundrende seer man op til ham, beundrende imødeseer man Mesterværkets Tilblivelse, og Bladene har allerede bebudet det, samt forudbetalt en Deel af Beundringen — men det er jo ogsaa den alvorligste Sag. Er dette at være ædru? Den blot menneskelige Betragtning er vistnok af den Mening, Du hører det jo af Bladene, Du seer det jo paa Alles Deeltagelse for dette Foretagende, der formodentlig fuldkomment vil kunne erstatte os, at vi ikke have været samtidige med Christus, hvad vi vel ogsaa af andre Grunde ere i een Forstand vel tjente med, hvor meget end Præsterne forsikkre, at det — uforklarligt! — er deres hedeste Længsel at have været samtidige med ham. Men Christendommen er af den Mening, at dette er Beruselse, at end den mindste Selvfornægtelse er at være ædru i Sammenligning med denne Beruselse. Thi Christendommen mener, at det at være ædru er, at din Forstaaen er din Handlen, at som Tempelskatten betaltes i en egen Mønt, at saaledes din Forstaaen bestandigt gives ud som Handling, varm og fuld og heel, strax fra første Haand, strax som Du har forstaaet Noget.

»Men saaledes at blive ædru, det er jo frygteligt, der er jo slet 'intet Begeistrende deri!« »Hvorledes,« vil Christendommen svare, »vare Apostlene da ikke begeistrede; var Martyrskaren det ikke, Oldingene, der da først ret følte sig begeistrede og bleve som Ynglinge igjen, unge Piger, der da just lærte Begeistring! Men forresten, det er som man tager det. For Den, der er vant at begeistres af Viin, for ham synes det ikke begeistrende, at han skal drikke Vand — men hvis der nu dog er Begeistring i denne Vanddrikken! For Den, hvem det Begeistrende er Nydelse, for ham synes det ikke begeistrende, at Selvfornægtelse skal være det Begeistrende — men dersom der nu dog er Begeistring i denne Selvfornægtelse! For Den, hvem Forholdet til Gud skulde, efter hans Mening, betyde at faae Alt af Gud, for ham er det ikke begeistrende, at Forholdet til Gud er at forsage Alt — men hvad er dog saligst (altsaa meest Begeistrende): ved Guds Hjælp at kunne faae Alt, eller at maatte, men ogsaa ved Guds Hjælp at kunne undvære Alt! Det i Sandhed Begeistrende er jo dog ikke Gaverne

men Gud; men i første Tilfælde kan Du saa let see feil af Det. Du faaer (og dette er jo det mindre Begeistrende); i andet Tilfælde nødsages Du til ene at see paa Gud — det meest Begeistrende.«

* * *

M. T. At blive ædru, det var Opgaven; og »Alvoren« er dette: hvorledes seer Virkeligheden ud, hvor ere vi?

Hvor ere vi? Hvilken er Tilstanden i Christenheden? At sige det er ikke vanskeligt, vanskeligere at forandre den.

Vi have faaet det Endelige og det Uendelige, det Evige og det Timelige, det Høieste og det Laveste til at løbe saaledes sammen, at det er umuligt at sige, hvilket der er hvilket, eller, Tilstanden er en uigjennemtrængelig Tvetydighed, — ikke er det saa vanskeligt i den meest tilvoxede Urskov at hugge en Udsigt igjennem, som det er vanskeligt at faae Idealerne til at skinne ind i denne Tvetydighed, hvor Alt er skummelt, hvor vi leve sikkrede mod Idealerne ogsaa derved, at der har skudt sig en forstandig Betragtning imellem dem og os, saa vi forstaae hinanden i enhver Stræben for et Høiere — der bringer Fordeel, men vilde finde en vir-

vel aldrig har staaet saa frodig i Vækst. Hvoraf beviser man da, at Christendommen er til? Mon deraf, at der er 1000 Præster? Fortræffeligt, saa er da dermed ogsaa beviist, at det ikke er som hidtil antaget, at den Stundesløse er latterlig, nei han har Ret, naar han beviser, at han har mange Forretninger, beviser det deraf, at han holder 4 Skriverkarle! Og Forholdet er endog her et andet. Thi de 4 Skriverkarle er dog ikke noget Modbeviis mod, at han har mange Forretninger; men de 1000 Præsters Tilværelse er snarere et Modbeviis mod, at Christendommen er til, end et Beviis derfor. Thi hvad beviser den? Den beviser, at der er 1000 Levebrød, hverken mere eller mindre? Er dette Christendom? Eller skal dette hjælpe Christendommen ind i Verden? Mon ikke snarere det Modsatte? Thi Menigheden er ogsaa klog. Præsten kan declamere, græde, slaae i Prædikestolen, »forsikkre« — ja, tag det der, om Menigheden derfor faaer Indtryk af Christendom. Nei, Menigheden siger ganske tørt, uden Taarer: det er hans Levebrød. En eneste Handling, i sand Selvfornægtelse og Forsagelse af Verden, er uendelig mere Opvækkelse og mere Christendom end 1000 eller 10,000 eller 100,000 eller 1 Million Præster, dersom de holde det hen i Tvetydighed, hvilket der er hvilket, om det er Levebrødet, Carrieren, Fordelene, der begeistre, eller Christendommen; dersom de holde det hen i Tvetydighed, thi dersom de ligefrem sige, at det er det [Første], saa gjøre de ikke Skade.

»Men er det da maaskee din Mening, at et Menneske kan leve af Luften, eller mener maaskee Christendommen, at det er utilladeligt at arbeide for sit Udkomme?« Paa ingen Maade, ikke i fjerneste Maade. Derimod er det Christendommens Mening, at et Menneske kan og skal holde det ud fra hinanden, holde det aabenbart, hvor det er han arbeider for sin Fordeel, og hvor for Sag, Idee, Aand, det høiere, og at han for ingen Priis maa lade Dette løbe sammen eller ud paa Eet, Dette, som, uendeligt, er det meest Forskjellige, det uendelig Forskjellige, det himmelvidt Forskjellige. Christendommens Mening er, at det at søge tillige sin Fordeel — ved at tjene Sandhed, at det at søge tillige sin Fordeel — ved at virke for Idee: at det er Vrøvl, og Veien til Hykleri, da det Sidste er uendeligt høiere end det Første, og det hverken er Sandheden eller Ideen, der trænger til at jeg faaer et Levebrød og gjør Carriere, men ene og alene mig. Christendom-

---

den Stundesløse] i Holbergs Komedie af dette Navn.

mens Mening er, at »Forsikkringer« er den nederdrægtigste Opfindelse af Løgnens Fader, at der i Forhold til at stræbe for et Høiere kun gives een Art Forsikkring: at mit Liv udtrykker det — og saa behøver jeg ikke at forsikkre; at i modsat Tilfælde mine Forsikkringer ere Vrøvl og Veien til Hykleri.

»Men naar Du taler saaledes, glemmer Du Præstens Værdighed.« Hans Værdighed! Visseligen jeg skal ikke træde hverken Hans Vel- eller Hans Høiærværdigheds Værdighed for nær, jeg ønsker, at hvad Værdighed, der redeligt og ærligt tilkommer ham, redeligt og ærligt maa tilmaales ham, dog ikke heller mere. Men atter her er hiin Tvetydighed. Der gives to Arter Værdighed. Naar en Mand lever ustraffelig iblandt os, kan han fordre at behandles med Agtelse. Er han maaskee tillige særligt begavet, og benytter dette sit Talent med Flid og Dygtighed, derved erhvervende sit Udkomme, saa kan han siges at have Værdighed. Saaledes f. Ex. en Skuespiller. Derimod er der et ganske andet Begreb af Værdighed, hvilket egentligen er kommet ind med Christendommen. Der var engang da Christendommen forkyndtes af Apostle. Dog dette ville vi lade udenfor. Men der var en Tid, da den forkyndtes af Sandheds-Vidner — da var der intet Levebrød, som da overhovedet

»Men dette vil jo forvirre Alt?« Aldeles ikke. Mig synes Sagen ganske simpel. Jeg mener som saa. Ydmyg for Gud, forresten barnlig glad og fornøiet, er jeg fuld forvisset om, at det er den ærligste Sag af Verden, at en Mand arbeider for sit Udkomme. Saa vil jeg gjøre det. Jeg vil, frimodig for Gud og med god Samvittighed, tjene mit Brød f. Ex. ved at forkynde Christendom. Men, men, men min Menighed skal ikke kunne faae Anledning til, underhaanden at lade mig forstaae, at det er mit Levebrød, thi agter jeg selv ligefrem at sige, saa freidig og tillidsfuld at det skal være en Fornøielse: det er mit Levebrød; det er ikke for Christendommens Skyld, at jeg har faaet et Levebrød, det er for min Skyld. Sandeligen, det er slet ikke farligt, at Menigheden faaer at vide, hvad den dog veed, at jeg ogsaa er et Menneske, der behøver Noget at leve af. Ei heller er det farligt, at Menigheden faaer at vide, hvad Sandhed er, at jeg ikke er saa stærk i Troen, saa levende i Aanden, at jeg kunde udholde (hvad unægteligt var Christendommen det kjæreste) i Armod at forkynde Christendom. Det er slet ikke farligt, at Menigheden faaer at vide, hvilket der er hvilket. Nei, nei, det er ikke blot ikke farligt, det er den eneste Vei til Sandhed og Frelse og Christendom. Det Farlige er, hvis jeg fornemt lader haant om Levebrødet — medens jeg skjult passer nøie paa det; thi er jeg saa fornem, saa stærk, nu saa skal jeg udtrykke det derved, at jeg undværer det. Det Farlige er, at jeg omklæder mig med en Høitidelighed og Værdighed, at det er for Christendommens Skyld — som var det den, der behøvede, at jeg fik et Levebrød, gjorde Carriere, som ikke snarere jeg behøver en Indulgents af Christendommen, at jeg saaledes gjør min Forkyndelse til Levebrød; det Farlige er, at jeg omklæder mig med denne Høitidelighed og Værdighed, medens dog Menigheden leer i Haanden af mig, og meget godt forstaaer Sammenhænget, eller rettere, hvilket der er hvilket. Kort og godt, om det at det er mit Levebrød, om det, christeligt, betydede, at jeg er en Pjalt — hvilket dog er en uhyre Usandhed: nu vel, farligt er det aldrig, at saa Menigheden faaer at vide, at jeg er en Pjalt. Det Farlige, hvis jeg var en Pjalt, er, at Menigheden ikke, officielt og ligefrem, fik det at vide. Og hvordan man vender og dreier det, aldrig var Den en Pjalt, der havde Mod og Behjertethed til at vedgaae: jeg er det. Nei, det Menneske man ret egentligen maatte kalde en Pjalt, ham vil Du allersnarest finde skjult i Høitidelighedens og Værdighedens Pjalter.

I, ærværdige Skikkelser, I, hvem Christendommen rørte og bevægede, saa den og I overvandt Eders Sind, at I besluttede og

holdt, i Armod, i Fornedrelse at forkynde Christendom, den sande Forkyndelse — ikke trænger jeg mig frækt ind i Eders Tal, nei jeg staaer langt, langt borte, bøiet i Ydmyghed, dog forresten barnlig glad og fornøiet, frimodig, med god Samvittighed. Men Eet skal jeg aldrig gjøre, — jeg vilde gjøre mig en Samvittighed deraf, og gjorde jeg det, jeg vilde ogsaa have gjort mig eller faaet en Samvittighed deraf, en ond Samvittighed at bære paa — jeg skal aldrig besvige hvad der rettelig tilkommer Eder, det skal med Guds Bistand just lykkes mig at belyse Eders Herlighed, o, I ærværdige Skikkelser, at belyse den — paa min Bekostning! Jeg skal aldrig lade det løbe ud paa Eet og sige, som man gjør nutildags: Læren, det Objektive er jo Hovedsagen, om det tillige er mit Levebrød, min Carriere, om Een gjør det gratis, en Anden for Penge og Rang, Een i frivillig Armod, en Anden i blomstrende Næringsvei, Een for Offer og Accidentser, en Anden offret, det gjør hverken fra eller til, Læren er og bliver jo den samme. O, Afskyelighed og Løgn! Afskyelighed! Just det, som egentlig er det afgjørende, just det har man faaet Opmærksomheden ledet bort fra; eller er der vel Nogen, som ikke i sit Hjerte veed, veed med sig selv og veed det med alle Andre, at det, just det gjør et Menneske den uendelige Forskjel, om han skal have Fordeel af sin

saa Fordring paa christelig Værdighed; eller de milde Former, at en Præsts Liv ikke er mere anstrenget end enhver andens, og saa Afkald paa den christelige Værdighed; begge Dele forenede er en Usandhed. Dette vil ogsaa blive Enden paa Sagen. Enhver dygtigere Præst vil vist ogsaa selv see det, enhver Yngre vist finde det i sin Orden og være villig til at gaae ind derpaa. Om der skulde være Een eller Anden, der var kommet kun altfor langt hen i den usande Værdighed og Høitidelighed, saa han ikke godt kunde beslutte sig til at gjøre Indrømmelsen, men hellere vilde holde Alt hen, hvad, i et for Christendommen saa critisk Øieblik som dette, maaskee kunde have de farligste Følger: det bliver saa hans Sag.

Men dette vil blive Enden paa Sagen, at vi ædru maae komme til at gjøre Tilstaaelsen om, hvor vi ere, og hvor Christendommen er. Man forklarer, at Christendommen er en »Lære«, og saa fortæller man, at »denne Lære har omskabt Verdens Skikkelse«. O, vi Daarer, eller vi Listige; nei aldrig har nogen Lære — betjent af, hvad der tynger og endeliggjør, Rangspersoner og gagerede Embedsmænd — omskabt Verdens Skikkelse, lige saa umuligt som at faae en Drage til at stige ved Hjælp af hvad der trækker den ned: det Tyngende; aldrig har nogen Lære, saaledes betjent, engang formaaet — og dette er da vel uundgaaeligt, naar der skal være Tale om at omskabe Verden — at reise en Smule Forfølgelse — det vogter de Vedkommende nok sig og den for. Nei, men Christendommen — og dette er det Afgjørende, som gjør denne Lære til noget Andet end en Lære — blev betjent af Sandheds-Vidner, der, istedetfor at have Profit og enhver Profit af denne Lære, offrede og offrede Alt for denne Lære, Sandheds-Vidner, der ikke, og med Familie, levede af Læren, men levede og døde for Læren. Derved blev Christendommen Magt, Magt, blev den Magt, der mægtede at omskabe Verden. Saaledes blev den betjent vel henimod 300 Aar; derved blev Christendommen »Magten« i Verden. Der var nu, om jeg saa tør sige, sat en uhyre Drifts-Capital ind; Spørgsmaalet var kun, hvorledes man vilde benytte den. Ak, og allerede nu begynder Tilbagegangen, Bedraget: istedetfor at omskabe Verden begynder man at vanskabe Christendommen. Den verdslige Klogskab hittede paa at gjøre hine Vidners Liv, deres Lidelser, deres Blod, at gjøre det i Penge, eller i Ære og Anseelse; klogt sparede man sig selv for at lide, men det at de Afdøde havde lidt, det gjorde Forkynderne sig til Fordeel. Og det lykkedes kun altfor godt; der gik mange Aarhundreder, og de godmodige, godtroende Folk mærkede ikke hvad der var skeet, at

dem, man hædrede og ærede og lønnede paa enhver Maade, det var ikke de Afdøde, som havde bragt Offrene og faaet Utakken, men et listigt Folkefærd, der tog Takken. Og det blev ved. Og Kløgten blev listigere og listigere i at udfinde nye og nye, sindrigere og sindrigere Former for Bedraget, der forskaaner mig for at lide, og lader mig behændigt have Pengefordelen, fremdeles Æren og Anseelsen af, at Andre ere blevne hudstrøgne, korsfæstede, brændte o. s. v. Bedragene bleve kløgtigere og kløgtigere. Men uheldigviis blev ogsaa Kløgten til at gjennemskue Bedragene større — uden at dog derved er sagt, at denne Kløgt, som gjennemskuer Bedragene, er bedre end Bedragerne.

Nei, men Kløgten i at bedrage er truffet sammen med en ligesaa stor Kløgt i at gjennemskue. Punktum. Dette er Standsningen. De 300 Aars møisommeligt erhvervede Drifts-Capital, den er forbrugt, mine Herrer og Damer; der kan ikke med nye Bedrag pines mere ud af den, thi Klogskaben til at gjennemskue Bedragene er blevet netop lige saa stor. Drifts-Capitalen er forbrugt, dette er Status; Standsningen er, dette er Situationen; Christendommen har naaet det Punkt, hvor der maa siges: nu skal jeg altsaa til at begynde forfra; er der da Ingen, hvem jeg kan bevæge, at han kunde overvinde sit Sind og ville forstaae, hvad der

saaledes, at det at reformere bliver Nydelse, Profit o. s. v., istedetfor at det i høieste Forstand gjælder om det at ville reformere, at det er at bringe Offer, at ville lide.

Man har villet gjøre det Kunststykke at sige: Christendommen er en objektiv Lære, det er ligegyldigt, hvorledes den betjenes, »Læren« er Alt. Dette er det der har afskaffet Christendommen. Det er let at forstaae. Der er en existentiel Bestemmelse af det Christelige, som er den ubetingede Betingelse, ellers kan Christendommen ikke anbringes. Det er det: at afdøe. Forsøg det nu. Der kommer da En, som forkynder Christendom — og hvis Levebrød, hvis Carriere det er — han siger til en Mand: »Du skal afdøe — det koster 10 Rd.« »Hvorledes? 10 Rd.? Til hvem?« »Til mig, thi det er mit Levebrød, min Carriere at forkynde, at man skal afdøe.« Mellem Gud (som fordrer »Du skal afdøe«) og mig, den Enkelte, det sølle Menneske, der nu skal til at bide i det sure Æble og afdøe, anbringes som (Forkyndelsens) Mellembestemmelse et Levebrød, et fedt og godt Levebrød for en Mand med Familie, og Rang med Cancelliraader og Avancement: dette er en Umulighed; Forkyndelsen modsiger sig selv. Om saa hele Menneskeheden vilde tage sig af det, det hjælper ikke, det er en Umulighed, ugjørligt; første, anden, tredie Gang: det er umuligt; lad saa Hammerslaget falde, lad det for evigt være afgjort: det er umuligt. Og da, som bekjendt og let begribeligt, hvad Ens Liv forkynder virker hundredtusinde Gange stærkere end hvad Ens Mund forkynder, saa er denne Art Forkyndelse det længst mulige fra at kunne virke til at føre Christendom ind eller at bringe Nogen til at afdøe, da Forkyndelsens hundredtusinde Gange større Virkning udtrykker: nei, saa langt som muligt derfra, fra at Nogen skulde afdøe, endogsaa det at forkynde at man skal afdøe er blevet en Vei med blandt de flere, de mange, der føre til: »Fryd Dig ved Livet i Dine Dages Vaar, Pluk Glædens Roser, førend de forgaaer.« Dette gaaer ikke.

Det har man selv mærket. Saa blev Christendommen mild — eller rettere: de, hvis Carriere det var at forkynde Christendom, fandt det (i Menneskekjerlighed — for ikke at sige i Selv-Kjerlighed) nødvendigt at gjøre Christendommen maalbar for Kjøb og Salg. Den blev saa blot »Trøst«. En Familie lever i al mulig Nydelse, saa melder der En sig, som forkynder Christendom, og siger: »skulde De ikke have Brug for Evighedens milde Trøst, hvad jeg, uden at rose mine Varer, tør kalde en af Livets største Beqvemmeligheder og Nydelser, hvad der tjener til at formilde

Sorgerne og at give Glæderne deres rette Smag — det koster 50 Rd.« »Det lader sig forstaae.«

Men saaledes at sælge Christendom ud som Trøst uden at forpligte Livet, det er Aflad, Handel med det Christelige.

»Dog« siger Forkynderen »vi prædike ogsaa at man skal leve derefter.« »Kjere, hvad saa end Din Mund prædiker, naar Dit Liv prædiker, at det er Dit Levebrød, Veien til rigeligt Udkomme for Dig og Familie, Veien til verdslig Hæder og Anseelse, saa bliver det egentligen et Spilfægterie med at ville forpligte Andres Liv i Retning af »at afdøe« — thi det, at man skal afdøe, kan ikke med Eftertryk foredrages af En, hvis Levebrød, hvis Carriere det er.«

Og her er igjen Standsningen. Det at afdøe er det Første og det Sidste i Forhold til det Christelige strengt taget. Det udtrykte ogsaa de, som i Christendommens første Tid forkyndte Christendom: de vare Afdøde. Nu er Omvendtheden naaet: det at forkynde Christendom, eller at forkynde, at Christendommen fordrer, at Du skal afdøe, er lige det Modsatte af at afdøe. Dette gaaer ikke.

For at det — dersom man da ellers er enig med mig deri, at for at Noget skal kunne gaae, maa der enten paa den ene eller

Uendelige og en Stræben for det Endelige, mindre klog paa, hvad »Forsikkringer« egentlig have at betyde. Som Forholdet nu er, kan Christendommens Forkyndere ikke faae Frimodighed og god Samvittighed lige over for den kun altfor vidende Menighed, uden at have gjort vitterligt, hvilket der er hvilket, om det er det Endelige, han vil, eller det Uendelige. Dette »Tillige«, tillige at ville det Uendelige, eller tillige at ville det Endelige, at ville have Munden fuld af Meel og tillige at ville blæse, er ikke blot tillige, men, reent og bart eller ene og alene, Vrøvl. Forsikkringer om, at det er det Uendelige man vil, medens man tager det Endelige, hjælpe ikke, skjule ikke, at hiin Viden er i Forkynderen og er i Menigheden; og er den der, saa er det uanstændigt, at dette ikke bliver vitterligt i en Væsens Forandring, ved enten at slippe det Endelige og de endelige Fordele, eller ved at tilstaae, at denne Forkyndelse af Christendom dog ikke egentlig er Christendom. Det er hermed som med Blufærdighed: i Forhold til et ganske lille Barn er Blufærdighed een; saasnart der antages, at Barnet er blevet saa voxent, at det har en Viden, er Blufærdigheden en anden; at ville, efterat en Viden er indtraadt, efterat der saaledes maa antages at være i begge Viden og en Viden med hinanden om, at denne Viden er — at ville, efterat Dette er indtraadt, bevare hiin første Art Blufærdighed, vilde ikke blot ikke være Blufærdighed men en yderst fordærvet og fordærvelig Usædelighed. Christendommens Forkyndelse eller dens Forkyndere have længe nok, baade pecuniairt og i Henseende til Anseelse, Ære, Titler og Værdigheder, levet af — at der har været dem, som offrede Alt for Christendommen. Dette overbeviser ikke mere en vidende Menighed; oprigtigt talt, man kan heller ikke fortænke den deri. Hvor skulde en Modsigelse kunne overbevise, den Modsigelse: at høre En bevise Christendommens Sandhed af, at der har været dem, som offrede Alt for Christendom, og at see Forkynderen leve deraf, ved Hjælp deraf i Besiddelse af de forskjelligartede jordiske Goder; det er jo at modbevise Beviset. Det Farlige er, naar Viden er i Menigheden, og Viden i Forkynderen, og Viden gjensidig med hinanden: da ikke at ville ud med Sproget, at ville holde det hen i en høiere, høitideligere Tone, hvis Usandhed man gaaeheimt er vidende om; dette er det Farlige, det Demoraliserende. Menigheden trænger til at faae hiint sande Beviis at see, ikke at jeg lever af, at der har været Folk, som offrede Alt, eller i ethvert Tilfælde (thi jeg, en umyndig Digter, der kun altfor meget hænger ved dette Liv, ogsaa en Kujon, som Digtere gjerne ere det, dog med Mod til at tilstaae det, hvad ikke altid Digtere have, jeg maa

blive ved det Lettere), Menigheden trænger til (hvad dog vel baade jeg og Enhver maa kunne præstere) Sandheden, Tilstaaelsen, istedetfor at spises af med Forsikkringer, som Intet betyde for klogt Vidende. Og Forkynderen trænger vel ogsaa til at faae Sandheden sagt, just for dog at kunne gavne en lille Smule. Og sandeligen, han kan efter mine Begreber gavne meget, naar han er saaledes sand, tilstaaer, at dette egentligen ikke er Christendom, naar Forkyndelsen skal skaffe ham alt det Jordiske til sig og Familie og endog nogenlunde rigeligt, naar Forkyndelsen skal være hans Carriere i Verden. Altsaa Eet af To, enten gives der virkelig Afkald paa det Jordiske for, bringende Offer og lidende, at forkynde Christendom: dette er den høiere Form; eller man sikkrer sig det Jordiske, det Timelige, men gjør saa Tilstaaelsen, at denne Forkyndelse ikke egentligen er Christendom. Den første Form har det ene Menneske ikke Lov til at fordre af det andet, han har Lov at fordre det af sig selv. Det Andet har vi Mennesker Lov til at fordre af hinanden; thi Sandhed skal der dog være i det, og Ende maa der dog gjøres paa dette Tvetydighedens Spil med Forsikkringer mellem Vidende og Vidende, altsaa Forsikkringer, som gives af Dem, der kun altfor meget ere vidende om, hvad Forsikkringer har at betyde, og gives Dem, som kun altfor meget

det hen, end det lykkedes hiint unge Menneske, der blot efter nogle Aars Forløb var gjennemskuet.

Dog nu er Forsikkringernes Tid forbi! Tre hundrede Aars udødelige Bedrifter, ja, hvad Under vel, om de have, hvis jeg saa tør sige, opsparet et uhyre Fond, hvorpaa der (om det end altid er Forvirring og Meningsløshed, at Een trækker paa en Andens Heltegjerninger) kunde trækkes ved Hjælp af Forsikkringer, trækkes længe, inden det ret blev tydeligt, hvor forvirrende dette er. Men dette Forsikkringens Fond, dette Valuta, som en Bank for at være Bank altid maa eie, og som her Christenhedens Bank eiede: det er fortæret, mine Herrer og Damer! Istedetfor at kunne trække paa Banken, maa der først dannes en ny Bank, ved, hvad her er Valuta'et, Handlinger, Charakteer-Handlinger.

Kan jeg ikke det: nu vel, Eet kan jeg, Eet skal jeg, og dette Ene vil jeg, jeg vil idetmindste afholde mig fra ved »Forsikkringer« at tillyve mig Noget eller at besvige Eder, I Herlige, for Eders rettelige Tilkommende, Beundringens, Taknemmelighedens Løn for Eders Liv, Eders Daad, hvad I efterlode Slægten, ikke for at nogle Kløgtige falsk skulde gjøre det i Penge og Deslige, men for at det skulde opmuntre os Senere til Efterligning. Jeg skal ikke »forsikkre«. Duer jeg — hvad jeg vistnok i enhver Forstand ikke gjør — ikke til at være Helt: vel, jeg skal i ethvert Tilfælde ikke forsikkre »at dersom . . . .«, det er, jeg skal ikke give det Skin af, at det er Omstændighedernes Skyld (fordi det ikke fordres af mig, at jeg ikke kommer til at vise mig som den Helt, jeg er, jeg skal ikke give det Skin af, at jeg i Grunden er Helt, blot ventende paa Leiligheden, medens dog mit Liv udtrykker, at jeg er, at jeg kun altfor godt finder Leilighed til at være, lige saa pengebegjærlig og lige saa ærebegjærlig som enhver Anden. Nei, duer jeg, som sagt, ikke til at være Helt, saa skal det blive aabenbart, at jeg ikke duer dertil, at Sandhed er, at det er mig der ikke duer dertil, og at det er noget Sludder med dette »dersom det fordres«, især medens Verdens Tilstand er en sædelig Opløsning, som end ikke Oldtiden har seet, som den end ikke var, da Christendommen kom ind i Verden, saa hvis ingen Anden vil, vil jeg, og jeg vil vove det i Christendommens og Guds Navn at sige til Enhver, der forsikkrer »at dersom . . .«, sige til ham: er der Dig ikke andet i Veien for, at Du træder i Charakteer af at være, hvad Du er: Helt, end at Du mener det ikke fordres — o, dyrebare, høistærede Ven, det ikke blot fordres, nei, det er lige paa det Yderste, om det ikke er for silde; iil, iil!

Altsaa, Forsikkringernes Tid er forbi, Forsikkringernes, denne den farligste af alle hykkelske Opfindelser, farligere end pharisæisk Gjernings-Retfærdighed, thi det er dog altid et virkeligt Noget at leve saa strengt, men Forsikkringer ere slet Intet, og dog tillyvende sig det Høieste. Og er deres Tid forbi, saa ingen Vrøvlen, ingen Vaklen, hvorved man igjen bliver hængende i dem, rask Beslutning: bort med dem, bort med Forsikkringerne, den af alle farligste Beruselse! Lad os blive ædrue! Udtrykker mit Liv stadigt væk, Aar efter Aar, at jeg er som Folk er flest, saa skal jeg idetmindste holde Mund med Forsikkringer »at dersom . . . .«

Dog maaskee ville de Lærende, Tilhørerne, Menighederne eller ganske nøiagtigt, det christelige Publikum have adskilligt at indvende, hvis Forsikkringerne afskaffedes, maaskee vilde man endog gjøre lidt Anstrengelse for at kalde »Forsikkringerne« tilbage. Thi vistnok er det Forkynderne, der gjøre Brug af Forsikkringerne, men maaskee er det de Hørende, Verden, der staaer sig bedst ved at tvinge Forkynderne ind i denne Usandhed, at da Christendommen ikke skal blive altfor alvorlig.

I ældre Tid (da man dog virkelig forholdt sig til Forbillederne, saa man enten, det Sandeste, forstod dem saaledes, at man skulde ligne dem, eller om man end sparede og skaanede sig selv, dog

ting, og det ovenikjøbet maaskee er vitterligt, at Du ikke har villet opnaae Sligt, uagtet Du har kunnet det: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om; det kunde jo see ud som Alvor; og det christelige Publikum vilde blive rasende, som var Christendom Noget, der havde Ret til at forpligte Ens Liv — istedetfor at den er en Trøst, Trøst f. E. for dem, der ikke vare saa heldige at drive det til Rang og Titel o. s. v. trods deres ivrige Stræben derefter. Som sagt, Sligt er ikke Noget for Dig at tale om. Nei, see først selv at faae en høi Rang, skaf saa Lidt, eller rettere ikke Lidt, jo mere jo bedre af Stjerner og Baand — og præk saa Du paa Kraft, om at den Christne foragter Rang og Titler, Stjerner og Baand: Du har det christelige Publikums Bifald baade forud og bagud, baade forud og bagefter, Du har det om Du vil i Taarer; thi Dit Liv afgiver Garantien for, at Forkyndelsen er Kunstopgave, og der grædes vel mere i Theatret end i Kirken. — Er det dette Du vil fremstille, at Christendommen dog har en Forkjerlighed for den eenlige Stand — og Du selv er ugift: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om; det christelige Publikum var istand til at troe, at det skulde være Alvor, og saa Gud Naade Dig. Nei, giv Tid, see først at faae Dig en Hustrue — og præk saa Du om, at Christendommen har en Forkjerlighed for den eenlige Stand, græd lidt dertil; det christelige Publikum græder rørt med i den stille Time; thi dit Liv afgiver Garantien for, at Forkyndelsen er Kunstopgave. — Er det dette Du vil fremstille, at i Forhold til Ægteskab Christendommen er af den Mening, at man kun bør gifte sig een Gang — og Du selv er gift første Gang: Kjere, det er endnu ikke Noget for Dig, det har maaskee endnu lange Udsigter inden Du kan prædike om Sligt, maaskee bliver Du aldrig istand dertil; i ethvert Tilfælde, vent; hvis saa din første Kone er død, og Du har giftet Dig anden Gang — nu er Øieblikket der, præk nu Du om, at Christendommen mener, man kun skal gifte sig een Gang! Du har det christelige Publikums Bifald; thi dit Liv afgiver Garantien for, at din Forkyndelse er objektiv.

Ja, i Sandhed, man vil saa gjerne (og at gjøre det var vistnok Vei til at blive det christelige Publikums Yndling) give Christendommens Forkyndere Skylden, søge Feilen hos dem; men snarere er det dog maaskee dette christelige Publikum, der ved Menneske-Frygt (hvad vistnok Forkynderne ikke turde give efter for) tvinge Forkynderne til at bedrage dette christelige Publikum. Den Verden, der overalt fordrer Garanti, den har ogsaa passet paa at sikkre sig, at Christendommen da ikke ved Forkyndelsen bliver en Magt, en Magt med Ret til at forpligte Ens Liv; og derfor fordrer denne

Verden den tilforladelige Garantie at Forkynderens Liv gjør Forkyndelsen til en Fægten i Luften. Thi Verden vil bedrages; ikke blot, den bliver bedragen, o, saa var Sagen ikke saa farlig, men den vil bedrages; heftigt, heftigere, mere lidenskabeligt maaskee end noget Sandheds-Vidne har kæmpet for Sandhed kæmper Verden for at blive bedragen; taknemmeligst lønner den med Bifald, med Penge, med Anseelse Enhver, der vil som den, vil: bedrage den. Og aldrig har maaskee Verden saaledes som i vore Tider trængt til at blive ædru.

Thi kort og godt. Det er det nye Testamentes bestemteste Udsagn, at Christendommen og det at være i Sandhed Christen maa være det naturlige Menneske i høieste Grad til Forargelse, at han maa ansee Christendommen som det høieste Forræderie og den sande Christen som den lumpneste Forræder mod det at være Menneske, et Forræderie og en Forræder, som aldrig kan straffes haardt nok. Det er ogsaa let at see, at saaledes maa Christendommen, der er »Aandens« Bestemmelse, vise sig for Enhver, som ikke ved at afdøe er gjenfødt til at være »Aand.«

Nu har jeg aldrig seet et eneste Menneske, om hvem det end i fjerneste Maade kunde falde mig ind, at hans Liv (thi »Forsik-

det: i samme Øieblik vilde Dommen blive høirøstet: »det er Forræderie mod os!« Aha! Vi have faaet Christendommen gjort om til noget ganske Andet end hvad den i Sandhed er, derfor er ogsaa Dommen om den blevet en anden. Saasnart Christendommen igjen fremsættes i sin Sandhed, saa kommer (cfr. det nye Testamentes Forudsigelse) den sande Dom frem: det er Forræderie mod det at være Menneske — ikke er den Stjernekyndiges Beregning af et Himmellegemes Bevægelse vissere. Vi rose saaledes ogsaa vor Tid, at Christendommen ikke mere forfølges. Det troer jeg: den er slet ikke til. Blev den til i sin Sandhed: Forfølgelsen vilde øieblikkelig følge dette Forræderie mod det at være Menneske.

Dette forstaaer jeg ganske ypperligt, just fordi jeg ikke er Aand. Jeg forstaaer tillige, at jeg derfor kan roligt bede Læseren at følge med mig, at give sig hen; thi jeg skal ikke føre Sagen længere ud end til en lille Tilstaaelse — og det kan da endnu ikke kaldes et Forræderie uden af dem, der ere aldeles fortabte i Usandheden og formodentlig tillige slagne med Blindhed, at de ikke see, hvad vistnok ellers vilde hjælpe dem, som en corporlig Revselse, til at faae Øinene op, at hvis det Profane kommer til at gjøre Indsigelsen mod den givne Christenhed, uden at denne itide har værget sig ved at gjøre Tilstaaelser, bliver Sagen en anden. I Gjennemsnittet af Mennesker, til hvilket jeg hører, vil der være saa megen Sandhedskjerlighed, at de ville være villige hertil, til, naar det kan gjøres dem tydeligt, at det vi kalde Christendom egentligen ikke er Christendom, saa ogsaa at ville lade sig overbevise derom, og, naar der ikke fordres videre, da vedgaae det. Thi var Fordringen kun til mig og til de Andre, at vi virkelig skulde blive Aand: saa bleve vi vistnok allesammen i høieste Grad forbittrede.

Men saa langt fører jeg ikke Sagen ud. Hvor underligt det end er at retfærdiggjøre sig paa den Maade (da det i høiere Forstand er en Anklage mod mig), jeg kan med Sandhed sige: jeg begaaer intet Forræderie mod os Mennesker; og jeg er ikke selv Aand.

Dog naar det nu forholder sig saaledes med en christen Verden, christne Stater o. s. v., er det saa ikke sandt: at vi trænge i høieste Grad til at blive ædru? Og er det saa ikke

det mildeste Mulige — dog hvad Under vel, at det er saa mildt, siden det er mig, der foreslaaer det, jeg den svage, umyndige Digter! — er det ikke det mildeste Mulige, naar der ikke er Tale om mere end at vedgaae det? Og hvad skal det dog egentlig gavne os engang i Evigheden, at vi her have holdt det hen, berusede i lutter Sandsebedrag? Sandeligen jeg føler det selv kun altfor dybt, hvor elendigt og maadeligt det er, jeg naaer, men der er dog Mening deri; jeg vil, hvis jeg ikke til den Tid er kommet længere, jeg vil i Evigheden sige: Det, vi kaldte Christendom, det var dog egentligen ikke Christendom, det var en meget formildet Opfattelse, et Noget, der fjernere forholdt sig til Christendom; men Dette har jeg tilstaaet, jeg har høit og lydeligt vedgaaet, at det ikke egentligen er Christendom — gjør Du saa, o, Gud, med mig, hvad Du vil, efter Din Naade! Jeg veed det vel, at der til enhver Tid og saaledes ogsaa i min Tid levede Mennesker, der gjorde Fordring paa at være i strengere Forstand Christne: dem har jeg ikke kunnet slutte mig til. Nei, for mig har dette viist sig som sandere: at tage en mildere Form, en Formildelse, — men saa at vedgaae, at det ikke egentligen er Christendom. Saaledes kommer

en uendelig Forskjel mellem dette: at lade som var sand Christendom til, og til i alle disse Millioner og disse Tusinder af Præster — der er en uendelig Forskjel mellem dette og det: at tilstaae, at dette Hele egentligen ikke er Christendom, men en menneskelig Formildelse, der just ved Hjælp af Tilstaaelsen (thi udelades den, har Formildelsen brudt med Christendommen) forholder sig til den sande Christendom, forholder sig til det at blive ædru.

II.

Matth. VI, 24 til Enden.

Christus som Forbilledet.

Bøn.

Herre Jesus Christus, ikke for at plage os Mennesker men for at frelse os sagde Du jo Ordet »Ingen kan tjene to Herrer«: at vi da maatte ville tage derefter ved at gjøre derefter, det er, ved at følge Dig efter! Hjælp Du os alle, hver især, Du som baade vil og kan, Du som baade er Forbilledet og Forsoneren, og atter baade Forsoneren og Forbilledet, saa naar den Stræbende segner under Forbilledet, tilintetgjort, næsten fortvivlende, da reiser Forsoneren ham atter op, men i samme Øieblik er Du igjen Forbilledet, at han maa holdes i Stræben. Du har, o Forsoner, ved Din hellige Lidelse og Død gjort Fyldest for Alle og for Alt; ingen evig Salighed hverken kan eller skal fortjenes — den er fortjent. Dog efterlod Du Dig et Fodspor, Du Menneske-Slægtens, hver Enkelts, hellige Forbillede, at de i ethvert Øieblik ved Din Forsoning Frelste maatte finde Tillid og Frimodighed til at ville stræbe at følge Dig efter.

Dette hellige Evangelium skriver Evangelisten Matth. 6 Cap. 24 V. til Enden:

Ingen kan tjene to Herrer; thi han maa enten hade den ene og elske den anden, eller holde sig til den ene og foragte den anden. I kunne ikke tjene Gud og Mammon. Derfor

siger jeg Eder: Bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde, og hvad I skulle drikke; ikke heller for Eders Legeme, hvad I skulle iføres. Er ikke Livet Mere end Maden, og Legemet Mere end Klæderne? Seer til Himlens Fugle; de saae ikke og høste ikke og sanke ikke i Lader, og Eders himmelske Fader føder dem; ere I ikke meget Mere end de? Men hvo iblandt Eder kan lægge en Alen til sin Vext, enddog han bekymrer sig derfor? Og hvi bekymrer I Eder for Klæderne? Betragter Lilierne paa Marken, hvorledes de voxe; de arbeide ikke, de spinde ikke. Men jeg siger Eder, at end ikke Salomon i al sin Herlighed var klædt, som een af dem. Klæder da Gud saaledes det Græs paa Marken, som er i Dag, og i Morgen kastes i Ovnen, skulde han ikke meget mere klæde Eder, I lidet Troende! Derfor skulle I ikke bekymre Eder, og sige: Hvad skulle vi æde? eller: Hvad skulle vi drikke? eller: hvormed skulle vi klæde os? Efter alt saadant søge Hedningerne; thi Eders himmelske Fader veed, at I have alle disse Ting behov. Men søger først Guds Rige og hans Ret-

sagde: Ingen maa tjene to Herrer — men at Ingen kan det, nei, det er ikke saa; det Ingen kan er tvertimod det Evangeliet fordrer. Det Andet lader sig godt gjøre; og vil Du blive til Noget i denne Verden, da maa Du see at slaa ind paa det at tjene to eller flere Herrer, thi Den, der vil gjøre Alvor af kun at tjene een Herre, han see sig vel for, det er et halsbrækkende Arbeide.« Dog maaskee taler Verden og Evangeliet ogsaa om ganske forskjellige Ting. Verden taler, som naturligt er, om denne Verden, ene og alene om denne Verden, veed ikke af, vil ikke vide af, at der er en anden Verden — det var jo ogsaa en for »denne Verden« livsfarlig Opdagelse: en anden Verden. Evangeliet taler evigt, og om denne anden Verden, om Evigheden. Ingen kan tjene to Herrer, nei i al Evighed ikke; og kan Ingen det evigt, saa kan jo Ingen det, thi at det seer ud som kunde man det, ja selv om saa var, at man kunde det i disse Timelighedens Par Secunder, det gjør da hverken fra eller til betræffende, hvilket der er Sandhed, om man kan eller man ikke kan. Hvordan det vil gaae et Menneske i denne Verden, det er Noget som Evangeliet (til Forskjel fra Noveller, Romaner, Løgne og andet Tidsspilde) ikke spilder mange Øieblikke paa at betænke, nei, for det er disse 70 Aar kun som et Øieblik, og dets Tale haster til Evighedens Afgjørelse; ei heller foregøgler det Mennesket lyse Udsigter for dette Liv og denne Verden, naar det, evigt uforandret forkynder den evige Sandhed »Ingen kan tjene to Herrer.«

»Ingen kan tjene to Herrer«, det er Evangeliets Ord. Tag saa Ordet, agt paa dem, som dog ere villige til at forstaae det, som det vil forstaaes, som maaskee ogsaa have forsøgt at efterkomme det, agt paa disse Mennesker, og Du skal see, eenstemmigt udtrykker, om ikke deres Mund saa deres Liv: »Det er dog os Mennesker for høit, det lader sig ikke gjøre kun at tjene een Herre, nei Ingen kan det« — men Evangeliet siger, evigt uforandret, Ingen kan tjene to Herrer. Og naar Du agter nøiere paa disse Mennesker, i Mismodets Øieblik — om de end kunne tvinge deres Mund, deres Liv udtrykker dog: »det er os Mennesker for høit, ja det er en Grusomhed at fordre Sligt af os, og aldrig har Noget med mindre Ret kaldt sig et glad Budskab end just Evangeliet! Lad os saa hellere blive under Loven med dens ubøielige Strenghed; end denne smilende Grusomhed: at Fordringen er, om muligt endnu større end Lovens — og at det saa skal være et glad Budskab!« Dette er Forargelsen; selv om Munden tier — naar Mismodet stiger i et Menneskes Sjæl, saa er Forargelsen ikke langt borte, og det er saadanne Tanker, der boe i den Forargede. Og

lad os kun faae disse Tanker frem, for, om muligt, at faae dem ud — ikke ud i Verden, nei ud af Verden, eller dog ud af Hjertet; thi at tvinge sin Mund til at tie, selv om saa var, til at sige det Modsatte baader kun lidet, naar man ikke kan tvinge sit Sind til at slippe Tankerne. — Er da Fordringen og saa grusom, eller er Evangeliet virkeligt ikke et glad Budskab? Hvis det nemlig er saa, at det er evig Sandhed (og at det er saa, ligger jo i, at Evangeliet siger det, medens dog det redelige Menneske vilde erkjende det, selv om Evangeliet ikke sagde det), er det saa, at det er evig Sandhed, at Ingen kan tjene to Herrer, hvorledes skulde saa Evangeliet kunne sige noget Andet, eller hvorledes skulde Evangeliet, Sandheden, kunne ville fortie det, eller hvorledes skulde det være grusomt at sige Dig Sandheden? Betænk det vel: er dette ikke Grusomhed, at fortie Dig den! Og dernæst, troer Du ikke, at Evangeliet veed hvad det er at være Menneske, kjender vor Svaghed, veed, hvor uendeligt langt ethvert Menneske er fra i Sandhed kun at tjene een Herre? Men, siger Evangeliet, just derfor forkynder jeg en Forsoning: er dette ikke et glad Budskab? Dog, siger Evangeliet videre, hvis mit Første ikke var sandt og stod evig fast: »Ingen kan tjene to Herrer«, saa vilde der i dybere Forstand ingen Trang være til en Forsoning, og dette glade Budskab

kommet længst, ikke kommet, ikke een, ikke en Milliontedeel af en Tomme Gud nærmere, end Den, der aldrig stræbte, ja end Den, der af yderste Evne stræbte efter det Modsatte. O, Mathed, o, Afmagt, at have med det Uendelige, det Ubetingede at gjøre; som Elementerne spotte menneskelige Foretagender og gjøre dem til den barnagtigste Narrestreg, saaledes spotter det Ubetingede ubetinget enhver menneskelig Stræben. Det Ubetingede er dog ikke for et Menneske, det er ham for høit.« Men kan da det, som er bestemt til at ydmyge, kan det være for høit? Eller naar En føler det som at være sig for høit, er det da ikke fordi han har stillet sig i et urigtigt Forhold til det, saa han ved at anbringe sig selv paa et forkeert Sted faaer Trykket paa et forkeert Sted, saa Fordringen knusende falder paa ham, istedetfor at den ydmygende skulde trykke til Opløftelse i Glæde over og Frimodighed ved »Naaden«? O, Du der er saaledes forsøgt — jeg kan vel behøve din Tale, Du behøver ikke saaledes min; dog lad det nu være saa, tillad mig at tale. Jeg vilde sige: hvad er da Opløftelse? Staaer ikke al Opløftelse i Forhold til Ydmygelsens Tryk? Men kan der da trykkes for stærkt i Retning af Ydmygelse — saa maatte Klagen jo kunne tydes saaledes, at Opløftelsen var for høi. Det er jo i den sandselige Verden saa, at man kan løfte ved Hjælp af en Vægt — dersom da En tog Feil og meente, at han skulde løfte Vægten, istedetfor at han skulde løftes ved Vægten: ja da er han knust. Men det laae ikke i Vægten, det laae i ham. Saaledes med den ubetingede Fordring; skal jeg løfte den, er jeg knust. Men dette er ikke Evangeliets Mening saaledes, dets Mening er, at jeg ved den i Ydmygelse skal løftes troende og tilbedende — og saa er jeg let som Fuglen. Eller hvad er mest opløftende, Tanken om egne gode Gjerninger eller Tanken om Guds Naade; og den igjen, naar er den det meest, saa det saligt svimler for En, mon ikke da, naar min bedste Gjerning for Gud forvandles til en Nederdrægtighed og Naaden bliver saa meget desto større? En ypperlig Mand har ypperligt sagt, at en stor Velgjerning kun ret kan lønnes med stor Utak. Fortræffeligt! Thi naar den store Velgjerning lønnes med Tak, end sige med megen, maaskee med ligesaa stor Tak, saa bliver Velgjerningen mindre. Men den store Utak som Løn bevarer Velgjerningen uforandret stor. Og saaledes fandtes der hverken i Himlen eller paa Jorden eller i noget Forhold mellem Menneske og Menneske en Opløftelse som denne, naar jeg ydmyget, beskæmmet, fra min bedste Gjerning som fra en Nederdrægtighed finder Hvile i »Naaden.« Lad Hedningen med sin stolte Nakke slaae Himlen eller dog see om det kan lykkes ham:

fra denne Ydmygelse er den Opløftelse, der saligt naaer Himlen. Gud kan Du ikke tilbede med gode Gjerninger, endnu mindre med Forbrydelser, og lige saa lidt ved at synke hen i en blødagtig Døs og slet Intet gjøre. Nei for ret at tilbede og for ret at have Glæde af at tilbede, maa et Menneske bære sig saaledes ad: han stræbe af yderste Evne, spare sig selv hverken Nat eller Dag, han see at skaffe jo mere jo bedre af hvad retsindige Mennesker menneskelig talt maatte kalde gode Gjerninger. Og naar han saa tager dem og dybt ydmyget for Gud seer dem forvandlede til Usselhed og Nederdrægtighed, det er at tilbede Gud — og det er Opløftelse.

»Ingen kan tjene to Herrer«, dette er Evangeliets Ord; evigt uforandret gjentages: Ingen kan tjene to Herrer. Men naar det nu er saaledes, at aldrig nogensinde noget Menneske har gjort det: bliver det saa dog ikke tilsidst Menneskehedens billige Forlangende, at denne Fordring forandres, at der slaaes af? Og fordi mindre oplyste Tider have fundet sig i denne Tingenes Orden, hvis Urimelighed de ikke have formaaet at indsee; fordi Menneskeslægten i dens forknyttede Tilstand, da den kun altfor stærkt bar Præget af at være cujoneret under Loven, ikke har turdet knye: følger deraf, at oplyste, frisindede, dannede Tider, eller i ethvert Tilfælde — thi

Denne Røst — selv om den ikke hørtes i Verden, hvad den visseligen gjør og høirøstet nok — denne Røst har upaatvivleligt Gjenklang i Manges Sind. Og lad den saa kun blive hørt. At Verden er blevet forandret, hvo nægter det! Til det Bedre? Ja det bliver et Spørgsmaal. At Verden er blevet idel Forstandighed, hvo nægter det! Er dette Vinding? Ja, det bliver et Spørgsmaal. Men at Intet er Forstandighed saaledes til Forargelse som det Ubetingede, det er evig vist, og, for at blive ved hvad vi her nærmest tale om, det kjendes ogsaa strax derpaa, at Forstandighed aldrig vil ubetinget anerkjende nogen Fordring, men bestandigt fordrer selv at være Den, der fordrer, hvorledes Fordringen skal være. At fordre Christendommen afskaffet eller at opgive Christendommen er derfor i god Overeensstemmelse med denne Forstandighed. Men at fordre Christendommen forandret er Misforstaaelse? Thi forandres kan Christendommen ikke, just derpaa kjendes det igjen, at den er lige stik modsat »Forstandighed«, hvis Hemmelighed er til ethvert Klokkeslet at kunne forandres paa enhver Maade, alt i Forhold til som Tiden, Publikum, Profitten kræver det, eller Vinden og Bladet og Bladene vender sig. Nei, forandres kan Christendommen ikke; at fordre det er Forsøget paa at forandre den, hvilket dog er aldeles uden Virkning, ja, som et Bjerg vilde see paa et Barn, der gik hen til det og sagde: gaae af Veien for mig: saaledes maa Christendommen høre paa denne Tale, der fordrer af den det evige Umulige, at den skal forandres.

Forandres kan Christendommen ikke, ei heller er den i det Tilfælde, at naar Alt og Alle forandres, at saa den ogsaa forandres; ei heller kommer den, som menneskeligt Herredømme, i Forlegenhed derved, at Alle forandres — men paanødes Nogen vil Christendommen ikke, og det har den aldrig villet. Derimod har den lige fra Begyndelsen villet og vil uforandret fremstilles i hele sin Ubetingethed, at saa Enhver kan overveie med sig selv, om han vil have med den at gjøre eller ikke. Om ikke en Eneste vil antage den, Christendommen bliver uforandret, ikke en Tøddel giver den efter; om Alle antage den, ikke en Tøddel maa der forandres. Det er Guds Kjerlighed til Mennesket Christendommen forkynder; for hvert eneste Menneske, det fattigste, elendigste, meest forladte, for hans Skyld har Gud i Kjerlighed ligesom sat Himmel og Jord i Bevægelse; men om alle Mennesker, der have levet og leve, forenede fordrede blot en Tøddel Forandring: nei aldrig! Hvert eet eneste Menneske, det fattigste, elendigste, meest forladte, er, hvis han til sit eget Bedste vil som Gud vil, ifølge Christendommen, Gud uendelig vigtig — ubegribelige Kjerlighed! Men paa den

anden Side: Slægtens utallige Millioner, de ere for Gud ikke mere end Myg, end ikke saa meget, hvis de ikke ville som han vil.

Hvor skulde saa Forstandigheden og Christendommen kunne komme i Forstaaelse med hinanden, de støde indbyrdes fra som modsatte Poler. Thi det er i disse forstandige Tider ikke dette, der er Christendommen og Menneskene imellem, at vi Mennesker ikke opfylde Fordringen. Hermed kan Christendommen indlade sig, som Tilfældet var i andre Tider, da man havde en uendelig Forestilling om Fordringen og var villig til at tilstaae sin egen Ufuldkommenhed, at Feilen laae der, ikke i at Fordringen var ubetinget. Nei, det der i disse forstandige Tider er Christendommen og Menneskene imellem er, at de have tabt Forestillingen om den ubetingede Fordring, at de ikke kan faae det i deres Hoved, hvad det skal til, at Fordringen er det Ubetingede, hvad det kan hjælpe, da dog Ingen opfylder den, at det Ubetingede er blevet dem det Upraktiske, en Daarskab, en Latterlighed, at de, oprørsk eller selvklogt, vende Forholdet om, søge Feilen i Fordringen, og selv blive den Fordrende, der fordrer Fordringen forandret. »At ville det Umulige«, siger man, »er Galskab; fornuftig Villen er at ville hvad man formaaer. Men at fordre det Ubetingede er at forlange at man skal ville det Umulige, ødsle sine Kræfter, sin

Lykke, vinde Fordele i denne Verden, eller for at kunne forsvare og besmykke sin egen Usselhed og Middelmaadighed, eller for at faae Lov til med en Slags — videnskabelig — god Samvittighed at mistænke, hvis der en sjelden Gang skulde vise sig noget Bedre. Men hvorledes vi Mennesker skulle være, om Guds-Fordringen, om Idealerne: derom spørges, i Forhold til som Forstandigheden stiger, mindre og mindre. Tilsidst finder man endog denne Tale, hvis den en sjelden Gang høres, denne Tale om, hvorledes vi Mennesker skulde være, man finder den noget flaut og abgeschmakt Noget, ligesom Guds Ord fra Landet. »Sligt Phantasterie gider virkelig intet forstandigt Menneske høre paa, ja han bør end ikke, for ikke at spilde sin Tid og sit Liv. Det skulde da være om det var en Præst, der talte om Sligt, saa kan man tolerere det, vel at mærke, naar det da er en Præst, der sømmeligt iagttager *decorum*, indskrænker sig til at declamere dette i stille Timer i Kirken — men forresten da ikke understaaer sig til at ville lade sig mærke med Sligt. Naar saa er, kan det tolereres, det er nu engang Præsternes Levevei, og saa billig er Forstandighed altid, at den ikke vil forstyrre ham den, om det end er vist, at i en ganske anden Forstand end Poesie og Kunst er en Præst, der som oftest er hverken Poesie eller Kunst, en Overflødighed.« Thi er det saaledes, at man nogensinde har misbrugt Christendommen til at cujonere Verden: vist er det, nu er Forholdet vendt om, og Verden, dens Forstandighed vil cujonere Christendommen, vil cujonere Præsterne til, for at tolereres, at blive Skuespillere og Declamateurs, hverken mere eller mindre — ak, mange af dem behøver Verden vel ikke at cujonere dertil, de ere maaskee kun altfor lette at lokke.

Lad dette kun blive sagt og hørt, hvad Sandhed er, at »Forstandigheden«, hvis Mening er, at Fordringen maa gjøres om efter Menneskene, og Christendommen, hvis Paastand er, at Menneskene skal gjøres om efter Fordringen, eller at dog i ethvert Tilfælde den ubetingede Fordring skal ubetinget hævdes, at disse To, Forstandigheden og Christendommen ikke kunne komme i Forstaaelse med hinanden. Jeg for mit Vedkommende skal altid vide Forstandigheden Tak og agte det hos den, om den er saaledes redelig, at den ganske uforbeholdent rykker ud med Sproget: at det Ubetingede er den en Latterlighed.

Dette er ikke det Farlige, idetmindste ikke for Christendommen; thi aldrig er det farligt, at man faaer den sande Sammenhæng at vide, allermindst farligt for den Magt, der har Sandheden saaledes paa sin Side som Christendommen har den. Derimod kan det

være farligt for Christendommen, hvis man holder Sandheden hen om ikke i Uretfærdighed saa dog i Tvetydighed. Som hvis man f. Ex. hittede paa, at Læsemaaden var tvivlsom, eller at disse Ord »Ingen kan tjene to Herrer« vare vanskelige at forstaae, saa der i det ene Tilfælde maatte granskes dybt, i det andet Tilfælde forskes længe, og der selvfølgeligt (da jo Granskning og Forskning ikke er Enhvers Sag) maatte et Par Professorer til, hvis Levebrød det saa blev at granske eller forske, hvisaarsag de vel (for Videnskabens eller dog for Levebrødets Skyld) vilde sørge for, at Granskningen eller Forskningen varede lige saa længe som de levede. Dog dette lykkes maaskee mindre i vore Tider. Men man kan jo ogsaa paa en anden Maade holde Sandheden hen i Tvetydighed, man kan lade den ubetingede Fordring vedblive at lyde, men saaledes, at der forstaaes noget Andet under, at i Livets Virkelighed har man ikke med Sligt at gjøre, saa den ubetingede Fordring bliver en Søndags-Høitidelighed, et Divertissement opført af Præster — og Ens Liv forresten i al Tryghed forbliver uberørt af den ubetingede Fordrings saarende Uro. Dette er at udmarve Christendommen, at frembringe et Skin, at gjøre Christendommen til en Talemaade, hvad den mindst af Alt vil være.

Det: kun at tjene een Herre; fremdeles: hvorledes det (især da han ikke kunde ville leve i afsides Skjulthed, men, som Forbilledet, maatte ville gjøre det kjendeligt for Menneskene, Det kun at tjene een Herre), hvorledes det gik og maatte gaae ham i denne Verden, blandt os Mennesker, vi som Alle mere eller mindre tjene to Herrer og i den Grad, at vi da ikke roligen ville taale, at der er En blandt os, der kun vil tjene een Herre, især hvis han ikke vil trække sig tilbage i Ubemærkethed men hendrage Alles Opmærksomhed paa sig, og med den Paastand, at han er det Sande.

Han lader sig føde i Armod og Ringhed, og ikke blot dette, men i Foragtethed, af en trolovet Jomfru, hvem den retsindige Mand, med hvem hun var trolovet, viste en Velgjerning mod, at han ikke (hvad han først havde paatænkt og hvad dog, menneskelig talt, allerede vilde have været en Skaansel) i Stilhed skilte sig fra hende. Saaledes kom han til Verden, paa en Maade som blev han uden for Verden, strax ved sin Indkomst udstødt af Verden, »uden Fader, uden Moder, uden Slægtregister«, ikke ved Fødsel knyttet til noget eneste andet Menneske. Men saaledes var det jo det Rigtige, i Tide at være opmærksom paa, hvad hans Liv var bestemt til at udtrykke: kun at tjene een Herre. Som den, der skal kæmpe paa Løbebanen, er paaklædt dertil, som den, der skal stride i Slaget, er rustet dertil: saaledes er hans Liv lige fra Begyndelsen lagt an paa at gjøre det muligt kun at tjene een Herre. Thi Fødselen — uden at derfor behøves at fødes af gammel adelig Slægt eller som Thronarving — Fødselen, naar Barnet ved den kommer til at tilhøre en Familie, Fødselen er et Baand, der strax knytter dette Menneske i nærmere Sammenhold med andre Mennesker; og Sammenhold med Verden og hvad Verdens er, saaledes ogsaa Sammenhold med andre Mennesker, er hvad der gjør det saa vanskeligt kun at tjene een Herre, og umuligt, hvis Sammenholdet ikke afbrydes, om end Kjerligheden bliver. Derimod det uægte Barn, som, al Slægt uafvidende og ingen Slægt vedkommende, uden for Samfundet, i Midnatten fødes bag en Busk i Dølgsmaal: saaledes lod han sig føde — af Mangel paa Plads, som han vel ogsaa blev korsfæstet, fordi Verden ingen Plads havde for ham! — i en Stald (thi i Forhold til den foragtede Jomfru var der intet Familie-Sammenhold, som har »Svøbet« i Beredskab) lagt i en Krybbe — skulde her være Tale om Sammenhold, maatte det være med Hestene.

Sandt nok, denne Fødsel har ogsaa en anden Side at sees fra, Guds-Siden: der lyser himmelsk Herlighed over denne Fødsel. Det er ikke som ellers, at Nattens Stjerner uforandrede lyse over

Jorden, nei, hans Fødsel — der rigtignok ikke saae ud som en Begivenhed her paa Jorden — er en Begivenhed i Himlen, den vigtigste, og en Stjerne lyser særligen over hans Fødestad, spredende — saligt det Øie, som seer den! — himmelsk Glands over Stalden og den foragtede Jomfru og den beskæmmede Mand og over Barnet i Krybben. Dette er overmenneskelig Herlighed. Men som altid det Christelige sætter Modsætningerne sammen, saa Herligheden ikke bliver ligefrem at kjende som Herlighed, men omvendt, at kjende paa Ringheden, Fornedrelsen — Korset der staaer med alt det Christelige: saaledes ogsaa her. Thi det christelige Kors er ikke Overfladiskhed, Udvorteshed, Baade-Og, uden Dybde, en Decoration, et Kors i en Stjerne; nei, fra den ene Side seet er det ganske bogstaveligt, frygtelig bogstaveligt et Kors, og intet Øie seer Korset og Stjernen sammen i en høiere Eenhed, saa maaskee Stjernens Glands blev noget mindre herlig men ogsaa Korsets Lidelse noget mindre piinagtig. Fra den anden Side, omvendt, sees Stjernen; men Stjernen bæres ikke (en senere Opfindelse!), ak det er Korset der bæres (jfr. Evangeliet!), Ordens- og Kjendetegnet. Dette er og har altid været og vil altid blive Forstanden til Forargelse. Thi Forstanden siger: for lidt og for meget fordærver

Herligheder, men Penge har han ikke, og intet Jordisk — det er uheldigt i denne Verden, hvor Penge — ret beseet! — nok er mere værd end alle Himlens Herligheder. Der fortælles om en Reisende, at han inde i Landet kom i Pengeforlegenhed, uagtet han dog var i Besiddelse af et meget stort Penge-Papiir — der var Ingen, som kunde bytte det. Saaledes med det Christelige, Discipelen. Forstanden er dette som alt Christeligt til Forargelse. »For lidt og for meget,« siger Forstanden, »fordærver Alt. Lad os give Afkald paa disse himmelske Anviisninger, saa meget forlanges ikke; men lad saa Det at forkynde Christendommen blive idetmindste et jævnt godt Levebrød med noget Fast om Aaret og en vis Anseelse i Samfundet; det Andet er, baade paa den ene og paa den anden Maade, Overdrivelse. Hvorfor skal Modsætningerne holdes saa frygtelig spændt ude fra hinanden, hvorfor kan der ikke slaaes lidt af i Retning af det Mirakuløse, og saa lægges lidt til i Retning af det saadan mindre guddommeligt, men mere menneskelig ligefrem: at have det lidt godt i Verden? Fremdeles, hvortil denne Fornemhed, der gjør Ophævelser og saa besynderlige Ophævelser, forsmaaer at eie en Skilling, og saa gjør mirakuløst Udvei? Det er ikke sand Fornemhed, men søgt og affecteert, Overdrivelse; det Simple og Naturlige var at give Disciplene nogle Penge med. Skal der et Mirakel til, nu vel, saa lad det skee saaledes: ved et Mirakel een Gang for alle tilveiebringes et Fond een Gang for alle, saa er Discipelen forsørget, og der vil ikke behøves flere Mirakler. Det Andet er dobbelt Overdrivelse, baade i Retning af for Lidt og i Retning af for Meget.« Og det Forstanden er meget bange for, hvad den da for Alt ikke selv forskylder; og det som Forstanden, naar den faaer Øie derpaa, dømmer at være Galskab, det er: Overdrivelser. Men uden Overdrivelse umuligt kun at tjene een Herre; derimod, med Forstand let gjort, i Sammenhold baade med den Ene og den Anden og med hele denne Verden og hvad denne Verdens er, at tjene to og flere Herrer.

Altsaa, hans Fødsel er som beregnet paa at gjøre det muligt kun at tjene een Herre; han er uden Familie og Familie-Sammenhold.

Men Stjernen paa Himlen har forraadt Noget — og spørg kun Forstanden, saa skal Du faae at høre, den veed prægtig Beskeed om, at himmelsk Herlighed er ikke af de Goder man skal ønske sig i denne Verden, oftest Livsfare. Som sagt, Stjernen har forraadt Noget: Kongen i Landet er blevet opmærksom; og den foragtede Familie maa flygte med Barnet ud af Landet. Den foragtede Familie; sandt nok, en Menneske-Alder efter, altsaa bagefter

kaldes den den hellige Familie — men spørg kun Forstanden, og Du skal høre den siger: »at være af adelig og riig Familie kan være godt; jeg begjerer dog ikke saa meget, jeg er fornøiet med at være af borgerlig Familie, men at skulle i denne Verden tilhøre den hellige Familie, nei, Tak, det var det Sidste, det er den visse Qval og Elendighed. Men Skinhelligheden lader det med at Familien var foragtet, saa længe den levede paa Jorden, længst være glemt, Skinhelligheden stadser med »den hellige Familie«, vilde gjerne bilde sig og Andre ind, at Fornedrelsens Tilstand er Herlighed, at himmelsk Herlighed og jordisk Herlighed løbe ud paa Eet. Og Skinhelligheden forarges, naar Fornedrelsen fremstilles — det generer; og for at værge sig kalder den det Gudsbespottelse af os Fritænkere.«

Familien — om man saa vil kalde den, thi det er ingen Familie — flygter da med Barnet. Og nu har dette Barn heller intet Fædreland. Men saaledes er det vel rigtigt, at det kan være ham muligt at udtrykke Det: kun at tjene een Herre. Som den, der skal stride paa Løbebanen, er paaklædt dertil; som den, der skal kæmpe i Slaget, er rustet dertil: saaledes er hans Liv fra Begyndelsen lagt an paa at gjøre det muligt kun at tjene een

der ganske svarer til, sindbilledligt beskriver, hvad der var eller blev dette Barns Gjerning i Livet, at udtrykke: kun at tjene een Herre. Barnet staaer ene; uden Familie var det, uden Fædreland; men nu er det ogsaa uden de Tvende, hos hvem det havde Tilhold, der bekymrede søge Barnet, og finde det — mærkeligt nok — i Templet, og Barnet siger — er det ikke mærkeligt! — »vidste I ikke, at mig bør at være i min Faders Gjerning?« Moderen forstaaer ikke disse Ord — det var ikke forunderligt; hun gjemmer dem dybt i sit Hjerte — det var smukt.

Der vides nu intet Videre om hans Barndom og Ungdom. Han har vel leget med de fattige Forældre, været dem underdanig og behjælpelig — hvilket ikke er til Hinder for kun at tjene een Herre, tvertimod, denne ene Herre tjener man jo just ved at lyde dem, han vil man skal lyde. Saaledes er han voxet op, blevet Mand; men han var og blev, som vi sige, Ingenting. Ei heller har han besiddet Noget, eller erhvervet for at besidde. Thi som den, der skal stride paa Løbebanen, er paaklædt dertil, og som den, der skal kæmpe i Slaget, er rustet dertil: saaledes var hans Liv beregnet paa at kunne udtrykke kun at tjene een Herre. O, men at blive til Noget i Verden, end sige at ville være Noget i Verden; at besidde Noget, end sige at erhverve for at besidde: saa er Sammenhold med og med andre Mennesker ikke til at undgaae, og derimod kun altfor let at undgaae Det at tjene een Herre. Vel har jeg baade læst og hørt Prædikener af Mænd, der selv ere blevne til Noget i Verden, Prædikener, der saa have handlet om Det at søge først Guds Rige; men jeg tillader mig at være af den Mening, at det Noget, disse Mænd ere blevne i Verden, maae de være blevne ved noget Andet end ved først at søge Guds Rige. Jeg betvivler heller ikke, at baade disse Mænd og enhver redelig Mand er i Grunden enig med mig i, at dersom et Menneske gjør Alvor af først at søge Guds Rige, saa er Intet vissere, end at han bliver Ingenting i denne Verden, der, nidkjerere end Himlen, holder over, at kun den, som søger, finder, og hvor jo endog, hvad ikke er saa i Forhold til Himlen, (thi vistnok er Veien til Himlen trang, men ikke paa Grund af Menneske-Trængselen) Trængselen af de Søgende er saa stor, at ikke engang alle Søgende blive til Noget, om de dog maaskee altid blive lidt mere, end hvis En først søger Guds Rige, thi han bliver ganske vist Ingenting i denne Verden. Intet er lettere at godtgjøre, Gud forbyde, at Nogen skulde være saa uredelig eller saa fræk, at han kunde forlange det godtgjort. Jeg gjør mig paa ingen Maade bedre end Andre. I en vis Forstand er jeg vel ikke blevet til Noget — just dette er

vistnok Adskillige til Forargelse, fordi de mene, at jeg sagtens maatte kunne blive til Noget. Altsaa efter Saadannes Begreb er jeg ikke blevet til Noget. Imidlertid tør jeg ikke lade det gjælde, naar Evangeliet skal dømme. Naar det skal dømme, maa jeg beskjæmmet tilstaae, at jeg er blevet Noget, dog er det kun Lidet. Men jeg maa bevidne, at dette Noget jeg er blevet, er jeg ikke blevet ved først at søge Guds Rige, og jeg imødeseer roligt D'Hrr. Præsters Forsøg paa at godtgjøre, at man kan blive Noget i denne Verden ved — først at søge Guds Rige, hvad der, da det skal gjøres først, bestandigt kommer enhver anden Søgen i Forkjøbet, og, da det er Guds Rige, er aldeles ueensartet med Verden og med hvad Verdens er, hvortil blandt Andet ogsaa hører: at blive til Noget i Verden.

At derfor Evangeliets Fordring skulde forandres, at der skulde slaaes af, hvad Forstandigheden vil have, er mig af ganske Hjerte imod, som det er Christendommen imod. Ei heller ønsker jeg, at man skal give det Skin af, at vi Mennesker end i fjerneste Maade efterkomme Fordringen. Nei, jeg tænker som saa. Skal jeg have med Gud at gjøre — o, og det bør jo dog være et Menneske hans Glæde, hans Salighed, saa han ikke bryder sig om hele Europa,

[redacted]

det ikke saa? — have med Dig at gjøre, o Gud, forholde mig til Dig?

Lad saa Tilintetgjørelsen, den indre Tilintetgjørelse for Gud, have sit Frygtelige, have sin Smerte: Begeistringen burde dog vel være et Menneske det Saligere; frygteligt, frygteligt, om et Menneske deraf, at for Dig den redeligste Stræben er Intet, om han deraf tog Leilighed til at overgive sig til Uvirksomhed, eller om han ganske opgav at ville have med Dig at gjøre, for nu at blive en Alvorlig, der alvorligt stræber at blive til Noget i denne Verden.

Altsaa han, der er Forbilledet, hans Liv var lige fra Begyndelsen beregnet paa at kunne udtrykke Det: kun at tjene een Herre. Han tilhørte Intet og Ingen, var i intet Sammenhold med Noget eller med Nogen, Fremmed i denne Verden, i Armod og Ringhed, uden Rede, uden Hule, uden at have det han kunde hælde sit Hoved til. Som den lige Linie, der kun i eet eneste Punkt berører Kredsen: saaledes var han i Verden og dog udenfor Verden, kun tjenende een Herre.

Han kunde nu saaledes have levet hen i stille Ubemærkethed, hans Liv være blevet en lønlig Tilbedelse, i hvilken han kun tilhørte og ganske tilhørte den ene Herre, indtil saa Døden var kommet.

Men dette var ikke hans Tanke. Ogsaa fraseet, at han jo lod sig føde for at frelse Menneskenes Slægt, for ved sin Lidelse og Død at vorde Forsoningen — ogsaa dette fraseet, selv om han blot vilde have været Forbilledet, han vilde saa dog alligevel ikke have levet hen i Ubemærkethed. Nei, det var hans Gjerning, og det var hans Føde, kun at tjene een Herre; men han vilde gjøre det kjendeligt i Verden, og derfor maatte han saaledes frem, om jeg saa tør sige, paa Menneske-Slægtens Skueplads, at han kunde fæste, om muligt, Alles Opmærksomhed paa sig. Selv vidste han kun altfor vel, hvad deraf vilde blive Følgen, at Menneskenes Opmærksomhed rettet paa ham blev hans Lidelse, at det at blive ueensartet med de nærmeste Andre, end sige at blive ubetinget ueensartet med Alle, og dog at ville blive blandt dem, at det er endnu farligere, end naar Soldaten i Slaget kommer ud af Skridtet med de Andre, hvad saa let kan ende med at blive nedtraadt. Og han blev i Verden, han trak sig ikke tilbage fra Verden, men han blev der for at lide. Dette er noget Andet, end naar i vore Tider Prædikener føre Klage over en vis Art Fromhed, der da forresten ikke just er i Brug i vore Tider — og forsaavidt er det besynderligt, at der nu føres Klage over den — men vel var det i en

svunden Tid, en Fromhed, der søger et afsides Skjulested, langt borte fra Verdens Larm og dens Adspredelser og deres Farer, for. om muligt, i dyb Stilhed at tjene Gud ene. Man anklager denne Art Fromhed, man siger det er Feighed o. s. v. Derfor gjøre vi det nutildags anderledes og bedre, vi Fromme, vi blive i Verden — og gjøre Carriere i Verden, glimre i Selskaberne, stadse med Verdsligheden — ligesom Forbilledet, der ikke feigt trak sig tilbage. O, Dyb af Underfundighed! I den Forstand at blive i Verden, at man giver Gud og det Gudelige en god Dag, bestemmer sig og sit Liv aldeles eensartet med Verdsligheden, bliver aldeles Verdslighed, den Art — Fromhed! — den er virkelig ikke høiere end hiin Klosterets Fromhed. Men man tillyver sig Profit paa to Maader: først river man al mulig verdslig Nydelse til sig (hvilket dog Klosterets stille Beboer gav Afkald paa), og saa er man fræk nok til at ville, at denne Verdslighed — hvilket Raffinement! — skal være en høiere Art, en høiere Art — ja hvo drømte om Sligt! — en høiere Art Fromhed, høiere end Klosterets stille Forborgenhed. O, afskyeligt! Nei! Vistnok er det ikke det Høieste at søge et afsides Skjulested for der, om muligt, at tjene Gud ene, det er ikke det Høieste, det seer man jo paa Forbilledet; men uagtet det ikke er det Høieste, er det dog nok muligt — og hvad kommer

Han vil udtrykke det kun at tjene een Herre, og udtrykke det i en Verden, hvor Alle mere eller mindre tjene to Herrer eller flere Herrer; og han vil ikke leve skjult, nei, han vil gjøre det kjendeligt, han vil henlede Alles Opmærksomhed paa sig: hvad vil saa Følgen blive? Følgen vil blive, at han vil støde fjendtlig sammen med hele Verden, med Alle, at disse, paa de forskjelligste Maader, ville søge at bevæge, at overtale, at lokke, at friste, at true, at tvinge ham til at blive dem liig, og sig selv, sin Opgave, sin ene Herre utro. Og Verden vil vove det Yderste for at faae sin Krig igjennem, den vil ikke slippe ham, indtil den forsmædeligste Død har gjort Ende paa hans Liv. Og hvad Verden vil, det Samme er der en ond Magt der ogsaa vil, denne Verdens Fyrste, han der — ligesom Gud! — fordrer at dyrkes ene, hvilket dog forsaavidt er en Umulighed, da han ikke er »Herren«, den ene Herre, saa Enhver, hvis eneste Herre han er, dog ikke tjener een Herre. Dette Sammenstød med Verden, med Menneskenes Slægt, som den onde Magt ophidser, er ogsaa Forbilledets Historie.

Han tjener kun een Herre; og som Den der skal stride paa Løbebanen er paaklædt dertil, og Den der skal kæmpe i Slaget er rustet dertil: saaledes er ogsaa hans Tilværelse beregnet paa at kunne tjene kun een Herre.

Han er ubetinget Fremmed i Verden, uden det mindste Sammenhold med Noget eller med noget eneste Menneske i den Verden, hvor Alt forresten er Sammenhold. Det er sværere for en Riig at indgaae i Himmeriges Rige end for en Kameel at gaae igjennem et Naaleøie; men det er umuligt at Den kun tjener een Herre, der har end det mindste Sammenhold.

Han er ikke som Mand bundet til nogen Qvinde, nei, han har heller ingen Fader, ingen Moder, ingen Broder eller Søster, ingen Slægt han holder sammen med, nei »disse (Disciplene) ere min Fader og Moder og Broder og Søster.«

Men saa har han jo Disciplene? Disciplene; hvis de ere de sande Disciple, da er der ikke noget Sammenhold, thi i at forholde sig til Discipelen forholder han sig i ethvert Øieblik først til Gud, ene tjenende ham; og hvis Disciplene ville danne noget Sammenhold, da ere de ikke Disciple. Nei, ikke er det vanskeligt med Haanden at gribe og at fastholde, hvad der ved sin Glathed slipper

---

Det er sværere for en Riig at indgaae i Himmeriges Rige osv.] Matth. 19, 24.

mellem Fingrene, som det er Sammenholdet umuligt at fange ham, der kun tjener een Herre.

Da han imidlertid drager Alles Opmærksomhed paa sig, følger det af sig selv, at de paa den forskjelligste Maade kunne ønske at vinde ham for sig, blot at han opgav dette Overdrevne: kun at tjene een Herre.

Han fremtræder som Lærer, og næsten i samme Øieblik har han hele det lille Lands Opmærksomhed.

Han lærer: »Ingen kan tjene to Herrer.« »Nu, hvad han lærer, det var det Samme, naar han blot ikke selv gaaer hen og gjør derefter; thi saa bliver det en Umulighed at holde sammen med ham. Derimod lod det sig meget godt gjøre, at det, om at Ingen kan tjene to Herrer, at det blev (den sande Alvor!) en objektiv Lære — og saa et Rige af denne Verden, hvor han, Læreren, bliver Konge og Fyrste, og vi, der have staaet ham nærmest, nu komme til at staae Thronen nærmest.«

Han fremtræder som Lærer i det lille Folk, der, hvad gjerne er Tilfældet, er deelt i tvende Dele: de Mægtige og hvad man kalder Mængden. Begge Parter ere opmærsomme paa ham: hvilken af dem vil han tilhøre, hvilken af dem skal det lykkes at vinde

maa han ville være; og hvad han saa end vil være, han maa kunne naae det, og naar han vil være det, bliver det noget Stort — og saa vil hele Samtidens forenede eller dog mange af Sammenholdenes forenede Anerkjendelse begeistret slutte sig til ham. Thi det er med menneskelig Anerkjendelse som med Elskov, Venskab og Deslige, den er Selvkjerlighed. Hvor der er den ligefremme Kjendelighed, hvor det, at Nogen er det Udmærkede, er kjendt paa verdslig Magt, Ære, Anseelse, paa Guld og Gods: der er ogsaa den menneskelige Anerkjendelse ved Haanden. Det er jo — selv om det ikke altid er den Enkelte saaledes bevidst, men mere i ham en Selviskhedens Natur-Underfundighed — det er jo et ganske simpelt Regnestykke: ved at anerkjende her faaer jeg Fordeel af at dele med det Mægtige, at være med at holde med det Mægtige, og saa er jeg tillige et elskværdigt Menneske, hvis Sjel ikke er smaaligt sammenskrumpet, men udvidet i uegennyttig Begeistring. Hvor derimod den ligefremmere Kjendelighed mangler eller nægtes, der er det at anerkjende ikke at have Profit, er Anstrengelse, at bringe Offer: der udebliver den derfor, ligesom Elskov og Venskab udebliver der, hvor det christeligt vilde blive tydeligt, at det var Kjerlighed. Hvis Gud i Himlen iførte sig en ringe Tjeners Skikkelse, hvis han, guddommeligt ødselt, om jeg saa tør sige, vilde slaae om sig med Anviisninger paa Himlen: slig Storhed kan den menneskelige Anerkjendelse ikke indlade sig med. En menneskelig Middelmaadighed, der nu engang er i Velten, det er Noget for den menneskelige Anerkjendelses speculative Aand. Dersom der i en Familie er et Barn, som er det Udmærkede, og dette er ligefrem kjendeligt paa verdslig Ære og Anseelse, europæisk Navn, Stjerner og Baand: jo jeg takker, Familien er idel — uegennyttig! — Begeistring. Var han det Udmærkede men uden den ligefremme Kjendelighed, saa vilde Familien snart føle ham som en Byrde, en Plage, og langt hellere ønske, at han var et ganske ubetydeligt Menneske. Saaledes med den menneskelige Anerkjendelse — og Han, der kun tjener een Herre, han vil ubetinget være: Ingenting.

Med Almagts Kræfter — thi det har han, om end den Brug han gjør af dem skjuler det for Manges Øine; det er jo ogsaa som Vanvid at bruge, at behøve Almagts-Kræfter for at blive til Ingenting — med Almagts-Kræfter sikkrer han sig det at blive Ingenting. Og saaledes maa han komme til at bryde med alle Mennesker. Han maa gjøre dem, menneskeligt talt, ulykkelige, grændseløst ulykkelige, de faa ham saa Kjere, Moderen maa føle det som et Sværd, der gaaer gjennem hendes Hjerte, Disciplene maae føle det som Dødens Bitterhed — og han som havde og har

alle Muligheder i sin Haand! O, Misforstaaelsens Sjele-Qval! Og han maa, ogsaa i Forhold til de Kjereste, de Bedste, de Redeligste, han maa komme til at gjøre det aabenbart, at ethvert Menneske, det kjerligste (ak, det kjerligste!), det redeligste (ak, det redeligste!), dog, naar det ret kommer til Stykket, er en feig Usling, en Forræder, en Hykler. Frygteligt! Hvad er dog saa velgjørende i Liv og Død som at faae og at have faaet et godt Indtryk af et Menneske; hvad saa trøstesløst som at faae det modsatte af Den, man har elsket og troet? O, min Ven, betænk dette! Der er et ungt Menneske; han lærer en Pige at kjende, og denne elskede Pige bliver hans Hustrue — de blive 70 Aar gamle, det var en smuk Sommerdag deres Livs Dag, saa døer hun om Aftenen, og han siger rørt: hvad saa end andre Mennesker have erfaret, jeg har erfaret: at der er trofast Kjerlighed til. Lykkelige! Paaskjøn da for Alt, ikke blot hvad Du har havt, men hvad Du har, Din Lykke, Din Sorgs Lykke; o, lykkelige Sorg, at det var Døden, der jo ikke tog Trofastheden fra hende, men kun hende med hendes Trofasthed fra Dig! Thi hvis han var blevet nødsaget til at føre denne Pige ud i store Afgjørelser, saa vilde han have faaet noget Andet at vide, at ogsaa hun, mildest talt, dog var Pjat, at han selv var det, som jeg i den store Afgjørelse vilde erfare det om mig

Usselhed! Og det maatte Han, der kun tjente een Herre, hvis han skulde vedblive indtil det Sidste kun at tjene een Herre, han maatte gjøre det aabenbart om Alle, ogsaa Dem — dog her kan jo ikke være Tale om at see op til Nogen, men ogsaa om Dem, som han elskede, saaledes som kun han kunde elske, han der var ene Kjerlighed. O, Du der var Kjerlighed og Skaansel — Alt vilde de jo lide for og med Dig, kunde Du da ikke i Kjerlighed have slaaet en lille bitte, bitte Smule af og derved have skaanet dem for at faae det Indtryk af sig selv: jeg lumpne Usling! O, Sjele-Qval ikke at kunne skaane dem! O, Marter, ikke, af Kjerlighed, at kunne slaae den mindste, mindste Smule af — fordi man (som Vanvid!) af Kjerlighed vil frelse dem!

Han tjener kun een Herre; han bruger Almagts Kræfter for stadigt at sikkre, at være Ingenting! han bruger lige saa store Kræfter for ikke at vige en Tomme fra det Sted, han har indtaget, hvor han vil staae: midt i Virkeligheden, for Alles Øine, hvor han vil udtrykke: mit Rige er ikke af denne Verden; og endeligen, han bruger lige saa store Kræfter for at rette Alles Opmærksomhed paa sig. Det er — saaledes føler Samtiden det ogsaa — det er som et Forsøg paa at ville tvinge Menneske-Slægten til at gaae fra Forstanden, han vil nemlig paatvinge den, eller tvinge ind i den, Bestemmelsen af det at være »Aand«, hvad Menneske-Slægten altid har fundet en Overflødighed, og, tages der for alvorligt fat, da fundet det fornødent at værge sig paa Liv og Død mod denne vanvittige, besatte Overdrivelse, som maa komme fra En, »der har Djævelen.« Det er som at ville tvinge Samtiden fra Forstanden. Thi Loven for Forholdet mellem det »at være Ingenting« og »Opmærksomhed« er denne. Til det at være Ingenting svarer fornuftigviis Ubemærkethed, ingen Opmærksomhed at hendrage paa sig. Til det at være Noget svarer det at drage Opmærksomhed paa sig; den kommer saa og seer efter og siger: jo, ganske rigtigt her er Noget, og saa var det jo ganske i sin Orden, at der gik Bud efter mig, Opmærksomheden. Til det i høi Grad at være Noget svarer i høi Grad at drage Opmærksomhed paa sig; og det at være noget ganske overordentligt stort Noget kan, uden at forstyrre Meningen, drage en heel Samtids hele Opmærksomhed paa sig. Men her kommer det Afsindige: at være Ingenting — og saa hele Opmærksomheden rettet derpaa. Det er jo til at gaae fra Forstanden over. Det er jo lige saa afsindigt som midt i denne Verden at

---

»der har Djævelen.«] smlgn. Joh. 7, 20.

ville oprette et Rige, som ikke er af denne Verden. Thi vil man, at det skal ikke være af denne Verden, saa er det jo en reen Chicane eller Caprice, ligesom det er Galskab at vælge Stedet for det lige midt i denne Verden, man kan jo med samt Riget see at finde den anden Verden, eller man kan idetmindste dog søge et afsides Sted i denne Verden for der at oprette sit Rige, som ikke er af denne Verden. Men at vælge Stedet lige midt i denne Verden, det er høit Spil: enten er han gal eller alle vi Andre ere det; og det er paa Liv og Død: enten seirer han eller vi Andre, men vi enes ikke, saa lidet som Ild og Vand.

Dog han tjener kun een Herre; ikke det Mindste giver han efter i Henseende til at ville være eensartet med eller lade sig tvinge ind i nogensomhelst Eensartethed med denne Verden ved at blive Noget i denne Verden, ei heller giver han end det Mindste efter i Henseende til at lade sig tvinge udenfor Verden, i Afsideshed. Nei! Saa maa tilsidst hele Verden, Alle forenede, vende sig mod dette Menneske. Hvorledes skal man blive ham qvit?

Hvorledes skal man blive ham qvit? At frigjøre sig fra ham paa denne Maade, at man erklærede ham for afsindig, og saa

falder det ham paa Sinde: Du maa dog engang sige, hvo Du er; nu er Øieblikket, nu er der almægtigt sikkret, at det ikke kan tages forfængeligt, altsaa: »jeg er dog en Konge.« Det er til at tabe Forstanden og til at blive rasende over med det Menneske, at han siger det nu. Det var det vi Alle ventede paa, at han skulde have sagt strax, og han var blevet det, Intet er vissere — han synes kun at have ventet paa det Øieblik, da det ubetinget er for silde, da han selv har gjort det ubetinget umuligt, for saa at sige: »jeg er dog en Konge.«

Endnu kunde han slippe med Livet; Landshøvdingen har den Godhed paa den Anklagedes Vegne at henvende sig til den saa meget priste menneskelige Medlidenhed, som — hvo veed det! — maaskee ogsaa havde taget sig af ham, hvis han ikke ved sin hovmodige Opførsel indtil det Sidste havde gjort sig uværdig, uforbederlig indtil det Sidste, uden ved det mindste, mindste Tegn endog blot fjernt at antyde, at han, vunden for Livet og for Verden, dog nok kunde have Lyst til at leve for at blive til Noget i Verden. Folket har Valgretten, Valget mellem en Røvers Frigivelse og denne Anklagedes. De vælge Røveren. Og det forstaaer sig: den Anden var ogsaa en langt frygteligere Røver. Thi hvad er dog det, maaskee en halv Snees Gange at have overfaldet en Reisende paa Landeveien, hvad er dog det mod hans Overfald paa hele Menneske-Slægten og paa det at være Menneske! Thi, see en Tyv kan stjæle mine Penge; forsaavidt han gjør det ere vi uenige, men i en anden Forstand ere vi aldeles enige, thi sandeligen Tyven er af samme Mening som jeg, at Penge er et stort Gode. Og Bagvaskeren kan stjæle min Ære og Anseelse; men sandeligen Bagvaskeren er af samme Mening som jeg, at Ære og Anseelse er et stort Gode, det er derfor at han berøver mig min. Men man kan paa en langt underfundigere Maade ligesom frastjæle os Alle Penge, Ære, Anseelse o. s. v., stjæle os Mennesker Det ud af Livet, hvori vi Mennesker have vort Liv. Og det gjorde jo han, den Anklagede. Han stjal ikke Rigmandens Penge — nei, men han tog Forestillingen bort fra det at have Penge. »O, usle, foragtelige Mammon,« det udtrykte hans Liv, »usle Mammon, som et Menneske besmitter sig selv med at sammenpuge, som han opdynger til sin egen Fordærvelse, som han besidder til sin Fortabelse, for engang i Helvede evigt at forbande sig selv. O, hvis Du forstod mig, Du vilde ansee Tyven, som stjal Alt fra Dig, for

---

»jeg er dog en Konge.«] Joh. 18, 37.

din største Velgjører, der hjalp Dig, som Du behøvede det — thi en Kameel gaaer vanskeligt gjennem et Naaleøie.« Ei heller var han en Bagvasker, der forkleinede Nogens Ære og Anseelse, nei, men han tog Forestillingen bort fra menneskelig Ære og Anseelse. »O, usle Narredragt,« det udtrykte hans Liv, »usle Narredragt, uslere jo høiere det kommer op, jo mere den straaler og funkler. Du veed det ikke, det gaaer Dig som hiin Konge, der tog feil og tog Liigskjorten paa istedetfor Kronings-Dragten: saaledes tager Du vistnok ikke feil, det er ganske rigtigt Kronings-Dragten Du har paa, men see Dig for, just den er Liigskjorten, Liigskjorten, i hvilken Du saa kan fare til Helvede, uden at Du behøver at befrygte, at Nogen skal ville forsøge at berøve Dig den, thi der vil den netop være Dig til Marter, Du maa til Straf blive i den, udstødt — fordi Du ikke havde Bryllups-Klædningen paa.« Men hvad hjælper det saa, at jeg faaer Lov at beholde Pengene, at jeg faaer Lov at beholde Purpuret, Stjerner og Baand, hvad hjælper det, at der overalt raabes i Gevær, at Alle falde paa Knæ, naar jeg viser mig, hvad hjælper det mig, naar han sætter Sit igjennem, thi han har jo taget Forestillingen fra det, og seirer han, er jeg snarere til Nar for hver Gang der raabes i Gevær, og for hver Gang man knæler for mig. Er det da maaskee for haardt at

»Ingen kan tjene to Herrer«, det er hans Ord, og han var Ordet: han tjente kun een Herre. Han har altsaa ikke blot Ret i at sige det, men ogsaa Ret til at sige, hvad han har sagt i Evangeliet: »Ingen kan tjene to Herrer.«

Dog for at Sagen ikke skal blive os Mennesker altfor alvorlig, dræbende i Angest, bortleder han vor Opmærksomhed fra sig selv, og henleder den paa noget Andet, næsten som var det Opmuntring, Adspredelse: »betragter Lilierne paa Marken, seer til Himmelens Fugle.« Altsaa han siger ikke: »Ingen kan tjene to Herrer . . . seer paa mig«, nei han siger: »Ingen kan tjene to Herrer . . . seer til Lilierne paa Marken, betragter Himmelens Fugle.« Han kunde med Sandhed, om Du saa vil, med uendelig større Sandhed have sagt: »seer paa mig.« Thi Lilier og Fugle udtrykke dog egentligen ikke Noget, og kun han er Sandheden af, hvad Lilien og Fuglen sindbilledligt betegne. Men saa var Alvoren blevet dræbende. Derfor bruger han Lilien og Fuglen. Dog bliver Alvoren; thi Alvoren er, at Han siger det. I Forhold til al Sandheds Meddelelse maa der, hvis den skal være sand, først spørges, om det Sagte er sandt, dernæst om, hvo den Talende er, hvad hans Liv udtrykker. Hvis en Letsindig, en Ødeland eller en Karrig i et Digter-Stemnings Øieblik siger dette Sande: »seer til Lilierne paa Marken, betragter Fuglene under Himlen«, da er dette ikke Alvor, men Tant og Forfængelighed. Naar »Forbilledet« derimod siger det, da er det Alvoren, thi Hans Liv er Sandheden deraf. Men Alvoren formildes næsten til Spøg ved at anbringe Lilien og Fuglen. Noget at lee af er der dog derfor ikke — hvor underligt det end er, at Spurven nu ogsaa er blevet Professor, og i den alvorligste Videnskab eller Kunst, medens den, hvori den da idetmindste er forskjellig fra andre Professorer, imorgen sælges for 1 Sk., steges og spises — nei, Noget at lee af er der ikke; thi Lærerens Tilstedeværelse i Timen gjør, at Ingen tør lee. Og han loe aldrig som det hedder i en gammel Psalme: »hvi græder Den, som aldrig loe.« Imidlertid kunde man fristes til at tænke sig, at han smilende har sagt: »seer til Lilierne paa Marken, betragter Himmelens Fugle.« O, det er saa mildt, saa guddommeligt mildt — naar man selv er den Eneste, der nogensinde har udtrykt det kun at tjene een Herre, naar man veed, at det vil koste En Livet, saa ligesom at kunne glemme alt det og sige: »lad os tale om Lilien og Fuglen — ikke om mig!« O, naar det koster ham hans Liv og hver evige Dag hver Time Sjels-Lidelser: saa at kunne gjøre Underviisningen saa fornøielig! Med et Menneske er det anderledes. Naar han blot faaer en Smule mere end almindeligt at tænke paa, end

sige naar det er forbundet med Anstrengelse og Opoffrelse: saa gider han næppe see efter en Spurv eller en Lilie; i menneskelig-dum, tvær Indbildskhed mener han, at det er noget altfor Ubetydeligt, Noget for Børn, Fruentimmer, Dagdrivere. Men Verdens Frelser, han siger, som var det en Søndag-Eftermiddag eller en Ferie-Dag, hvor man ikke har Andet at bestille: »seer til Lilierne paa Marken, betragter Himlens Fugle.« Hvor barnligt, hvor sundt! Thi noget ganske Andet er jo dette Sygelige, som stundom sees: at et Menneske, der er blevet kjed af at have med Menneskene at gjøre, og næsten af selv at være Menneske, at han i en Slags opløst Tilstand nu hitter paa at leve sammen med Spurvene, hvilket, hvor tungsindigt det end er og hvor vittigt dette Tungsind end stundom kan yttre sig, er saare langt fra at være Alvor.

Betragt da Lilien og Fuglen! Giv Dig Tid, god Tid, og dog i en anden Forstand: benyt Øieblikket — husk paa, det er jo nu Efteraaret. Deiligt er det; men skjøndt det er selv en Aars-Tid, o [den] skjønneste, er Efteraaret tillige [som] var det en Erindring om den nu svundne Aarets Tid, eller en Erindring om, at den nu snart er ganske forsvunden: benyt da Øieblikket. Saa kommer Vinteren, den lange Vinter; saa seer og hører Du Intet til Lilien og Fuglen, saa har de længst pakket sammen, disse reisende Skole-

til Sorgen, hvad der staaer i en gammel Psalme: »ja, ja imorgen.« Og saa glæder Fuglen sig »idag.« Saa tænker Sorgen: »bliv Du kun, jeg skal nok passe paa; imorgen før det gryer ad Dag, og før Du er kommet op af Reden, og før Fanden faaer Sko paa (thi jeg er endnu tidligere paa færde end han; jeg er en af hans Tjenere og Forløbere, der komme først for at forsøge at bane ham Indgang), saa kommer jeg.« Og imorgen — Fuglen er der ikke mere. Hvorledes, den er der ikke mere? Nei, den er reist, den er borte. »Hvorledes reist? Der var jo lagt Beslag paa dens Pas, og jeg veed da for Satan, at den ikke er reist uden Pas.« »Ja, saa maa man ikke tilstrækkelig have passet paa, thi den er reist; den efterlod en Hilsen til Dem, det Sidste den sagde, var: »Siig til Sorgen: Ja, ja imorgen.« Du er dog snild, en uforlignelig Professor i Levekunsten, Du bevingede Reisende! O, saaledes at kunne sige til Sorgen: ja, ja imorgen; og saaledes at kunne, efterat have sagt det, glæde sig idag, dobbelt næsten fordi man har sin Glæde af at have sagt det! Og saa ikke at narre Sorgen et Par Dage, hvad hjælper det, da lige saa gjerne først som sidst, men at sige det saalænge, til det bliver en forgjæves Gang, naar Sorgen endelig for Alvor kommer; at lade den rende forgjæves hver evige Dag med den Besked: imorgen, og naar det saa endelig maatte blive Alvor, at den saa for Alvor kommer til at gaae forgjæves. Og Lilien! den er tankefuld, den hælder lidt med Hovedet, den ryster paa Hovedet, det er til Sorgen: ja, ja imorgen. Og imorgen, saa har Lilien lovligt Forfald, den er ikke hjemme, den er borte, Keiseren har tabt sin Ret, hvis han havde nogen, og Sorgen kan lige saa gjerne strax rive Fordringen istykker, den gjælder ikke; og derved bliver det, om Sorgen saa bliver rasende og siger: det gjælds ikke. O, saaledes at kunne sige til Sorgen: ja, ja imorgen; og saa at kunne blive saaledes rolig paa Stedet, yndig i sorgløs Glæde, om muligt gladere ved at have sin Spøg med Sorgen: imorgen! Ikke at narre den et Par Dage, en Uges-Tid; nei at vedblive at sige til Sorgen, hver Gang den melder sig: det er for tidligt, Du kommer for tidligt, at sige det saa længe, indtil det saa, naar den kommer, er — for silde! O, Mesterskabet i at leve! Man næsten gyser, medens man beundrer Mesteren; man næsten gyser, thi det er jo Liv og Død om at gjøre. Man næsten gyser, og dog nei, Mesterens Kunst er saa stor, at man — utaknemligt at være den store Kunstner! — end ikke mærker den mindste Gysen, men giver sig hen deri som i den yndigste, den lykkeligste Spøg.

Agt derfor paa Lilien og Fuglen! Visseligen, der er Aand i Naturen — især naar Evangeliet beaander den; thi da er Naturen idel Sindbillede og idel Lærdom for Mennesket, ogsaa den er indblæst af Gud og »nyttig til Lærdom, til Rettelse, til Optugtelse.« »Betragter Lilierne paa Marken; de sye ikke, de spinde ikke« — og dog, den bedst lærte Syerske, der syer om sig selv, og en Prindsesse, der af de kostbareste Tøier lader sye hos den bedst lærte Syerske, og Salomon i al sin Herlighed var ikke klædt som en af dem. Saa er der altsaa En, der spinder og syer for Lilierne? Det er der: Gud i Himlene. Men Mennesket, han spinder og syer. »Ja, det lærer Nøden ham nok; Nød lærer nøgen Kone at spinde.« »Aah, pfui, at Du kan tænke saa ringe om dit Arbeide, om det at være Menneske, om Gud, om Tilværelsen — som var det Hele en Straffeanstalt! Nei, betragt Lilierne paa Marken, lær af dem, lær at forstaae hvad Du veed: Du veed, at det er Mennesket, der spinder og syer, lær af dem at forstaae, at det dog egentligen, ogsaa da naar Mennesket spinder og syer, dog er Gud der spinder og syer. Troer Du at Syersken, hvis hun forstaaer dette, derfor vil blive mindre flittig til eller ved sit Arbeide, at hun vil lægge Hænderne i Skjødet og tænke: naar det dog alligevel egentligen er Gud, der spinder og syer, saa er det

»Seer til Fuglene under Himlen!« Hvorledes, Du er bekymret, dit Sind er nedbøiet, dit Øie vendt mod Jorden! Hvad er dette? Saaledes skabte Gud ikke Mennesket; det maa Du jo vide af enhver Børnebog. Det der udmærker Mennesket frem for Dyret er den opreiste Gang. Altsaa, vær saa god, op med Hovedet! »O, lad mig blot med Fred!« »Nei, lad os gaae lempeligt frem. Det vilde maaskee ogsaa være for stærk en Bevægelse for dit syge Sind, for brat en Overgang, om Du pludseligt fra Jorden saae op til Himlen. Saa lad os tage Fuglen til Hjælp. Den sidder ved Jorden hvor dit Blik er. Nu løfter den sig — den Smule kan Du vel ogsaa nok taale at hæve dit Hoved, saa dit Blik følger den. Den stiger — saa løft dit Hoved lidt endnu, og lidt endnu. Nu er det godt: nu er Fuglen høit under Himlen — og Du rigtigt stillet: see til Fuglen under Himlen — o, og tilstaae Dig selv, at saa lidet som Himmelhvælvingen kan siges at trykke, saa lidet er Gud Den, der nedtrykker, nei, det Nedtrykkende kommer fra Jorden eller fra det Jordiske i Dig; men som Himmelhvælvingen opløfter, saaledes er Gud Den der vil opløfte. »Seer til Fuglene under Himlen; de saae ikke, de høste ikke, de sanke ikke i Lade.« Dog lever Fuglen jo ikke af Luften, saa lidet som vi Mennesker. Der maa altsaa være En, der saaer og høster og sanker i Lade for dem? Det er der ogsaa, Gud, den store Forsørger, eller Forsyner, eller som vi ogsaa kalde ham: Forsynet. Han saaer og høster og sanker i Lade, og hele Verden er som hans store Forraadskammer. Kjedsommelige Mennesker have haft den kjedsommelige Tanke, for at kunne undvære Gud at ville gjøre hele Verden til een stor Ladebygning. Det er en daarlig Efterabelse. Nei, naar det er Gud der gjør det, saa er det fornøieligt — hvor fornøiet er ikke Fuglen under Himlen, som ikke saaer, ikke høster, ikke sanker i Lader! Men det gjør Mennesket, han pløier, han saaer, han høster og sanker i Lade. Lær saa blot af Fuglen under Himlen at forstaae hvad Du veed: Du veed, at det er Mennesket der saaer og høster — lær at forstaae, at det, naar Mennesket gjør det, dog egentligen er Gud som gjør det. »Hvilken Snak! Naar jeg i mit Ansigts Sveed gaaer ude paa Marken og høster, saa Sveden hagler ned af mig: saa veed jeg dog nok med Vished, at det er mig der høster, idetmindste er det mig der sveder. Eller er det maaskee ogsaa egentligen Gud der sveder; eller hvis det er Gud der høster, hvorfor skal jeg saa svede? Din Tale er noget høitravende, upraktisk Vaas.« »Menneske, Menneske, forhærdede Menneske-Forstand, vil Du da aldrig af Fuglen lære at gaae fra Forstanden for at blive Menneske! Vil Du aldrig lære, i

gudelig Opløftelse, som Fuglen, at forstaae: det at arbeide. Du vil vistnok endog blot saaledes komme Sandheden langt nærmere end Du er, ved engang at betragte Sagen omvendt, at Arbeide ikke saadan er Møie og Besvær, som man helst var fri for, at meget mere Gud har indrømmet Mennesket at kunne arbeide for at unde ham en Fornøielse, en Selvstændigheds-Følelse, der ikke kan kjøbes for dyrt med Ansigtets Sveed — thi om man sveder eller ikke sveder kan da ikke gjøre Udslaget; en Dandsende sveder jo ogsaa, man kalder ikke derfor det at dandse et Arbeide, Møie og Besvær. Dette er den ene gudelige Forstaaelse af det at arbeide — og saa er man saare langt fra at klage over Ansigtets Sveed. Tag et Barn og Forældrene i Forhold til det. Lille Ludvig. han bliver hver Dag kjørt en Tour i sin Barnevogn, en Fornøielse der gjerne varer en Time; og at det er en Fornøielse, forstaaer lille Ludvig godt. Og dog har Moderen hittet paa noget Nyt, som bestemt vil fornøie lille Ludvig endnu mere: om han ikke selv kunde trække Vognen? Og han kan! Hvorledes, han kan? Ja, see Tante, lille Ludvig kan selv trække Vognen! Lad os nu være Mennesker, ikke forstyrre Barnet! thi vi veed jo nok, at lille Ludvig ikke kan, at det egentligen er Moderen der trækker Vognen, og kun for ret at fornøie ham, er det hun leger den Leeg, at lille

Moderen der trak Vognen; han har derfor nu en anden Glæde af denne Barndoms-Erindring: at tænke paa Moderens Kjerlighed, der saaledes kunde hitte paa Noget for at fornøie Barnet. Men nu er han Mand, nu kan han virkelig selv; han føres nu maaskee endog i Fristelse af Dette: virkelig at kunne selv — indtil hiin Erindring fra Barndommen minder ham om, hvorvidt han ikke endnu, i en langt høiere Forstand, er i samme Tilfælde som Barnet, at det, naar Manden arbeider, dog egentligen er en Anden, er — Gud, der arbeider. Troer Du, han derfor vil blive uvirksom, lægge sig paa den lade Side og sige: naar det dog er Gud der arbeider, saa er det bedst, at jeg bliver fri? Hvis saa, saa er denne Mand en Nar, for ikke at sige en uforskammet Slyngel, af hvem Gud ingen Glæde kan have, og som ikke selv kan glæde sig ved Fuglen, og som ikke var bedre værd, end at vor Herre satte ham paa Porten; og saa kan han see hvor han bliver af. Men den brave, retsindige, gudfrygtige Arbeider, han bliver kun desto stræbsommere, for desto stadigere at forstaae, at — livsalige Spøg! — at Gud er Medarbeider — o, Alvor! Skabt i Guds Billede som han er, med opløftet Hoved, seer han mod Himlen efter Fuglen — Spøgefuglen, af hvem han lærer Alvoren, at det er Gud, der saaer og høster og sanker i Lade. Men han synker ikke hen i Uvirksomhed, han seer strax til, han passer sit Arbeide — ellers faaer han jo ikke at see, at det er Gud, der saaer og høster og sanker i Lade.

Du Lilie paa Marken, Du Fugl under Himlen! Hvad skylder et Menneske dog ikke Dig? Nogle af sine bedste og saligste Timer. Thi da Evangeliet indsatte Dig til Forbillede og Læremester, da blev Loven afskaffet, og Spøgen anviist sit Sted i Himmeriges Rige, saa vi ikke mere ere under Tugtemesteren men under Evangeliet: »Betragter Lilierne paa Marken, seer til Fuglene under Himlen!«

— Men saa bliver maaskee det Hele om at følge Christum efter, om Efterfølgelsen, det bliver saa maaskee en Spøg? Han hjalp os selv ved ikke at sige: »seer paa mig«, men: »betragter Lilierne, seer til Fuglene!« Han viste bort fra [sig selv], og vi — ja, det var da ikke at fortænke os Mennesker i — vi toge kun altfor gjerne mod Vinket; kløgtige som vi alle ere, naar det gjælder om at spare Kjød og Blod, kløgtige forstode vi kun altfor godt, hvad der blev os indrømmet ved at have saadanne Forbilleder; og vi bleve uudtømmelige i at pynte dette ud, — kun med en vis hemmelig Gru tænkende paa Alvoren: Christi Efterfølgelse.

Nei, ikke ganske saaledes kan det tillades os, det vilde være at gjøre Evangeliet saa let, at det i Grunden — hvad just »Christi Efterfølgelse« er som beregnet paa at forhindre — blev Poesie.

Thi vistnok kan Lilien og Fuglen med Sandhed siges kun at tjene een Herre; men det er dog kun sindbilledligt, og Forpligtelsen for Mennesket til her »at følge efter« et digterisk Udtryk, ligesom ogsaa Lilien og Fuglen, som Læremestre betragtede, i strengeste Forstand ere uden Myndighed. Fremdeles, hvis et Menneske, med Lilien og Fuglen som Forbilleder, levede, som vi i det Foregaaende have fremstillet det, saa han i Alt tænkte Tanken om Gud ind med: saa er dette vistnok Fromhed, og en Fromhed der, ganske reen, vel aldrig er seet blandt Mennesker. Men i strengeste Forstand Christendom er dette endnu ikke; det er egentligen jødisk Fromhed. Det for Christendommen Afgjørende er slet ikke udviist her: det at lide, fordi man holder sig til Gud, eller, som det hedder, at lide for Læren — den egentlige Christi Efterfølgelse.

Ak ja, det er som aldeles glemt i Christenheden, hvad Christendom er. Naar En blot nogenledes vil fremstille den, er det ikke langtfra, at man indbilder sig, at det er en Grusomhed, et Menneske-Plagerie, han selv hitter paa — i den Grad følger nøi-

Efterfølgelsen en Overdrivelse, en latterlig Overdrivelse), saa breder Christendommen sig i den Grad, at Christenhed og Verden næsten falde sammen, eller Alle blive Christne; Christendommen har fuldkommen seiret, — det vil sige: den er afskaffet!

O, at man itide havde passet paa dette, saa var Tilstanden i Christenheden en anden end den nu er. Men da den menneskelige Paastaaelighed, betræffende ikke at ville vide Noget af denne Snak om Efterfølgelse, blev mere og mere truende; da Leiesvende og Menneske-Trælle eller dog kun meget svagt Troende paatoge sig at være Ordets Forkyndere: saa blev Historien i Christenheden, fra Slægt til Slægt, en stadig Slaaen af paa Prisen af det at være Christen. Til Sidst blev det en saadan Spotpriis, at vel snart den omvendte Virkning indtraadte, at Menneskene neppe gad have med Christendommen at gjøre, fordi den ved denne usande Mildhed var blevet saa vammel, at det æklede. At være Christen — ja, naar man da blot ikke bogstavelig stjæler, ikke bogstavelig gjør Tyverie til sin Næringsvei; thi at være Tyv i sin Næringsvei, det kan godt forenes med at være en alvorlig Christen, der gaaer til Alters en Gang om Aaret, og et Par Gange om Aaret eller dog bestemt Nytaarsdag i Kirke. At være Christen — ja, naar man da i at bedrive Hoer ikke overdriver, eller, forladende den gyldne Middelvei, gaaer til Yderlighed; thi iagttagende — Decorum! — ɔ: skjult med Smag og Dannelse, kan det endnu nok forenes med at være en alvorlig Christen, der idetmindste een Gang hører en Prædiken for hver 14 Gange han læser Komedier og Romaner. Og at der skulde være Noget i Veien for, at man paa enhver Maade aldeles bestemmede sig i Lighed med Verdens Skikkelse, ved ethvert klogt Middel søgte at sikkre sig den størst mulige jordiske Fordeel, Nydelse o. s. v., — at der skulde være Noget i Veien for, at det ypperligt lod sig forene med at være en alvorlig Christen: det vilde da være en latterlig Overdrivelse, en Uforskammethed, om Nogen vovede at byde os Sligt, en grændseløs Taabelighed af Den, der vovede det, da der dog ikke var eet eneste Menneske, der vilde reflectere paa — hvad der staaer eller at det staaer i det nye Testamente. Dette er en wohlfeil Udgave af det at være Christen, dog er det Virkelighedens Status; thi at Præster om Søndagen i en stille Time declamere om de høie Dyder o. s. v. forandrer ikke Virkelighedens Status om Mandagen, da man forklarer sig en saadan Forkyndelse af, at det er Præstens

---

Decorum] Sømmelighed.

Embede og Levebrød, og da mangen Præsts Liv vel ikke er anderledes end hiin Virkelighedens Status — men det er egentligen Existentsen som prædiker, det med Munden og Armene har ingen Art.

Imidlertid var der jo ogsaa Dem, som holdt Christendommen høiere i Priis, men aldrig høiere end omtrent til hiin stille Fromhed, der under Naadens Mildhed oftere tænker paa Gud, venter alt Godt af hans faderlige Haand, søger Trøst hos ham i Livets Nød.

»At lide for Læren« — Christi Efterfølgelse: det er aldeles afskaffet, længst, længst bragt i Glemsel. Forsaavidt man i Prædikeforedraget ikke godt ganske kan undgaae at tale om Efterfølgelsen (om Nogle dog end har vidst at indrette det saaledes, at det lod sig gjøre), saa gjør man det saaledes, at det egentlig Afgjørende forties, og der sættes noget Andet istedet: at man bør finde sig i Livets Gjenvordigheder med Taalmod o. s. v.

Men »Efterfølgelsen« er afskaffet. Den bestaaende Christenhed vilde vistnok, dersom den da ellers for Latter kunde komme til at høre, falde i den dybeste Forundring, hvis den fik at høre, at dette er det nye Testamentes og alle de sande Christnes Lære

maa, hvis der skal blive Mening i Christenheden, igjen anbringes, men, som sagt, saaledes at man har lært Noget af tidligere Tiders Vildfarelse.

Uden at anbringe »Efterfølgelsen« er det umuligt at faae Magt med Tvivlene. Derfor er ogsaa Tilstanden i Christenheden: at have sat Tvivl istedetfor Tro. Og saa vil man standse Tvivlen med — Grunde; og endnu er man ikke standset i denne Retning, endnu har man ikke lært, at det er spildt Møie, ja at det er at nære Tvivlen, at give den Grund til at vedblive; endnu er man ikke opmærksom paa, at »Efterfølgelsen« er den eneste Magt, der, som en Politie-Magt, kan splitte alle Tvivlenes Opløb og gjøre lyst og tvinge til, hvis man ikke vil være »Efterfølgeren,« idetmindste at gaae hjem og holde sin Mund.

»Efterfølgelsen«, hvilket svarer til »Christus som Forbillede«, maa drages frem, anbringes, bringes i Erindring.

Lad os tage denne Sag fra Grunden, dog i al Korthed. Verdens Frelser, Vor Herre Jesus Christus er ikke kommet til Verden for at bringe en Lære; han har aldrig doceret. Da han ikke har bragt en Lære, har han da heller ikke søgt ved Grunde at bevæge Nogen til at gaae ind paa Læren, ikke ved Beviser at godtgjøre den. Hans Lære var egentligen hans Liv, hans Tilværelse. Vilde Nogen være hans Discipel, da var, hvad jo ogsaa sees af Evangeliet, hans Fremgangsmaade en anden end den docerende. Han sagde til en Saadan omtrent: vov en afgjørende Handling, saa kan vi begynde. Hvad vil det sige? Det vil sige, Christen bliver man ikke ved at høre noget om Christendom, at læse Noget derom, at tænke Noget derover, eller ved, medens Christus levede, at see ham engang imellem eller at gaae og gabe paa ham hele Dagen: nei, der fordres en Bestedelse (Situation) — vov en afgjørende Handling; Beviset gaaer ikke forud men følger efter, er i og med Efterfølgelsen, der følger Christum efter. Naar Du nemlig har vovet den afgjørende Handling, saa Du bliver ueensartet med denne Verdens Liv, ikke kan have dit Liv deri, støder sammen dermed: saa vil Du efterhaanden bringes i en saadan Spænding, at Du vil kunne blive opmærksom paa, hvad det er jeg taler om. Maaskee vil ogsaa Spændingen virke saaledes paa Dig, at Du forstaaer, at Du ikke kan holde den ud uden at tye til mig — og saa kan vi begynde. Kunde man vente det anderledes af »Sandheden«? Maatte den ikke udtrykke, at det er den Lærende der trænger til Læreren, »den Syge der trænger til Lægen«, ikke omvendt, som Christendommen i den senere Tid blev forkyndt, saa det er »Lægen der trænger til Patienterne«, Læreren der trænger

til de Lærende, og derfor, selvfølgeligt, maa, som en anden Sælger, der jo ikke forlanger, at et høistæret Publikum skal kjøbe Katten i Sækken, være til Tjeneste med Grunde, Beviser, Recommendationer fra Andre, som ere blevne hjulpne eller underviste o. s. v. Men den guddommelige Sandhed! Dog at den bærer sig anderledes ad har ikke sin Grund i hvad man kunde kalde guddommelig Fornemhed. Nei, nei, i den Henseende var Verdens Frelser vistnok villig til at fornedre sig som i Alt; men det kan ikke være anderledes.

Vi ville nu ikke dvæle ved, hvorledes Christendommen efterhaanden udbredte sig i Verden; vi haste hen til et bestemt Punkt, der er afgjørende for Tilstanden i den nuværende Christenhed.

Vi standse et Øieblik ved Middelalderen. Hvor store dens Vildfarelser end vare, dens Opfattelse af Christendommen har et afgjørende Fortrin for vore Tiders. Middelalderen opfattede Christendommen i Retning af Handling, Liv, Existents-Omdannelse. Dette er det Værdifulde. Noget Andet er, at det var nogle besynderlige Handlinger, den hittede paa, at den kunde mene, at det at faste i og for sig var Christendom, det at gaae i Kloster, det at give Alt til de Fattige, for ikke at tale om, hvad vi nu næppe kunne omtale uden at smile, at det at hudflette sig selv, at gaae

heden, eller til Fortvivlelse, altsaa til at gaae Glip af Saligheden. Thi at ville bygge paa gode Gjerninger — jo flere Du øver, jo strengere Du er mod Dig selv, desto mere udvikler Du blot i Dig Angest, og ny Angest. Ad den Vei — hvis et Menneske ikke er ganske aandløst, ad den Vei kommer han kun til lige det Modsatte af Fred for sin Sjæl og Hvile, til Ufred og Uro. Nei, et Menneske retfærdiggjøres ene ved Troen. Og derfor i Guds Navn ad Helvede til med Paven og alle hans Hjælperes Hjælpere; og bort med Klosteret, samt al Eders Fasten, Pidsken og alt det Abespil, som er brugt op under Navn af Efterfølgelse.

Men lad os ikke glemme, derfor afskaffede Luther ikke Efterfølgelsen, ei heller det Frivillige, hvad Kjælenskabet saa gjerne vil bilde os ind om Luther. Han anbragte Efterfølgelsen i Retning af at vidne for Sandhed, og (dog uden at indbilde sig, at det var fortjenstligt) udsatte sig der frivilligt for Farer nok. Det var jo ikke Paven, der angreb Luther, det var Luther, der angreb Paven; og Luthers Liv var, om han end ikke blev henrettet, dog et, menneskelig talt, ofret Liv, et Liv ofret til at vidne for Sandhed.

Den nuværende Christenhed, idetmindste den jeg taler om, slutter sig til Luther; noget Andet er, om Luther kunde vedkjende sig den, om ikke det Sving, som Luther gjorde, kun altfor let kan blive ind paa en forkeert Vei, saasnart der ikke er en Luther med, hvis Liv gjør det sande Sving til Sandhed. I ethvert Tilfælde bliver det vistnok rigtigst, dersom man vil see, om der ikke er Misligheder i den nuværende Tilstand, at søge tilbage til Luther og det Sving han gjorde.

Vildfarelsen som Luther svingede af fra var: Overdrivelse i Retning af Gjerninger. Og ganske rigtigt, han tog ikke Feil: et Menneske retfærdiggjøres ene og alene ved Troen. Saaledes talte og lærte — og troede han. Og at dette ikke var at tage Naaden forfængeligt, derom vidnede hans Liv. Ypperligt!

Men allerede den næste Slægt sagtnede; den svingede ikke med Rædsel af fra Overdrivelse i Retning af Gjerninger (hvad Luther havde levet i) ind i Troen. Nei, den gjorde det Lutherske til Doctrin; og saaledes satte ogsaa Troen af i Livs-Kraft. Saa sattes der af fra Slægt til Slægt; Gjerninger — ja det veed Gud, det var der rigtignok ikke mere Tale om, det var Synd at beskylde denne senere Tid for Overdrivelse i Retning af Gjerninger, og saa fjantet var man da heller ikke, at man formastede sig til at ville have Fortjeneste af hvad man fritog sig for at gjøre. Men nu Troen — mon den findes paa Jorden?

Hvad Christus fordrede som Betingelse for at komme i den Bestedelse, at der kan være Tale om at blive Christen, en afgjørende Handling, det behøves nu ikke mere. Ens Liv er væsentligen eensartet med Verdsligheden og denne Verden; saa hører man maaskee lidt om Noget, som maaskee er Christendom, man læser lidt, tænker lidt over Christendom, har engang imellem en Stemning — og saa er man Troende og Christen, ja man er det jo allerede iforveien: man fødes som Christen, snurrigt nok, og hvad der gjør det endnu snurrigere, man fødes som Lutheraner. Det er unægteligt en meget mislig Maade at blive Troende og Christen paa; den har ogsaa kun saare liden Lighed med det Lutherske: fra den Rædsel, gjennem en Række Aar at have martret sig selv i et Kloster uden at finde Hvile for sin Sjæl eller Hvile fra denne Rædsel, endelig at finde Troens salige Udvei, saa det intet Under var, at denne forsøgte Mand vidnede saa stærkt mod at bygge sin Salighed paa Gjerninger, ikke mod Gjerninger — det var blot den listige Verden, som hørte feil.

Men da man nu havde afskaffet det at blive Christen ved Hjælp af en afgjørende Handling, der kan tilveiebringe Bestedelsen (Situationen), hvor det afgjøres, om man vil være Christen eller ikke: saa satte man for dog at gjøre Noget det at tænke over

er kommet ind i Verden uden Professorer. Og den, der har noget Øie for Christendom, vil vel see, at Ingen er saa beregnet paa at praktisere Christendommen ud af Verden som »Professoren.« Thi Professoren forrykker hele Synspunktet for Christendommen.

Og derfor maa Efterfølgelsen anbringes. Til Professoren svarer Christendommen som objektiv Lære, Doctrin*). Den Opfattelse af Christendom spiller saa, ved Hjælp af Tvivlen eller ved Hjælp af Grundene, Seiren i Hænderne paa Tvivlen og forvandler, hvad Christendommen meest afgjørende trænger paa som paa det afgjørende, Afgjørelse til Udsættelse fra Dag til Uge, til Maaned, til Aar, til Levetid. Naar »Professoren« staaer paa sit Høieste, og Christenheden anskuer sig selv i Professoren, som den engang skuede sig selv i Klosteret, vil Tilstanden i Christenheden være den: Christendommen er egentligen ikke til, *adhuc sub judice lis est,* man imødeseer Resultatet betræffende hvad Christendom er, eller hvad der er Christendom. Troen er ikke til, høist en Stemning, der vakler mellem at erindre Christendommen som et Forsvundet og at forvente den som et Tilkommende. Efterfølgelsen er en Umulighed, thi da Alt er gjort svævende, kan man umuligt komme til at begynde paa noget Afgjørende, men Ens Existents driver saadan med Strømmen, og man bruger den naturlige Selvkjerlighed til at gjøre sig Livet saa behagelig som muligt. »Pro-

*) Anm. [Denne Anmærkning anbringes maaskee.] Ogsaa i bedre Tider var der jo vel deelviis nogen christelig Videnskabelighed; men den Enkelte (Undtagelsen), der beskjeftigede sig med dette Videnskabelige, havde christelig Ædruelighed til (hvad der udtrykker, at for ham var det afgjort, at han vilde være Christen, og at det at være Christen hnm det Afgjørende) saa selv at leve som Asket, ved sit Liv, altsaa langt, langt stærkere at udtrykke Modsætningen, at Christendommen dog væsentlig er noget ganske Andet end Videnskab som Mathematik o. s. v., ligegyldig ved det Personlige, og at Christendommen aller-, allermindst er bragt paa sit Høieste, naar den, i Eensartethed med denne Verden, af verdsligt triumpherende Docenter foredrages som objektiv Videnskab, eller naar, bestandigt lærdere og lærdere, Afgjørelsen med at blive Christen, eller med at blive Christen saaledes, at dette er kjendetigt paa anden Maade end ved »Forsikkringer«, holdes hen, fordi der bestandigt imødesees — et Resultat fra Videnskaben.

adhuc sub judice lis est] Sagen er endnu for Domstolen.

fessoren« kan Intet gjøre fast; det han kan, er: han kan gjøre Alt svævende, Stundom seer det ud som var det lutter Tilforladelighed, det Professoren foredrager. Det er dog en Skuffelse, ligger mere i Mine og Forsikkringer, seet nøiere, er hans Fasteste dog indenfor den videnskabelige Tvivl og altsaa svævende. Kun Efterfølgelsen kan gjøre Enden fast; men som Kongen blegnede, da en usynlig Haand skrev paa Væggen: »Du er veiet og fundet for let:« saaledes blegner Professoren for Efterfølgelsen — ogsaa den udtrykker: Du er med Tyngden af al Din objektive Videnskab. Dine Folianter og Systemer, veiet og fundet for let. Hvad Under vel, thi, christeligt, er det netop den objektive Videnskab, der Intet mindre end tynger i Vægtskaalen. — Naar »Klosteret« er Misvisningen, maa Troen anbringes; naar »Professoren« er Misvisningen, maa Efterfølgelsen anbringes.

Efterfølgelsen maa bringes i Erindring, dog, som tidligere bemærket, saaledes, at vi have lært Noget af svundne Tiders Vildfarelser.

Den mildeste Maade, paa hvilken den kan bringes an, er: som Mulighed, eller hvad man vilde kalde dialektisk, saaledes, at den blot kommer til at trykke for at bringe Tvivlen til Taushed, og

bøie mig for ham. Men som Tilstanden i Christenheden nu er, og som jeg er, der ikke er bedre end de Andre, mener jeg, at det Foreslaaede allerede vil være en Deel vundet. Og jeg for mit Vedkommende, jeg har en Angest for dette Høie: i strengere Forstand at lide for Læren, at være »Efterfølgeren«, hvorimod jeg ikke skjuler, at det er Christendommens Fordring. Men jeg har en Angest — o, thi med dette kan saa let det Fortjenstlige komme igjen; og det er jeg dog af Alt meest bange for. Naar man indretter sit Liv saa beqvemt og nydelsesrigt som muligt, og aldrig falder ind i fjerneste Maade paa at offre Noget eller at give Afkald paa Noget, man kan faae: saa er det let nok at holde sig fri for det Fortjenstlige. Men sandeligen, naar et Menneske for Alvor offrer Noget og Meget, og saa i daglig Lidelse, som blev hans Løn, maa fortære, hvad det menneskelig talt er, den Bitterhed at lønnes saaledes: o, det kan saa let skee et Menneske i et svagt, Selvforglemmelsens Øieblik, at han mener at have Fortjeneste for Gud, at han, — for at jeg skal tale billedligt, om end i et Billede, der kun svagt udtrykker hvad jeg mener, — at han, som en Undersaat i et Selvforglemmelsens Øieblik lige over for Kongen, glemmer sig selv og lægger Haanden paa Kaarden. O, det er menneskeligt kun altfor let at forstaae. Frygteligt! Jeg er saa aldeles enig med Luther, hvad enten han nu har udtrykt sig saaledes eller ikke: at et Menneske, der utallige Gange, om det saa var muligt, utallige Gange hver evige Dag et heelt Liv igjennem havde gjort sig skyldig i alle de rædsomste Forbrydelser — og dog har den Trøst tilbage at sige til Gud: Gud, vær mig Synder naadig; at han maa prise sig ubeskrivelig lykkelig sammenlignet med den, der i størst mulige Selvfornægtelse, bringende ethvert Offer for Sandheden gjennem et langt Liv — et eneste Øieblik saae feil, og meente han havde Fortjeneste for Gud. O, rædsomste Forbandelse som et Menneske kan bringe over sig selv; at vove at offre, at lide Alt — og saa, at det blev ham selv den frygteligste Qval ved Formastelse mod Gud. Dette er min Mening. Der er Øieblikke, hvor jeg ikke mener, man ganske kan frikjende Luther for et vist Tungsind; men alligevel er jeg ganske enig med ham. Og derfor vover jeg ikke at anbringe Efterfølgelsen længere end som en trykkende Mulighed, der kan trykke Tvivlen til Taushed, og trykke i Retning af Ydmygelse. Det er en Formildelse, jeg tilstaaer det; jeg agter ikke at bære mig saaledes ad, at jeg i al Skjulthed formilder Christendommen. Nei, jeg melder mig saa høitideligt som muligt: at saaledes gjør jeg det. Man har, endog efter mine milde Begreber, utilladeligt formildet Christendommen. Ikke dette op-

holder jeg mig over; men man har gjort det saa skjult som muligt. man har sagt ved sig selv: lad bare Ingen mærke det. Dette er i mine Tanker oprørende. Hvem skulde jeg da frygte for? Menneskene? Dem frygter jeg ikke, og skal jeg ikke frygte! Gud? Men hvad hjælper det, hvor skjult jeg end gjør det, han seer det jo alligevel; og det han maaskee ikke tilgiver mig, er just, at jeg vil holde det skjult.

Efterfølgelsen maa anbringes for at trykke til Ydmygelse. Ganske simpelt saaledes. Enhver skal maales med Forbilledet, med Idealet. Al denne Sludder om, at Det var blot sagt til Apostlene, og Det blot til Disciplene, og Det blot til de første Christne o. s. v. o. s. v. skal bort. Christus vil lige saa lidt nu, som han vilde den Gang, have Beundrere, end sige Vrøvlehoveder, men kun Disciple. »Discipelen« er Maalestokken; Efterfølgelsen, og Christus som Forbilledet maa anbringes. At jeg saa gaaer reject eller bliver Fux: det finder jeg mig ydmygt i. Men jeg, og Enhver skal maales med Idealet; efter Idealet skal det bestemmes, hvor jeg er. Det skal ikke — og Gud være lovet, at det ikke skal; thi det er dog en sørgelig, en ussel Kortsynethed at ville sælge sin høie Værdighed: at forholde sig som Fux til Idealet, for at vinde Mid-

stok. Saaledes i Livets Virkelighed. Hvad er Spidsborgerlighed, hvad er Aandløshed? Det er at have forandret Maalestokken ved at udelade Idealerne, at have forandret Maalestokken efter hvordan vi Mennesker, som nu leve her paa dette Sted, nu engang ere. Hele Europa kan være spidsborgerlig, og en lille afsides liggende Kjøbstad kan maaskee ikke være det. Alt beroer paa, om den sande Maalestok bruges. Men det sandselige Velvære er ingen Ven af Idealernes Maalestok.

See, derfor er det gaaet tilbage i Christenheden, fordi man har afskaffet Efterfølgelsen og ikke engang anbragt den til at trykke — omvendt et babelsk Oprør mod Himlen, omvendt, thi det babelske var, (i al sin Fornægtelse dog langt, langt at foretrække) et Forsøg paa, ved en Opstand at storme Himlen, det andet er et Forsøg paa i Selvkloghed og Selvtilfredshed, ved et Affald, at blive skilt fra Himlen og Idealerne. Lad os tænke en christen By. Christeligt er Maalestokken: Discipelen, Efterfølgeren. Nu, men dersteds er rigtignok Ingen, der kan udholde den Maalestok. Derimod er der f. Ex. Pastor Jensen. Det er en begavet, en klog Mand, og der er meget Godt at sige om ham. Saa lad os gjøre ham til Nr. 1 og indrette os derefter, det er der Mening i, saa kan man dog blive til Noget i Verden. »Ja, men efter Idealets Maalestok er Hr. Jensen, for at erindre om hiint Billede, kun Nr. 70 i Classen.« Aa, blæse være med Idealerne, naar man skal have dem med, kan jo intet Menneske have Lyst til at leve. Og hvad mener Hr. Jensen? Han mener — ak derpaa kjender man, at han ikke engang er Nr. 70 — han mener, at han passende kan afgive Maalestok og Mynster, at det er Phantasterie med disse overdrevne Fordringer. Og saa leges der Christendom i den By: Pastor Jensen, en Selskabsmand ganske som skabt for denne Selskabsleg, bliver i Legen den sande Christen, endog Apostel, besynges i Aviserne som Apostel, bliver i Egenskab af Apostel — fortræffeligt! — overøst med alle Livets Behageligheder, som han ogsaa veed — i Egenskab af Apostel? — at sætte Priis paa.

See, det er spidsborgerligt at indrette sig saaledes i formeentlig Christendom, at man egentligen afskaffer Christendommen. Hvilken Christendommens Fordring er staaer ikke fast, det beroer paa, hvilke Mennesker man lever imellem. Istedetfor Efterfølgelse faaer man egentligen: at være som Folk er flest; og det at være lidt bedre er det Store. Men naar det bliver saa godt Kjøb at blive Christen, saa kommer Ørkesløsheden, og saa kommer Tvivlen, og saa kommer det egentlig Sande frem, at man ikke kan begribe, hvortil Christendommen skal. Og det er ganske sandt; thi er For-

dringen ikke større, saa bliver en Frelser, en Forsoner, Naade o. s. v. en phantastisk Luxus, og forsaavidt man ikke slipper det Christelige, men vedbliver at bevæge sig i dets Udtryk, bliver man lige saa latterlig, som naar et Barn har sin Faders Klæder paa. Hvad Christendommen forudsætter: en sønderknust Samvittigheds Qvaler, Trangen til Naaden, den dybt følte Trang, alle disse frygtelige indre Kampe og Lidelser; hvad Christendommen forudsætter for at kunne anbringes og bringe Naade, Frelse, Haab om evig Salighed, Fred for Samvittigheden: det findes ikke, eller kun i en lavcomisk Formindskelse. Alligevel vedbliver man at tale om Naaden, Frelsen, Forsoningen — i Grunden lutter Overflødighed, som man, høist, indbildt trænger til. Og saa tilsidst bliver man kjed af Christendommen; thi »Efterfølgelsens« Tryk manglede, Idealet, Christus som Forbillede.

At lide for Læren, at ville lide for Læren, ikke tilfældigviis at komme til at lide for den: ja den Art Christendom er gaaet af Brug. En næste Art Christendom, hvor der da i ethvert Tilfælde ikke er Tale om dette Afgjørende: at lide for Læren, findes maaskee næppe nok: en Christendom, hvor de sjælelige Tilstande,

falder paa at komme med Sligt — det vil sige udenfor Søndags-Tjenesten, som er noget Andet. Nei, lad os aldrig begynde paa det med en ængstet Samvittighed, saa kan vi snart faae hele Huset gjort til en Daarekiste. Jeg er af den Tanke, at hvis jeg havde i min Tjeneste et forresten udmærket Tyende, som jeg saare nødigt skilte mig ved og meget vilde savne — hvis jeg mærkede, at han eller hun befattede sig med at have en ængstet Samvittighed: ubetinget Opsigelse; det var det jeg sidst vilde taale i mit Huus. Og om det var mit eget Barn, han kom til at flytte ud.« »Men, Hr. Dr., det var da en forskrækkelig Angest for (Noget som De jo siger ikke er til) »en ængstet Samvittighed;« fast skulde man troe, det hævner sig, at man vil afskaffe Samvittighedens Angst — denne Angst er jo som en Hævn!« — En næste Art Christendom, hvor der da i ethvert Tilfælde ikke er Tale om at lide for Læren, den findes maaskee sjeldent nok: en stillere Nydelse af Livet, iagttagende en borgerlig Retfærdighed, derhos oftere tænkende paa Gud, saa Tanken om ham bringes lidt med ind; men uden engang dybt at have Stødet af Anstødet ved det Christelige, uden ret at mærke, at det Christelige er Jøden i mig til Forargelse og Grækeren i mig en Daarskab; og i ethvert Tilfælde at lide for Læren er der her ikke Tale om. — Den almindelige Art Christendom er: et verdsliggjort Liv, vel mere af Klogskab end for Samvittighedens Skyld undflyende store Forbrydelser, snildt søgende Livs-Nydelse — og saa engang imellem en saakaldt from Stemning. Det er Christendom — i samme Forstand som en Smule Qvalme og lidt Mavepine er Cholera. »Man kan jo kalde det Cholera.« Ja, det kan man godt, og for Tydeligheds Skyld kalde det dansk, eller endnu tydeligere kjøbenhavnsk, eller endnu tydeligere christianshavnsk Cholera — og saaledes kan man ogsaa kalde dette Christendom. Det vil sige, vi her paa Berget bliver enige om, eller maaskee en enkelt Gade bliver enig om, at det er Christendom — og saa er det Christendom. Hvad Under saa, at Menneskene have tabt baade Respekten og Smagen for Christendom. Thi man kan, usandt, gjøre Christendommen saa streng, at det Menneskelige maa oprøre sig mod den for at kaste den af sig, eller støde den fra sig. Men man kan ogsaa gjøre Christendommen saa mild, eller saaledes tillave den med Sødt, at det dog ikke hjælper alle de Forsøg man gjør ved Hjælp af Beviser og Grunde at pirre Appetiten og give Menneskene Smag for den, men at det maa ende med, at de ækles ved den. Nei, der skal Salt i Maden. Og, sandeligen det er der sørget for i det nye Testamente. Det glade Budskab skal ikke ved Hjælp af Grunde

og Beviser paaprakkes Menneskene, uværdigt, som naar en Moder maa sidde og tigge Barnet til at spise den sunde fortræffelige Mad, det dog kimser ad og ikke ret gider spise. Nei, Appetiten skal paa anden Maade vækkes — og saa skal man vel finde det glædelige Budskab velsmagende.

At lide for Læren. Det er dette, der uendelig forandrer Alt i Forhold til at blive og være Christen; dette der uendeligt lægger Tyngden paa. Eller hvis Christus havde forkyndt den Art Christendom, som nutildags Præsten, hvor lader det sig forklare: den Bekymring han havde for og af Disciplene, disse redelige, behjertede Mennesker, som sandeligen vare villige nok at slippe Alt for at tage fat og holde ud? Men her var Tale om »Efterfølgelse« i strengeste Forstand. Christus vidste det selv, at han maatte gjøre disse Mennesker, menneskelig talt, saa ulykkelige og elendige som Mennesker kunne blive, »de Elendigste af Alle« — hvis de skulde tilhøre ham. Og ikke blot dette, men at han maatte forlange af dem, at de dog fastholdt, at det var det udvalgte Vilkaar, der blev dem til Deel, at det var idel Glæde saaledes at lide, Guds overvættes særlige Naade og Kjerlighed mod dem. O, Rædsel! At det, der skal være det glade Budskab, Trøsten, Glæden — at det er Det, der, menneskelig talt, gjør mig til den elendigste af Alle, hvad jeg altsaa kan undflye ved ikke at have med det at gjøre! Og

udholde taalmodigen at lide Alt — dersom Eders Taalmodighed kun er taus Underkastelse, saa ere I dog i Grunden forargede paa mig — salig Den som ikke forarges paa mig!‹ Tag et menneskeskeligt Forhold. Lad en Elskende sige til den Elskede: min kjere Pige, jeg giver Dig din Frihed, vi maae skilles; at tilhøre mig vilde betyde, det kan jeg med Vished sige Dig forud, at Du, menneskelig talt, blev saa ulykkelig som muligt. Lad os antage, at hun svarede: Alt vil jeg taale, thi kun da er jeg blevet ulykkeligst, naar jeg er skilt fra Dig. Lad os gaae videre, lad os antage, at han svarede: vel, men jeg maa fordre Eet endnu, hvis Du skal blive hos mig, at Du fastholder, at det saaledes at blive ulykkelig med mig, dog alligevel er den høieste Lykke. Hvad saa? Vilde saa denne Pige ikke have fuldkommen Ret i at sige: Dette er Vanvid —? Jo; og vil hun ikke, saa vil jeg paa hendes Vegne sige: forekommer Sligt i Forholdet imellem Menneske og Menneske, da er det Vanvid. Og jeg kunde kun ønske Eet, at faae Lov til at banke dette Vanvid eller dette Galskab ud af den Skyldige; thi som der gives Besættelser, der kun kunne uddrives ved Bøn og megen Fasten, saa gives der ogsaa Galskab, som kun paadrages ved egen Skyld. Men i Forholdet mellem Gud-Mennesket og et Menneske kan Forholdet ikke være anderledes — salig den som ikke forarges!

At lide for Læren. »Men derom kan jo dog ikke være Tale i disse Tider, da Christendommen fuldkomment har seiret, og Alle ere Christne.‹ Jeg kunde fristes til at sige: vee, vee Dig, Du Hykler! Men det vil jeg ikke. Jeg vil hellere sige: min gode Mand, De troer ikke selv hvad De siger, De veed meget godt det er Usandhed, og hvortil saa saadan Tale, hvorfor vil De være ligesom den Mand, der for Alles Øine staaer med en hvid Pind i Munden og troer, han er usynlig. Nei, Fordringen til at lide for Læren er i dette Øieblik lige saa gyldig og anvendelig, som den var i Begyndelsen. Sagen er ganske simpel. Ethvert Menneske, der sætter en sand Selvfornægtelses Handling ind, han vil komme til at lide derfor. Dersom dette ikke var saa, var jo sand Selvfornægtelse en Umulighed; thi den Selvfornægtelse, der paa udvortes Maade lønner sig, den er jo ikke sand Selvfornægtelse. Det vaager derfor ogsaa Styrelsen kjerligt over, at hvis der er et redeligere Menneske, der vil fornægte sig selv, at det saa ogsaa kan blive sand Selvfornægtelse. Derimod kjender man usand Selvfornægtelse paa, at den i sit Første seer ud som Selvfornægtelse, men at den paa en anden Maade udvortes betaler sig, saa den i Grunden er klog Beregning.

Lad os tage et Exempel paa sand Selvfornægtelse. Luther f. Ex. Han var strengt optugtet til at kunne udtrykke den Art Fromhed, der i Middelalderen æredes og hædredes under Navn af Selvfornægtelse — som altsaa derfor ikke var sand Selvfornægtelse. Og just den Art Fromhed kaster Luther sig imod. Nu lod det sig tænke, at han havde valgt at blive f. Ex. en høifornem Geistlig, for paa den Maade at lønnes for sin Selvfornægtelse, at vidne mod den usande Art af Selvfornægtelse. I saa Fald havde det atter ikke været sand Selvfornægtelse. Men den redelige Luther saae rigtigt. Han vidnede mod hvad Tiden ansaa for sand Selvfornægtelse, han bortskar sig selv Leiligheden til at gjøre Lykke derved, maaskee hjalp Styrelsen ham ogsaa i denne Henseende: og her er sand Selvfornægtelse.

Lad en saadan Handling skee for os, at vi ret kunne see, hvorledes det gaaer til. Der er da et redeligere Menneske, der føler sig drevet til i een eller anden Henseende at vidne for Sandhed mod Usandhed, der har Magten, just fordi den ansees for at være Sandheden. Han forstaaer selv, at det er Fare, men han er villig til at udsætte sig for den. Og dog, maaskee har han ikke ganske forstaaet sig selv. Derimod, han er ganske overbeviist om

[redacted]

hjælpe Dig ud af det igjen, naar Du har ydmyget Dig derunder, og lært Ydmygelse af denne lille Lection. Men der kunde ogsaa skee noget Andet. Idet Styrelsen gjør det tydeligt for den Kæmpende, hvorledes det hænger sammen, at det just hører med til sand Selvfornægtelse, da foregaaer der en Forvandling med ham, som Barnets Forundring, naar det pludselig forstaaer, som den elskende Piges lyksalige Forundring, naar det, hun havde troet vidnede mod at hun var elsket, naar hun pludselig forstaaer, at det vidner for — saaledes forundres ogsaa han. Thi, siger han, det jeg leed, eller det der smertede mig, var dog egentligen, at jeg i denne Modstand saae et Beviis for, at jeg var kommet forkeert ud. O, men nu, da Du, kjerlige Styrelse, forklarer mig det, og forklarer Dig for mig — o, jeg ønsker nu blot at blive derude i Forstaaelse med Dig. Her er saa et Exempel paa sand Selvfornægtelse, hvortil altid hører: at lide for det Gode man gjør. Og som det gjaldt for 1800 Aar siden, saa gjelder det iaar, og om 1800 Aar, at den, der sætter en sand Selvfornægtelsens Gjerning ind i denne Verden, han kommer til at lide derfor. Men den Christen, som ikke gjør det, han har paa een eller anden Maade sparet sig selv, klogt unddraget sig o. s. v. Det maa han saa tilstaae. Det gjør jeg. Men jeg vil ikke hverken vrøvle eller hykle paa en Prædikestol; er jeg ikke kommet til at lide for Læren, kommer jeg ikke dertil: jeg tilstaaer, det ligger i mig og i min verdslige Klogskab. Saa har jeg fremdeles — som Politiets mistænkelige Personer have at melde sig ved Protokollen — jeg har at melde mig for Styrelsen betræffende denne Mislighed med min Væren-Christen. Styrelsen vil nok have med mig at gjøre, idel Kjerlighed og Naade og Forbarmelse som den er; men den fordrer, at jeg skal være redelig mod den.

Christus er Forbilledet, hvortil svarer »Efterfølgelsen.« Der gives egentligen kun een sand Maade at være Christen paa: Discipelen. »Discipelen« har blandt andre ogsaa det Kjende: at lide for Læren. Enhver, der ikke har lidt for Læren, har paa en eller anden Maade forskyldt den Skyld at bruge sin Klogskab til, verdsligt, at spare sig selv. At han derfor ikke skulde turde kalde sig Christen, eller at han ikke skulde blive salig, er langt fra min Mening, Gud forbyde, at jeg skulde vove at sige, hvad der da værst vilde komme til at gaae ud over mig selv. Men han har at gjøre Indrømmelse. Og forsaavidt han er en af dem, der have paataget sig at forkynde Christendom, har han at betænke, at han, ved saaledes at spare sig selv, har svækket Indtrykket af Christendommen, der er blevet mindre kjendelig for Andre, bidraget til at

forvirre Synspunktet for Christendom. Thi ikke er Christendommen saaledes kommen ind i Verden, at det var verdslig Klogskab og menneskeligt Klynkeri, der ved at slaae af meente at vinde Mange — det er i Tal Fremskridt, i Sandhed Tilbageskridt. Nei, det Ubetingede (det kan vel Enhver begribe) kan ikke komme ind ved Hjælp af, at der slaaes af; thi slaaes der af, er det ikke det Ubetingede. Ved at der slaaes af kommer det Ubetingede derimod ud af Verden, eller, hvilket er det Samme, det breder sig saaledes, at det falder sammen med det Betingede.

At lide for Læren, det er afskaffet. Man kan derfor heller ikke med Sandhed forsvare Tilstanden i »Christenhed« saaledes, at man siger: »der er naturligviis megen Ufuldkommenhed, mange Svage iblandt os, Mange hvis Christendom kun er en Tilnærmelse, endog en svag Tilnærmelse til Christendom, megen Klinte blandt Hveden;« thi saa maa jeg spørge den Talende: er Du da Hvede? Og upaaseet tør jeg nok sige det, den saaledes Talende er ikke mere sand Christendom end jeg er. Maaskee vil En sige: han er det mindre. Det vil jeg ikke sige, hvortil sligt, smaaligt, menneskeligt Kævl. Men jeg vil sige: han er det ikke mere; og det vil jeg holde hart ved. Men saa er det forvirrende at tale paa den Maade: der er iblandt os Mange, hvis Christendom kun er en Til-

Nei, »Forbilledet« maa bringes frem for idetmindste at skaffe Christendommen nogen Respekt, at faae det gjort lidt kjendeligt. hvad det er at være Christen, at faae Christendommen fra det Videnskabelige og Tvivlen og Vrøvlet (det Objektive) sat over i det Subjektive, hvor den hører hjemme, saa vist som Verdens Frelser, vor Herre Jesus Christus ikke har bragt nogen Lære ind i Verden og aldrig har doceret men som »Forbilledet« fordret »Efterfølgelse«, dog ved sin »Forsoning« forjagende, om muligt, al Angest af et Menneskes Sjæl.

Moralen.

Saa høit som her er antydet (antydet; thi jeg stemmer jo bestandigt derpaa Tonen ned til den ydmyge Tilstaaelse), saa høit maatte Tonen tages, hvis der, christeligt, skal være Alvor og Mening og Charakteer og Sandhed i at gjøre Indsigelse mod det Bestaaende eller at ville reformere det

uendelig dybt, trods nogen Ceremoniemester. Men, men sviger han Charakteren: i samme Sekund styrter jeg mig over ham; og dette tør jeg sige om mig selv: der er i Samtiden Ingen, som fører et sikkrere Stød end jeg, hvor det er min Opgave, eller hvor En falskelig udgiver sig for det Overordentlige — dette sikkre Stød, det lærte jeg ved Omgang med Idealerne, hvor man dybt ydmyget lærer at hade sig selv, men, fordi man dog havde det Mod, der vover at indlade sig med dem, som Naadegave modtager Magt til at føre dette Stød.

Er derimod i Samtiden Ingen, som vover i Charakteer at overtage »Reformatorens« Opgave: saa skal — med mindre da det Bestaaende, istedetfor at gjøre den Sandhedens Tilstaaelse, at det, christeligt, kun er en formildet Tilnærmelse til Christendom, vil paastaae at være i streng Forstand sand Christendom efter det Nye Testamente, og derved dømme og tilintetgjøre sig selv, saa skal det Bestaaende bestaae, hævdes; Fuskerier i at reformere ere fordærveligere end det meest fordærvede Bestaaende, fordi det at reformere er det Høieste og altsaa Fuskeriet deri det Fordærveligste af Alt. Lad det Bestaaende have Feil, mange, siig hvad Du vil: vil Du ikke træde i Charakteer af at være Reformator, saa skal Du holde din Mund om at reformere. O, af al Charakteerløshed den rædsomste: at ville løgnagtigen luske sig til at see ud som en Reformator, eller at ville reformere ved lidt Partie-Sammenhold, ved Ballotation o. s. v. o. s. v.

Nei, er der ingen saadan Mand blandt os, saa lader os holde paa det Bestaaende; lader os gaae i os selv, hver især, for Gud tilstaae, hvor langt vi ere tilbage i Christendom, men Du min Gud, dette vilde Du dog bevare mig for, at jeg skulde gjøre det endnu værre ved løgnagtigen at ville reformere.

Og lad det saa være sagt saa høit som muligt, og gid det blev hørt om muligt overalt, og give Gud at det, overalt hvor det blev hørt, maatte alvorligen vorde betænkt: det Onde i vor Tid er ikke det Bestaaende med dets mange Feil, nei det Onde i vor Tid er just: denne onde

Lyst, denne Leflen med at ville reformere, dette Falskneri at ville reformere uden at ville lide og bringe Offer, denne letfærdige Indbildskhed med at ville kunne reformere uden engang at have en Forestilling, end sige en ophøiet Forestilling om hvor ualmindeligt ophøiet den Tanke er »at reformere;« dette Hyklerie med at flye Bevidstheden om sin egen Uduelighed ved at faae travlt med det Adspredende at ville reformere Kirken, hvad vor Tid mindst af Alt duer til. Da Kirken trængte til en Reformation, da meldte Ingen sig, da var der ingen Trængsel for at komme med, Alle flyede tilbage, kun en eenlig Mand, Reformatoren, optugtedes i al Stilhed ved Frygt og Bæven og megen Anfægtelse til i Guds Navn at vove det Overordentlige. Nu er der et Mudder, som var det paa en Dandsebod, med at alle ville reformere; dette kan ikke være Guds Tanke, men er et lapset Paafund af Mennesker, hvorfor der ogsaa istedetfor Frygt og Bæven og megen Anfægtelse er Hurra, Bravo, Acclamation, Ballotation,

INDHOLD.

	Side
Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen	1.
Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger	47.
Sygdommen til Døden	111.
»Ypperstepræsten« — »Tolderen« — »Synderinden«	243.

I Marts 1855.

Denne Bog er fra den Tid, da den gamle Biskop endnu levede. Den er derfor holdt i Fjernhed, baade fordi jeg den Gang forstod mit Forhold til det Bestaaende saaledes, og fordi jeg af Hensyn til den gamle Biskop ogsaa gjerne vilde forstaae mit Forhold saaledes.

Nu taler jeg langt mere afgjørende, uforbeholdent, sandt, uden at dog dermed skal være sagt, at min tidligere Talen var usand.

TEXTKRITISK ANHANG.

INDØVELSE I CHRISTENDOM.

A = 1ste Udgave (Kbhvn. 1850); B = 2den Udgave; M = Renskriften; C = Concepten; S = Sætteren i Korr. til 1ste Udg.; K = Kierkegaards Rettelser smstds. Manuskripterne og Korrekturen findes i Kierkegaards Papirer, Pk. 32 (Universitetsbiblioteket).

Aabenbare Trykfeil i B, der ikke findes i A, er ikke optagne i Anhanget.

S. **8**, L. **5** besværede;] M, besværede, SAB. **9, 8** Enkelte:] Enkelte: M. **11, 25** Veiskjellet,] B, Veiskjellet MA. **12, 14** eller dog] M, eller SAB. **13, 30** nogensteds] B, nogetsteds MA. **22, 19** talet] M, talt SAB. **28, 9** var] M, er SAB. **31, 18** Noget] M, noget SAB. **32** den] S (*godkjendt af* K) AB, da M. **40, 26** vilde] M, *udeladt af* S, vil KAB. **41, 16** at give] SAB, give M. **39** en fortabt] M, fortabt SAB. **42, 33** for;] M, for, SAB. **43, 21** ind' M, ind, SAB. **35** igjennem] SAB, gjennem M. **46, 4** for at forgude] M, at forgude SAB. **14** netop] KAB, *mangler i* M, neppe S. **49, 15** ere' B, er MA. **38—39** Kloges og Forstandiges] B, Kloge og Forstandige MA. **50, 21** ligger:] MA, ligger, B. **51, 3** den nu] M, denne SAB. **5** betænkte] MA, betænke B. **8** som, skeete] MA, som skeete B. **21** Mindste,] A, Mindste MB. **56, 20** eet Hensyn] SAB, »eet Hensyn« M. **60, 33** gjør] SAB, gjøre M. **61, 14** Christendom] B, Christenhed MA. **62, 38** Angst] SAB, Angest M. **63, 2** Sigte] B, Sigtet MA. **73, 12** Skjæbne] B, Skjebne MA. **75, 26** Din] M, din SAB. **85, 42** den Enkelte] M, det Enkelte SAB. **88, 18** viser] M, anseer SAB. **89, 3** talt] SAB,

talet M. **5** ham,] C, ham MAB. **90, 13** Den] M, den SAB. **91, 8** Det] M, det SAB. **19** paa] KAB, til M. **92, 14** ud] M, ind SAB. **94, 16** Menneskens] M, Menneskenes SAB. **96, 30** 24,] A, 24., MB. **97, 1** VIII,] M, VIII., SAB. **101, 8** Forargelsens] B, Forargelses MA. **35** muligt] M, muligt, SAB. **103, 23** gjerne hver især] M, gjerne SAB. **105, 17** dem (*begge Steder*)] M, den SAB. **109, 16** der] M, det SAB. **38** har] B, haver MA. **111, 32** siges;] M, siges. SAB. **113, 8** bag] M, fra SAB. **119, 11** Meddelelse] MAB, Meddelelse, C (*at optage*). **120, 13** udialektisk] MK, dialektisk SAB. **123, 23** Dialektik: at han almægtig — binder sig selv;] K, Dialektik; (*? maaskee:*) at . . . . selv, M, Dialektik; at . . . . selv: AB. **125, 34** andre,] SAB, andre: M. **133, 33** Den,] B, Den MA. **135** *paa Bagsiden af dette Titelblad har* M: skrevet i Begyndelsen af 49. **143, 19** Han] M, han AB. *Ligesaa Linie* **26, 28** og **33** Ham. **144, 1** bespyttet] SAB, bespyttet: M. **145, 30** Herre, forøg mig Troen;] KAB, Herre, forøg mig Troen, S, Denne Bøn: Herre forøg mig Troen, M. **158, 7** haver] M, har SAB (*maaskee at beholde. jvfr. S. 109, 38*). **38** Verdslighed] M, Verdsligheden SAB. **160, 37** Skyld,] K (*det Følgende:* at hun — med ham *er tilføiet af* K), Skyld AB. **162, 12** dette] MA, det B. **163, 20** Billedet—**21** Herlige] M. ind imellem alle disse Helte og Herlige. Billedet af en grov For-

glemt SAB. **222, 28** forstaae] B, forstaae, MA. **36** skulle] M, skulde SAB. **223, 24** Tjeneste:] M, Tjeneste, SAB. **226, 1** hyppigst] M, hyppigt SAB. **227, 3** kunne] M, kunde SAB. **12** den bestaaende Christenhed] SAB, »den bestaaende Christenhed« M. **228, 5** slet saa ordriig eller] M, *mangler i* AB (*udeladt af* S). **35** han] MKAB, det S^1(S^2?). **36** det] MS^1, han AB (*indsat af* S^2?). **229, 35** dette] M, det SAB. **38** der] KAB, der jo MS (*at optage?*). **39** er jo] SAB, er M (*at optage?*). **234, 28** beundre] MA, at beundre B. **237, 16** Intet tabte] SB, Intet tabt MKA(!). **41** det:] B, det; KA, det, MS. **238, 38** formaaer] B, formaaede MA.

EN OPBYGGELIG TALE.

A = første Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **249, 16** skjøndt] M, skiønt A. **253, 27** Gjerrigs] M, Gierrigs A.

TO TALER VED ALTERGANGEN OM FREDAGEN.

A^2 = anden Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **272, 12** saa,] M, saa A^2. **273, 7** Lidet M, lidet A^2. **284, 28** »Kjerlighed«] M, »Kjerhed« A^2.

TIL SELVPRØVELSE.

A = første Udgave; A^2 = anden Udgave; M = S. Kierkegaards egenhændige Manuskript.

S. **302, 25** Burde] M, burde AA^2. **303, 13** Eenfoldige] MA, Enfoldige A^2. **31** Din] MA, din A^2. **305, 20** kunde] MA, kunne A^2. det] MA, Det A^2. **306, 5** Den] MA, den A^2. **313, 24** begjerer] M, begierer AA^2. **314, 4** dog,] MA, dog A^2. **315, 35** er det.] MA, er, A^2. **316, 38** Gulvet —] MA, Gulvet A^2. **319, 27** Billede] M, Billed AA^2. **322, 23** Ingen] M, ingen AA^2. **323, 10** Dit] M, dit AA^2. **20** det er,] MA, det er A^2. **31** Dette] MA, dette A^2. **324, 24** faae] MA, faa A^2. **25** listigt! —] MA, listigt! A^2. **41** ieetvæk] AA^2, i eetvæk M. **325, 16** Hiin] MA, Hin A^2. **19** Noget] MA, noget A^2. **33** veed] MA, ved A^2. **327, 5** ikke,] MA, ikke A^2. **22** Prophetens] MA, Prophetiens A^2. **328, 11** i eetvæk] M, i eet væk AA^2. **30** Ak,] MA, Ak A^2. **329, 25** os.«] MA, os,« A^2. **330, 33** sige:] MA, sige! A^2. **331, 30** Læser),] MA, Læser) A^2. **36** Rigtigste] MA, [illegible]

DØMMER SELV!

A = Originaludgaven.

S. **380, 5** hiin] hin A. **382, 19** en] er A. **20** enig] enige A. **383, 22** det er] der er A. **384, 34** Forkeerte] Forkerte A. **389, 15** for at] for A. **390, 27** Pidsken] Pisken A. **408, 9** uheldigviis] uheldigvis A. **411, 11** og **22** hiin] hin A. **412, 22** Forsikkringer] Forsikringer A. **416, 20—21** »Forsikkringer«] Forsikringer A. **423, 4** Herrer«:] Herrer:« A. **424, 2** skulle æde] skulde æde A. **16** skulle] skulde A. **425, 41** Menneskes] Menneskets A. **430, 14** Ubetingede] ubetingede A. **444, 28** maaskee] maaske A. **448, 10** Liigskjorten, i] Ligskjorten, i A. **453, 7** maaskee] maaske A. **454, 24** Ansigtets] Ansigtes A. **34** Fornøielsens] Fornøielses A. **466, 39** sig i] sig A. **472, 12** maaskee] maaske A. **474, 3** meente] mente A.

E NEW YORK
LIC LIBRARY,
TOR, LENOX AND
EN FOUNDATIONS.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

51. Hefte. 50 Øre

E NEW YORK
BLIC LIBRARY.
TOR, LENOX AND
NDATIONS.

not acc

SØREN AABYE KIERKEGAARDS SAMLEDE VÆRKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL-FORLAG.

12. Hefte. **50 Øre**

Søren Aabye Kierkegaards

Samlede Værker

Udgivne
af
Dr. A. B. Drachmann,
Prof. Dr. J. L. Heiberg
og Overbibliothekar
H. O. Lange.

Bibliotheks- og Folke-Udgave

ca. 60 Hefter à 50 Øre

Gyldendalske Boghandel-Forlag.

53. Hefte. 50 Øre.

[redacted]

LIC LIBRARY.

TOR, LENOX AND
EN FOUNDATIONS

not acc'd
7.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

1. Hefte. 50 Øre

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY.
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Nar uteg
F. T.

SØREN HABYE KIERKEGAARD'S

SAMLE[redacted]

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL'S
FORLAG.

5. Hefte. 50 Øre.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY.

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

not acc'd
F. T.

SØREN HABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS
FORLAG.

56. Hefte. 50 Øre.

IC LIBRARY
OR, LENOX AND
IN FOUNDATIONS.

not acc'd
F. J.

SØREN HABYE KIERKEGAARD

SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS
FOLKE-UDGI

CA. 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
FORLAG.

57. Hefte. 50 Ø

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY.

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

not accd
7.7.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS OG FOLKE-UDGAVE

A 60 HEFTER A 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS
FORLAG.

Hefte. 30 Øre.

SØREN AABYE KIERKEGAARDS

SAMLEDE VERKER

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

BIBLIOTHEKS- OG FOLKE-UDGAVE

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.

1. Hefte. 50 Øre.

Søren Aabye Kierkegaards

Samlede Værker

UDGIVNE
AF
DR. A. B. DRACHMANN,
PROF. DR. J. L. HEIBERG
OG OVERBIBLIOTHEKAR
H. O. LANGE.

Bibliotheks- og Folke-Udgave

CA. 60 HEFTER Å 50 ØRE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL'S FORLAG.

60 Hefte. **50 Øre.**

GYLDENDALSKE BOGHANDEL, NORDISK FORLAG

STANDARD- OG FOLKEUDGAVE AF

ST. ST. BLICHERS

SAMLEDE

NOVELLER

OG SKITSER

MED OPLYSENDE NOTER AF **HANS HANSEN.**

Efter at P. Hansens Udgave af Blichers samlede Noveller og Skitser allerede nogen Tid har været udsolgt, saa at kun et Udvalg af samme Udgiver har været i Handelen, har Forlaget ønsket at udsende en ny, *meget billig Folkeudgave*, der bliver besørget af Hr. Hans Hansen, som fra sin store Blicherbiografi og flere Afhandlinger har gjort sig bekendt som en ivrig Dyrker og fortrinlig Kender af Blicher.

Skønt Udgaven som sagt vil blive *meget billig*, vil den dog

JUN 17 1981